T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI

ERKEN OSMANLI DÖNEMİ TAŞ MİNBERLERİNDE TEZYİNAT

Yüksek Lisans Tezi

Hatice EKİCİM

İstanbul 2022

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI

ERKEN OSMANLI DÖNEMİ TAŞ MİNBERLERİNDE TEZYİNAT

Yüksek Lisans Tezi

Hatice EKİCİM

Danışman

Prof. Dr. Aziz DOĞANAY

İstanbul 2022

GENEL BİLGİLER

Ad ve Soyad : Hatice Ekicim

Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları

Programı : İslam Tarihi ve Sanatları

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Aziz Doğanay

Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans - 2022

Anahtar Kelimeler : minber, erken dönem, Osmanlı, taş, tezyinat

ÖZET

Erken Osmanlı Dönemi Taş Minberlerinde Tezyinat

Minber, İslam mimarisindeki en eski unsurlardandır. Dini vecibe olarak üzerinde hutbe okunmasının yanı sıra başa geçen siyasi rejimin kendi adına hutbe okutturduğu da yerdir. Hz. Peygamber'in minberinde hutbe iradından öte, önünde bazı davalar da görülmüştür. Özetle söylemek gerekirse, minberin hem siyasî hem de sosyal fonksiyonları olduğundan, mimarimizde oldukça önemli bir yere sahip olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin erken dönem minberleri form ve süsleme açısından Selçuklu geleneğini devam ettirdiği görülmektedir. Başlangıçta Selçuklu izlerini taşıyan Erken Osmanlı minberleri içinden, kendine has özellikleri bulunan örnekler de çıkmıştır. Edirne Eski ve Amasya Mehmed Paşa camilerinin minberleri, kendi içlerinde özgünlük arz ederler. Bu zikrettiğimiz minberler, tasarım itibariyle diğer taş minberlerden ayrılırlar. Camiler ve minberler her biri kendi içinde bir bütünlük arz ederler. Tezyinat açısından zengin olan minberlerin yüzeylerinde, belli bölümlemeler yapılarak, geometrik ve bitkisel kompozisyonların kullanıldığı görülmektedir. Konumuzla alakalı yapmış olduğumuz literatür taramasından sonra, Osmanlı Devleti'nin dönem olarak 1300 ile 1520 tarihleri arasında kalan zaman dilimindeki 17 adet taş minberi listeledik ve bu minberlerin ölçekli bir şekilde fotoğraflanarak özellikle tezyinatı ile bilgisayar ortamında çizime aktarılması noktasında çalıştık. Bu zamana kadar gelmiş olan bu minberlerden özellikle Edirne Eski Camii'n desenleri

bütünüyle bilgisayar ortamında çizime aktarılmamıştır. Amacımız, bu süslemelerin sadece fotoğraf olarak kalmasından ziyade, bu görsel zenginliğin çizimlerinin kayıt altına alınmasıdır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Hatice Ekicim

Field : History of Turkish-Islamic Arts

Program : History of Turkish-Islamic Arts

Supervisor : Prof. Dr. Aziz Doğanay

Degree Type and Date : Master's- 2022

Key Words. : minbar, early Ottoman period, stone, ornaments

ABSTRACT

Ornaments On The Stone Minbars in Early Ottoman Period

The pulpit is one of the oldest elements in Islamic architecture. It is the place where the khutbah is read on its behalf as a religious duty, as well as the political regime that comes to power on its behalf. Hz. In the pulpit of the Prophet, some cases were also seen in front of him, beyond the will of the sermon. To summarize, since the pulpit had both political and social functions, it had a very important place in our architecture. It is seen that the early period pulpits of the Ottoman Empire continued the Seljuk tradition in terms of form and decoration. Among the Early Ottoman pulpits bearing the Seljuk traces in the beginning, examples with their own characteristics were also found. The pulpits of Edirne Eski and Amasya Mehmed Pasha mosques are unique in themselves. These minbars we have mentioned differ from other stone minbars in terms of design. Mosques and minbars each present a unity within themselves.

It is seen that geometric and herbal compositions are used by making certain partitions on the surfaces of the minbars, which are rich in ornaments. After the literature review we have done on our subject, we have listed 17 stone minbars in the period between 1300 and 1520 of the Ottoman Empire, and we have worked on transferring these minbars to a drawing in computer environment by photographing them in scale. The patterns of these pulpits, especially

the Edirne Old Mosque, which have come to this time, have not been completely transferred to the drawing in the computer environment. Our aim is to record the drawings of this visual richness, rather than keeping these decorations as just photographs.

ÖNSÖZ

Hz. Peygamber (sav) döneminden bu yana minberler, İslam sanatkârlarının marifetlerini sergiledikleri, caminin önemli bir unsuru olmuştur. Erken Osmanlı dönemine gelene kadar yapımında ahşap malzemenin tercih edildiği minberler, bu dönem içerisinde taş malzemeyle inşa edilmeye başlanmıştır. Tezimin de dönemini oluşturan erken Osmanlı döneminden günümüze ulaşabilmiş taş minberlerin tarihi ve motif çözümlemeleri üzerine bir çalışma ortaya koymaya gayret ettim. Bu çalışmayı oluştururken alanında uzman kişilerin bilgi birikimi ve tecrübelerinden istifade ettim.

Yüksek lisans ders dönemimde kendisinden oldukça istifade ettiğim ve konunun seçilmesinde beni yönlendiren danışman hocam Prof. Dr. Aziz Doğanay'a, teze dair fikirlerini benimle paylaşarak çalışmama katkıda bulunan Prof. Dr. Fatih Özkafa hocama teşekkürlerimi arz ederim. Uzakta olmasına rağmen yardımını ve elini üzerimden çekmeyen, bu alanı bana sevdiren, yönlendiren ve her daim teşvik eden çok kıymetli hocam Prof. Dr. Abdülkadir Dündar'a da teşekkürlerimi bir borç bilirim. Rölöveleri ve motif çözümlemelerini bilgisayar ortamına aktarıp tezin bel kemiğini oluşturan çizimleri meydana getiren ve bütün bilgi birikimini benimle her daim paylaşan çok kıymetli harita mühendisi ağabeyim Abdullah Yusuf Ekinci'ye özellikle şükranlarımı sunarım. Çalışmam içerisinde yer alan minberlerdeki okuyamadığım hüsn-ü hatların okunmasında benden yardımlarını esirgemeyen hat hocası ve Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Öğretim Görevlisi olan sevgili ablacığım Zeynep Mergen Kansız'a, Amasya Mehmed Paşa Camii'nin krokisini oluşturarak teze katkı sağlayan kıymetli mimar sınıf arkadaşım Sinan Yılmazörnek'e de çok teşekkür ederim. Edirne'deki çalışmalarımda her7 türlü imkânı sağlayan eski Edirne Müftü Yardımcısı Hüseyin Okuş'a da misafirperverliklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans için beni cesaretlendiren ve her daim yardımını, desteğini üzerimden çekmeyen çok sevgili ve kıymetli eşim Hamid Ömer Ekicim'e; ömrüm boyunca her zaman yanımda olan, teşvik edip maddi manevi her türlü yardımlarını esirgemeyen çok kıymetli anneme, babama; küçük yaşına rağmen bu süreçte benimle sabreden canım kızım Hafsanur'a ve tüm aileme en içten duygularımla teşekkür ederim. Çalışmalarım sırasında bana destek ve moral veren çok kıymetli akademisyen arkadaşlarım Sümeyye Selimoğlu ve Fatmanur Demir'e de ayrıca teşekkür ederim.

Hatice EKİCİM

05.05.2022

İÇİNDEKİLER

PLAN LİSTESİ ..... **xii**
RÖLÖVE LİSTESİ ..... **xiii**
FOTOĞRAF LİSTESİ ..... **xv**
ÇİZİM LİSTESİ ..... **xxi**
I. GİRİŞ **1**
A. Konunun Mahiyeti 1
B. Kaynak ve Araştırmalar 3
C. Usul ve düzen 8
D. Çizim Tekniği 8
1. Kavramlar ve Tanımlar 8
2. Sayısal Yersel Fotogrametri 9
3. Ortofotoğraf (orto-foto) 10
4. Ortofoto Mozaik 11
5. Distorsiyon 12
6. Metod 12
II. MİNBER **15**
A. Minberin Tanımı 15
B. Minberin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi 16
C. Minberin Kısımları ve Tezyinat Alanları 21
1. Minber Kapısı 22
2. Süpürgelik 22
3. Yan Aynalıklar 22
4. Trabzanlar (Merdiven Korkulukları) 22
5. Kapı Payandası (Köşebent) 22
6. Geçit 22
7. Geçit Üstü Panosu 22
8. Köşk 23
9. Köşk Korkuluğu 23
10. Külah Kasnağı 23

11. Külah 23
12. Alem 23
III. ERKEN OSMANLI DÖNEMİ TAŞ MİNBERLERİ 25
A. İzmir Bergama Ulu (Yıldırım) Camii 25
1. Yapının Tanıtımı 25
2. Minberin Tanıtımı 26
B. İzmir Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii 33
1. Yapının Tanıtımı 33
2. Minberin Tanıtımı 34
C. Edirne Eski Camii 39
1. Yapının Tanıtımı 39
2. Minberin Tanıtımı 40
A. Edirne Üç Şerefeli Camii 140
1. Yapının Tanıtımı 140
2. Minberin Tanıtımı 141
B. Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii 149
1. Yapının Tanıtımı 149
2. Minberin Tanıtımı 150
C. İstanbul Murad Paşa Camii 159
1. Yapının Tanıtımı 159
2. Minberin Tanıtımı 160
D. Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii 168
1. Yapının Tanıtımı 168
2. Minberin Tanıtımı 169
E. İstanbul Davud Paşa Camii 178
1. Yapının Tanıtımı 178
2. Minberin Tanıtımı 179
F. Amasya Sultan II. Bayezid Camii 186
1. Yapının Tanıtımı 186
2. Minberin Tanıtımı 187
G. Amasya Mehmed Paşa Camii 197
1. Yapının Tanıtımı 197
2. Minberin Tanıtımı 198
H. Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii 263
1. Yapının Tanıtımı 263

2. Minberin Tanıtımı 264
İ. Edirne Sultan II. Bayezid Camii 272
1. Yapının Tanıtımı 272
2. Minberin Tanıtımı 274
J. Edirne Süleyman Paşa Camii 286
1. Yapının Tanıtımı 286
2. Minberin Tanıtımı 287
K. İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii 294
1. Yapının Tanıtımı 294
2. Minberin Tanıtımı 295
L. İstanbul Sultan II. Bayezid Camii 303
1. Yapının Tanıtımı 303
2. Minberin Tanıtımı 304
M. Diyarbakır Fatih Paşa (Bıyıklı Mehmed Paşa, Kurşunlu) Camii 317
1. Yapının Tanıtımı 317
2. Minberin Tanıtımı 319
N. İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii 328
1. Yapının Tanıtımı 328
2. Minberin Tanıtımı: 329
IV. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 340
A. Değerlendirme 340
1. Taş İşçiliği 340
2. Süslemeler 341
3. Minber Tipolojisi 343
B. Sonuç 392
KAYNAKÇA 395
EKLER 402

KISALTMALAR

çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Hz.	: Hazreti
No.	: Numarası
r.a.	: Radiyallahu Anh
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
V.G.M	: Vakıflar Genel Müdürlüğü

PLAN LİSTESİ

Plan 1 - İzmir Bergama Ulu (Yıldırım) Camii Planı 26
Plan 2 - İzmir Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii Planı 35
Plan 3 - Edirne Eski Camii Planı 41
Plan 4 – Edirne Üç Şerefeli Camii Planı 142
Plan 5 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Planı 150
Plan 6 - İstanbul Murad Paşa Camii Planı 161
Plan 7 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Planı 169
Plan 8 - İstanbul Davud Paşa Camii Planı 180
Plan 9 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Planı 188
Plan 10 - Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Planı 264
Plan 11 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Planı 275
Plan 12 - Edirne Süleyman Paşa Camii Planı 287
Plan 13 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Planı 295
Plan 14 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Planı 304
Plan 15 - Diyarbakır Fatih Paşa (Bıyıklı Mehmed Paşa, Kurşunlu) Camii Planı 319
Plan 16 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Planı 330

RÖLÖVE LİSTESİ

Rölöve 1 - İzmir Bergama Ulu Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi 31
Rölöve 2 - İzmir Bergama Ulu Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi 32
Rölöve 3 - İzmir Bergama Ulu Camii Minberi Ölçüleri 33
Rölöve 4 - Edirne Eski Camii Minberinin Ölçüleri 49
Rölöve 5 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
Rölöve 6 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephe Rölövesi ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
Rölöve 7 - Edirne Eski Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
Rölöve 8 - Edirne Üç Şerefeli Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi 146
Rölöve 9 - Edirne Üç Şerefeli Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi 147
Rölöve 10 - Edirne Üç Şerefeli Camii Minberi Ölçüler 148
Rölöve 11 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minber Kapısı Rölövesi 158
Rölöve 12 - İstanbul Murad Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi 165
Rölöve 13 - İstanbul Murad Paşa Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi 166
Rölöve 14 - İstanbul Murad Paşa Camii Minberinin Ölçüleri 167
Rölöve 15 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi 174
Rölöve 16 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi Batı Cephe Rölövesi 175
Rölöve 17 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi 176
Rölöve 18 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi Ölçüleri 177
Rölöve 19 - İstanbul Davud Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi 184
Rölöve 20 - İstanbul Davud Paşa Camii Minberi Ölçüleri 185
Rölöve 21 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi 194
Rölöve 22 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi 195
Rölöve 23 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi Ölçüleri 196
Rölöve 24 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi 208
Rölöve 25 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephe Rölövesi 209
Rölöve 26 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi 210
Rölöve 27 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Ölçüleri 211
Rölöve 28 - Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi 269

Rölöve 29 - Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi 270
Rölöve 30 - Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Minberinin Ölçüleri 271
Rölöve 31 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi 280
Rölöve 32 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi 281
Rölöve 33 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Ölçüleri 282
Rölöve 34 - Edirne Süleyman Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi 292
Rölöve 35 - Edirne Süleyman Paşa Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi 293
Rölöve 36 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi 300
Rölöve 37 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi 301
Rölöve 38 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Minberinin Ölçüleri 302
Rölöve 39 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Ölçüleri 312
Rölöve 40 - Diyarbakır Fatih Paşa (Bıyıklı Mehmed Paşa, Kurşunlu) Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi .....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
Rölöve 41 - Diyarbakır Fatih Paşa (Bıyıklı Mehmed Paşa, Kurşunlu) Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi .....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
Rölöve 42 - Diyarbakır Fatih Paşa (Bıyıklı Mehmed Paşa, Kurşunlu) Camii Minberinin Ölçüleri 327
Rölöve 43 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi 335
Rölöve 44 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi 336
Rölöve 45 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberinin Ölçüleri 337

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1 - Bergama Ulu Camii Minberi Doğu Cephesi 29
Fotoğraf 2 - Bergama Ulu Camii Minberinin Kapısı 30
Fotoğraf 3 - İzmir Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii Minberi 37
Fotoğraf 4 - İzmir Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii Minberi Doğu Cehpesi 38
Fotoğraf 5 - İzmir Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii Minberi Geçit ve Süpürgelik Bölümü 38
Fotoğraf 6 - Edirne Eski Camii Minberinin Kapısı 46
Fotoğraf 7 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi 47
Fotoğraf 8 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi 48
Fotoğraf 9 - Edirne Eski Camii Minberinin Kitabesi 53
Fotoğraf 10 - Edirne Eski Camii Minberinin Kitabesi 53
Fotoğraf 11 - Edirne Eski Camii Minberinin Kitabeliği 54
Fotoğraf 12 - Edirne Eski Camii Minberi Kapısındaki Sülüs Hatlı Kelime-i Tevhid Kitabesi 57
Fotoğraf 13 - Edirne Eski Camii Minberinin Kapı Tacı 57
Fotoğraf 14 - Edirne Eski Camii Minberinin Basamakları 58
Fotoğraf 15 - Edirne Eski Camii Minberinin Doğu Cephesindeki Pervazları 64
Fotoğraf 16 - Edirne Eski Camii Minberinin Doğu Cephesindeki Pervazları 64
Fotoğraf 17 - Edirne Eski Camii Minberinin Beşinci Pervazı 67
Fotoğraf 18 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığı 69
Fotoğraf 19 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Geometrik ve Bitkisel Kompozisyonlar 70
Fotoğraf 20 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığından Bir Kesit 72
Fotoğraf 21 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Rumîli Pervaz 88
Fotoğraf 22 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalık ve Geçit Kısmını Dolanan Zencirek Motifi 92
Fotoğraf 23 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığı 93
Fotoğraf 24 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığı Ortomozaik Görüntüsü 94

Fotoğraf 25 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Rumîli Pervazın Ortomozaik Görüntüsü 113
Fotoğraf 26 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı ... 117
Fotoğraf 27 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Trabzanı 123
Fotoğraf 28 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosu 124
Fotoğraf 29 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Geçit Panosu 125
Fotoğraf 30 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Ortomozaik Görüntüsü 126
Fotoğraf 31 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazın Ortomozaik Görüntüsü 135
Fotoğraf 32 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazının Ortomozaik Görüntüsü 137
Fotoğraf 33 - Edirne Eski Camii Minberi Köşkü 139
Fotoğraf 34 - Edirne Eski Camii Minberi Külahı 139
Fotoğraf 35 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığı 140
Fotoğraf 36 - Edirne Üç Şerefeli Camii Minberi Kapısı 144
Fotoğraf 37 - Edirne Üç Şerefeli Camii Minberi Doğu Cephesi 145
Fotoğraf 38 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberi Ölçüleri 155
Fotoğraf 39 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberi Ön Cehpe Ölçüsü 156
Fotoğraf 40 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberinin Kapısı 157
Fotoğraf 41 - İstanbul Murad Paşa Camii Minberi Doğu Cephesi 163
Fotoğraf 42 - İstanbul Murad Paşa Camii Minberinin Kapısı 164
Fotoğraf 43 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesi 172
Fotoğraf 44 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi Kapısı 173
Fotoğraf 45 - İstanbul Davud Paşa Camii Minberi Doğu Cephesi 182
Fotoğraf 46 - İstanbul Davud Paşa Camii Minberinin Kapısı 183
Fotoğraf 47 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi Doğu Cephesi 192
Fotoğraf 48 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Kapısı 193
Fotoğraf 49 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Ön Cephe 205
Fotoğraf 50 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi 206
Fotoğraf 51 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesi 207
Fotoğraf 52 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Kitabesi 212
Fotoğraf 53 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Kapısı 213
Fotoğraf 54 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Kitabelik Kuzey Yüzü 217

Fotoğraf 55 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Orijinal Kapı Kanatları 218
Fotoğraf 56 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Kapı Payandası 222
Fotoğraf 57 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığı..... 223
Fotoğraf 58 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığındaki Bitkisel Kompozisyon 223
Fotoğraf 59 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığındaki Geometrik Kompozisyonu 225
Fotoğraf 60 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığındaki Geometrik Kompozisyondan Bir Kesit 226
Fotoğraf 61 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesini Dolanan Pervaz 228
Fotoğraf 62 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesini Dolanan Pervazdan Bir Kesit Görüntüsü..... 230
Fotoğraf 63 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Orta Kısmı 244
Fotoğraf 64 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Güney Tarafındaki Kısmı 244
Fotoğraf 65 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısım 247
Fotoğraf 66 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Bölümü ... 250
Fotoğraf 67 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Üstü Panosu 252
Fotoğraf 68 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Köşkü..... 254
Fotoğraf 69 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Köşk Korkuluğu 255
Fotoğraf 70 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Köşk Saçağındaki Rumî Tepelik Motifleri 256
Fotoğraf 71 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Soğan Kubbesi 257
Fotoğraf 72 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minber Köşkünün Güney Duvarındaki Geometrik Süsleme 259
Fotoğraf 73 - Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Minberi Doğu Cephesi 267
Fotoğraf 74 - Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Minberinin Kapısı..... 268
Fotoğraf 75 - Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Minberinin Alemi 272
Fotoğraf 76 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberi Doğu Cephesi..... 278
Fotoğraf 77 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Kapısı..... 279
Fotoğraf 78 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Kitabeliği ve Tacı 283

Fotoğraf 79 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Süpürgeliği 283
Fotoğraf 80 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Doğu Cephe Yan Aynalığı 284
Fotoğraf 81- Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Köşkü 285
Fotoğraf 82 - Edirne Süleyman Paşa Camii Minberi Doğu Cephesi 289
Fotoğraf 83 - Edirne Süleyman Paşa Camii Minberinin Kapısı 290
Fotoğraf 84 - Edirne Süleyman Paşa Camii Minberi Yan Aynalığı 291
Fotoğraf 85 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Minberi Doğu Cephesi 298
Fotoğraf 86 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Minberinin Kapısı 299
Fotoğraf 87 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi Doğu Cephesi 308
Fotoğraf 88 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Kapısı 309
Fotoğraf 89 - Diyarbakır Fatih Paşa (Bıyıklı Mehmed Paşa, Kurşunlu) Camii Minberi Doğu Cephesi 323
Fotoğraf 90 - Diyarbakır Fatih Paşa (Bıyıklı Mehmed Paşa, Kurşunlu) Camii Minberinin Kapısı 324
Fotoğraf 91 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi Doğu Cephesi 333
Fotoğraf 92 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberinin Kapısı 334
Fotoğraf 93 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberinin Doğu Cephe Yan Aynalığı . 338
Fotoğraf 94 – Pencî Kemer Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi) 344
Fotoğraf 95 – Yay Kemer Örneği (Bergama Ulu Camii Minberi) 345
Fotoğraf 96 – Düz Kemer Örneği (İzmir Tire Yavukluoğlu Camii Minberi) 345
Fotoğraf 97 – Dairevi Kemer Örneği (İstanbul Davud Paşa Camii Minberi) 346
Fotoğraf 98 – Sütunce Uygulamasına Örnek (Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi) 348
Fotoğraf 99 – Kitabeliğe Örnek (Edirne Eski Camii Minberi) 350
Fotoğraf 100 – Taca Örnek (Edirne Eski Camii Minberi) 351
Fotoğraf 101 – Yüzeyi Bezemeli Taca Örnek (İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi) 352
Fotoğraf 102 - Tek Sıra Taca Örnek (İstanbul Murad Paşa Camii Minberi) 352
Fotoğraf 103 - Mermer Kapı Kanadı Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin orijinal kapı kanatları) 354
Fotoğraf 104 – Mermer Kapı Kanadı Örneği (Diyarbakır Fatih Paşa Camii Minberi) 355
Fotoğraf 105 – Sade Yan Aynalığa Örnek (Diyarbakır Fatih Paşa Camii Minberi) 356
Fotoğraf 106 – Yan Aynalığında Şemse Bulunan Minbere Örnek (Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi) 357

Fotoğraf 107 - Yan Aynalığında Mermer Kakılı Minber Örneği (İstanbul Atik Ali Paşa Camii Minberi) 358
Fotoğraf 108 - Yan Aynalığı Bezemeli Olan Minbere Örnek (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi) 359
Fotoğraf 109 - Cepheleri Farklı Olan Yan Aynalık Örneği (Edirne Eski Camii Doğu Cephe Yan Aynalığı) 361
Fotoğraf 110 - Cepheleri Farklı Olan Yan Aynalık Örneği (Edirne Eski Camii Batı Cephe Yan Aynalığı) 361
Fotoğraf 111 -Yan Aynalığı Kafesî Oymalı Minber Örneği (İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi) 362
Fotoğraf 112 - Yan Aynalığında Açıklık Bulunan Minber Örneği (Edirne Üç Şerefeli Camii Minberi) 363
Fotoğraf 113 - Trabzanları Sade Olan ve Çini Kakılı Olan Minber Örneği (Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi) 364
Fotoğraf 114 - Trabzanı Kafesî Oyma Teknikli Minber Örneği (Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberi) 365
Fotoğraf 115 - Trabzanında Kafesî Oyma Tekniğinde Geometrik Kompozisyon Oluşturulmuş Minber Örneği (İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi) 366
Fotoğraf 116 - Trabzanında Kafesî Oyma Tekniğinde Bitkisel Kompozisyon Oluşturulmuş Minber Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi) 366
Fotoğraf 117 - Trabzanları Kabartma Tekniğinde Bezemeli Olan Minber Örneği (İzmir Bergama Ulu Camii Minberi) 367
Fotoğraf 118 - Yan Aynalığı Trabzan Görevinde Olan Minber Örneği (İzmir Tire Yavukluoğlu Camii Minberi) 368
Fotoğraf 119 - Süpürgeliği Sade Olan Minber Örneği (Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Minberi) 368
Fotoğraf 120 - Süpürgeliği Bezemeli Olan Minber Örneği (Diyarbakır Fatih Paşa Camii Minberi) 369
Fotoğraf 121 - Süpürgeliği Güney Duvarına Bitişik Olan Minber Örneği (İzmir Tire Yavukluoğlu Camii Minberi) 369
Fotoğraf 122 - Süpürgeliği Kafesî Oyma Tekniğinde Oyulmuş Minber Örneği (İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi) 370
Fotoğraf 123 – Süpürgeliği Biri Açık Biri Kapalı Formda Sıralanan Minber Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi) 370

Fotoğraf 124 - Geçit Açıklığı Sivri Kemerli Olan Minber Örneği (İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi) 372
Fotoğraf 125 - Geçidi Sonradan Kapatılan Minber Örneği (İstanbul Murad Paşa Camii Minberi) 373
Fotoğraf 126 - Geçidi Kapalı Olan Minber Örneği (Edirne Eski Camii Minberi) 375
Fotoğraf 127 - Mermer Kakılı Köşk Altı Panosu Örneği (İstanbul Atik Ali Paşa Camii Minberi) 376
Fotoğraf 128 - Köşk Altı Panosu Bezemeli Olan Minber Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi) 377
Fotoğraf 129 - Köşk Altı Panosu Açıklık Şeklinde Olan Minber Örneği (İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi) 378
Fotoğraf 130 - Köşkü Düz Kemerli Minber Örneği (Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi) 379
Fotoğraf 131 - Köşk Kemeri Sivri Kemerli Olan Minber Örneği (İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi) 381
Fotoğraf 132 - Köşk Kemeri Mürekkep Kemerli Olan Minber Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi) 382
Fotoğraf 133 - Köşk Korkuluğu Kafesî Oyma Tekniğinde Olan Minber Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi) 384
Fotoğraf 134 - Trabzanı Köşk Korkuluğu Olan Minber Örneği (İzmir Bergama Ulu Camii Minberi) 386
Fotoğraf 135 - Mahrutî Külahlı Minber Örneği (İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi) 387
Fotoğraf 136 - Ehramî Külahlı Minber Örneği (Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi) 388
Fotoğraf 137 - Dilimli Kubbeli Minber Örneği (İstanbul Atik Ali Paşa Camii Minberi) 389
Fotoğraf 138 - Ahşaptan Dilimli Kubbeli Minber Örneği (Diyarbakır Fatih Paşa Camii Minberi) 389
Fotoğraf 139 - Soğan Kubbeli Minber Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi) 390
Fotoğraf 140 – Aleminde Yazı Bulunan Minber Örneği (Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi) 391

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1 - Minber Detayları 24
Çizim 2 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliğinin Birinci Helezon ve Rumî Yerleri 54
Çizim 3 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliğinin İkinci Helezon ve Rumî Yerleri 54
Çizim 4 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliğinin Üçüncü Helezon ve Rumî Yerleri 54
Çizim 5 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliğinin Helezonları 55
Çizim 6 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliği Deseninin Tahrir Yolları 55
Çizim 7 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliğinin Sülüs Yazı İstifi 55
Çizim 8 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliğinin Kufî Yazı İstifi 55
Çizim 9 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliği Haliçiçi Desenler, Sülüs ve Kufî Yazı Kompozisyonu 56
Çizim 10 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliğinin Helezonlarındaki Rumîler 56
Çizim 11 - Edirne Eski Camii Minberi Kapısındaki Sülüs Hatlı Kelime-i Tevhid Kitabesi ... 57
Çizim 12 - Edirne Eski Camii Minberi Kapısındaki Gülbezek 57
Çizim 13 - Edirne Eski Camii Minberinin Birinci Basamak Rıhtı 58
Çizim 14 - Edirne Eski Camii Minberinin İkinci Basamak Rıhtı 59
Çizim 15 - Edirne Eski Camii Minberinin Üçüncü Basamak Rıhtı 59
Çizim 16- Edirne Eski Camii Minberinin Dördüncü Basamak Rıhtı 60
Çizim 17 - Edirne Eski Camii Minberinin Beşinci Basamak Rıhtı 60
Çizim 18 - Edirne Eski Camii Minberinin Altıncı Basamak Rıhtı 61
Çizim 19 - Edirne Eski Camii Minberinin Yedinci Basamak Rıhtı 61
Çizim 20 - Edirne Eski Camii Minberinin Sekizinci Basamak Rıhtı 62
Çizim 21 - Edirne Eski Camii Minberinin Dokuzuncu Basamak Rıhtı 62
Çizim 22 - Edirne Eski Camii Minberinin Onuncu Basamak Rıhtı 63
Çizim 23 - Edirne Eski Camii Minberi Basamaklarındaki Pençler (Sırasıyla M57, M58, M59, M60, M61) 63
Çizim 24 - Edirne Eski Camii Minberinin İkinci Pervazındaki Dairesel Üslup 65
Çizim 25 - Edirne Eski Camii Minberinin Üçüncü Pervazındaki Üçiplik Burgu 66
Çizim 26 - Edirne Eski Camii Minberinin Dördüncü Pervazındaki Kazayağı Motifi 67
Çizim 27 - Edirne Eski Camii Minberinin Beşinci Pervazının Motifleri (Sırasıyla M-38, M-39, M-40) 68
Çizim 28 - Edirne Eski Camii Minberinin Beşinci Pervazının Genel Çizimi 69

Çizim 29 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığı Genel Kompozisyon Şeması 71
Çizim 30 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminin Ortomozaik Şeması 73
Çizim 31 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Geometrik Motifin Yerleştirilmesi ile Oluşan Çizgi Yolları 74
Çizim 32 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Geometrik Motifin Minber Üzerindeki Ölçüsüne Göre Tahrir Çizgileri 75
Çizim 33 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Yalın Rumî, Penç ve Yaprak Unsurlarının Kullanıldığı Motiflere Ait Detaylı Şema 76
Çizim 34 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-62 76
Çizim 35 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Penç Motifi M-63 77
Çizim 36 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-64 77
Çizim 37 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-65 77
Çizim 38 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-66 78
Çizim 39 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-67 78
Çizim 40 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-68 78
Çizim 41 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-69 79
Çizim 42 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-70 79
Çizim 43 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-71 79
Çizim 44 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-72 80
Çizim 45 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerin Yerleştirilmesi ile Oluşan Çizgi Yolları 80

Çizim 46 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminin Minber Üzerindeki Ölçüsüne Göre Tahrir Çizgileri 81
Çizim 47 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Birlikte Gösterilen Geometrik ve Bitkisel Motiflerin Çizgi Yolları 82
Çizim 48 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Birlikte Gösterilen Geometrik ve Bitkisel Motiflerin Tahrir Çizgileri 83
Çizim 49 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Birlikte Gösterilen Geometrik ve Bitkisel Motiflerin Alt-Üst Geçişlerinin Gösterildiği Tahrir Çizgileri 84
Çizim 50 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Geometrik Kompozisyon 85
Çizim 51 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Bitkisel Kompozisyon 86
Çizim 52 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Geometrik, Bitkisel Kompozisyonlar ve Rumîli Pervaz 87
Çizim 53 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Pervazdaki Çiftiplik Rumî Şeması 89
Çizim 54 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Pervazdaki Rumî Üsluplu Salyangoz (M-73) 89
Çizim 55 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Pervazdaki Rumî Üsluplu Salyangoz (M-74) 90
Çizim 56 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Pervazdaki Münhanî Üslubundaki Rumî (M-75) 90
Çizim 57 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Pervazdaki Rumî (M-76) 90
Çizim 58 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Pervazdaki Desenin Tahrir Çizgileri 91
Çizim 59 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Pervazdaki Desenin Alt-Üst Geçişleri Belirtilmiş Tahrir Çizgileri 91
Çizim 60 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığı Genel Kompozisyon Şeması 95
Çizim 61 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığında Çözümlemesi Yapılan Pafta Diliminin OrtoMozaik Görüntüsü ve Detaylı Şema 96

Çizim 62 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminin Geometrik Deseni 97
Çizim 63 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Geometrik Motif (G- 1) 97
Çizim 64 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Geometrik Motif (G-2) 98
Çizim 65 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Geometrik Motif (G-3) 98
Çizim 66 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Geometrik Motif (G-4) 98
Çizim 67 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Geometrik Motif (G-5) 99
Çizim 68 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Geometrik Motiflerin Yerleştirlmesi ile Oluşan Çizgi Yolları 99
Çizim 69 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Geometrik Motiflerin Minber Üzerindeki Ölçüsüne Göre Tahrir Çizgileri 99
Çizim 70 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Yalın Rumî, Penç ve Yaprak Unsurlarının Kullanıldığı Bitkisel Kompozisyona Ait Detaylı Şema 100
Çizim 71 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-1) 100
Çizim 72 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-2) 100
Çizim 73 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-3) 101
Çizim 74 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-4) 101
Çizim 75 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-5) 101
Çizim 76 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-6) 102
Çizim 77 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-7) 102

Çizim 78 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-8) 102
Çizim 79 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-9) 103
Çizim 80 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-10) 103
Çizim 81 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-11) 103
Çizim 82 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-12) 104
Çizim 83 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-13) 104
Çizim 84 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-14) 104
Çizim 85 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-15) 105
Çizim 86 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-16) 105
Çizim 87 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-17) 105
Çizim 88 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-18) 106
Çizim 89 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-19) 106
Çizim 90 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-20) 106
Çizim 91 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-21) 107
Çizim 92 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-22) 107
Çizim 93 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Motiflerin Yerleştirilmesi ile Oluşan Çizgi Yolları 108
Çizim 94 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Motfilerin Minber Üzerindeki Ölçüsüne Göre Tahrir Çizgileri 108

Çizim 95 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Geometrik ve Bitkisel Motfilerin Beraber Gösterildiği Pafta Dilimine Ait Detaylı Desen ve Çizgi Yolları..... 109
Çizim 96 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Geometrik ve Bitkisel Motfilerin Beraber Gösterildiği Pafta Dilimine Ait Detaylı Desen ve Tahrir Çizgileri..... 109
Çizim 97 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Geometrik Kompozisyon 110
Çizim 98 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Bitkisel Kompozisyon 111
Çizim 99 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Geometrik ve Bitkisel Kompozisyonlar, Rumîli Pervaz 112
Çizim 100 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Rumîli Pervazın Çizgi Yolu (Çiftiplik Rumî, Sürgit Tekniği uygulanmıştır.) 114
Çizim 101 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Rumîli Pervazın Motifleri (M-23, M-24) 114
Çizim 102 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Rumîli Pervazın Tahrir Çizgileri 115
Çizim 103 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Rumîli Pervaz Deseni 116
Çizim 104 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağının Bölümlendirme Lejantı 117
Çizim 105 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 1 118
Çizim 106 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 2 118
Çizim 107 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 3 118
Çizim 108 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 4 119
Çizim 109 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 5 119
Çizim 110 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 6 119
Çizim 111 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 7 120

Çizim 112 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 8 120
Çizim 113 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 9 120
Çizim 114 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 10 121
Çizim 115 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağını Dolanan Çiftiplik Burgu Motifi 1 121
Çizim 116 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağını Dolanan Çiftiplik Burgu Motifi 2 121
Çizim 117 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Çizimi 122
Çizim 118 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosu Genel Kompozisyon Şeması 125
Çizim 119 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait Birinci Desen Çizgi Yolu 126
Çizim 120 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait Birinci Desen Tahrir Yolu 127
Çizim 121 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desen Çizgi Yolları (Siyah kalın hat ana yoldur, diğerleri altıgene açılarına göre simetrik şekilde kopyalanmıştır.) 127
Çizim 122 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desendeki Altı Dilimli Penç Motifi (M-26) 128
Çizim 123 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desendeki İç içe Geçmiş Oniki Dilimli Penç Motifi (M-27) 128
Çizim 124 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desendeki Yalın Rumî Motifi (M-28) 128
Çizim 125 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desendeki Yalın Rumî Motifi (M-29) 128
Çizim 126 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desendeki Yalın Rumî Motifi (M-30) 129
Çizim 127 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desendeki Yalın Rumî Motifi (M-31) 129

Çizim 128 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desendeki Tahrir Çizgileri 129
Çizim 129 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait Birinci ve İkinci Desenin Beraber Gösterildiği Çizgi Yolları 130
Çizim 130 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait Birinci ve İkinci Desenin Beraber Gösterildiği Tahrir Çizgileri 130
Çizim 131 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait Birinci ve İkinci Desenin Renklendirilmiş gösterimi 131
Çizim 132 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Geçit Panosu Geometrik Desen Kompozisyonu 132
Çizim 133 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Geçit Panosu Bitkisel Desen Kompozisyonu 133
Çizim 134 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Geçit Panosu Geometrik ve Bitkisel Desen Kompozisyonları 134
Çizim 135 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazdaki Geometrik Motif 135
Çizim 136 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazın Genel Desen Kompozisyonu 135
Çizim 137 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazı 136
Çizim 138 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazının Çiftiplik Rumi Şeması ve İplik Yol çizgileri 137
Çizim 139 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazındaki Yalın Rumî Motifi (M-33) 137
Çizim 140 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazındaki Yalın Rumî Motifi (M-34) 138
Çizim 141 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazındaki Motiflerin Tahrir Çizgileri 138
Çizim 142 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazındaki Kompozisyona Göre Alt-Üst Geçişleri 138
Çizim 143 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kitabesinin Çizimi 212
Çizim 144 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Doğu Sövesinin Doğuya Bakan Yüzünün Ortomozaik Görüntüsü, Genel Kompozisyon Şeması ve Geometrik Kompozisyonu 214

Çizim 145 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Doğu Sövesinin Doğuya Bakan Yüzündeki Geometrik Motif (G-4) 215
Çizim 146 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Doğu Sövesinin Doğuya Bakan Yüzündeki Geometrik Motif (G-5) 215
Çizim 147 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Doğu Sövesinin Doğuya Bakan Yüzündeki Geometrik Motif (G-6) 215
Çizim 148 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Doğu Sövesinin Doğuya Bakan Yüzündeki Penç Motifleri (M-1, M-2) 215
Çizim 149 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Sövesindenki Genel Kompozisyon Şeması ve Üçiplik Rumî Desen 216
Çizim 150 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Sövesindenki Genel Kompozisyon Şeması ve Üçiplik Rumî Desenden Kesit 216
Çizim 151 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapı Aynalığının Doğuya Bakan Yüzündeki Zencirek ve Mukarnaslar 217
Çizim 152 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Kitabelik Kuzey Yüzü Çizimi 217
Çizim 153 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Orijinal Kapı Kanatlarındaki Genel Kompozisyon Şeması 219
Çizim 154 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Orijinal Kapı Kanatlarındaki Geometrik Motif (G-9) 220
Çizim 155 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Orijinal Kapı Kanatlarındaki Geometrik Motif (G-10) 220
Çizim 156 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Orijinal Kapı Kanatlarındaki Geometrik Motif (G-11) 220
Çizim 157 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Orijinal Kapı Kanatlarının Genel Görünümü 221
Çizim 158 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapı Payandasının Çizimi 222
Çizim 159 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığındaki Bitkisel Kompozisyonun Genel Şeması ve İplik Yolu Çizgileri 224
Çizim 160 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığındaki Bitkisel Kompozisyonun Tahrir Çizgileri 224
Çizim 161 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığındaki Geometrik Kompozisyonun Genel Şeması 226

Çizim 162 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığında Bulunan Geometrik Kompozisyondaki Bir Motifin Yapısı ve Çizgi Yolları (G-7) 227
Çizim 163 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığında Bulunan Geometrik Kompozisyondaki Bir Motifin Tahrir Çizgileri ve Alt Üst Geçişli Tahrir Çizgileri (G-8) 227
Çizim 164 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığındaki Geometrik Kompozisyonundan Bir Kesitin Çizimi 227
Çizim 165- Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesini Dolanan Pervazın Çizgi Yolları 229
Çizim 166 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesini Dolanan Pervazdaki Çiftiplik Çizgi Yolları 230
Çizim 167 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesini Dolanan Pervazdaki Tahrir Çizgili Desen 230
Çizim 168 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanın Ortomozaik Görüntüsü ve Genel Kompozisyon Şeması 231
Çizim 169 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 1 232
Çizim 170 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 1 (Rumî Motfileri) 233
Çizim 171 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 2 234
Çizim 172 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 2 (Rumî Motifleri) 235
Çizim 173 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 3 (Kabara ve Rumî Motifleri) 236
Çizim 174 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 3 236
Çizim 175 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 4 (Rumî Motifleri) 237
Çizim 176 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 4 237
Çizim 177 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanının Genel Çizimi 238

Çizim 178 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephesindeki Trabzanın Ortomozaik Görüntüsü ve Genel Kompozisyon Şeması 239
Çizim 179 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephesindeki Trabzanından Desen 1 (Yalın Rumî) 240
Çizim 180 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephesindeki Trabzanından Desen 2 (Yalın Rumî) 240
Çizim 181 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephesindeki Trabzanından Desen 2 241
Çizim 182 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephesindeki Trabzanından Desen 3 242
Çizim 183 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephesindeki Trabzanından Desen 4 242
Çizim 184 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephesindeki Trabzanının Genel Çizimi 243
Çizim 185 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Güney Tarafındaki Kısmın Genel Kompozisyon Şeması 245
Çizim 186 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Güney Tarafındaki Kısımda Bulunan Yalın Rumî Motifleri (M-9, M-10) 245
Çizim 187 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Güney Tarafındaki Kısımda Bulunan Yalın Rumî Motifler (M-11, M-12) 245
Çizim 188 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Güney Tarafındaki Kısmın Genel Çizimleri 246
Çizim 189 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısmın Genel Kompozisyon Şeması 247
Çizim 190 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Hatayî Motifi (M-3) 248
Çizim 191 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Penç Motifi (M-4) 248
Çizim 192 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Goncagül Motifi (M-5) 248
Çizim 193 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Goncagül Motifi (M-6) 248
Çizim 194 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Hataî Motifi (M-7) 249

Çizim 195 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Goncagül Motifi (M-8) 249
Çizim 196 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Bitkisel Kompozisyonunun Simetrisi 249
Çizim 197 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Bitkisel Kompozisyonun Genel Çizimi 250
Çizim 198 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Bölümünün Genel Kompozisyon Şeması 251
Çizim 199 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Bölümünün Desen Simetrisi 251
Çizim 200 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Bölümünün Genel Deseni 252
Çizim 201 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Üstü Panosunun Genel Kompozisyın Şeması 253
Çizim 202 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Üstü Panosunun Desen Simetrisi 253
Çizim 203 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Üstü Panosunda Bulunan Desenin Genel Çizimi 253
Çizim 204 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Köşk Korkuluğunun Genel Kompozisyon Şeması 255
Çizim 205 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Köşk Korkuluğunda Bulunan Desenlerin Genel Çizimi 256
Çizim 206 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Köşk Saçağındaki Rumî Tepelik Motiflerinin Çizimi 256
Çizim 207 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Soğan Kubbesinin Çizimi 258
Çizim 208 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minber Köşkünün Güney Duvarındaki Geometrik Süslemenin Genel Kompozisyon Şeması 260
Çizim 209 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minber Köşkünün Güney Duvarındaki Geometrik Süslemeden Bir Kesit (G-8) 261
Çizim 210 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minber Köşkünün Güney Duvarındaki Süslemenin Geometrik Motiflerinin Yerleştirilmesi ile Oluşan Desen ve Tahrir Çizgileri ile Oluşan Desen (Alt-Üst Geçişleri ile Beraber) 262
Çizim 211 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığının Geometrik ve Bitkisel Kompozisyonları ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

EKLER

V.G.M. Fotoğraf 1 - Bergama Ulu Camii Minberi 403
V.G.M. Fotoğraf 2 – İzmir Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii Minberi 404
V.G.M. Fotoğraf 3 - İzmir Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii Minberi 404
V.G.M. Fotoğraf 4 – Edirne Eski Camii Minberi 405
V.G.M. Fotoğraf 5 - Edirne Eski Camii Minberi 406
V.G.M. Fotoğraf 6 - Edirne Eski Camii Minberi 407
V.G.M. Fotoğraf 7 - Edirne Eski Camii Minberi 407
V.G.M. Fotoğraf 8 - Edirne Eski Camii Minberi 408
V.G.M. Fotoğraf 9 - Edirne Üç Şerefeli Camii 409
V.G.M. Fotoğraf 10 - Edirne Üç Şerefeli Camii 410
V.G.M. Fotoğraf 11 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberi 411
V.G.M. Fotoğraf 12 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberi 412
V.G.M. Fotoğraf 13 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberi 413
V.G.M. Fotoğraf 14 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberi 413
V.G.M. Fotoğraf 15 - İstanbul Murad Paşa Camii Minberi 414
V.G.M. Fotoğraf 16 - İstanbul Murad Paşa Camii Minberi 415
V.G.M. Fotoğraf 17 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi 416
V.G.M. Fotoğraf 18 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi 417
V.G.M. Fotoğraf 19 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi 418
V.G.M. Fotoğraf 20 - İstanbul Davud Paşa Camii Minberi 419
V.G.M. Fotoğraf 21 - İstanbul Davud Paşa Camii Minberi 420
V.G.M. Fotoğraf 22 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi 421
V.G.M. Fotoğraf 23 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi 422
V.G.M. Fotoğraf 24 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi 423
V.G.M. Fotoğraf 25 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi 424
V.G.M. Fotoğraf 26 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberi 425
V.G.M. Fotoğraf 27 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberi 426
V.G.M. Fotoğraf 28 – Edirne Süleyman Paşa Camii Minberi 427
V.G.M. Fotoğraf 29 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Minberi 428
V.G.M. Fotoğraf 30 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Minberi 429
V.G.M. Fotoğraf 31 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi 430

V.G.M. Fotoğraf 32 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi 431
V.G.M. Fotoğraf 33 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi 432
V.G.M. Fotoğraf 34 – İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi..... 433
V.G.M. Fotoğraf 35 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi 434
V.G.M. Fotoğraf 36 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberinin Külahı 434
V.G.M. Fotoğraf 37 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi 435

I. GİRİŞ

A. Konunun Mahiyeti

Minber, İslam dünyasındaki en eski mimari unsurlardandır. Dini bir vecibe olarak üzerinde hatibin hutbesini okuduğu aynı zamanda siyasi rejimin başına geçen kişinin kendi adına hutbe okutturduğu yerdir. Hz. Peygamber'in (sav) minberi, mescidin devlet yönetiminin merkezi olduğu ilk dönemlerde hutbe iradından öte birtakım fonksiyonlar da üstlenmişti. Halifeler bu minber üzerinde biat alıyor, kadılar da özellikle lian gibi bazı davalara, yemin veya şahitlik edecek kişilerin ondan etkilenerek yalan söylemekten çekinecekleri düşüncesiyle bu minberin önünde bakıyorlardı. Mescid-i Nebevi'den sonraki ilk minber ise, Hz. Ömer (ra) zamanında Mısır'da Amr b. As Camii için yapılmıştır fakat Hz. Ömer (ra) hayatta iken bu minberin camiye konulmasına müsaade etmemiştir. 654 (1256) yılındaki yangında ise Hz. Peygamber'in (sav) minberi yanmıştır. Kısaca minberin, siyasi ve sosyal bir yönü de mevcut olduğundan mimarimizde oldukça önemli bir yere sahip olmuştur[1].

Osmanlı sanatının üslubunu, Beylikler Devri mimari araştırmaları hazırlamıştır. XVI. yüzyıl klasik Osmanlı mimarisi, bu devirdeki araştırmaların, denemelerin sonucudur. Osmanlı Devleti'nin kendinden önceki İslam devletlerinin, cami planından farklı olarak merkezi plan şeması üzerinde durduğu görülmektedir. Fakat Osmanlı Devleti'nin erken dönem minberleri form ve süsleme açısından Selçuklu geleneğini

[1] Nebi Bozkurt, "Minber", *DİA*, İstanbul: 2005, XXX, s. 101, 102.

devam ettirdiği görülmektedir. Başlangıçta Selçuklu izlerini taşıyan Erken Osmanlı minberleri içinden, kendine has özellikleri bulunan örnekler de çıkmıştır. Edirne Eski ve Amasya Mehmed Paşa camilerin minberleri ne kendinden önceki ne de kendinden sonraki minberlere benzemektedir. Bu zikrettiğimiz minberler tasarım itibariyle diğer taş minberlerden ayrılırlar. Minberler, içinde bulunduğu cami ile bir bütünlük arz ederler. Tezyinat açısından zengin olan minberlerin yüzeylerinde, belli bölümlere ayrılarak geometrik ve bitkisel kompozisyonların kullanıldığı görülmektedir. Özellikle Edirne Eski Camii'n basamak yüzeylerine kadar bezemeli olan taş minberinde oldukça dikkat çekici kompozisyonlar kullanılmıştır. Minberlerin bazıları ise tezyini açıdan oldukça sadedir.

Taşa dayalı mimari ve mimari süslemeleriyle öne çıkan Anadolu Selçuklu ustaları, genel olarak ahşap minberler inşa etmişlerdir. Araştırmalar sonucu günümüze ulaşan tek taş minberin Niğde Alaaddin Camii'ne (M. 1223) ait olduğu görülmüştür[2]. Erken Osmanlı Dönemi minberlerinde ise malzeme olarak hem taş hem de ahşap kullanılmıştır. XV. yüzyılın ikinci yarısında ise mermer kullanımı artmıştır. Bu, XVI. yüzyıldan itibaren, Anadolu'da, özellikle de Mimar Sinan'ın elinde güçlenen mermer minber yapımının temelleri olarak görülebilir.

Yapmış olduğumuz yüksek lisans tez çalışmasında, Osmanlı Devleti'nin erken dönemine ait 17 tane taş minberi tezyini unsurları açısından ele almaya çalıştık. Dönem olarak 1300 ile 1520 tarihleri arasında kalan zaman dilimindeki taş minberlerini inceledik. Osmanlı'nın erken dönemini Yavuz Sultan Selim'in vefat tarihi olan 1520'ye kadar çekmemizin sebebi, klasik dönemde Osmanlı'nın minber anlayışını özellikle Mimar Sinan ile ortaya koyulacak olan Osmanlı taş minber işçiliğinin klasiğe en yaklaştığı minberler olan İstanbul Sultan II. Bayezid, Diyarbakır Fatih Paşa ve İstanbul Yavuz Sultan Selim camilerini de konumuza katmak istememizdir. Konumuzun dönemiyle alakalı Yavuz Sultan Selim Camii'n taş işlemeciliğini konu alan K. F. Vardar'ın bir makalesinde şunlar geçmektedir: "Yavuz Sultan Selim Camii, Erken Dönem Osmanlı sanatını takiben, 16. yüzyıl Klasik Dönem Osmanlı sanatına geçiş dönemini simgeleyen

[2] Sedat Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, İstanbul: Gökkubbe, 2008, s. 50, 51.

II. Bayezid Camii ile ortaya konan taş işlemeciliğini sürdürmüş ve artık 16. Yüzyılda görülecek olan karakteristik özellikleri belirli bir olgunluğa ulaştırmıştır[3]."

Minber konusunda yapılmış ilk ayrıntılı çalışma 1955 yılında Haluk Karamağaralı tarafından hazırlanan "Anadolu Beylikler Devri Minberleri" konulu doktora tezidir[4].

Tezimizde tezyinatını incelediğimiz minberler ise şunlardır: İzmir Bergama Ulu Camii minberi, İzmir Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii minberi, Edirne Eski Camii minberi, Edirne Üç Şerefeli Camii minberi, Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii minberi, İstanbul Murad Paşa Camii minberi, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii minberi, İstanbul Davud Paşa Camii minberi, Amasya Sultan II. Bayezid Camii minberi, Amasya Mehmed Paşa Camii minberi, Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii minberi, Edirne Sultan II. Bayezid Camii minberi, Edirne Süleyman Paşa Camii minberi, İstanbul Atik Ali Paşa Camii minberi, İstanbul Sultan II. Bayezid Camii minberi, Diyarbakır Fatih Paşa Camii minberi ve İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii minberidir.

B. Kaynak ve Araştırmalar

Erken Osmanlı Dönemi Taş Minberlerinde Tezyinat adlı konumuzu incelerken öncelikle İslam mimarisinden genel hatları ile bahseden kaynaklardan, sonrasında ise İslam mimarisindeki eserleri tek tek ele almış olan kaynaklardan oldukça istifade ettik.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi[5] camilerle alakalı malumata ulaşabileceğimiz en eski kaynak olduğu için tezimizde bu külliyattan faydalandık.

Suut Kemal Yetkin'in *İslam Mimarisi*[6] adlı eseri ve Celal Esat Arseven'in *Türk Sanatı Tarihi*[7] adlı eseri İslam sanatı ve mimarisiyle alakalı kafamızda genel bir çerçeve oluşturmuştur. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*[8]*, Osmanlı*

[3] Kadriye Figen Vardar, *"*Yavuz Sultan Selim Camii Taş Süslemeleri*", Art-Sanat 2,* İstanbul: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2014, s. 110.

[4] Haluk Karamağaralı, "Anadolu'da Beylikler Devri Minberleri", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1955.

[5] *Evliya Çelebi Seyahatnamesi,* çev. Mümin Çevik, Cilt: 9, İstanbul: 1984, s. 72.

[6] Suut Kemal Yetkin, *İslam Mimarisi,* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1965, s. 228-240.

[7] Celal Esat Arseven, *Türk Sanatı Tarihi,* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1956, s. 272.

[8] Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri,* İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1989, s. 373-376.

Mi'marisinde Çelebi ve Sultan Murad Devri[9] ve *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri*[10] eserleri ile sonrasında E. Hakkı Ayverdi ile İ. Aydın Yüksel'in birlikte kaleme aldıkları *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi*[11], son olarak da İ. Aydın Yüksel'in kendisinin kaleme almış olduğu ve bu kitapların bir cildini oluşturan *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*[12] adlı eserler camilerle alakalı genel manada bilgi sahibi olmamızda içerdikleri fotoğraf ve çizimleriyle en fazla başvurduğumuz kaynaklardan olmuşlardır.

Aptullah Kuran'ın *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami*[13] isimli eseri de çalışmış olduğumuz devrin yapılarını genel manada anlatan bir kaynaktır.

Aynı şekilde Oktay Aslanapa'nın *Osmanlı Devri Mimarisi*[14] adlı eseri camilerle alakalı genel bilgi edinmemizde, yine Oktay Aslanapa'nın *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*[15] ve *Edirne'de Türk Mimarisinin Gelişmesi*[16] konumuz dahilindeki Edirne camileri ile alakalı kapsamlı bilgi edinmemizi sağlayan eserler olmuşlardır.

Doğan Kuban'ın *Osmanlı Mimarisi*[17] adlı eseri camilerle alakalı genel bilgilerin yer aldığı ve yine Doğan Kuban'ın *İstanbul Bir Kent Tarihi*[18] isimli eseri de çalışmamızdaki İstanbul camilerini içeren kaynaklardan olmuştur.

---

[9] Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Çelebi ve Sultan Murad Devri*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1989, s. 19-423.

[10] Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1973, s. 2-59.

[11] Ayverdi ve İ. Aydın Yüksel, *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Enstitüsü, 1976, s. 50-58.

[12] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri,* İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Enstitüsü, 1983, s. 16-330.

[13] Aptullah Kuran, *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami*, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Yayın no:1, 1964, s. 39-97.

[14] Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul**:** İnkilap 2.Baskı, 2004, s. 55-180.

[15] Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Sanat Tarihi Enstitüsü:6, 1949, s. 9-103.

[16] Aslanapa, *Edirne'de Türk Mimarisinin Gelişmesi,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1965, s. 226-230.

[17] Doğan Kuban, *Osmanlı Mimarisi,* İstanbul: Yem Yayın, 2007, s. 191-231.

[18] Kuban, *İstanbul Bir Kent Tarihi*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996, s. 204.

Godfrey Goodwin'in *Osmanlı Mimarlığı Tarihi*[19] ve Tarık Mümtaz Göztepe'nin *Ulu Camiler Dînî Abideler*[20] isimli eserleri de bize çalışmamızdaki camiler hakkında genel bir malumat toplamakta kaynaklık etmişlerdir.

Haluk Karamağaralı'nın *Anadolu'da Beylikler Devri Minberleri*[21] isimli yayınlanmamış doktora tezi minberler ile alakalı genel bir bilgi edinmede, Osmanlı Devri'nin ilk dönemindeki minberlerinden önce minberlerin nasıl bir tasarımı ve tezyinatlarının olduğundan ve hangi malzeme ile yapıldıklarından kapsamlıca bahseden temel bir kaynaktır.

Selçuk Mülayim'in *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler*[22] ve Yıldız Demiriz'in *Osmanlı Mimarisinde Süsleme I Erken Devir (1300-1453)*[23] isimli eserleri tezyinat ile ilgili ele alınmış eserlendendir.

Aziz Doğanay'a ait *Mimarî ve Tezyinî Unurlarıyla Câmi*[24] adlı eserden, minberin kısımlarıyla alakalı hem görsel olarak hem de tanımlamalar olarak faydalandığımız, yine Aziz Doğanay'ın *Osmanlı Tezyinatı, Klasik Devir İstanbul Hanedan Türbeleri*[25] isimli eseri ise tezyinat bölümümüzü yazarken motiflerin menşeini, oluşum süreçlerini ve ilk nerelerde kullanıldıkları ile alakalı bilgi vermesi açısından bize oldukça fayda sağlamıştır.

Sedat Bayrakal'ın eserleri, çalışmamızda en çok faydalandığımız eserlerden olmuştur. *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*[26] isimli eseri özellikle konumuzla alakalı birçok ortak minberi kapsayan eserlendir. Tezyinatı açıklama noktasında zaman zaman bu eserden alıntılar da yaptık.

---

[19] Godfrey Goodwin, *Osmanlı Mimarlığı Tarihi,* çev. Müfit Günay, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, Birinci Baskı, 2012, 138-223.

[20] Tarık Mümtaz Göztepe, *Ulu Câmiler Dînî Abideler*, İstanbul: Bedir Yayınevi,1973, s. 20.

[21] Karamağaralı, "Anadolu'da Beylikler Devri Minberleri", s. 3-25.

[22] Selçuk Mülayim, *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler,* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982, s. 22.

[23] Yıldız Demiriz, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme I Erken Devir (1300- 1453),* İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979, s. 11-27.

[24] Aziz Doğanay, *Mimarî ve Tezyinî Unsurlarıyla Câmi*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017, s. 85.

[25] Doğanay, *Osmanlı Tezyinatı, Klasik Devir İstanbul Hanedan Türbeleri,* İstanbul: Klasik Yayınları, İkinci Basım, 2011, s. 57-89.

[26] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 12-168.

Abdurrahman Acar'ın Minber-i Nebî Hakkında Bazı Notlar[27], Mesut Can'ın Tarihte Minbere Yüklenen Sembolik ve Terminolojik Anlamlar Üzerine Bazı Tespitler[28] ve Yılmaz Can'ın Minberin Cami Mimarisine Katılımı[29] isimli makaleler, çalışmamızda minberin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi adlı başlığın altını oluştururken yararlandığımız kaynaklardan olmuştur.

Daha önceden bahsetmiş olduğumuz genel içerikli ya da camilerin neredeyse çoğunluğuna yer veren eserlerin yanı sıra, şehir baz alınarak yapıları anlatan kaynakları da ele aldık. Mustafa Cezar'ın *Osmanlı Başkenti İstanbul*[30], Yüksel Yoldaş Demircanlı'nın *İstanbul Mimarisi İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi*[31], Henry Matthews'in *İstanbul'un Camileri*[32] ve M. Baha Tanman'ın *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*[33] isimli eserler İstanbul camileriyle alakalı önemli kaynaklardandır.

M. Tayyib Gökbilgin'in *Edirne ve Paşa Livası*[34], E. Nedret İşli ve M. Sabri Koz'un birlikte hazırladıkları *Edirne: Serhattaki Payitaht*[35], Osman Nuri Peremeci'nin *Edirne Tarihi*[36] ve Rif'at Osman Tosyavizade'nin *Edirne Evkaf-ı İslamiyye Tarihi*[37] adlı eserler ise Edirne'deki camilelerle alakalı geniş malumatlara sahip eserlerdendir.

---

[27] Abdurrahman Acar, "Minber-i Nebî Hakkında Bazı Notlar", *Diyanet İlmi Dergi,* Peygamberimiz Hz. Muhammed (SAV) Özel Sayısı, 2. Baskı, Ankara: 2003, s. 595-609.

[28] Mesut Can, "Tarihte Minbere Yüklenen Sembolik ve Terminolojik Anlamlar Üzerine Bazı Tespitler", *Bilimname,* XXXIX/3, 2019, s. 416-434.

[29] Yılmaz Can, "Minberin Cami Mimarisine Katılımı", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VIII, Sayı: 3, 2008, s. 14-23.

[30] Mustafa Cezar, *Osmanlı Başkenti İstanbul*, İstanbul: Eğitim Kültür ve Araştırma Vakfı, 2002, s. 96-100.

[31] Yüksel Yoldaş Demircanlı, *İstanbul Mimarisi İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi,* İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1989, s. 60-160.

[32] Henry Matthews, *İstanbul'un Camileri,* çev. M. Banu Aksoy, İstanbul: Scala Yayıncılık, 2010, s. 8-61.

[33] M. Baha Tanman, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt: 5, 1994, s. 518, 519.

[34] M. Tayyib Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livası,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:508, 1952, s. 58-339.

[35] E.Nedret İşli ve M.Sabri Koz, *Edirne: Serhattaki Payitaht,* İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 1.Baskı, Kasım 1998, s. 328-340.

[36] Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi,* İstanbul: Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları, Sayı:6, 1940, s. 54-68.

[37] Rif'at Osman Tosyavizade, *Edirne Evkaf-ı İslamiyye Tarihi, Camiler ve Mescidler,* sad. Ülkü Ayan Özsoy, Ankara: T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1999, s. 53-63.

Şevket Beysanoğlu'nun Anıtları ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi[38] ve yine Şevket Beysanoğlu'nun Kısaltılmış Diyarbakır Tarihi ve Abideleri[39], Ali Boran ile Zekai Erdal'ın hazırladıkları Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Cami ve Mescidleri[40], Bedri Günkut'un Diyarbekir Tarihi[41], M. Mehdi İlhan'ın Amid (Diyarbakır) 1518 Tarihli Defter-i Mufassal [42], Orhan Cezmi Tuncer'in Diyarbakır Camileri[43] ve Mücahit Yıldırım'ın Diyarbakır Camileri ve Mimar Sinan Ekolü[44] isimli eserler Diyarbakır'ın genel tarihi, Diyarbakır'ın fatihi ve Diyarbakır'da çalışmamıza dahil olan tek cami Diyarbakır Fatih Paşa Camii'nin banisi Bıyıklı Mehmed Paşa ve camisiyle alakalı malumat edindiğimiz kaynaklardan olmuşlardır.

Balıkesir'de çalışmamıza dahil tek cami Zağanos Mehmed Paşa Camii ve minberiyle alakalı Muharrem Eren'in kaleme aldığı eserler ise *Zağnos Paşa*[45] ve *Mutasarrıf Ömer Ali Bey*[46] isimli eserlerdir. Nesimi Yazıcı'nın kaleme almış olduğu *Ocak 1998 Balıkesir Depremi ve Sonrası*[47] adlı eser de Balıkesir ve Zağanos Mehmed Paşa Camii ile alakalı genel bir kaidemiz oluşmasında yararlandığımız bir kaynak olmuştur.

Abdülhamid Tüfekçioğlu'nun *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı* isimli eseri ise birçok caminin ve konumuz dahilindeki Edirne Eski Camii ile Amasya Sultan II. Bayezid Camii minberlerinin kitabelerini ele aldığı bir kitaptır.

---

[38] Şevket Beysanoğlu, *Anıtları ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi,* Diyarbakır: Diyarbakır Belediyesi Yayınları, 1963, No 1, Cilt: 2, 1990, s. 524.

[39] Beysanoğlu, *Kısaltılmış Diyarbakır Tarihi ve Abideleri,* Diyarbakır: Diyarbakırı Tanıtma Derneği, 1963, s. 86-129.

[40] Ali Boran ve Zekai Erdal, "Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Cami ve Mescidleri"*, Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi,* Diyarbakır: T.C. Diyarbakır Valiliği, 2011, s. 260-265.

[41] Bedri Günkut, *Diyarbekir Tarihi,* Diyarbakır: Diyarbekir Halkevi, 1937, s. 113-115.

[42] İlhan, *Amid (Diyarbakır) 1518 Tarihli Defter-i Mufassal,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIV. Dizi, Sayı 10, 2000, s. 73-84.

[43] Orhan Cezmi Tuncer, *Diyarbakır Camileri,* Diyarbakır: Kültür ve Sanat Yayınları, 1996, s. 107-115.

[44] Mücahit Yıldırım, "Diyarbakır Camileri ve Mimar Sinan Ekolü", *Nebiler, Sahabiler, Azizler Kenti Diyarbakır, I. Uluslararası Nebiler, Sahabiler, Azizler ve Krallar Kenti Sempozyumu*, 25-26 Mayıs 2009, Ankara: 2013, s. 251-318.

[45] Muharrem Eren, *Zağnos Paşa,* Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, 1994, s. 127-146.

[46] Eren, *Mutasarrıf Ömer Ali Bey,* Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, 1993, s. 102-127.

[47] Nesimi Yazıcı, *Ocak 1998 Balıkesir Depremi ve Sonrası,* Ankara: 2003, s. 74.

C. Usul ve düzen

Çalışmamıza öncelikle Erken Osmanlı Dönemi mimarisi ve minber ile ilgili literatür taraması yapılarak başlanmış ve camilerin listesi hazırlanmıştır. Yapılan liste doğrultusunda bir kaynak taraması yapılmış, tespit edilen yayın ve araştırmalar bilgi fişlerine aktarılmıştır. Daha sonrasında minberler yerinde incelenmiş, ölçüleri alınıp, fotoğrafları çekilmiştir. Minberlerin fotoğrafları bilgisayar ortamına aktarılmış, özellikle Edirne Eski Ulu Camii ve Amasya Mehmed Paşa Camii'n minberleriyle alakalı bilgisayar ortamında detaylı çizimleri yapılmıştır. Minberlerin rölöveleri çıkartılıp daha sonrasında desen çözümlemesine gidilmiştir. Ayrıca, Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden tezimizin kataloğunu oluşturan camiler ile alakalı bütün bilgileri almaya, buradan ulaşamadığımız bilgileri ise Vakıflar Bölge Müdürlükleri'nden elde etmeye çalıştık. Vakıflar Genel Müdürlüğü veya Vakıflar Bölge Müdürlükleri'nde rölövesi bulunmayanların ise rölövelerini oluşturarak bilgisayar ortamına aktardık.

Örnekler incelenirken katalog bölümünü her caminin kronolojik sıralamasına göre yazmaya dikkat ettik. Minberleri detaylı olarak tanımlayabilmek için minberin ilk ortaya çıkışı ve gelişimi üzerinde durup, minber elemanlarına yönelik alt başlıklar oluşturduk. Aynı zamanda camilerin kısaca mimari gelişimlerinden de bahsettik. Olan veya çıkarılan rölöveler üzerinden ise minberlerin motif çözümlemeleri üzerinde çalışılıp tezyinatıyla alakalı bilgi vermeye çalıştık. Katalog yazılırken mimarlık ve sanat terimlerinin elden geldiğince Türkçe karşılıklarının kullanılmasına da dikkat etmeye çalıştık.

D. Çizim Tekniği

Bu tez kapsamında Edirne Eski Camii, Amasya Mehmed Paşa Camii ve İzmir Tire Yavukluoğlu Camii minberlerinin çizimleri, sayısal yersel fotogrametri yöntemi kullanılarak elde edilmiş ortomozaiklerin, uygun CAD yazılımı yardımıyla yapılmasından elde edilmiştir.

1. Kavramlar ve Tanımlar

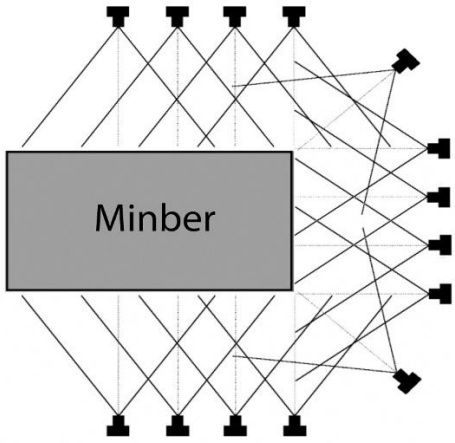
Fotogrametri: Cismin bir veya birkaç resminden yararlanarak uzaydaki şeklini, boyutları gibi geometrik özelliklerini ve konumunu hassas bir şekilde belirlemek amacıyla fotoğraflardan güvenilir ve ölçülebilir bilgilerin elde edilmesini sağlayan bir

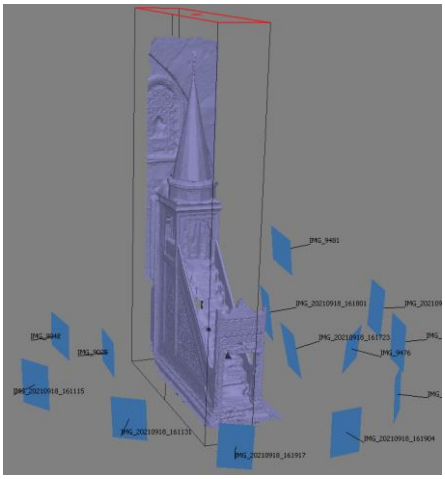
bilim dalıdır. Resimler üzerinde yapılan ölçmeleri kullanan bu tekniğin genel yararı, cismin ayrıntılı olarak tüm görüntüsünün elde edilebilmesidir. Farklı açılardan bindirmeli olarak çekilmiş birden fazla fotoğraf yardımıyla uygun yazılımlar kullanılarak değerlendirme yapılabilir.

Nesnelerle doğrudan temas olmadan onlar hakkında bilgi edinme tekniği olarak da ayrıca tarif edilebilmektedir. Kaydedilen görüntüler, nesne hakkında bütün verileri içerir ve istenildiği zaman değerlendirme yapılır. Bu nedenle bu görüntüler önemli yapıtların belgelenmesinde ve arşivlenmesinde önemlidir. Nesneler herhangi bir etkenle ortadan kalktığında, aynı konumda ve aynı biçimde tekrar inşası olanaklıdır.

2. Sayısal Yersel Fotogrametri

Yakın-uzak mesafedeki objelerin, tek veya çift kameralar yardımıyla alınan fotoğraflarının, özel yazılımlar kullanılarak yapılan düzenlemelerinden sonra iki boyutlu çizim, üç boyutlu modellerin oluşturulmasını sağlayan yöntemdir. Bu sayede bir nesne hakkında üç boyutlu bilgi elde edilmiş olmaktadır. Genel olarak topografik olmayan uygulamaları kapsamaktadır. Yakın resim fotogrametrisinde üç boyutlu veri elde edilebilmesi; değişik istasyonlardan ardışık ve bindirmeli görüntülerin çekilmesine bağlıdır. Bunun için kamera düzeninin ve mesafelerin iyi ayarlanması, cisim üzerindeki kontrol noktalarının sayı ve konumlarının nerede olması gerektiği ve doğru kalibrasyon yapımı gereklidir.

3. Ortofotoğraf (orto-foto)

Eğiklik, dönüklük ve distorsiyon hataları giderilmiş, ölçeklendirilmiş, geometrik niteliklere sahip dik izdüşüm haline getirilmiş görüntülerdir. Bu ürün 2 boyutludur. Ortofoto görüntülerin birleştirilmesi ile ortomozaik görüntüler üretilmektedir.

Örnek minber fotoğrafı

Örnek minber fotoğrafının distorsiyon gibi hatalardan arındırılmış, geometrik düzeltme getirilmiş hali

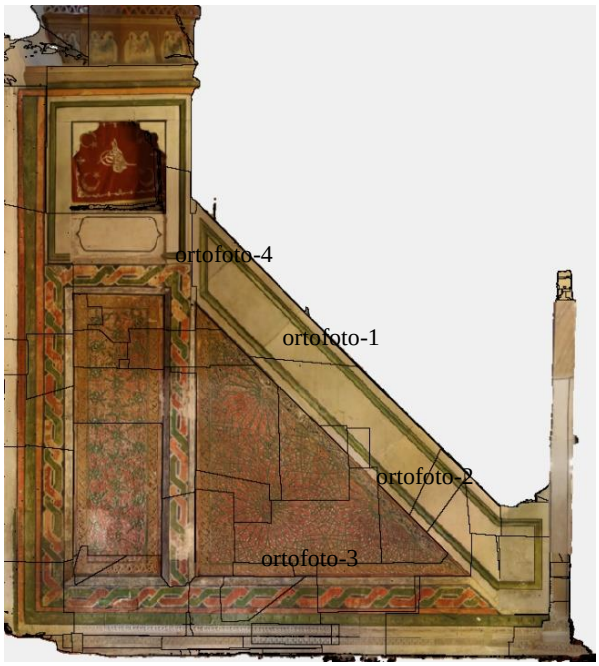

Görüntü farklılığı

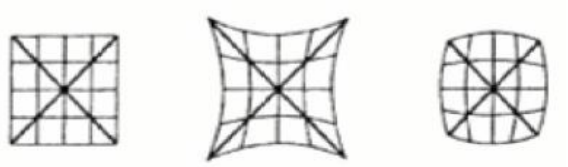
4. Ortofoto Mozaik

Birden fazla ortofotonun bir araya getirilmesi ile elde edilen bütünleşik görüntüdür.

5. Distorsiyon

Objelerin görüntüde yer değiştirmesine neden olan, kullanılan fotoğraf makinesinin objektifinden kaynaklanan hatadır.

Obje Distorsiyon-1 Distorsiyon-2

6. Metod

Sayısal yersel fotogrametri yöntemi ile rölöve alımı amaçlı minber çizimlerinin gerçekleştirilmesi için birkaç basamaklı iş akışı oluşturulmuş ve gerçekleştirilmiştir.

Çalışma alanın istikşafı (ön inceleme) yapılmıştır.

Fotoğrafı çekilecek objenin (minber) tezyinat yoğunluğunu gösterecek ve veri kaybını minimum seviyede tutabilecek uygun dijital fotoğraf kamerasının seçimi yapılmıştır.

Fotoğraf çekimleri yapılmıştır.

Obje üzerinde, çelik metre ve lazer metre kullanarak belirli ölçüler alınmıştır. (resim No:x- resim no:y , resim no:z)

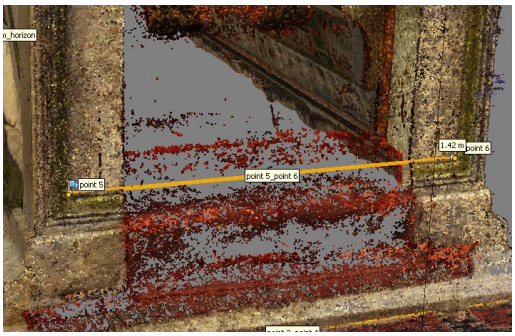
Toplanan fotoğraf ve ölçülerin değerlendirilmesi için Agisoft Photoscan yazılımı kullanılmıştır. Bu sayede farklı açılardan çekilmiş çok sayıda görüntülerin kullanımı ile sayısal ortamda objenin üç boyutlu olarak modellenmesi sağlanmıştır.

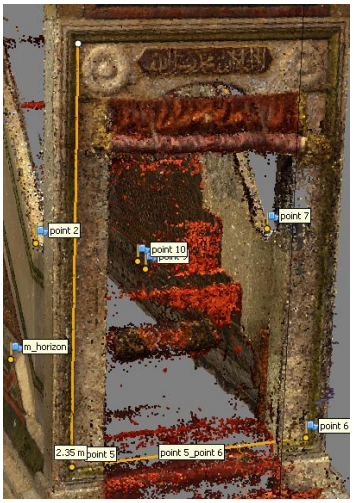
Ortofoto görüntüler elde edilmiştir.

Bu işlemden sonra minber üzerinden alımı gerçekleştirilen ölçüler, Agisoft yazılımına işlenmiş ve objenin tamamı için, gerçek boyutlara dönüşüm (geometrik) yapılmıştır.

Geometrik dönüşüm sonrası, sayısal ortamdaki minber üzerinden belirli detaylar arası ölçüler alınmış, aynı detaylara ait metre ile ölçü değerleri kıyaslanmış ve geometrik doğruluk analizi tamamlanmıştır.

Metre İle Ölçü : 142.5 cm Sayısal Ortamdaki : 142 cm	Metre İle Ölçü : 235.3 cm Sayısal Ortamdaki : 235 cm

Doğruluk analizi tamamlanmış olan sayısal ortamdaki minber, aynı yazılım kullanılarak ortomozaikleri elde edilmiştir.

Elde edilen ortomozaik uygun CAD yazılımına aktarılmış ve teknik çizim işleri yapılmıştır.

II. MİNBER

A. Minberin Tanımı

Sözlükte, "yükselme, yükseltme" anlamlarında olan *nebr* fiilinden türetilen *minber* kelimesi "kademe kademe yükselerek çıkılan yer" manasına gelmektedir[48]. Başka bir deyişle "bir şeyi yüksekte tutan, yükselten her şey" anlamına da gelmektedir. Minber kelimesi Kur'an-ı Kerim'de geçmemektedir fakat, birçok Hadis-i Şerif'te zikredilmektedir. Ayrıca İslam kültür tarihinde de oldukça geniş bir yer tutmaktadır. Minberin kelime olarak da, araç olarak da yabancı menşeli olduğu iddiaları bulunmaktadır. Yemen lehçesinden Necranlı Hristiyanlar aracılığı ile Kureyş lehçesine geçtiği ya da Habeşçe'den alınmış bir sözcük olduğu düşünülmüştür[49]. Fakat İslam sanatıyla ilgili yayınlar incelendiğinde, genel bir kabul olarak kelimenin Arapça'dan türetildiği kabul görmektedir[50].

Minber terim olarak ise çeşitli şekillerde açıklanmıştır. A. Turan, "Camilerde hatibin çıkarak hutbe okuduğu, kapısı, merdiveni ve en üst yerinde oturulacak sahanlığı olan yer[51]", M. Sözen ise "camide üzerinde hutbe okunan merdiven biçiminde litürjik öge[52]" olarak tanımlamışlardır. C. E. Arseven de "Cami ve mescidlerin içinde hatibin çıkıp hutbe okumasına mahsus merdivenli yüksek kürsü. Aşağı tarafında perde ile örtülmüş bir kapısı ve en yüksek yerinde durulacak bir sahanlığı olup bu sahanlığın dört köşesindeki direklere istinad edilen

[48] Bozkurt, "Minber", *DİA*, İstanbul: 2005, XXX: s. 101-103.

[49] Acar, "Minber-i Nebî Hakkında Bazı Notlar", s. 595.

[50] Doğanay, *Mimarî ve Tezyinî Unsurlarıyla Câmi*, s. 83., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 31.

[51] Adnan Turani, "Minber", *Sanat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000, s. 92.

[52] Metin Sözen ve Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü,* İstanbul: Remzi Kitabevi, 1986, s. 162.

küçük bir kubbesi ve bunun üstünde de minare külahı gibi bir külahı vardır. Minberler taştan olduğu gibi ağaçtan da yapılır. Yanları ve kapılarının üstü tezyin olunur[53].” diye açıklamıştır. Ayrıca kiliselerdeki “ambon”un karşılığında bir yer olduğu da belirtilmektedir[54].

B. Minberin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi

Hz. Peygamber (sav) döneminde Cuma ve bayram namazları Medine’de sadece Mescid-i Nebî’de kılınmıştır. Diğer mescitler ise yalnız vakit namazlarının eda edildiği mekanlar olmuştur. Bu yüzden ilk devirlerde, bir şehirde Cuma ve bayram namazlarının merkezî konumdaki bir mescitte kılınması, bu sünnetin devamlılığını sağlama noktasında olmuştur. Minberin gelişimi de bu uygulamayla bağlantılı olmuştur[55].

Konuşmalarını önceden bir hurma kütüğüne yaslanarak yapan Hz. Peygamber (sav) cemaat çoğaldıkça, insanlar O’nun (sav) sesini rahat duyamamaya ve yüzünü görememeye başlamışlardır. Bu yüzden Hz. Peygamber’e (sav) hicretin 7. veya 8. yılında (M. 628-629) ılgın ağacından üç basamaklı bir minber yapılmıştır. Minberin inşası fikriyle alakalı üç ayrı rivayet bulunmaktadır. İlk rivayete göre, Temim ed-Darî adında biri Hz. Peygamber’e (sav) Şam kiliselerinde gördüğü gibi bir minber yapılmasını teklif etmiştir. Peygamber’de (sav) bunda bir beis görmeyerek teklifi kabul etmiştir. İkinci bir rivayete göre ise minberin, Kabe’nin Kureyş eliyle inşasında yer alan Bakumu’r-Rumî tarafından yapıldığıdır. Son rivayet ise, minberi yapanın o sıralarda Medine’ye gelen Abbas b. Muttalib’in Kilab veya Sabah adındaki kölesi ya da Ensar’dan bir kadının kölesi olan Mina isimli birinin olduğudur[56].

Hz. Muhammed’in (sav) minberin üçüncü basamağına oturup ikinci basamağına ayaklarını koyduğu ve minberde sırtını yaslayacağı üç adette sütunun bulunduğu rivayet edilmektedir. Ayrıca minber çok sade olup süsleme sayılabilecek tek unsuru korkuluklarda bulunan yuvarlak babalardır. Minberin ölçüleri ise yaklaşık 2 zira yüksekliğinde, basamaklarının eni ve yüksekliği de bir karış civarında olduğudur. Minber kıbleye doğru durulduğunda mihrabın sağında mihrap duvarı önünde yer almaktadır. Hz. Muhammed (sav) sadece Cuma hutbelerini değil, bazı emir, yasak ve nasihatlerini de buradan ashaba duyurmaktaydı. Cuma vakitleri dışında bazen yabancı elçileri kabul ettiği bir mekân olarak da

[53] Celal Esat Arseven, “Minber”, *Sanat Ansiklopedisi*, Cilt: 3, İstanbul: 1966, s. 1412.

[54] Acar, “Minber-i Nebî Hakkında Bazı Notlar”, s. 596.

[55] Can, “Tarihte Minbere Yüklenen Sembolik ve Terminolojik Anlamlar Üzerine Bazı Tespitler”, s. 416.

[56] Can, “Minberin Cami Mimarisine Katılımı”, s. 14, 15, 16, 18.

kullanıyordu. Peygamber zamanında bir kürsü bir taht gibi de kullanılan minber bu sebepten dolayı sonraki yıllarda saltanat alametlerinden biri olarak kabul görmüş ve dinî özelliği dışında siyasî bir hüviyette kazanmıştır[57]. Hz. Muhammed'in (sav) vefatından sonra Hz. Ebubekir, Hz. Peygamber'in (sav) minberine çıkmış ve halkta ona burada biat etmişti. Hz. Ebubekir'den sonraki halifelerde de bu böyle devam etmiştir. Daha sonraki zamanlarda valiler de vazifeye başlarken ve ayrılırken minbere çıkmayı gelenek haline getirmişlerdir. Bu yüzden de minberin siyasî fonksiyonu daha da güçlenmiştir[58].

Hz. Ebubekir halife olduğunda Hz. Peygamber'e (sav) hürmeten minberin ikinci basamağına oturmuş, Hz. Ömer birinci basamağına, Hz. Osman'da ilk altı yıl birinci basamağına daha sonradan ise üçüncü basamağına (mak'ad) oturmuştur. İlk dönemlerde kerpiç ve tuğla gibi malzemelerden de minber yapılmıştır. Hz. Ali'nin de Kûfe'de tuğla bir minber üzerinde konuştuğu rivayet edilmektedir[59].

Minberin Hicaz dışında ilk olarak inşa edilmesi Hz. Ömer zamanındaki fetih hareketleriyle olmuştur. Mescid-i Nebî'den sonraki ikinci minber, Mısır'ın Fustat şehri valisi Amr İbnü'l-Âs'ın kurdurduğu minberdir. Fakat Hz. Ömer, Amr İbnü'l-Âs'a haber göndererek bu minberi kaldırtmıştır; halifenin ölümünden sonra ise bu minberin yeniden konulduğu rivayet edilmektedir[60]. Ancak Hz. Ömer'in Basra'nın fethinden sonra bir minberde halka hitap ettiğiyle alakalı da bir rivayet söz konusudur. Bu rivayetten yola çıkılarak Hz. Ömer'in Fustat'ta bulunan minbere karşı tutumunun iki sebepten kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Birincisi, Hz. Ömer'in "minberin merkezî otoriteyi/hilâfeti temsil ettiği kanaatinde olması, dolayısıyla bu makam dışında minberin kullanımına o tarihlerde henüz sıcak bakılmaması", ikinci olarak ise "Amr İbnü'l-Âs tarafından vaz' edilen minberin Rasülullah'ın (sav) kullandığı minbere benzememesi, muhtemelen daha gösterişli ve daha yüksek inşa edilmiş olması" gibi sebepler belirtilmiştir[61].

Emevilerin kurucusu ve ilk valisi olan Muaviye'nin, Hz. Peygamber'in (sav) minberini iktidarını meşrulaştırmak maksadı ile Şam'a taşıtmak istediği ve bu hususta başarısız bir

[57] Nusret Çam, *İslâm'da Sanat Sanatta İslâm*, Ankara: Akçağ Yayınları, 6. Baskı, 2016. s. 193., Apa, "Erken Dönem Osmanlı Selâtin Cami Minberleri", s. 251.

[58] Apa, "Erken Dönem Osmanlı Selâtin Cami Minberleri", s. 251.

[59] Bozkurt, "Minber" s. 101.

[60] Bozkurt, "Minber" s. 101.

[61] Can, "Tarihte Minbere Yüklenen Sembolik ve Terminolojik Anlamlar Üzerine Bazı Tespitler", s. 417, 418.

teşebbüste bulunduğu bilinmektedir. Muaviye, bu konuda Medine valisi olan Mervan b. Hakem'i görevlendirerek Hz. Peygamber'in (sav) minberinin yerinden sökülerek Şam'a getirilmesini istemiştir. Mervan b. Hakem bir marangoz ile minberi yerinden sökmeye kalkıştığında bir rivayete göre o esnada güneş tutulduğu, başka bir rivayette ise cemaatten bazılarının bu durumdan şüphelenmesi ile korkan Mervan b. Hakem'in minberi sökmekten vazgeçtiği söylenmektedir. Taşıma işlemi başarısız olunca Mervan b. Hakem, marangozu Muaviye'nin emriyle minberin kontrolü için getirttiğini ve çürüğü varsa tamir edilip ayrıca yükseltilmesini emrettiğini söyler. Bunun üzerine minberin orijinal yapısına dokunulmaksızın, minberin altına 6 basamak daha eklenir. Böylece minberin basamak sayısı 9'a çıkar[62]. Abanoz ağacından yapılan ilavelerde minberin yan aynalıklarına her cephede 18 adet olan kare panolar yerleştirilmiştir. Ayrıca minber, yaklaşık 1 zira kalınlığında, bir kısmı toprağa gömülü mermer bir levha üzerine oturtulmuştur[63].

Mescid-i Nebi'nin minberi, 654/1256 veya 656/1258 yılında meydana gelen yangına kadar hiçbir değişiklik ve ilave yapılmaksızın muhafaza edilmiştir. Bu yangından sonra minberden geriye kalanlar bir sandığa konulup saklanmış, yerine ise Yemen Meliki Muzaffer'in gönderdiği başka yeni bir minber konulmuştur[64].

Muaviye aynı zamanda Mescid-i Haram'a ilk minberi koydurtan kişidir. Şam'da yaptırdığı bu minber ahşaptan olup üç basamaklı ve seyyardır. Hac için Mekke'ye geldiği bir vakit yanında getirdiği bu minberi Mescid-i Haram'da, Makam-ı İbrahim'in sağ tarafına koydurtmuş ve üzerinde ilk hutbeyi kendisi okumuştur. Sonrasında Harun Reşid'in Mısır'da yaptırdığı, dokuz basamaklı ve oldukça süslü minberi Mescid-i Haram'a koymasıyla Muaviye'nin yaptırdığı minber Arafat'a yerleştirilmiştir. Halife Vasık döneminde ise üç ayrı minber yaptırılmış, bunlardan biri Mescid-i Haram'a, ikincisi Arafat'a, üçüncüsü ise Mina'ya koyulmuştur[65].

İlk zamanlarda cemaate namaz ya bizzat halife tarafından kıldırılırdı ya da onun vekil tayin ettiği birisi tarafından kıldırılırdı. Her şehirde Cuma namazının kılındığı merkezî bir cami ve yalnızca buranın içerisinde minber olurdu, diğerlerine müsaade edilmezdi. Dört halife

---

[62] Muhammed Abdülhay El-Kettânî, *Et-Terâtîbu'l-İdâriyye, Hz. Peygamber'in Yönetimi,* çev. Ahmet Özel, İstanbul, 1990, c. 1., s. 150, 151.

[63] Can, "Minberin Cami Mimarisine Katılımı", s. 18, 19.

[64] El-Kettânî, *Et-Terâtîbu'l-İdâriyye, Hz. Peygamber'in Yönetimi*, s. 151., Can, "Minberin Cami Mimarisine Katılımı", s. 21.

[65] Can, "Minberin Cami Mimarisine Katılımı", s. 23.

döneminde bir şehirde birden fazla camide minber bulunduğuna dair bir bilgiye rastlanılmamıştır. Şehir merkezleri dışındaki köylerde de minber bulunmamakta, yalnız bir âsâya dayanarak hutbe okunduğu rivayet edilmektedir. Fakat ilk defa. 132/ 749-750 senelerinde halife Abdülmelik b. Musa b. Nusayr el-Lahmî'nin valiliği sırasında Mervan b. Muhammed'in talimatı ile köylerde de minber edinilme yoluna gidilmiştir. Fetihlerle genişleyen ve nüfusu çoğalan şehirlerden dolayı da bir şehirde birden fazla camide minber bulundurulması artık zarurî hale dönüşmüştür[66].

Minberin siyasî fonksiyonunun Ali-Muaviye çekişmesi esnasında hutbelerde karşılıklı lanet okunmaya kadar gidildiği ve bir kişi adına hutbe okutmanın isyan etme veya bağımsızlığını ilan etme olarak görülmesinden dolayı bu dönemde Hanefî alimler, yöneticinin ya da yöneticinin atadığı bir görevlinin Cuma namazının şartlarından olduğunu belirtmişlerdir. Bu uygulama nastan çok maslahattan kaynaklanmış yani toplumda anlaşmazlığı önleme maksatlı kabul edilmiştir[67].

Abbasiler döneminde halife Mehdi-Billâh, Hz. Peygamber'in (sav) minberini eski haline döndürmek istemiş, fakat İmam Malik bu işlemde minberin zarar görebileceğini söyleyerek halifeyi bundan vazgeçirmiştir[68]. Emeviler, başkentleri olan Şam'a naklini çok istedikleri Peygamber minberini, Abbasiler kendi başkentleri Bağdat'a taşıma girişiminde bulunmamışlar ve Bağdat'tan her sene bu minberin üzerine bir örtü (kisve) göndermişlerdir[69]. Ayrıca Halife Mehdi-Billâh eyaletlerde bulunan bütün minberlerin üç basamaklı yapılmasını emretmiştir. Ancak halifeden sonra çoğunlukla dokuz basamaklı ahşap minberler yapılmış ve bunun daha sonra İslam dünyasında on yedi basamağa kadar çıktığı bilinmektedir. Tik ağacından yapılma on bir basamaklı Kayrevan Sîdî Ukbe Camii'nin minberi günümüze ulaşan en eski minber olarak geçmektedir. Bazı değişiklikler ve tamirler geçirmiş olsa da ahşap oymacılığının en güzel örneklerinden biri olan minberin iskeleti, ilk örnekleri Kubbetü's-Sahra'nın kirişlerinde görülen asma yaprak ve filizler ile süslenmiştir. Yan aynalıkları ve sahanlığı çok sayıda üçgen ve dikdörtgen panel ile kapatılmıştır. Panellerin çoğunluğu geometrik kafeslerden

[66] Can, "Tarihte Minbere Yüklenen Sembolik ve Terminolojik Anlamlar Üzerine Bazı Tespitler", s. 418, 419.

[67] Can, "Tarihte Minbere Yüklenen Sembolik ve Terminolojik Anlamlar Üzerine Bazı Tespitler", s. 422.

[68] Can, "Minberin Cami Mimarisine Katılımı", s. 21.

[69] Acar, "Minber-i Nebî Hakkında Bazı Notlar", s. 609.

oluşmaktadır. Bu panellerin bazısında ise oyma tekniğinde üzüm ve asma yaprağı gibi motifler bulunmakta ve bunlar Irak'taki Abbasi sanatının erken dönemini yansıtmaktadırlar[70].

Günümüze ulaşan minberlerden en eski iki tanesi de Fatimîler dönemine aittir. Hz. Hüseyin'in başının bulunduğu söylenilen Askalân Ulu Camii için yapılan minber, rivayete göre başın Mısır'a götürülmesiyle el-Halil'deki Mescid-i İbrahim'e nakledilmiştir. Ceviz ağacından yapılan, 484/1091 tarihli minber, geometrik bezemeler ve kûfî hatlar ile bezemeliydi. Üzerinde kubbesi bulunmayan tarihî minberlerin sonuncusu da Yukarı Mısır'ın Küs şehrinde bulunmaktadır. Bu dönemin sonuna doğru ortaya çıkan kündekârî tekniği ile tik ağacından yapılmış olan 550/1155 tarihli minber, üzerine bitkisel ve geometrik motifler ile süslenmiştir. Ayrıca, minbere bayrak asma geleneği de bu dönemde başlamıştır. Memlüklülerin minberleri ise daha çok kakma ve kündekârî teknikleri kullanılarak yapılmıştır. Bu dönemden, İbn Tolun Camii'nin Sultan Laçin minberi önemli bir eserdir. Zengin yıldız tezyinatına sahip 695/1296 tarihli minberin sadece çerçeveleri kalan panoları South Kensingtom Museum ile Kahire Müzesi'nde muhafaza edilmektedir. Ahşap minberlerin taş minberlere örneklik oluşturduğu Memlüklü zamanı taş minberleri de mevcuttur. Bunlar Kahire Sultan Hasan Külliyesi'nin minberi ile Müeyyed Camii'nin taş minberidir[71].

Musul atabeyi Nureddin Mahmud Zengî[72] tarafından Mescid-i Aksa için yaptırılan ahşap minber kendisinin ömrü Kudüs'ü fethetmeye yetmeyince Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin Kudüs'ü fethetmesiyle Zengî'nin arzusu yerine getirilmiş ve minber Mescid-i Aksa'ya konulmuştur[73].

Malazgirt Zaferi ile Anadolu'ya giren Türkler zamanında, Anadolu'da inşa edilen mescitler için gerekli minberleri Sultan Melikşah'ın gönderdiği belirtilmektedir. Bunun sebebinin Anadolu'daki Türklerin minber yapma imkanına sahip olmadıklarından mı Sultan'ın gönderdiği yoksa minberin bir merkezî otorite sembolü yani siyasî yönünün olmasından dolayı mı Sultan'ın gönderdiği tartışmalıdır[74]. Minberin devlet izni ile konulması Hanefî mezhebinin önceden bahsettiğimiz genel görüşü ile de alakalıdır. Abbasiler zamanında başlamış bu

[70] Bozkurt, "Minber", s. 102.

[71] Bozkurt, "Minber", s. 102.

[72] Ramazan Şeşen, "Selâhaddîn-i Eyyûbî", *DİA,* Cilt: 36, İstanbul: 2009, s. 337.

[73] Can, "Tarihte Minbere Yüklenen Sembolik ve Terminolojik Anlamlar Üzerine Bazı Tespitler", s. 434.

[74] Apa, "Erken Dönem Osmanlı Selâtin Cami Minberleri", s. 253., Can, "Tarihte Minbere Yüklenen Sembolik ve Terminolojik Anlamlar Üzerine Bazı Tespitler", s. 423, 424, 425.

uygulama Selçuklular ve Osmanlılar zamanında da aynı şekilde devam etmiş yani devletin gözetiminde ve izni ile olmuştur[75].

Selçuklu dönemi minberleri çoğunlukla ahşaptan yapılmıştır. Bunlar kündekârî tekniğinde yapılanlar ve görüntü olarak kündekârîye benzeyen fakat çakma veya yapıştırma tekniği ile yapılan minberlerdir. Anadolu Selçuklu Dönemi minberleri arasında Konya Alaaddin (1155-56), Harput Sare Hatun (12. yy), Aksaray Ulu (12. yy), Malatya Ulu (13. yy), Sivrihisar Ulu (1275), Siirt Ulu (13. yy), Beyşehir Eşrefoğlu (1298-99) camilerin minberleri kündekârî tekniğinde yapılan minberlerdir. Ankara Alaaddin (1197-98), Ankara Arslanhane (1289-90), Kayseri Ulu (1205), Ankara Kızılbey (13.yy), Kayseri Huand Hatun (1237), Divriği Ulu (1228-29), ve Çorum Ulu (1306) camilerinin minberleri ise Anadolu Selçuklu'nun yapıştırma veya çakma işlemi yapılarak inşa edilmiş minberlerine örnektir[76].

Konumuz olan Erken Osmanlı Dönemi'ne bakacak olursak, Selçuklu'daki minberin yerleştirilmesinin devlet iznine tabi olması, yukarıda da belirttiğimiz gibi bu dönemde de devam etmiştir. Minberler süsleme unsurları bakımından da Selçuklu'nun devamı niteliğinde olmuş, ilerleyen yıllarda ise biraz farklılaşma başlamıştır. Genel olarak ahşap ağırlıklı minberler inşa eden Selçuklu'dan sonra Beylikler döneminde ve erken Osmanlı döneminde de ahşap minberler olmuştur. Fakat Beylikler dönemi ile Klasik dönem arasında bir geçiş dönemi olan erken Osmanlı döneminde artık, kaynaklarda daha çok Mimar Sinan ile başlatılan klasik döneme yaklaştıkça taş minberlere ağırlık verilmeye başlanmıştır.

C. Minberin Kısımları ve Tezyinat Alanları

Klasik bir minber; gövde, kapı ve köşk (mushaf köşkü-taht) adı verilen üç esas kısımdan oluşmaktadır. Gövde kısmında yan aynalıklar, süpürgelik, merdiven, trabzanlar (merdiven korkulukları), geçit ve geçit üstü panosu bölümleri bulunmaktadır. Kapı ise; yan söveler, kapı payandası, aynalık, taç ve kapı kanatlarından oluşmaktadır. Fakat Osmanlı Dönemi'ndeki minberler genellikle mermerden yapıldığı için kapı kanatları çoğunlukla yapılmamış ya da bazılarına mermer kapı kanatları konulmuştur. Köşk kısmı da; köşk korkulukları, taşıyıcı direkleri, külah kasnağı, külah veya kubbe ve alemden oluşmaktadır. Minberin bu unsurlarından bazılarını kısaca açıklamak yararlı olacaktır.

[75] Can, "Tarihte Minbere Yüklenen Sembolik ve Terminolojik Anlamlar Üzerine Bazı Tespitler", s. 423.

[76] Apa, "Erken Dönem Osmanlı Selâtin Cami Minberleri", s. 253.

1. Minber Kapısı

Minbere geçişi sağlayan basamak başlangıcındaki kemerli açıklıktır. Üzerinde kitabenin bulunduğu aynalık kısmı ve bir taç ile sonlanır.

2. Süpürgelik

Özellikle Osmanlı Dönemi minberlerinde karşımıza çıkan süpürgelik kısmı minber kaidesinin üzerinde yer almaktadır. Osmanlı'nın erken döneminin sonlarına doğru bunlar kemerli açıklıklara dönüşmüştür[77].

3. Yan Aynalıklar

Minberlerin yan yüzeylerinde gövdeyi oluşturan dik üçgen formundaki alanın adıdır.

4. Trabzanlar (Merdiven Korkulukları)

Minberin merdivenlerini her iki yanından kuşatan alanın adıdır.

5. Kapı Payandası (Köşebent)

Minber korkuluğu ile kapı sövelerinin birleştiği alanda bulunan estetik özelliklere sahip unsurun adıdır.

6. Geçit

İmam geçidi de denilen genellikle kemerli bir açıklık şeklinde düzenlenen minberin gövde unsurlarındandır. Selçuklu Dönemi'nde genellikle kapalı form şeklinde düzenlenen bu alan erken Osmanlı Dönemi'nde de birkaç minberde görülür.

7. Geçit Üstü Panosu

Minberlerin geçit açıklığı ile köşk korkuluğunun arasında bulunan, bazen sade bazen de süslü düzenlenen alandır.

[77] Apa, "Erken Dönem Osmanlı Selâtin Cami Minberleri", s. 254.

8. Köşk

Minberin üst bölümünde yer alan dört taşıyıcı sütun ile yükseltilmiş mushaf köşkü veya taht olarak da adlandırılan alandır.

9. Köşk Korkuluğu

Minber köşkünün doğu ve batı tarafındaki yan yüzeyleri kapatan, genellikle merdiven korkuluğunun devamı şeklinde düzenlenen alandır.

10. Külah Kasnağı

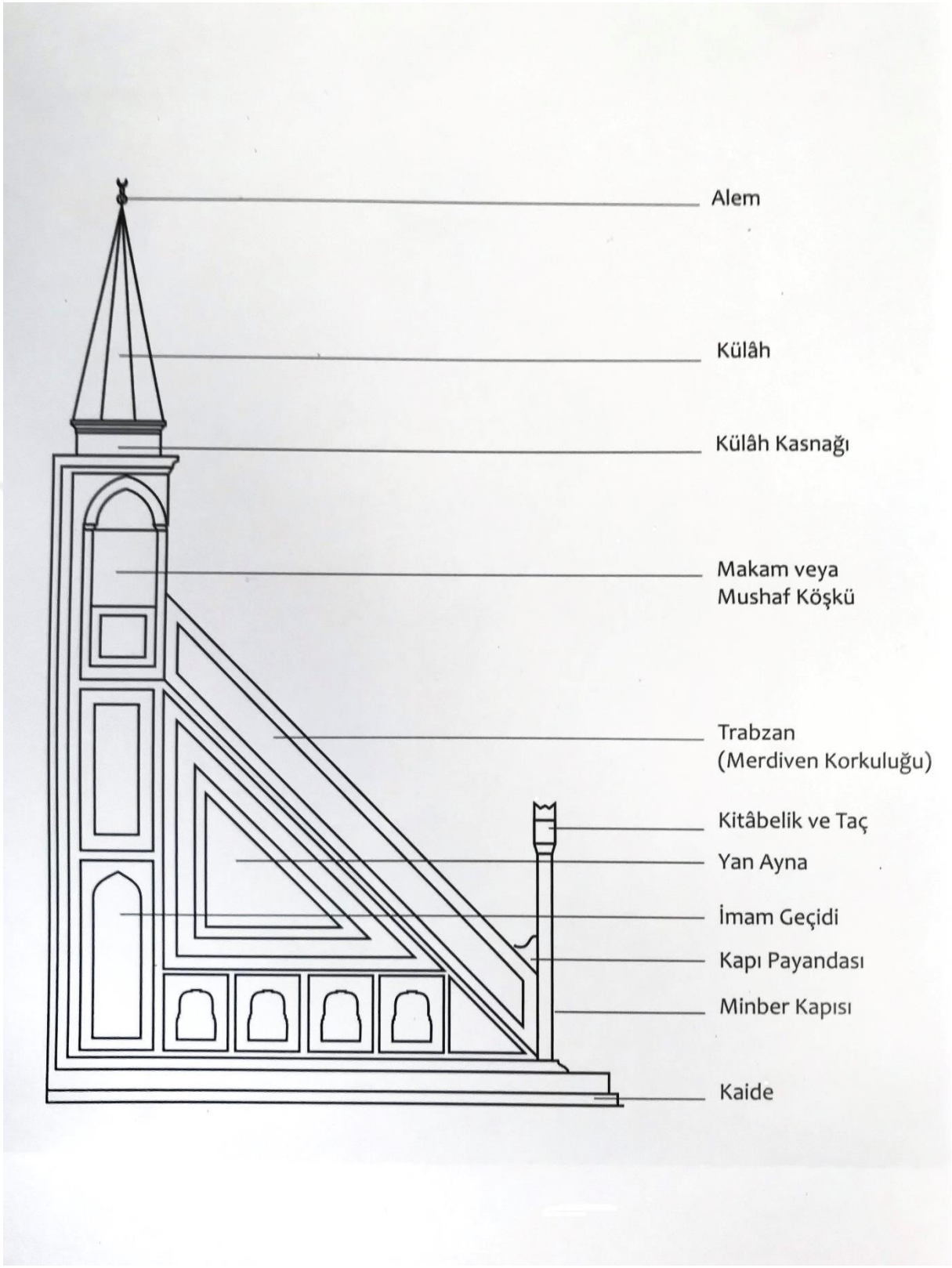
Çokgen ya da silindirik yapılan külahın oturtulduğu alandır.

11. Külah

Minberin en yüksek kısmını oluşturan köşkü örten unsurdur.

12. Alem

Külahın üzerinde yer alan metalden yapılmış süslemeli unsurdur.

Çizim 1 - Minber Detayları[78]

[78] Doğanay, Mimarî ve Tezyinî Unsurlarıyla Câmi, s. 85.

III. ERKEN OSMANLI DÖNEMİ TAŞ MİNBERLERİ

A. İzmir Bergama Ulu (Yıldırım) Camii

1. Yapının Tanıtımı

Bergama Çayı'nın doğu tarafında, Tekke Boğazı'na doğru giden yolun başında yer alan Ulu Camii, kuzeydeki taçkapısında bulunan kitabeye göre, Yıldırım Bayezid (1389-1402) tarafından, 801/1398-1399 yıllarında yaptırılmıştır.

Caminin yapımında düzgün kesme taş, kaba yontu taş ve tuğla kullanılmıştır. Duvarlarla çevrili bir alanın içerisinde yer alan caminin revaklı bir avlusu ya da giriş sofası bulunmamaktadır. Caminin kuzeyinde ve batısında olmak üzere iki kapısı bulunmaktadır. Batıdaki giriş kapısının güneyinde yer alan minaresi çeşitli onarımlar görmüş fakat bu son halini Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1970-1971'de yapılan onarımlarda almıştır[79].

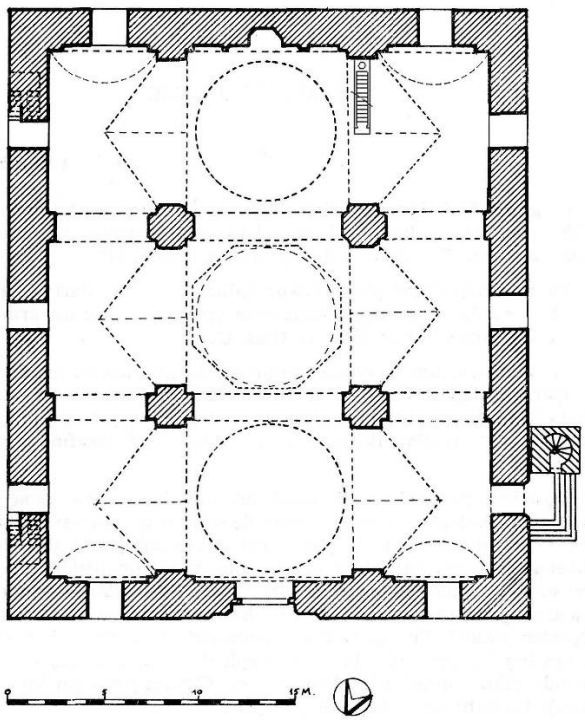
Plan olarak mihrap duvarına dik uzanan üç sahından oluşan yapının üst örtüsü dokuz birime ayrılmıştır. Çok birimli caminin orta sahnı üç kubbe, yan sahınları ise beşik tonoz ile örtülmüş olup üst örtü sistemi 4 ayak/ paye ve cephe duvarları ile taşınmaktadır. Kubbelerin kasnağı sekiz köşelidir. Bergama Ulu Camii'ni mimarimizde, çok birimden oluşan camilerin

[79] Osman Bayatlı, *Bergama Tarihinde Türk İslâm Eserleri,* İstanbul: 1956., s. 18, 19., Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, s. 375, 376., Bozkurt Ersoy, "Bergama Ulu Camii", *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, IV, İzmir: 1988., s. 60.

son örneklerinden biri olarak düşünebiliriz. Alçıdan yapılmış olan ve Selçuklu etkisi hissedilen mihrabı ise mukarnas kavsaralıdır[80].

2. Minberin Tanıtımı

Minber, caminin harem alanında mihrabın sağında, mihrap duvarına dik olarak yerleştirilmiştir. Mermerden yapılmış 122x409x650 cm boyutlarındaki[81] minber 11 basamaklıdır.

Plan 1 - İzmir Bergama Ulu (Yıldırım) Camii Planı[82]

Tarihlendirilmesi: Bergama Ulu Camii'nin minberi, caminin kuzey taçkapısındaki kitabesinde geçen 801/1398-1399 yıllarında yapıyla birlikte inşa edilmiştir.

[80] Bayatlı, *Bergama Tarihinde Türk İslâm Eserleri,* s. 18, 19, 20., Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, s. 373-378., Ersoy, "Bergama Ulu Camii", s. 57-66., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri,* s. 57.

[81] Bayatlı, *Bergama Tarihinde Türk İslâm Eserleri*, s. 18., Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, s. 376., Ersoy, "Bergama Ulu Camii", s.64., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 57, 58.

[82] Ersoy, "Bergama Ulu Camii", s. 58.

Kitabe: Minberin kapısının dilimli olan tepeliğinde, müsenna (aynalı) sülüs hattı ile "هو الباقي الصمد" yazılıdır. Bu tepeliğin alttaki iki diliminde yazıdan arta kalan boşluklar, hatayî ve dilimli yapraklar ile süslenmiştir. Ayrıca tepeliğin daha sonraki bir tamiratta harç ile tekrardan sabitlendiği görülmektedir.

Bezemeler: Bergama Ulu Camii minberinin üzerindeki süslemeler, hafif oyma tekniği kullanılarak yapılmış olup; kapısının kemer koltuklarında, bu koltukların etrafındaki pervazda, tepeliğinde ve trabzanlarda toplanmış bulunmaktadır. Minberin üzerindeki motifler altın yaldız ile, zemini ise yeşil, siyah ve kırmızı ile boyanmıştır. Bahsetmiş olduğumuz bu kısımlar haricindeki diğer bölümleri ise oldukça sadedir.

Kapı: Yay kemer ile sonlandırılan kapı açıklığı 72x156 cm'dir. Minberin kapı sövesinin içteki köşelerinde, alt başlığı ve üst başlığı kum saati şeklinde olan köşe sütunceleri bulunmaktadır. Bu sütuncelerin üzerinde ise, mürekkep silmeler ile oluşturulmuş konsollar göze çarpar. Klasik dönemde sıklıkla karşımıza çıkacak olan minberin girişine sütunce uygulaması ilk burada görülmektedir[83]. Kapının kemer koltukları, kabartma şeklinde birbirine dolanmış gül goncalarından, dilimli çiçeklerden ve yapraklardan; koltuğu dolanan pervaz ise, yine kabartma halinde olan rumîlerden oluşmaktadır.

Süpürgelik: Edirne Eski, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa ve İstanbul Murad Paşa camilerinin minberlerinde olduğu gibi bu minberde de süpürgelik kısmı yapılmamış, yan aynalıkları kaideye kadar geniş tutulmuştur.

Yan Aynalıklar: Bergama Ulu Camii'nin minberi, süpürgelik bölümünde bahsetmiş olduğumuz yan aynalıkları geniş tutulan minberlerdendir. İstanbul Murad Paşa ve Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa camilerinin minber aynalıkları sonradan yapıldığı düşünülse de aynı uygulama burada da göze çarpmaktadır. Minberin, silmeler ile çevrelenmiş olan yan aynalıklarında iç içe iki dik üçgen bulunmaktadır. Ortadaki üçgen kabartma şeklinde ve yüzeyi bezemesizdir. Bu dik üçgeni de içine alan diğer dik üçgen ise çökertilmiştir.

Trabzanlar: Geometrik süslemelerin minberde tek kullanıldığı yer olan trabzanlarda ise, sekiz kollu yıldızlar ve kırık hatlardan oluşan şeritler, bir de sekizgenler bulunmaktadır. Fakat sivri kollu yıldızların şeritlerinin düz değil, kavisli yapıldığı göze çarpmaktadır. Bu şeritlerin, Yıldırım Bayezid zamanında çok fazla ilgi görmediği, Çelebi Mehmed zamanındaki yapılarda

[83] Gülay Apa, "Erken Dönem Osmanlı Selâtin Cami Minberleri", *İstem,* Yıl: 6, Sayı: 11, Ankara: 2008, s. 255.

ise daha çok ahşap ve alçıya uygulandıklarından bahsedilmektedir[84]. Ayrıca trabzanların Anadolu'da rastlayamayacağımız bir özelliği ise, trabzanların güney ucunun köşk korkuluğunu da içine alacak şekilde dikey olarak değil de yatay olarak bitmesidir. Herhangi bir kesinti olmaksızın trabzanlar, minberin köşk korkuluğunu da oluşturur[85].

Geçit: Minberin sivri kemer ile sonlandırılan geçit bölümünün, erken dönemde açıklık olarak düzenlendiği ilk örnek Bergama Ulu Camii'nindir. Bu düzenleme Klasik Osmanlı minber formuna öncü sayılabilir. Sonrasında bu açıklık Amasya Sultan II. Bayezid Camii'nin minberinde geliştirilmiş ve Edirne Sultan II. Bayezid Camii'nin minberinde ise esas şeklini almıştır[86].

Köşk: Yenilendiği belli olan köşkün kemeri çökertilmiş sivri kemer içerisinde kaş kemerlidir. Köşkün orijinal kalan taşıyıcı ayaklarının köşeleri pahlanmıştır. Kaide ve başlıklarının köşelerine yerleştirilen mukarnas ile hareketlendirilmiştir. Köşkün bahsetmiş olduğumuz bu taşıyıcı ayaklarında kaide ve başlık uygulaması da ilk olarak bu minberde karşımıza çıkmaktadır[87]. Minberin üzeri ise dörtgen piramidal bir külah ile kapatılmıştır.

Onarımlar: Birçok onarımdan geçen caminin, minberinin onarımlarına dair herhangi bir kayıta rastlanamamıştır fakat yan aynalığı, köşkü ve korkuluğundaki renk farklılıkları, ayrıca geçitin kemerlerinin farklı oluşu, minberin de onarım gördüğünü düşündürmektedir.

[84] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 59.

[85] Bayatlı, *Bergama Tarihinde Türk İslâm Eserleri*, s. 18., Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, s. 376., Bayrakal, Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 59, 60.

[86] Apa, "Erken Dönem Osmanlı Selâtin Cami Minberleri", s. 257.

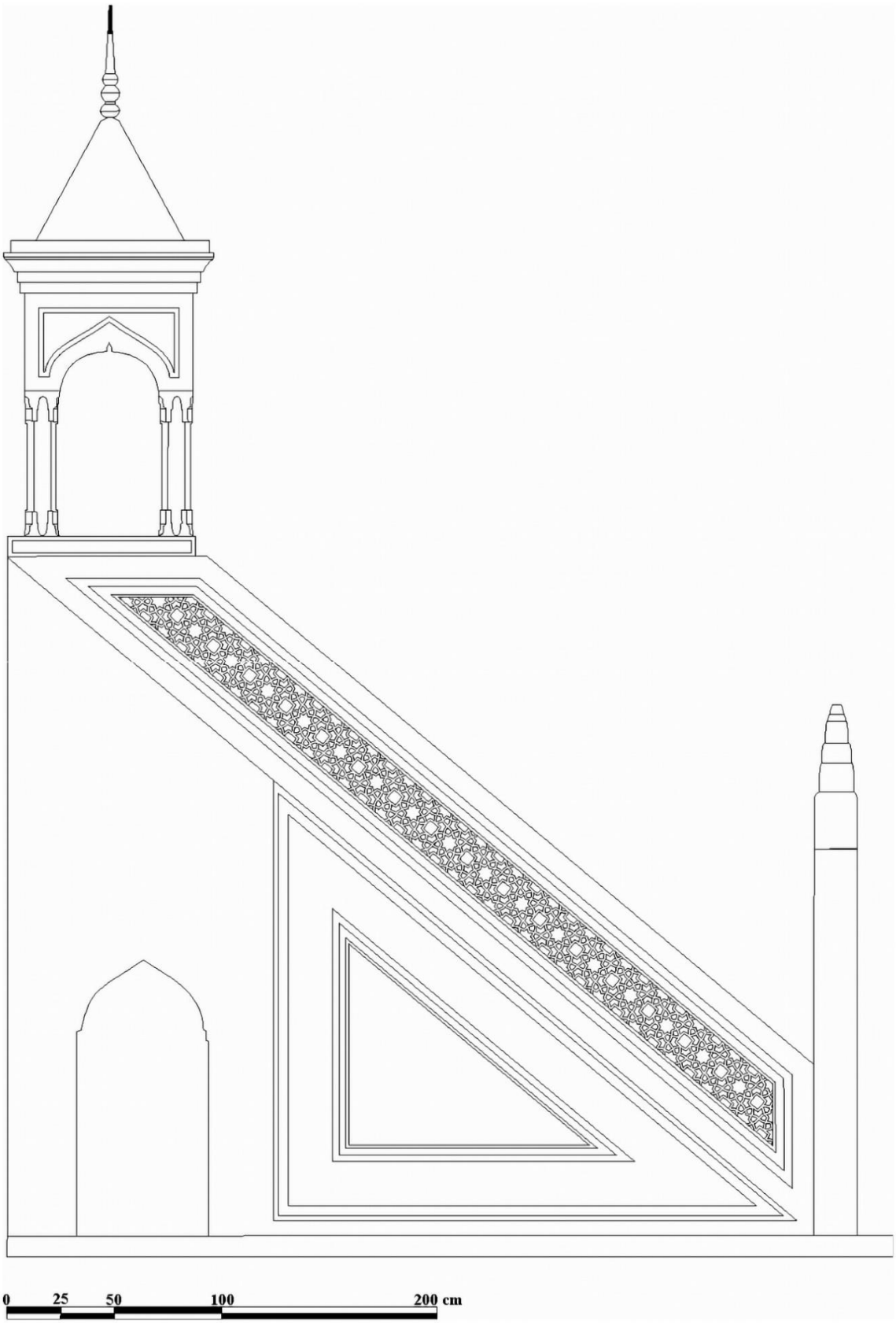
[87] Apa, "Erken Dönem Osmanlı Selâtin Cami Minberleri", s. 258.

Fotoğraf 1 - Bergama Ulu Camii Minberi Doğu Cephesi

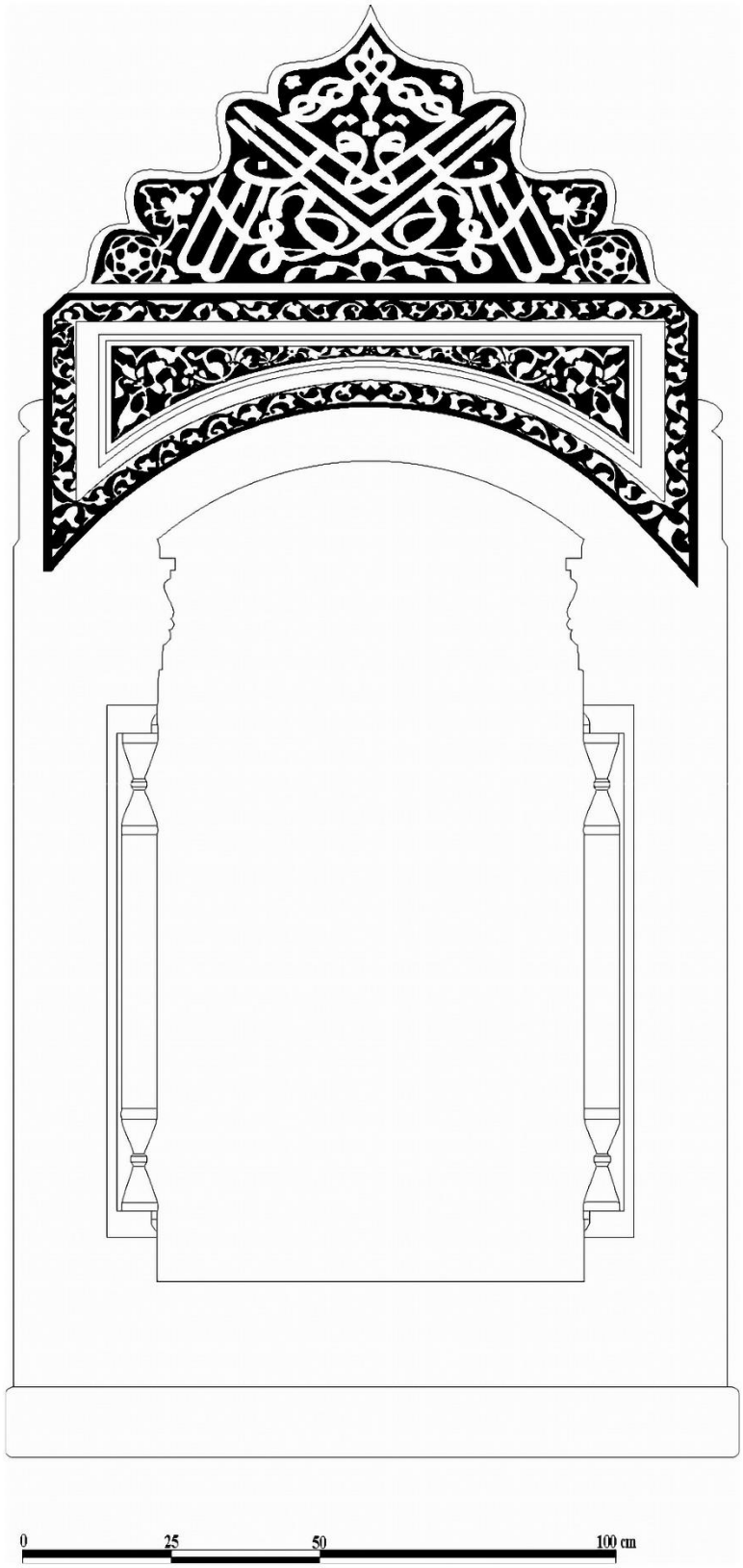

Fotoğraf 2 - Bergama Ulu Camii Minberinin Kapısı

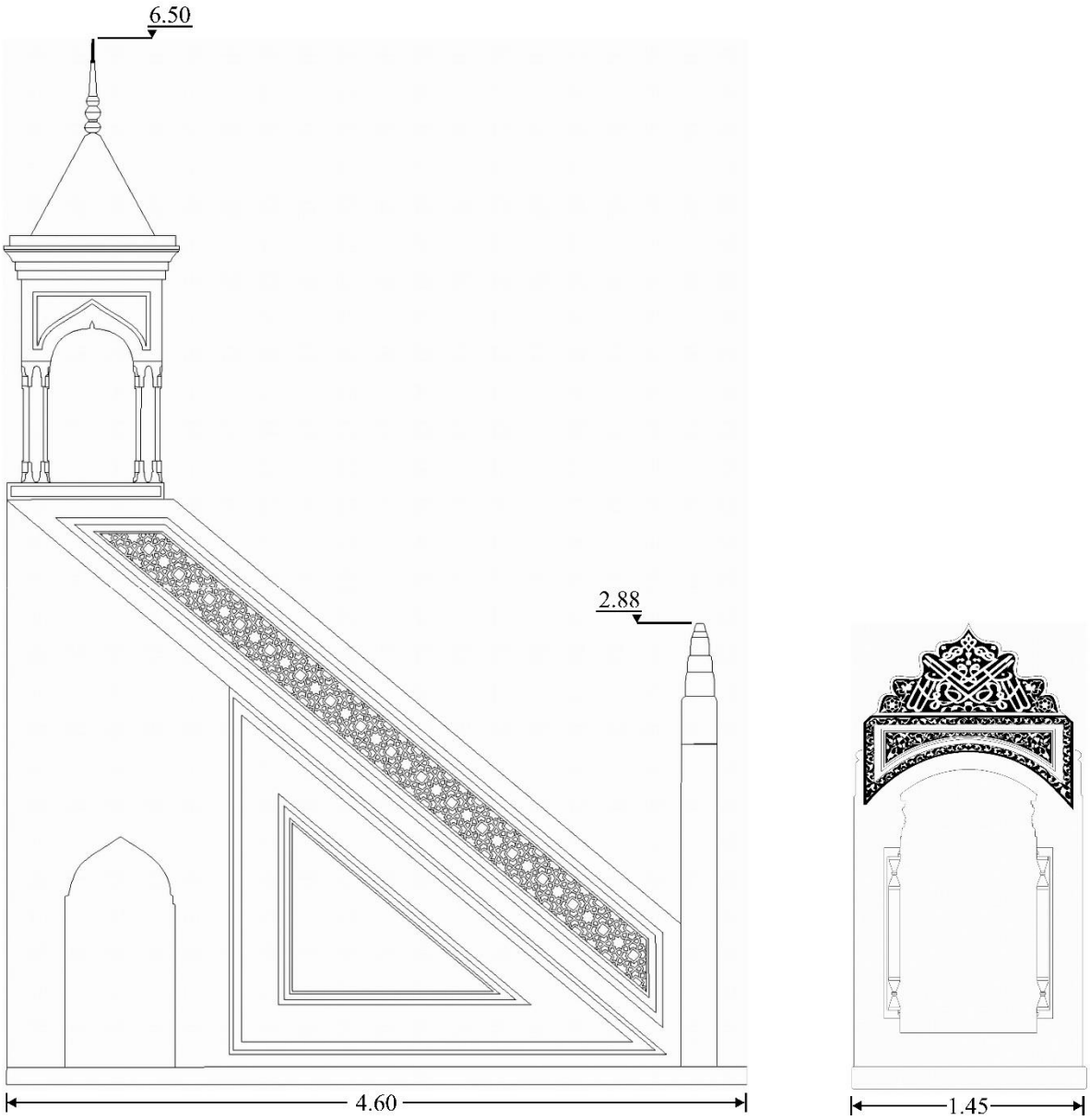
Rölöve 1 - İzmir Bergama Ulu Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi[88]

[88] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 58.

Rölöve 2 - İzmir Bergama Ulu Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi[89]

[89] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 58.

Rölöve 3 - İzmir Bergama Ulu Camii Minberi Ölçüleri

B. İzmir Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii

1. Yapının Tanıtımı

Külliye, İzmir'in Tire ilçesinin Beyler Deresi semtinde Turan Mahallesi'nde yer almaktadır. Banisi Yoğurtluoğlu veya Yavukluoğlu Mehmet Bey olan külliyenin, kitabesinin bulunmamasına rağmen, Faik Tokluoğlu, inşa tarihini 1442 olarak vermektedir. Kitabesinin

bulunmayışı ve vakfiyesinin de bulunamamasından dolayı, özellikle caminin duvarlarının örgü sisteminden yola çıkarak külliyenin, XV. yüzyıl yapısı olduğu düşünülmektedir[90].

Dikdörtgen bir avlunun etrafında yer alan yapılar bir külliyeyi oluşturmaktadır. Bu avlunun güneyinde camisi, doğusunda ve batısında medrese odaları, medresesinin doğu tarafının kuzey uç kısmında aşevi (imaret), kuzeyindeki medresenin batı kanadına bir duvar ile bağlı bulunan rasathanesi bulunmaktadır. Ayrıca bugün mevcut olmayan, sadece temelleri kalan bir de hamamı bulunmaktaydı. Külliyeye girişler ise kuzey, doğu ve batı taraflarda bulunan kapılarından yapılmaktadır[91].

Camisinin haremi tek kubbeli olup, kuzeyinde bulunan giriş sofası beş kubbelidir. Bir de haremin dışında, sofanın doğu duvarı ile kesiştiği yerde, önceden kütüphane veya müderris odası olarak kullanıldığı tahmin edilen, tek kubbeli kare planlı bir odası bulunmaktadır. Avlunun zemin kotundan yüksekte bulunan giriş sofasına, üç basamakla çıkılmaktadır. Caminin batısında ise minareye çıkış kapısı bulunur. Caminin, kemeri ve söveleri mermerden yapılmış olan yay kemerli bir giriş kapısı bulunmaktadır. Kubbesi tuğladan örülmüştür ve kubbeye geçişler tromplar ile sağlanmıştır. Mihrabı kavsaralı olup nişin köşelerinde sütunceleri yer almaktadır. Caminin zemini şeşhane (altıgen) tuğlalar ile döşenmiş olup; doğu, batı ve güneyde altlı üstlü olarak ikişer pencere, kuzeyde de iki pencere ile aydınlatılmıştır[92].

Bugün, "Yavukluoğlu" veya "Yoğurtluoğlu" adıyla anılan bu caminin, Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde ise "Yoğurtluzâde" olarak adı geçmekte ve kubbesinin kurşun kaplı olduğundan bahsedilmektedir[93].

2. Minberin Tanıtımı

Minber, caminin harem alanında mihrabın batısında, mihrap duvarına dik olarak yerleştirilmiş, 91x290x580 ölçülerinde ve 7 basamaklıdır. Kapı eşiğine, mermerin renginin farklılığından sonradan eklendiği belli olan bir basamak daha koyulmuştur.

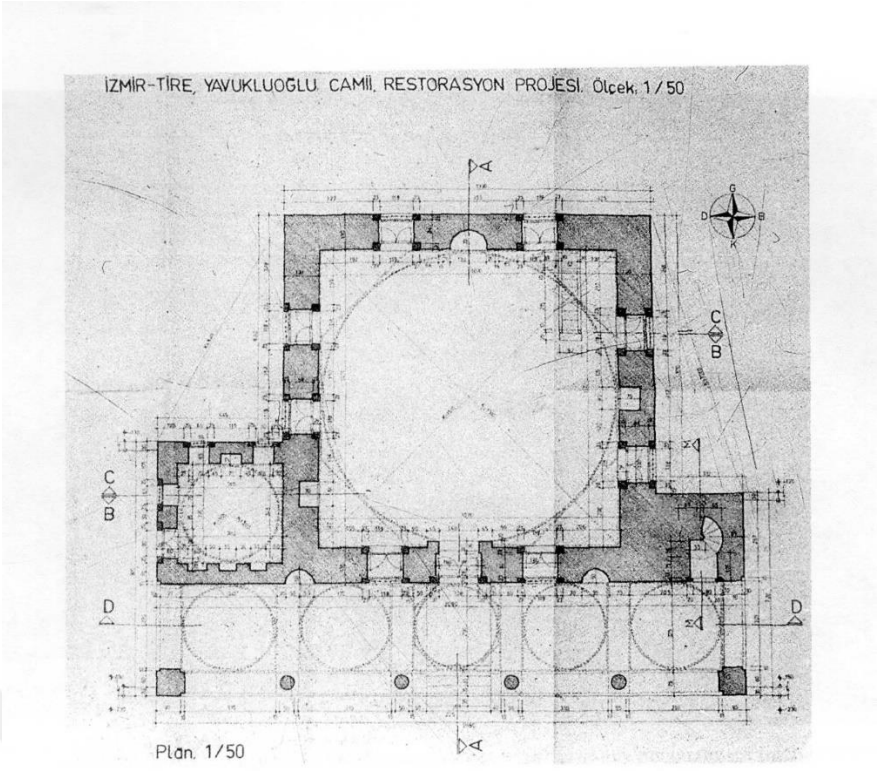
---

[90] İnci Aslanoğlu, *Tire'de Camiler ve Üç Mescit,* Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 1978, s. 51., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 99., Nadir Topkaraoğlu ve A. Yakup Kesici, "İzmir, Tire, Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Külliyesi", Cilt: X, *Vakıf Haftası Kitabı*, (7-10 Aralık 1992), Ankara: 1993., s. 431.

[91] Aslanoğlu, *Tire'de Camiler ve Üç Mescit*, s. 51., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 99., Topkaraoğlu ve Kesici, "İzmir, Tire, Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Külliyesi", s. 431, 432.

[92] Aslanoğlu, *Tire'de Camiler ve Üç Mescit*, s. 51-53., Topkaraoğlu ve Kesici, "İzmir, Tire, Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Külliyesi", s. 431, 432.

[93] *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, çev. Mümin Çevik, s. 72.

Plan 2 - İzmir Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii Planı[94]

Tarihlendirilmesi: Birçok onarım gören minberin, yapıyla birlikte inşa edilen kısımları da, külliyenin yapım tarihi tam olarak bilinmediğinden tarihlendirilememektedir.

Kitabe: Minberin kapı bölümü tamamen yenilendiği için eski kapısında bir kitabesinin olup olmadığıyla alakalı araştırmalarımızda herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Bezemeler: Minberin yapım tarihinden günümüze ulaşan kısımları geçit ve süpürgelik bölümleridir. Bu bölümlerden bezemeli olan kısım sadece, desenleri oldukça deforme olmuş süpürgelik kısmıdır. Minberin yenilenmeden önceki diğer kısımlarıyla alakalı bir malumatımız bulunmamaktadır. Yenilenen kısımlar ise oldukça sade bir şekilde düzenlenmişlerdir.

Kapı: Damarlı beyaz bir mermer ile yenilenen minberin kapısı, dört köşeli dört adet ayaktan oluşmaktadır. Bu dört ayağın üzerini yukarıya doğru şataf yapmış bir düz mermer ile kapatmışlardır. Kapı ayaklarının doğu ve batı cephelerinde, trabzanın bittiği yer ile aynı yükseklikte olan yatay, dört köşeli bir mermer parça, ayakları desteklemek için konulmuştur.

[94]Topkaraoğlu ve Kesici, "İzmir, Tire, Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Külliyesi", s. 435.

Süpürgelik: Minberin süpürgeliği ve kapısının ön yüzeyinin alt kısmı süslüdür. Yan yana sıralanan, her biri iki sütuna oturmuş ve üzerinde bulunan bölümlerden üst üste sıralanan iki kaval silme ile ayrılan mürekkep kemer dizileri bulunmaktadır. Minberin orjinalinde de, yıkık olan bölümlerin, bu kısımlar gibi süslemeli olabileceği düşünülmektedir[95]. Süpürgelikteki kemerlerin koltukları birbirinin simetrisi olacak şekilde ve bütün bir kompozisyon gibi düzenlenmişlerdir. Bu kısımların yüzeylerinde yaprak motifleri ve ortada düğüm yapmış bir rumî kompozisyonu bulunmaktadır. İncelediğimiz diğer Erken Osmanlı minberlerinden farklı olarak bu minberde, süpürgeliğin geçidin alt kısmına kadar uzadığı ve mihrap duvarıyla bitiştiği görülmektedir.

Yan Aynalıklar: Minberin yenilenen kısımlarından olan yan aynalıklar ise, silmeler ile belirginleştirilmiş, kuzey uç kısımları dikine kesik olan iç içe iki dik üçgenden oluşmaktadır. Bu dik üçgenlerin yüzeyi bezemesizdir.

Trabzanlar: Yan aynalıklar yüksek tutulmuş ve ayrı bir trabzan oluşturulmamıştır.

Geçit: Minberin yapım tarihinden kalma geçit kısmında bir açıklık yoktur. Kabartmalı dikey bir dikdörtgen pano bulunmaktadır ve yüzeyi bezemesizdir.

Köşk: Minberin köşkünden geriye sadece sütunları kalmıştır. Onarımlarda, köşk korkuluğu yapılmamış bu kısım boş bırakılmıştır. Köşkün üzeri yukarıya doğru genişleyen bir mermer ile kapatılmıştır. Bunun üzerine sekizgen geniş bir kasnak yerleştirilmiş ve sekizgen piramidal bir külah ile sonlanmaktadır.

Onarımlar: N. Topkaraoğlu, A. Y. Kesici'nin makalelerinde yer alan bilgi ve fotoğraflara göre minberin yan aynalıklarının, merdiven ve köşk korkuluklarının, kapısının ve külahının bulunmadığı görülmektedir. (V.G.M. Fotoğraf 2, 3). 1992 senesinden daha sonraki onarım çalışmalarında minber şimdiki haline kavuşmuştur[96]. Minberde yenilenen kısımlar mermerin renginin ton farkından da anlaşılmaktadır.

[95] Aslanoğlu, *Tire'de Camiler ve Üç Mescit*, s. 54., Topkaraoğlu ve Kesici, "İzmir, Tire, Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Külliyesi", s. 432, 438., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri,* s. 100,101.

[96] Topkaraoğlu ve Kesici, "İzmir, Tire, Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Külliyesi", s. 432, 438.

Fotoğraf 3 - İzmir Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii Minberi

Fotoğraf 4 - İzmir Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii Minberi Doğu Cehpesi

Fotoğraf 5 - İzmir Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii Minberi Geçit ve Süpürgelik Bölümü

C. Edirne Eski Camii

1. Yapının Tanıtımı

Genel olarak bütün neşriyatta, en eski Hibrî Abdurrahman Efendi'ye dayanan bilgiye göre, caminin inşaatına 805/1402-1403 yıllarında Emir Süleyman Çelebi (1402-1411) tarafından başlanmıştır. Musa Çelebi (1411-1413) zamanında inşaatına devam edilmiş, son olarak birliği sağlayıp tahtın başına geçen Çelebi Sultan Mehmed (1413-1421) zamanında ise 816/1413'te caminin inşaatı tamamlanmıştır[97]. Edirne şehir merkezinde bulunan Eski Camii'nin batıya açılan kapısının üzerindeki Arapça kitabeden, yapının mimarının el-Hac Alaeddin, kalfasının da Ömer b. İbrahim olduğunu öğreniyoruz. Cami, batı yönünde camiye gelir getirmek amacıyla yapılan bedesten ve günümüze ulaşmamış olan medresesiyle küçük bir külliye oluşturmaktaydı[98].

Yapı tamamen kesme taştan olmasına rağmen giriş sofası almaşık duvar dediğimiz tuğla + kesme taştan yapılmıştır, bu da giriş sofasının camiye sonradan eklenmiş olma ihtimalini akla getirmektedir. Bu kısmın ortası yan kısımlara göre daha yüksek ve kubbe ile, kubbenin doğu ve batısındaki yan bölümlerde çapraz tonozla örtülmüştür[99]. Caminin kuzey cephesinin iki köşesinde de birer minare bulunmaktadır.

Caminin kuzeyinde, doğusunda ve batısında birer kapısı bulunmaktadır. Eski Camii, tamamen kesme taştan yapılmış olup, her kenarı dıştan 49.50 m. olan bir alanı kaplamakta, dört kalın ayak camiyi üç sahna ve dokuz birime ayırmaktadır[100]. Kubbelerle örtülü bu dokuz birim ve caminin içerisinde bırakılan yalnız dört ayakla bu yapı, plan itibariyle Selçuklulardan gelen ahşap direkli camilerin plan tipinin son merhalesini ve Osmanlı'nın cami mimarisinde ulaşmak istediği merkezî planlı camiler yolunda atılan adımların embriyosunu oluşturmaktadır[101]. Çok kubbeli mekân örtüsüyle Bursa Ulu Camii'ne benzemektedir. Ancak Bursa Ulu Camii'nde

---

[97] Tosyavizade, *Edirne Evkaf-ı İslamiyye Tarihi, Camiler ve Mescidler,* s. 60; Peremeci, *Edirne Tarihi,* s. 54; Beyhan Karamağaralı, "Edirne Eski Camiin Kitabeleri ve Mimarimizdeki Yeri", *Vakıflar Dergisi*, Sayı:IX, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2006.*"*, s. 334; İşli ve Koz, *Edirne: Serhattaki Payitaht,* s. 328; Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Çelebi ve Sultan Murad Devri*, s. 150; Ayverdi ve İ. Aydın Yüksel, *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi*, s. 50.

[98] İşli ve Koz, *Edirne: Serhattaki Payitaht,* s. 328,329.

[99] Yetkin, *İslam Mimarisi,* s.228.

[100] Karamağaralı, "Edirne Eski Camiin Kitabeleri ve Mimarimizdeki Yeri", s. 331.

[101] Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri,* s. 9., Yetkin, *İslam Mimarisi*, s. 228., Karamağaralı, "Edirne Eski Camiin Kitabeleri ve Mimarimizdeki Yeri", s. 335., Arseven, *Türk Sanatı Tarihi,* s. 272.

bütün kubbelere geçiş aslangöğüsleri (pandantif) ile sağlanırken, Edirne Eski Camii'nde çeşitlilik gösterir. Mihraba dik uzanan orta sahnın caminin girişindeki ilk kubbesinde geçiş tromplarla sağlanırken, ikincisinde mukarnaslarla ve mihraba en yakın olan üçüncü kubbesinde ise Türk üçgenleriyle geçiş sağlanmıştır. Geriye kalan kubbeler ise aslangöğüsleriyle taşınmaktadır[102]. Girişteki sekiz dilimli kubbenin üstünde de bir fener vardır[103].

Caminin duvarlarında ve ayaklarında bulunan yazılar, XVIII. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar fasılalarla yazılmışlardır. Bunun öncesinde caminin, Evliya Çelebi'nin de anlatımıyla sade olduğu düşünülmektedir[104]. Kubbeler son dönem tamiratlarında caminin kendi dönemiyle alakası olmayan barok tezyinat ile süslü idi fakat sonrasında bu tezyinat dönemine göre yeniden düzenlenmiştir.

Cami, birçok tamirat görmüştür. Yapının taçkapı eksenindeki açıklığında bulunan yay kemerin üzerinde Sultan I. Mahmud dönemine ait Osmanlı Türkçesi'nde manzum bir onarım kitabesi yer almaktadır. Kitabede, 1748 yılındaki yangından ve 1752'deki depremden zarar gören caminin bu dönemde onarıldığı yazmaktadır[105]. 1865 yılı Sultan Abdülaziz döneminde tekrardan onarım gören caminin bu dönem kitabesi de Edirne Müzesi'nde yer almaktadır[106].

2. Minberin Tanıtımı

Minber, caminin harem alanında mihrabın batısında, mihrap duvarına dik olarak yerleştirilmiş, yaklaşık 171x623x569 cm ölçülerinde ve beyaz mermerden yapılmıştır.

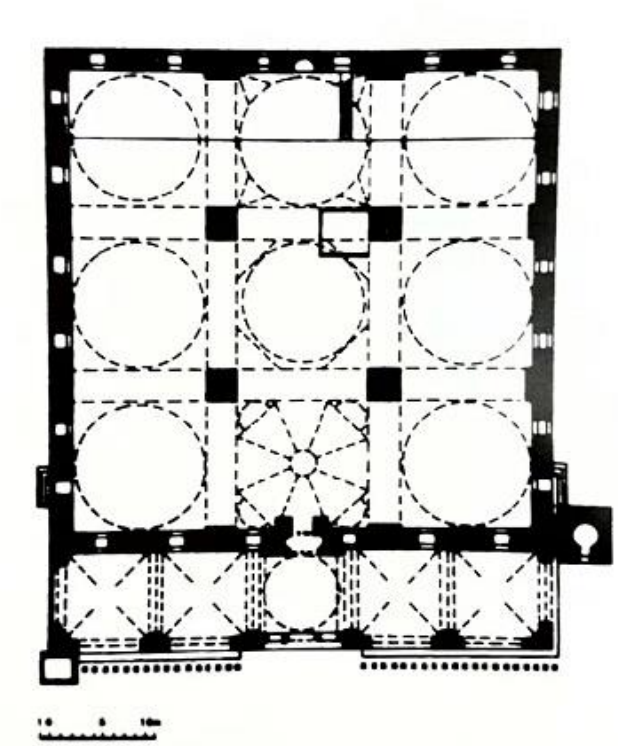
[102] Matthews, *İstanbul'un Camileri*, s. 8.

[103] Kuran, *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami*, s. 39.

[104] Karamağaralı, "Edirne Eski Camiin Kitabeleri ve Mimarimizdeki Yeri", s. 332.

[105] İşli ve Koz, *Edirne*: *Serhattaki Payitaht*, s. 329.

[106] Nesrin Çiçek Akçıl, "Edirne Eskicamii", *DİA*, İstanbul: 2012, XLII: s. 97-98.

Plan 3 - Edirne Eski Camii Planı[107]

Tarihlendirilmesi: 1413 tarihinde inşası tamamlanan caminin minberinin kitabesinde de isminin geçtiği üzere bu tarih Sultan Çelebi Mehmed'in tahta çıktığı ilk seneyi göstermektedir. Fakat minber de işçilik bakımından çok zengin olduğu için Sultan Çelebi Mehmed'in kardeşleri zamanı yapımına başlandığı kanaatindeyiz.

Kitabe: Tepeliğin alt kısmında, dikdörtgen bir kitabe bulunmaktadır. Bu kitabenin üst satırındaki harfler kûfî, alt satırındakiler ise müsennâ istif ile celî sülüs yazılmıştır. Yazının alt kısmında da, bitkisel süslemelerin helezonî kıvrımları göze çarpar. Anadolu'da genellikle ahşap kitabelerde gördüğümüz çift katlı oyma tekniğinin, burada mermere uygulanmış bir örneğini görüyoruz[108]. Kitabe metni, kaynaklarda bazı eksiklikler ile verilmiştir. A. Tüfekçioğlu ise, kitabenin hepsini okumuştur[109].

---

[107] https://okuryazarim.com/beylikler-donemi-mimari-planlari/edirne-eski-cami-plani-2/ Erişim Tarihi: 06.04.2022.

[108] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 94.

[109] Abdülhamit Tüfekçioğlu, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı,* Ankara: Başbakanlık Basımevi, 2001, s. 114.

في ايام السلطان الاعظم محمد ابن بايزيد ابن مراد ابن ارحان خلد الله ملكه وعزه

Kitabenin Türkçesi şöyledir: "(Bu minber) Büyük sultan, Orhan oğlu Murad oğlu Bayezid oğlu Mehmed -Allah yönetimini ve şerefini ebedi kılsın- günlerinde (yapılmıştır)[110]."

Kitabenin üst satırı kûfî, alt satırı sülüs yazı türü ile yazılmıştır. Müsennâ tarzda yazılan kitabede, isimlerin bulunduğu kısmı sağdan sola istifli iken, diğer kelimeler soldan sağa doğru istiflenmiştir. (Fotoğraf 9, 10) Müsenna tarzındaki yazı stili, çalışmamızda yer alan, Bergama Ulu Camii minberinin tepelik kısmında da karşımıza çıkmaktadır. Minberin trabzanlarının ise kapıya dayandığı kısımdaki kapı payandası, yarım rumî tepeliği ve bir dizi silmeden oluşturulmuştur.

Bezemeler: Edirne Eski Camii minberi, tezyinatındaki motifleri ve düzenleriyle Anadolu minberleri içerisinde ilk ve tek mermer minber örneğidir[111]. Minber bütünüyle tezyinatlı olup çalışmamızda her birini tek tek anlatmaya çalıştık. Minberin geometrik, bitkisel ve yazılarla yapılan süslemesi oldukça girift olduğundan karmaşık bir görüntü oluşturduğu düşünülmektedir. Minberin her iki cephesinin süslemeleri de birbirinden farklıdır, yalnızca köşk altındaki panosu yani geçit bölümü ve kaide kısmında bulunan bezemeler aynıdır. Erken Osmanlı döneminin, cephelerinde farklı süslemeye sahip ilk mermer minberidir[112].

Kapı: Minberin kapısının giriş açıklığı dairevî (beşik) kemerlidir. Kemer koltuklarında, birer gülbezek bulunmaktadır. Bu gülbezeklerin arasında ise "Kelime-i Tevhîd" yazılıdır. Yazının bulunduğu kitabelik kısmının zemini bordo renk ile boyalı, yazı ise altın yaldız ile boyanmıştır. (Fotoğraf 12) Kapının üzerinde yer alan taç kısmı ise, ortasında bir tam, yanlarda ise yarım rumî tepeliklerinden oluşmaktadır. Tam olan tepeliğin ucu kırılmıştır. Bu kısma, minberin kendi zamanından kalma değil, Osmanlı'nın geç dönem resim sanat anlayışının görüldüğü, sepet içerisine güller ve çiçekler resmedilmiştir. (Fotoğraf 13)

Eski Camii minberinin bir başka özelliği de, erken Osmanlı dönemi minber örneklerinin hiçbirisinde rastlamadığımız, merdiven basamaklarının rıhtlarında bulunan ve her basamağınınki birbirinden farklı olan geometrik süslemeleridir[113]. Birinci basamaktaki

[110] Tüfekçioğlu, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, s. 114.

[111] Ayverdi ve Yüksel, *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi*, s. 51., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 90.

[112] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 91.

[113] Apa, "Erken Dönem Osmanlı Selâtin Cami Minberleri", s. 255.

bezemeler, kapalı geometrik sistemli altıgen, on ikigen ve altı köşeli yıldızlardan oluşur. (Çizim 13) İkinci basamaktakiler, on ikigenlerin birbirlerinin içerisine geçirilmesi ile ortalarında oluşan altı kollu yıldızın ortaya çıkmasıyla oluşturulmuş yine kapalı geometrik bir düzenlemedir (Çizim 14) ve üçüncü basamakta da buradaki geometrik kompozisyona benzer bir düzenleme tercih edilmiştir. (Çizim 15) Dördüncü basamakta, sekizgen çember yaylar ve sekiz köşeli yıldızlar yer alır. (Çizim 16) Beşinci basamağın süslemesini, kırık çizgilerden oluşan kapalı formdaki geometrik desenler (Çizim 17); altıncı basamağın yüzeyini, yay şekilleri ile oluşan madalyonların ortasında on iki köşeli yıldızlar (Çizim 18) ve yedinci basamağınkisini ise yine yaylar ile meydana getirilen sekiz köşeli yıldızlar oluşturur. (Çizim 19) Sekizinci basamak, merkezleri rozetli sekiz köşeli yıldızlardan (Çizim 20); dokuzuncu basamak, yaylar ve dairelerden oluşmuş bir kompozisyondan (Çizim 21); onuncu basamak ise, sekizgen ve sekiz köşeli yıldızların yaylar ile oluşturulduğu bir geometrik kompozisyondan oluşturulmuştur[114]. (Çizim 22)

Süpürgelik: Bergama Ulu, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa ve İstanbul Davud Paşa camilerinin minberlerinde olduğu gibi Edirne Eski Camii minberinde de süpürgelik kısmı bulunmadığından aynalıklar daha geniş tutulmuştur. İstanbul Murad Paşa ve Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa camilerinin aynalıkları sonradan yapıldığı düşünülsede aynı uygulamayı burada da görmekteyiz.

Minberin kaidesinin dört kenar yüzeyi de pahlıdır ve yüzeylerin zeminden başlayarak ikinci, üçüncü ve dördüncü pervaz yüzeyleri bezemelidir. İkinci pervazında geçme düzeni kavisli yaylardan oluşur (Çizim 24), üçüncüsünde üçiplik burgusu vardır (Çizim 25) ve son olarak dördüncü pervazında ise kaz ayağı deseni bulunmaktadır. (Çizim 26) Bu motiflerin yüzeyi de yivlidir. Orta pervazı haricinde, kaidesindeki bu bezemeler minberin batı tarafında da yer almaktadır. Üçiplik burgusunun olduğu orta pervazın batı tarafındaki kısmı ise yeşile boyandığından görüntüsü doğu cephesindeki kadar net değildir.

Yan Aynalıklar: Minberin doğu yan aynalığındaki bezemeler, bir tam iki yarım yirmi dört kollu yıldızlar, yıldızlara bağlı kırık hatlara sahip çubuklar ve bu geometrik düzenin içindeki rumî geçmeleridir. Bu yıldızların kollarının içindeki dilimli rumîleri, uçları püsküllü, yine dilimli tarzda yapılmış rumîler sonlandırmışlardır ve yıldızların çevresinde de dört ve sekiz kollu yıldızlar yer almaktadır. Geçit bölümündeki panoda yapıldığı gibi, buradaki yıldızların

[114] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 93.

merkezini de dilimli çiçekler ile doldurmuşlardır. Motifler, zeminden kabartılmış ve motif yüzeyleri yivlendirilmiştir. (Fotoğraf 19) Aynalığın kenar pervazında, birbirine dolanmış şekilde uzanan rumîler bulunmaktadır. Ancak bu pervazın uzun kenarındaki süslemeler, camide daha önce çıkan yangın veya depremlerde zarar görmüş ve sonradan bu alandaki bezemeler, kalem işi tekniği ile yapılmış büyük bitkisel süslemeler ile doldurulmuş fakat simetrisi ve estetiği bozulmuştur. (Fotoğraf 21)

Geçit bölümünde yer alan dikdörtgen şeklindeki pano ve yan aynalıkta yer alan yatay çökertme çerçevelerin yeşille ve turuncuyla boyanan zencirekleri, batı tarafındaki gerçek zencirek motiflerinin taklidiyle oluşturulmuştur. (Fotoğraf 22) Doğu tarafında motifin bulunmayışı, daha önce zikrettiğimiz yangın ve depremlerden kaynaklı olabilir.

Minberin batı yan aynalığına gelecek olursak, doğudakinden farklı olarak ele alınmıştır. Bu alanda, kolları paralel olan sekiz, on, on iki ve on altı kollu yıldız geçmelerinden oluşan bir düzen vardır ve bu yıldızların kollarının arasında beş kollu yıldızlar yer almaktadır. Yıldız kollarının içleri, rumî ve düğümlü geçmeler ile merkezleri de bitkisel ve geometrik süslemelerle doldurulmuştur. Fakat bu yıldızların kollarının genişlikleri tam tutturulamamıştır ve bu fark bazılarında oldukça dikkat çekmektedir. (Fotoğraf 23)

Köşk altındaki panonun ve yan aynalığın alttaki kenarını dolaşan zencireklerin içinde Ayet'el Kürsî ve önceden çıkan yangında hasara uğramış harfler dikkat çeker. Bu yazı kuşağını da ince bir bordür halinde çiftiplik burgu deseni çevrelemektedir. (Fotoğraf 26) Minberin, caminin güney duvarına bitişen kısmı ile alt kısmında, mukarnaslı bir pervazı bulunmaktadır. Bu pervaz doğu cephede oldukça deforme olmuş ve yatay doğrultuda olanı yeşile boyanmıştır. (Fotoğraf 17) Batı yan aynalık ve köşk altı bordürleri rumîlerden oluşmaktadır[115]. (Fotoğraf 25)

Trabzanlar: Minberin trabzanları, kapının sövesi ile yukarıdan geldiği açı ile değil, yatay bir yol izledikten sonra birleşmiştir. Yenilenen köşk ve merdiven korkuluklarının yüzeyleri basit silmelerden oluşur ve bezemesizdir. (Fotoğraf 27) Eski trabzanların ise caminin içinde muhafaza edildiği söylenmektedir. Trabzanlarda genel olarak geometrik düzenlemeler görülürken Edirne Eski Camii minberinin kırılmış olan trabzanlarında bitkisel motifler görülmektedir. Asıl trabzanların etrafını rumîlerin ve çiçeklerin dönüşümlü olarak yerleştirilmesinden oluşan bir pervaz dolanmaktadır. Pervazların ortasında ise saadet düğümleri

[115] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 91,92.

ile birbirine bağlanmış rumî ve kapalı formdaki rumîler burada da dönüşümlü olarak sıralanmaktadır[116].

Geçit: Minberin bu bölümünün her iki cephesi de aynı kompozisyon ile süslenmiştir. Geçit bölümünde dikdörtgen şeklinde bir çökertme içine alınan panoların süslemesini, düğümlerle birbirine bağlanmış büyük daireler, bu dairelerin içerisinde merkezleri dilimli çiçeklerle doldurulmuş on iki kollu yıldızlar ve bu sivri kollu yıldızlardan çıkan rumî kompozisyonlar oluşturmaktadır. Panoların etrafını kuşatan pervazı da, rumî geçmelerden oluşmaktadır. Süslemelerin üzeri ise yivlendirilmiştir. (Fotoğraf 28, 29)

Köşk: Minberin köşk kemeri sonradan yenilendiği anlaşılan dilimli konsollar tarzındadır. Köşkün korkuluğu da yenilenen trabzanların yüzeyi gibi basit silmelerden oluşmaktadır. (Fotoğraf 33)

Minberin külah ve kasnağı ise, tahminen onarımlar ile yenilenmiştir ve üzerlerinde Osmanlı geç dönem kalemişi süslemeler görülür[117]. (Fotoğraf 34)

Onarımlar: Çıkan birçok yangında ve depremlerde caminin ayakları, mahfili, mihrabı ve aynı şekilde minberi de zarar gördüğü bildirilmektedir. Bu izler minbere dikkatli bakıldığında bugün dahi görülmektedir. Minberin harap olan bazı kısımları düz taşlarla tamamlanarak onarılmış, fakat yanık izlerinin boyayla kapatılması tezyinatının ve yazılarının algılanmasını zorlaştırmıştır[118].

[116] Apa, "Erken Dönem Osmanlı Selâtin Cami Minberleri", s. 256, 257.

[117] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 93.

[118] Tosyavizade, *Edirne Evkaf-ı İslamiyye Tarihi, Camiler ve Mescidler*, s. 63., Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Çelebi ve Sultan Murad Devri*, s. 154., Ayverdi ve Yüksel, *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi, s. 51., Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi*, s.55., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 90.

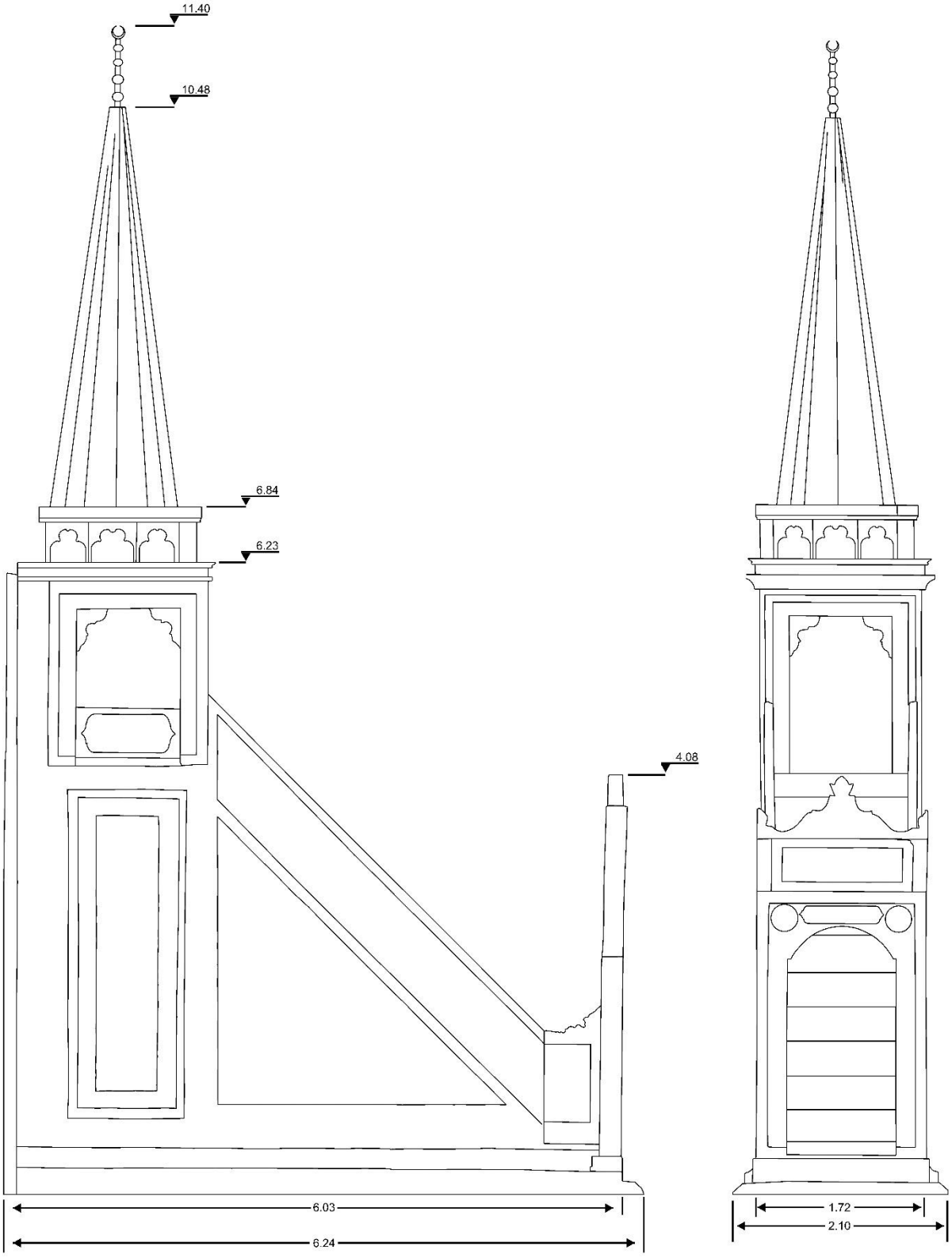
Fotoğraf 6 - Edirne Eski Camii Minberinin Kapısı

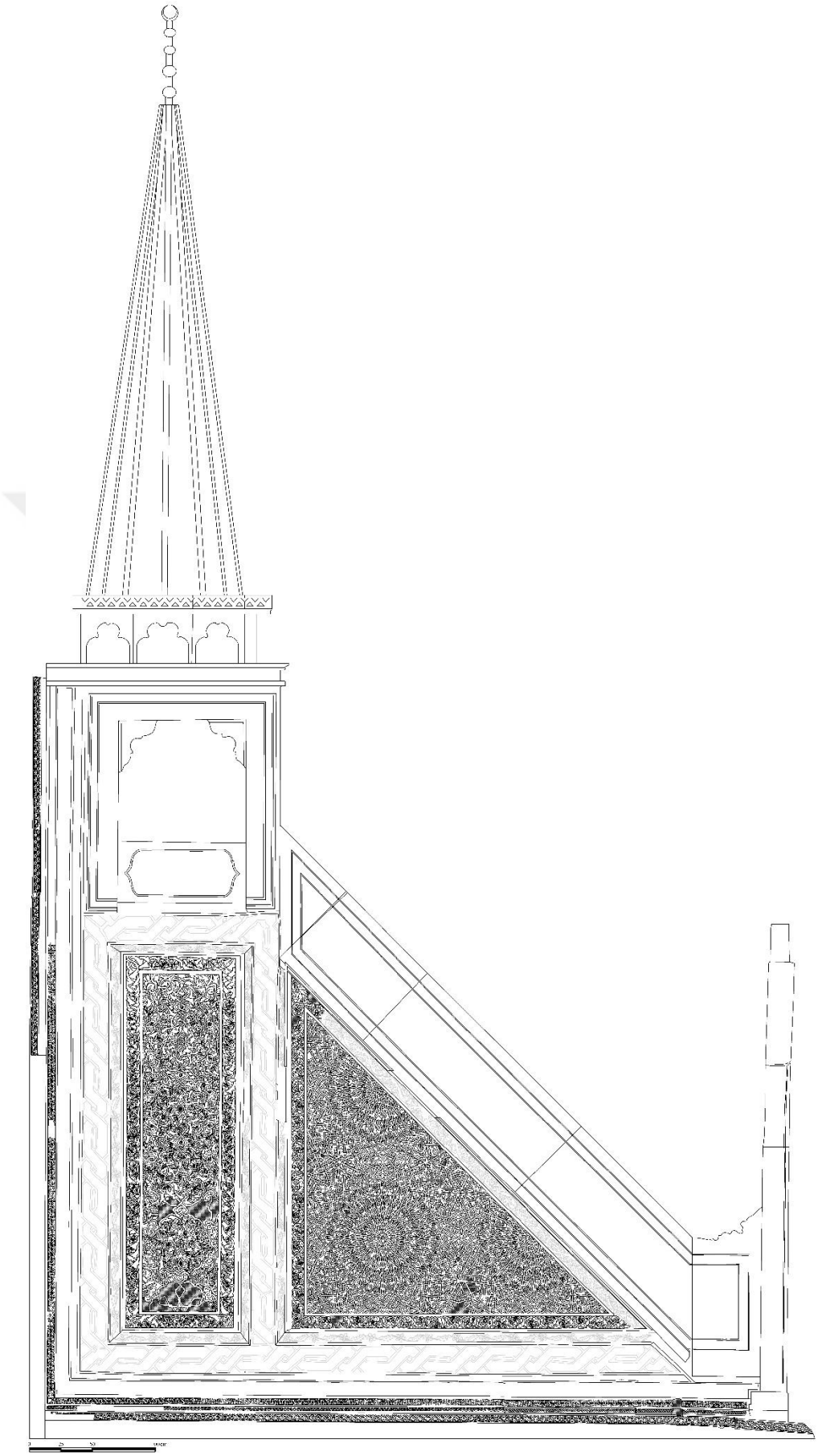
Fotoğraf 7 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi

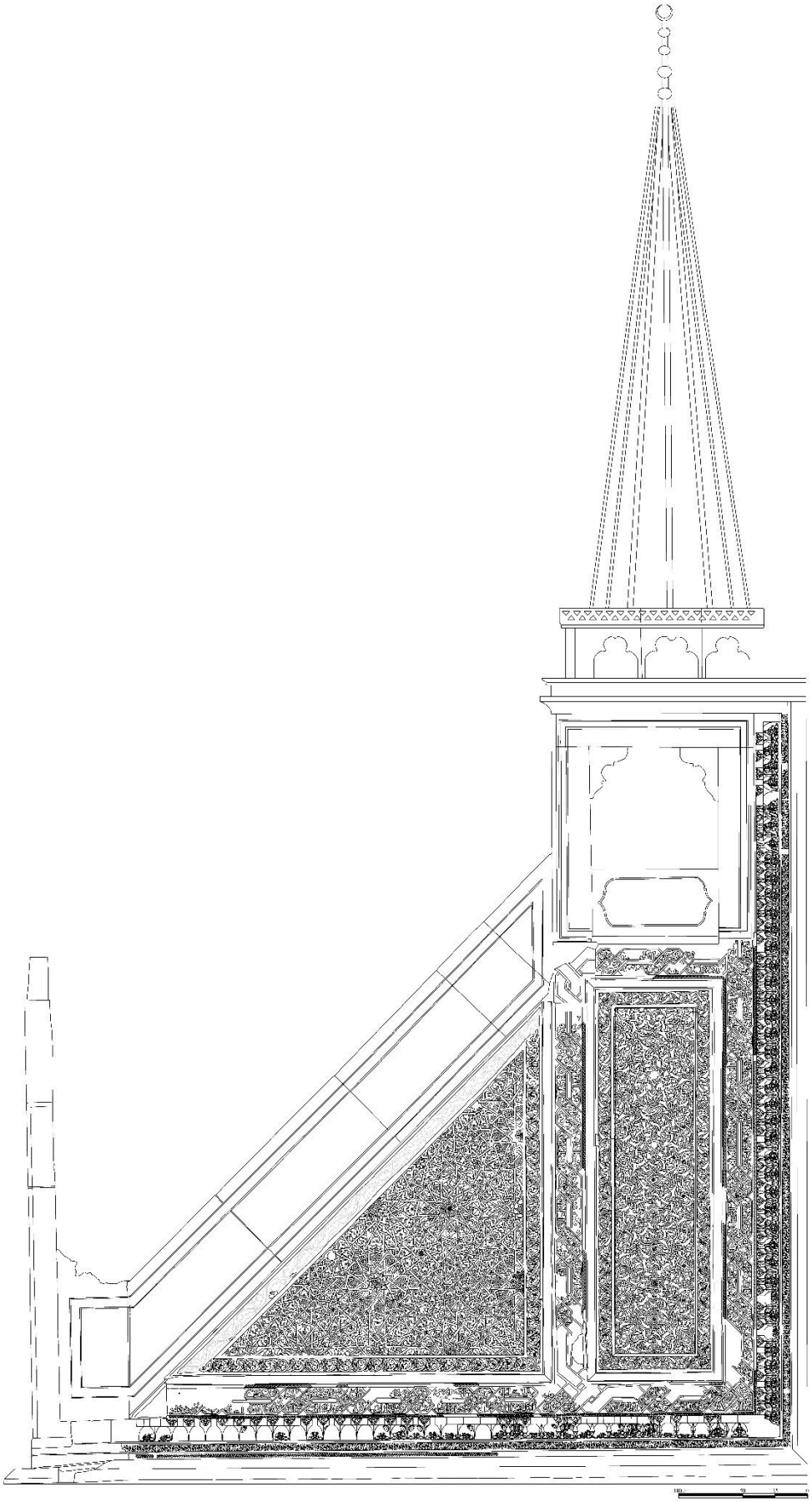
Fotoğraf 8 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi

Rölöve 4 - Edirne Eski Camii Minberinin Ölçüleri

Rölöve 5 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi

Rölöve 6 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephe Rölövesi

Rölöve 7 - Edirne Eski Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi

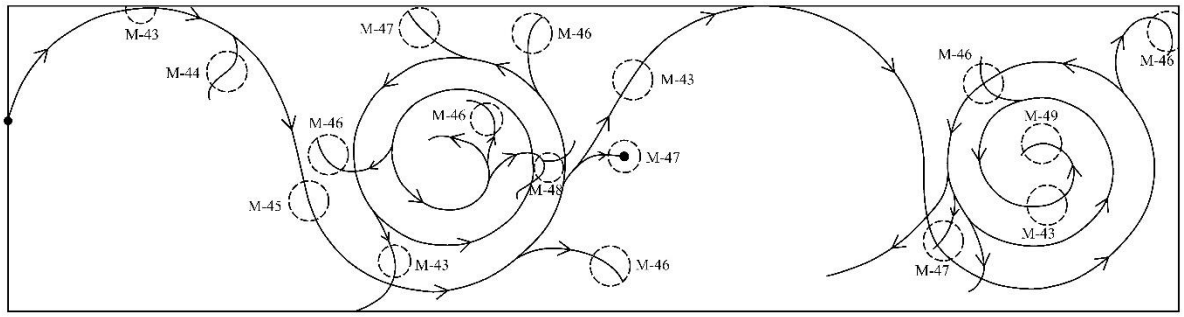
Fotoğraf 9 - Edirne Eski Camii Minberinin Kitabesi

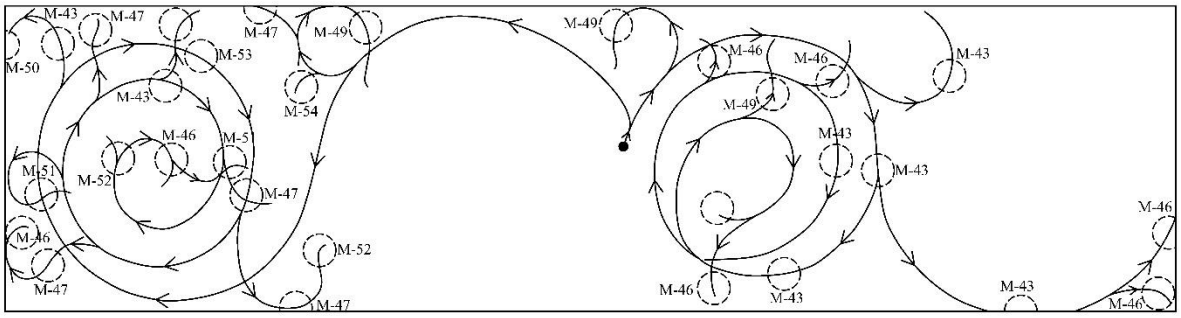
Fotoğraf 10 - Edirne Eski Camii Minberinin Kitabesi

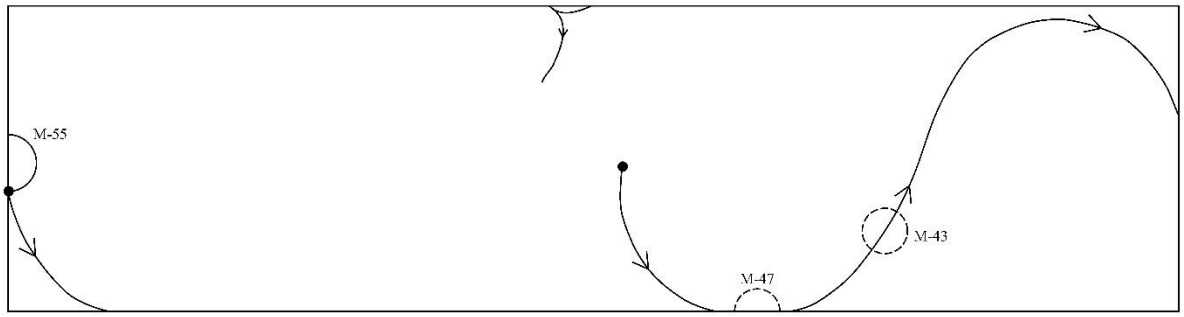
Fotoğraf 11 - Edirne Eski Camii Minberinin Kitabeliği

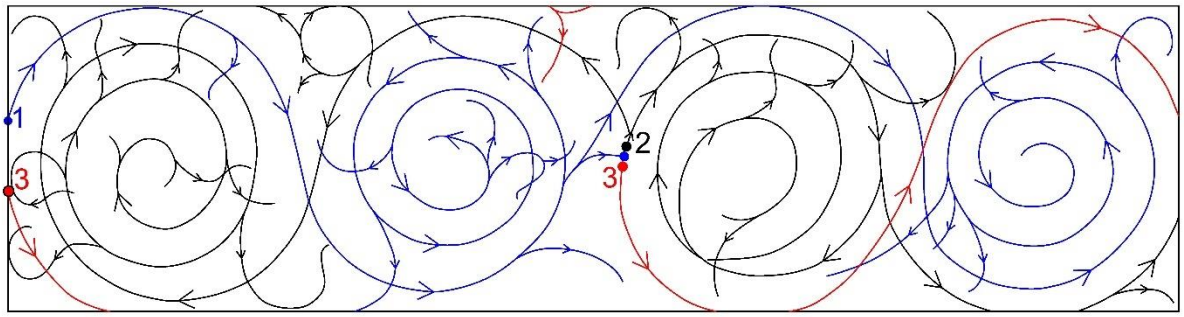
Çizim 2 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliğinin Birinci Helezon ve Rumî Yerleri

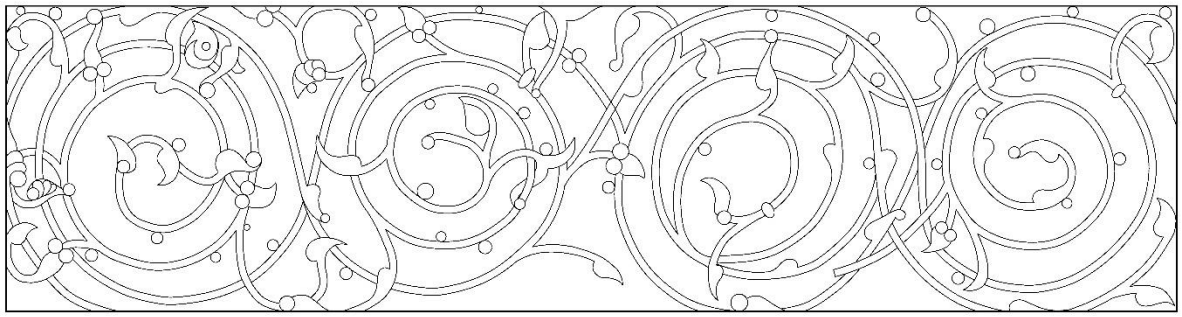
Çizim 3 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliğinin İkinci Helezon ve Rumî Yerleri

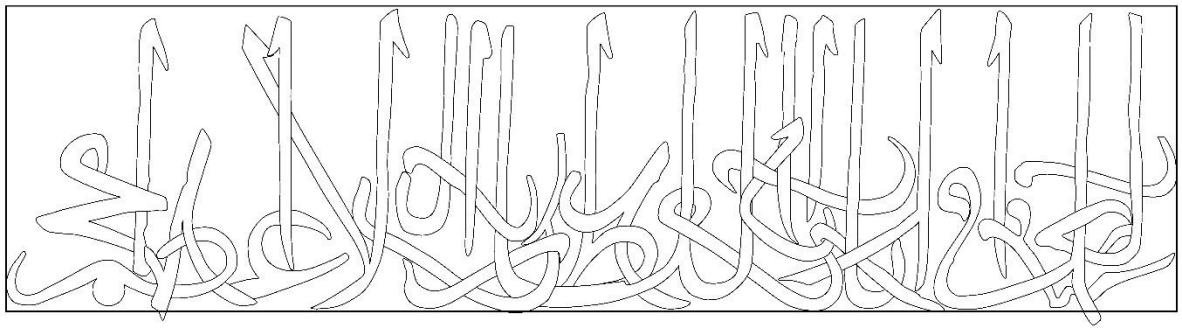
Çizim 4 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliğinin Üçüncü Helezon ve Rumî Yerleri

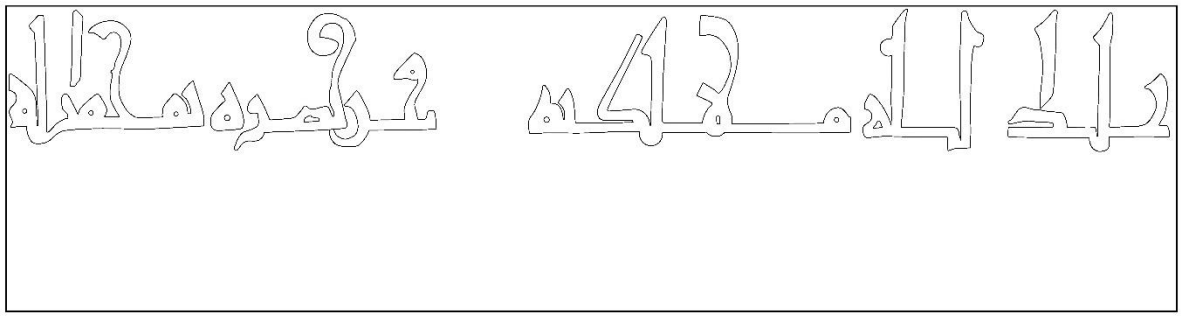
Çizim 5 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliğinin Helezonları

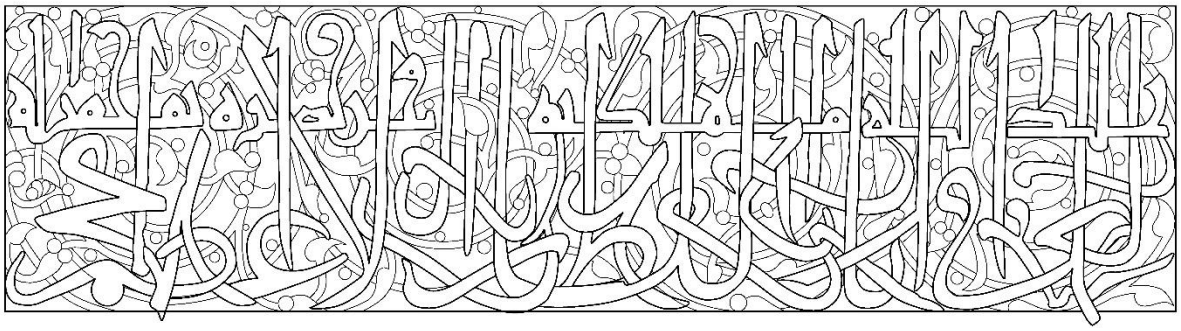
Çizim 6 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliği Deseninin Tahrir Yolları

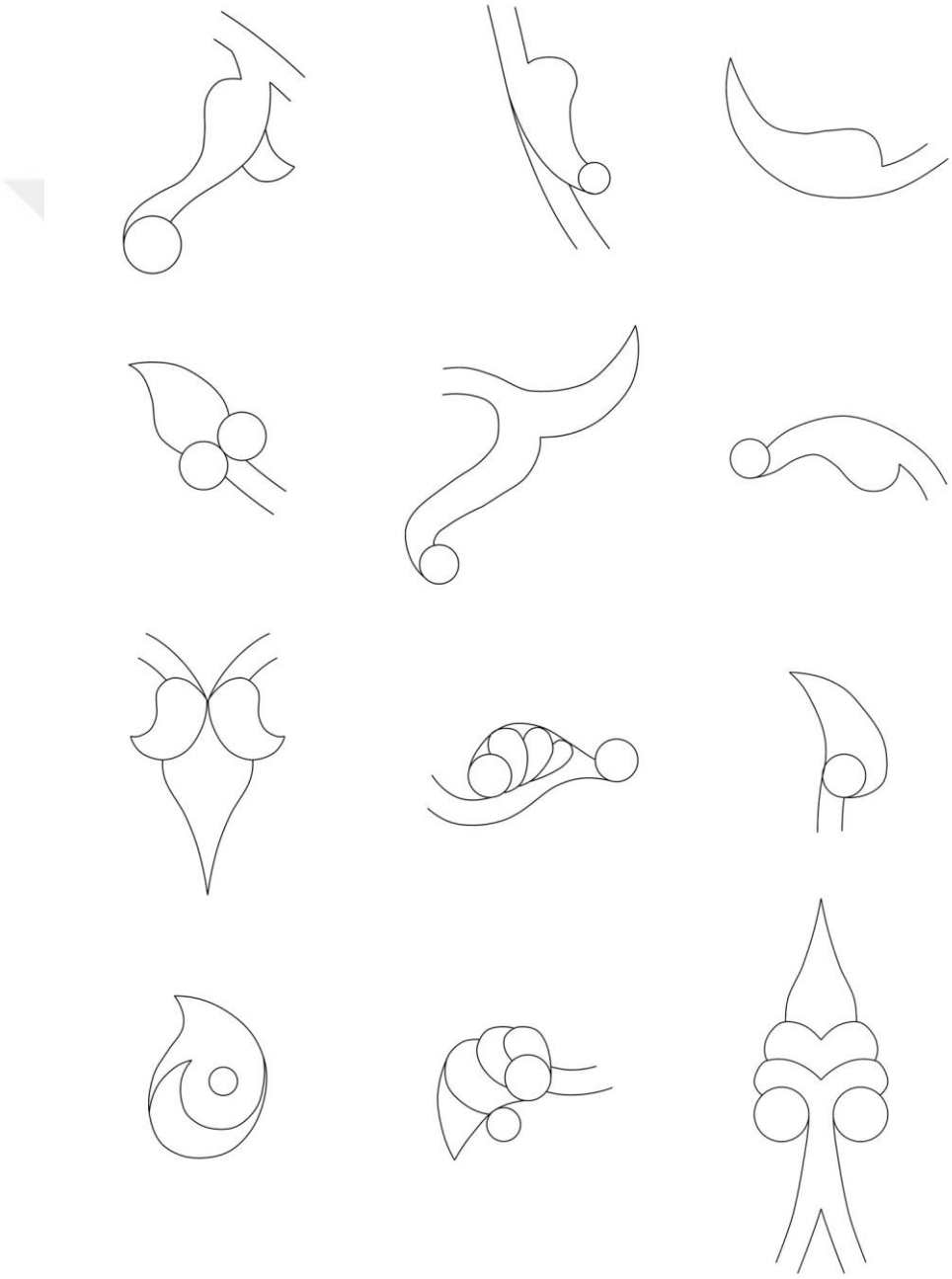
Çizim 7 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliğinin Sülüs Yazı İstifi

Çizim 8 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliğinin Kufî Yazı İstifi

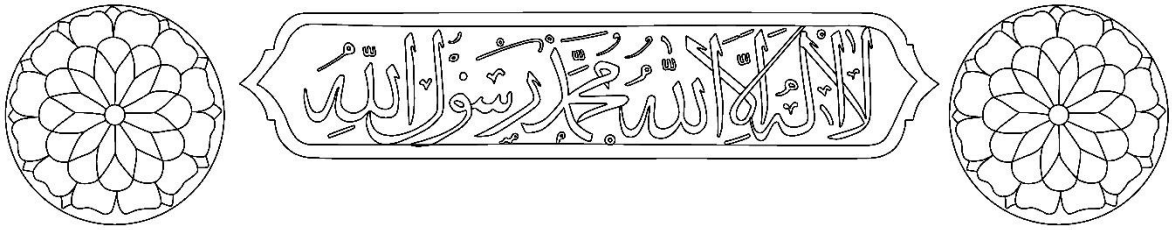
Çizim 9 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliği Haliçiçi Desenler, Sülüs ve Kufî Yazı Kompozisyonu

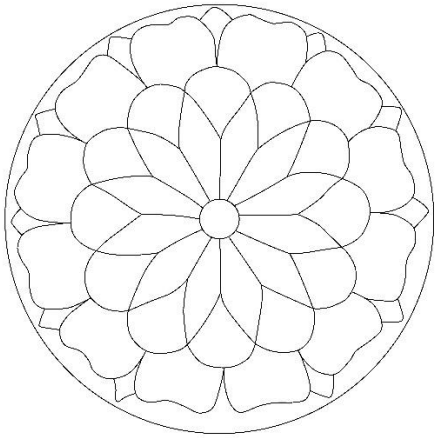
Çizim 10 - Edirne Eski Camii Minberi Kitabeliğinin Helezonlarındaki Rumîler

Fotoğraf 12 - Edirne Eski Camii Minberi Kapısındaki Sülüs Hatlı Kelime-i Tevhid Kitabesi

Çizim 11 - Edirne Eski Camii Minberi Kapısındaki Sülüs Hatlı Kelime-i Tevhid Kitabesi

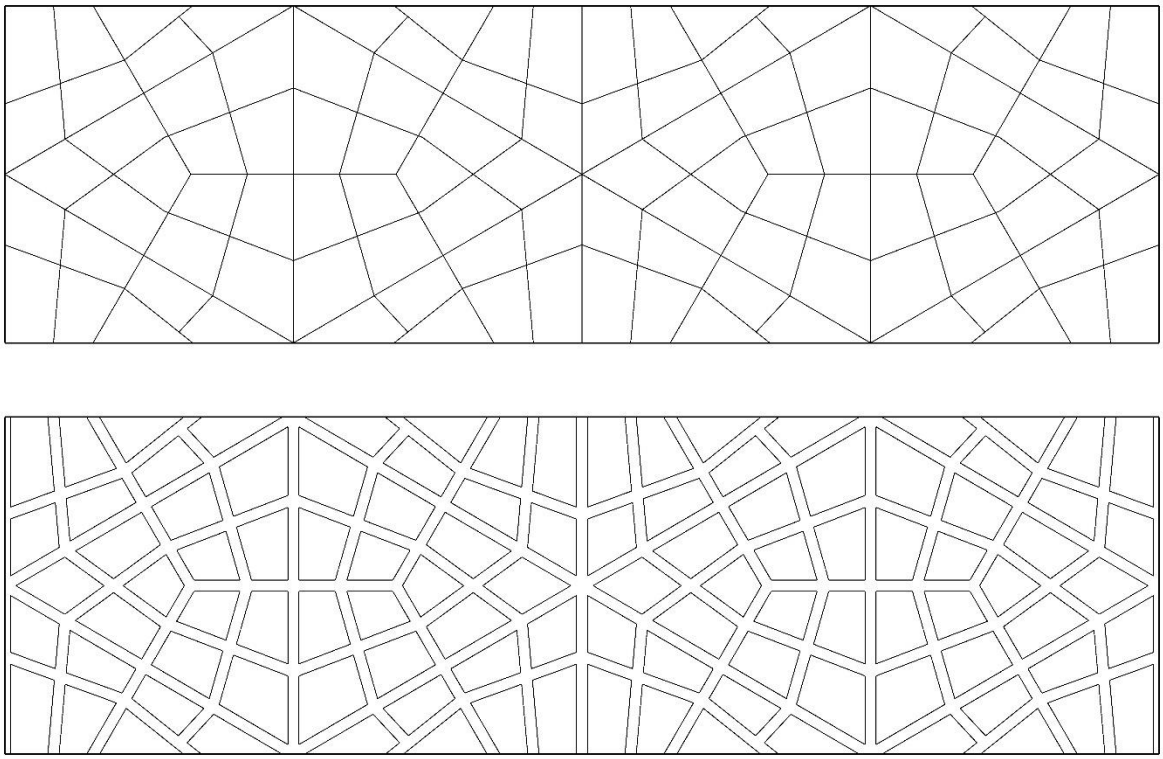
Çizim 12 - Edirne Eski Camii Minberi Kapısındaki Gülbezek

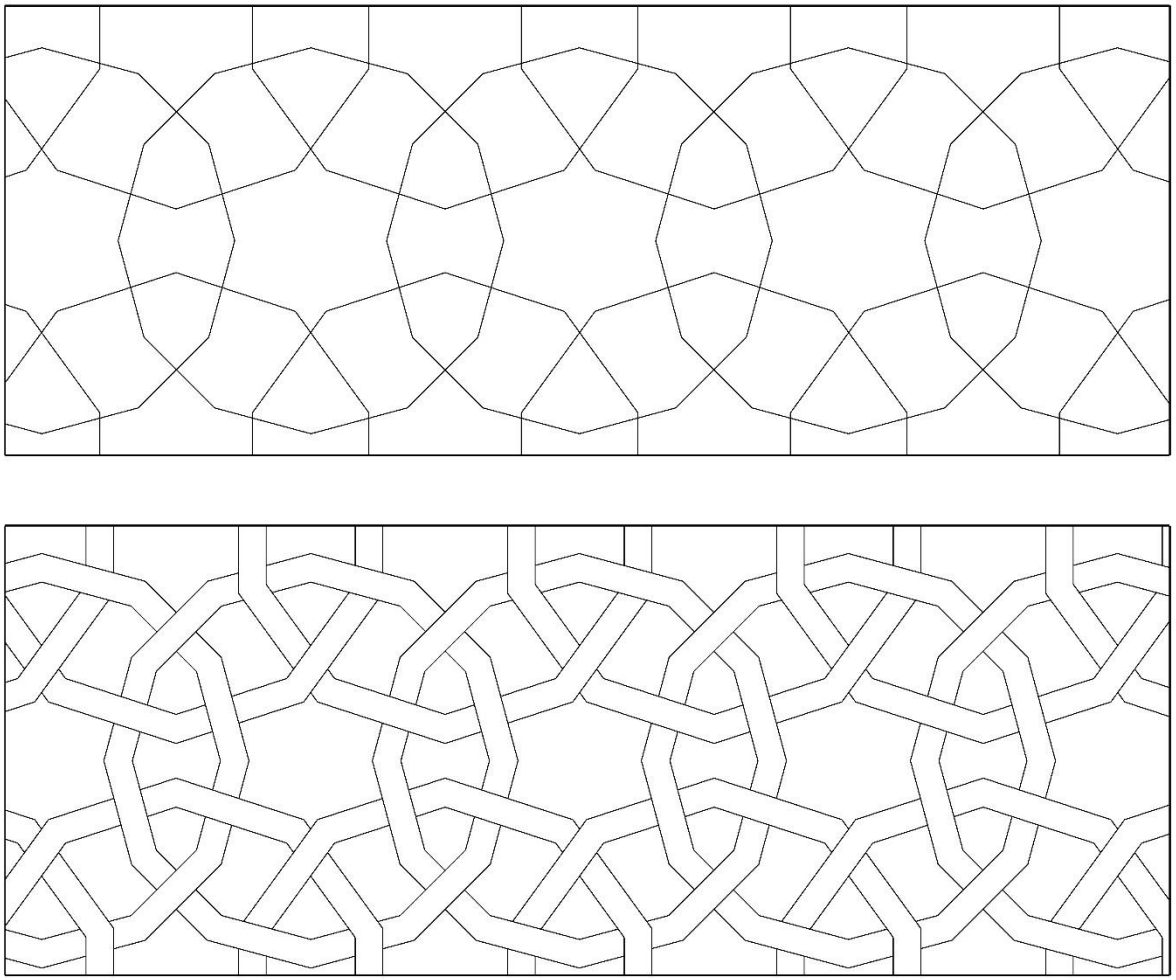
Fotoğraf 13 - Edirne Eski Camii Minberinin Kapı Tacı

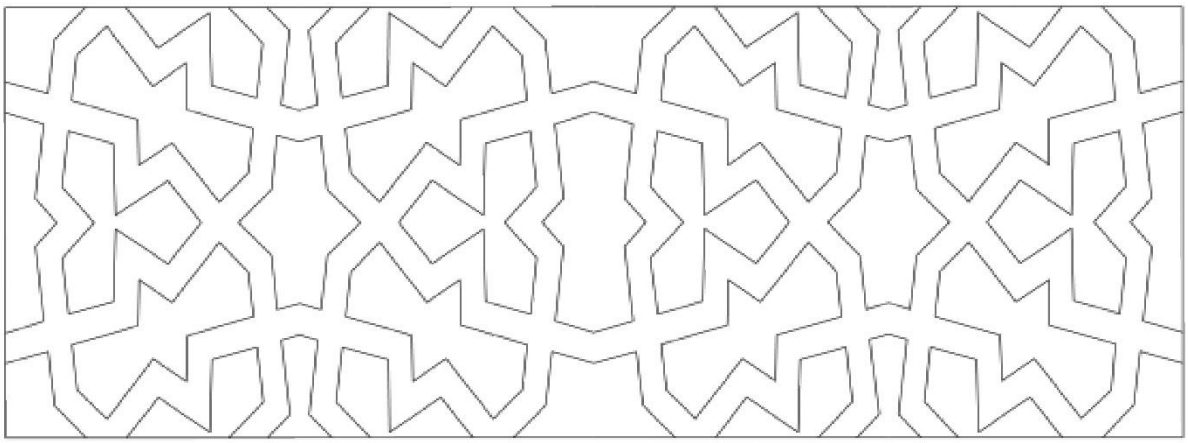
Fotoğraf 14 - Edirne Eski Camii Minberinin Basamakları

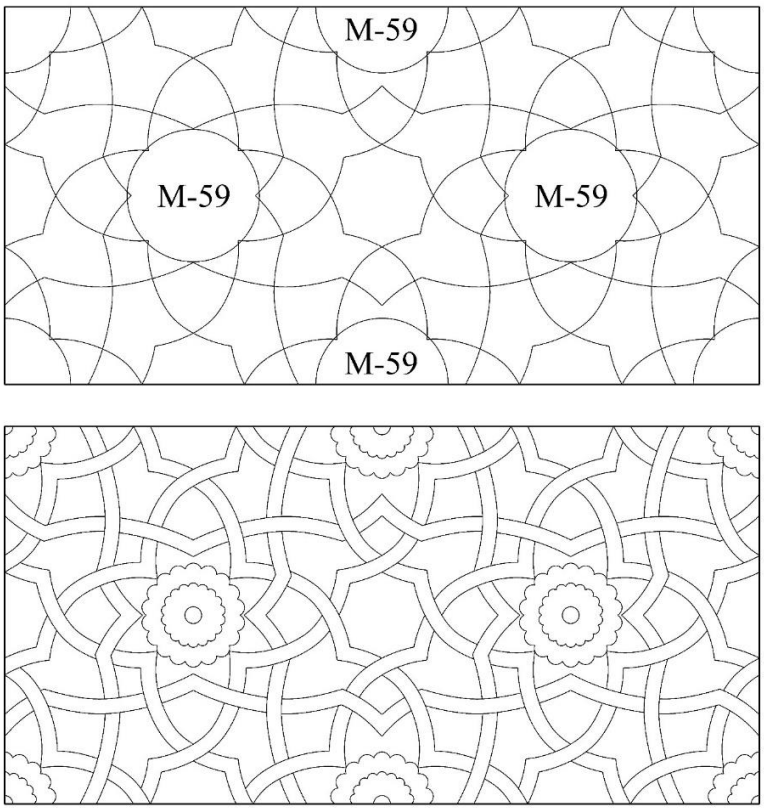
Çizim 13 - Edirne Eski Camii Minberinin Birinci Basamak Rıhtı

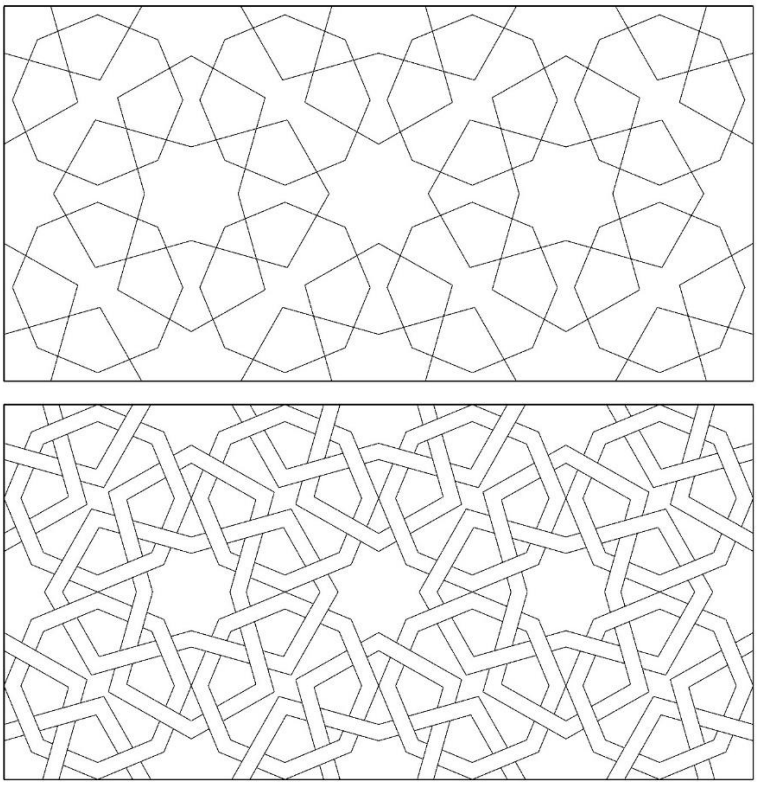
Çizim 14 - Edirne Eski Camii Minberinin İkinci Basamak Rıhtı

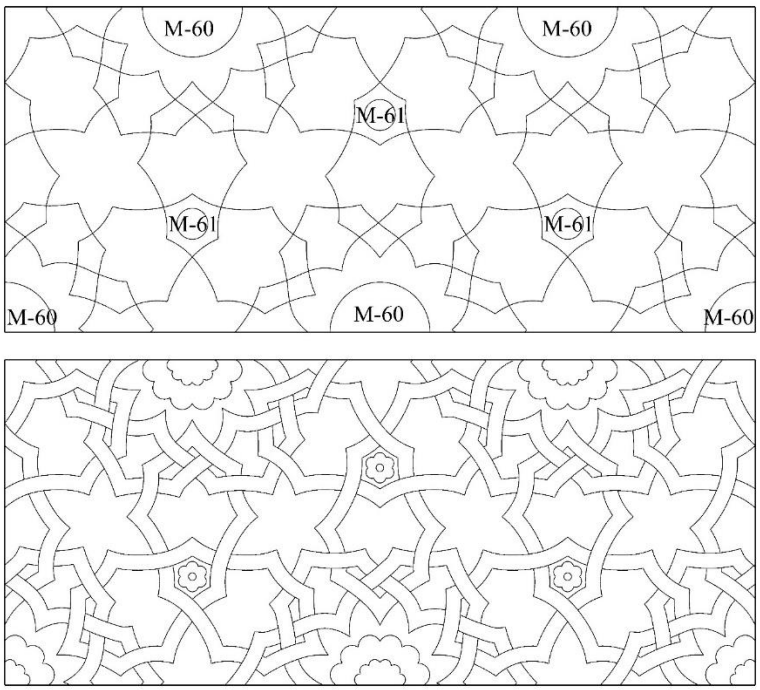
Çizim 15 - Edirne Eski Camii Minberinin Üçüncü Basamak Rıhtı

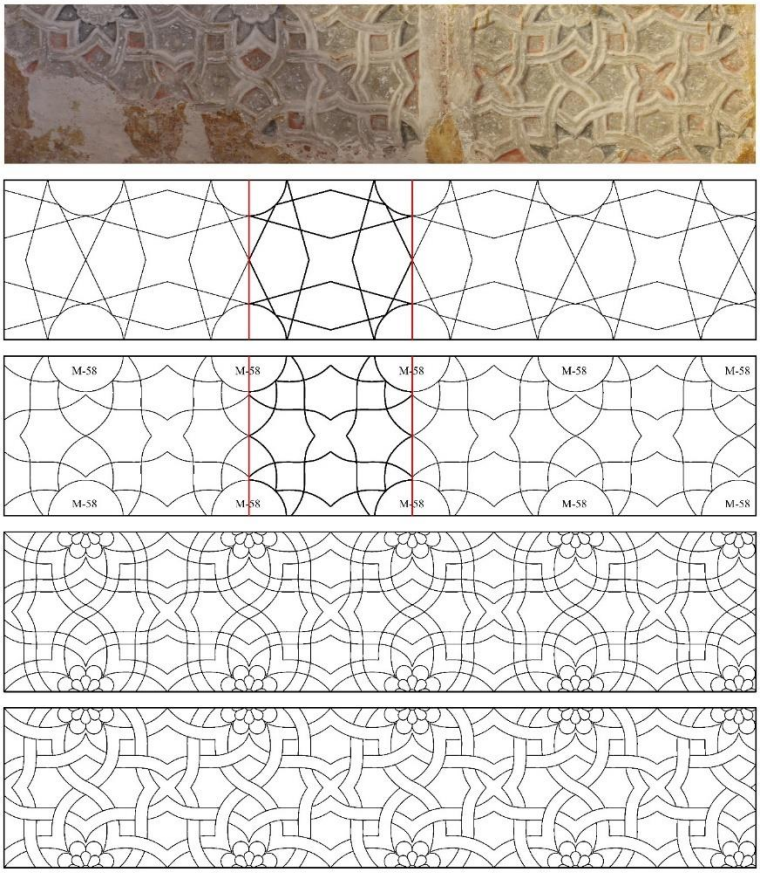
Çizim 16- Edirne Eski Camii Minberinin Dördüncü Basamak Rıhtı

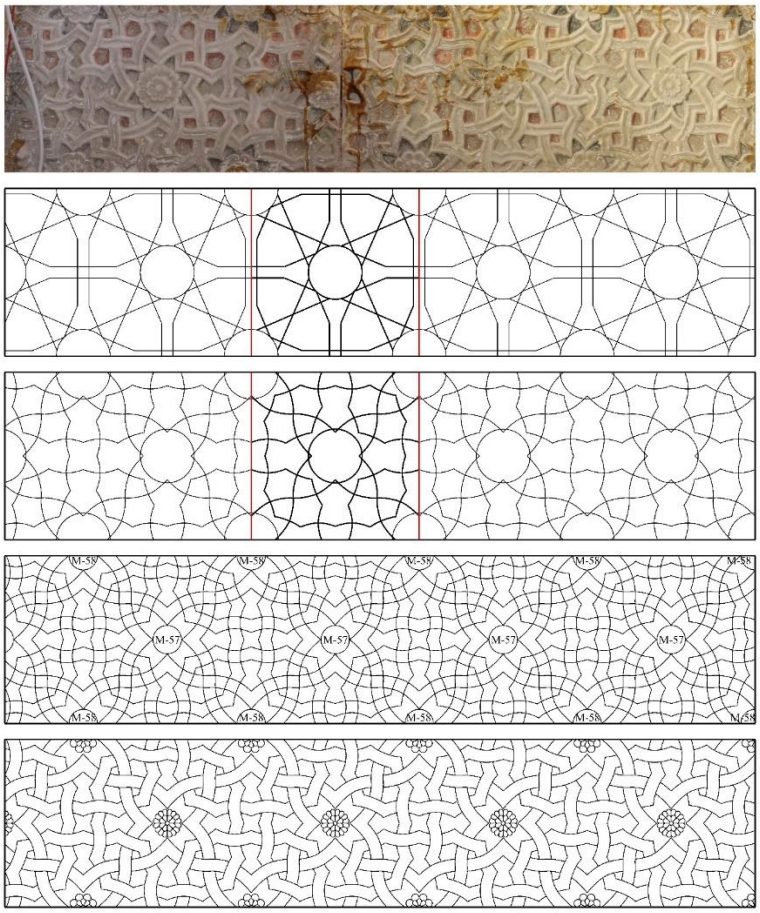
Çizim 17 - Edirne Eski Camii Minberinin Beşinci Basamak Rıhtı

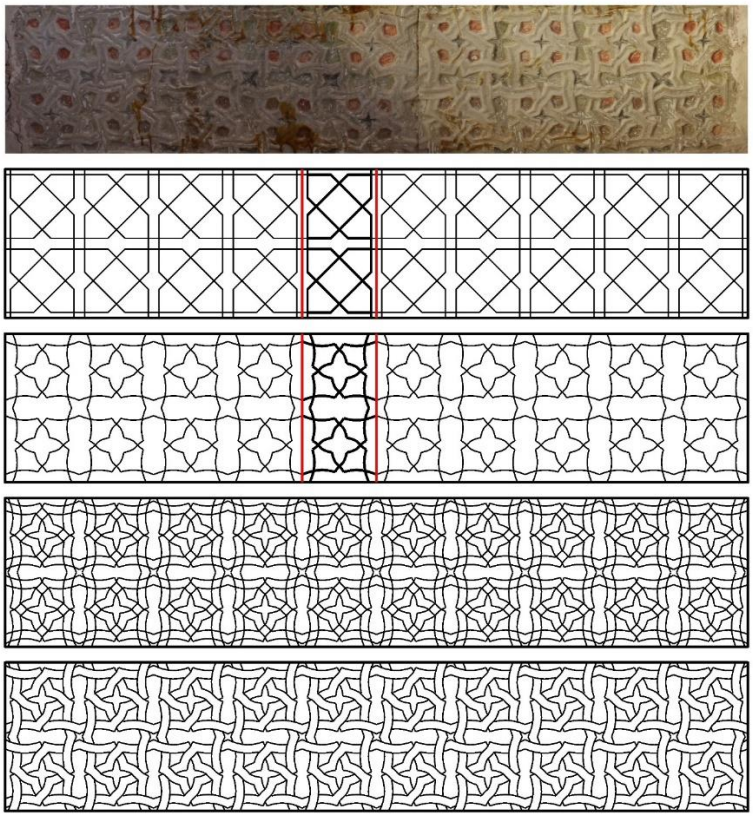
Çizim 18 - Edirne Eski Camii Minberinin Altıncı Basamak Rıhtı

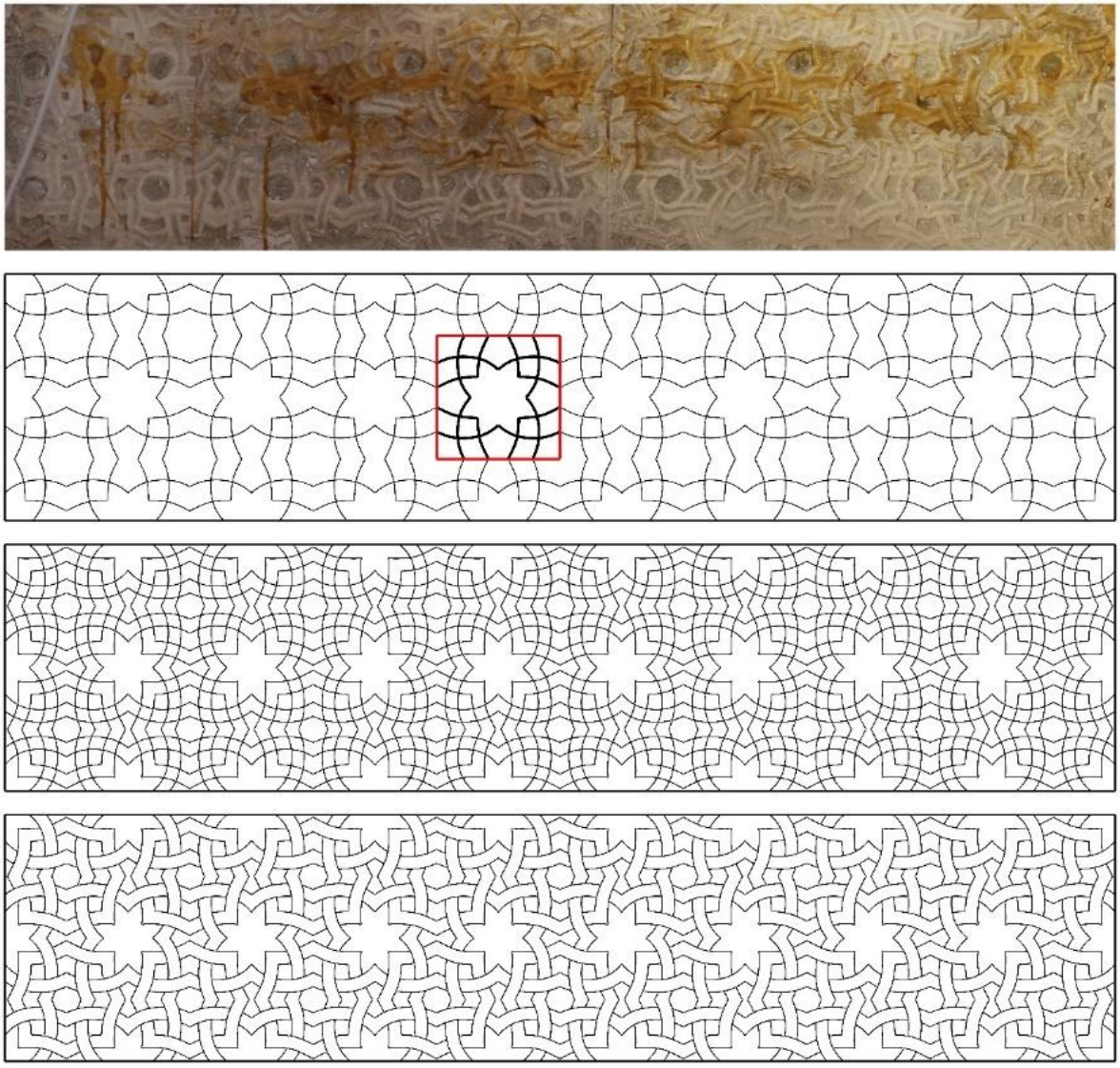
Çizim 19 - Edirne Eski Camii Minberinin Yedinci Basamak Rıhtı

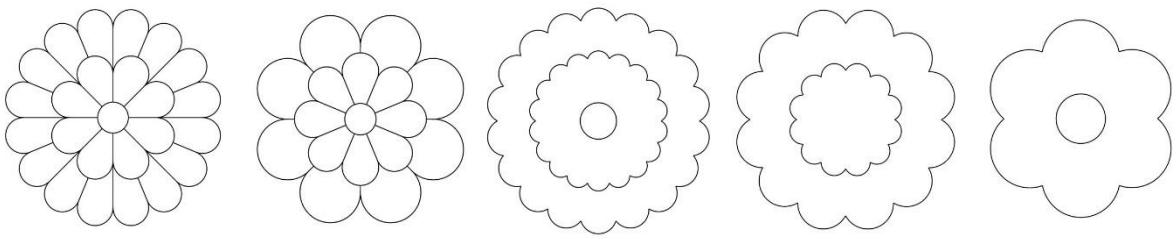
Çizim 20 - Edirne Eski Camii Minberinin Sekizinci Basamak Rıhtı

Çizim 21 - Edirne Eski Camii Minberinin Dokuzuncu Basamak Rıhtı

Çizim 22 - Edirne Eski Camii Minberinin Onuncu Basamak Rıhtı

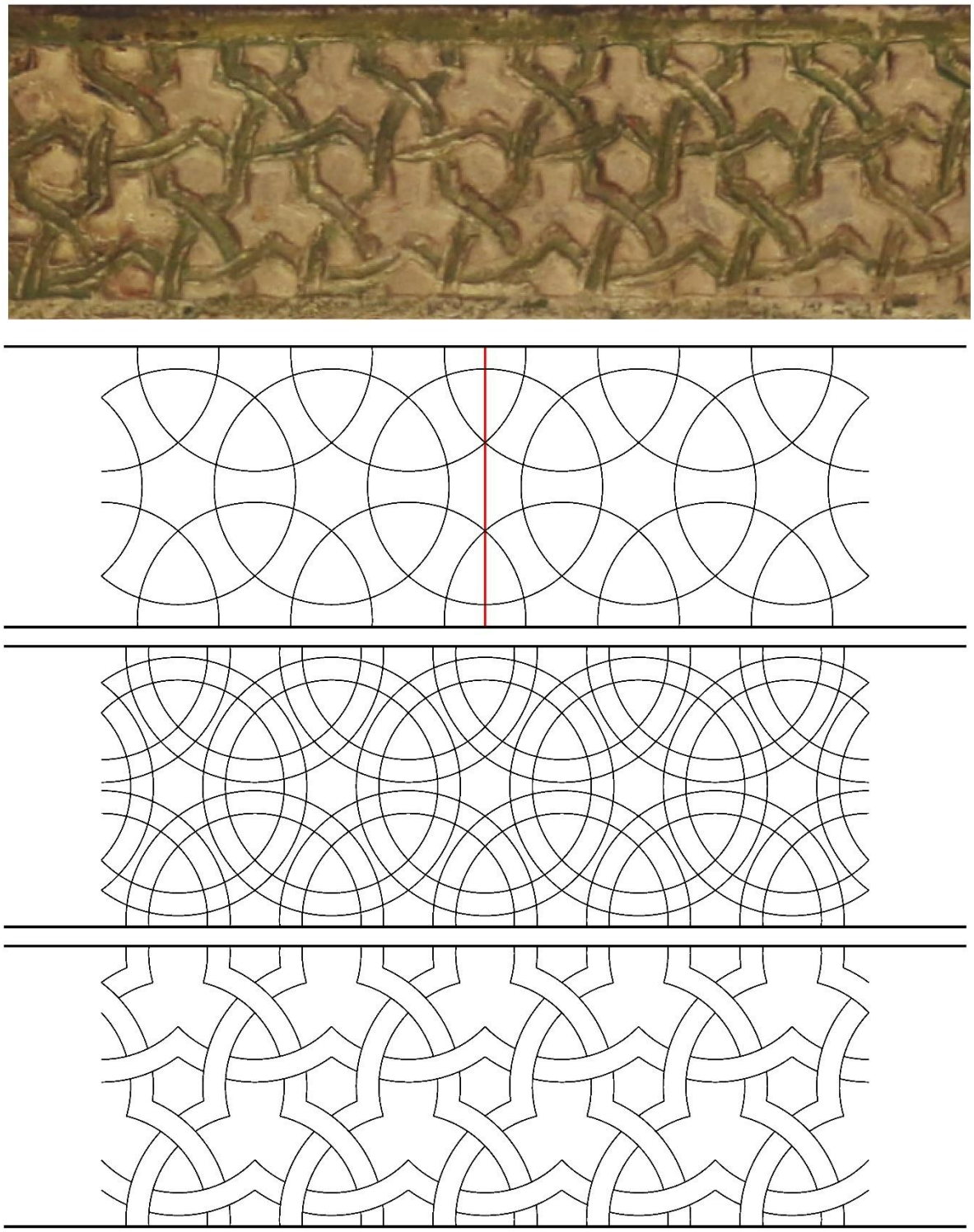
Çizim 23 - Edirne Eski Camii Minberi Basamaklarındaki Pençler (Sırasıyla M57, M58, M59, M60, M61)

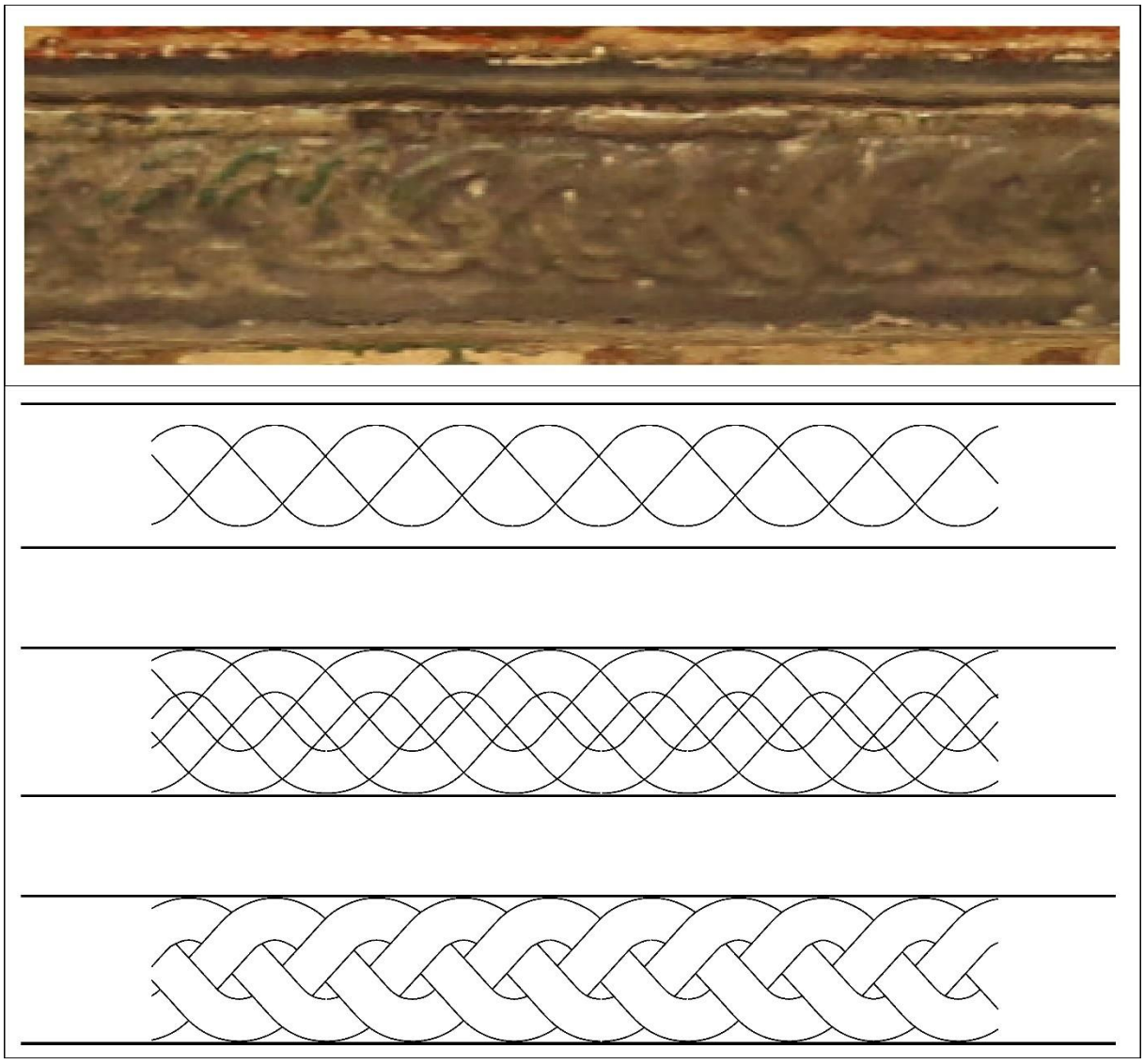
Fotoğraf 15 - Edirne Eski Camii Minberinin Doğu Cephesindeki Pervazları

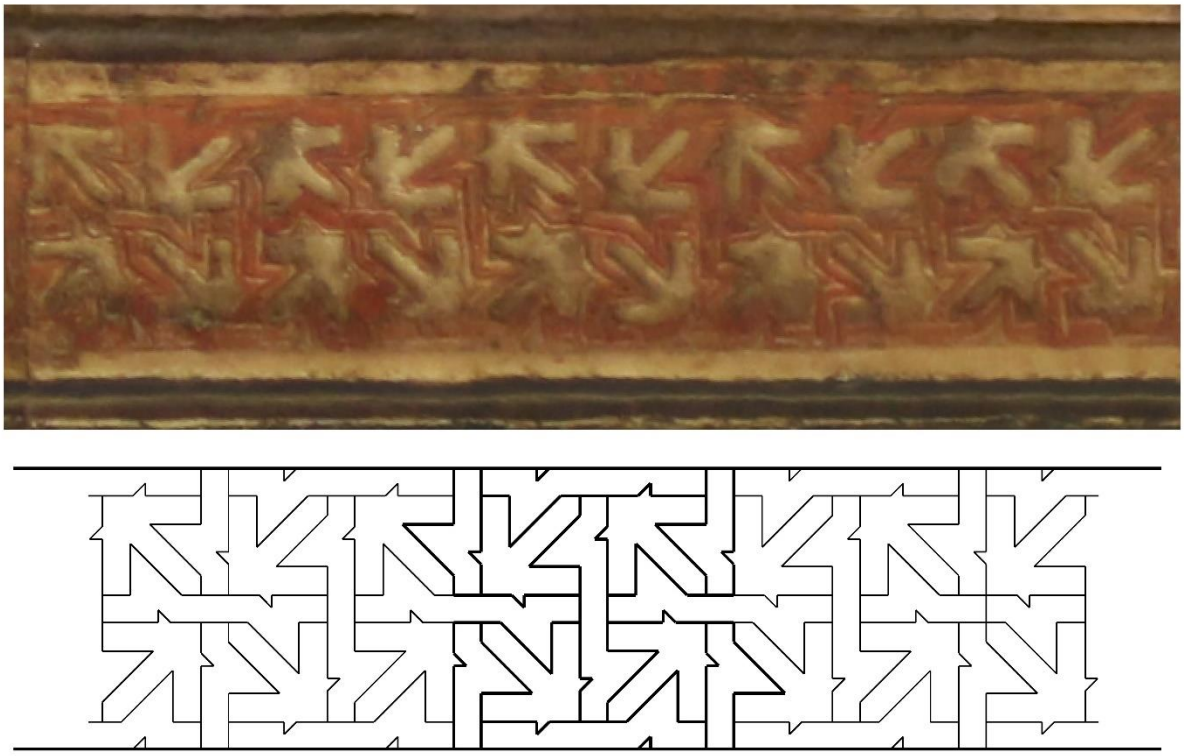
Fotoğraf 16 - Edirne Eski Camii Minberinin Doğu Cephesindeki Pervazları

Çizim 24 - Edirne Eski Camii Minberinin İkinci Pervazındaki Dairesel Üslup

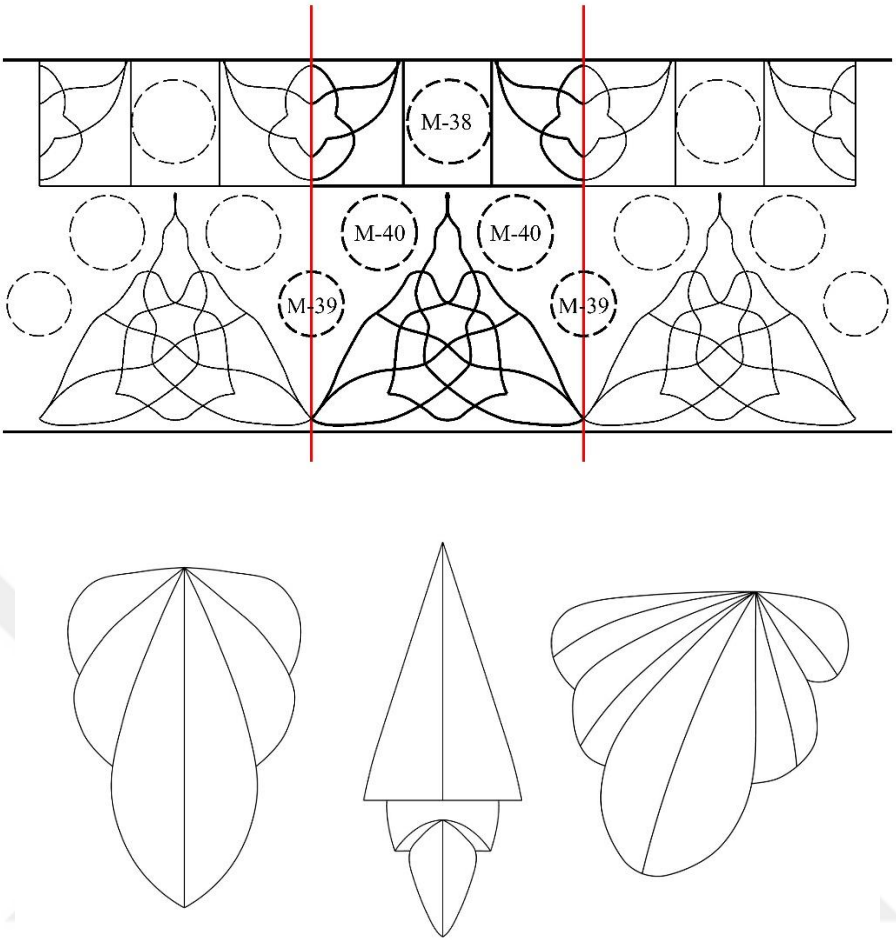
Çizim 25 - Edirne Eski Camii Minberinin Üçüncü Pervazındaki Üçiplik Burgu

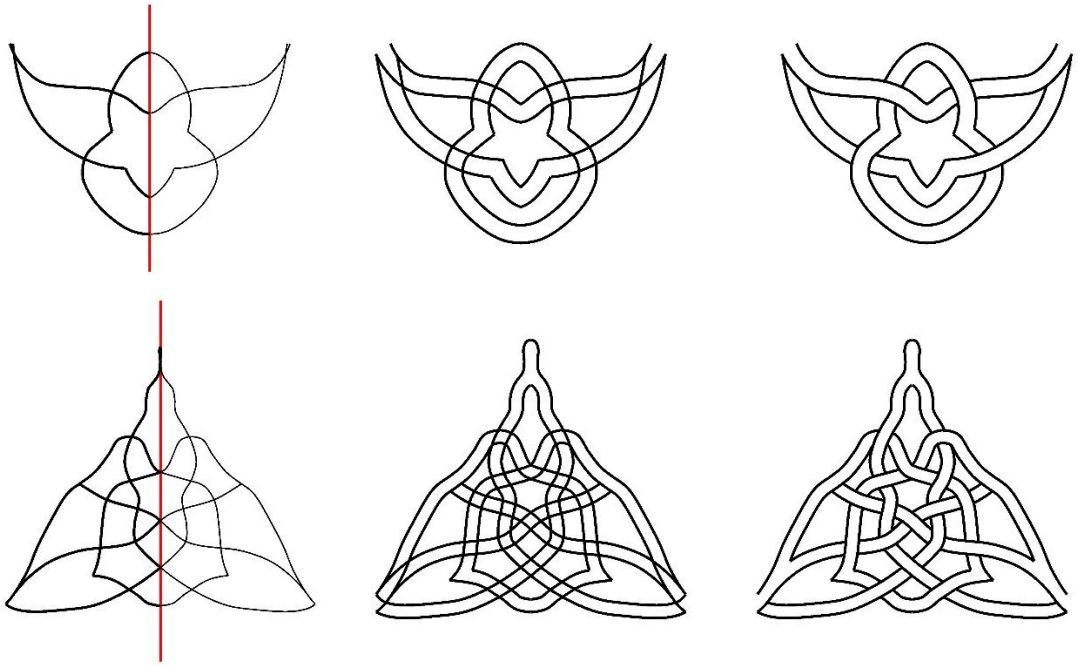
Çizim 26 - Edirne Eski Camii Minberinin Dördüncü Pervazındaki Kazayağı Motifi

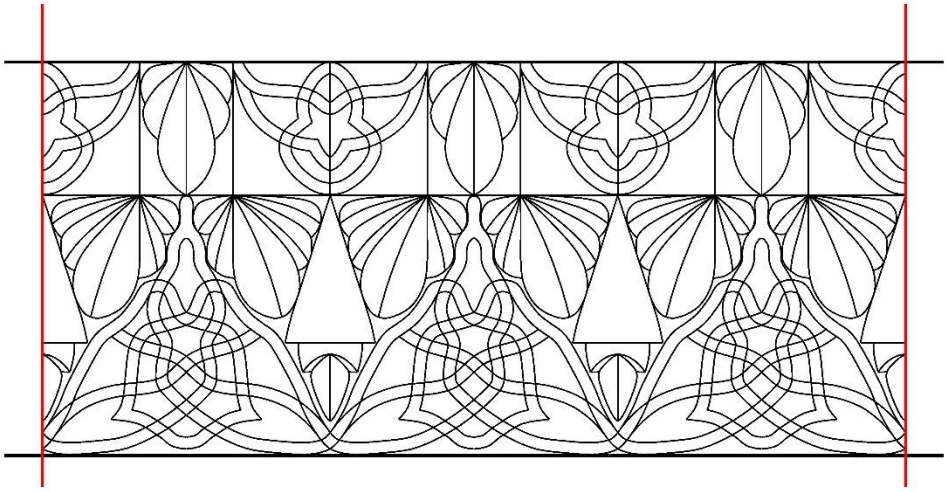

Fotoğraf 17 - Edirne Eski Camii Minberinin Beşinci Pervazı

Çizim 27 - Edirne Eski Camii Minberinin Beşinci Pervazının Motifleri (Sırasıyla M-38, M-39, M-40)

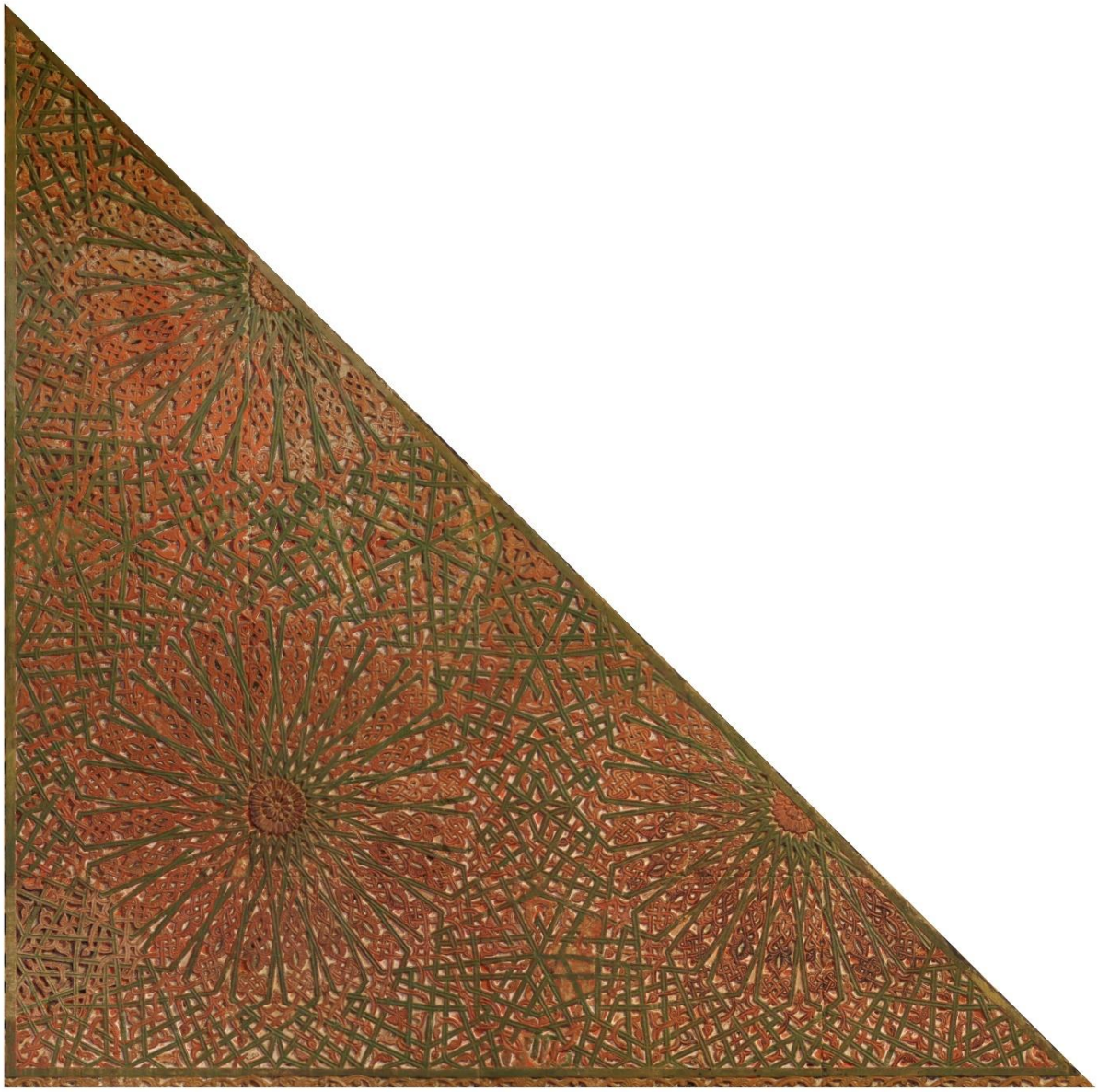

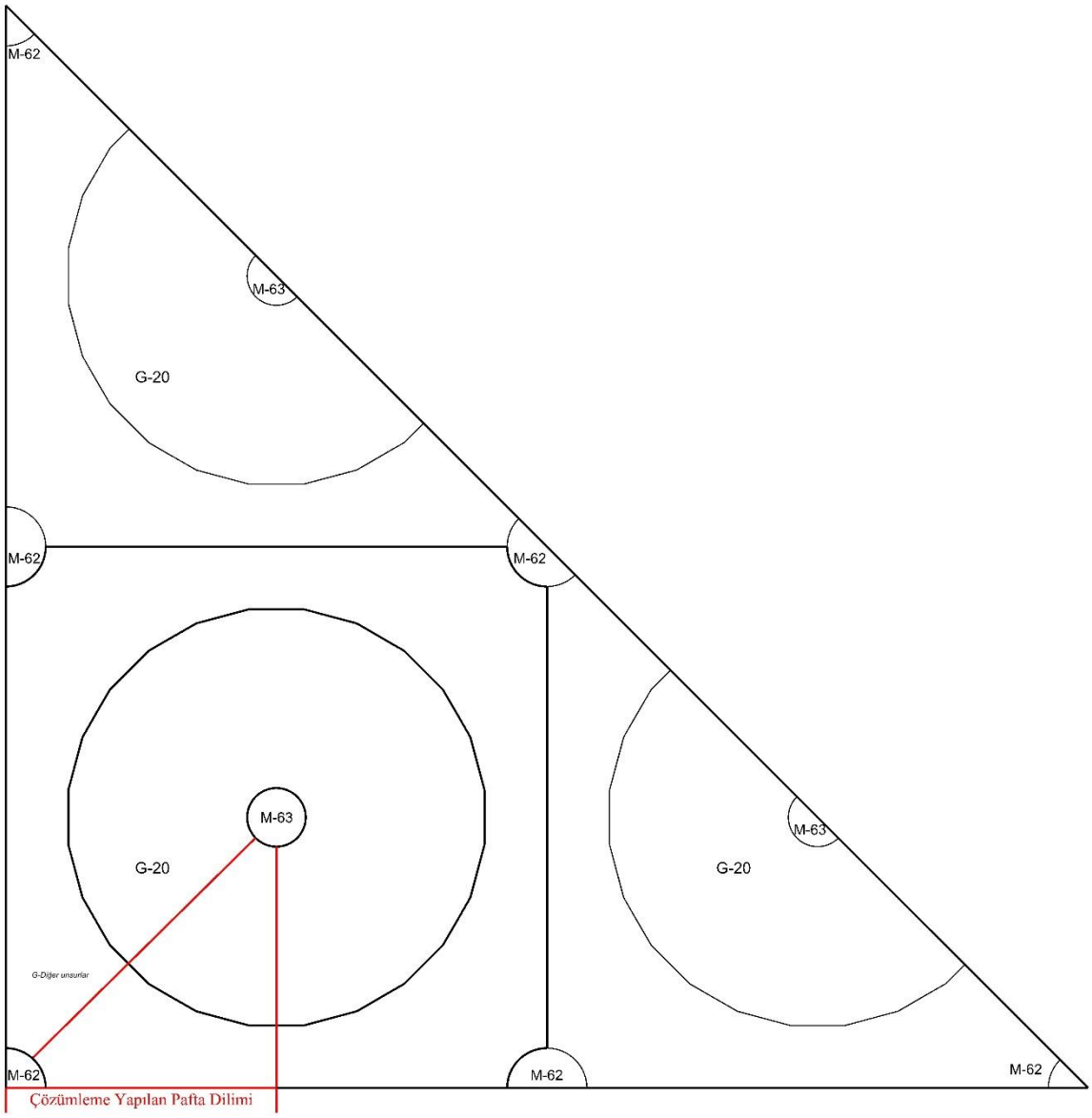
Çizim 28 - Edirne Eski Camii Minberinin Beşinci Pervazının Genel Çizimi

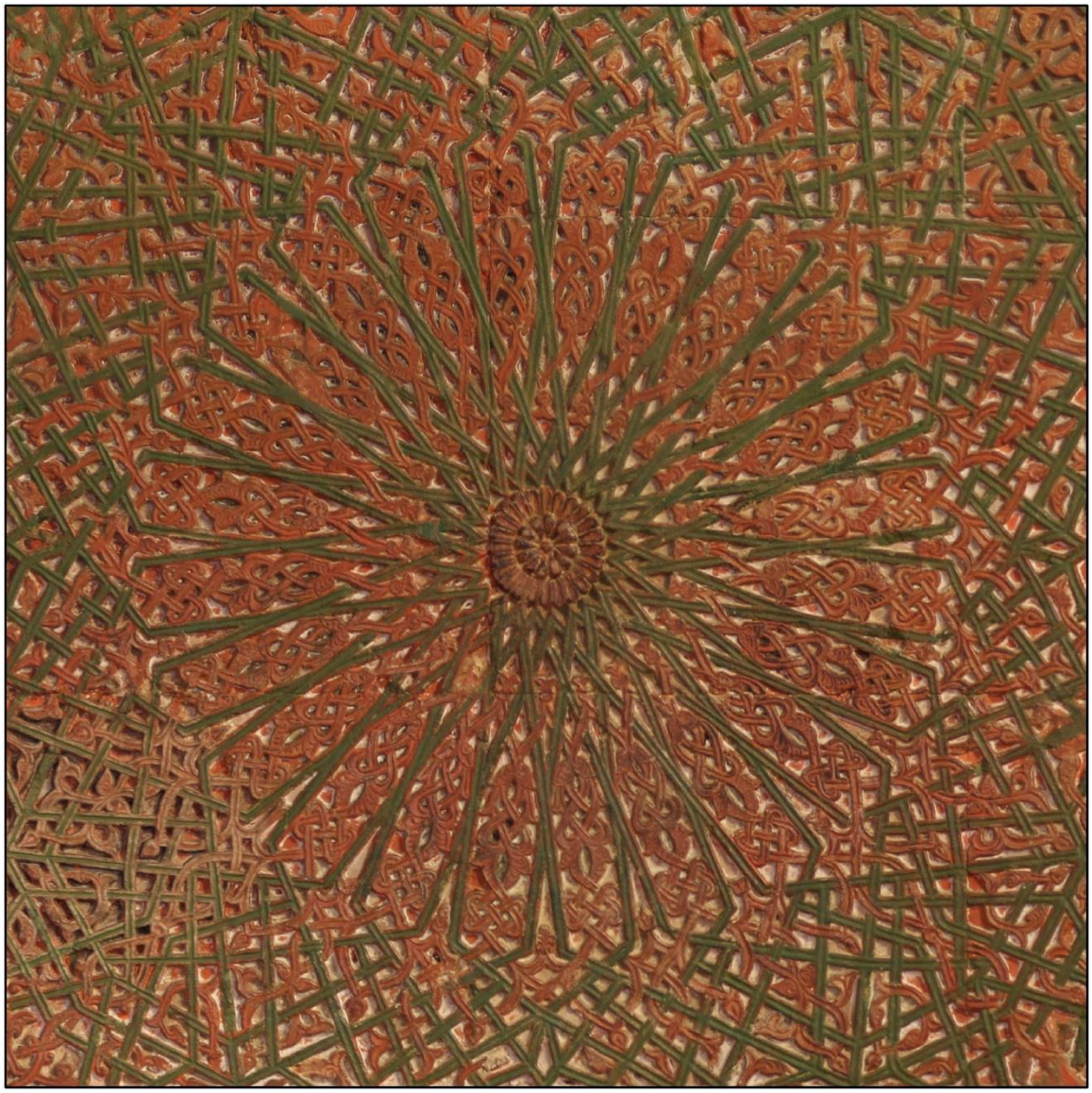
Fotoğraf 18 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığı

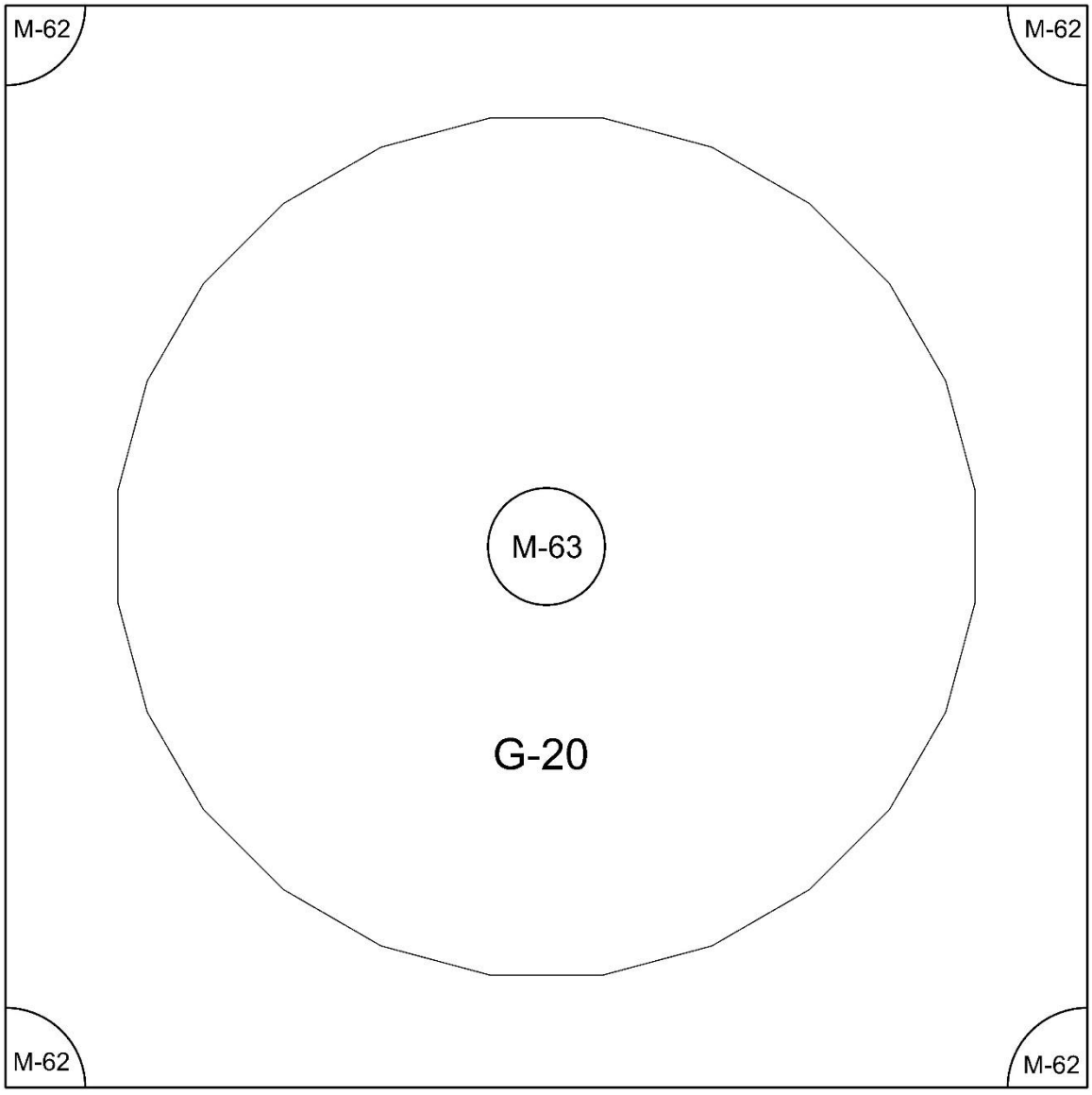
Fotoğraf 19 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Geometrik ve Bitkisel Kompozisyonlar

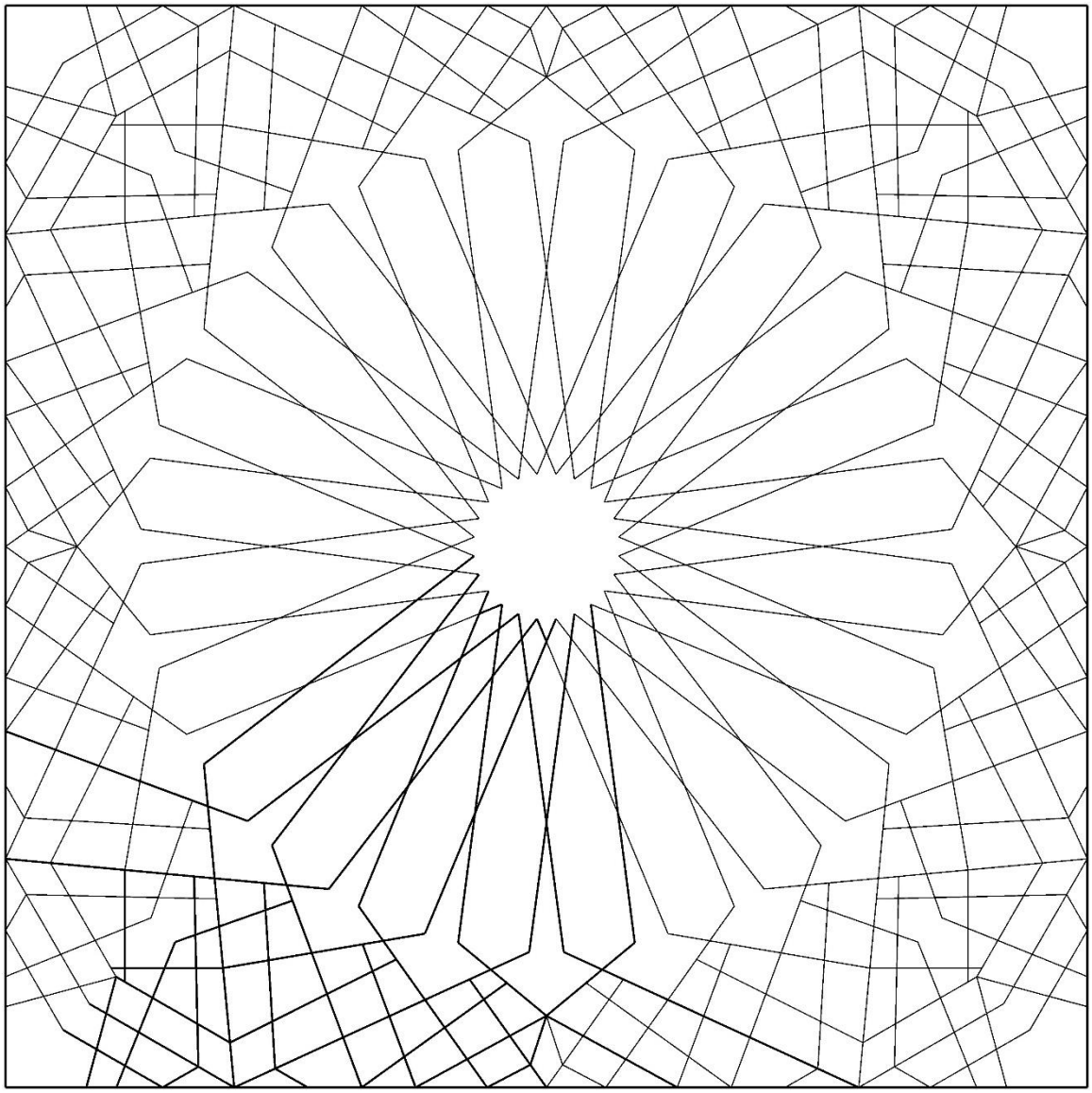
Çizim 29 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığı Genel Kompozisyon Şeması

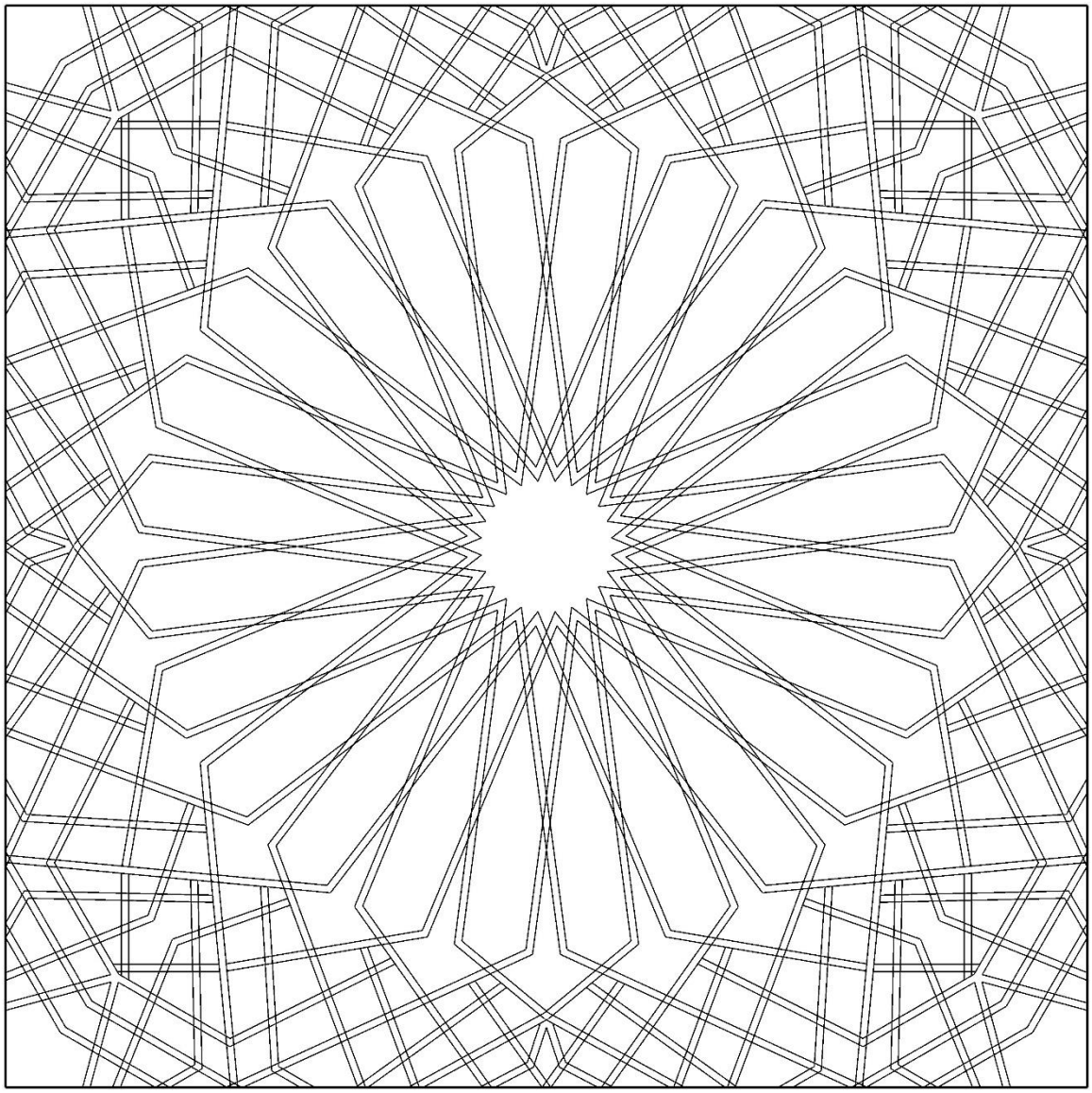
Fotoğraf 20 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığından Bir Kesit

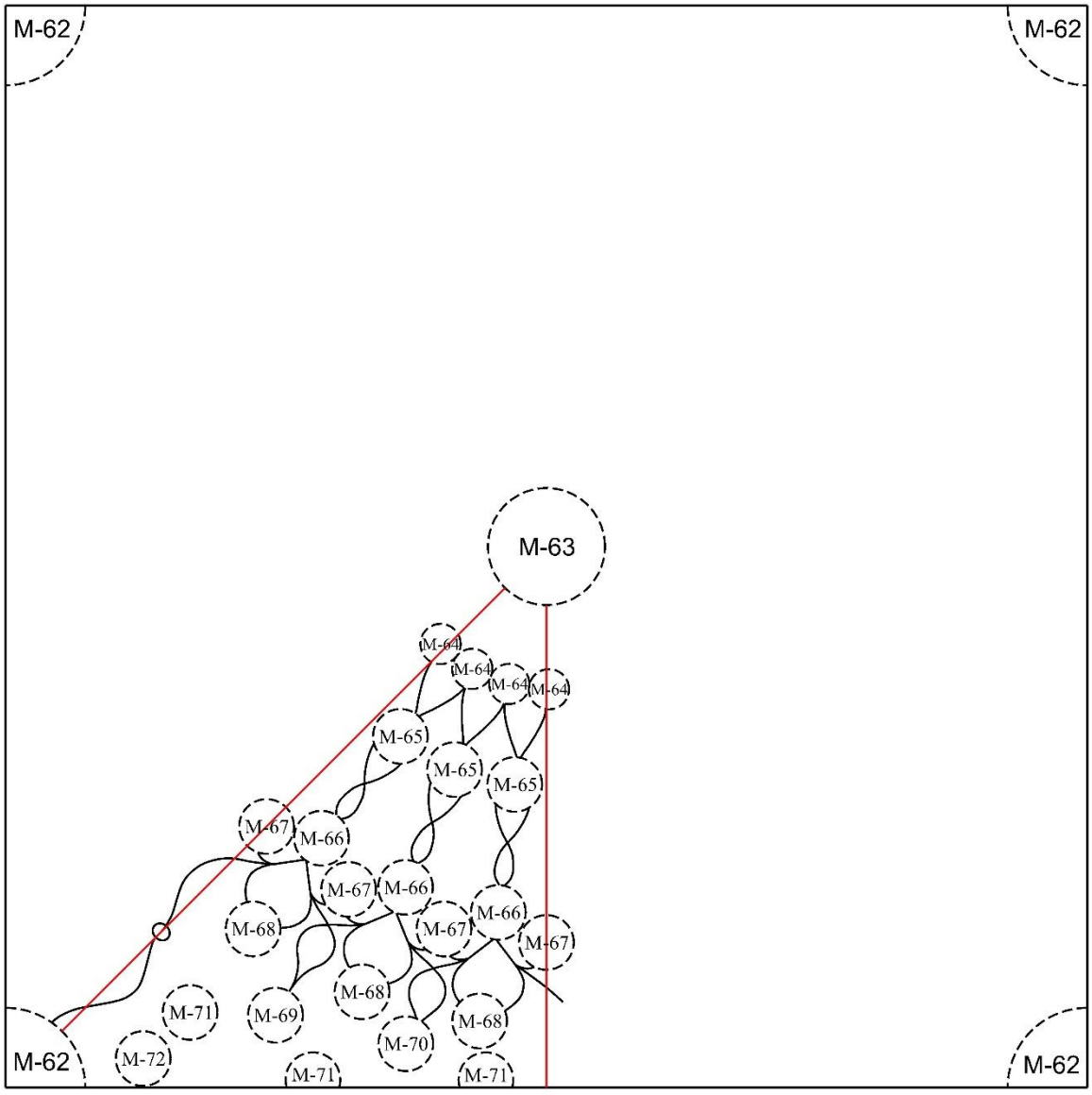
Çizim 30 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminin Ortomozaik Şeması

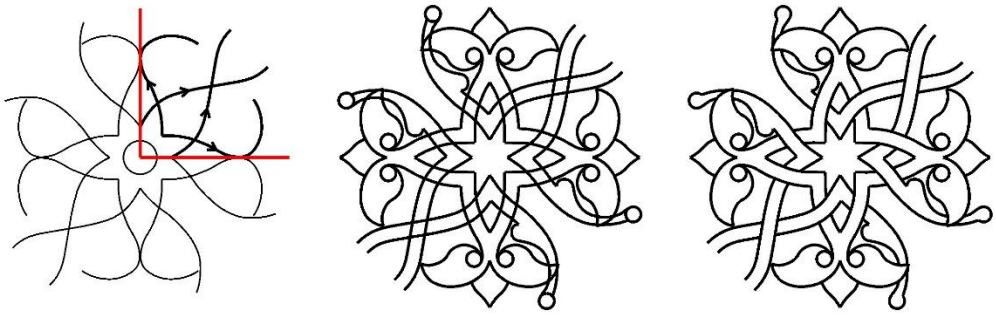
Çizim 31 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Geometrik Motifin Yerleştirilmesi ile Oluşan Çizgi Yolları

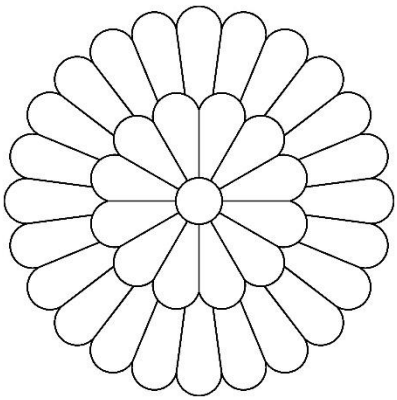
Çizim 32 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Geometrik Motifin Minber Üzerindeki Ölçüsüne Göre Tahrir Çizgileri

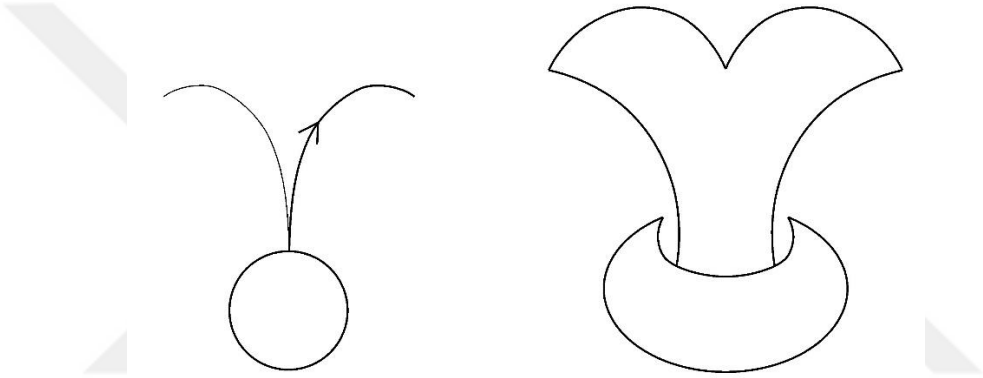
Çizim 33 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Yalın Rumî, Penç ve Yaprak Unsurlarının Kullanıldığı Motiflere Ait Detaylı Şema

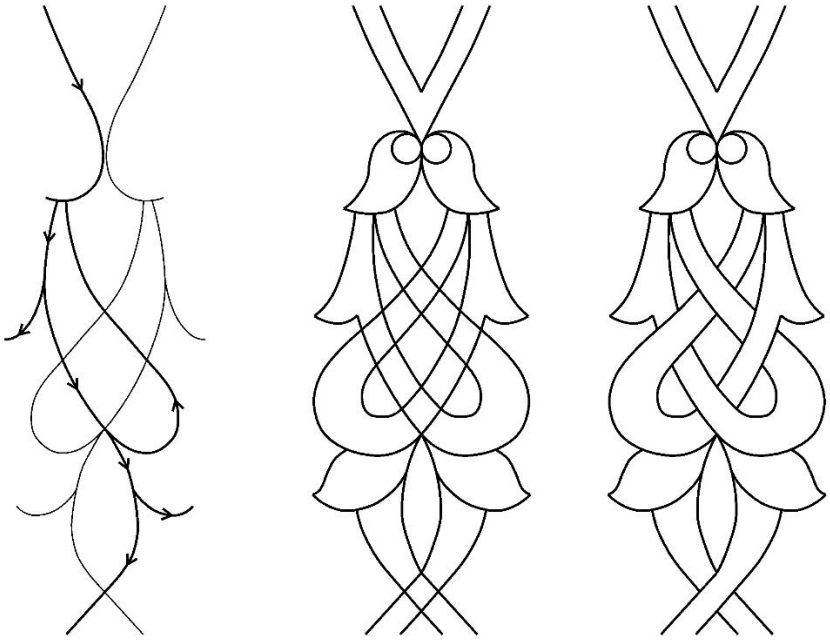
Çizim 34 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-62

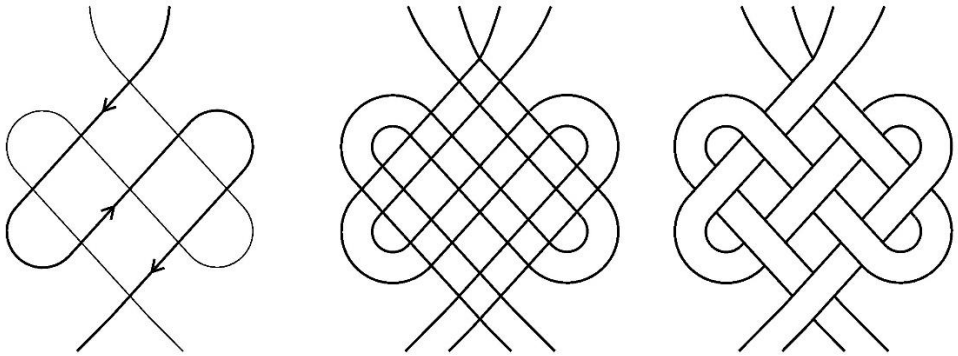
Çizim 35 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Penç Motifi M-63

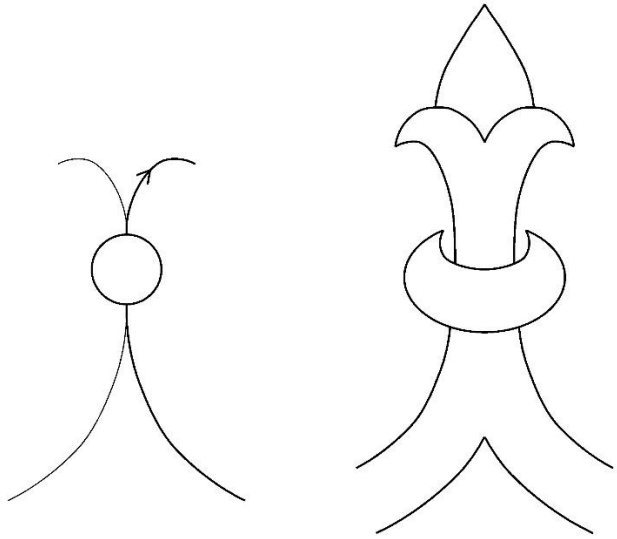
Çizim 36 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-64

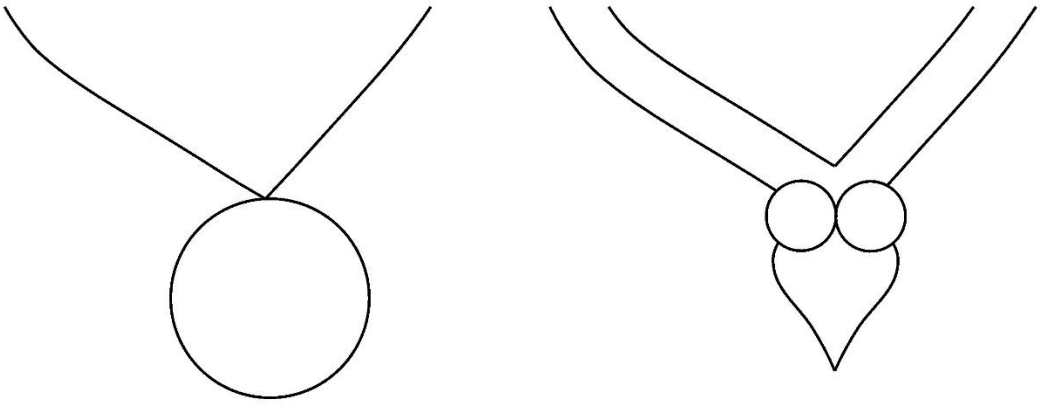
Çizim 37 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-65

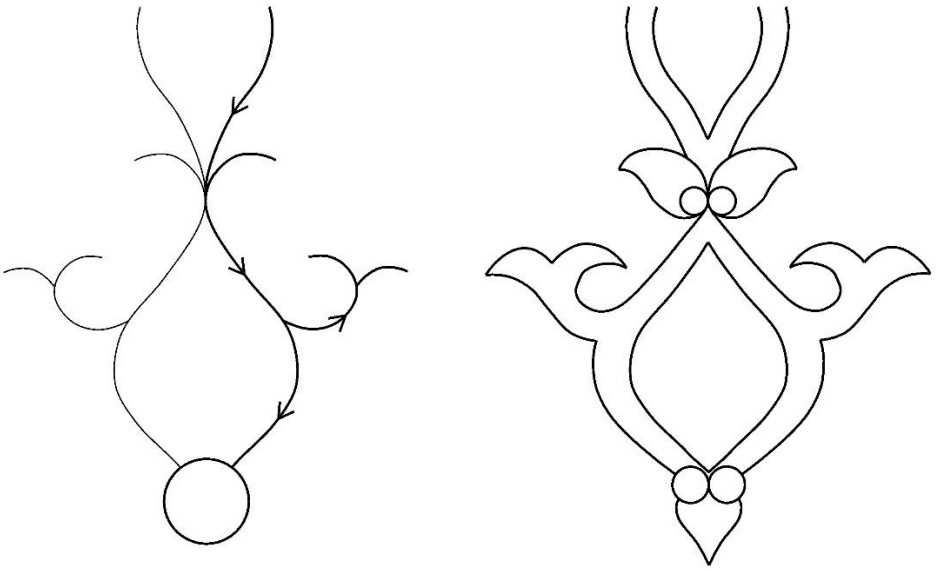
Çizim 38 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-66

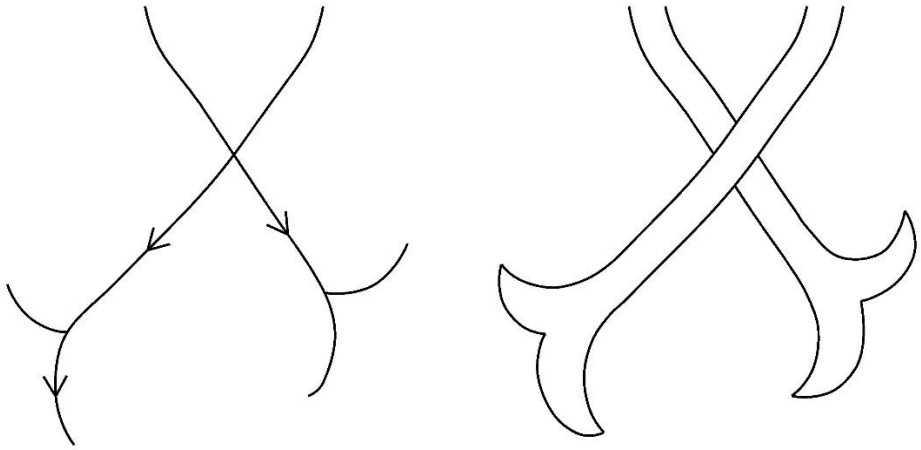
Çizim 39 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-67

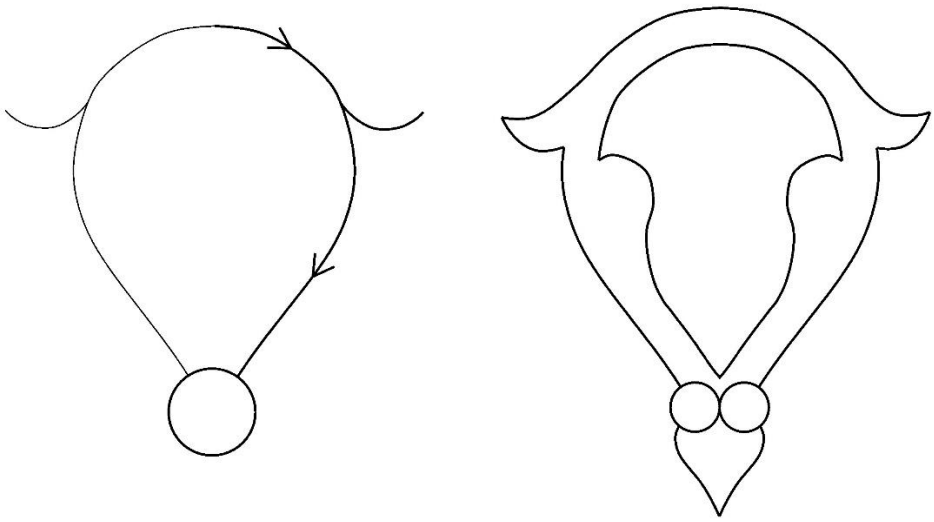
Çizim 40 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-68

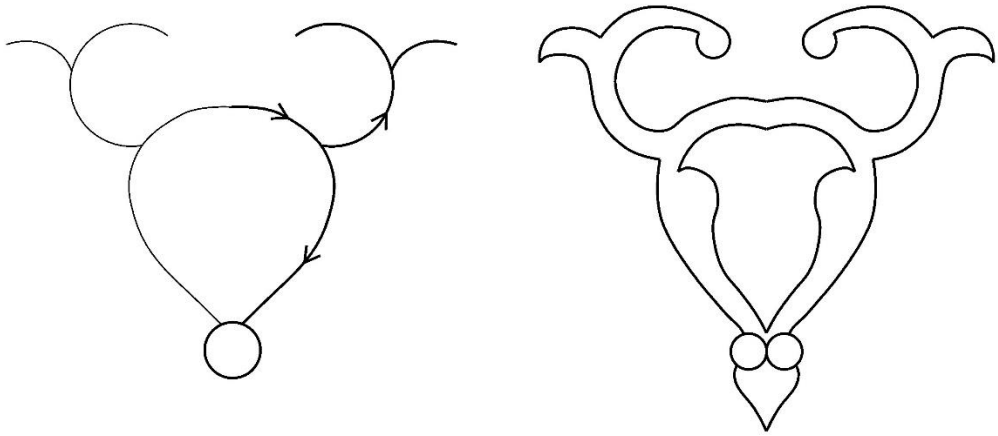
Çizim 41 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-69

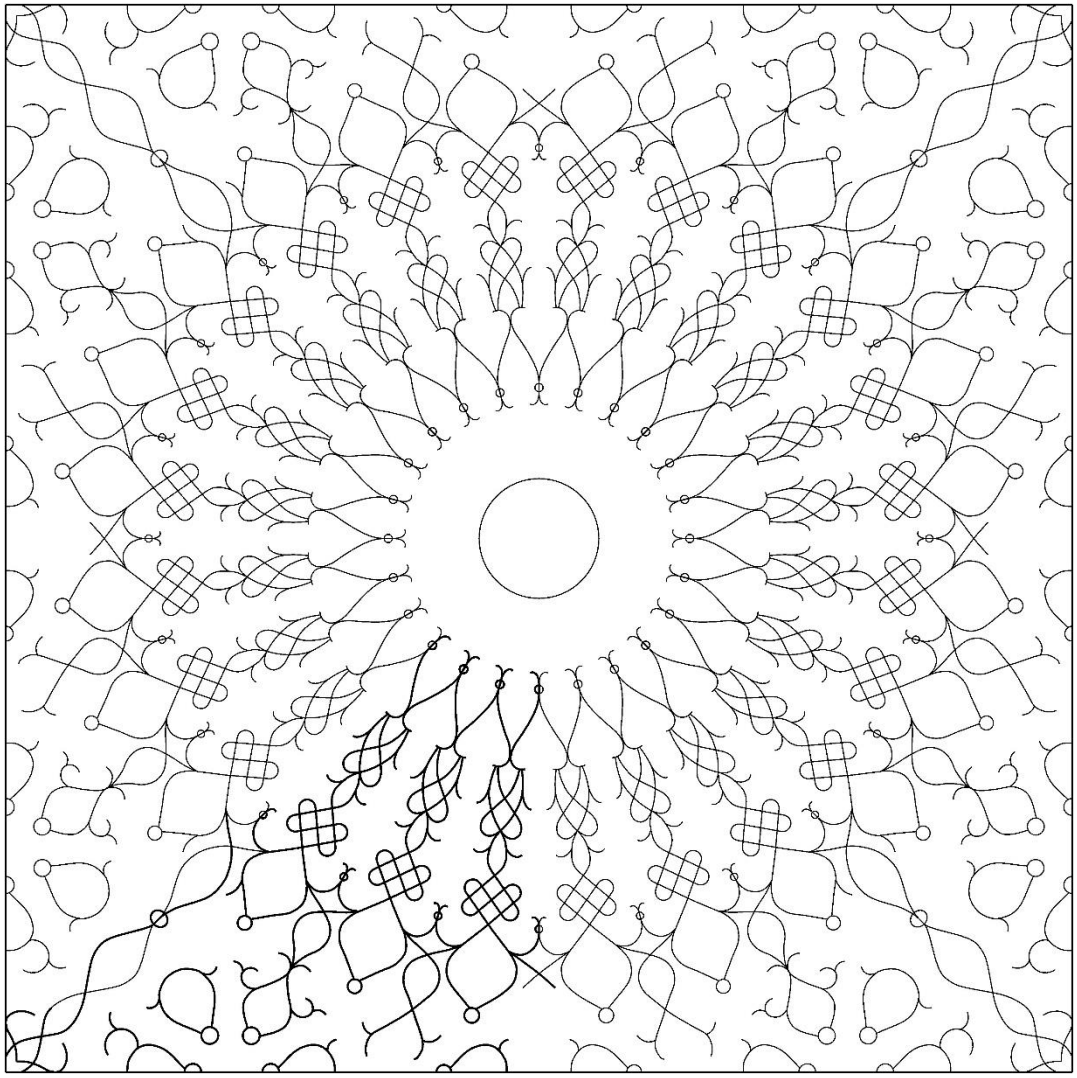
Çizim 42 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-70

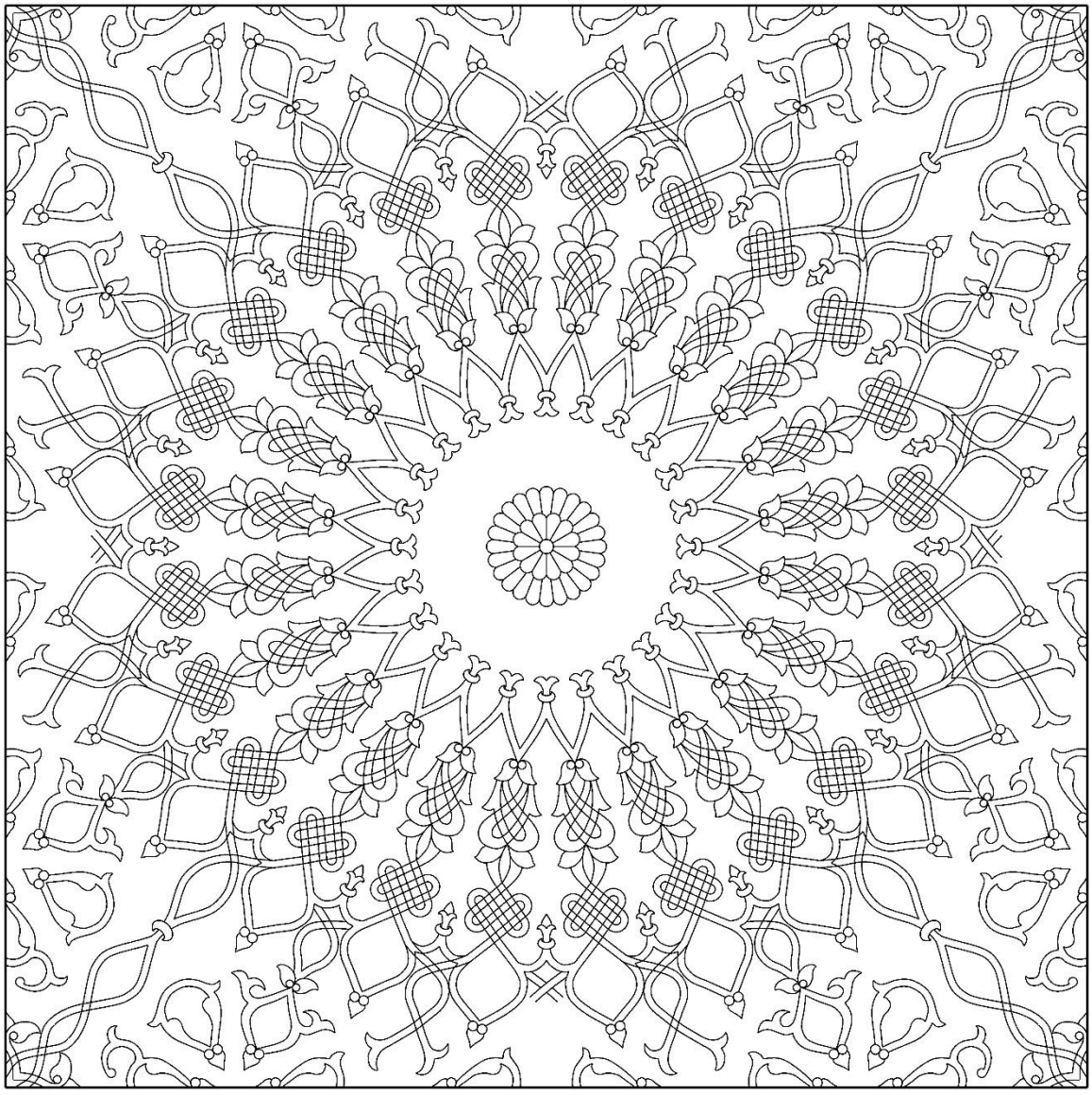
Çizim 43 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-71

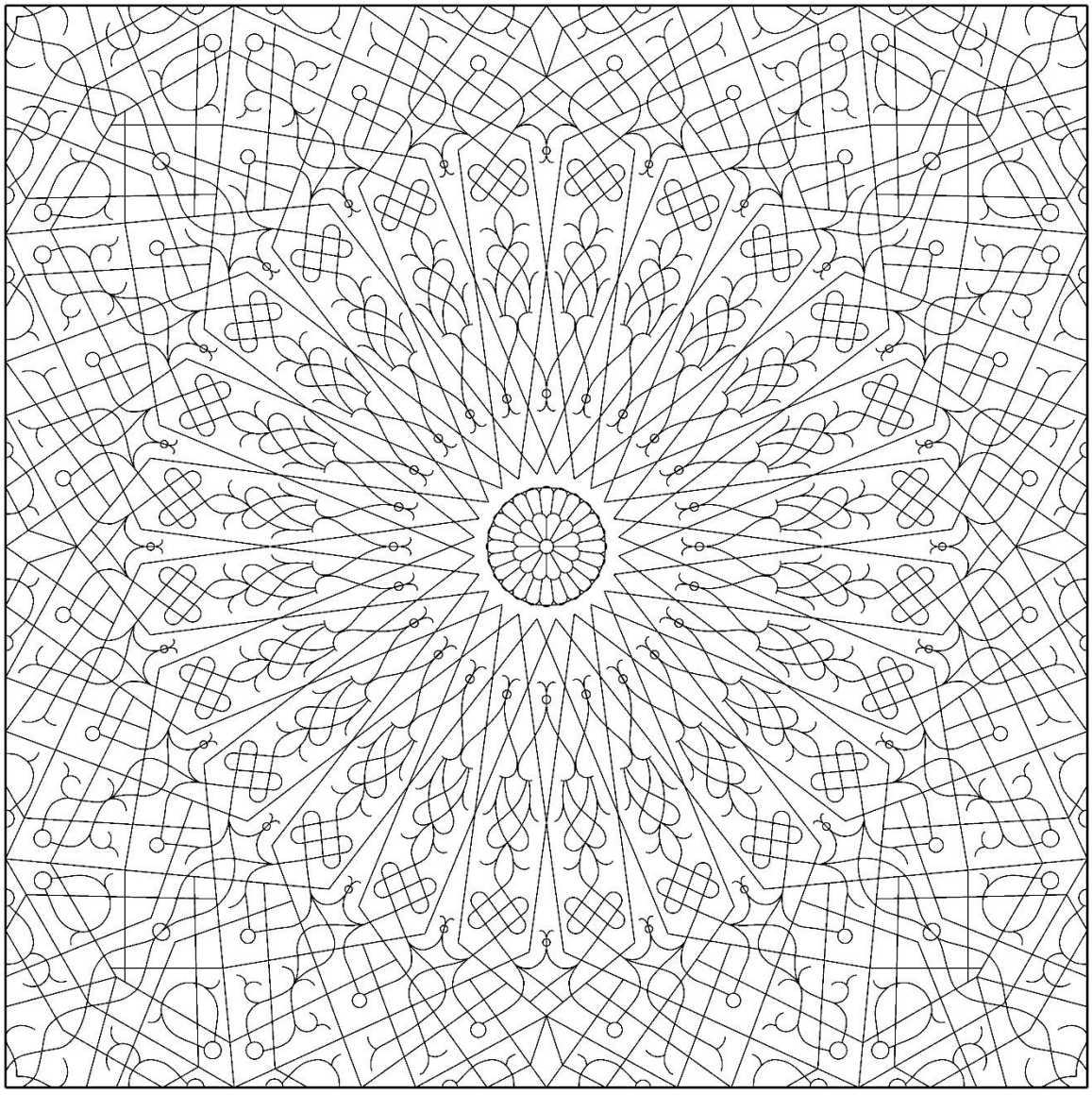
Çizim 44 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerden M-72

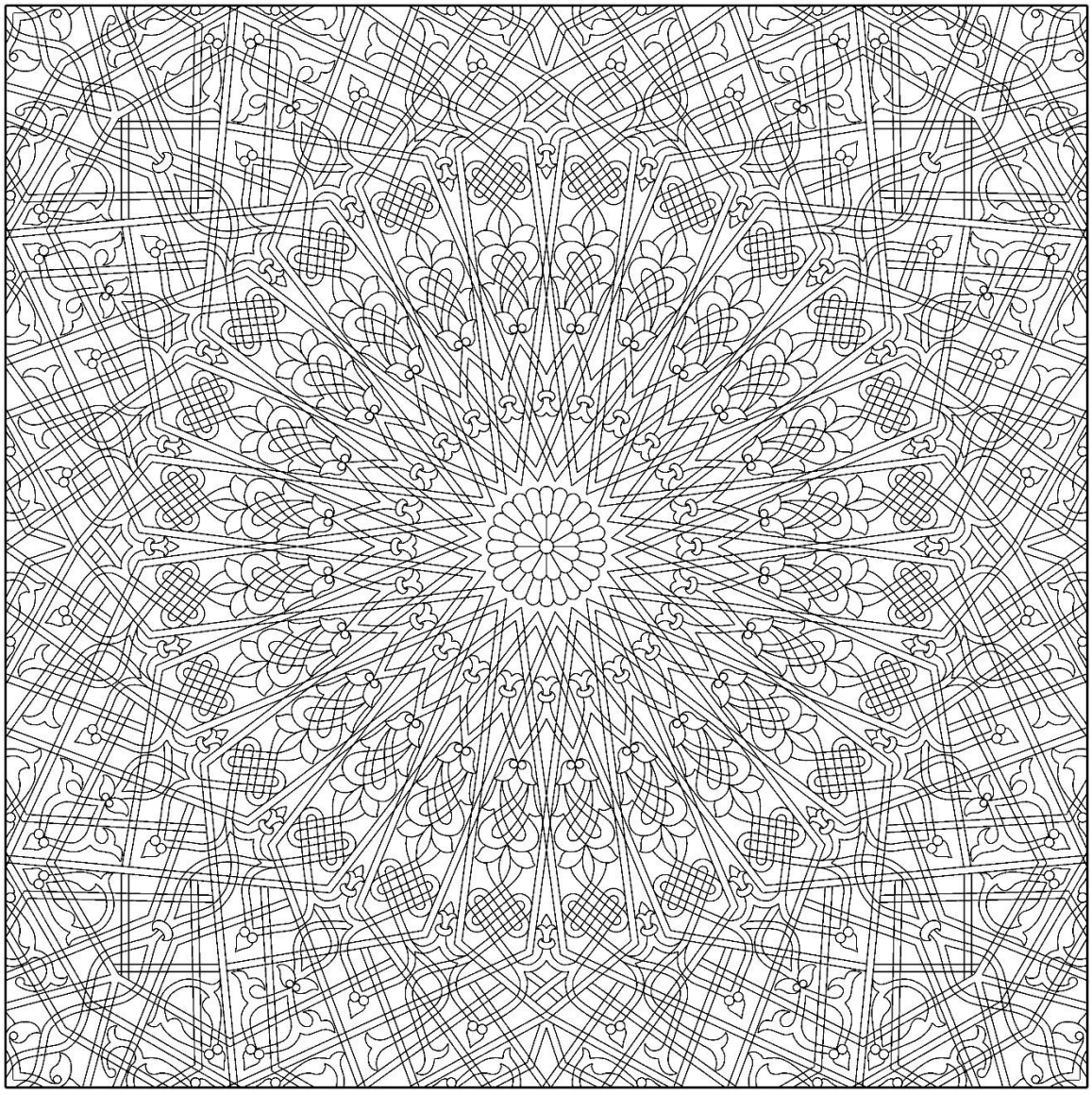
Çizim 45 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Dilimindeki Motiflerin Yerleştirilmesi ile Oluşan Çizgi Yolları

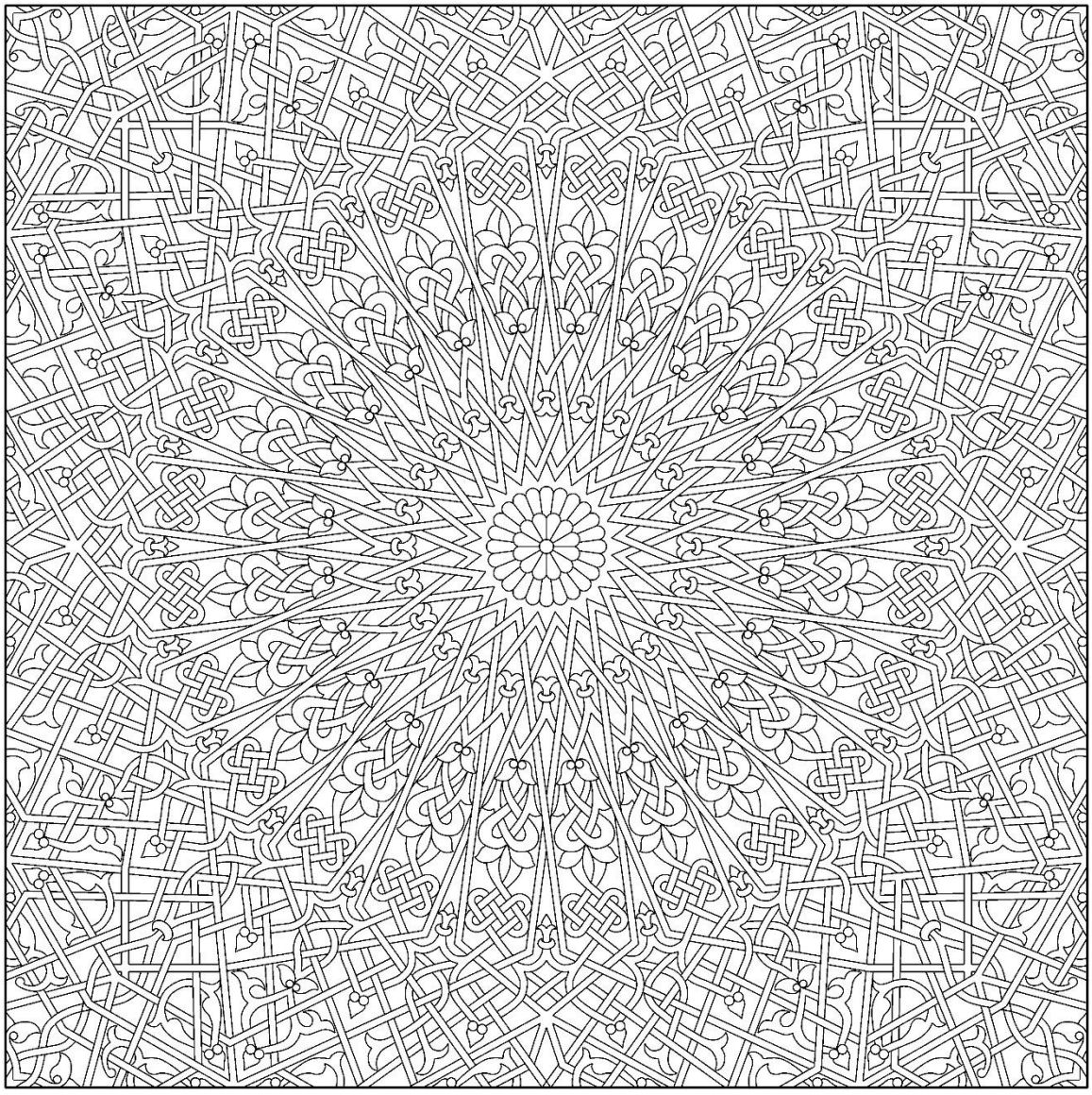
Çizim 46 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminin Minber Üzerindeki Ölçüsüne Göre Tahrir Çizgileri

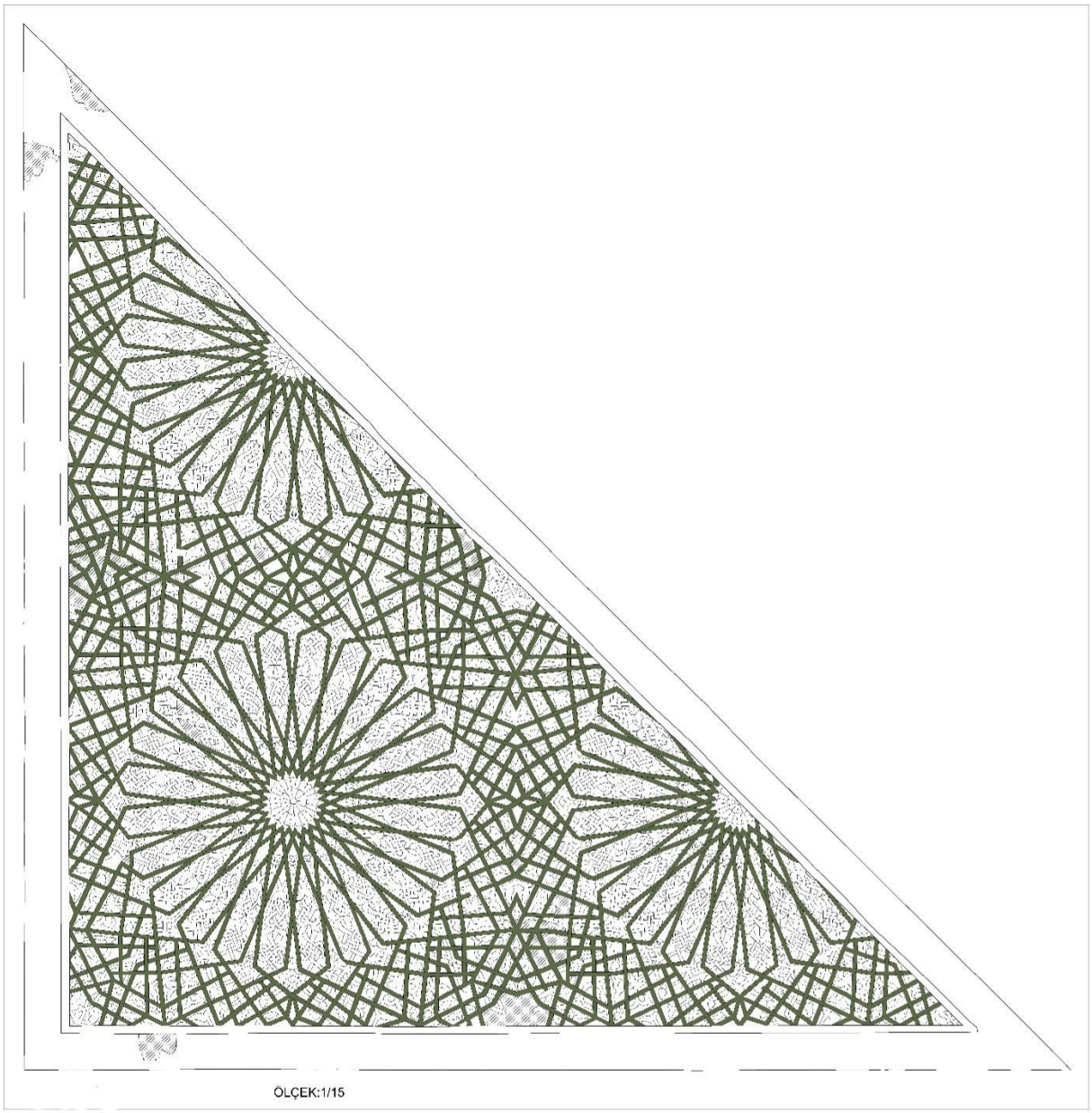
Çizim 47 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Birlikte Gösterilen Geometrik ve Bitkisel Motiflerin Çizgi Yolları

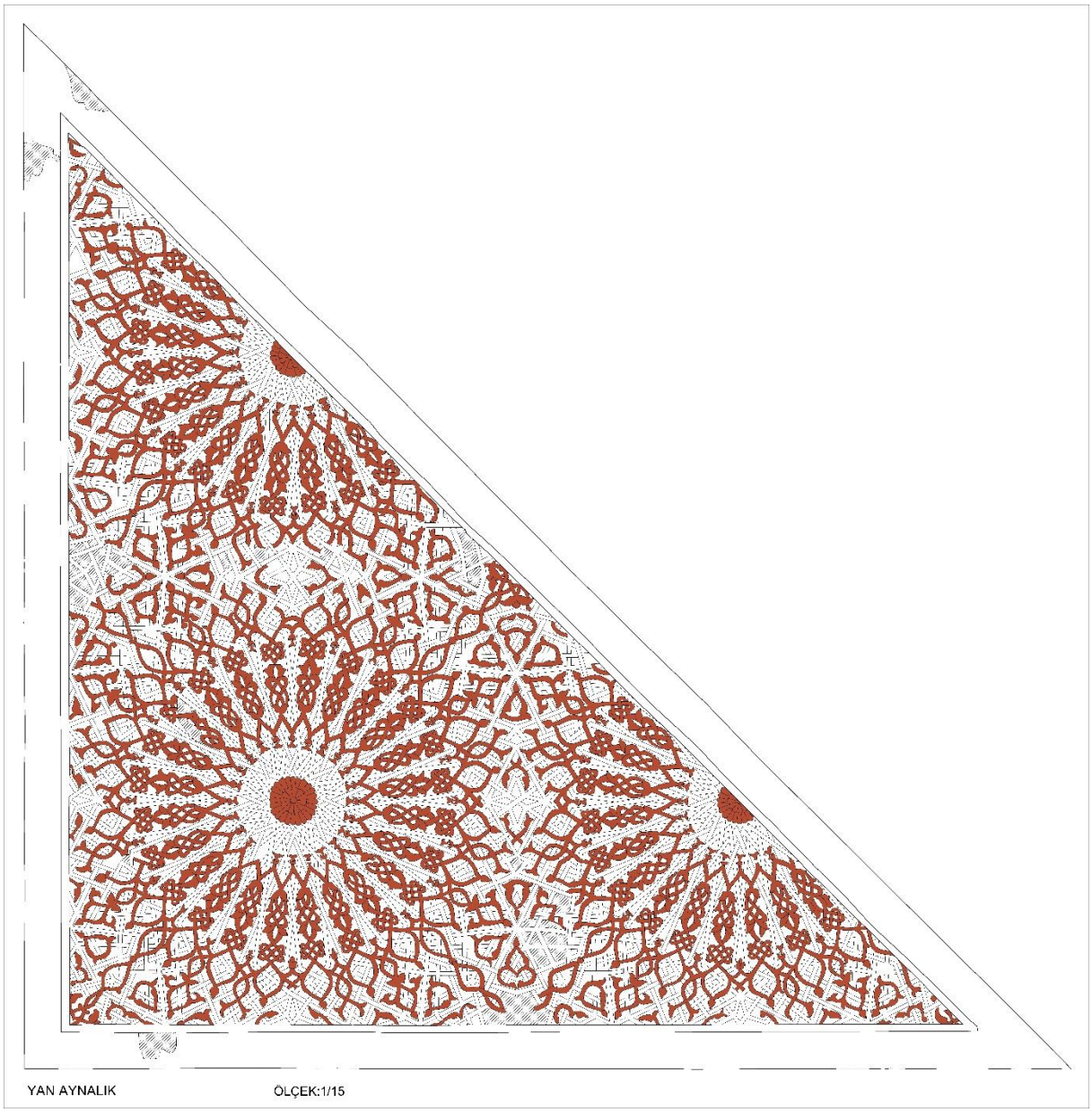
Çizim 48 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Birlikte Gösterilen Geometrik ve Bitkisel Motiflerin Tahrir Çizgileri

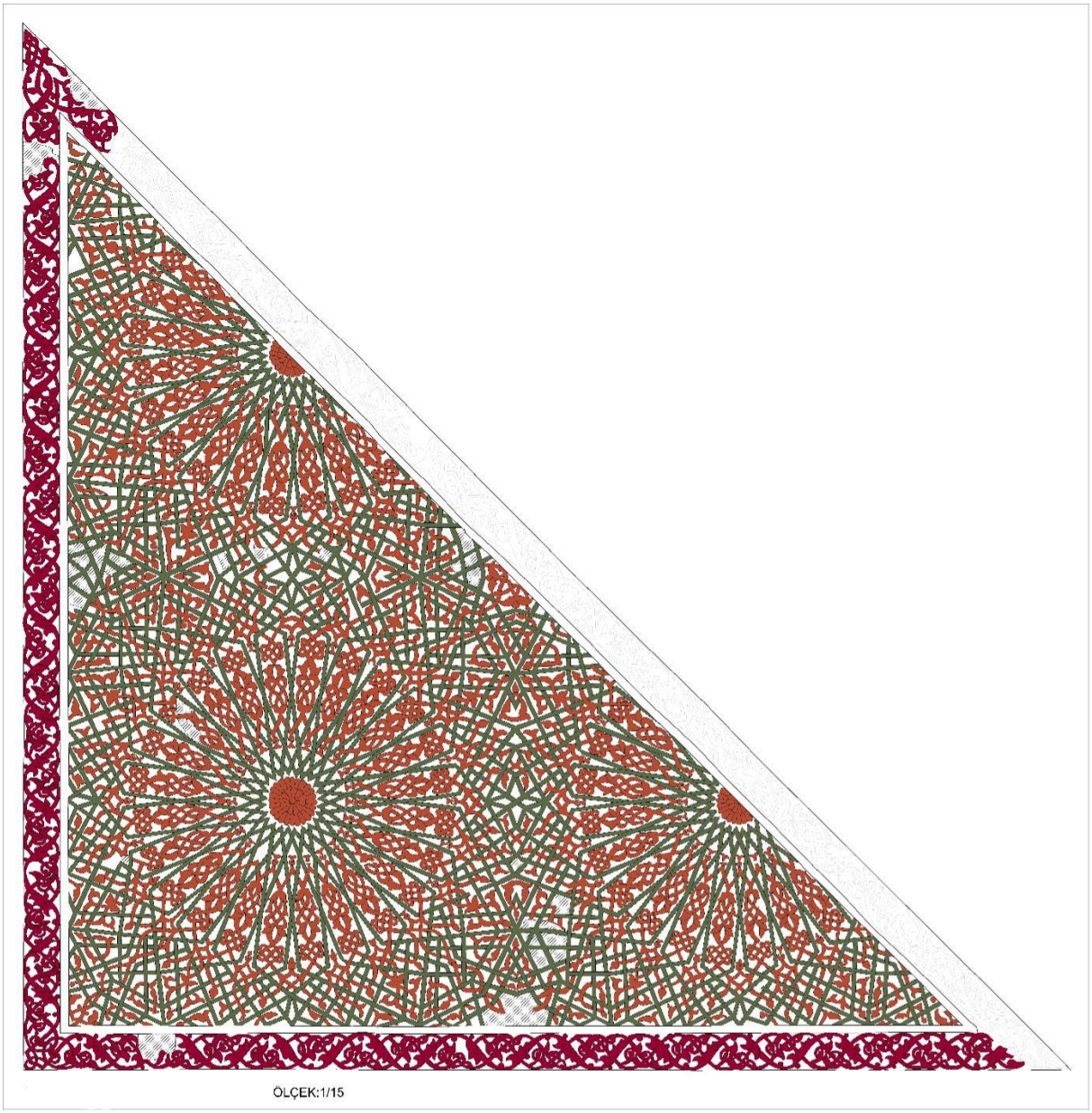
Çizim 49 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Birlikte Gösterilen Geometrik ve Bitkisel Motiflerin Alt-Üst Geçişlerinin Gösterildiği Tahrir Çizgileri

Çizim 50 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Geometrik Kompozisyon

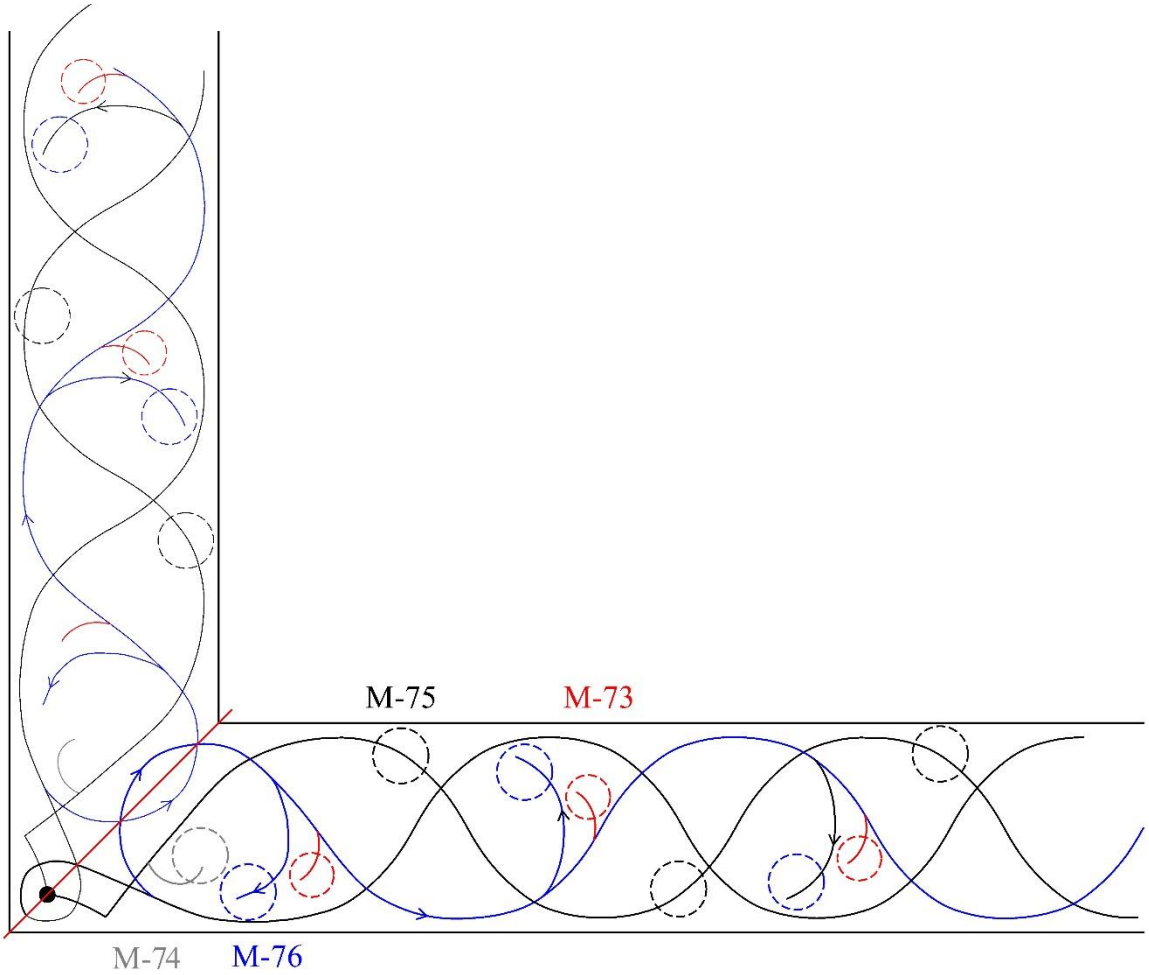
Çizim 51 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Bitkisel Kompozisyon

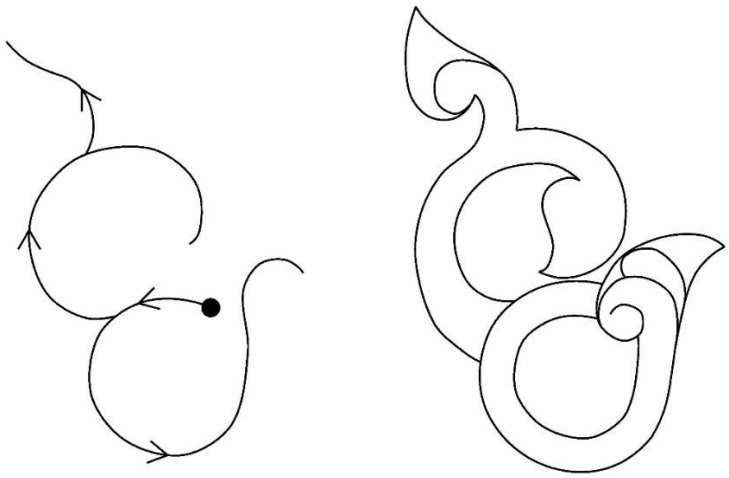
Çizim 52 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığındaki Geometrik, Bitkisel Kompozisyonlar ve Rumîli Pervaz

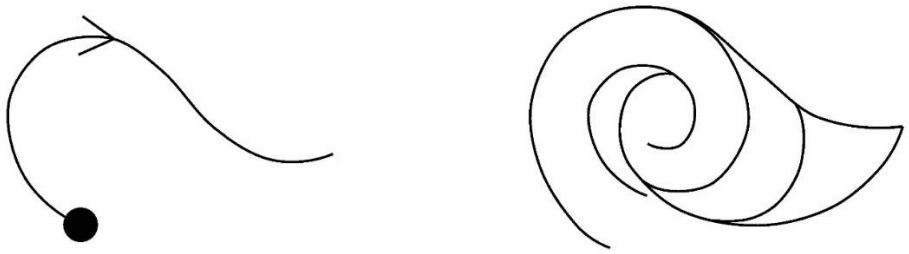
Fotoğraf 21 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Rumîli Pervaz

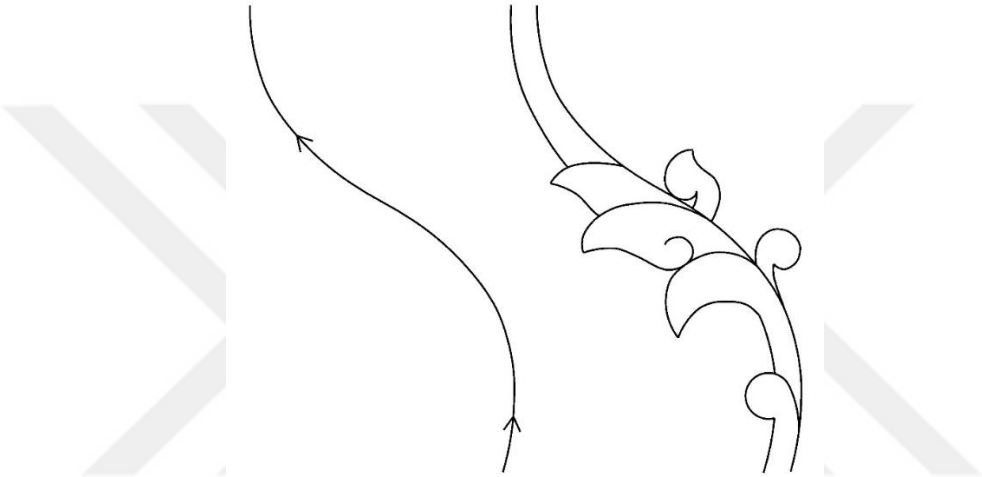
Çizim 53 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Pervazdaki Çiftiplik Rumî Şeması

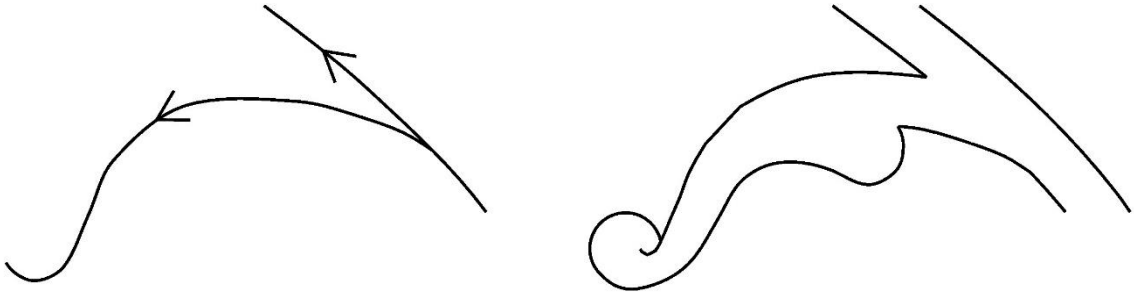
Çizim 54 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Pervazdaki Rumî Üsluplu Salyangoz (M-73)

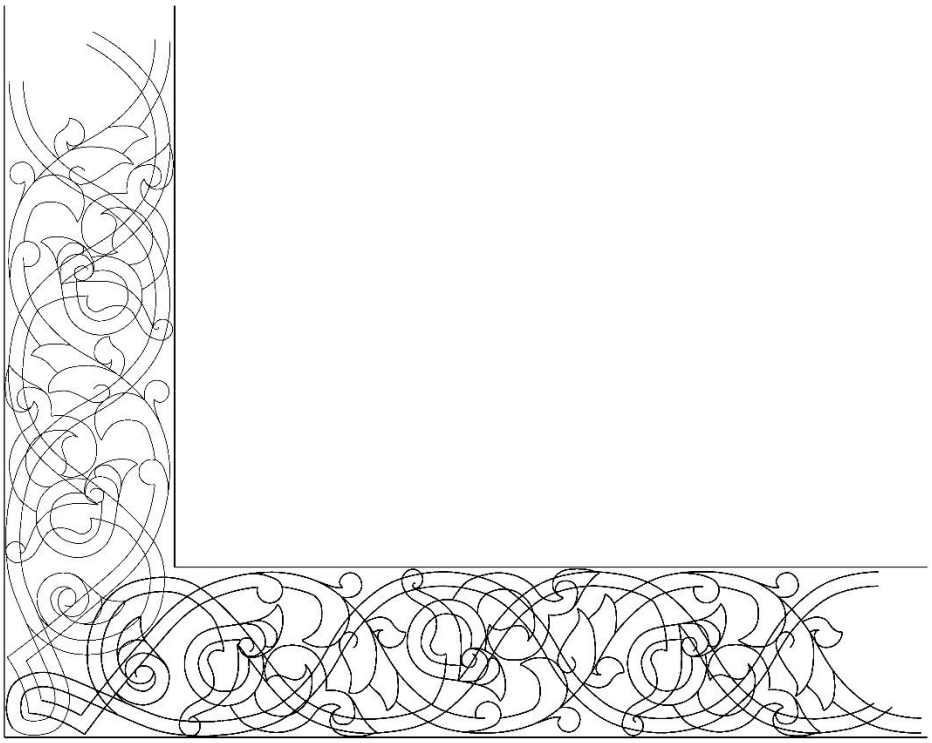
Çizim 55 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Pervazdaki Rumî Üsluplu Salyangoz (M-74)

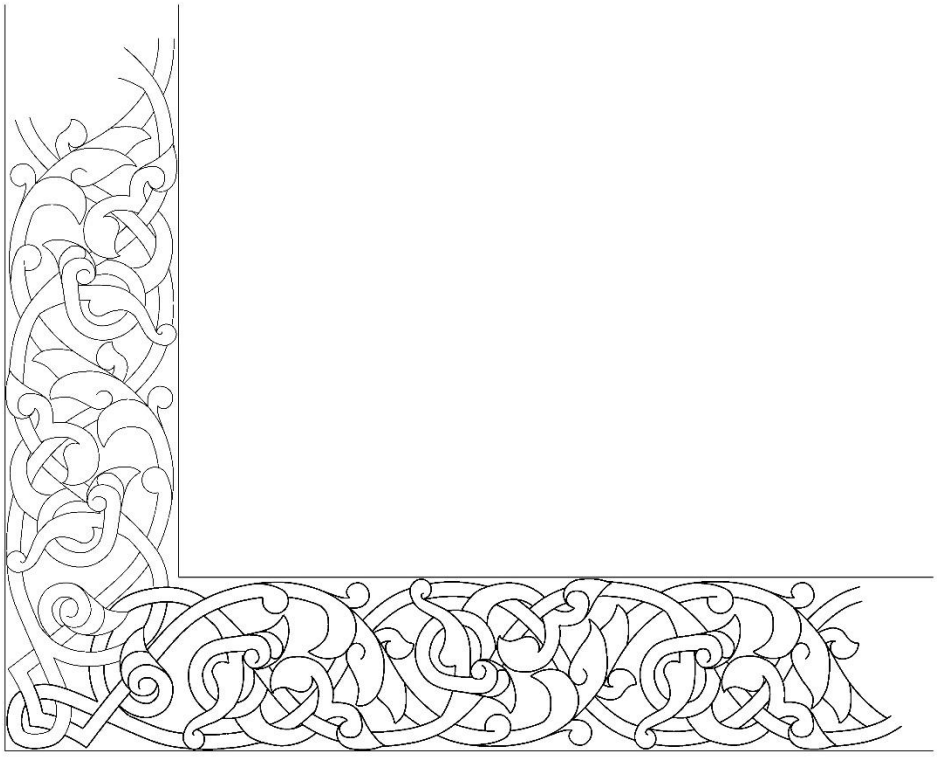
Çizim 56 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Pervazdaki Münhanî Üslubundaki Rumî (M-75)

Çizim 57 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Pervazdaki Rumî (M-76)

Çizim 58 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Pervazdaki Desenin Tahrir Çizgileri

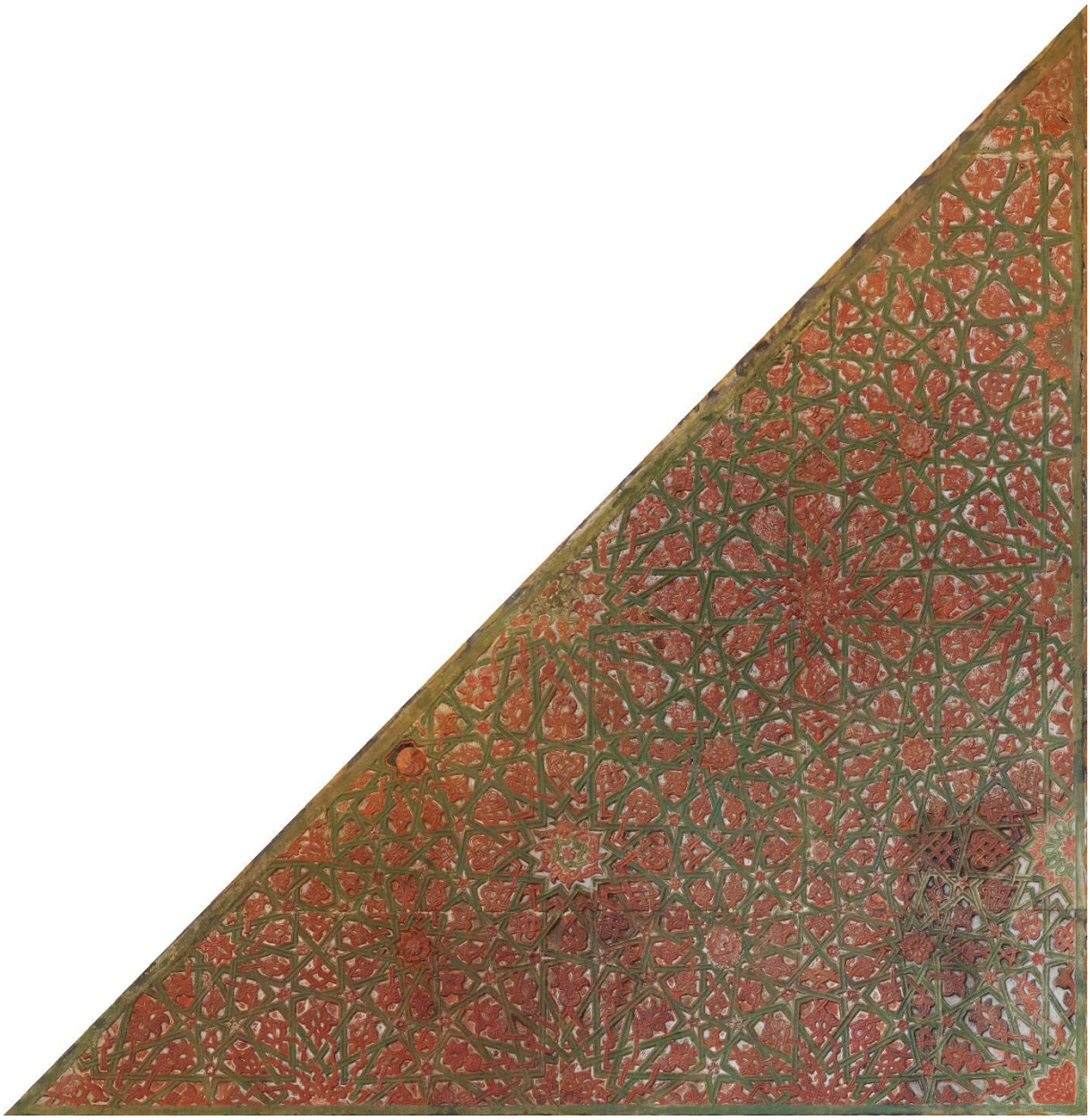
Çizim 59 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığını Çevreleyen Pervazdaki Desenin Alt-Üst Geçişleri Belirtilmiş Tahrir Çizgileri

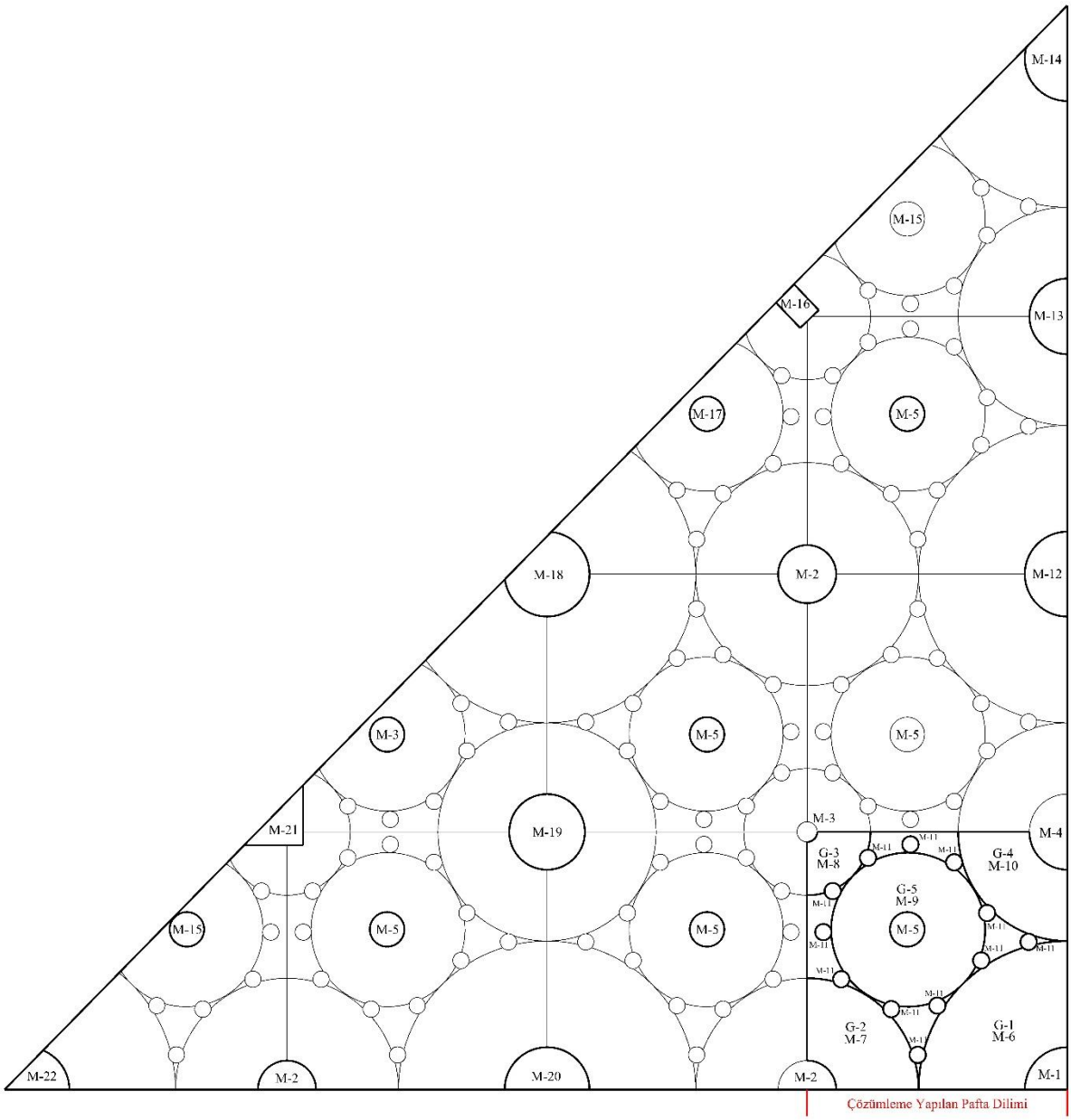
Fotoğraf 22 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalık ve Geçit Kısmını Dolanan Zencirek Motifi

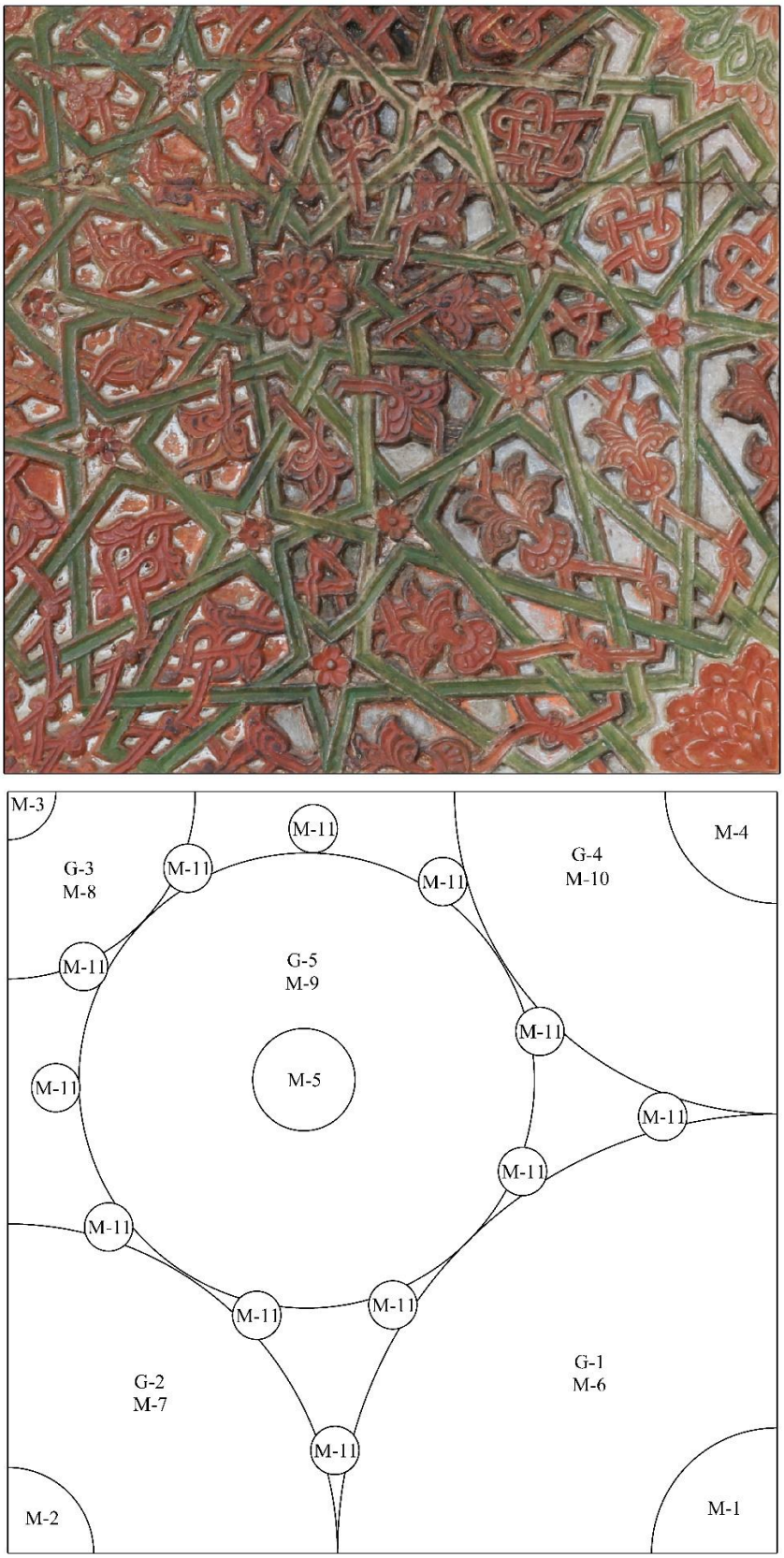
Fotoğraf 23 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığı

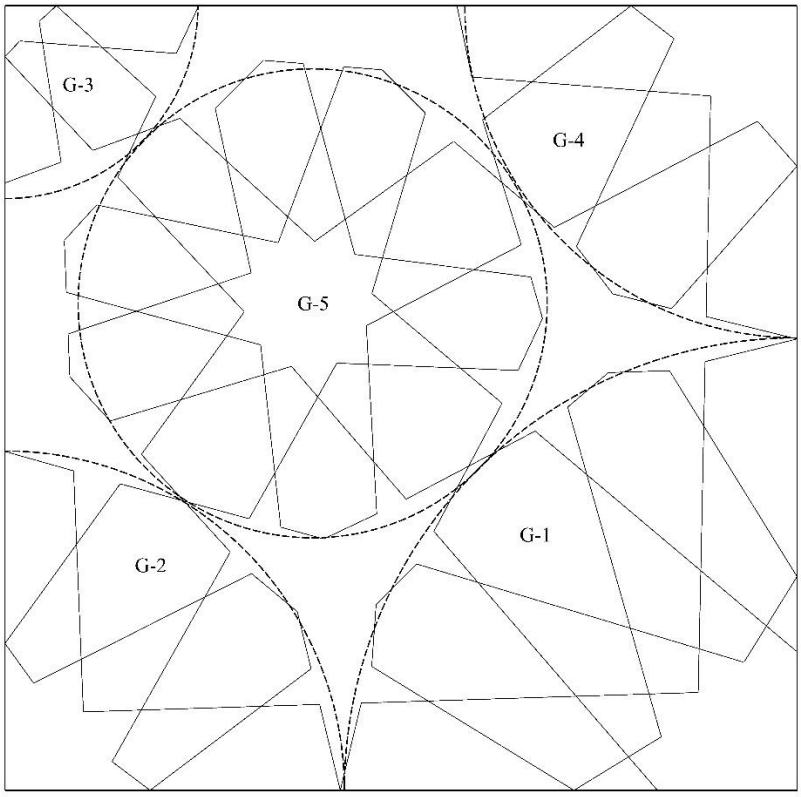
Fotoğraf 24 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığı Ortomozaik Görüntüsü

Çizim 60 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığı Genel Kompozisyon Şeması

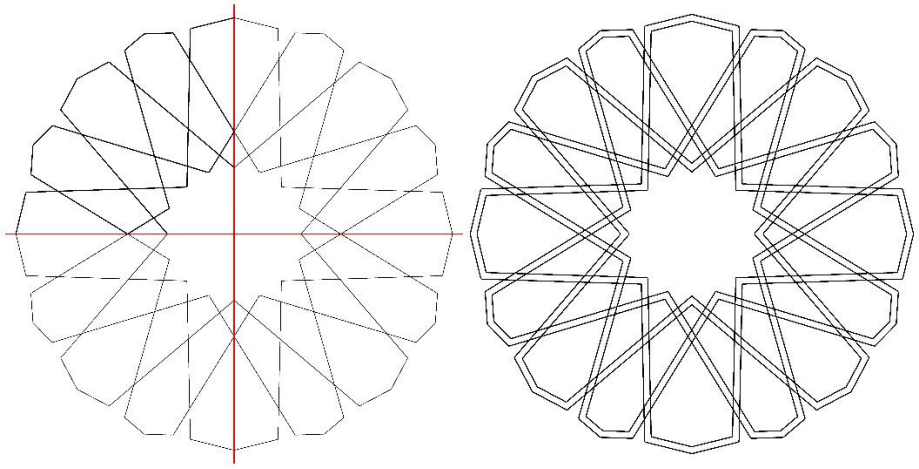

Çizim 61 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığında Çözümlemesi Yapılan Pafta Diliminin OrtoMozaik Görüntüsü ve Detaylı Şema

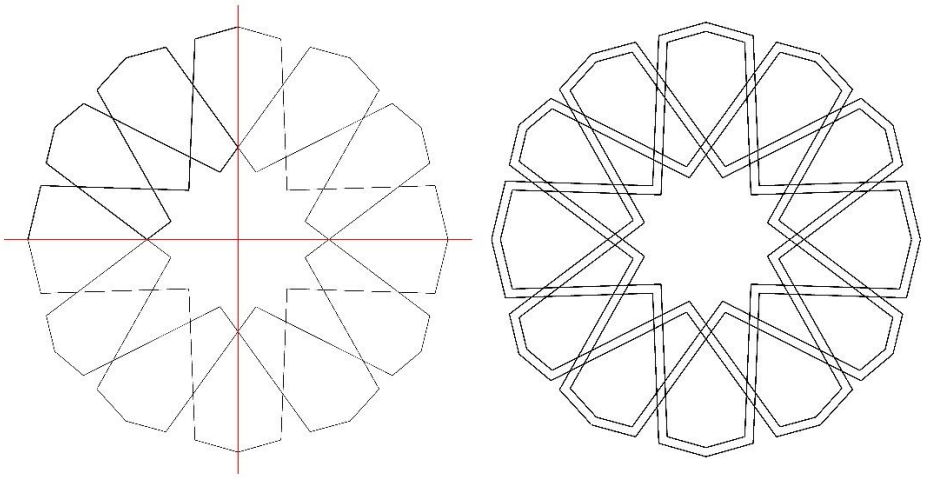

Çizim 62 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminin Geometrik Deseni

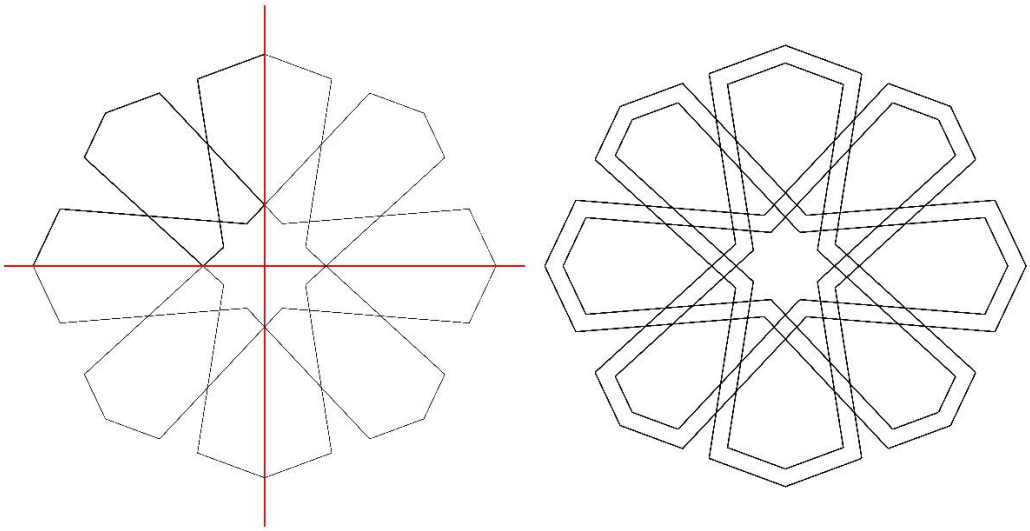
Geometrik unsurlar minberin batı yan aynalığında simetrik olarak işlenmiştir. Bu sebeple belirli açı ve diğer geometrik kurallara göre çözümleme ortaya çıkmamaktadır. Söz konusu bu pafta dilimindeki her bir geometrik motif aşağıda ayrı ayrı gösterilmiştir.

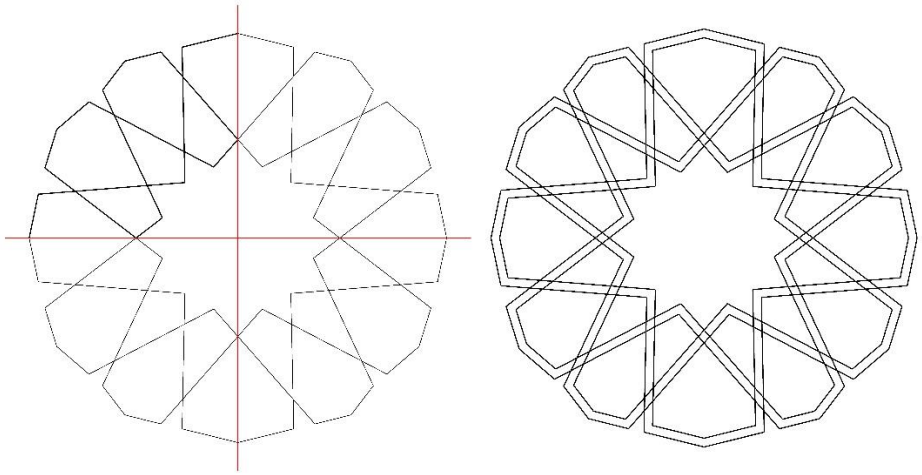
Çizim 63 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Geometrik Motif (G- 1)

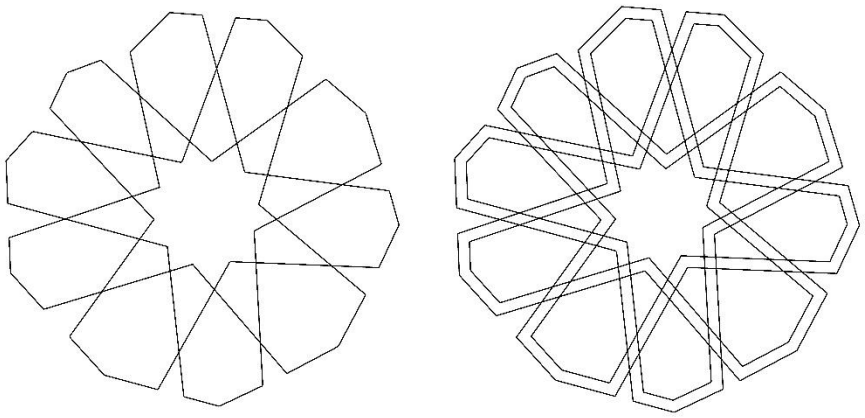
Çizim 64 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Geometrik Motif (G-2)

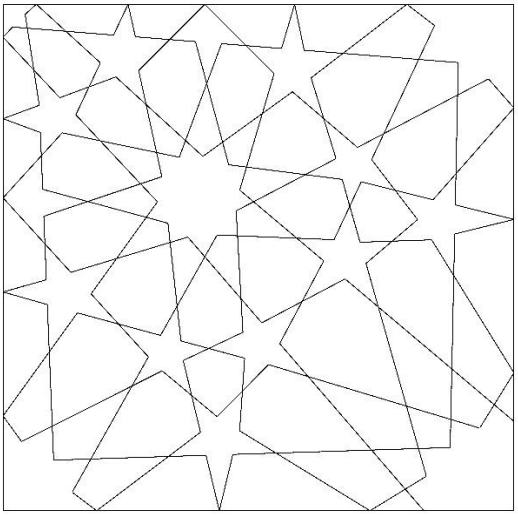
Çizim 65 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Geometrik Motif (G-3)

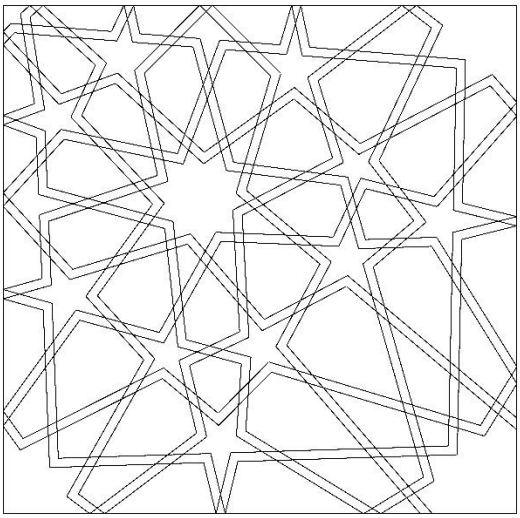
Çizim 66 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Geometrik Motif (G-4)

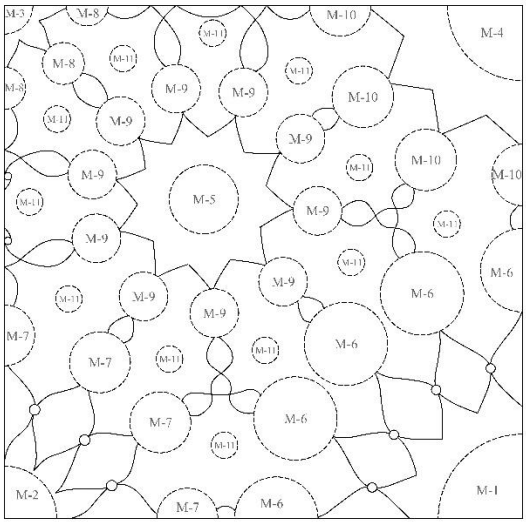
Çizim 67 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Geometrik Motif (G-5)

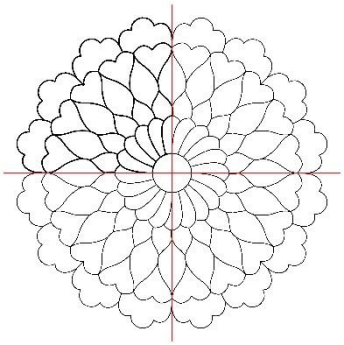
Çizim 68 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Geometrik Motiflerin Yerleştirlmesi ile Oluşan Çizgi Yolları

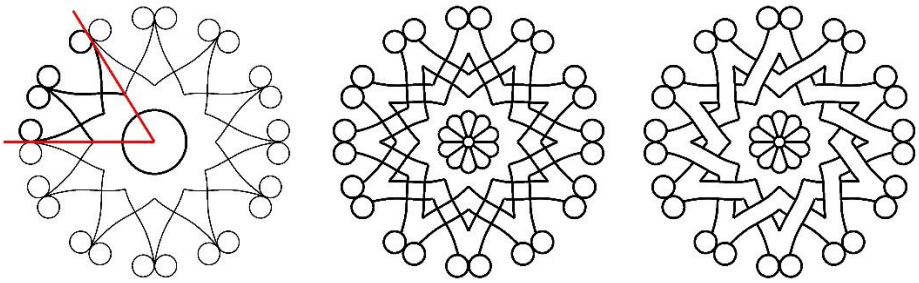
Çizim 69 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Geometrik Motiflerin Minber Üzerindeki Ölçüsüne Göre Tahrir Çizgileri

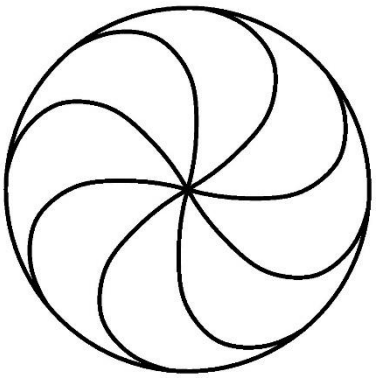
Çizim 70 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Yalın Rumî, Penç ve Yaprak Unsurlarının Kullanıldığı Bitkisel Kompozisyona Ait Detaylı Şema

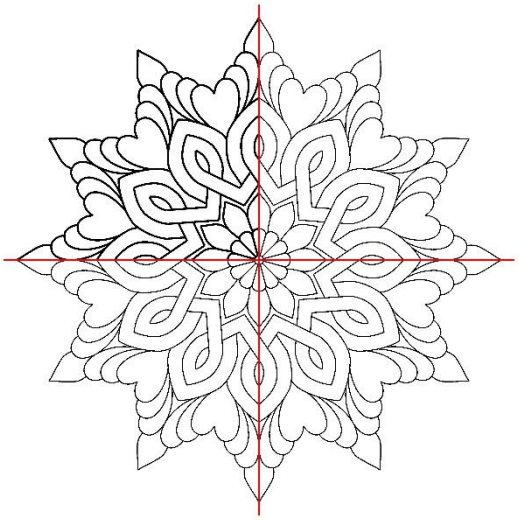
Çizim 71 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-1)

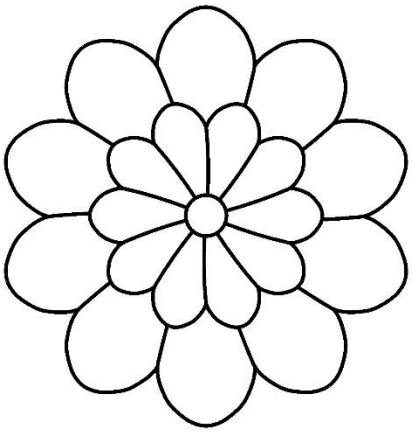
Çizim 72 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-2)

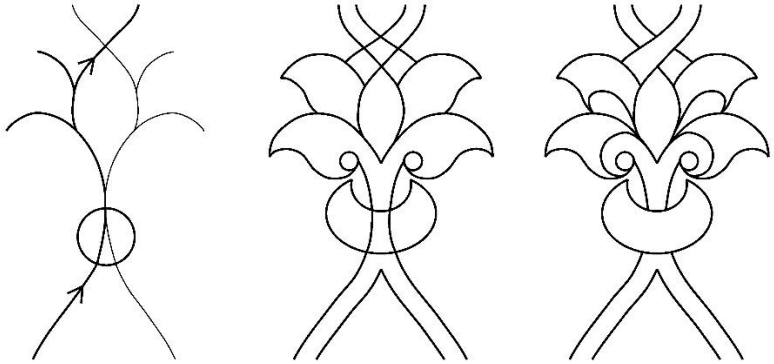
Çizim 73 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-3)

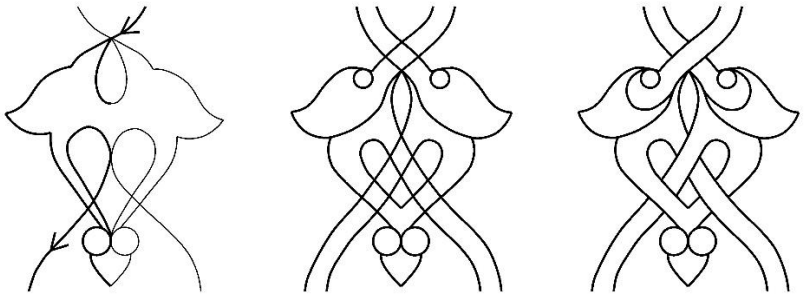
Çizim 74 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-4)

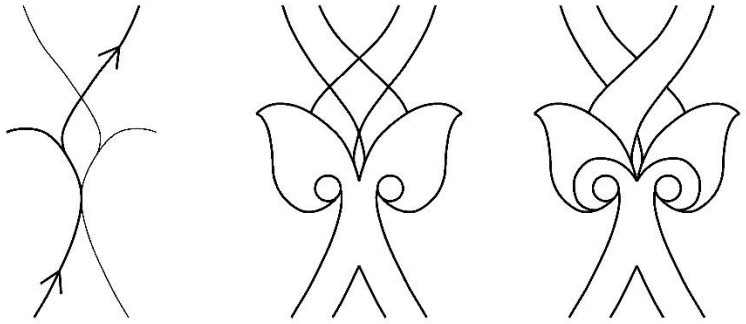
Çizim 75 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-5)

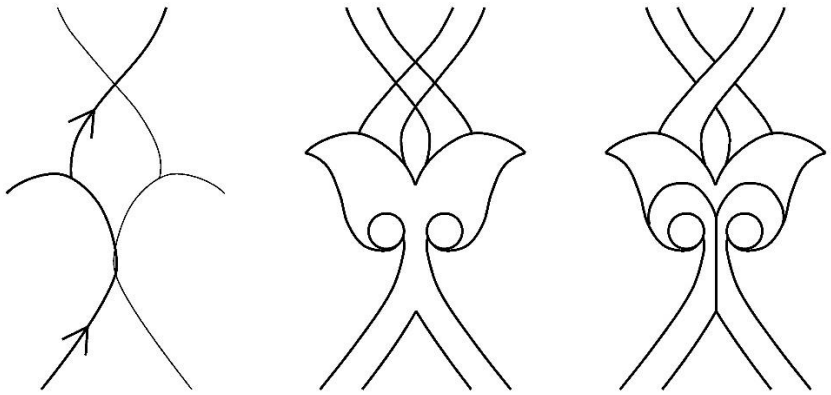
Çizim 76 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-6)

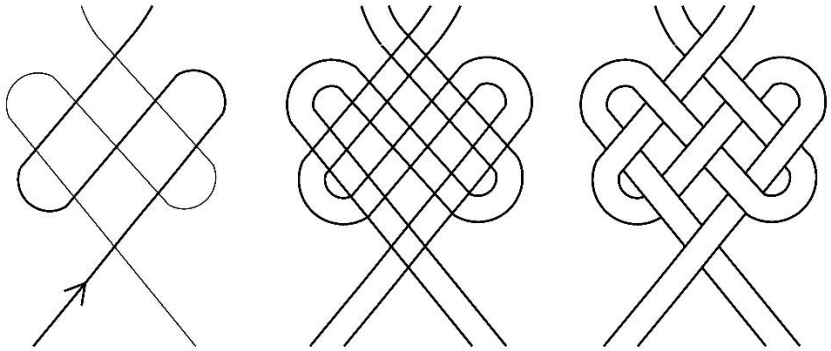
Çizim 77 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-7)

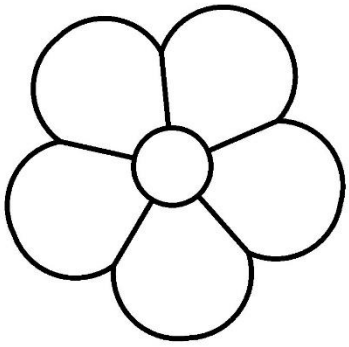
Çizim 78 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-8)

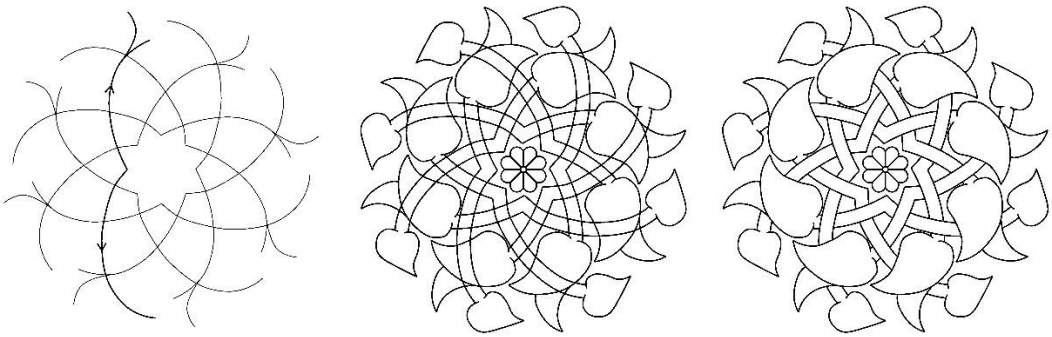
Çizim 79 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-9)

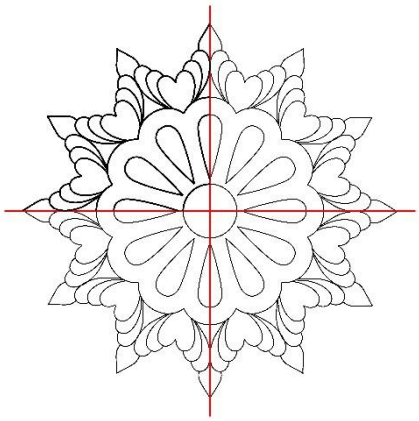
Çizim 80 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-10)

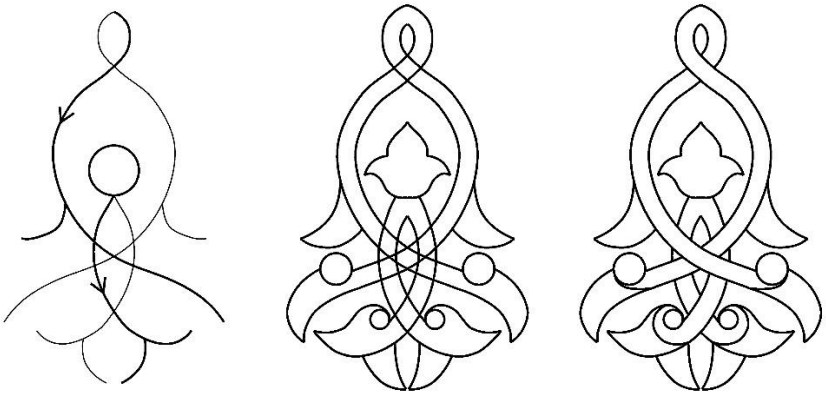
Çizim 81 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-11)

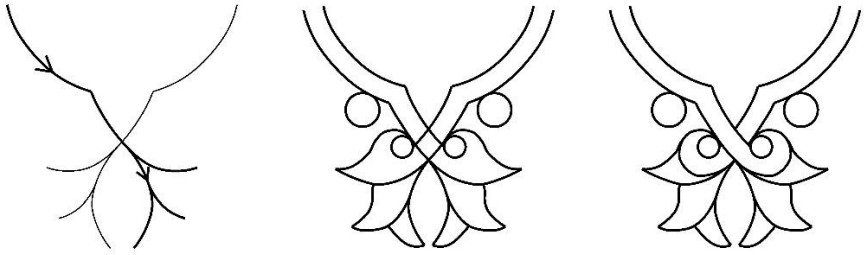
Çizim 82 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-12)

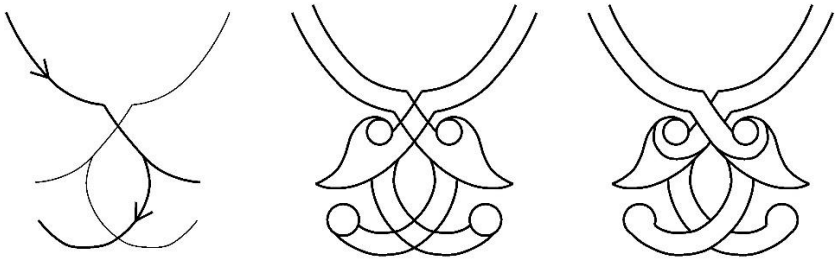
Çizim 83 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-13)

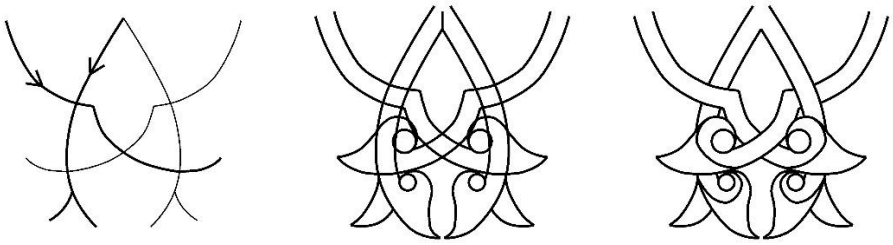
Çizim 84 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-14)

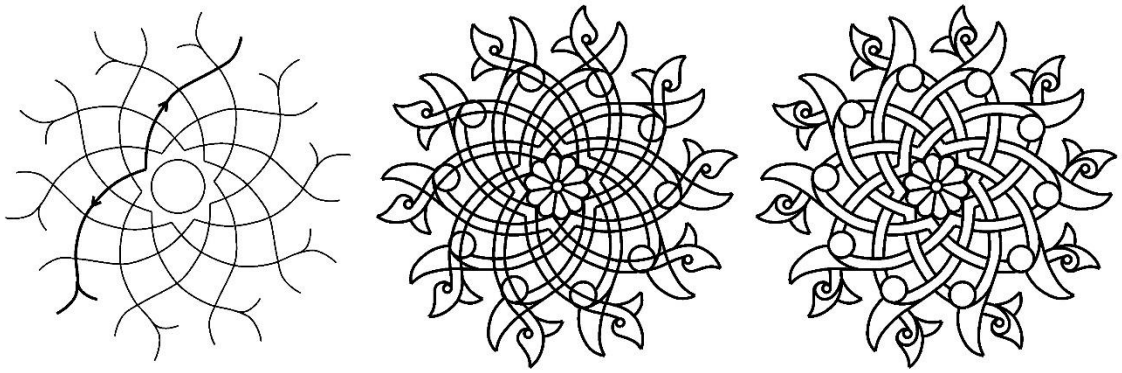
Çizim 85 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-15)

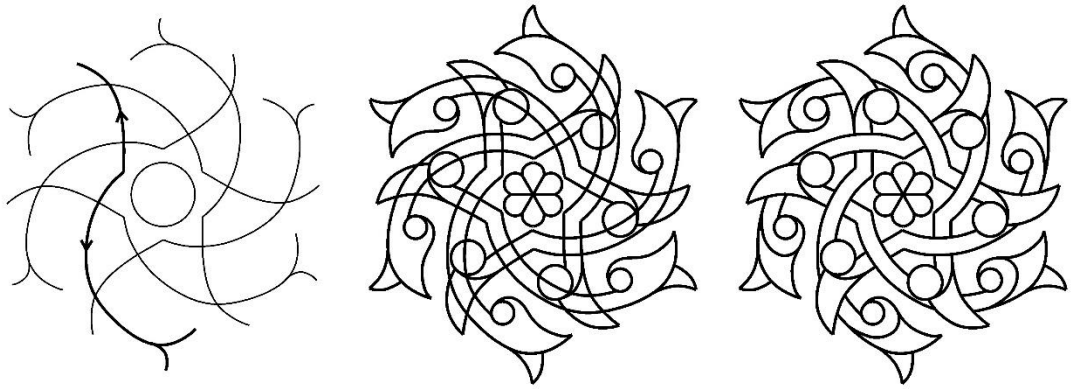
Çizim 86 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-16)

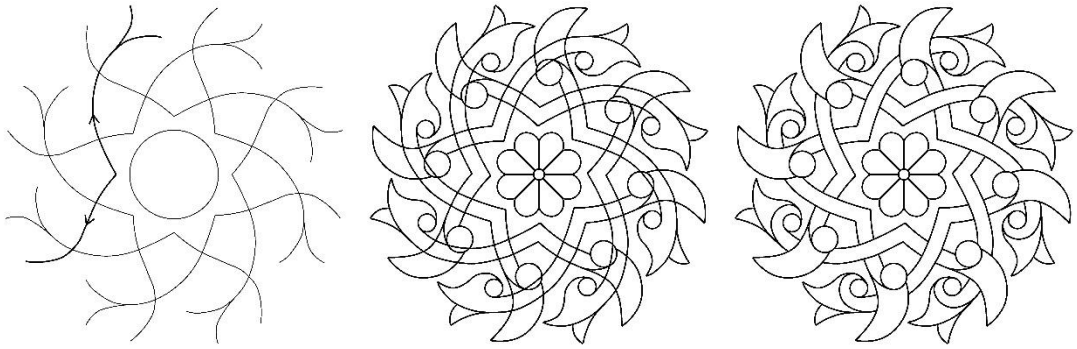
Çizim 87 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-17)

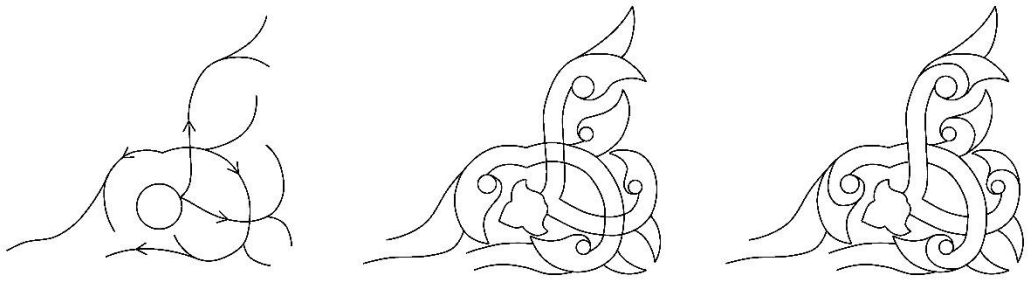
Çizim 88 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-18)

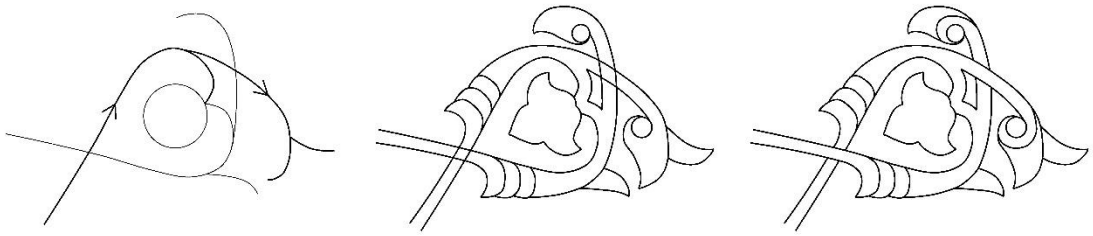
Çizim 89 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-19)

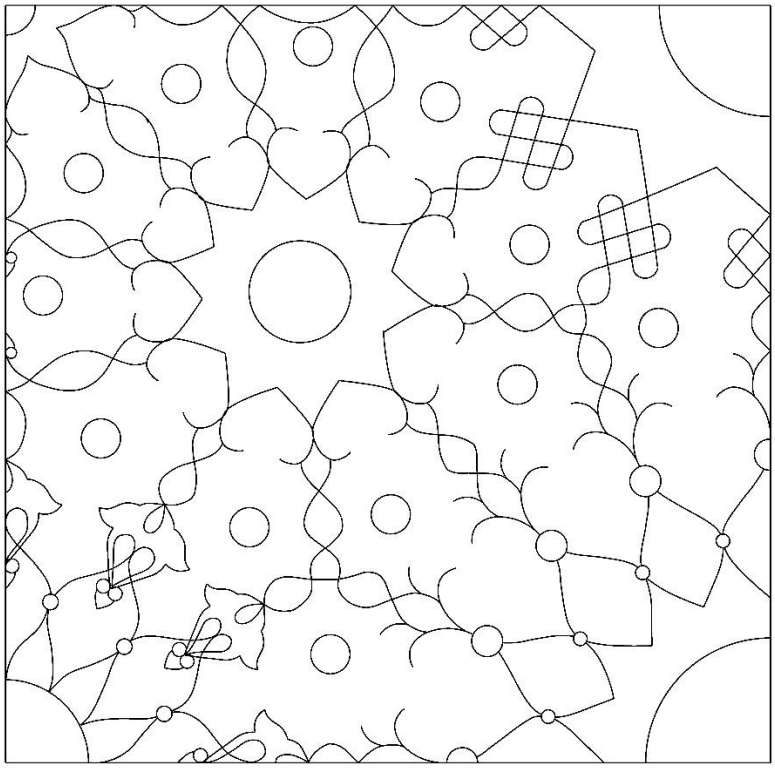
Çizim 90 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-20)

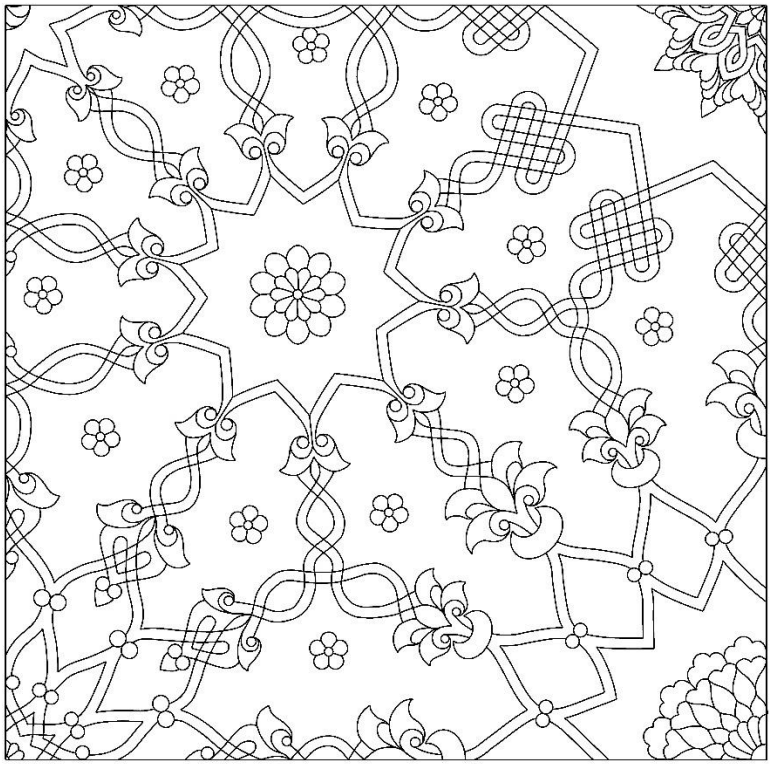
Çizim 91 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-21)

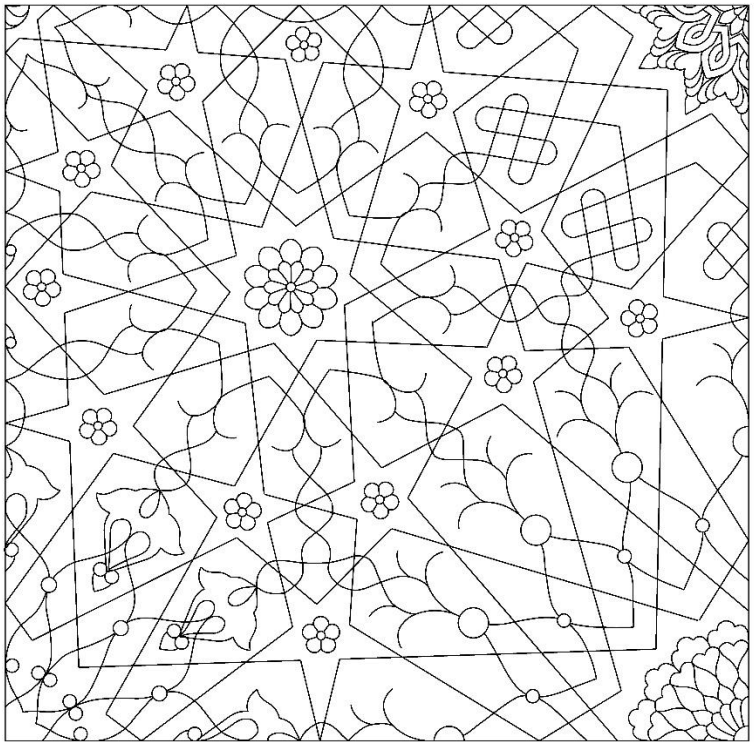
Çizim 92 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Bitkisel Kompozisyondaki Motif (M-22)

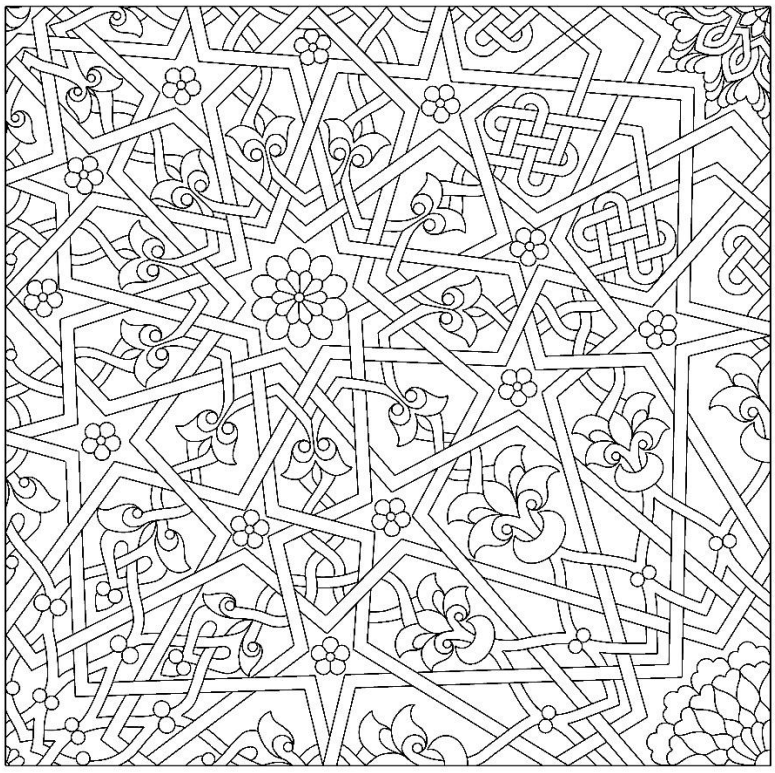
Çizim 93 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Motiflerin Yerleştirilmesi ile Oluşan Çizgi Yolları

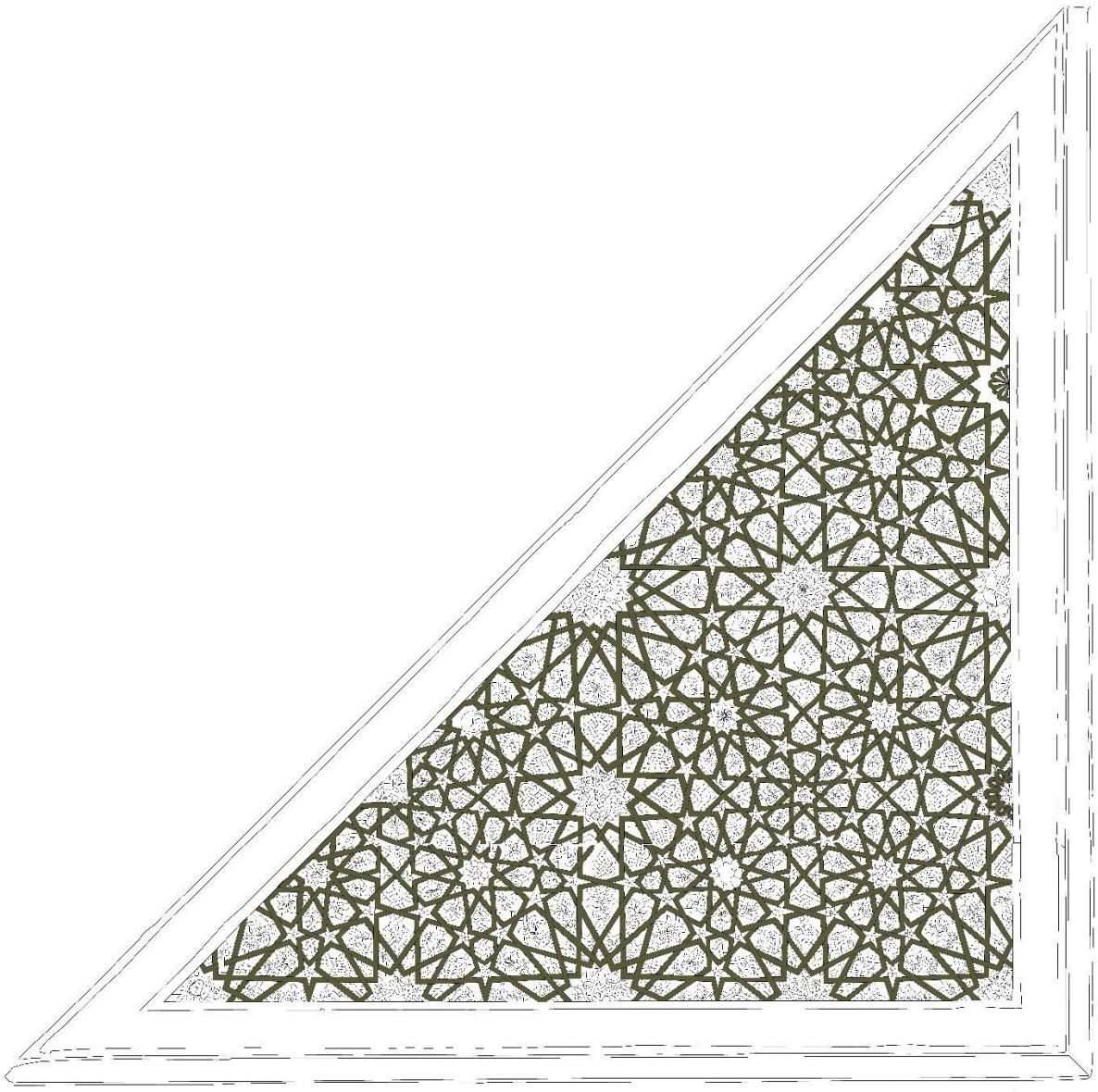
Çizim 94 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Pafta Diliminde Bulunan Motfilerin Minber Üzerindeki Ölçüsüne Göre Tahrir Çizgileri

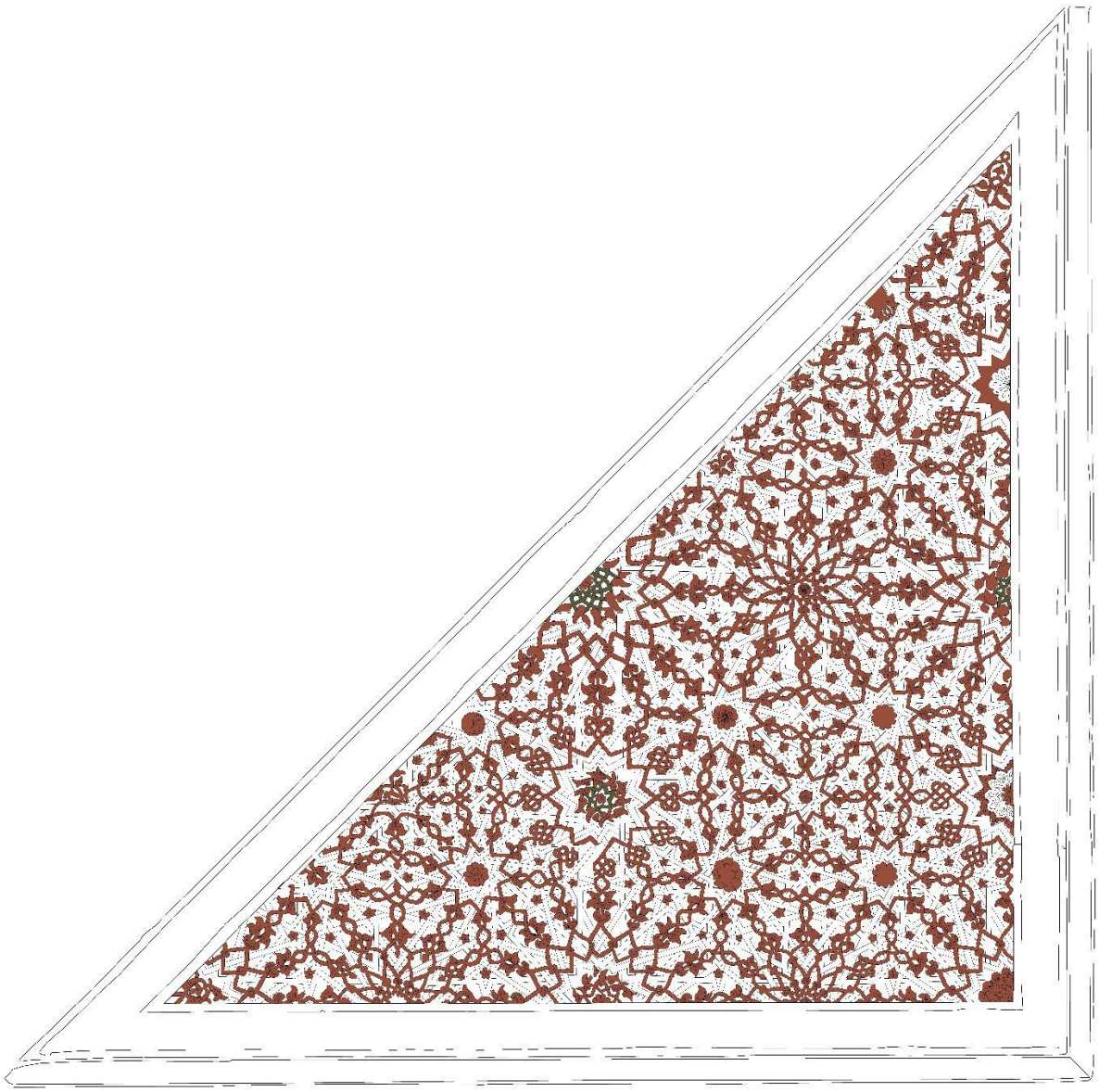
Çizim 95 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Geometrik ve Bitkisel Motfilerin Beraber Gösterildiği Pafta Dilimine Ait Detaylı Desen ve Çizgi Yolları

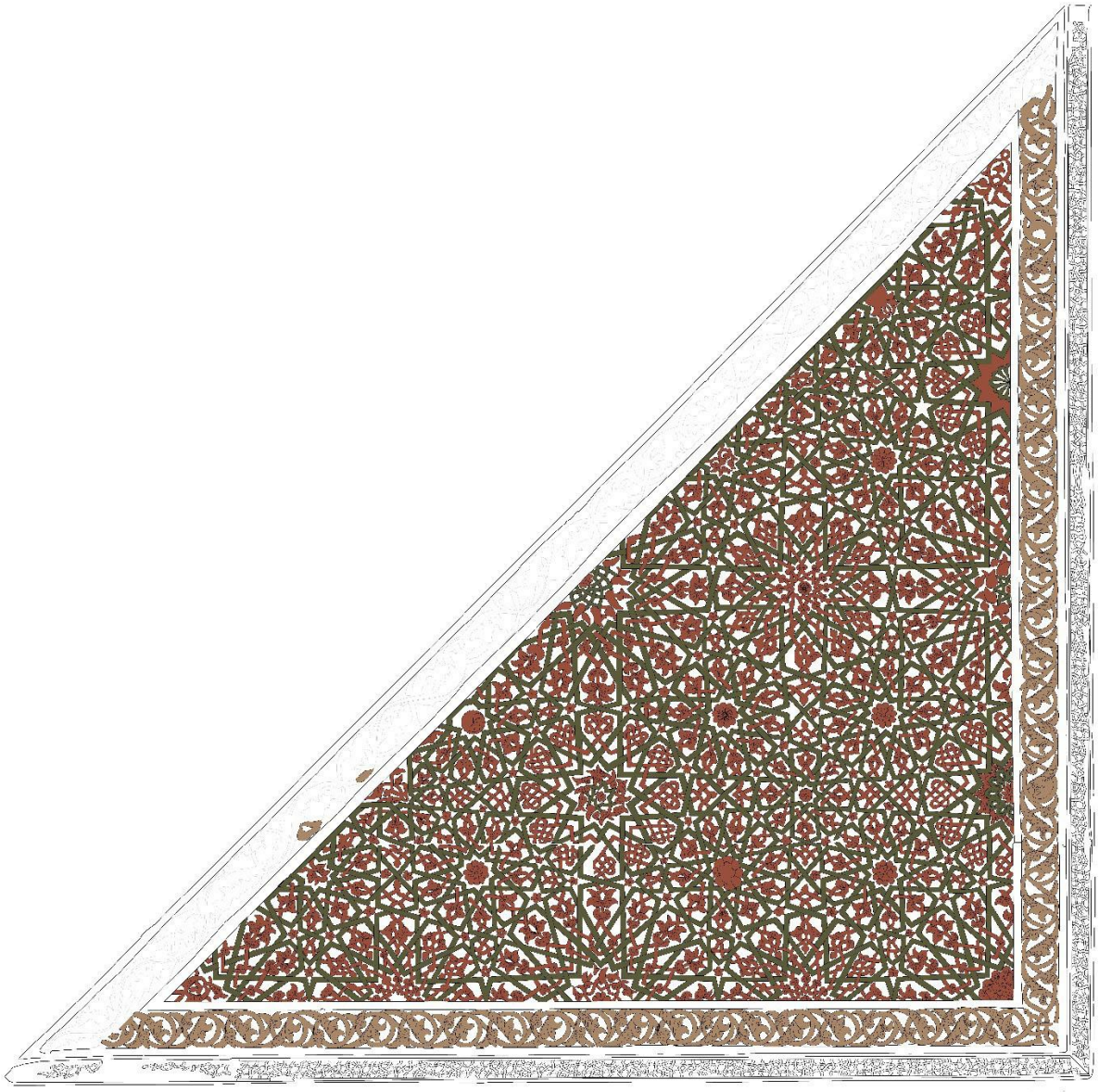
Çizim 96 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Geometrik ve Bitkisel Motfilerin Beraber Gösterildiği Pafta Dilimine Ait Detaylı Desen ve Tahrir Çizgileri

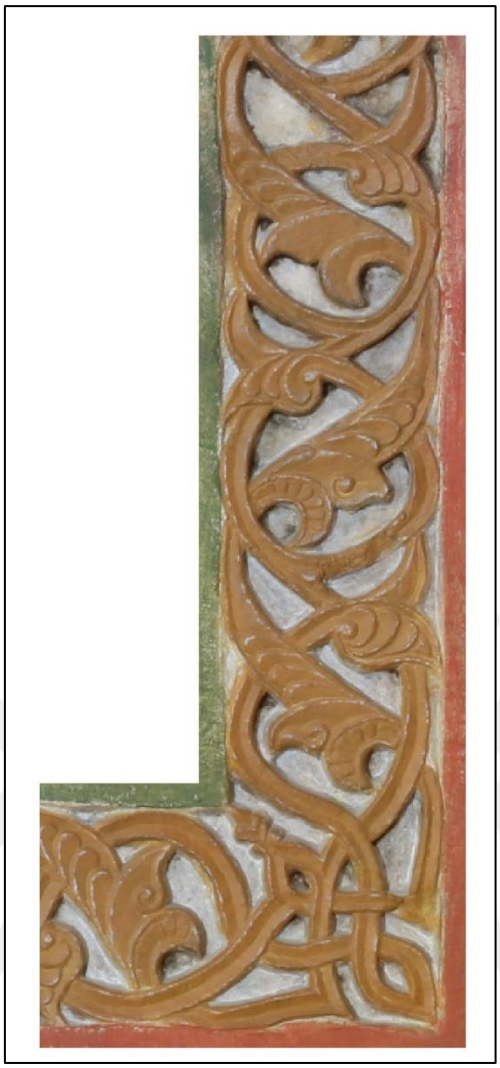
Çizim 97 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Geometrik Kompozisyon

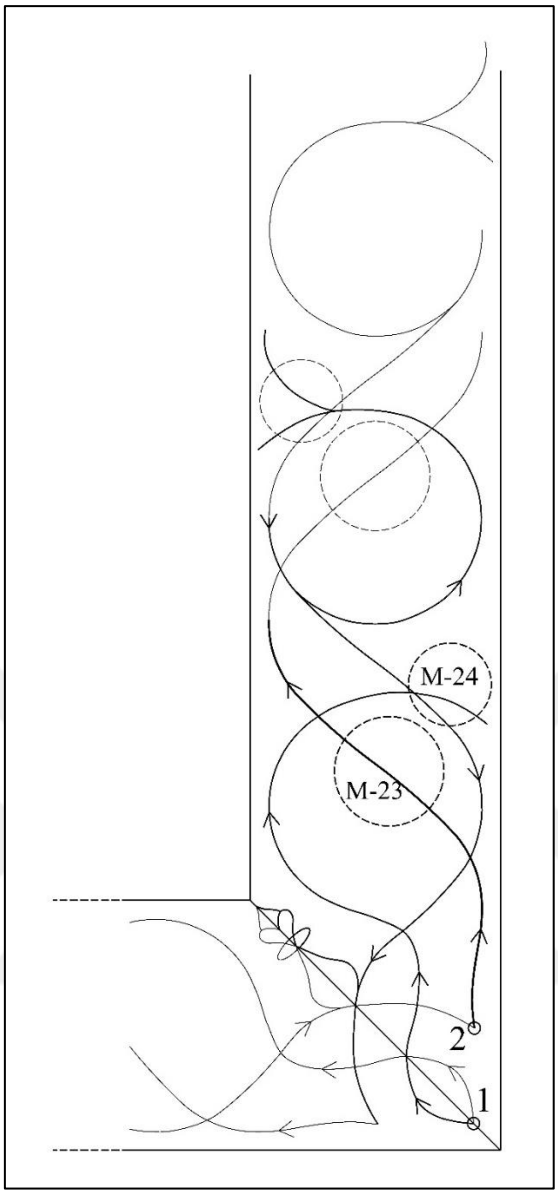
Çizim 98 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Bitkisel Kompozisyon

Çizim 99 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Geometrik ve Bitkisel Kompozisyonlar, Rumîli Pervaz

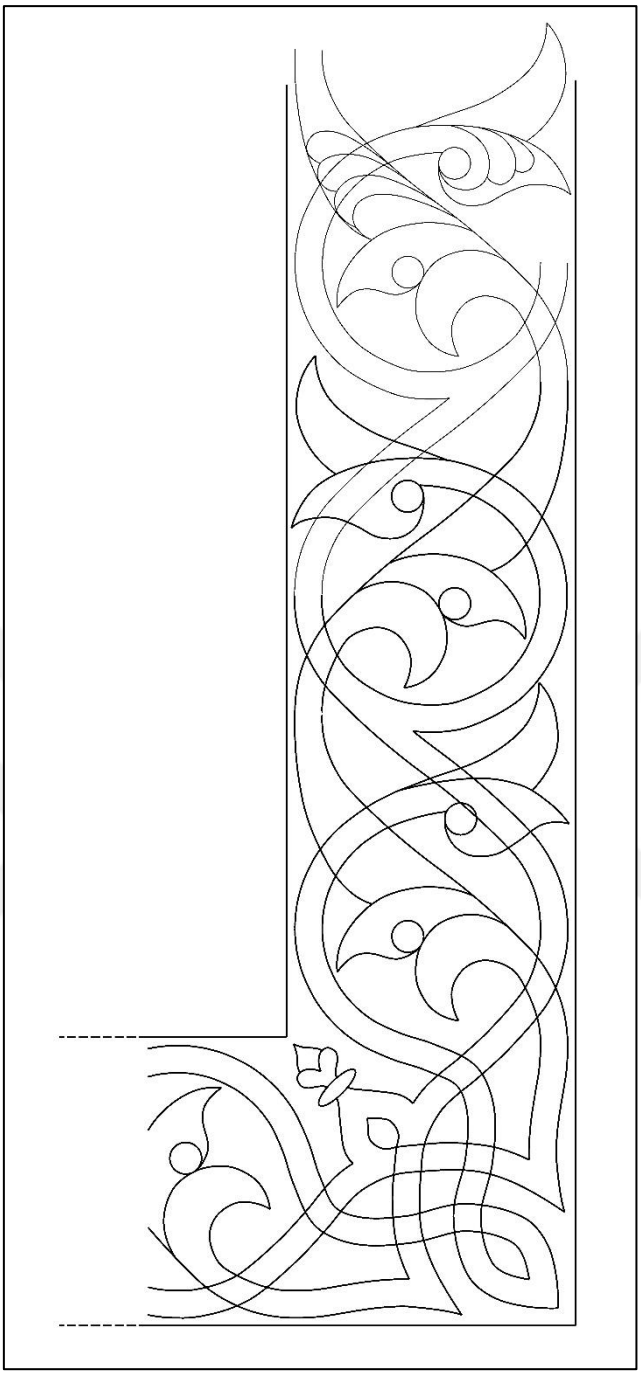
Fotoğraf 25 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Rumîli Pervazın Ortomozaik Görüntüsü

Çizim 100 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Rumîli Pervazın Çizgi Yolu (Çiftiplik Rumî, Sürgit Tekniği uygulanmıştır.)

Çizim 101 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Rumîli Pervazın Motifleri (M-23, M-24)

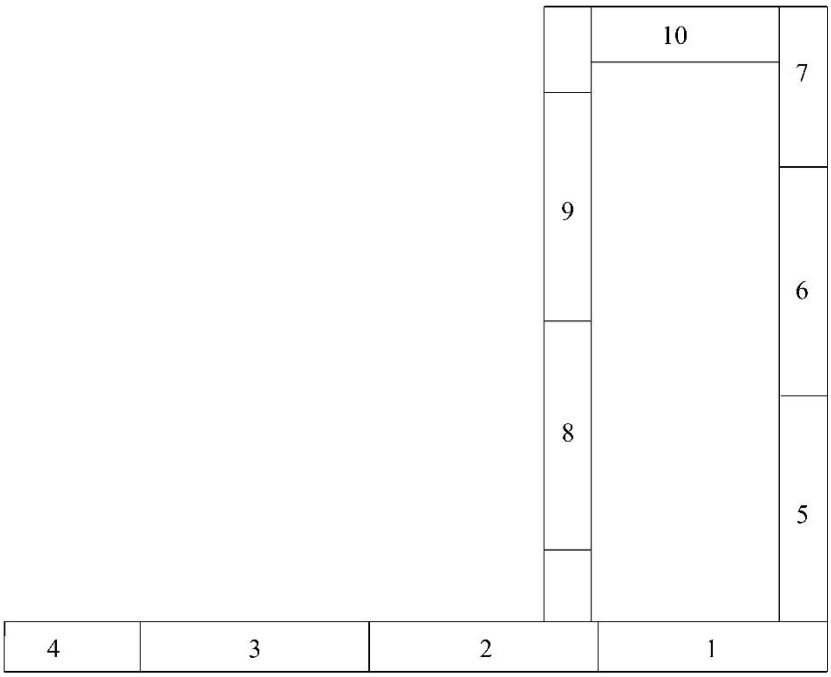
Çizim 102 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Rumîli Pervazın Tahrir Çizgileri

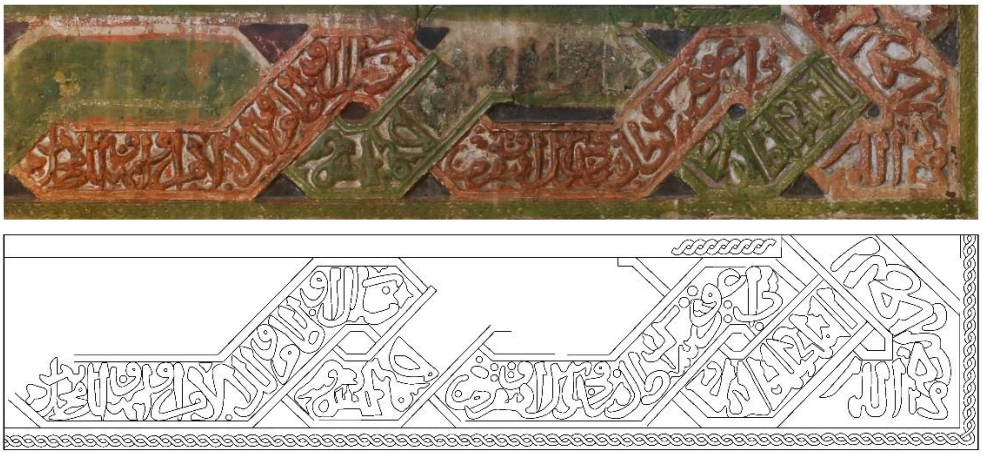
Çizim 103 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Yan Aynalığındaki Rumîli Pervaz Deseni

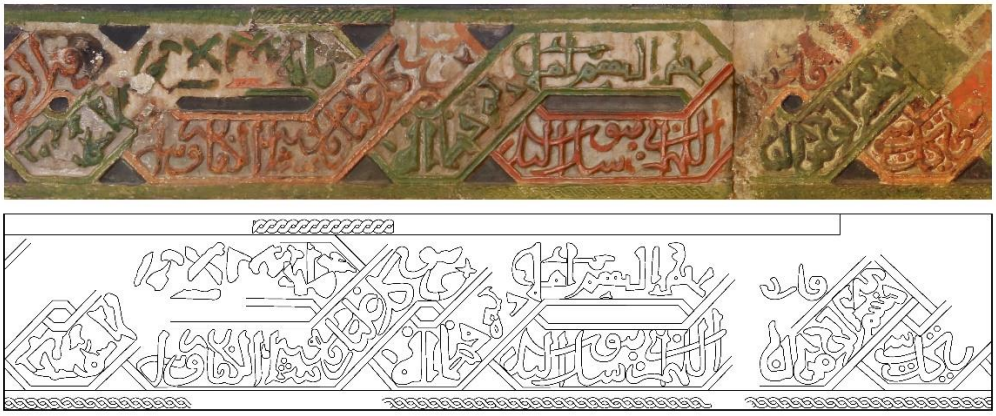
Fotoğraf 26 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı

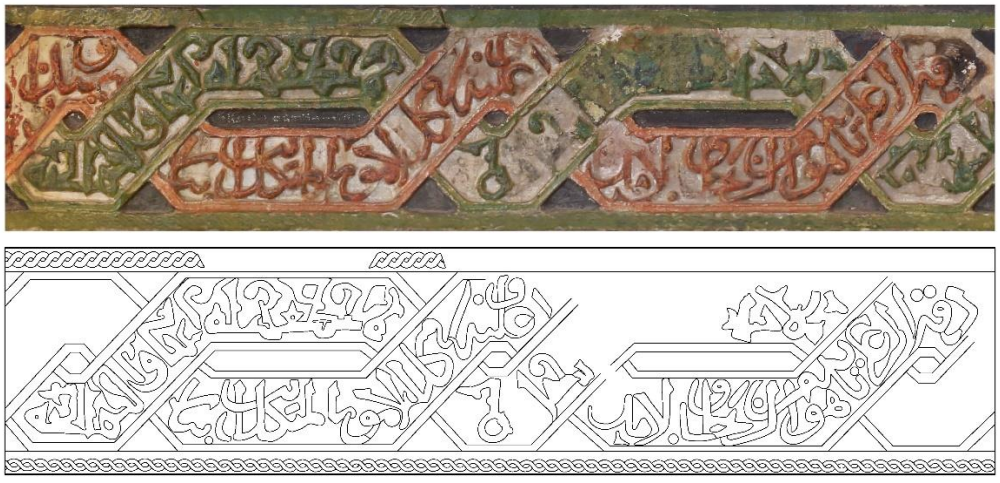
Çizim 104 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağının Bölümlendirme Lejantı

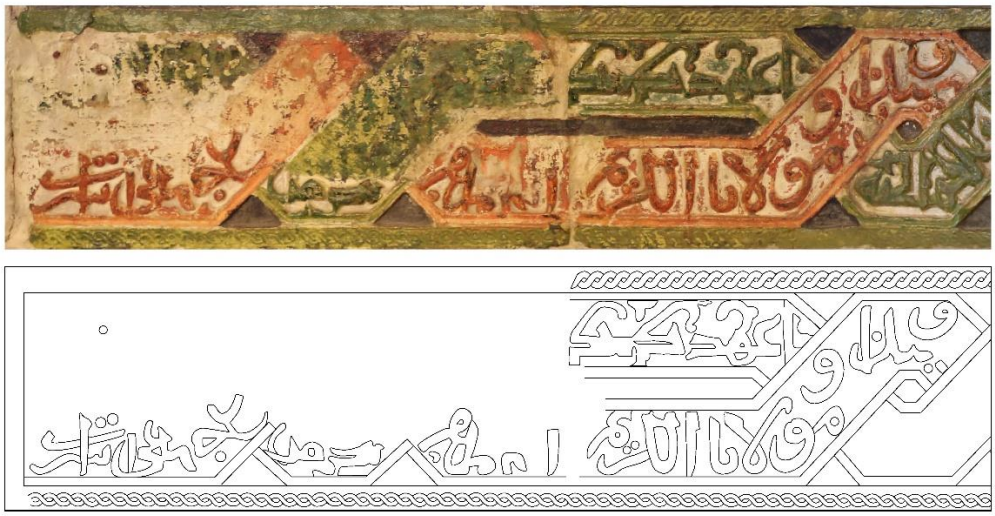
Çizim 105 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 1

Çizim 106 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 2

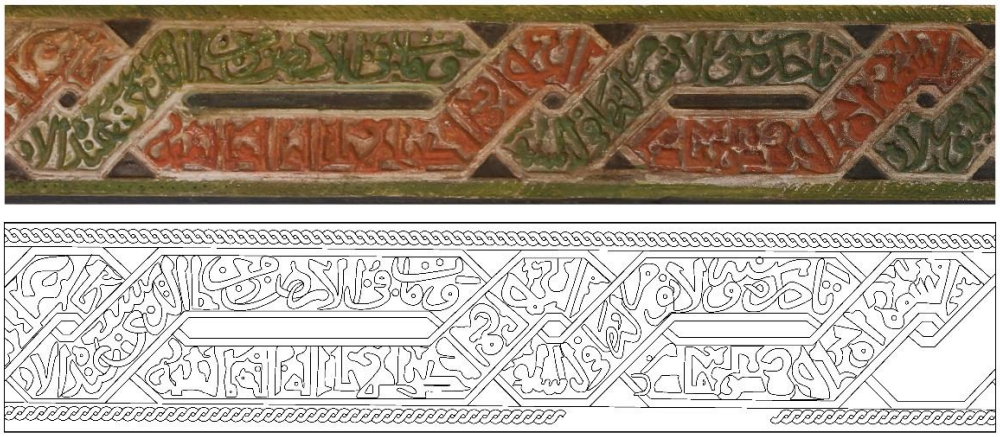
Çizim 107 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 3

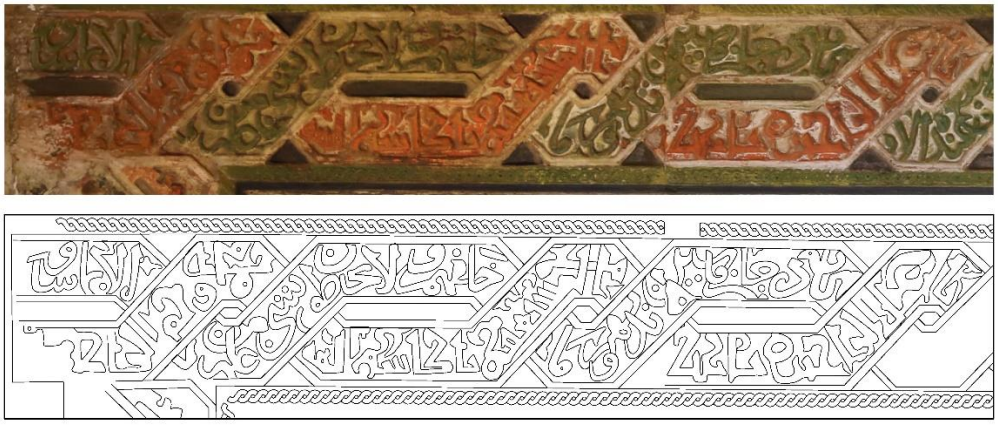
Çizim 108 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 4

Çizim 109 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 5

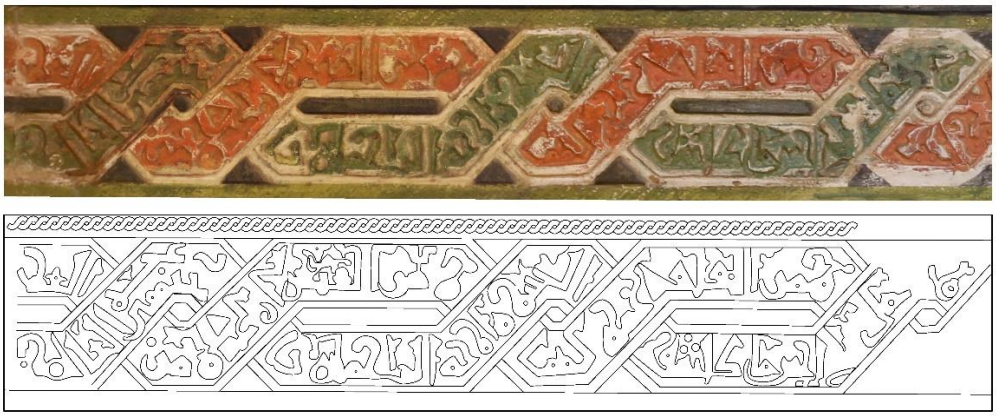
Çizim 110 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 6

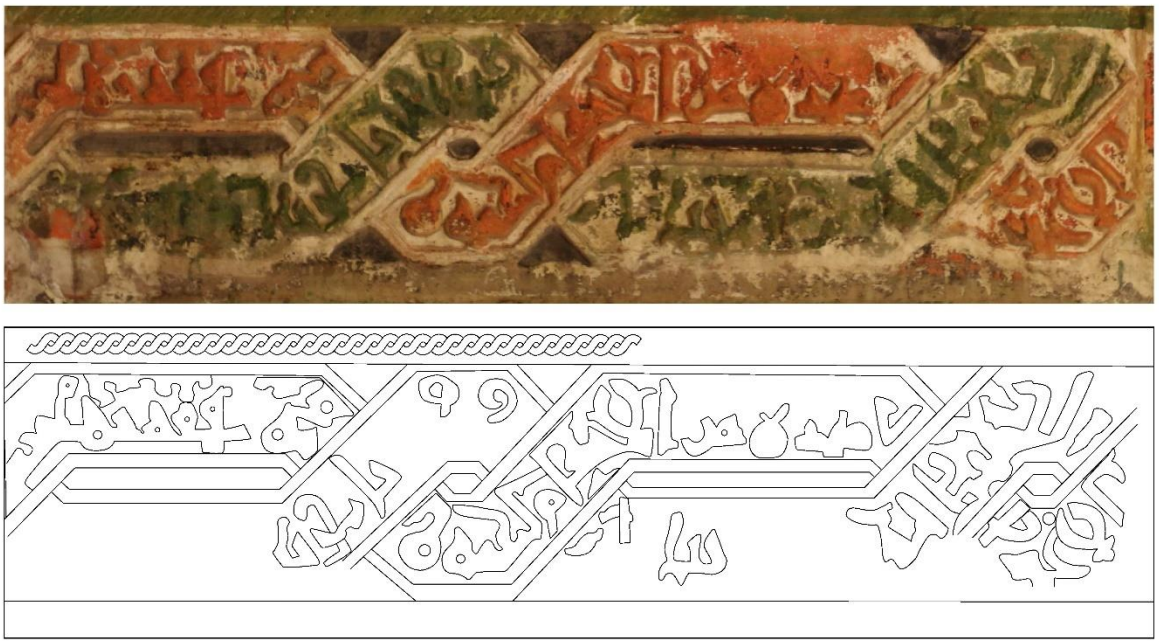
Çizim 111 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça -7

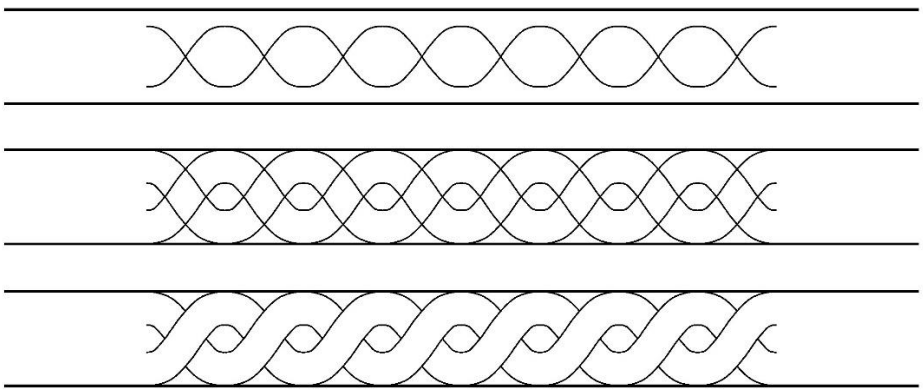
Çizim 112 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 8

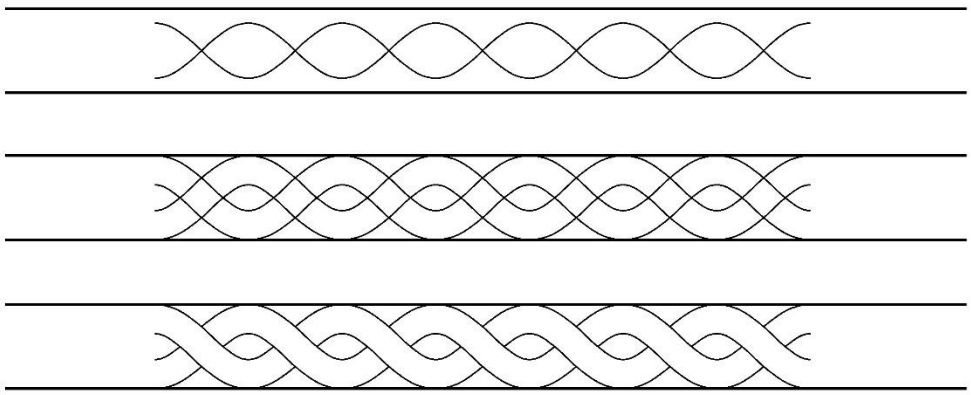
Çizim 113 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 9

Çizim 114 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Parça - 10

Çizim 115 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağını Dolanan Çiftiplik Burgu Motifi 1

Çizim 116 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağını Dolanan Çiftiplik Burgu Motifi 2

Çizim 117 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesindeki Sülüs ve Kufî Yazı Kuşağı Çizimi

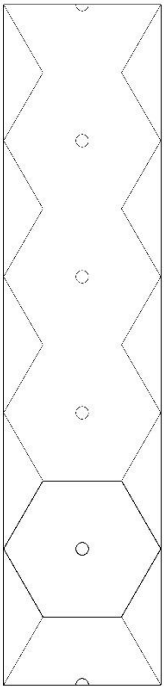
Fotoğraf 27 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Trabzanı

Fotoğraf 28 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosu

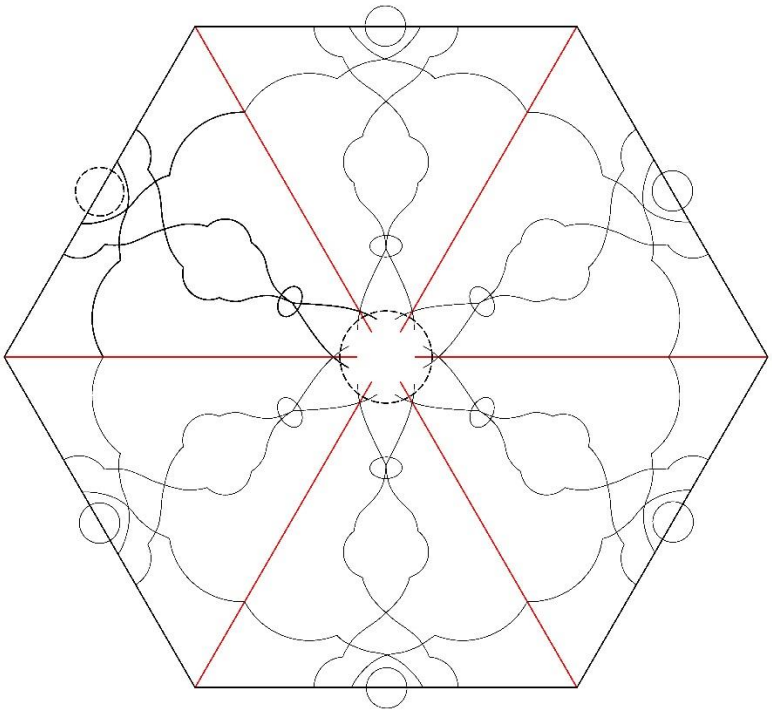
Fotoğraf 29 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Geçit Panosu

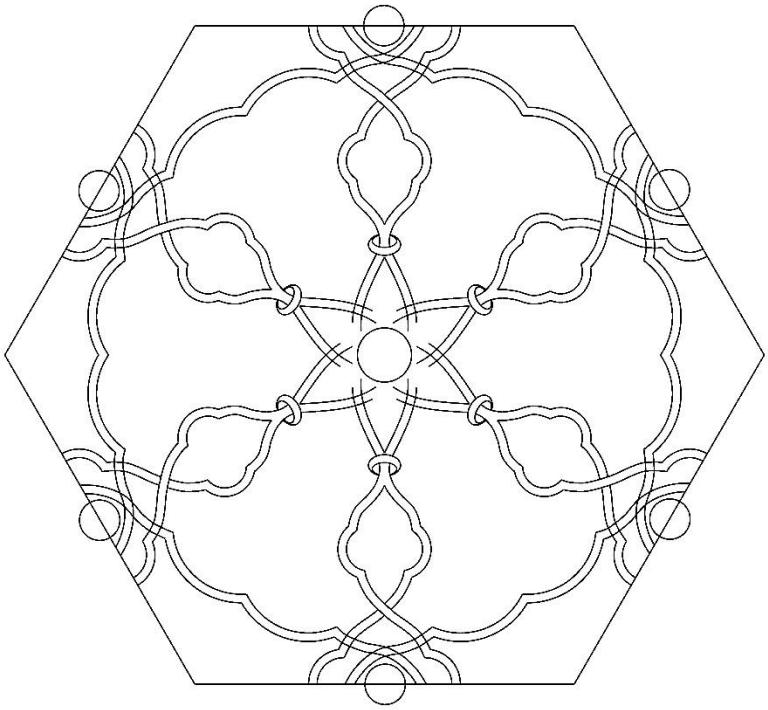
Çizim 118 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosu Genel Kompozisyon Şeması

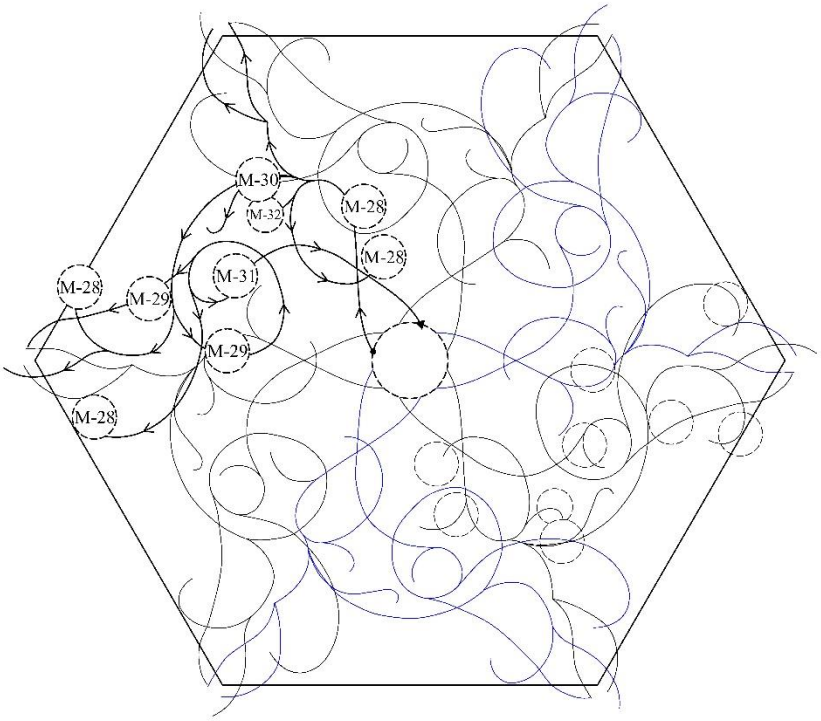
Fotoğraf 30 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Ortomozaik Görüntüsü

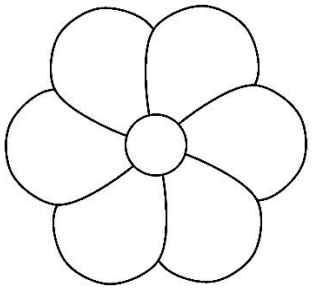
Çizim 119 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait Birinci Desen Çizgi Yolu

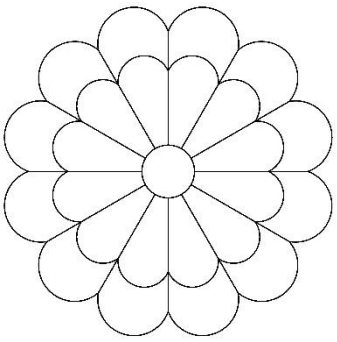
Çizim 120 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait Birinci Desen Tahrir Yolu

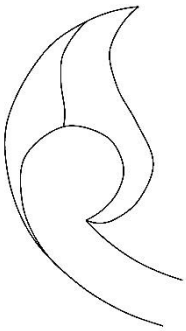
Çizim 121 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desen Çizgi Yolları (Siyah kalın hat ana yoldur, diğerleri altıgene açılarına göre simetrik şekilde kopyalanmıştır.)

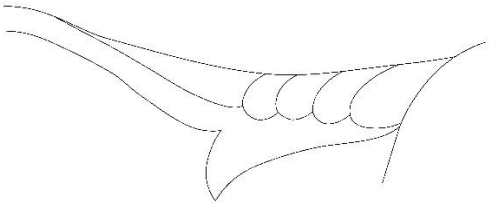
Çizim 122 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desendeki Altı Dilimli Penç Motifi (M-26)

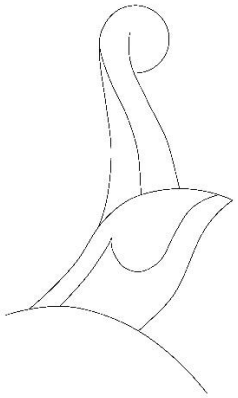
Çizim 123 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desendeki İç içe Geçmiş Oniki Dilimli Penç Motifi (M-27)

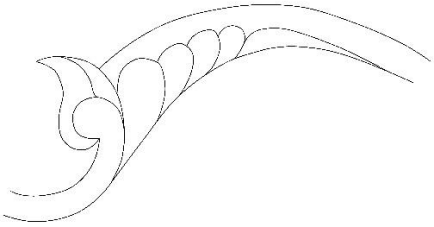
Çizim 124 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desendeki Yalın Rumî Motifi (M-28)

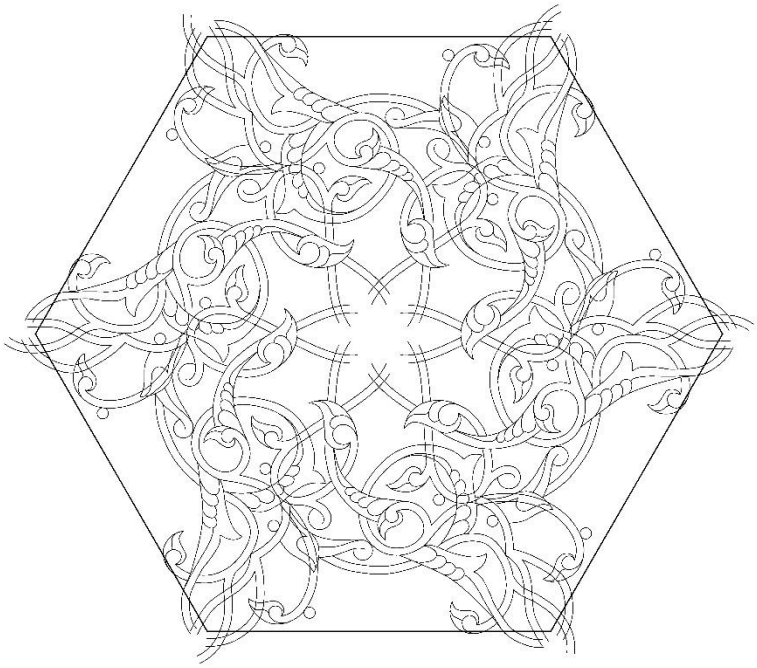
Çizim 125 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desendeki Yalın Rumî Motifi (M-29)

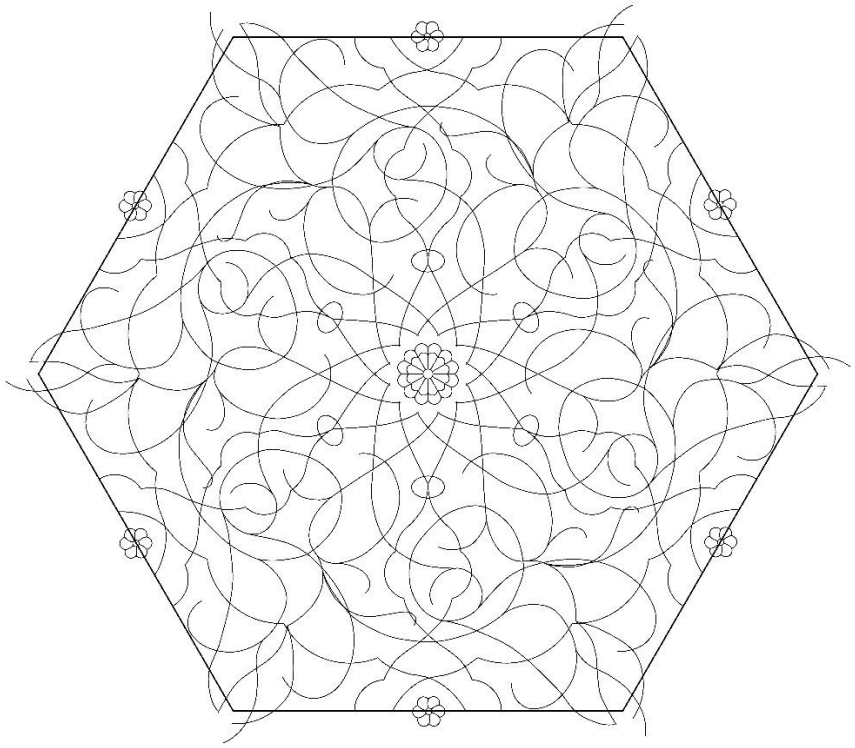
Çizim 126 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desendeki Yalın Rumî Motifi (M-30)

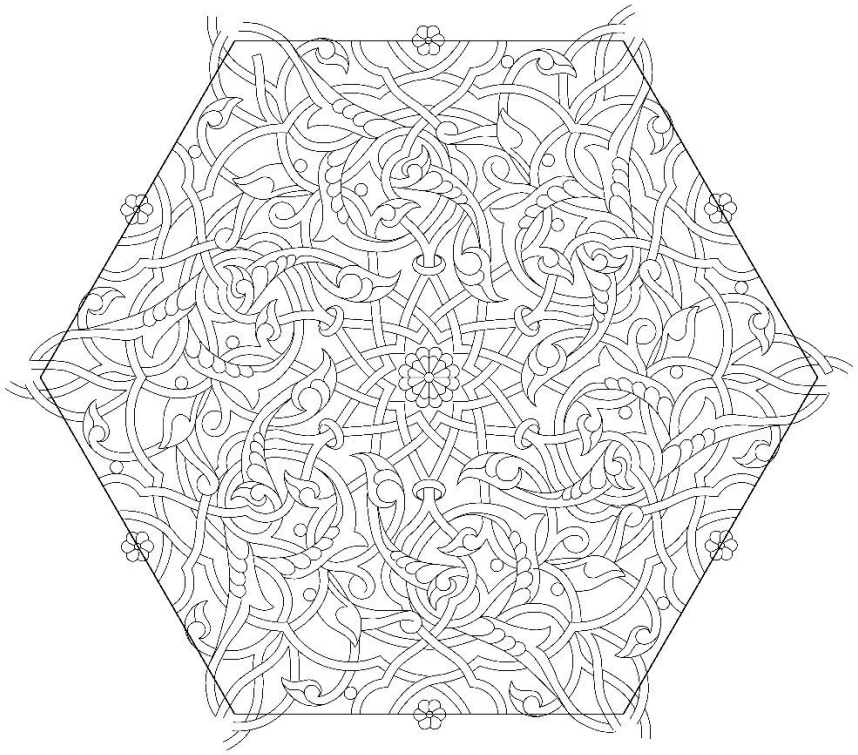
Çizim 127 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desendeki Yalın Rumî Motifi (M-31)

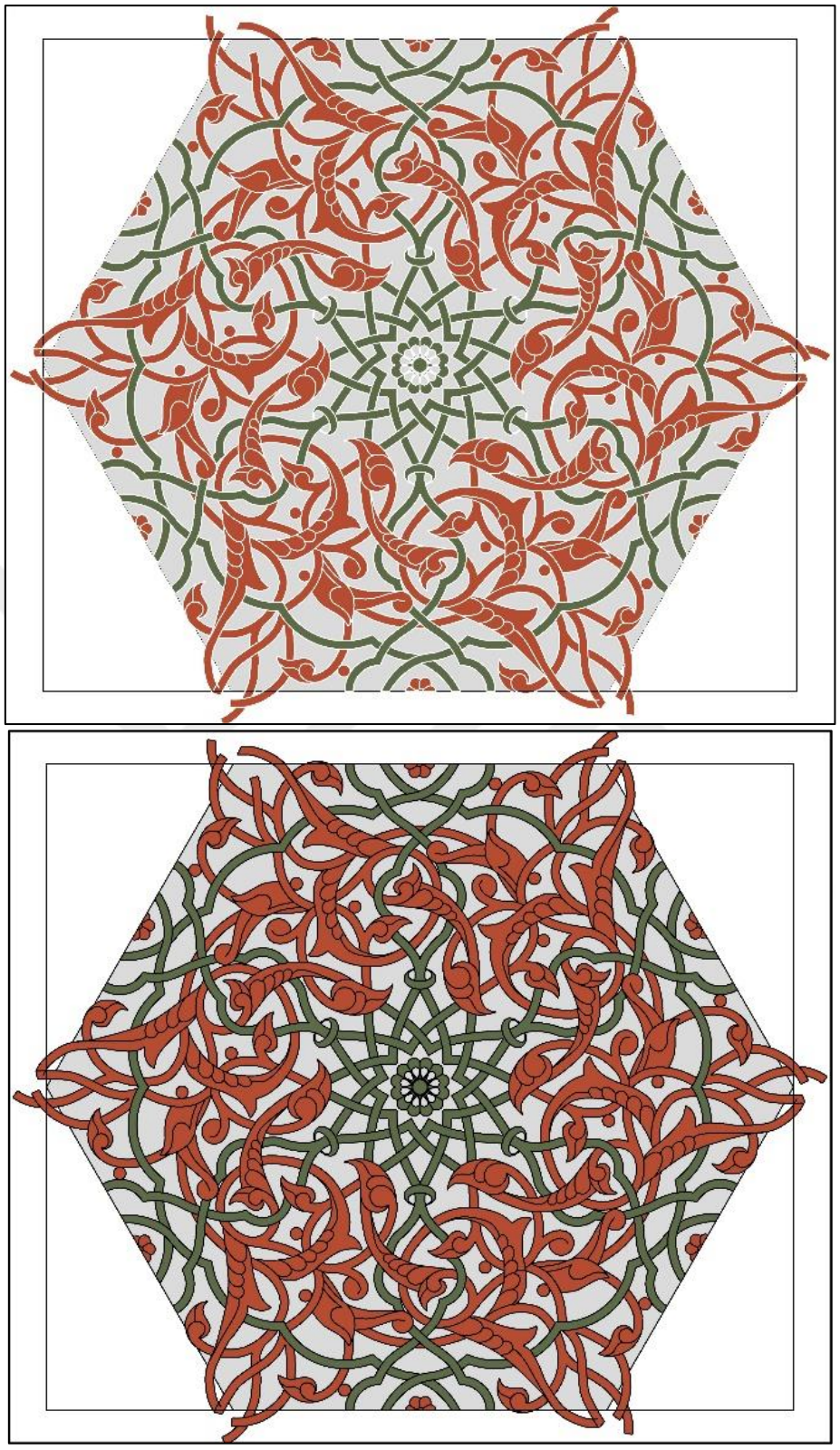
Çizim 128 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait İkinci Desendeki Tahrir Çizgileri

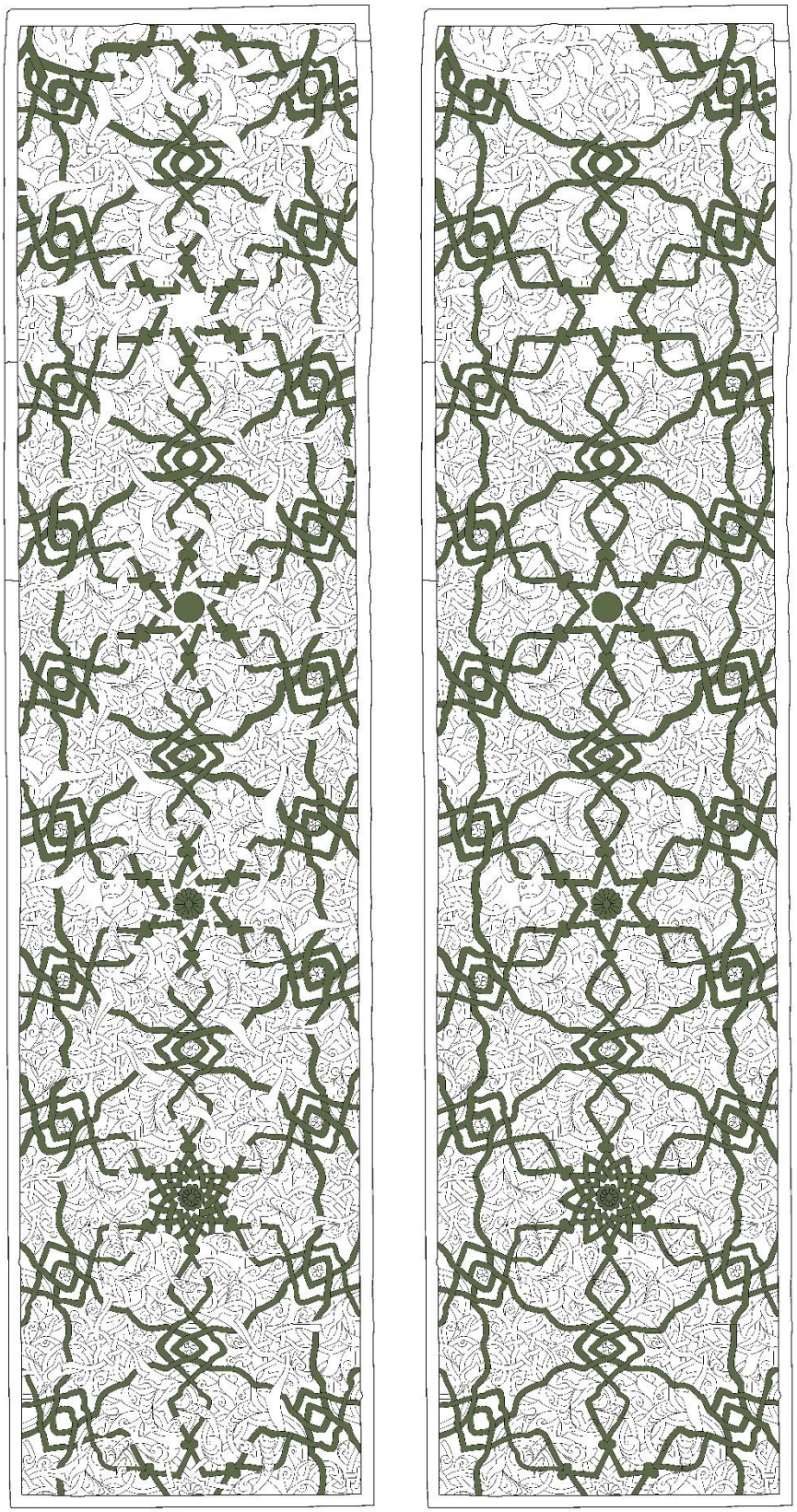
Çizim 129 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait Birinci ve İkinci Desenin Beraber Gösterildiği Çizgi Yolları

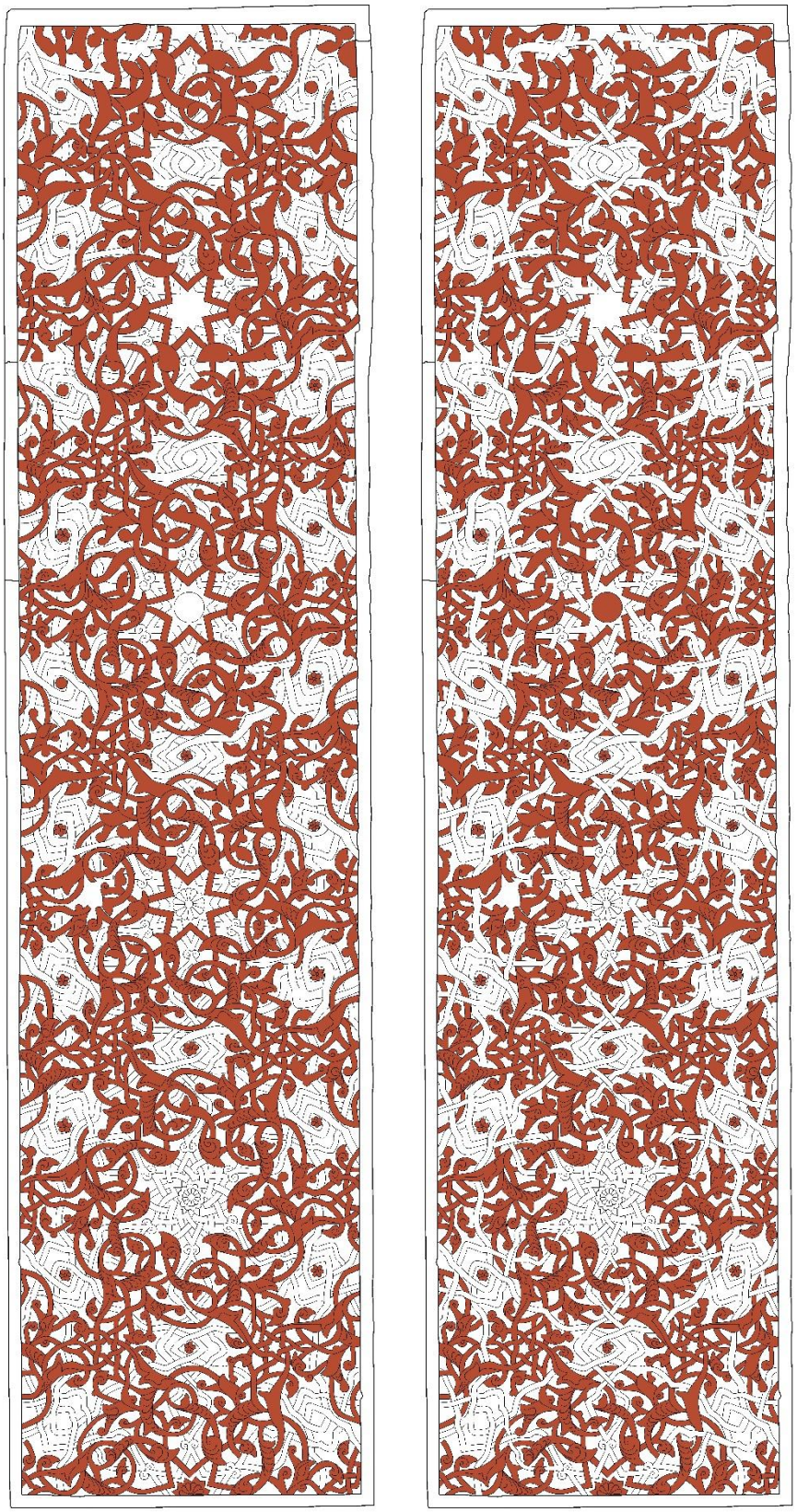
Çizim 130 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait Birinci ve İkinci Desenin Beraber Gösterildiği Tahrir Çizgileri

Çizim 131 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunun Çözümlemesi Yapılan Pafta Dilimine Ait Birinci ve İkinci Desenin Renklendirilmiş gösterimi

Çizim 132 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Geçit Panosu Geometrik Desen Kompozisyonu

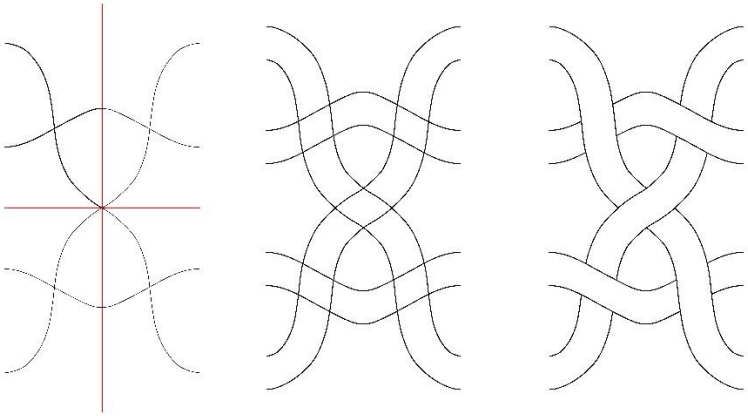
Çizim 133 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Geçit Panosu Bitkisel Desen Kompozisyonu

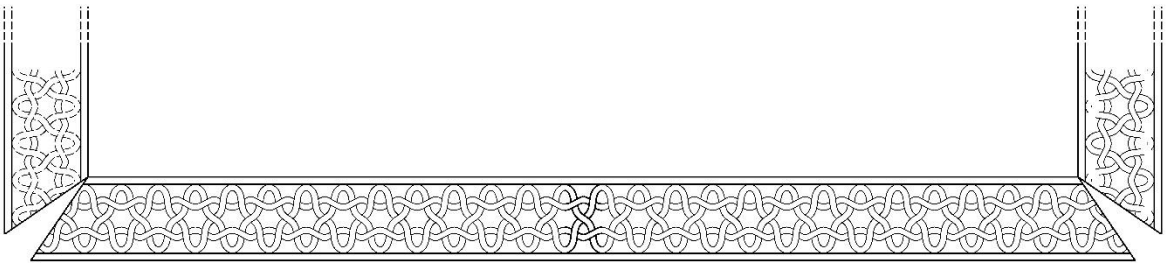
Çizim 134 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Geçit Panosu Geometrik ve Bitkisel Desen Kompozisyonları

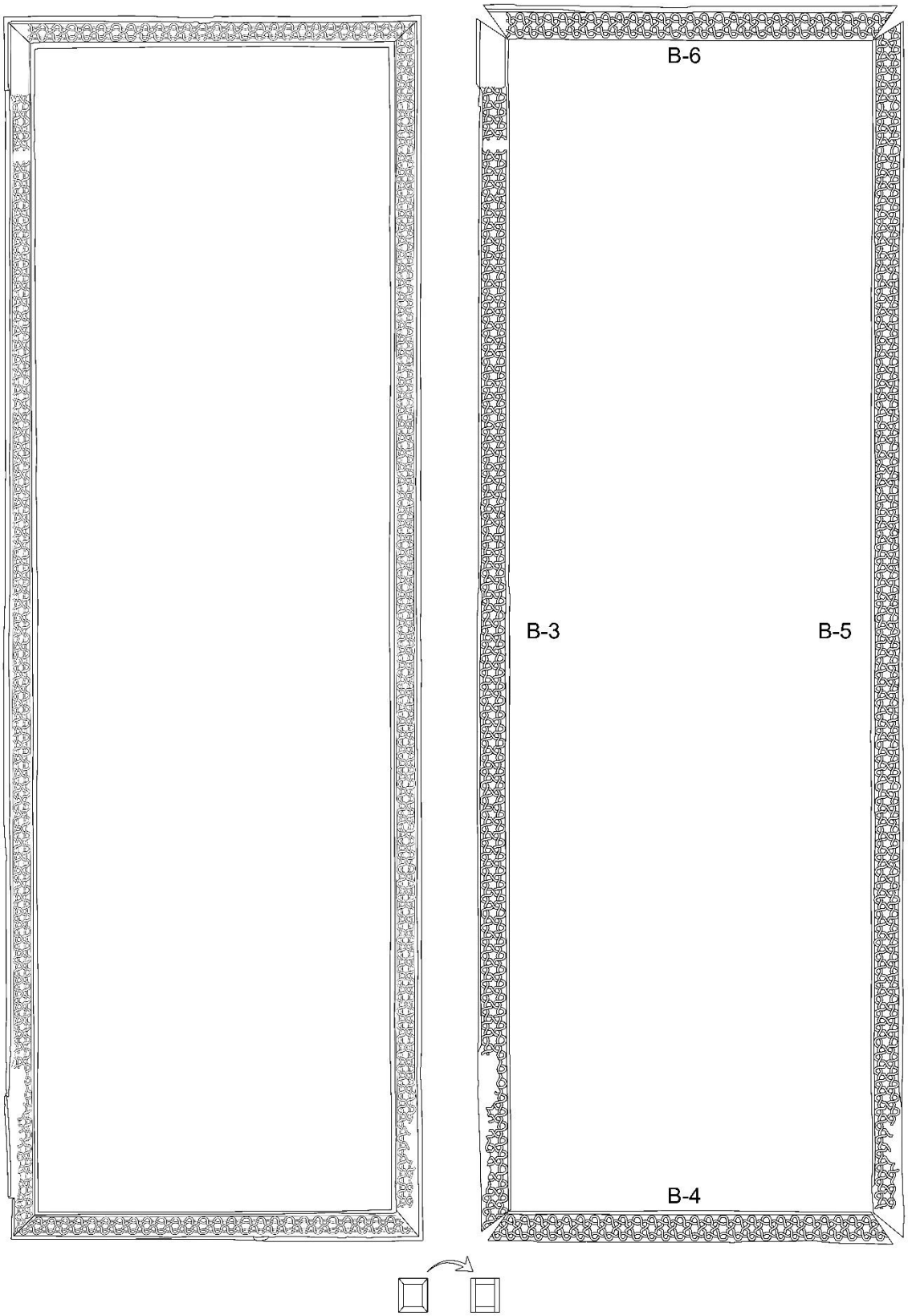
Fotoğraf 31 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazın Ortomozaik Görüntüsü

Çizim 135 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazdaki Geometrik Motif

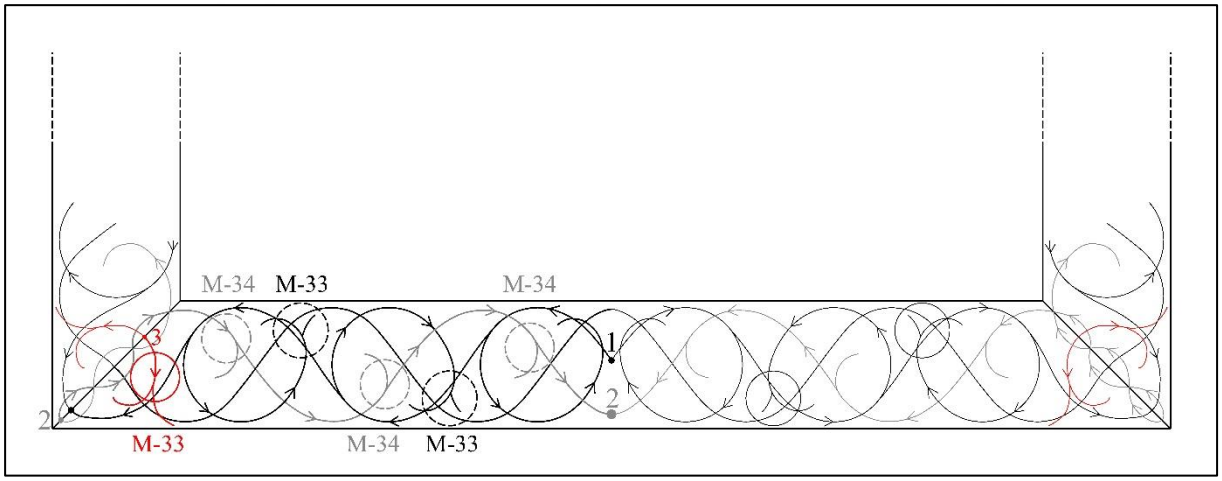
Çizim 136 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazın Genel Desen Kompozisyonu

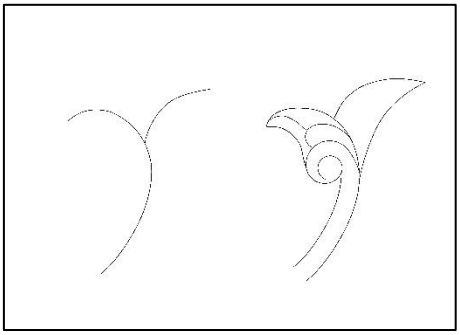
Çizim 137 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazı

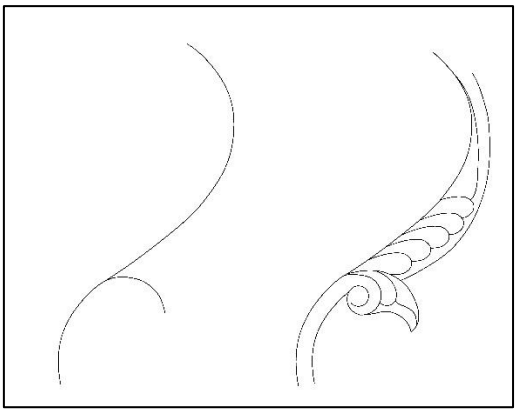
Fotoğraf 32 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazının Ortomozaik Görüntüsü

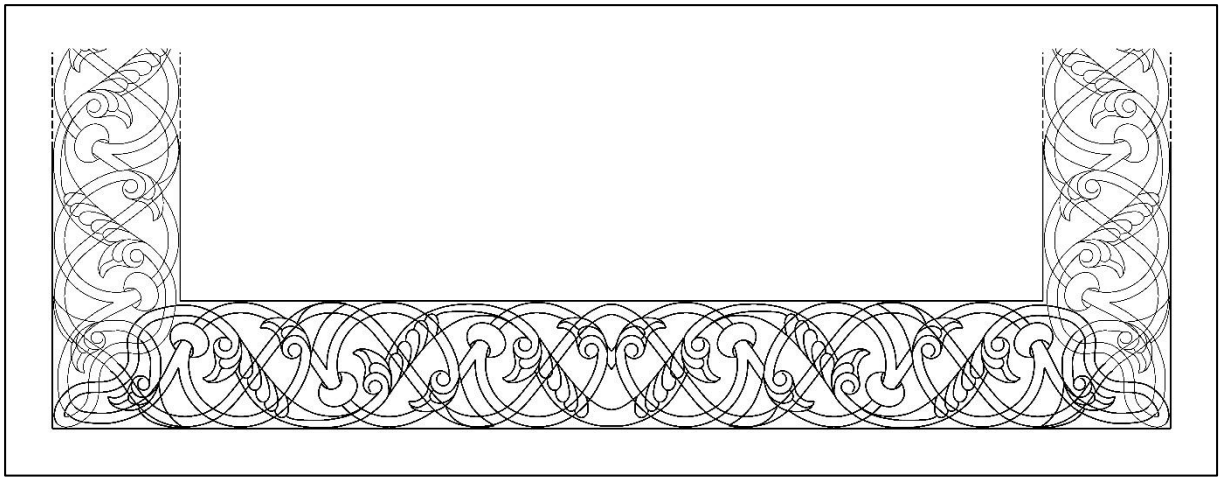
Çizim 138 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazının Çiftiplik Rumi Şeması ve İplik Yol çizgileri

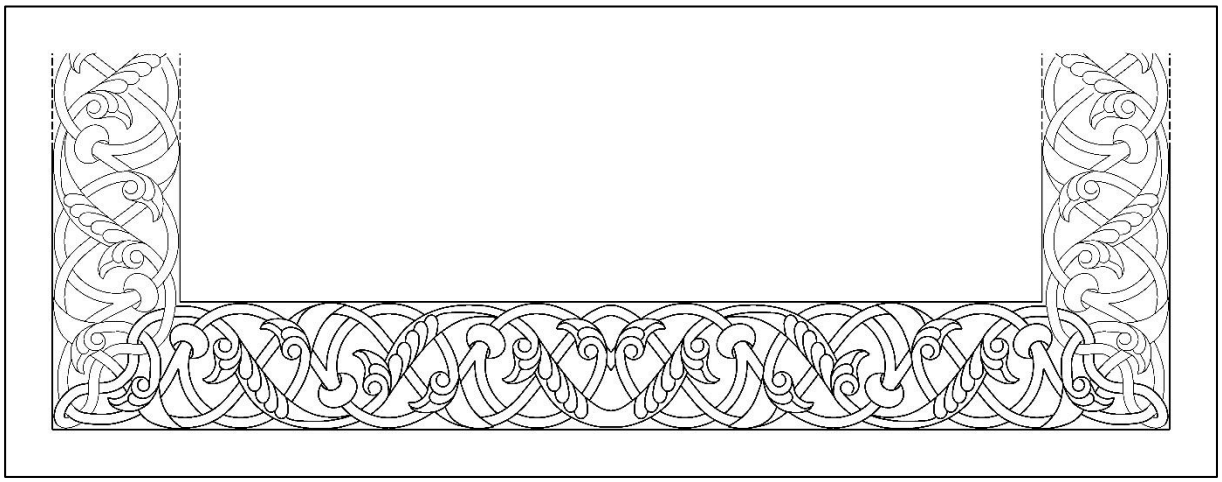
Çizim 139 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazındaki Yalın Rumî Motifi (M-33)

Çizim 140 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazındaki Yalın Rumî Motifi (M-34)

Çizim 141 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazındaki Motiflerin Tahrir Çizgileri

Çizim 142 - Edirne Eski Camii Minberi Batı Cephesi Geçit Panosunu Çevreleyen Pervazındaki Kompozisyona Göre Alt-Üst Geçişleri

Fotoğraf 33 - Edirne Eski Camii Minberi Köşkü

Fotoğraf 34 - Edirne Eski Camii Minberi Külahı

A. Edirne Üç Şerefeli Camii

1. Yapının Tanıtımı

Sultan II. Murad (1421-1444) tarafından, Edirne şehir merkezinde 841-851/1437-1447 yılları arasında yaptırılmıştır. Şadırvanlı avlusu ile dıştan 66.50 m ve 64.50 m ölçüsünde yer kaplayan camisi ile saatli medrese, mektep, sebil, çeşme ve hazireden meydana gelen küçük bir külliyedir[119]. Camiyi, Fatih devrinde yazılan en eski vesika, Hikayet-i Beşir Çelebi'nin Tarih-i Edirne risalesinde geçen bilgiye göre, Mimar Muslihiddin ve Şehabeddin Usta'nın yaptığı kabul edilmektedir [120].

Kesme küfeki taşından yapılan caminin şadırvan avlusu haremden daha büyüktür[121]. XVI. yüzyıl camilerinin yolunu açan Üç Şerefeli Camii'nin getirdiği yeniliklerden biri bu şadırvanlı avludur[122]. Klasik Osmanlı dönemi camilerine şadırvanlı avlu planıyla ve birazdan bahsedeceğimiz kubbe sistemleri ile bu yönde bir örneklik teşkil etmektedir[123]. Revaklı avlunun her üç tarafında kapıları mevcuttur.

Caminin dört bir tarafındaki minarelerden güney batı yönündeki, camiye adını veren Üç şerefeli minarenin, her üç şerefesine ayrı yollardan çıkılacak şekilde yapılması Selimiye minarelerine örnek olmuştur[124] ve Selimiye'nin minareleri inşa olana kadar 67.65 m

Fotoğraf 35 - Edirne Eski Camii Minberi Doğu Cephesi Yan Aynalığı

yüksekliğiyle döneminin en yüksek minaresi olarak geçmektedir. Güney doğu yönündeki minaresi daha alçak ve iki şerefeli, kuzey köşelerdeki minareler ise en kısa olanları ve tek şerefelidirler[125].

Enine dikdörtgen planlı olan haremin büyük kubbesi 24.10 m çapında, on iki pencereli bir kasnağa oturur[126], yanlarda da 10.50 m çapında ikişer kubbe ile örtülüdür. Ana kubbe ile

---

[119] Yetkin, *İslam Mimarisi*, s.228; Akçıl, "Edirne Eskicamii", s. 97-98.

[120] Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Çelebi ve Sultan Murad Devri*, s.423.

[121] İşli ve Koz, *Edirne: Serhattaki Payitaht*, s.340.

[122] Matthews, *İstanbul'un Camileri*, s. 9.

[123] Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 74.

[124] Aslanapa, *Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1965, s. 226.

[125] Kuran, *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami*, s. 55.

[126] Yetkin, *İslam Mimarisi*, s. 229.

yan kubbeler arasında oluşan üçgen alanlarda mukarnaslı dört küçük kubbeyle örtülmüştür[127]. Ana kubbeyi taşıyan altı payeli plan şemasıyla, Mimar Sinan tarafından geliştirilen camilerin ana fikrini gerçekleştiren bir öncü olarak oldukça önemlidir[128]. Osmanlı mimarisinde klasik üslubun başlangıcı kabul edilir[129].

Caminin iç nakışlarının, R. O. Tosyavizade'nin eserinde geçen bilgiye göre, Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde, inşa olunduğu dönemde İran'dan getirilen boyalar ile Acem Mâni isminde bir nakkaş tarafından yapıldığı bahsedilmektedir[130]. Caminin geçirdiği en büyük onarım, 1752 depreminin sebep olduğu tahribattan sonra Sultan III. Mustafa tarafından gerçekleştirilen tamirattır[131]. Avlu revak kubbelerinden bazılarının içlerinde ise orjinal kalemişleri zamanımıza ulaşmıştır. Bunlar, Sultan II. Murad devri tezyinî motifleri hakkında fikir vermesi ve tezyinat tarihi açısından oldukça önemlidir[132].

2. Minberin Tanıtımı

Minber, caminin harem alanında mihrabın batısında, bir kısmı mihrap duvarında gömülü olan payenin doğusunda, mihrap duvarına dik olarak yerleştirilmiş ve 100x433x547 cm ölçülerindedir.

[127] Akçıl, "Edirne Eskicamii", s. 97-98.

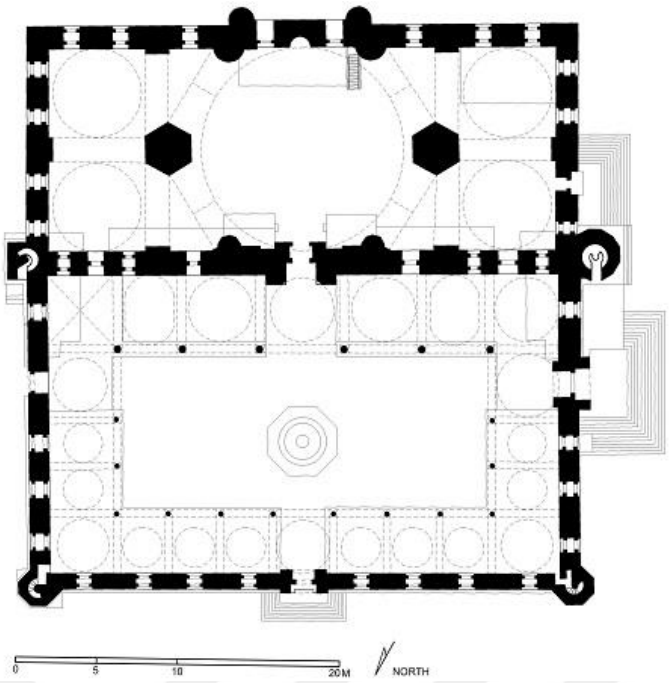
[128] Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s.73.

[129] Arseven, *Türk Sanatı Tarihi*, s. 278.

[130] Tosyavizade, *Edirne Evkaf-ı İslamiyye Tarihi, Camiler ve Mescidler*, s. 53.

[131] İşli ve Koz, *Edirne: Serhattaki Payitaht*, s.340.

[132] Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Çelebi ve Sultan Murad Devri*, s. 19,22,24.

Plan 4 – Edirne Üç Şerefeli Camii Planı[133]

Tarihlendirilmesi: Yapıldığından bu yana orjinalliğini koruyan minber, Sultan II. Murad zamanında yani 841-851/1437-1447 tarihinde inşa edilen camiyle aynı zamanlarda yapılmıştır.

Kitabe: Minberin kapısının aynalık kısmında, oyma tekniği kullanılarak yapılmış, celî sülüs hatla yazılı "Kelime-i Şehadet" iki satır içerisinde yer almaktadır. Yazının satır sonlarında da çiçekli bir dal motifi vardır.

Bezemeler: Minberin sadeliğini kırmak için tüm cephelerine silmelerle hareketlilik kazandırılmak istenmiştir. Üç Şerefeli Camii'nin minberi ile alakalı kaynaklarda ise çok az bilgi bulunmaktadır. Genel olarak, minberinin mermerden yapıldığı ve çok sade olduğu yazılıdır[134].

Kapı: Minberin kapı çerçevesi kırmızı, kemer koltukları ise yeşil renge boyanmıştır. Kapı açıklığının üzeri pencî kemerle sonlandırılmış ve bu açıklık 59x179 cm ölçülerindedir. Minber kapı çerçevesinin dış köşeleri, alt başlık ve üst başlıkları mukarnaslı, daire planlı köşe sütunceleri ile yuvarlatılmıştır. Kapının üzerindeki taç kısmı, kenarlarında iki yarım ve ortada

[133] https://okuryazarim.com/beylikler-donemi-mimari-planlari/ Erişim Tarihi: 06.04.2022.

[134] Ayverdi ve Yüksel, *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi*, s. 58., Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, s.77.

üzerindeki izlerden yeni olduğu anlaşılan tam bir rumî tepelikten oluşmaktadır. Son olarak ise minberin giriş basamağı, köşeleri pahlanmış orjinal bir basamaktır.

Süpürgelik: Minberde süpürgelik kısmı bulunmamaktadır.

Yan Aynalıklar: Minber, sadece erken Osmanlı dönemi içinde değil tüm Anadolu minberleri içerisinde farklı özelliklere sahiptir. Silmelerden oluşan bir kaideye oturan minberin dikkat çeken ilk unsuru normalde köşk altında gördüğümüz geçit açıklığının, bu minberde yan aynalıkta olmasıdır. Bu açıklığın, minberin batı yüzünü kısmen kapatan paye yüzünden yan aynalığa açıldığı düşünülmektedir. Anadolu'da, bu yönden buna benzer bir örnek olduğu düşünülmemektedir. Aynı zamanda açıklığın kemer formunun benzerine de yine rastlanılmamıştır. Bu kemer formunu, E.H. Ayverdi "yükselici kemer" olarak tanımlar fakat formu ne olursa olsun, bir kemerin kilit taşına doğru zaten yükselme zorunluluğu vardır. A.T. Yavuz ise "gemi teknesi sivri/teğet kemer" diye adlandırmıştır. Geçidin güney duvarı üzerine ise, çeyrek küre şekilli, teğet kemerli kavsaraya sahip bir mihrabiye açılmıştır[135].

Trabzanlar: Minberin diğer kısımları gibi trabzanları da sade olup, silmeler ile çerçevelenmiştir.

Geçit: Yukarıda bahsetmiş olduğumuz şekliyle geçit açıklığı minberin batı tarafındaki paye nedeniyle yan aynalığa çekilmiştir ve geçit kısmı silmeler ile hareketlendirilmiştir. Köşk altının bahsetmiş olduğumuz batıdaki payeye denk gelen kısmındaki silmeler ise doğudakilere göre biraz daha öne çekilmiştir.

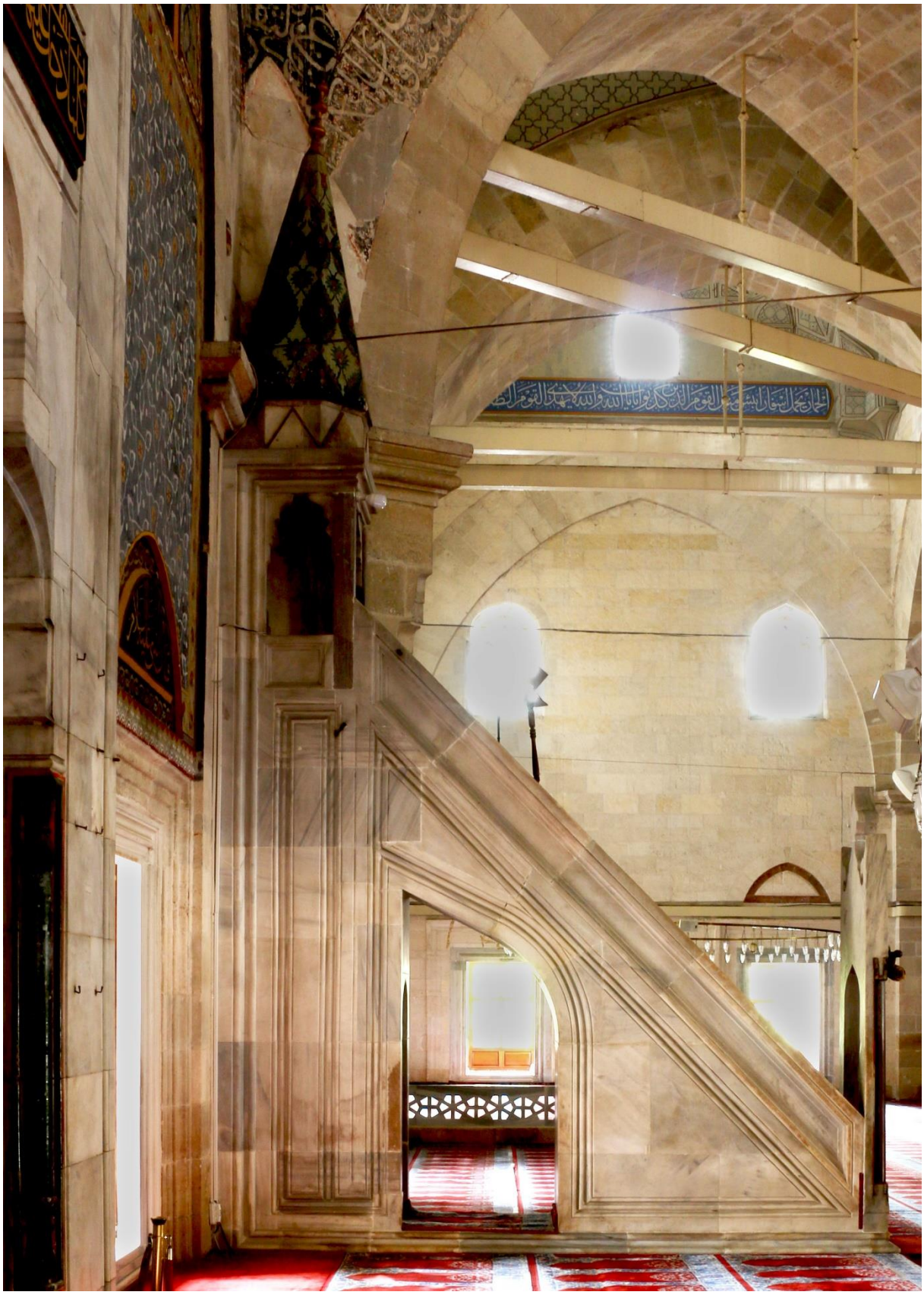
Köşk: Dilimli kemerli düzenlenmiş olan köşk kemeri de, mürekkep silmelere sahiptir. Sekizgen piramidal şekilli külah, Osmanlı'nın geç dönem resim sanatının özelliklerine sahip kalemişleriyle bezelidir ve bu külahın kasnağının da görülebilen her bir yüzü, üçgen unsurlarla dolgulandırılmıştır. Üç boğuma sahip alemi ise yenidir.

Onarımlar: Caminin geçmiş tarihlerde bildiğimiz en eski ve en kapsamlı tamiratı yukarıda da belirttiğimiz şekilde, 1752 depreminin sebep olduğu tahribattan sonra Sultan III. Mustafa tarafından gerçekleştirilen tamirattır. Yapı bütünüyle en son 16 yıl süren kapsamlı bir restorasyondan 2009 yılında çıkmıştır.

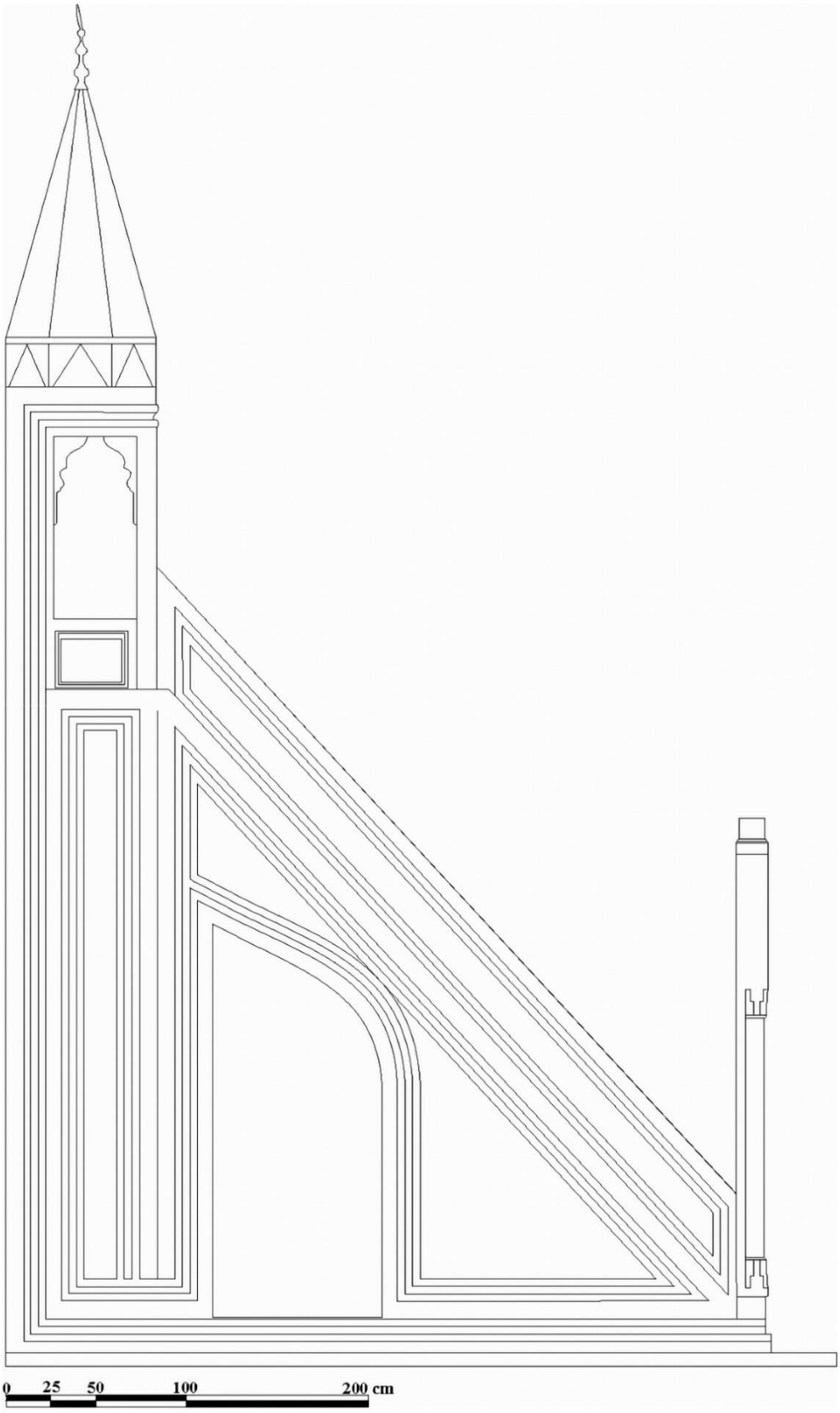
[135] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 97,98.

Fotoğraf 36 - Edirne Üç Şerefeli Camii Minberi Kapısı

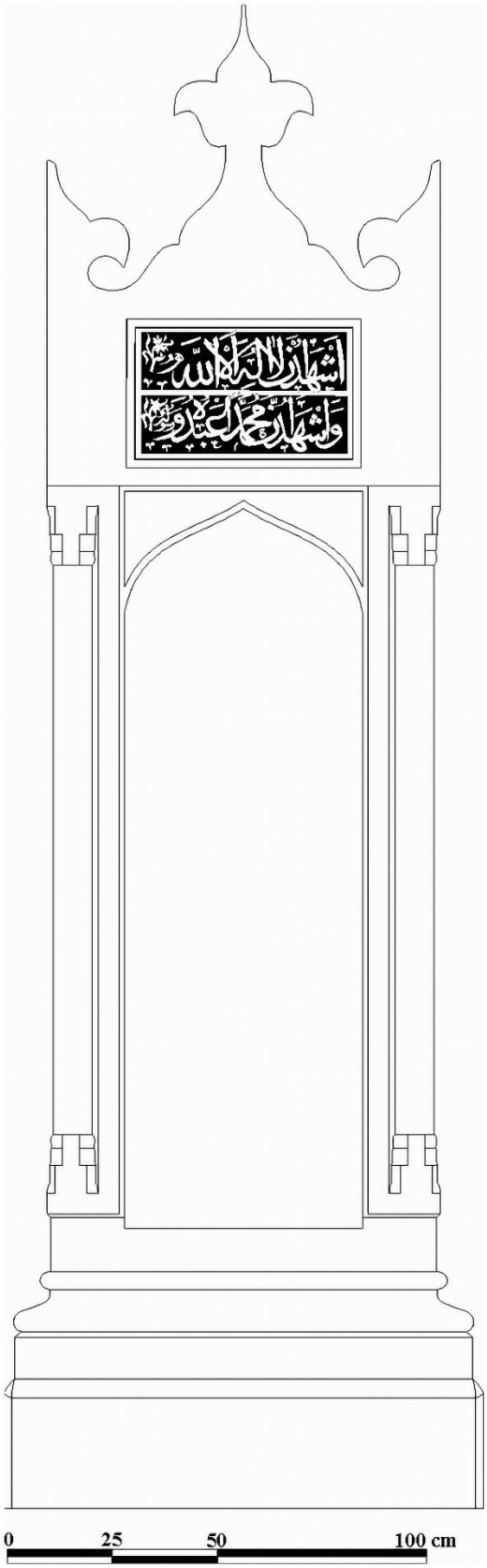

Fotoğraf 37 - Edirne Üç Şerefeli Camii Minberi Doğu Cephesi

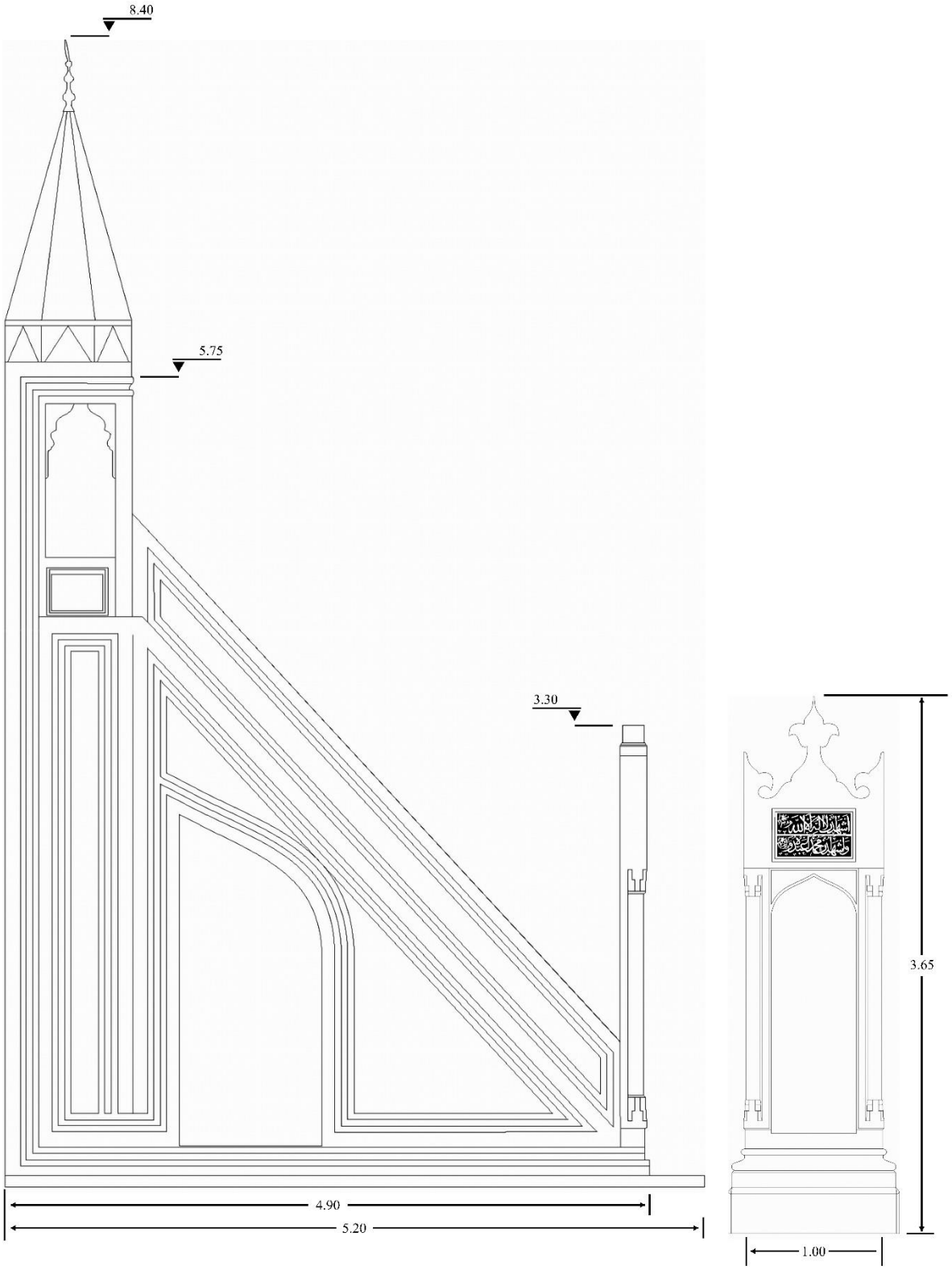
Rölöve 8 - Edirne Üç Şerefeli Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi[136]

[136] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 97.

Rölöve 9 - Edirne Üç Şerefeli Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi[137]

[137] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 98.

Rölöve 10 - Edirne Üç Şerefeli Camii Minberi Ölçüler

B. Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii

1. Yapının Tanıtımı

Caminin banisi, Fatih Sultan Mehmed'in (1451-1481) vezirlerinden Zağanos Mehmed Paşa'dır[138]. Şehrin merkezinde, Mustafa Fakıh Mahallesi'nde çarşı içerisinde yer almaktadır. 1461 tarihli vakfiyesine göre cami, belirtilen bu tarihte veya birkaç yıl öncesi inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir. Fakat, günümüzde yer alan yapı Zağanos Mehmed Paşa'nın yaptırdığı değil, 1577 ve 1897 yıllarında yaşanan depremlerde büyük ölçüde zarar gören ve 1904 yılındaki tamir kitabesinden anladığımız üzere Mutasarrıf Ömer Ali Bey'in yönetiminde, gayrimüslim mimarlara çizdirilerek, yeniden farklı bir şekilde inşa edilen yapıdır[139].

Camiye ait eski bir fotoğrafa göre E. H. Ayverdi, caminin eskiden enine iki ayak altı kubbeye oturduğunu kesin olarak söyleyebiliriz demektedir fakat, caminin şimdiki ölçülerine göre arkada iki ayağının daha olabileceğinden söz etmektedir ve caminin eski planını dört ayak dokuz kubbeye göre çizmiştir. Zağanos Paşa Camii'nin bu eski planında, haremin büyüklüğünde revaklı, ortasında şadırvanı bulunan bir de avlusu bulunmaktadır[140].

Fatih Sultan Mehmed, Edirne'de iken kendisine vezirlik görevi verdiği Zağanos Paşa'nın, buradaki, Edirne Eski Camii'nin planından esinlenerek, Balıkesir'de camisini inşa ettirdiği düşünülmektedir. Ayrıca bir külliye şeklinde olan caminin imareti, hamamı ve Zağanos Paşa'ya ait türbesi bugün mevcut değildir[141]. Caminin doğu, batı ve kuzey cephelerinde birer giriş kapısı yer almaktadır. Caminin günümüz planında, ortada sekizgen bir kasnak üzerinde, yarım küre şeklinde büyük bir kubbesi vardır. Bu kubbeden daha alçakta, dört köşede daha küçük kubbeler ve güney cephe hariç kubbelerin dışındaki kısımlarda da tonozlar bulunmaktadır[142]. Caminin

---

[138] Ali Himmet Berki, "İslâmda Vakıf, Zağanus Paşa ve Zevcesi Nefise Hatun Vakfiyeleri", *Vakıflar Dergisi*, IV, Ankara: 1958., s. 27., Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi,* s. 106., Kuban, *Osmanlı Mimarisi,* s. 212., Eren, *Zağnos Paşa,* s.127., Eren, *Mutasarrıf Ömer Ali Bey*, s. 102., Bayrakal, "Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camisi Minber Kapısının Düşündürdükleri", *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı:XVI/I, Nisan, 2007., s. 104.

[139] Yazıcı, *Ocak 1998 Balıkesir Depremi ve Sonrası*, s. 74., Bayrakal, "Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camisi Minber Kapısının Düşündürdükleri", s.1, Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 104,105., Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 106., Eren, *Zağnos Paşa*, s. 127., Eren, *Mutasarrıf Ömer Ali Bey*, s. 102, 103.

[140] Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri*, s. 58.

[141] Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, s. 212.

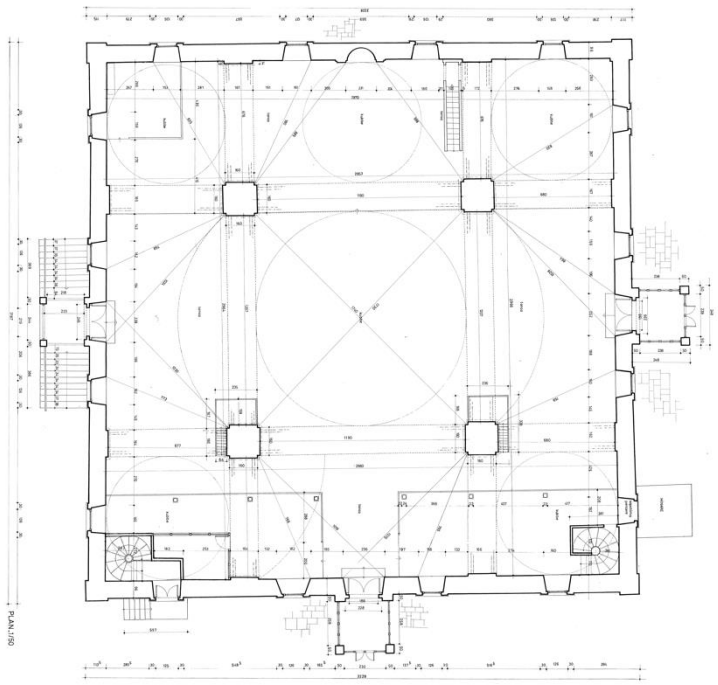
[142] Eren, *Mutasarrıf Ömer Ali Bey*, s. 123.

gayrimüslim bir mimara yaptırılan maketinde mihrabın üstündeki tonoz, Mutasarrıf Ömer Ali Bey'in talimatı ile, haçvari bir görünüm oluşturduğu için kubbeye dönüştürülmüştür[143].

Zağanos Paşa Camii'nin mihrabı yine, Ömer Ali Bey'in 1904 yılı inşaatına dayanmaktadır; tamamen mermer kaplı olup süslemeleri Osmanlı mimarisinin geç devir özelliklerini sergilemektedir[144].

2. Minberin Tanıtımı

Minber, caminin harem alanında mihrabın batısında, mihrap duvarına dik olarak yerleştirilmiş vaziyettedir. 132x565x785 ölçülerindeki Zağanos Mehmed Paşa Camii minberi 13 basamaklıdır.

Plan 5 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Planı[145]

[143] Eren, *Mutasarrıf Ömer Ali Bey*, s. 117.

[144] Eren, *Mutasarrıf Ömer Ali Bey*, s. 124.

[145] https://okuryazarim.com/beylikler-donemi-mimari-planlari/ Erişim Tarihi: 06.04.2022.

Tarihlendirilmesi: Yukarıda da belirttiğimiz şekilde, Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii'nin, inşa kitabesinin bulunmayışından dolayı 1461 tarihli vakfiyesine göre, belirtilen bu tarihte veya birkaç yıl önce yapıldığı düşünülmektedir. Yaşanan depremler sonucu büyük hasarlar alan caminin, minberinin de büyük hasar aldığı ve birçok kısmının yenilenerek günümüze minberin yapımından sadece kapısının kaldığı hem kaynaklarda[146] geçmektedir, hem de yerindeki incelemelerimizde bu doğrultuda olmuştur. Sonuç olarak, minberin kapısı dışındaki diğer kısımlarının da, 1904 inşaatından kalma olduğu görüşü[147] kuvvetle muhtemeldir.

Kitabe: Minberin kapısının aynalığında, dikdörtgen şekilli kitabeliğin içerisinde, müsennâ tarzda yazılmış "لا اله الا الله و الحمد لله" ibaresi bulunur[148]. Ayrıca, panodaki bu kelimelerin harflerinin ebced hesabı ile 865/1461 tarihini verdiği söylenmiştir[149].

Bezemeler: Minberin süslemeleri, yoğun olarak kapısında bulunmaktadır. Minberin kapısı yapıldığı dönemin sanatını yansıtırken yenilenen diğer kısımları ise daha sade tezyin edilmiştir ve Osmanlı'nın son dönem sanatını yansıtmaktadır.

Kapı: Minberin kapı kısmındaki bütün motifler altın yaldız ile boyanmıştır ve bitkisel motiflerin yüzeyleri yivlendirilmiştir. Dikdörtgen bir çerçeve içinde bulunan ve pencî kemer ile sonlandırılmış kapının giriş açıklığı, genişlik olarak 56 cm, yükseklik olarak da 157 cm'dir. Kemerinin tepe noktasında bir rumî tepeliği, koltuklarında rumî geçmeler, alta doğru ise yaprak motifleri yer almaktadır. Bu alanın hemen dışında dikdörtgen olarak dolanan pervazda ise zencirekler bulunmaktadır. Minber kapısının dış köşelerinde bulunan köşe sütunceleri daire planlı olup, bu sütuncelerin alt başlık ve üst başlıkları köşeleri pahlı dikdörtgen prizma şeklindedir. Bahsettiğimiz bu her iki kısımda bulunan rumîlerin düzenlenişleri birbirine benzer şekildedir, fakat gövdesindeki bezemeler daha seyrektir. Bezemesi iki bölüme ayrılarak süslenmiş kapı sövesi, 23.5 cm kalınlığındadır. Kapının sövesinin kuzeye bakan yüzeyindekileri daire planlı köşe sütunceleri oluştururken, güneye bakan yüzeydeki bezemeleri ise, dikdörtgen bir kesitin içinde bulunan geometrik bir motif düzenlemesi oluşturmaktadır. Bu

[146] Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri*, s. 59., Bayrakal, "Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camisi Minber Kapısının Düşündürdükleri", s. 2., Eren, *Zağnos Paşa*, s. 145., Eren, *Mutasarrıf Ömer Ali Bey*, s. 127.

[147] Ayverdi, Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri, s. 59.

[148] Eren, *Zağnos Paşa*, s. 146., Eren, *Mutasarrıf Ömer Ali Bey*, s. 126., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 107., Bayrakal, "Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camisi Minber Kapısının Düşündürdükleri", s. 3.

[149] Eren, *Zağnos Paşa*, s. 146., Eren, *Mutasarrıf Ömer Ali Bey*, s. 126.

düzenleme, birbiri içine geçmiş yarım ve tam altıgenler ile, bu altıgenlerin merkezinde kırık hatlı çizgilerle oluşmuş altı köşeli yıldızlardan oluşmaktadır[150].

Minberin taç kısmının çoğunluğunu, birbirlerine saplarından bağlanmış rumî tepeliği ve rumîler oluşturmaktadır. Üstünde, birbiri içine geçmiş dairelerden oluşan sekiz kollu bir yıldız bulunmaktadır. Üst kısmı kırık olan taç kısmının ise, muhtemel olarak bir rumî tepeliği ile son bulduğu düşünülmektedir[151].

Sedat Bayrakal makalesinde, minberin kapısı ile diğer kısımlarının aynı döneme ait olmadıklarıyla alakalı şu tespitlerde bulunmuştur. Minberin geçidindeki dairevî kemeri, köşk korkuluğundaki panoları, mürekkep kemer ile sonlanan köşk açıklığı, yine köşkünün sütun başlıkları, trabzanlarında içleri boşaltılmış şekilde olan süslemeleri ve yan aynalıkta bulunan gülbezek gibi unsurları ile Erken Osmanlı Dönemi'nde uygulanan işçiliklerden farklıdırlar. Minberin kapı açıklığının kemer formu ise, Erken Osmanlı Dönemi'ne tarihlenen birçok taş minber kapısı ile benzerlik göstermektedir. Edirne Üç Şerefeli Camii'nin minberi hariç, Afyon Gedik Ahmed Paşa, Amasya Sultan II. Bayezid, Amasya Mehmed Paşa, Edirne Sultan II. Bayezid, Malkara Gazi Ömer Bey ve İstanbul Atik Ali Paşa camilerin minber kapıları da aynı şekilde pencî kemer formundadırlar. Ayrıca, Erken Osmanlı dönemi mermer minberlerinde şöyle bir paralellik olduğundan bahsetmektedir: "Bir köşe sütuncesine sahip Erken Osmanlı Dönemi minberinde, yan aynalık yüzeyi bezemeliyse, sütunce gövdesi de buna paralel olarak bezemelidir. Bu kapsamdaki örneklerin tümü, IV. yüzyılın ikinci yarısına aittir…Tersi durumda bezeme ortadan kalkar." gibi bir gözlemi söz konusudur. Edirne Sultan II. Bayezid, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa ve İstanbul Atik Ali Paşa camilerinin minberleri, yan aynalık yüzeyi ile sütunce gövdesi bezemeli olanlara; Bergama Ulu, İstanbul Murad Paşa ve Edirne Üç Şerefeli camileri de her iki bölümü de sade olanlara örnektir. Erken Osmanlı Dönemi'nde bu paralelliğin aksi durumunda ilerleyen yan aynalık ve köşe sütuncesine rastlanmamıştır. Bu yüzden Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii'nde de aynı paralellik doğrultusunda, minberin köşe sütunceleri bezemeli olduğundan bugün mevcut olmayan eski

[150] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 106, 107., Bayrakal, "Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camisi Minber Kapısının Düşündürdükleri", s. 2,3.

[151] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 107., Bayrakal, "Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camisi Minber Kapısının Düşündürdükleri", s. 2.

yan aynalıklarının da şimdiki gibi sade değil de bezemeli olduğu düşünülmektedir[152]. (Fotoğraf 40)

Süpürgelik: İstanbul Murad Paşa Camii'nin minberinde olduğu gibi sonradan yapılsa da; Edirne Eski, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa, İstanbul Davud Paşa ve Bergama Ulu camilerinin minberlerinde olduğu gibi süpürgelik kısmı yapılmamış, yan aynalıkları geniş tutulmuştur.

Yan Aynalıklar: Yan aynalığındaki tek süs unsuru, ayrı bir dairenin içerisine alınan gülbezek motifidir. Bu gülbezek motifi altın yaldız ile boyanmıştır. Yan aynalıkları ayrıca birbirini aynı şekilde tekrar eden kıvrımlardan oluşan bir dik üçgen şeklindeki silme şeridi çevrelemektedir ve bu kısım da altın yaldız ile boyalıdır.

Trabzanlar: Yerinde incelemiş olduğumuz minberin kapısı ile trabzanlarında bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Trabzanları ile kapının bitiştiği yerin üzerinde önceki minberin trabzanlarının kenetlendiği yer olduğu düşünülen kurşun bir kenet deliği bulunmaktadır. Şimdiki bitişim yerinden yaklaşık olarak 15 cm yüksekte bulunan bu kurşun kenet deliği, eski trabzanların daha yukarıda olduğunun işareti olabilir ya da eskiden bir kapı payandasının olduğunu ve bu izin ondan kaldığı görüşünü de desteklemektedir. Minberin kapısı, damarlı ve daha koyu renkli bir mermer iken, diğer kısımları kapısına göre daha açık renkli ve daha az damarlıdır. Bu gözlemler ise, E. H. Ayverdi'nin sözünü doğrular niteliktedir ve cami gibi minberin kapısı dışındaki diğer kısımlarının da, 1904 inşaatından kalma olduğu görüşünü desteklemektedir[153].

Yapıldığı döneme ait olmadığı düşünülse de[154], minberin diğer kısımları bir bütün olarak, tezyinatı açısından oldukça sadedir. Minberin trabzanları, iki sıra halinde içleri boşaltılarak yapılmış yani kafesî oyma (şebekeli) tekniğinde dekoratif şekillerden oluşmaktadır.

Geçit: Geçit açıklığının kemeri dairevî kemerdir ve bu kısım oldukça sade düzenlenmiştir.

---

[152] Bayrakal, "Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camisi Minber Kapısının Düşündürdükleri", s. 3-5.

[153] Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri*, s. 59.

[154] Bayrakal, "Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camisi Minber Kapısının Düşündürdükleri", s. 2., Eren, *Zağnos Paşa*, s. 145., Eren, *Mutasarrıf Ömer Ali Bey*, s. 127.

Köşk: Köşk korkulukları sade olup köşk kemerlerinin yukarısı ise kaş kemerlidir ve aşağıda dilimli bir hâl alan mürekkep bir kemerden oluşmaktadır. Bu kemerleri taşıyan sütunların gövdeleri dilimli ve Batılılaşma dönemine ait bir süs unsuru olan korent başlıklıdır.

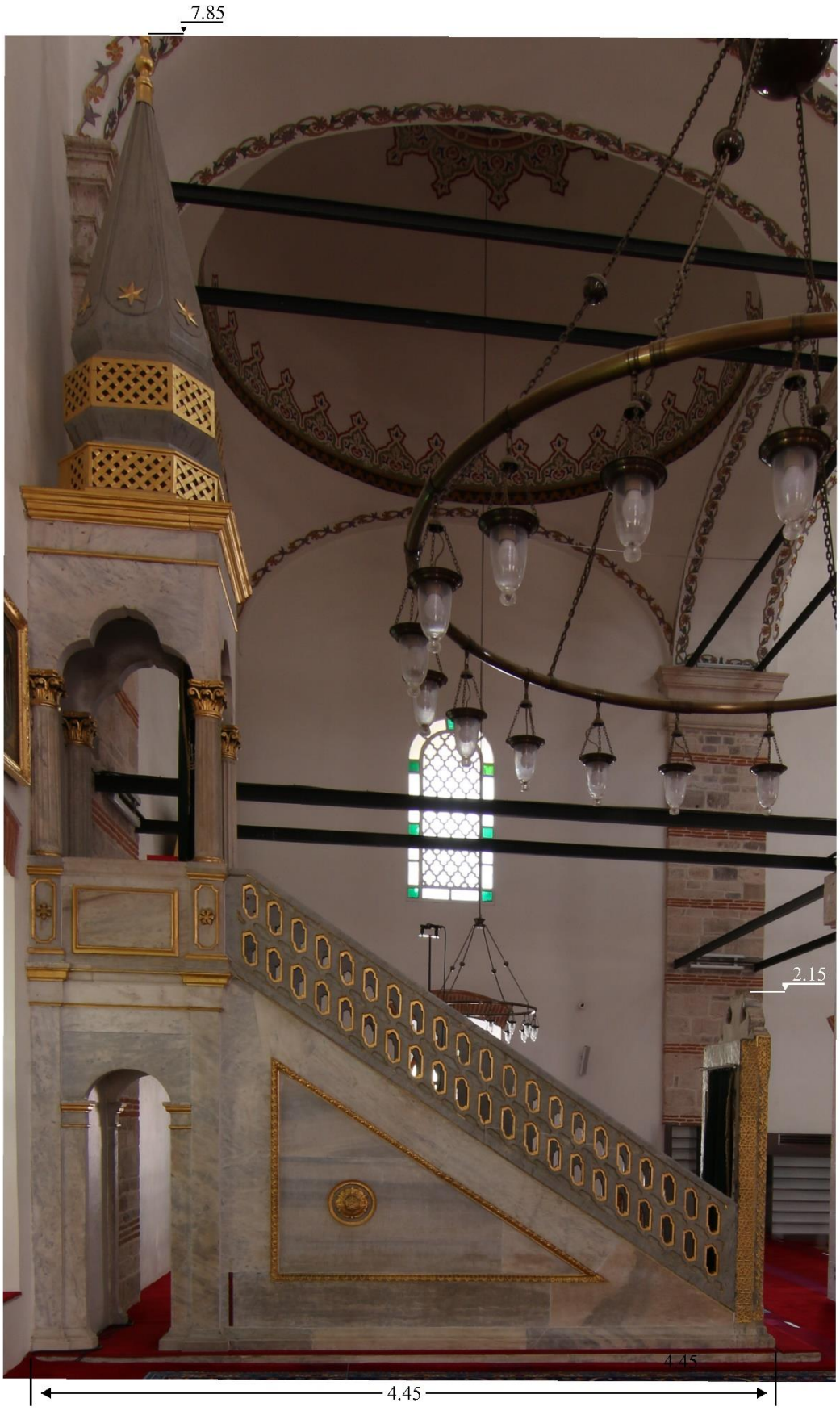
Altın yaldızlı boyamayla hareketlilik kazandırılan minberin külahı ise tamamen mermerdendir. Sekizgen kasnağın üzerinde külaha geçmeden evvel daraltılmış iki boğum arasında da bulunan sekizgen bir alan bulunmaktadır. Minberin köşkü gibi sonradan yapılan bu kısımların yüzeyleri oyularak, birbirlerine dik bir şekilde bir alt bir üstten geçen şeritlerin oluşturduğu sepet örgüsüne benzeyen motiflerden oluşmaktadır. Yine sekizgen olan minberin külahının her bir yüzeyinde ise altı kollu yıldız kabartmaları bulunmaktadır.

Onarımlar: Zağanos Paşa Camii ile alakalı, 8 Recep 985/ 21 Eylül 1577 tarihinde Balıkesir Kadısı'na yazılmış bir yazıda, caminin minberinin, desteklerinin ve haremindeki iki kubbesi ile avludaki kubbelerinin büyük bir deprem sonucu tahribata uğradığı belirtiliyor[155]. E. H. Ayverdi'de bütünüyle yenilenen Zağanos Paşa Camii'nin, günümüze kalan tek parçasının minberinin kapısı olduğunu söylüyor[156]. Yalnızca S. Erken, minberin tamamı ile günümüze kadar geldiğini söylemiştir[157].

[155] Muzaffer Erdoğan, "Osmanlı Devrinde Anadolu Camilerinde Restorasyon Faaliyetleri", *Vakıflar Dergisi*, VII, İstanbul: 1968, s. 166.

[156] Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri*, s. 59.

[157] *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, II, Ankara: 1977, s. 20.

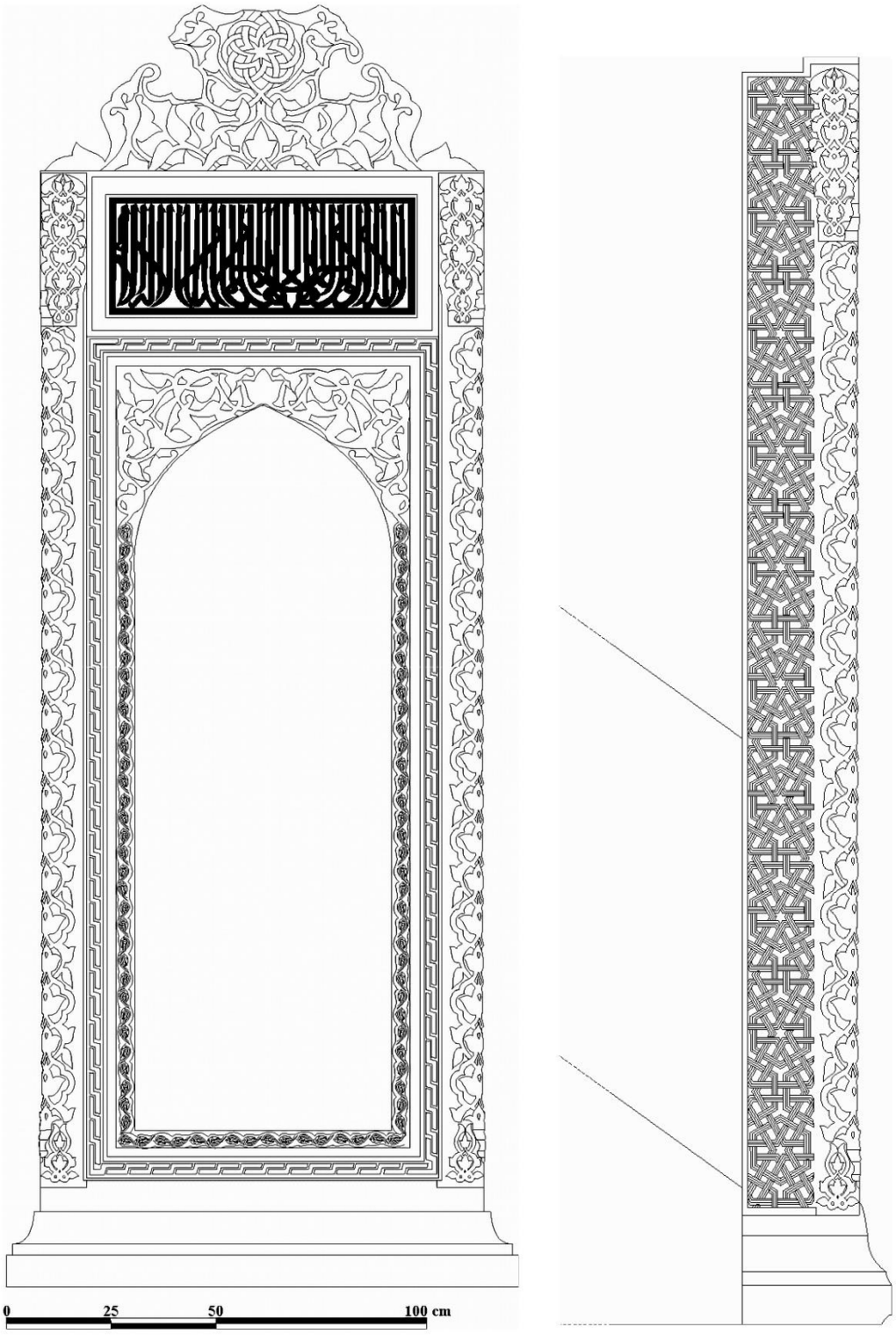
Fotoğraf 38 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberi Ölçüleri

Fotoğraf 39 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberi Ön Cehpe Ölçüsü

Fotoğraf 40 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberinin Kapısı

Rölöve 11 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minber Kapısı Rölövesi[158]

[158] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 106.

C. İstanbul Murad Paşa Camii

1. Yapının Tanıtımı

Murad Paşa Külliyesi, Bizans'ın ünlü Bovis Forumu üzerine[159], bugünün Fatih ilçesi, Aksaray semtinin Murat Paşa Mahallesi'nde bulunan Vatan ve Millet caddelerinin kavşağına inşa edilmiştir. Külliyenin banisi, Bizans'ın Paleologos imparatorluk ailesinin mensuplarından biri olan Murad Paşa, fetihten sonra İslam'ı seçerek kısa sürede vezir, daha sonrasında ise Rumeli Beylerbeyi olmuştur. Savaşta şehit olduğu sıralarda Sadrazam olan Murad Paşa'nın külliyesinin en son yarım kalan medresesini Sadrazam Mesih Paşa tamamlatmıştır. Caminin taç kapısında yer alan sülüs hatlı Arapça manzum kitabeye göre 876/1471-72 yılları arasında inşa edilmiştir[160].

İstanbul'un fethinden sonra, şehri İslamî yapılar ile şenlendirme maksatlı yapılan[161] Murad Paşa külliyesi; cami, medrese, imaret ve hamamdan oluşmaktaydı fakat bu külliyeden geriye sadece cami kalabilmiştir. Kitabesi günümüzde Türk İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan medrese, 1929-30 yılları arasında yıktırılmıştır. İmaretiyle alakalı ise herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Külliyenin hamamı da, şehrin en eski ve en büyük hamamı olarak geçmektedir fakat 1956-58 yılları arasında gerçekleştirilen yol yapım çalışmalarında külliyenin hazire alanı daraltıldığı gibi hamamı da yıktırılmıştır[162].

Almaşık duvar örgüsü ile inşa edilen İstanbul Murad Paşa Camii'nin beş kubbeli giriş sofasında farklı yapılardan devşirildiği anlaşılan revak sütunları bulunmaktadır. Caminin cepheden hafifçe taşan taç kapısı, Bursa kemerli bir nişin içerisine alınan yay kemerli bir giriş açıklığı şeklindedir. Kare kaide üzerine oturan ve mukarnaslı tek şerefeden oluşan minaresi ise, caminin kuzeybatı köşesinde yer almaktadır[163]. Tabhaneli cami tipinin İstanbul'daki sayılı

---

[159] Kuban, *İstanbul Bir Kent Tarihi*, s. 204.

[160] Matthews, *İstanbul'un Camileri*, s. 15., Tanman, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, s. 518.

[161] Kuban, *Osmanlı Mimarisi,* s. 192.

[162] Tanman, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, s. 518, 519., Wolfgang Müller ve Wiener, *İstanbul'un Tarihsel Topografyası*, çev. Ülker Sayın, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayınları, 1419, Tarih -12, Toplumsal Tarih Araştırmaları Dizisi: 7, 2001, s. 446.

[163] Goodwin, *Osmanlı Mimarlığı Tarihi*, s. 138, 139., Kuran, *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami*, s. 90, 92., Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsinde Fâtih Devri*, s. 466-472., Arseven, *Türk Sanatı Tarihi*, s. 289., Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, s. 191, 192., Tanman, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, s. 518., Matthews, *İstanbul'un Camileri*,

örneklerinden olan Murad Paşa Camii'nin haremi, mihrap aksında arka arkaya eşit iki kubbeden oluşmaktadır. Duvarlar oldukça yüksek olduğundan iki kubbe arasındaki taşıyıcı kemerde yüksekte kalmış ve mekânı aydınlatmak için daha fazla pencere açılabilmiştir. Ayrıca bu iki alan arasında merdiven ile çıkılan bir kot farkı vardır. Caminin sağında ve solunda yer alan tabhanelerin kubbeleri haremin kubbelerine göre daha alçak tutulmuş ve caminin kitlesini kademelendirerek daha etkili bir görünüm sağlanmıştır. Mihrabı ise mukarnaslı bir yaşmak ile donatılmıştır.

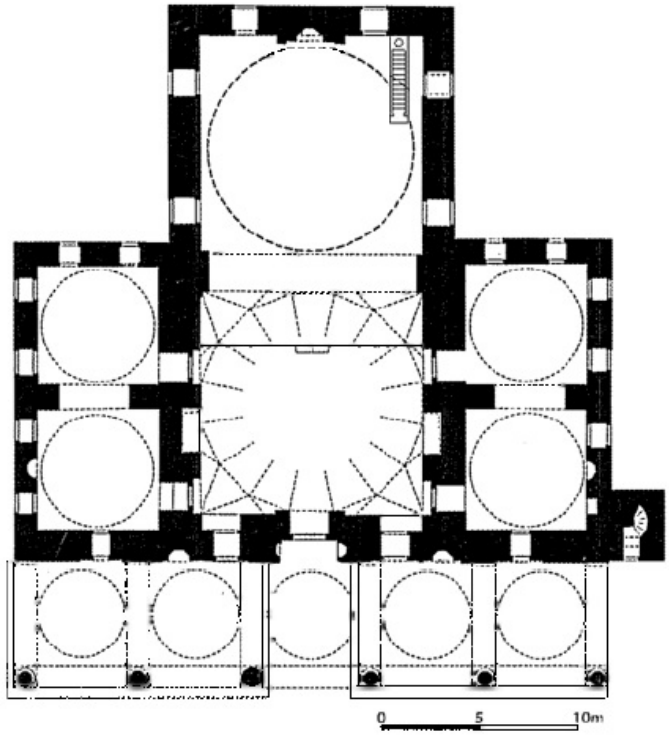
Cami, 1935 ve 1946 yıllarında restore edilmiştir. Caminin önünde yer alan şadırvan ise, 17. yüzyılda Kara Davud Paşa tarafından yaptırılmıştır[164].

2. Minberin Tanıtımı

Haremin batı duvarına yaklaşık 50. cm.'lik bir aralık kalacak kadar yakın mihrap duvarına dik olarak yerleştirilen minber, takriben 102x391x425 cm ölçülerinde olup beyaz mermerden yapılmıştır.

s. 15., *Fâtih Câmileri ve Diğer Târihî Eserler*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Fâtih Şubesi, 1991, s. 177, 178., Müller ve Wiener, *İstanbul'un Tarihsel Topografyası*, s. 444.

[164] Tanman, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, s. 518, 519., Müller ve Wiener, *İstanbul'un Tarihsel Topografyası*, s. 446.

Plan 6 - İstanbul Murad Paşa Camii Planı[165]

Tarihlendirilmesi: Taç kapısında yer alan sülüs hatlı Arapça manzum kitabeye göre 876/1471-72 yılları arasında inşa edilen İstanbul Murad Paşa Camii oldukça tadilat görmüştür. Aynı şekilde minberinin de fazlaca onarım geçirdiği bazı izlerden anlaşılmaktadır. D. Kuban, minberin yapıldığı tarihten bu yana özgün olarak gelmediğini söylemektedir[166]. C. E. Arseven ise, bir cümlede minberin yeni olduğundan bahsetmektedir[167].

Kitabe: Aynalığında, zemini yeşil, yazıları altın yaldız ile boyalı iki kitabelik alanı bulunmaktadır. Celî sülüs yazı formu ile kabartılarak işlenen "Kelime-i Şahadet" ibaresi bulunmaktadır. Fakat doğu kartuşundaki "abduhû" kelimesi yazılmamıştır.

Bezemeler: İstanbul Murad Paşa Camii'nin minberi bezeme yönünden sade bir görünüme sahiptir. Yalnızca minberin kapısındaki az sayıdaki süslemeler göze çarpmaktadır.

[165] https://okuryazarim.com/beylikler-donemi-mimari-planlari/ Erişim Tarihi: 06.04.2022.

[166] Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, s. 191.

[167] Arseven, *Türk Sanatı Tarihi*, s. 289.

Kapı: Minberin kapısının giriş açıklığı yay kemerlidir. Bu kemerin kilit taşında ve koltuklarında birer gülbezek yer almaktadır. Kapının dış köşelerindeki sütuncelerin alt başlık ve üst başlıkları ise kum saati şeklindedir. Kitabeliğin üst kesiminde iri, bir sıralık mukarnas şeridi bulunmaktadır. Buranın üzeri de ters yüz konulan rumî tepeliği sıraları ile sonlanmaktadır. Ayrıca kapının büyük bir kısmı yağlı boyayla boyanmıştır.

Süpürgelik: Minberde süpürgelik kısmı bulunmaz. Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii'nin minberi gibi sonradan yapıldığı düşünülse de; Edirne Eski, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa, İstanbul Davud Paşa ve Bergama Ulu camilerinin minberlerinde olduğu gibi yan aynalıkları kaideye kadar geniş tutulmuştur.

Yan Aynalıklar: Minberin yan aynalıklarında, iç içe geçmiş iki dik üçgen yer almaktadır. Üçgenlerin arasında dolanan boşluk kaval silmedir.

Trabzanlar: Sade olarak düzenlenen minberin trabzanları ise yağlı boya ile boyanmıştır.

Geçit: Minberin geçidinin daha öncesinde açık olduğu ve sonradan bu kısmın kapatıldığı, geçidin her iki tarafındaki izlerden de anlaşılmaktadır. İçi doldurulan geçit kemeri, pencî kemerdir.

Köşk: Minberin köşk kemeri kıvrımlarıyla oldukça dekoratiftir. Minberin üzerinde yer yer açılan kısımlar da yapıştırılmıştır. Minberin köşk korkuluğu ve köşkü taşıyan ayakları da sade olup bu kısımlar da yağlı boya ile boyanmıştır. Minberin külahı ve külahının kasnağı ise sekizgen olup bezemesiz ve yeşil boyalıdır.

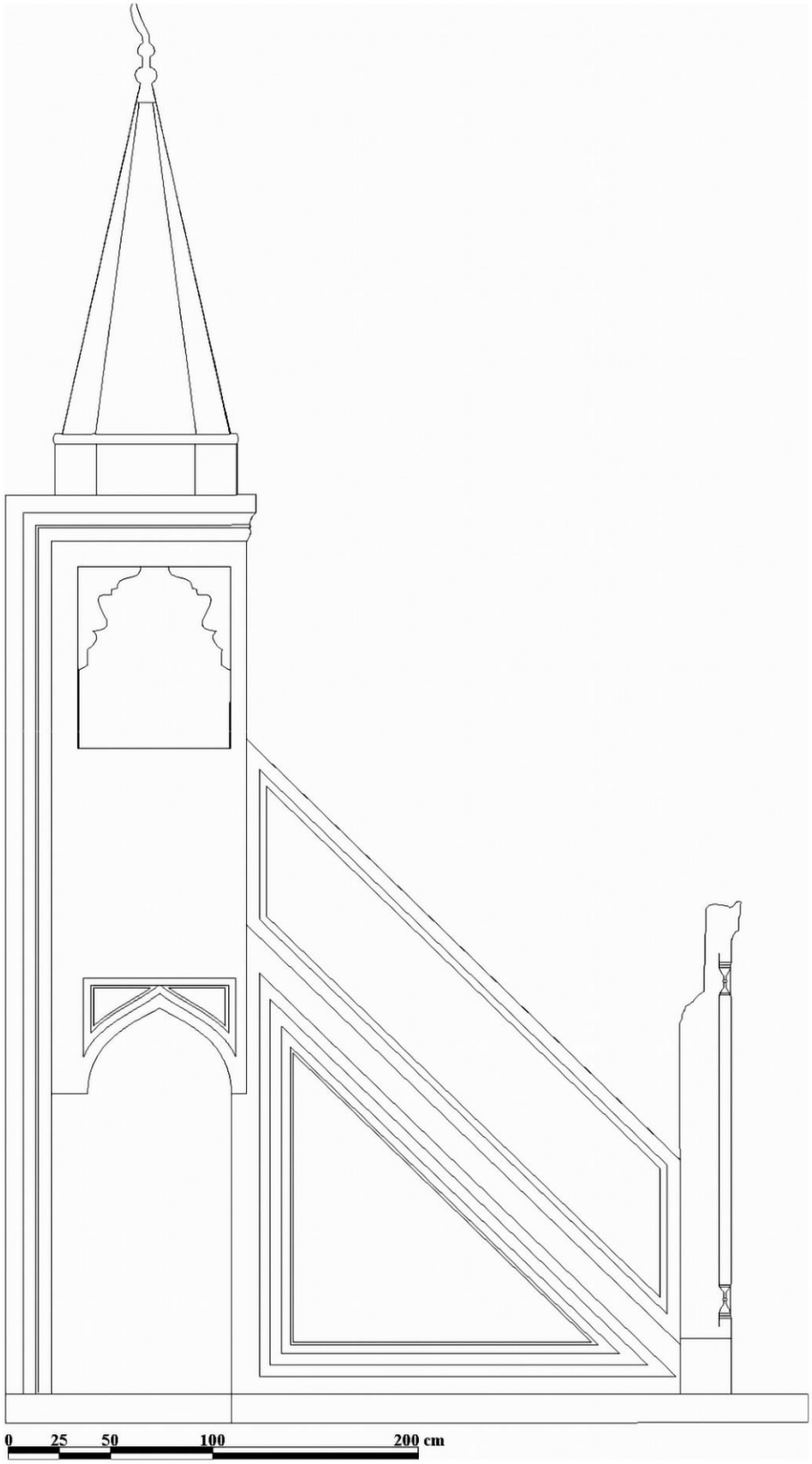
Onarımlar: Yukarıda da belirttiğimiz şekilde, 1935 ve 1946 yıllarında restore edilen İstanbul Murad Paşa Camii'nin minberi de oldukça tadilat geçirmiştir.

Fotoğraf 41 - İstanbul Murad Paşa Camii Minberi Doğu Cephesi

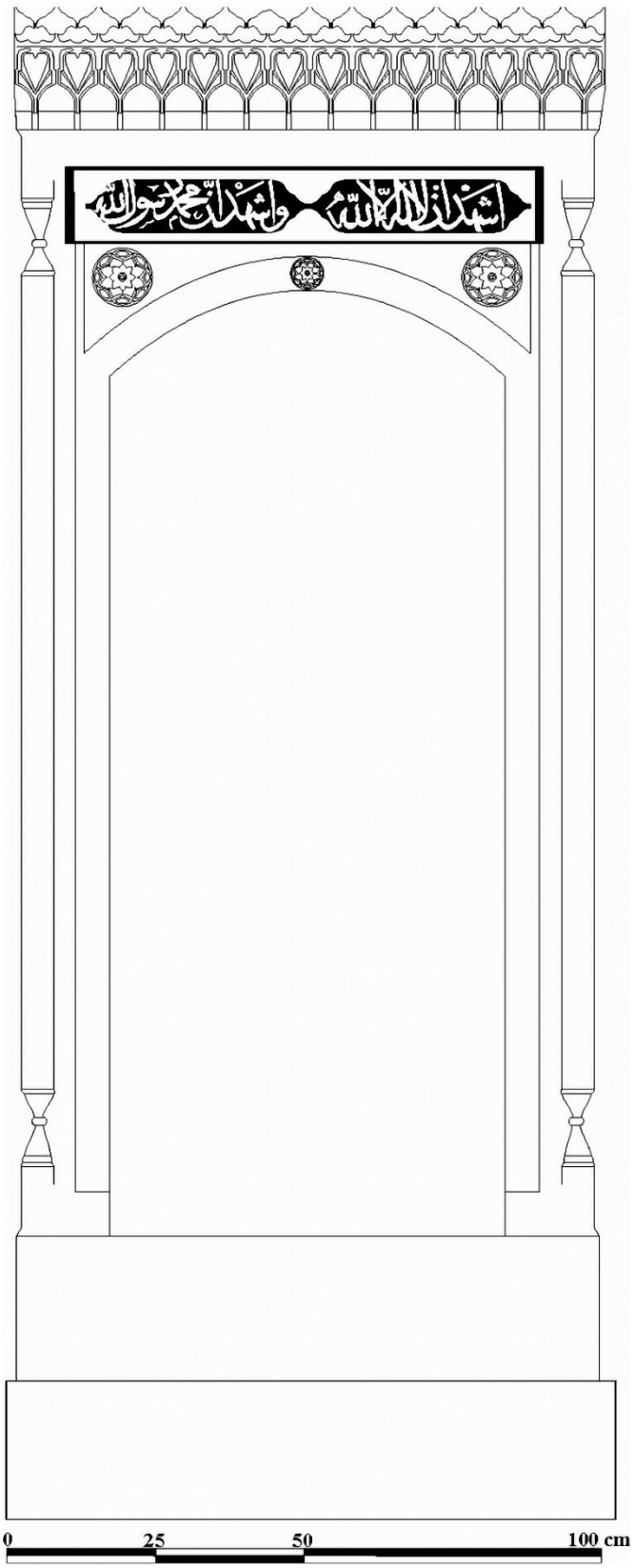

Fotoğraf 42 - İstanbul Murad Paşa Camii Minberinin Kapısı

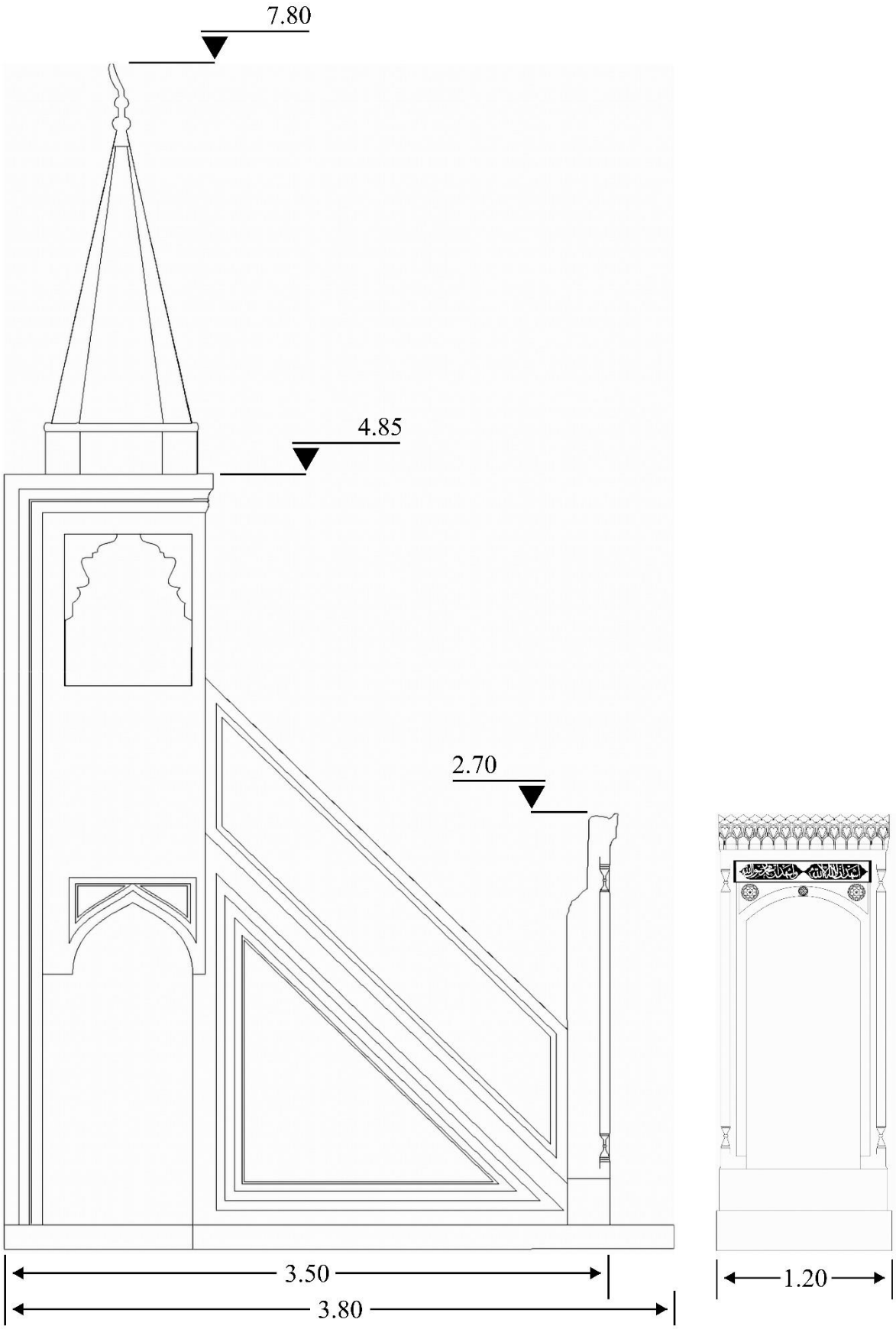
Rölöve 12 - İstanbul Murad Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi[168]

[168] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 120.

Rölöve 13 - İstanbul Murad Paşa Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi[169]

[169] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 121.

Rölöve 14 - İstanbul Murad Paşa Camii Minberinin Ölçüleri

D. Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii

1. Yapının Tanıtımı

Halk arasında İmaret Camii olarak da geçen, banisi Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) ve Sultan II. Bayezid (1481-1512) dönemi sadrazamlarından Gedik Ahmed Paşa olan caminin, inşa kitabesi bulunmadığından kesin yapılış tarihi bilinmemektedir. Yalnızca, 1475 tarihli vakfiyesinden yola çıkılarak, bu tarihten birkaç sene önce inşa edildiği tahmin edilmektedir. Afyonkarahisar'ın merkezinde Kurtuluş Caddesi'nin batısında yer almaktadır. Hamam, medrese ve sıbyan mektebinden oluşan bir külliyenin parçası olan caminin mimarı Ayaz Ağa'dır[170].

Giriş sofası, altı sütun ve beş kubbeden oluşmaktadır. Caminin kuzeybatı köşesinde, lacivert çini kaplamalı yivli bir minaresi bulunmaktadır. Taçkapı üzerinde yer alan tamirat kitabesi 1210/1795-96 yıllarına aittir[171].

Camiyi; güney kuzey doğrultusunda, eş büyüklükte iki kubbe örtmektedir. Caminin yanlarında yine üçer kubbeyle örtülü tabhaneleri yer almaktadır. Her iki cephedeki tabhanelerin tam ortasındaki kubbenin altı ise bir oda değil, dışarıya açık bir eyvan şeklindedir. Tabhane odalarına giriş bu eyvanlardan gerçekleşir. Bu özelliklerinden dolayı cami, İstanbul Davud Paşa Camii ile benzerlik göstermektedir[172]. Bursa üslûbu ile klasik üslûp arasında bir geçişi temsil eden bu caminin, Bursa üslûbu camilerinden bir farkı da, güney kısmının doğu ve batıya doğru genişlemesidir[173].

Cami ayrıca, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından, 1940 yılında oldukça kapsamlı bir onarımdan geçmiştir[174].

---

[170] Murat Karademir, "Afyon Gedik Ahmet Paşa Cami Taçkapısı", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2017., s. 494, 495.

[171] Tanman, "Gedik Ahmed Paşa Külliyesi", *DİA*, İstanbul: 1996, XIII, s. 544.

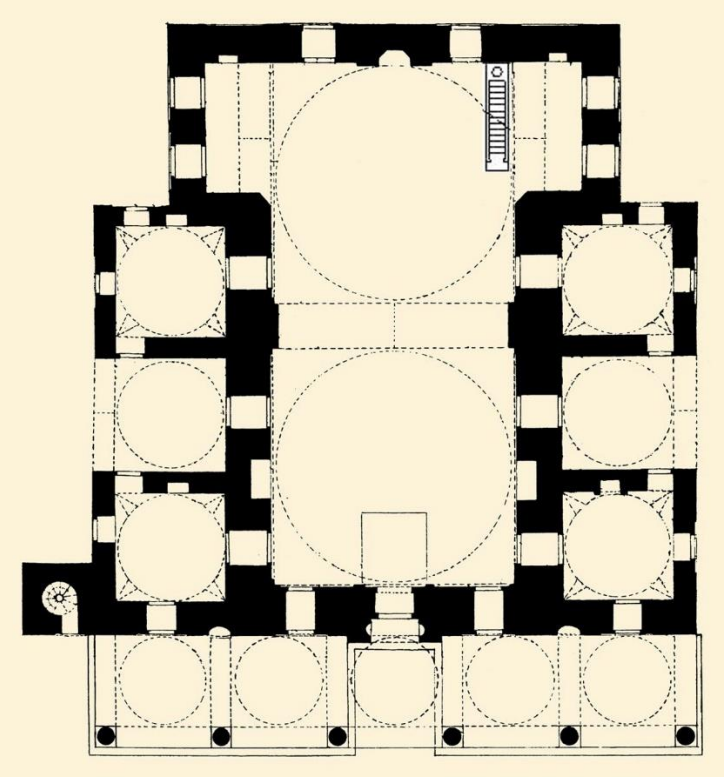
[172] Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri*, s. 2, 6, 10, 13., Ayverdi ve Yüksel, *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi,* s.78., *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, I*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1983, II. Baskı, s. 109-113., Kuban, *Osmanlı Mimarisi,* s. 193, 194., Arseven, *Türk Sanatı Tarihi,* s. 297., Tanman, "Gedik Ahmed Paşa Külliyesi", s. 544., Karademir, "Afyon Gedik Ahmet Paşa Cami Taçkapısı", s. 495., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 122, 123.

[173] Arseven, *Türk Sanatı Tarihi,* s. 297.

[174] Tanman, "Gedik Ahmed Paşa Külliyesi", s. 544.

2. Minberin Tanıtımı

Gedik Ahmed Paşa Camii'nin minberi yaklaşık olarak, 107x540x548 cm ölçülerinde olup mihrabın batısında mihrap duvarına dik bir konumda ve beyaz mermerden inşa edilmiştir. Minberin kaidesi, köşk çerçevesinin büyük bir kısmı ve caminin mihrap duvarına bitiştiği kısımları ise gri damarlı mermerdendir.

Plan 7 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Planı[175]

Tarihlendirilmesi: 1475 tarihli vakfiyesinden yola çıkılarak, bu tarihten birkaç sene önce inşa edildiği tahmin edilen Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii, taçkapısı üzerinde yer alan kitabesine göre de 1210/1795-96 yıllarında tamirat görmüştür. Cami ile birlikte yapılan minberi günümüze kadar fazla bir değişikliğe uğramadan gelebilmiştir.

[175] Tanman, "Gedik Ahmed Paşa Külliyesi", *DİA*, İstanbul: 1996, XIII, s. 545.

Kitabe: Minberin giriş kemer açıklığının üzerinde yer alan dikdörtgen kitabelikte ise, sülüs yazı çeşidiyle yazılı "Kelime-i Tevhid" yer almaktadır. Yazıyla birlikte, kıvrım dallar ve rumîler de bulunmaktadır.

Bezemeler: Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii'nin minber kapısı, yan aynalıkları ve köşk altındaki panoda yer alan bezemeleri ile dikkat çekmektedir. Minberin diğer kısımları ise sade olarak düzenlenmiştir.

Kapı: Minberin kapısının giriş açıklığı pencî kemerlidir ve 65x235 cm ölçülerindedir. Kapının her iki yanında burmalı gövdeli birer sütuncesi bulunmaktadır. Sütuncelerin alt başlık ve üst başlıkları dilimlenmiş kum saati şekilli olup, dikdörtgen prizmalarla son bulmaktadır. Bu prizmaların mukarnaslarla köşeleri pahlanmış, önündeki ve yanındaki yüzlerine birer dilimli çiçek konulmuştur. Aynı zamanda dilimli çiçeklerden, kapının kemerinin koltuklarında da bulunmaktadır. Minberin köşe sütuncelerinin benzerlerini, caminin mihrabında ve taçkapısında da görmekteyiz. Bu dikdörtgen alanın kitabelik dışında kalan köşe kısımlarında ise, geometrik sade bir düzenleme vardır[176].

Süpürgelik: Ayrıca Edirne Eski, İstanbul Davud Paşa ve Bergama Ulu camilerinin minberlerinde olduğu gibi süpürgelik kısmı yapılmamış, yan aynalıkları geniş tutulmuştur.

Yan Aynalıklar: Minberin yan aynalıkları, hafif oyma tekniği ile yapılmış kolları iki hattan paralel ilerleyen on iki köşeli ve dört köşeli yıldızlardan oluşmaktadır[177]. Burada kullanılan yıldızlarda, benzer minberlerde uygulanan düzenlemenin dışında, farklı bir görünüm sağlandığını Sedat Bayrakal şu şekilde ifade etmektedir. "Normalde, yıldız kolunun ucundaki sivriliği oluşturan iki pahlı çizgi dışta birleşmekte; yani sivrilik dışa doğru verilmekteydi. Burada ise, on iki köşeli yıldızın yatay ve dikey eksendeki dört kolu bu sistemde verilmişken; dört köşeli yıldızın kolları arasında kalan diğer yıldız kollarının uçlarındaki sivrilik ters yönde, yani içe doğru verilmiştir. Aynalıklardaki geometrik düzenlemelerde, her dört adet on iki köşeli yıldızın merkezine denk gelecek şekilde, dört köşeli yıldız yerleştirildiği dikkati çekmektedir. Geometrik ağı oluşturan çizgiler, geçme düzeninde verilmemişlerdir. Dik üçgenin kenarlarına denk gelen kesimlerindeki bazı motifler işlenmemiştir[178]." Minberin bu geometrik düzenlemesi,

[176] Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri*, s. 10., *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, *I*, s. 113., Karademir, "Afyon Gedik Ahmet Paşa Cami Taçkapısı", s. 495., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 125, 126.

[177] Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri*, s. 9., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 123, 124.

[178] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 124.

kündekârî tekniğinde uygulanan düzeni anımsatmaktadır. Selçuklu ve Erken Osmanlı minberlerinin kündekârî tekniği uygulanan minberlerinde, bu geometrik parçaların yüzeylerinde bitkisel motifler de göze çarpmaktadır, ancak Gedik Ahmed Paşa Camii'nin minberinde bu yüzeyler düz bırakılmıştır.[179]

Trabzanlar: Sade olan trabzanlarının sadece doğudaki, yani trabzanın cemaate bakan yüzünde, sekizgen şekilli bir İznik Çinisi bulunmaktadır. Bitkisel motiflerin bulunduğu bu çini, sıraltı tekniğiyle yapılmış olup, kırmızı, yeşil, beyaz ve mavi renklerdedir.

Geçit: Minberin geçit bölümü ise sade olup, pencî kemer kullanılmıştır. Bu geçit bölümünün üzerindeki dikdörtgen alanda ise, okunamayacak şekilde tahrip olmuş, kalan izlerden kalem işi tekniğiyle yazıldığı anlaşılan bazı yazılar mevcuttur. Üst kısımdaki yazılar normal şekilde yazılmış olup alt kısımdakiler ise müsenna form uygulanılarak yazılmışlardır[180].

Köşk: Köşk kemeri düz kemer şeklinde olan minberin köşk korkuluğu ise silmeler ile çevrili çökertilmiş sade bir kare panodan oluşmaktadır. Minberin köşkünün külahı da mermerden yapılmıştır ve üzerindeki üçgenleri, Tekirdağ Malkara'daki Gazi Ömer Bey Camii minberinin külahını anımsatmaktadır. Diğer erken dönem Osmanlı minberlerinin hiçbirisinde rastlanmayan bir uygulama, Gedik Ahmed Paşa Camii minberinin külahında göze çarpmaktadır. Köşk külahının kasnağının alt kısmından başlayan üçgenler, köşk tavanına bağlanırlar ve bu uygulama içinde bulunduğu dönem için bir yenilik arz etmektedir. Piramit şeklinde başlayıp konik şeklinde sonlanan külahın alemi pirinçten yapılma olup, boğumlu bir gövdeye sahiptir. Alemin en üst kısmında yer alan madalyonda ise sülüs hat ile yazılı, tamamen oyularak yapılmış ve madalyonun iç kenarlarına ve rumîlere tutturulmuş "Ya Allah"," Allah" yazıları yer almaktadır[181].

Onarımlar: Minberin onarımıyla alakalı herhangi bir tadilat kaydına ulaşamadık fakat cami yukarıda da belirttiğimiz şekilde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından, 1940 yılında oldukça kapsamlı bir onarımdan geçmiştir.

[179] Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri*, s. 9, 10., *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, I, s. 113.

[180] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 124.

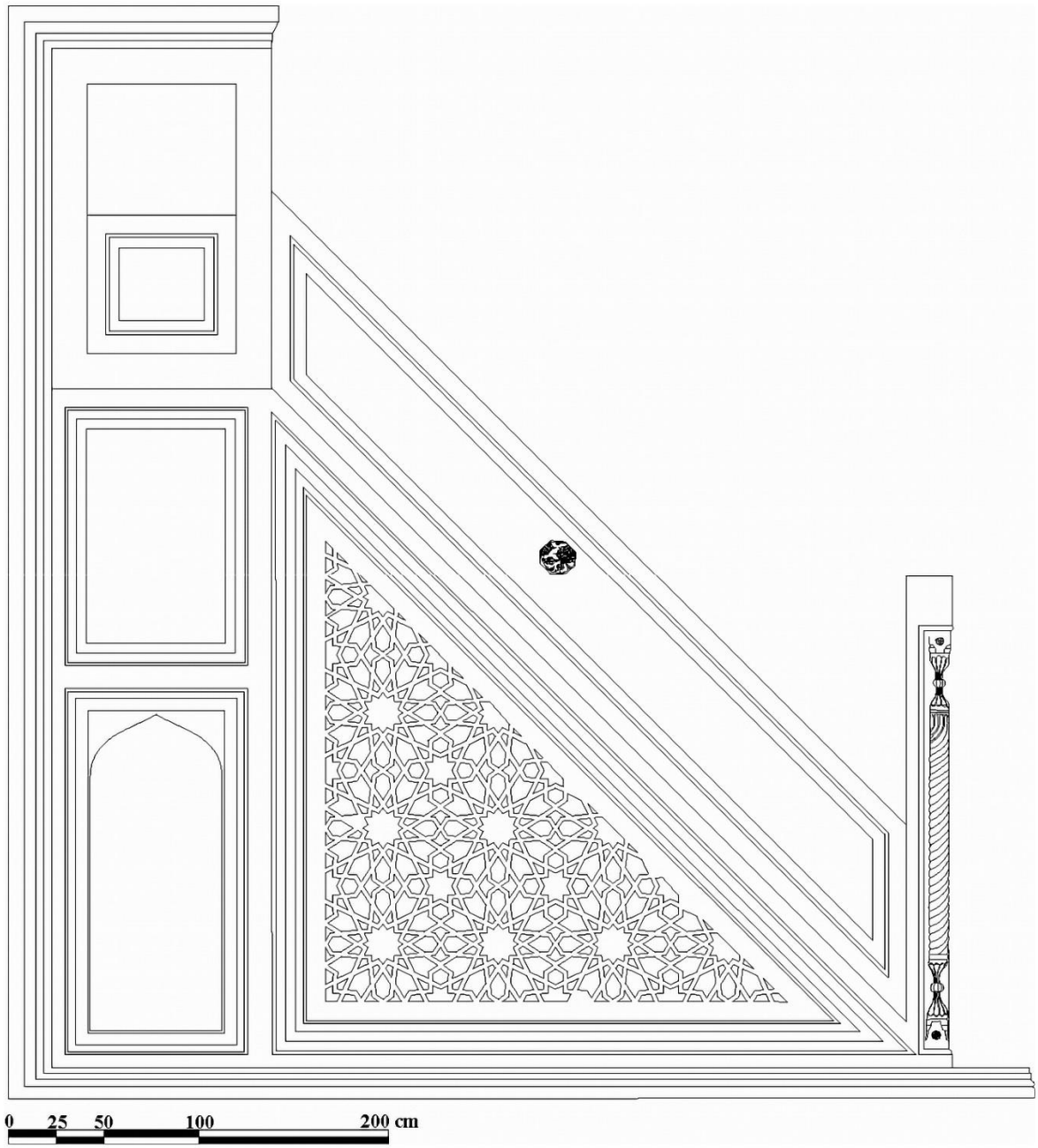
[181] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 125.

Fotoğraf 43 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesi

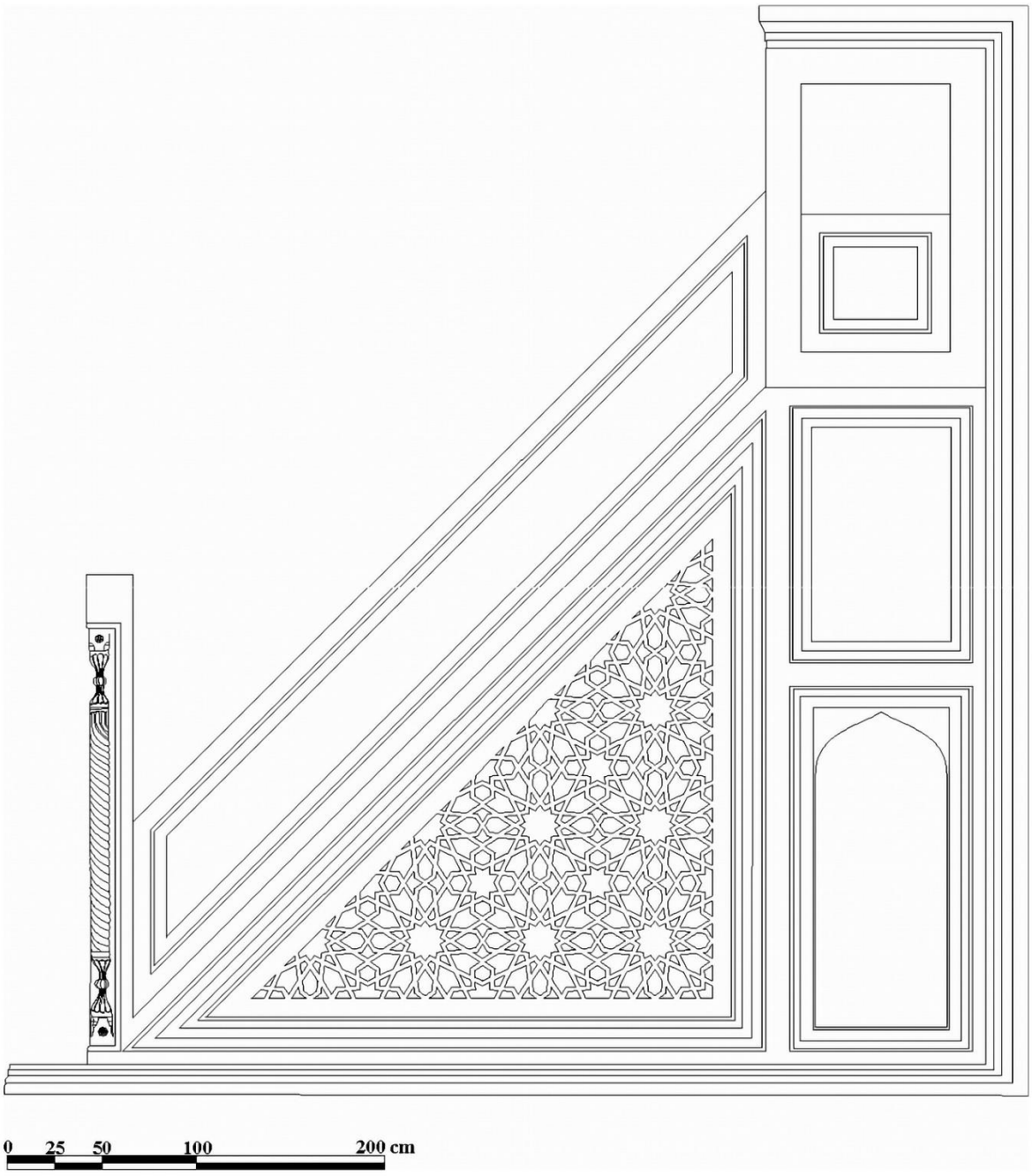

Fotoğraf 44 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi Kapısı

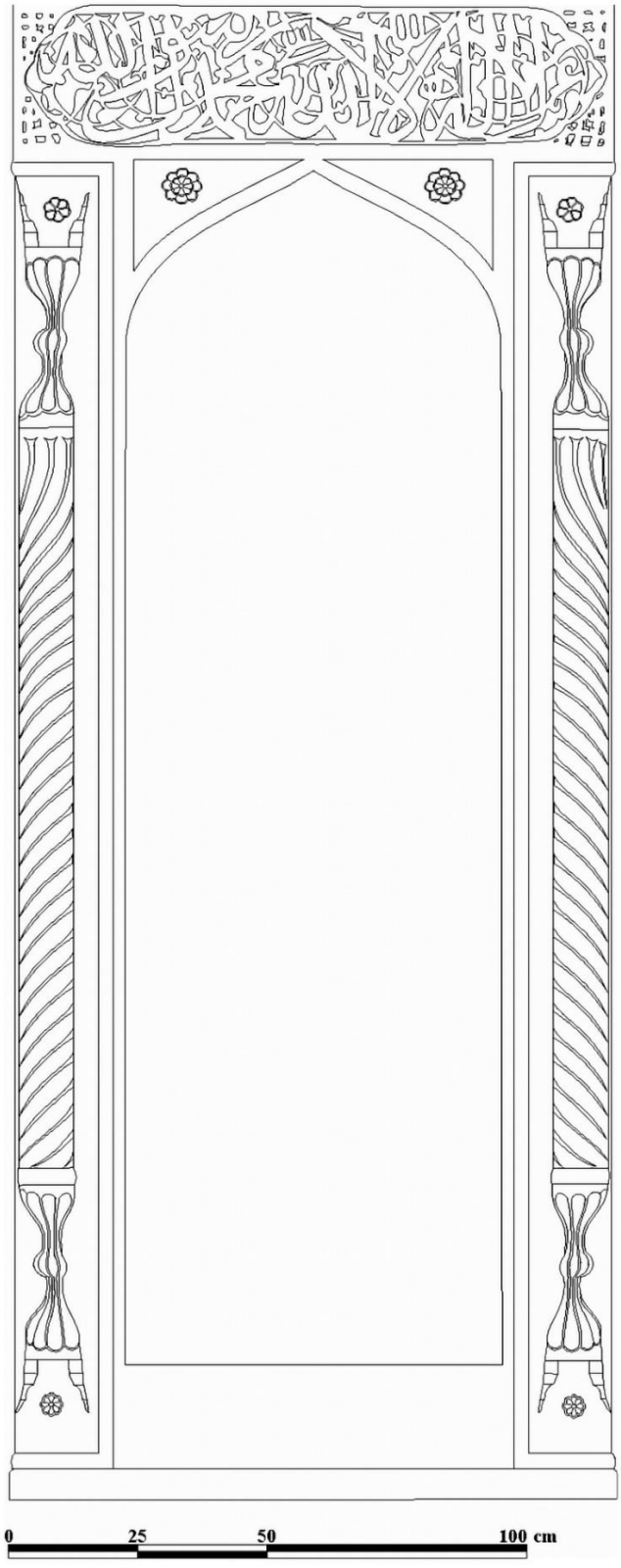
Rölöve 15 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi[182]

[182] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 122.

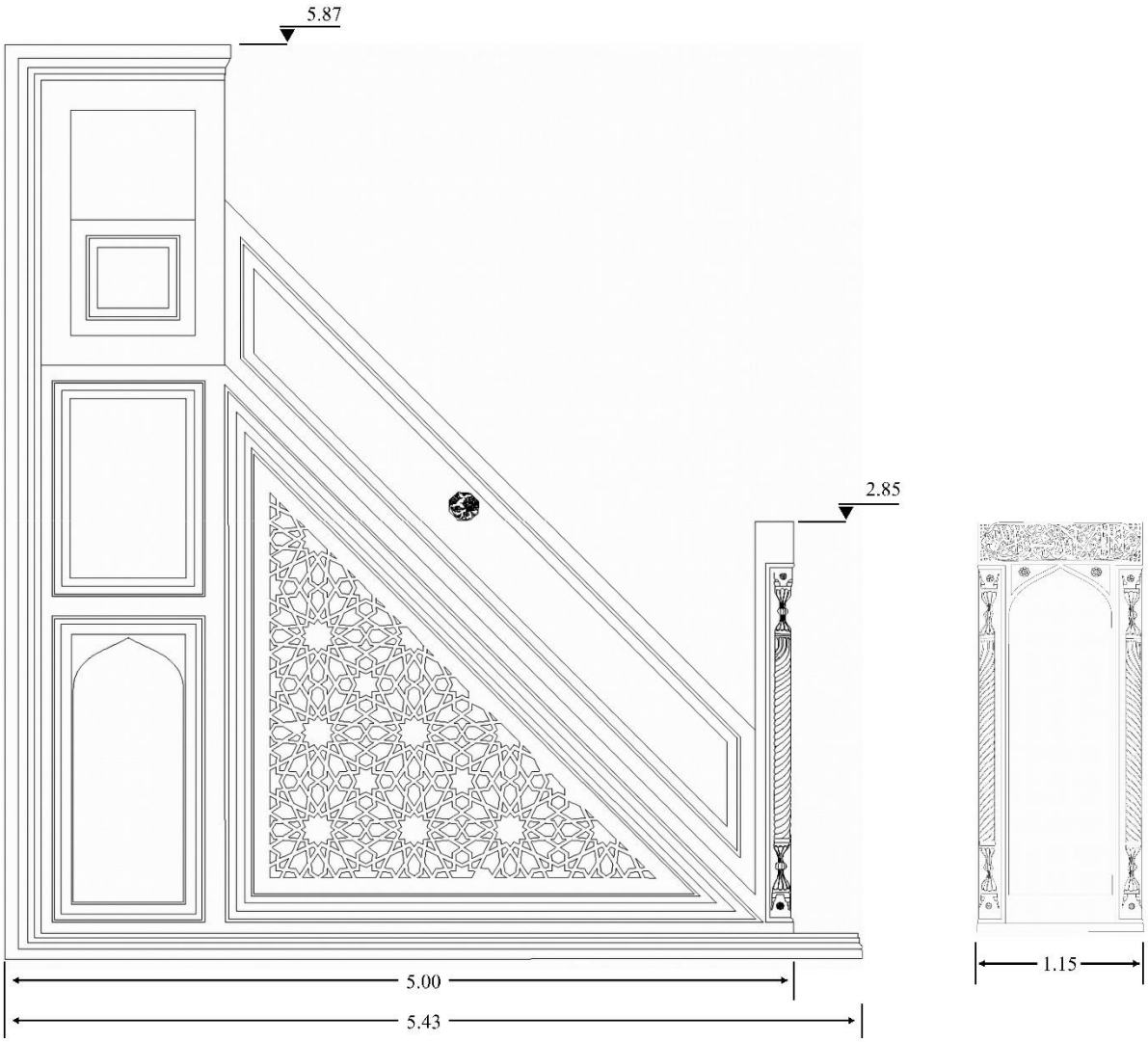
Rölöve 16 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi Batı Cephe Rölövesi[183]

[183] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 122.

Rölöve 17 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi[184]

[184] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 125.

Rölöve 18 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi Ölçüleri

E. İstanbul Davud Paşa Camii

1. Yapının Tanıtımı

Davud Paşa Camii, İstanbul'da Kocamustafapaşa ve Cerrahpaşa semtleri arasında, Davud Paşa Mahallesi'nde bulunmaktadır. Fatih Sultan Mehmed'in (1451-1481) vezirlerinden, Sultan II. Bayezid'in (1481-1512) sadrazamlarından olan Davud Paşa[185] tarafından, kapısı üzerinde bulunan kitabesine göre 890/1485 yılında yaptırılmıştır. Cami, tabhane, mektep, türbe, medrese ve çeşmeden oluşan külliyenin günümüzde mektebi yerine bugün bir ortaokul yaptırılmıştır[186].

Caminin giriş sofası, baklavalı başlıkları olan altı adet granit sütun üzerine beş bölümden oluşur. Sofada, depremler esnasında kubbeler yıkılmış ve yalnızca dört adet sütun kalmış fakat burası 1960 senesinde aslına uygun yeniden inşa edilmiştir[187].

Davud Paşa Camii'nin minaresinin kürsü ve pabuç kısımları inşa tarihinden kalmadır fakat birdenbire incelen gövdesi ve bilezikli şerefesi 1766 depreminde yıkılmasıyla, bu tarihten sonraki bir onarımda yapılmıştır[188].

Caminin çift renkli geçmeli taşlardan oluşan taç kapısında bulunan kitabesi Ayvansarayî'ye göre, metni Kemalpaşazâde'ye, hattı ise Şeyh Hamdullah'a aittir[189].

Tabhaneli camiler grubuna giren cami, kesme küfeki taşından inşa edilmiştir. Haremi 18 m. çapında bir kubbe ve kıble tarafındaki beşgen alanı da yarım bir kubbe örter. Sekizgen bir kasnağa oturan kubbe, köşelerde içi mukarnas dolgulu tromplar ile desteklenir. Haremin doğu ve batısında ikişer tane tabhane odası bulunmaktadır. Her biri bir kubbeyle örtülü tabhane odalarından kuzeydekilerin dışarıya doğru olan açıklıkları, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii'n dışa açılan büyük yan eyvanlarına benzer[190]. Davud Paşa Camii planı itibariyle daha

---

[185] *İstanbul Abideleri,* İstanbul: Yedigün Neşriyatı, s. 31.

[186] Demircanlı, *İstanbul Mimarisi İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, s. 73.

[187] Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsinde Fâtih Devri*, s. 329.

[188] Semavi Eyice, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt: 3, 1994, s. 8.

[189] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, s. 238.

[190] Kuban, *Osmanlı Mimarisi,* s. 211.

sonradan yapılacak olan Edirne Sultan II. Bayezid Camii ile İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii'ni etkilemiştir[191].

İstanbul'da yaşanan birçok deprem ve yangında zarar gören yapı, çokça tamirattan geçmiştir. Cami, 1945-48 tarihleri arasında E. H. Ayverdi tarafından, 1960'ta ise Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tamir ettirilmiştir. Giriş sofası gibi mihrabı da bu onarımlarda yenilenmiştir[192]. 1948 yılındaki tamirde, E. H. Ayverdi tarafından sıvaların altından, yapıldığı döneme ait kalemişleri ve alttaki pencerelerin üzerinde dolaşan 1.40 cm.lik celî sülüs formuyla yazılmış ayet kuşağı ortaya çıkarılmıştır. Bunların korunması beklenirken 1960 yılında yapılan restorasyonda tamamen yok edilmişlerdir. Davud Paşa'nın sekizgen türbesi 1499 yılında, caminin şadırvanı ise 1798 yılında yapılmıştır[193].

2. Minberin Tanıtımı

Davud Paşa Camii'nin minberi, mihrap sofasından dolayı mihrapla aynı duvarda bulunmamaktadır. Haremin dışarıya doğru taşkın olan bu alanının daha içerisinde kalan güneye bakan duvarlarından batı tarafındakine dikey bir şekilde bitişik olarak yerleştirilmiştir. Sade silmeler ile süslenen ve 132x560x600 cm ölçülerinde olan minber beyaz mermerden yapılmıştır[194].

Minber ile alakalı, E. H. Ayverdi, "Minber cami'in kunt mi'mârisine çok uygun yalnız silme ve kabartma tablalarla meydana getirilmiş bir eserdir…"[195] demektedir. İ. Aydın Yüksel, "Minber, devrinin sâde, silmeli ve kabartmalı bir eseridir[196].", O. Aslanapa ise, "…sade fakat olgun nispetleriyle mermer minber eskidir[197]." ifadelerini kullanmaktadırlar.

---

[191] Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 129.

[192] Eyice, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, s. 7.

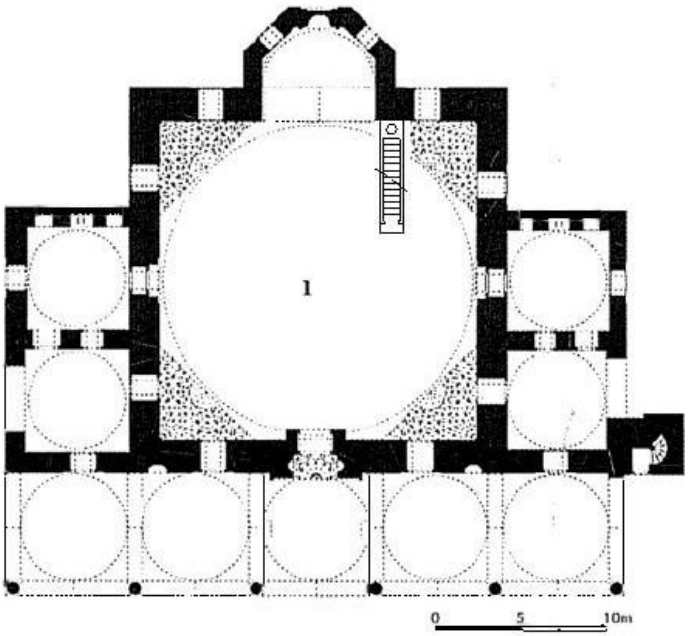
[193] Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 130.

[194] Nesrin Aydoğan İşler, "2. Bayezid Dönemi İstanbul Cami ve Mescitleri", Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 203.

[195] Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsinde Fâtih Devri*, s. 332.

[196] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, s. 237.

[197] Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 129.

Plan 8 - İstanbul Davud Paşa Camii Planı[198]

Tarihlendirilmesi: Minber, caminin yapıldığı tarih olan 890/1485 yılından kalmadır fakat birçok deprem ve yangın geçiren caminin, ne zaman olduğunu bilemediğimiz bir tarihte hasar alan minberinin kapısı ahşap olarak yenilenmiştir. E. H. Ayverdi, Osmanlı'nın geç dönem izlerini oldukça belirgin taşıyan kapının, Sultan Mahmud döneminde yapıldığını söylemektedir[199].

Kitabe: Minberin camiyle birlikte yapıldığı zamanlardaki kapısıyla alakalı bir malumatımız olmadığından kitabesinin olup olmadığıyla ilgili de bir bilgimiz bulunmamaktadır. Mevcut bulunan ahşap kapısında ise herhangi bir kitabe bulunmamaktadır.

Bezemeler: Sadece silmeler ile yüzeyleri hareketlendirilmiş olan minber oldukça sadedir. Minberin yalnızca, Sultan Mahmud döneminde yapıldığı söylenilen ahşap kapısında bazı tezyinî unsurlar bulunmaktadır.

Kapı: Giriş açıklığının kemerinin üst kısmı dairevi kemerdir, aşağıya doğru dilimli bir yapıya dönüşür. Kapının sövelerinin kuzeye bakan üst kısımlarında iç içe geçmiş iki kare

[198] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, s. 238.

[199] Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsinde Fâtih Devri*, s. 332.

kabartma bulunmaktadır. Kademelenerek ilerleyen kapının üst kısmı, döneminin bir süsleme unsuru, güneşe ve ondan çıkan ışınları andıran bir süsleme ile tacı oluşturulmuştur. Minberin kapı payandası da ahşaptır. Ahşabın yüzeyi oyularak çiçek ve yaprak motifleri ile bezenmiş, kıvrımlar ile de bitirilmiştir. Minberin merdiven basamakları ise mermer kaplanarak yenilenmişlerdir.

Süpürgelik: Bergama Ulu, Edirne Eski ve Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa camilerinin yan aynalıkları gibi İstanbul Davud Paşa Camii'nin minberinin yan aynalıkları da geniş tutulmuştur ve süpürgelik kısmı bulunmamaktadır.

Yan Aynalıklar: Yukarıda da belirttiğimiz şekilde geniş tutulan yan aynalıkların yüzeyinde silmeler ile çerçevelenen iki dik üçgenden içteki kabartma şeklinde verilmiştir.

Trabzanlar: Yan aynalıklar gibi, trabzanlar da silmelerden oluşur ve sadedir.

Geçit: Silmeler ile hareketlendirilen geçit ise, pencî kemer ile sonlandırılmıştır. Batı geçidindeki silmeler eşik hizasına kadar devam eder ve kuzeye dirsek yaparak kesilmektedir. Doğu geçidindeki silmeler ise kemer ayağında son bulmaktadır ve buradan aşağısı eşiğe kadar silmesiz olarak devam etmektedir. Bütün bu izler ve bazı mermerlerin grimsi renkte olması minberin belli noktalarının yenilendiğini göstermektedir. Doğu geçidinin önünde profilli bir basamak yer almaktadır. Geçidin içinde ise, güney duvarında çeyrek küre şeklinde bir kavsaradan oluşan beş kenarlı bir mihrabiye bulunmaktadır. Geçidin içinin kuzeyinde de dikdörtgen şeklinde bir niş yer almaktadır. Köşk korkuluğu ile geçit arasındaki alan ise sadece kare şeklindeki kabartmalardan oluşmaktadır.

Köşk: Minberin diğer kısımları gibi sade düzenlenen köşk bölümünün korkulukları, silmeler ile çevrili olup içe çökertilmiş kare bir panodan oluşmaktadır. Sekizgen kasnağa oturan köşk külahı ise silindirik yapılmıştır. Burasının da onarım gördüğü düşünülmektedir[200].

Onarımlar: Yapının tanıtımında da bahsettiğimiz şekilde 1945-48 yılları ile 1960 yıllarında restorasyona giren cami, son olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2015-2019 yılları arasında da restorasyona girmiştir ve minberi bu restorasyon sırasında da bir tamirattan geçmiştir.

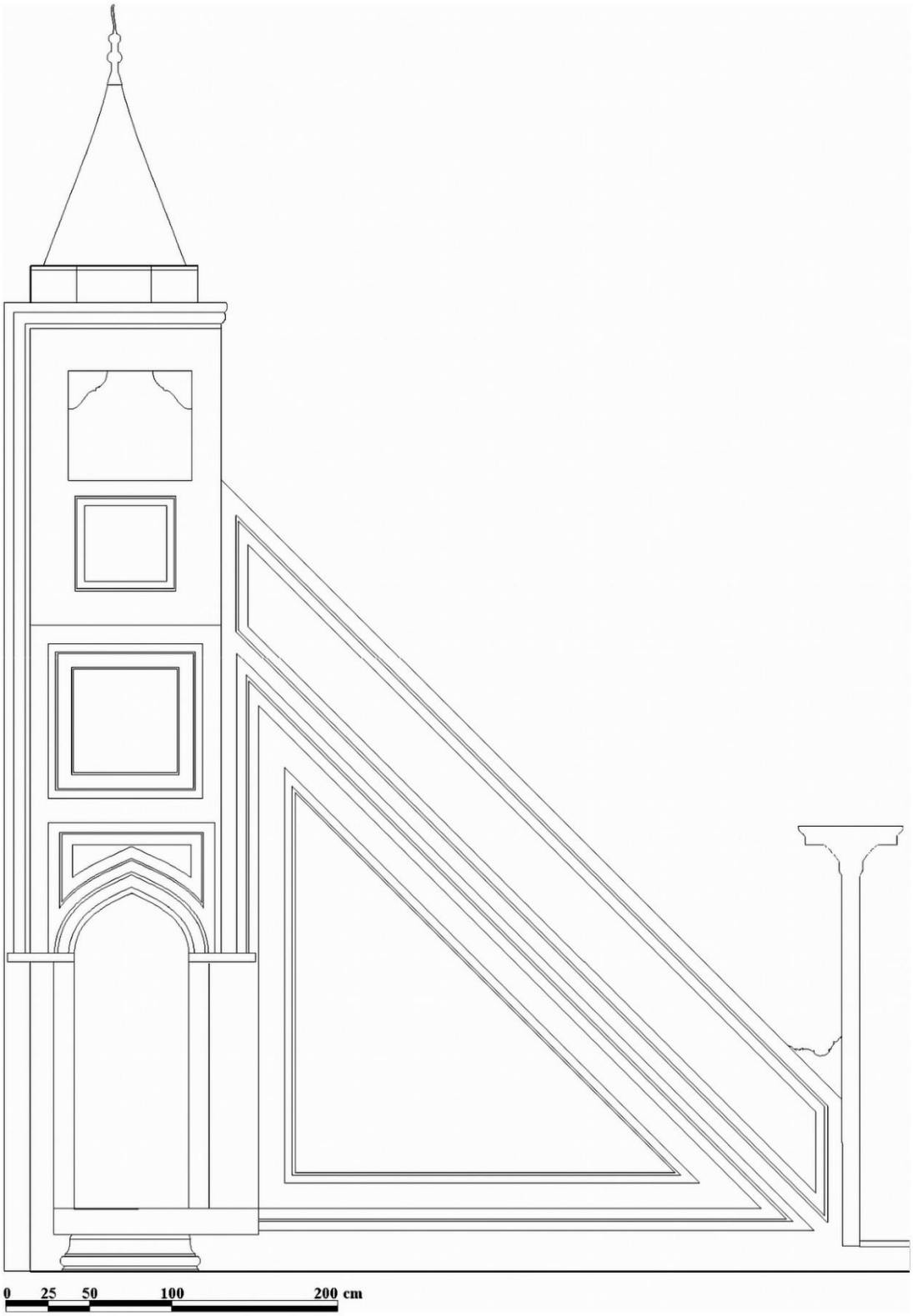
[200] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 132, 133.

Fotoğraf 45 - İstanbul Davud Paşa Camii Minberi Doğu Cephesi

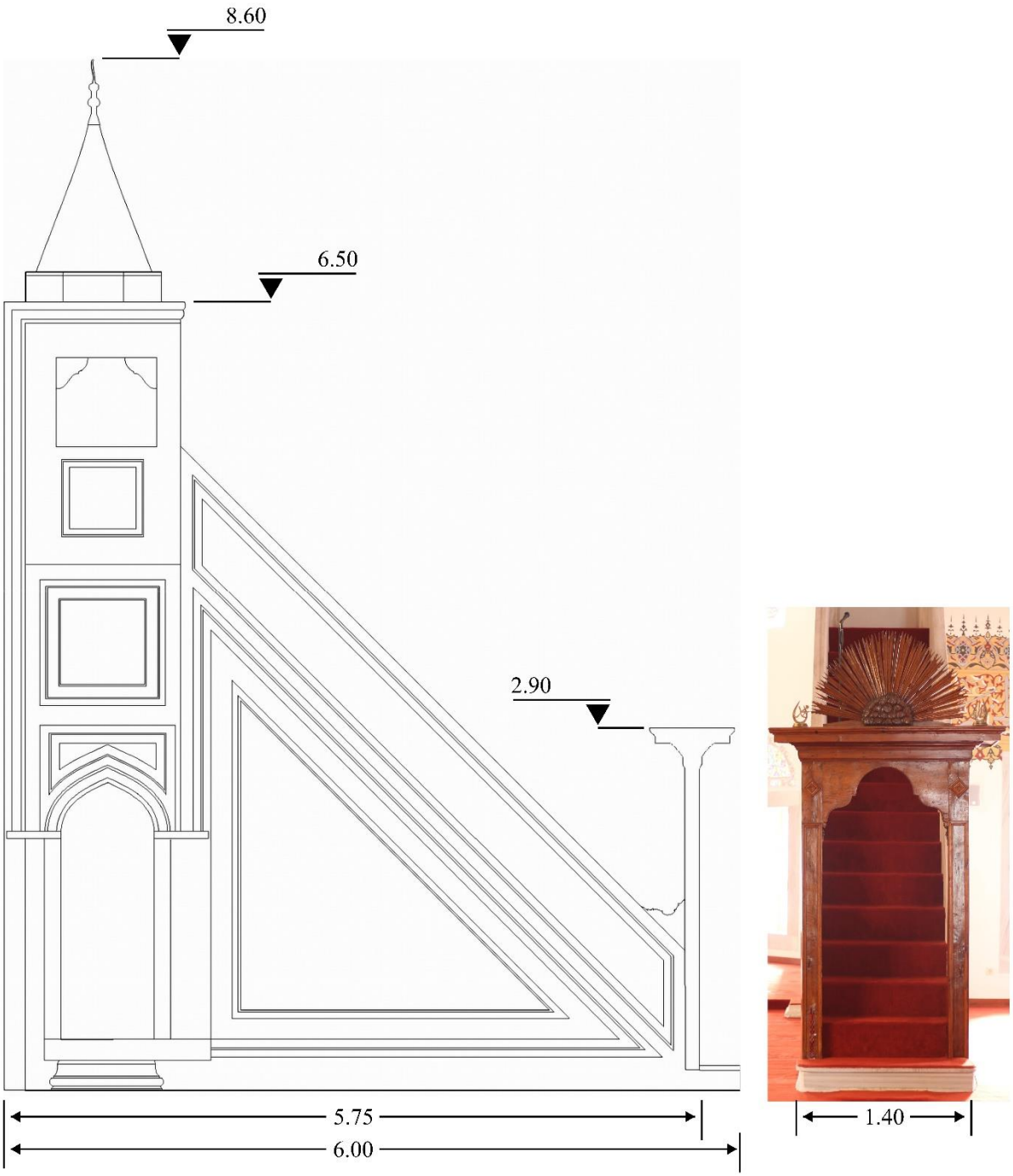

Fotoğraf 46 - İstanbul Davud Paşa Camii Minberinin Kapısı

Rölöve 19 - İstanbul Davud Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi[201]

[201] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 132.

Rölöve 20 - İstanbul Davud Paşa Camii Minberi Ölçüleri

F. Amasya Sultan II. Bayezid Camii

1. Yapının Tanıtımı

Bir külliye şeklinde olan yapı, Amasya'da Yeşilırmak'ın güneye bakan kıyısında, Hacı İlyas Mahallesi'nde bulunmaktadır.

Caminin cümle kapısı ve iki yan cephede bulunan, hattat Ali bin Mezid tarafından yazılan üç satırlık inşa kitabesine göre, yapı 891/1486 yılında tamamlanmıştır[202].

Külliyenin mimarı hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Oktay Aslanapa, Mimar Hayreddin ismini verirken, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yazılan eserde[203] ise Şemseddin Ahmed ismi zikredilmektedir. Doğan Kuban ise, bu caminin mimarı olarak Yakubşah ismini vermektedir. Fakat Edirne Sultan II. Bayezid Camii'nde de belirttiğimiz üzere, son görüş ile paralel olarak Rıfkı Melül Meriç'te caminin mimarının Yakubşah bin Sultanşah olduğunu vurgulamaktadır[204].

Sultan II. Bayezid'in (1481-1512), İstanbul ve Edirne'de bulunan camileri gibi revaklı bir avlusu olmayan Amasya Sultan II. Bayezid Camii, külliyenin diğer yapıları ile duvarlarla çevrili geniş bir bahçenin ortasında yer almaktadır. Sultan II. Bayezid'in banisi olduğu bu yapıyı, Bayezid tahta geçtikten sonra yerine Amasya'da vali olarak bıraktığı oğlu Şehzade Ahmed tamamlatmıştır. Etrafı duvarlarla çevrili olan külliyenin, toplamda altı tane olan kapısından bugün sadece dört tanesi mevcuttur. Külliye, ilk inşa edildiğinde; cami, medrese, şadırvan, imaret, tabhane ve mektep gibi birimlerden oluşmaktaydı. Daha sonradan külliyeye birçok yapı daha eklenmiştir. 1513-14'te Şehzade Osman Türbesi, 1782-83'te külliyenin ırmak tarafına, kışın abdest almada kolaylık için su ısıtma yeri ve musluklar, 1813'te bir şadırvan, 1820-21'de bir sebil, 1840'ta bir muvakkithane, kütüphane ve bir şadırvan, 1909-1911 seneleri arasında ise yine bir kütüphane ve bir şadırvan daha, külliyenin sınırları içine inşa edilmişlerdir. Bu yapılardan günümüze cami, medrese, tabhane, imaret, caminin kuzeyindeki şadırvan,

[202] Tüfekçioğlu, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, s. 407- 411.

[203] *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, I*, Ankara: (İlaveli 2. baskı), 1983, s. 220.

[204] Rıfkı Melül Meriç, "Bayezid Camii Mimarı II. Sultan Bayezid Devri Mimarları ile Bazı binaları", *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, c. II, s., 27., Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 140., Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, s. 196.

Şehzade Osman'ın Türbesi, muvakkithane ve imaretin güney cephesinde kalan şadırvan ulaşabilmiştir[205].

Amasya Sultan II. Bayezid Camii'nin ebatlarını ilk defa Evliyâ Çelebî vermiştir. Caminin giriş sofası, altı mermer sütun ve beş birimden oluşan, sütunların araları ise sivri kemerler ile birbirine bağlanan, üzerleri kubbelerle örtülü bir mekandır. Şerefeleri sade, gövdeleri oldukça zengin bir görünüşe sahip iki minaresi bulunmaktadır. Tabhaneli camiler gurubuna giren Amasya Sultan II. Bayezid Camii'nin orta aksının üzerleri, geçişlerin tromplarla sağlandığı, çapları birbirine çok yakın iki kubbeyle örtülmüştür. Caminin yanlarındaki tabhane mekanları ise ana mekâna sivri kemerler ile bağlantılı olup, üzerleri üçer kubbe ile örtülüdür. Cümle kapısı, mukarnas kavsaralıdır. Mihrabı mermerden olup, en üst kısmı üçgen dilimli bir taç ile sonlandırılan ve aşağı kısmı da beş kenarlı olup mukarnaslar ile süslü bir niş halindedir. Haremin batıdaki ikinci ayağına dayanan, yerden 2.50 m. yükseklikte, ahşap korkuluklu, beş tane siyah mermer direğin taşıdığı bir de müezzin mahfili bulunmaktadır[206].

1590 ve 1668-69 yıllarında gerçekleşen depremlerde cami oldukça büyük hasarlar almıştır. Sonradan onarılan camideki biçimsel bozuklukların, onarımlardan kaldığı düşünülmektedir[207].

2. Minberin Tanıtımı

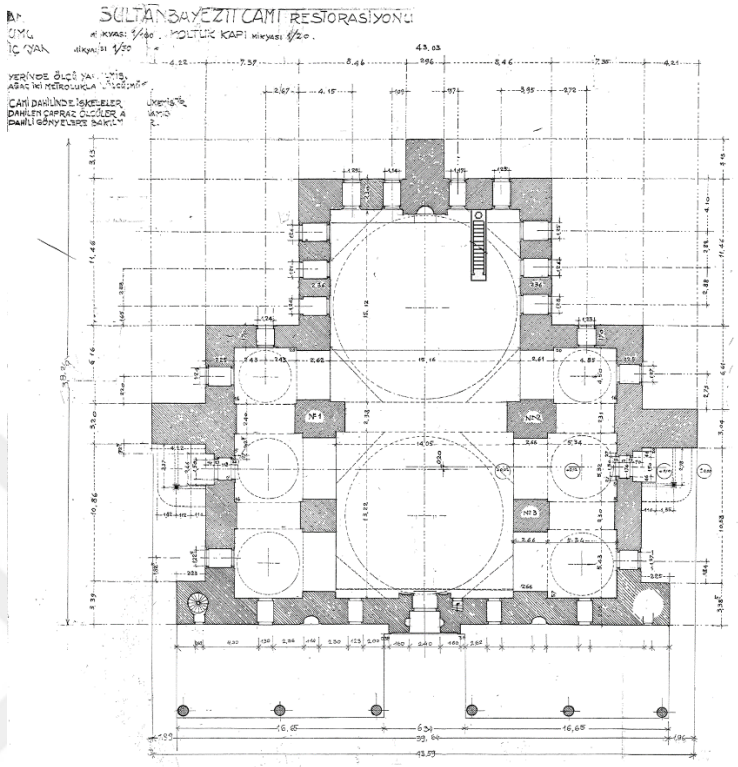
Mihrabın batısında mihrap duvarına dik bir şekilde yerleştirilmiş olan minber, kendisi gibi beyaz mermerden olan, profiller ile hareketlendirilmiş bir kaideye oturtulmuştur. Amasya

[205] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, s. 16, 23., Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, s. 195., Kuran, *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami*, s. 94, 97., *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, I, s. 220, 224., Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 140., Abdülkadir Dündar, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, XLIV/2, Ankara: 2003., s. 134, 135., Gediz Urak, "Amasya'nın Türk Devri Şehir Dokusu ve Yapılarının Analiz ve Değerlendirilmesi", Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1994, s. 337, 338., Eyice, "Beyazıt II Camii ve Külliyesi", DİA, İstanbul: VI, 1992, , s. 41.

[206] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, s. 18-21., *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, s. 220, 224., Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 140, 142., Dündar, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", s. 135-142., Urak, "Amasya'nın Türk Devri Şehir Dokusu ve Yapılarının Analiz ve Değerlendirilmesi", s. 339-345., Eyice, "Beyazıt II Camii ve Külliyesi", s. 41.

[207] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, s. 23., *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, I*, s. 225., Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, s. 196., Dündar, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", s. 135., Urak, "Amasya'nın Türk Devri Şehir Dokusu ve Yapılarının Analiz ve Değerlendirilmesi", s. 353, 354., Eyice, "Beyazıt II Camii ve Külliyesi", s. 41.

Sultan II. Bayezid Camii'nin minberi, 116x560x600 cm[208] ölçülerinde olup, sade fakat heybetli bir görüntüye sahiptir.

Plan 9 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Planı[209]

Tarihlendirilmesi: Kitabesine göre 891/1486 yılında tamamlanan caminin minberi de yapıyla aynı tarihten zamanımıza ulaşmıştır.

Kitabe: Minberin kapısında bulunan aynalıktaki kitabelik alanına, kabartma şeklinde, celî sülüs yazı çeşidi ile "Kelime-i Tevhîd" yazılmıştır ve bu harfler altın yaldız ile boyanmıştır. Aynalığın üzerindeki dekoratif dilimli taca bakacak olursak yüzeyleri yivli rumî tepelikleri yer almaktadır. Aynalığın kitabelik hizasındaki doğu ve batıya bakan yüzleri ise dikine dikdörtgen şekilli olup içerisine kabartma tekniği ile "راس الحكمة مخافة الله" hadis-i şerifi yazılmıştır.

[208] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 134.

[209] https://okuryazarim.com/beylikler-donemi-mimari-planlari/ Erişim Tarihi: 06.04.2022.

Kapı: Minberin kapı açıklığı, pencî kemer ile sonlanmaktadır. Kemerin koltukları, rumîler ile tezyin edilmiştir. Motifleri altın yaldız ile, zemini ise yeşil renge boyanmıştır. Kapıdan aynalık kısmına geçişler ise mukarnaslar ile sağlanmıştır.

A. Dündar, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden temin ettiği bilgiler ile oluşturmuş olduğu bir araştırmasında, minberin 1952 yılından öncesine ait birçok fotoğrafını vermektedir. Bu fotoğraflarda, minberin kapısının olmadığı göze çarpmaktadır[210]. Ayrıca, Amasya II. Bayezid Külliyesi'ne ait bu belgede minber için şu ifadelerin geçtiğini de belirtmektedir: "…Ve minber işlenmişdür, ak mermerden sâde kilvekârî. Ve kâpûsî dahi ak mermerdendür. Dehi - girih kazılmışdur, açılur, yapılur[211]." "Kilvekarî" kelimesindeki kilve-gilvi ibaresi silme manasına gelmektedir yani minberin silmeler ile hareketlendirilmiş sade görünümünden bahsetmektedir. "Ve kâpûsî dahi ak mermerdendür. Dehi - girih kazılmışdur, açılır, yapılur." diye bahsedilen cümlede ise Amasya Mehmed Paşa Camii minberindeki kapı kanatlarına benzer, burada da mermerden yapılan kapı kanatlarından bahsedilmektedir. "Dehi" ongen, "girih" ise geometrik anlamına gelmektedir. Yani kapı kanatlarında on kollu yıldızdan oluşan geometrik bir bezemenin olduğundan bahsedilmektedir.

Amasya'da, 1939 ve 1943 yıllarında gerçekleşen depremlerde II. Bayezid Camii'nin kubbelerinin oldukça zarar gördüğü belirtilmektedir[212]. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce 1952 ve 1971 yılları arasında yapılan onarımlarda minber kapısı yenilenmiştir. Fakat bugünkü minber kapısının, belgede ak mermerden olduğunu öğrendiğimiz asıl kapısının bir replikası mı olduğu yoksa o kapıdaki süslemelerden tamamen bağımsız bir şekilde yeniden mi yapılmış olduğu bilinmemektedir.[213]

Süpürgelik: Silmeler ile oluşturulan, beş birimli süpürgelik bölümleri Bursa kemerlidir. İkinci ve dördüncü birimin kemer içleri açık olup, diğerleri kapalıdır.

Yan Aynalıklar: Doğu yan aynalıktaki, ongen şemsenin merkezindeki kabaranın düşmüş olduğu düşünülmektedir. Merkezin etrafındaki geometrik desen ise, kolları paralel iki hatla ilerleyen on kollu yıldız ve bu yıldızın bittiği kısımlarda meydana gelen beş kollu yıldızlardan oluşmaktadır. Tarihinin bilinmediği bir onarım esnasında, desenlerin konturları altın yaldız ile,

[210] Dündar, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", s. 161.
[211] Dündar, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", s. 139.
[212] Dündar, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", s. 135.
[213] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 137, 138.

içleri de siyah renge boyanmıştır. Bu yüzden motife kakılan mermerin asıl rengi anlaşılamamaktadır[214]. Doğu yan aynalıkta bulunan bu şemse, muhtemelen doğu cephesi gibi göz önünde olmadığından batı yan aynalığa yapılmamıştır.

Trabzanlar: Minberin trabzanlarında bulunan şemseler, birbirleri ile simetrik değillerdir. Batıdaki doğudakinden biraz daha yukarıda olup, her ikisinin bezemesi de birbirinden farklıdır. Beyaz mermerin içerisine, siyah ve beyaz renkte mermerin kakılarak yapıldığı şemseler, yaklaşık olarak 30 cm.liktir. Her iki şemsenin merkezinde de yarım küre şeklinde bir kabara bulunmaktadır. Doğu cephesindeki şemsede, merkezinden dışa doğru helezonî bir bezeme söz konusuyken, batı cephesindeki şemsede ise, ışınsal düzene sahip bir bezeme bulunmaktadır[215]. Trabzanlarının köşke dayandığı kısımda bulunan üçgen şeklindeki mermer parçalar sonradan eklenmiştir. Ayrıca trabzanların kapının sövelerine dayandığı kısımda bulunan dekoratif kıvrımlı bir kapı payandası da bulunmaktadır.

Geçit: Minberin geçidi pencî kemerlidir. Geçidin içinde güney duvarında kaş kemerli bir mihrabiye bulunmaktadır. Köşk ile geçit açıklığının arasında kalan ve silmelerden oluşan dikdörtgen pano ise oldukça sadedir.

Köşk: Minberin köşkünün çerçevesini oluşturan mermerler, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii'n minberinin mermerleri gibi siyah renktedir. Minberin köşkünün kemerleri mürekkep kemerdir. Dikdörtgen şeklindeki çökertmeli köşk korkuluğunun ortasında, iç içe iki kabartmadan oluşan daireler vardır. Köşkün güney duvarında ise Osmanlı'nın geç dönem karakteristiğini taşıyan, vazo içinde çiçekler ve yapraklar resmedilmiştir. Sekizgen bir kasnağa oturan piramidal şekilli köşk külahı da mermerdendir. Kasnağın yüzleri, silmeler ile çevrili dikdörtgen bir alandır. Her birinde Bursa kemeri bulunur fakat kemer içleri açık değil, çökertilmiştir. Bu çökertilen alanların ortasında ise, köşk korkuluğunda olduğu gibi iç içe geçmiş olan iki kabartma halinde daireler yer almaktadır [216].

---

[214] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri,* s. 20., Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi,* s. 140., *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, s. 223., Eyice, "Beyazıt II Camii ve Külliyesi", s. 41., Urak, "Amasya'nın Türk Devri Şehir Dokusu ve Yapılarının Analiz ve Değerlendirilmesi", s. 343., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri,* s. 134, 135.

[215] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri,* s. 20., *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler,* s. 223., Eyice, "Beyazıt II Camii ve Külliyesi", s. 41., Urak, "Amasya'nın Türk Devri Şehir Dokusu ve Yapılarının Analiz ve Değerlendirilmesi", s. 343., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 135., Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 27.

[216] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 136., Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 28.

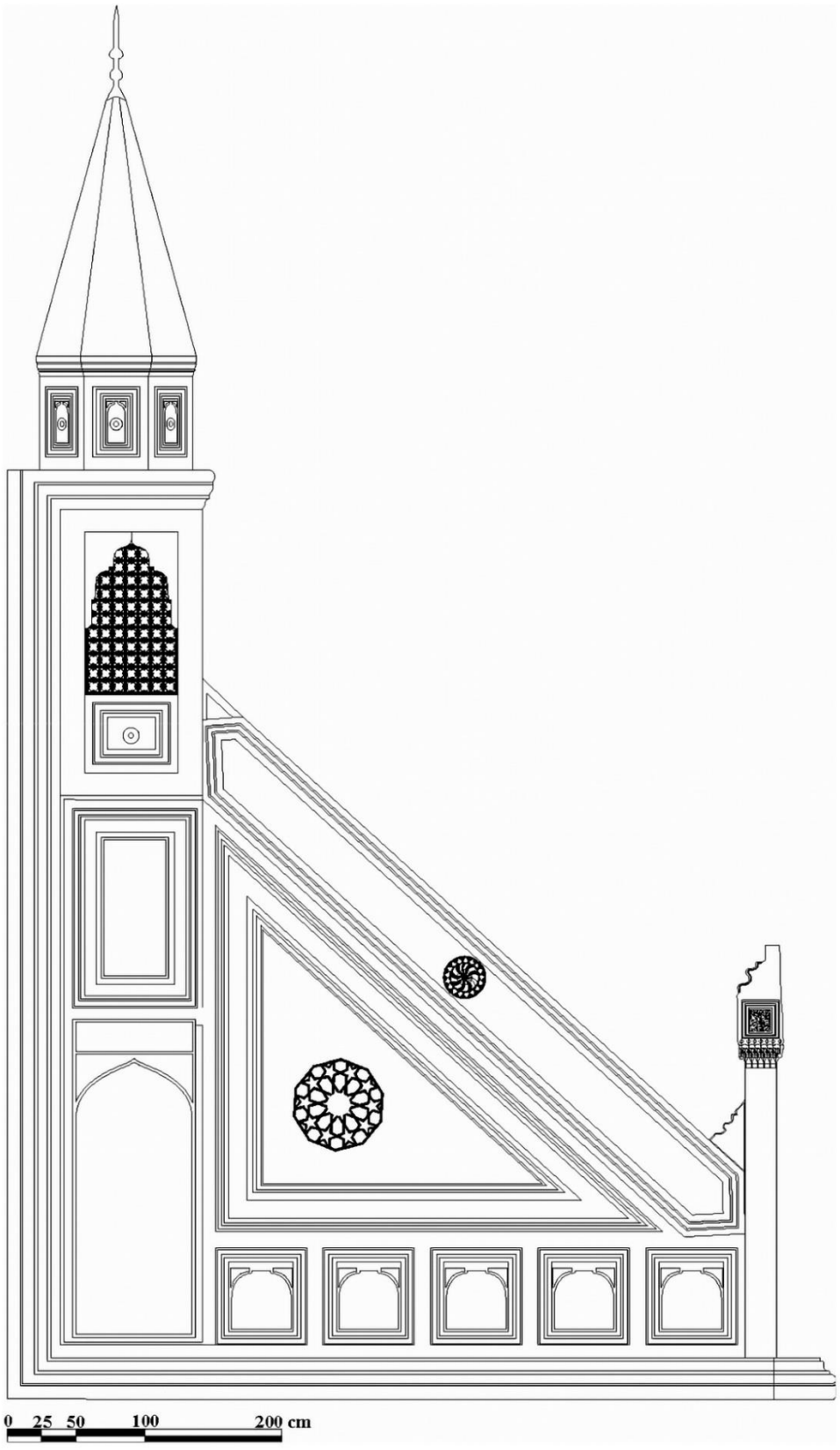
Onarımlar: Birçok onarımdan geçen caminin, minberinin onarımlarına dair herhangi bir kayıta rastlanamamıştır. Fakat caminin genel olarak geçirmiş olduğu tadilatların izi minberin yüzeyinde de yukarıda belirttiğimiz şekillerde gözükmektedir.

Fotoğraf 47 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi Doğu Cephesi

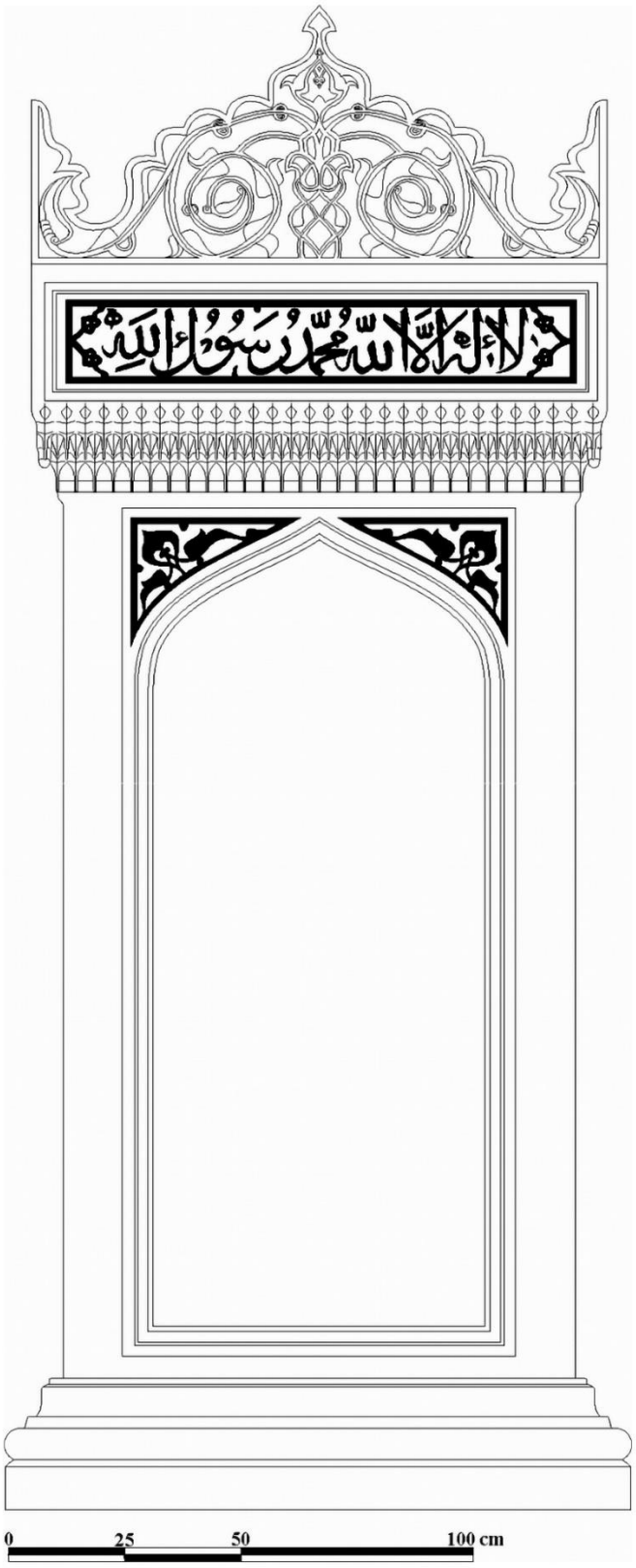

Fotoğraf 48 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Kapısı

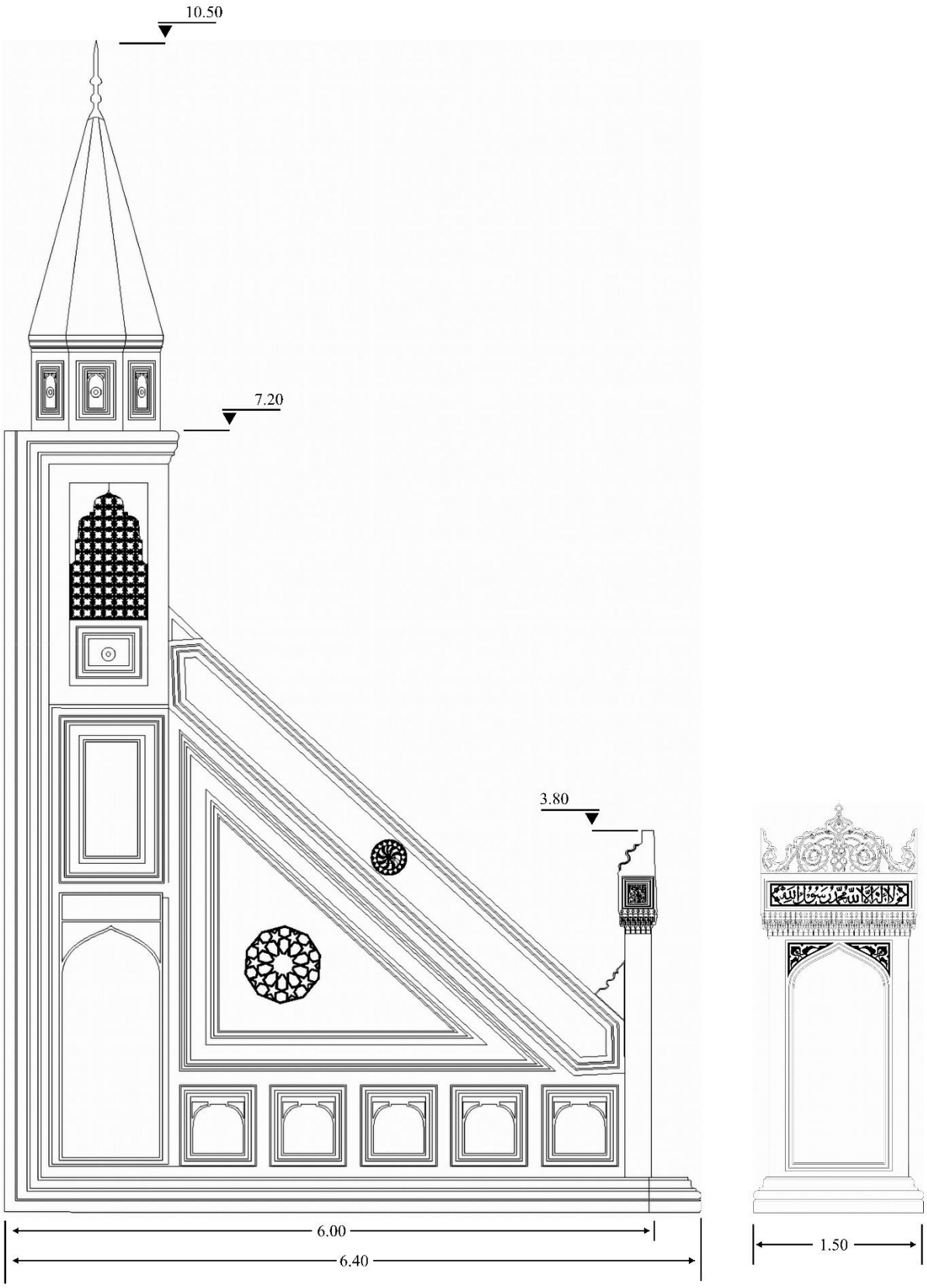
Rölöve 21 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi[217]

[217] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 136.

Rölöve 22 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi[218]

[218] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 138.

Rölöve 23 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi Ölçüleri

G. Amasya Mehmed Paşa Camii

1. Yapının Tanıtımı

Amasya'da Yeşilırmak nehri boyunda, Pirinçci Mahallesi, Mehmed Paşa Caddesinde yer alan Mehmed Paşa Camii, kapısında bulunan sülüs yazı ile yazılmış iki satırlık inşa kitabesine göre, 891/1486 yılında yapılmıştır. Mimarı bilinmeyen fakat mimarisinde, Amasya'nın yerel geleneklerinden esintiler taşıyan[219] yapının banisi, II. Bayezid'in (1481-1512) vezirlerinden Hızır Paşa'nın oğlu Mehmed Paşa'dır[220].

Caminin doğusuna bitişik türbe, avlunun içerisinde bir imarethane, medrese ve şadırvandan oluşan külliyeden geriye sadece cami, türbe ve şadırvan kalmıştır[221]. Caminin kuzey cephesinde sekizgen yedi tane sütuna dayanan, üzerlerini kubbelerin örttüğü altı bölümden oluşan bir giriş sofası bulunmaktadır. Kuzey batı tarafında yer alan minaresi kesme taştan inşa edilmiş olup on altıgen bir gövdeye sahip ve tek şerefelidir. Sofanın doğu tarafından üçüncü bölümünde, derin bir nişe ve yay kemere sahip giriş kapısından hareme girilmektedir. Harem alanının yanlarında bulunan odalardan da girişin sağlandığı iki kapı daha bulunmaktadır. Tabhaneli camiler grubuna giren caminin harem kısmı kare planda olup, sekizgen bir kasnaktan tromplar ile geçişin sağlandığı bir kubbeyle örtülmüştür. Haremin doğu tarafındaki kubbeli ve dikdörtgen şeklindeki odaya büyük bir kemer ile geçiş yapılır. Haremin batı tarafında ise beşik tonozla geçişin sağlandığı, sofa boyunca uzanan iki oda vardır. Bu iki odayı da birer kubbe örtmekte ve bir kemer ile birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Caminin mihrabı ise, altı sıra mukarnastan oluşan, beş kenarlı bir niş şeklinde ve mermerdendir[222].

Camiyle alakalı iki farklılık söz konusudur. Bunlardan birincisi, tabhaneli camilerde genellikle güneyde bulunan harem alanının kuzeyinde yer alan mekânın yanlarında tabhane odaları yer almaktadır, fakat burada caminin kapısından direk hareme giriş yapılmakta ve

---

[219] Mustafa Çağhan Keskin, "II. Bayezid Dönemi, Amasya Çevresinde Yerel Bir Bani: Hızır Paşa Oğlu Mehmed Paşa", Art-Sanat Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 63, 2016., s. 70.

[220] *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, I,* s. 227., Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri,* s. 40., Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 40., Keskin, "II. Bayezid Dönemi, Amasya Çevresinde Yerel Bir Bani: Hızır Paşa Oğlu Mehmed Paşa", s. 67., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri,* s. 139.

[221] Urak, "Amasya'nın Türk Devri Şehir Dokusu ve Yapılarının Analiz ve Değerlendirilmesi", s. 316.

[222] *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler,* s. 228., Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri,* s. 40, 41., Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 41., Keskin, "II. Bayezid Dönemi, Amasya Çevresinde Yerel Bir Bani: Hızır Paşa Oğlu Mehmed Paşa", s. 67., Urak, "Amasya'nın Türk Devri Şehir Dokusu ve Yapılarının Analiz ve Değerlendirilmesi", s. 316-318.

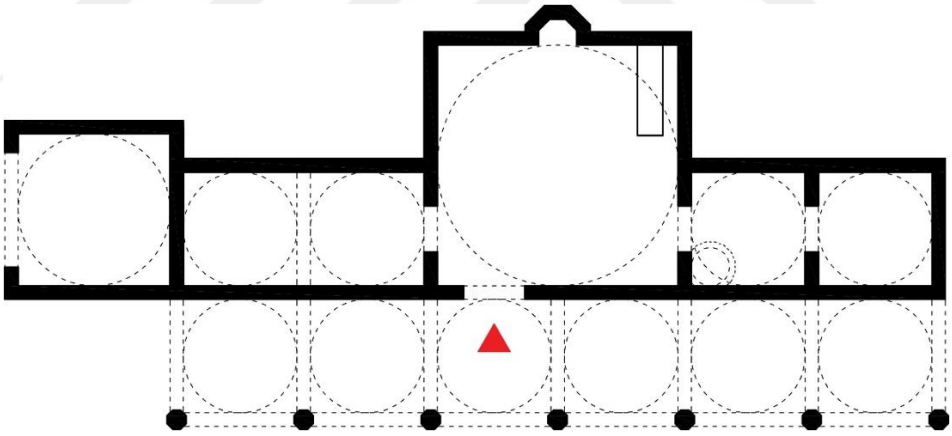
tabhane odaları doğu-batı istikametinde ilerlemektedir. İkinci farklılık ise, giriş sofalarının genellikle 3, 5, 7 gibi tek sayılardan oluşan birimlerden meydana geldiğini görmekteyiz ancak, burada giriş sofası 6 birimden oluşmaktadır[223].

Yapı, tamir kitabelerinde geçen tarihlere göre 1236/1820 ve 1280/1863-64 yıllarında onarım görmüştür. Ayrıca, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1958-1963 yılları arasında da onarılmıştır[224].

Caminin ahşap olan orijinal kapı kanatları Amasya Müzesi'nde sergilenmekte olup, ayrıca yapıdaki kalemişleri ise son döneme ait süslemelerdir.[225]

2. Minberin Tanıtımı

Amasya Mehmed Paşa Camii'nin minberi haremin batı duvarına yaklaşık olarak 50 cm kalacak şekilde, mihrap duvarına bitişik ve dik bir şekilde yerleştirilmiştir. Oldukça güzel ve sanatkârane işlenmiş minber, tamamen mermerden yapılmış olup, yaklaşık olarak 80x285x370 cm ölçülerindedir[226].

Kroki 1 - Amasya Mehmed Paşa Camii Krokisi

Tarihlendirilmesi: Minber, inşa kitabesine göre 891/1486 yılında yaptırılan cami ile aynı tarihten kalmadır.

---

[223] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 139.

[224] Urak, "Amasya'nın Türk Devri Şehir Dokusu ve Yapılarının Analiz ve Değerlendirilmesi", s. 330.

[225] Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 43.

[226] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, İstanbul Fetih Cemiyeti, s. 41., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 140.

Kitabe: Minber kapısındaki aynalıkta bulunan kitabeliğin içi kafesî oyma tekniğinde oyularak, sülüs hat ile Mü'min Sûresi'nin 16. ayeti " لمن الملك اليوم لله الواحد القهار..." mealen "…Bugün mülk (hükümranlık) kimindir? Tek olan, her şeyi kudret ve hakimiyeti altında tutan Allah'ındır." bölümü yazılıdır.[227] (Fotoğraf 52)

Bezemeler: Amasya Mehmed Paşa Camii'nin minberi bütünüyle tezyinatlıdır. Dönemine göre diğer minberlere nazaran, oldukça yoğun bir süsleme programına sahip olan minberle alakalı "…başlı başına bir monografi mevzuudur" diye söz eden İ. Aydın Yüksel'in, sanki bu sözüne binaen Yıldıray Özbek *"Amasya Mehmed Paşa Camiin Minberi"* adlı bir makale kaleme almıştır.

Kapı: Minberin kapısı, diğer bölümleri gibi dikkat çekicidir. Kapı açıklığı, pencî kemer ile sonlandırılmış, kemerin etrafı ise, silmeler ile hareketlendirilmiştir. (Fotoğraf 53) Kapının doğu sövesinin doğu tarafına bakan yüzünde, kırık hatlı çizgiler ve kolları iki paralel hatla ilerleyen yarım on ikigenlerden oluşan geometrik bir düzenleme bulunmaktadır. (Çizim 144) Minberin kapısının eşik taşının ve sövelerinin ön yüzünde üçiplik rumî motifinden oluşan bitkisel bir bezeme yer almaktadır. Motif, eşiğin ortasında ise, yürek şeklinde bir durak biçimine dönüşmektedir. (Çizim 149, 150) Kapının üstündeki aynalık kısmı, dikdörtgen şeklinde bir sandık gibidir. Kapının kemeri ile aynalığı, bir sıra mukarnas dizisi ile birbirinden ayrılmaktadır[228]. Aynalığın çerçevesini zencirek deseni dolanmakta, içe bakan yüzünde de, kafesî oyma tekniği ile yapılmış, ters-düz rumî tepelikler yer almaktadır. (Fotoğraf 52) Bu sandık biçimindeki aynalığın, doğu ve batı yüzünde dikdörtgen şekilli birer çökertme yer almaktadır. Doğudaki çökertmenin pervazlı çerçevesi zencirek motiflidir. (Çizim 151) Kitabeliğin arka tarafında yani kuzeye bakan yüzünde ise yine kafesî oyma tekniği ile yapılmış rumî tepelik sırası bulunmaktadır. (Fotoğraf 54) Kapının önünde yer alan, silmeler ile güzelleştirilmiş minber basamağının formu, yarım on ikigendir[229].

Minberin kapı kanatları, yekpare mermerden olup, ikili zencirek geçmelerinden oluşan bir pervaz ile dört bölüme ayrılarak bezenmiştir. Kapının üst kısmı, kapı açıklığının sivri kemerine uygun gelecek şekilde, on kollu yıldız kompozisyonu ile tezyin edilmiştir. Alttaki

---

[227] *Kur'an-ı Kerim Meâli,* çev. Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, Mü'min 40/16.

[228] Özbek, "Amasya Mehmet Paşa Camiinin Minberi", Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, 4-7 Kasım 1997, Ankara, Cilt II, Ankara: 2000, s. 151., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 143.

[229] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 143, 144.

panolarda, "Kelime-i Tevhid" geometrik kûfî (makılî) hat ile yazılmıştır. Bu yazılı panoların altındaki dikdörtgen uzun panolar ise, dokuz ve on iki kollu yıldızlardan oluşan geometrik bir düzenleme içermektedir. Fakat burada yıldızların kollarını oluşturan hatlar, düz değil de bir çember yayı gibi ele alınmışlardır. Ayrıca, bu yıldız kollarının arasında altıgen küçük kabartmalar bulunmaktadır. En alttaki panolar ise, geçmeler yapan kırık çizgilerin oluşturduğu bir geometrik düzenleme ile süslenmiştir. Kapı yüzeyinde, motifler beyaz bırakılıp, boşaltılan alanlar ise kırmızı renge boyanmıştır[230]. Ancak bahsetmiş olduğumuz bu kapı bir replika olup, minberin orijinal kapısı bugün, Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir. (Fotoğraf 55)

Trabzan ile doğu tarafındaki sövenin arasında bulunan kapı payandasının yüzeyinde hatayî tarzı bir şakayık motifi yer almaktadır. Kapı payandasının üst kısmı da, yarım rumî tepeliği şeklindeki bir düzenleme ile kıvrımlanmaktadır[231]. (Fotoğraf 56)

Yan Aynalıklar: İç içe yerleştirilen dik üçgenler, mürekkep silmeler ile minberin doğu yan aynalığını oluşturmaktadır. (Fotoğraf 57) İçteki dik üçgen, birbirine bağlanarak bitkisel bir kompozisyon oluşturan rumîlerden oluşmaktadır[232]. Bu motiflerin saplarının yüzeyleri yivlendirilmiştir. Üçgenin merkezinde bir beşgen oluşturacak şekilde sap üzerine yerleştirilen yapraklar, genel olarak rumî çizim kurallarına uyacak şekilde aynı yöne dönmüş olarak çizilmişlerdir. Ancak rumîleri oluşturan yaylar, normalde geçişlerde biri diğerinin altından geçmesi gerekirken, diğerinin ortasından geçerek bu kuralı ihlal etmektedirler[233]. Üçgenin sağ alt köşesi sade bir rumî tepeliği ile son bulurken, üst köşesi düğüm motifi ile sonlanmaktadır. (Fotoğraf 58)

Bitkisel kompozisyonlu bu dik üçgeni çevreleyen diğer dik üçgen ise geometrik kompozisyon ile doldurulmuştur. Çizgi sistemlerinde şerit yüzeylerinin yivlendirilerek işlendiği bu alan, paralel iki hat halinde ilerleyen yarım sekiz kollu yıldızlar ile beş kollu yıldızlardan ve ayrıca çeşitli çokgenlerden meydana gelmektedir[234]. (Fotoğraf 59)

[230] Özbek, "Amasya Mehmet Paşa Camiinin Minberi", s.152, Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 144.

[231] Özbek, "Amasya Mehmet Paşa Camiinin Minberi", s. 152.

[232] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 140.

[233] Özbek, "Amasya Mehmet Paşa Camiinin Minberi", s. 148,149.

[234] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 141.

Hem yan aynalığı, hem süpürgelik panolarını, hem de trabzanları çevreleyen ince pervaz, sapları kıvrımlar yaparak ilerleyip dilimli rumîlerin altından geçen saplar, daha sonra yine saplara bağlanan beş yapraklı çiçeklerden meydana gelen bir süslemeye sahiptir[235]. (Fotoğraf 61)

Trabzanlar: Minberin trabzanlarında bulunan süsleme düzeni ve teknikleri, sadece erken Osmanlı dönemi minberleri içerisinde değil, tüm Anadolu minberleri içerisinde, eşsiz bir örnektir. Trabzanların zemini, kafesî oyma teknikli deliklerden meydana gelmektedir[236]. Trabzanların üst panosunu, yatay ve dikey olacak şekilde merkeze yerleştirilmiş, ortak olan saplardan çıkan ve dikey eksende olan dört rumî tepeliğin taç yapraklarından çıkan iki rumînin ucu sapa dönüşmüş ve sivri bir kemer oluşturmuştur. Bu yüzden kartuş içinde kartuş oluşmuş gibi bir görüntü meydana gelmektedir. Rumîlerden oluşan sivri kemerciğin uç kısmında bulunan mızrak ucu şeklindeki yapraktan çıkan ve ayrıca yarım daire kıvrım yapmış olan sapların taşıdığı dilimli rumîler bir tepelik ile birleştirilmiş ve kompozisyon tamamlanmıştır. Trabzanın alt panosundaki kısımın ise, uçlarındaki rumî tepeliklerin yaprakları geriye dönerek birleşmiş ve yürek görünümünü almışlardır. Bu rumî tepeliklerin sapına basit ve dilimli rumîler bağlanarak bir kompozisyon oluşturulmuştur. Kapalı bir form oluşturan bu rumîlerin merkezlerine yerleştirilmiş olan rumî tepeliği ve dilimli rumîleri çerçevelemektedir. Anatomilerine uygun şekilde yaprakların yüzeyleri eğri kesim tekniği ile yeniden işlenmiştir[237]. Doğu cephedeki trabzanların zemini kırmızı renge, motifleri ise yeşil renge boyanmıştır. (Çizim 168) Batı cephedekiler boyasızdır. (Çizim 178)

Süpürgelik: Minberin süpürgelik kısmı kareye yakın üç tane panodan oluşmaktadır. İç içe kademeli bir şekilde olan silmeler ile sivri kemer oluşturulmuştur. Bunların içinde bulunan kemer formlarından geçit tarafındaki ile ortadaki aynıdır. Dilimli kemer formunda olan bu iki kısımdan ortadakinin içi boştur. (Fotoğraf 63) Geçit tarafındaki kemer formunun içi ise düğümlü geçme motifleri ve rumîler ile tezyin edilmiştir. (Fotoğraf 64) Minberin kapı tarafında kalan panonun formu ve içindeki bezemeler diğerlerinden farklıdır. Mürekkep kemerli bu

[235] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 141.

[236] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 141.

[237] Özbek, "Amasya Mehmet Paşa Camiinin Minberi", s.149.

bölümün iç kısmı, sapları ile birbirlerine bağlanan çiçekler ile doldurulmuştur. Minber kaidesinin yüzey kısmı ise, silmeler ile belirlenmiş fakat bezemesizdir[238]. (Fotoğraf 65)

Geçit: Minberin geçit bölümü, mürekkep kemer ile sonlandırılmıştır. Kemerin koltukları, kıvrım yaparak birbirlerine birleşen dilimli rumîler ile tezyin edilmiştir. Dekoratif gözükmesi için yapılmış, taşıyıcı herhangi bir işlevi bulunmayan, kemer ayaklarının alt kısmında yer alan konsollar ise, uçları kıvrımlı dilimli rumîler ile süslenmiştir. (Fotoğraf 66) Geçit ve köşk korkuluğu arasında kalan yatay dikdörtgen şekilli panonun tezyinatı da dikkat çekicidir. Dilimli kartuş ile sınırlandırılmış panoda, çapraz şekilde sapları birbiri ile geçme yaparak kapalı bir form oluşturan iki rumî bulunmaktadır. Rumîlerin tepeliği, yaprakları geriye doğru kıvrılmış şekildedir. Böylece ikinci bir rumî tepeliğinin sapları oluşmaktadır. Yatay eksende ilerleyen bu kompozisyonu bir de dikey eksende ilerleyen dilimli rumîler kartuşun içini tamamlamaktadır. Kartuş dışındaki köşeleri de, rumîlerin uçlarından çıkan yarım rumî tepelikleri sonlandırmaktadır. Saplar, bir sıra yiv ile vurgulanmış, yaprak yüzeyleri de eğri kesim ile hareketlendirilmiştir. Desenler, zeminden oldukça yüksek bir kabartma ile vurgulanmıştır. Neredeyse şebekeli oyulmuş gibi bir görüntü vermektedir. Panonun yer aldığı mermerin yekpare olmadığına dair, derz izlerinden yola çıkarak, panonun yerde yapılıp buraya konulduğu düşünülmektedir[239]. (Fotoğraf 67)

Köşk: Minberin köşkünün eşiği, atkı taşı ve destekleri siyah mermer ile yapılmıştır. Bu kısmın üzeri, kaş kemerli olup iç bükey ve dış bükey kavisler ile aşağıya devam eden mürekkep bir kemer ile sonlandırılmıştır. (Fotoğraf 68) Minberin köşk korkuluğunda bulunan geometrik düzenleme, diğer erken Osmanlı dönemi minberlerinde görülmemektedir. Korkuluk, kafesî oyma tekniği ile yapılmıştır. Altıgenlerden meydana gelen altı köşeli yıldızlardan oluşan geometrik bir kompozisyon ile doldurulmuştur. Dalga kıvrımları şeklindeki rumîlerden oluşan bitkisel bir pervaz ile bu alan çerçevelenmiştir. Korkuluk tutamağı ise, iri rumîlerden oluşmaktadır. (Fotoğraf 69) Köşk saçağı kırmızı renk ile boyanmış, rumî tepeliği ile sonuçlanmaktadır. (Fotoğraf 70) Silindir şekilli bir kasnağa oturan köşkün kubbesi ise, soğan şekilli bir kubbedir. (Fotoğraf 71) Kasnağında bezemeli bir bilezik bulunmakta, kubbenin üzeri ise düğümlü geçme motifleri ile süslüdür. Köşkün içinde güney duvarında ise, kaş kemerden oluşan bir çökertme bulunmaktadır. Bu çökertmenin yüzeyi, muhtemelen sonradan yapılan,

[238] Özbek, "Amasya Mehmet Paşa Camiinin Minberi", s. 150., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 142.

[239] Özbek, "Amasya Mehmet Paşa Camiinin Minberi", s.150, Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 142.

kırık hatlı çizgiler ile kolları iki hattan paralel ilerleyen on kollu yıldızlardan meydana gelmektedir[240]. (Fotoğraf 72)

Minberin batı kısmı, göz önünde olmadığı gerekçesi düşünülerek, doğu cephesine nazaran daha az süslemeye sahiptir. Genellikle batı cephesinin motiflerindeki konturlar belirlenmiş, fakat işlenmemiştir. Süpürgelik ve yan aynalık kısımlarının içleri sadedir. Doğu cephesindeki trabzanlar delikli zemin üzerine işlenen rumîlerden oluşurken, batı cephesindeki korkuluğun rumîleri kafesî oyma tekniğiyle yapılmışlardır ve zemini diğeri gibi delikli değildir[241].

Amasya Mehmed Paşa Camii'nin minberi, birçok özelliği ile sadece erken dönem Osmanlı minberleri içerisinde değil, tüm Anadolu minberleri içerisinde farklı bir yerdedir. Yıldıray Özbek, tarihsel birkaç bilginin ışığında, minberin bazı dekoratif uygulamalarından da yola çıkarak, minberi yapan ustanın, Şam ve çevresini tanıyan bir sanatçı olabileceği görüşündedir. Minberdeki güney etkileri, dikkatimizi ilk olarak soğan şekilli kubbeciğinde ve üzerindeki düğüm motiflerinde dikkatimizi çeker[242]. Güney toplumlarında soğan şekilli kubbeciklere örneğin; Tolunoğlu Ahmed Camii'nin ahşap minberinde, Kahire'deki Abdü'l-Gani Medresesi'nin ahşap minberinde, Kahire Ferec Hankâhı'nın doğu türbesinde bulunan taş minberinde ve yine Kahire'deki Sultan Kayıtbay Camii'nin ahşap minberinde rastlamaktayız. Ayrıca, zikredilen bu Kahire minberlerinde kubbecikler silindir biçimindeki kasnağa oturur ve köşkün saçak hizasında da rumî tepeliklerinin sıralandığı görülmektedir. Bu örneklerin Kahire şehrinden olması da, bize Mısır etkilerini düşündürmektedir[243]. Ayrıca, minberin geçit açıklığında bulunan kemerin, üç dilimli bir kemer olmasıda, Osmanlı'da pek uygulanan bir form değildir. Daha çok Anadolu'nun güneydoğusunda bulunan Artuklu yapılarında göze çarpmaktadır. Aynı şekilde, minberin kapı kanatlarındaki geometrik süsleme ve kûfi yazı örneklerine de yine bu bölgede rastlamaktayız. Bu sözü geçen dekoratif unsurların benzerlerini, aynı zamanda, Amasya'daki bazı Osmanlı eserlerinde de görmekteyiz. Minberi yapan sanatçının, yapımında Şamlı ustaların çalıştığı bilinen Bayezid Paşa Camii ve Merzifon Çelebi

[240] Özbek, "Amasya Mehmet Paşa Camiinin Minberi", s. 151., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 142, 143., Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 42.

[241] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 140., Özbek, "Amasya Mehmet Paşa Camiinin Minberi", s.148., Ferrah Tunç, "Amasya Osmanlı Camilerinde Bulunan Taş Bezemeler", Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s. 75.

[242] Özbek, "Amasya Mehmet Paşa Camiinin Minberi", s. 153.

[243] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 145, 146.

Mehmed Medresesi, ayrıca Yörgüç Paşa Camii'ni de, minberi yapmadan önce tetkik ettiği düşünülmektedir. Son olarak Yıldıray Özbek, Amasya'da bugün bir Şamlar veya Şamlılar mahallesinin mevcudiyetinden ve XV. yüzyılın sonlarında birçok Şamlı sanatçının iç karışıklıktan dolayı Anadolu'ya göç ettiğinden bahsetmektedir. Bu yüzden de minberi yapan ustanın, Şam ve çevresini tanıyan biri olduğu ya da Şamlı bir sanatçı olduğu kanısı yüksek bir ihtimaldir[244].

Onarımlar: Yapının tanıtımı bölümünde geçirdiği onarımlarından bahsettiğimiz caminin minberiyle alakalı ayrıca bir kayıta rastlanmamıştır.

[244] Özbek, "Amasya Mehmet Paşa Camiinin Minberi", s.153, 154.

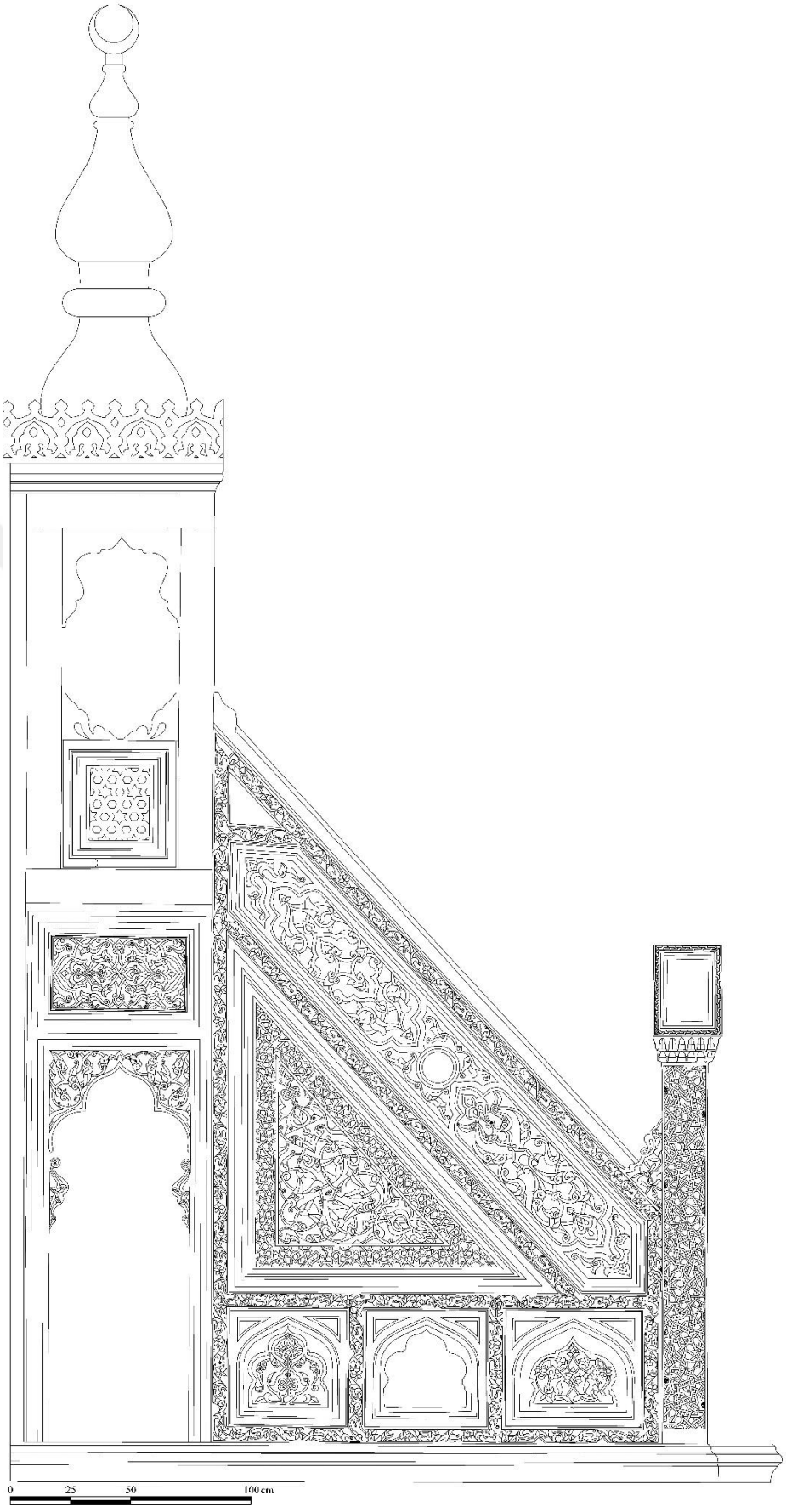
Fotoğraf 49 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Ön Cephe

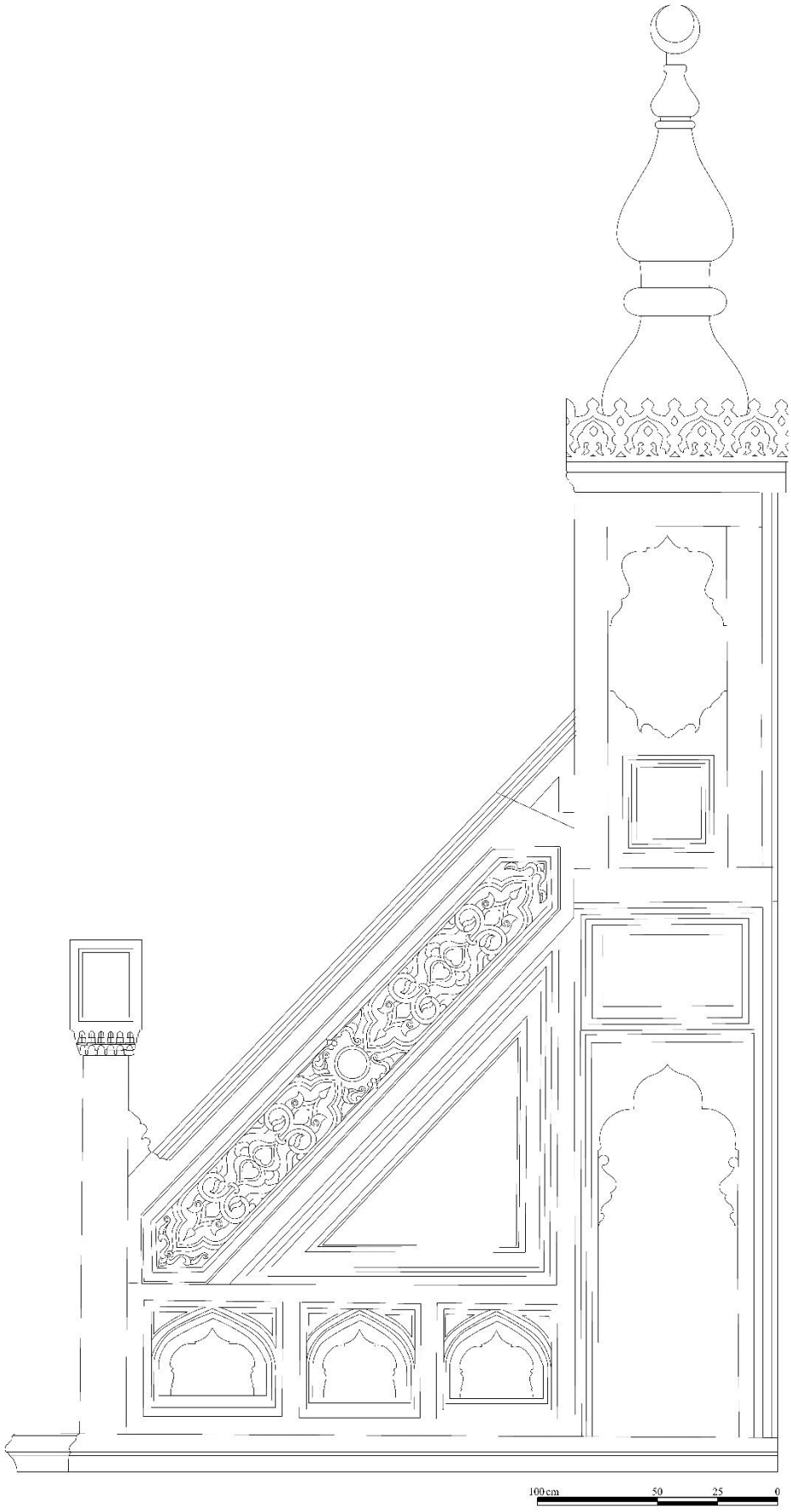
Fotoğraf 50 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi

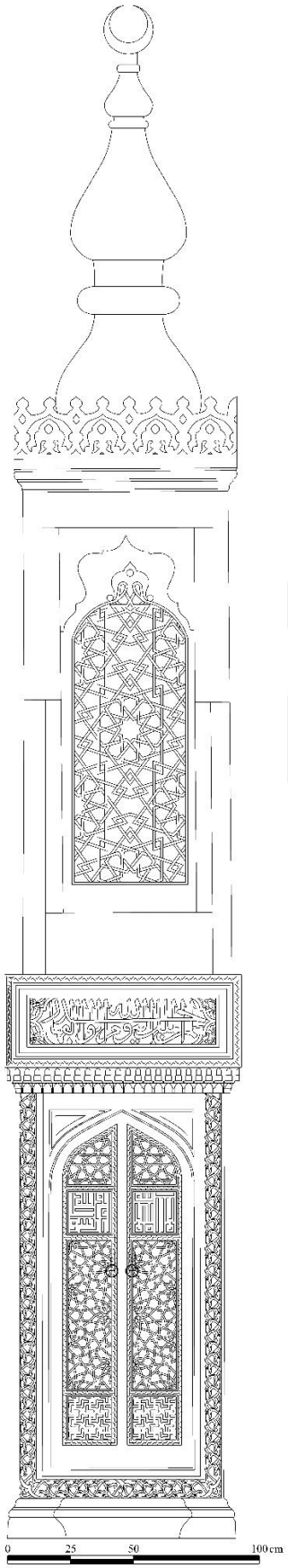
Fotoğraf 51 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesi

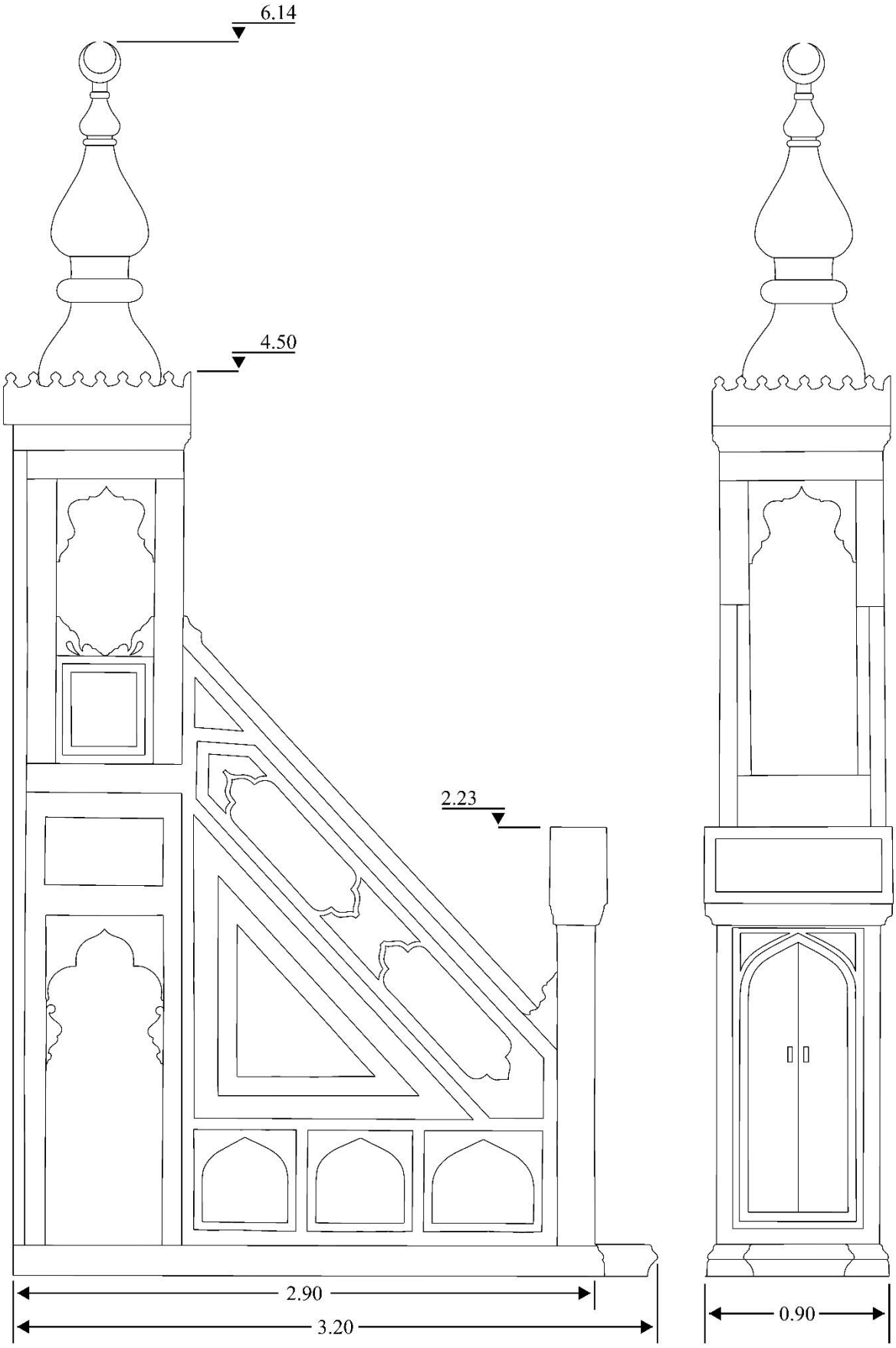
Rölöve 24 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi

Rölöve 25 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephe Rölövesi

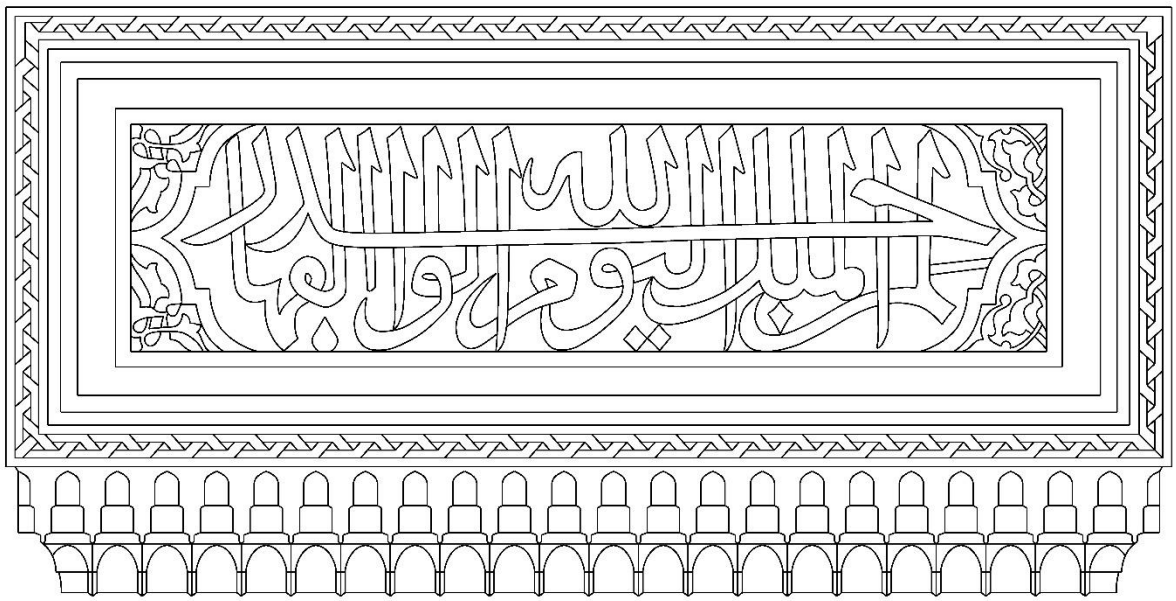
Rölöve 26 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi

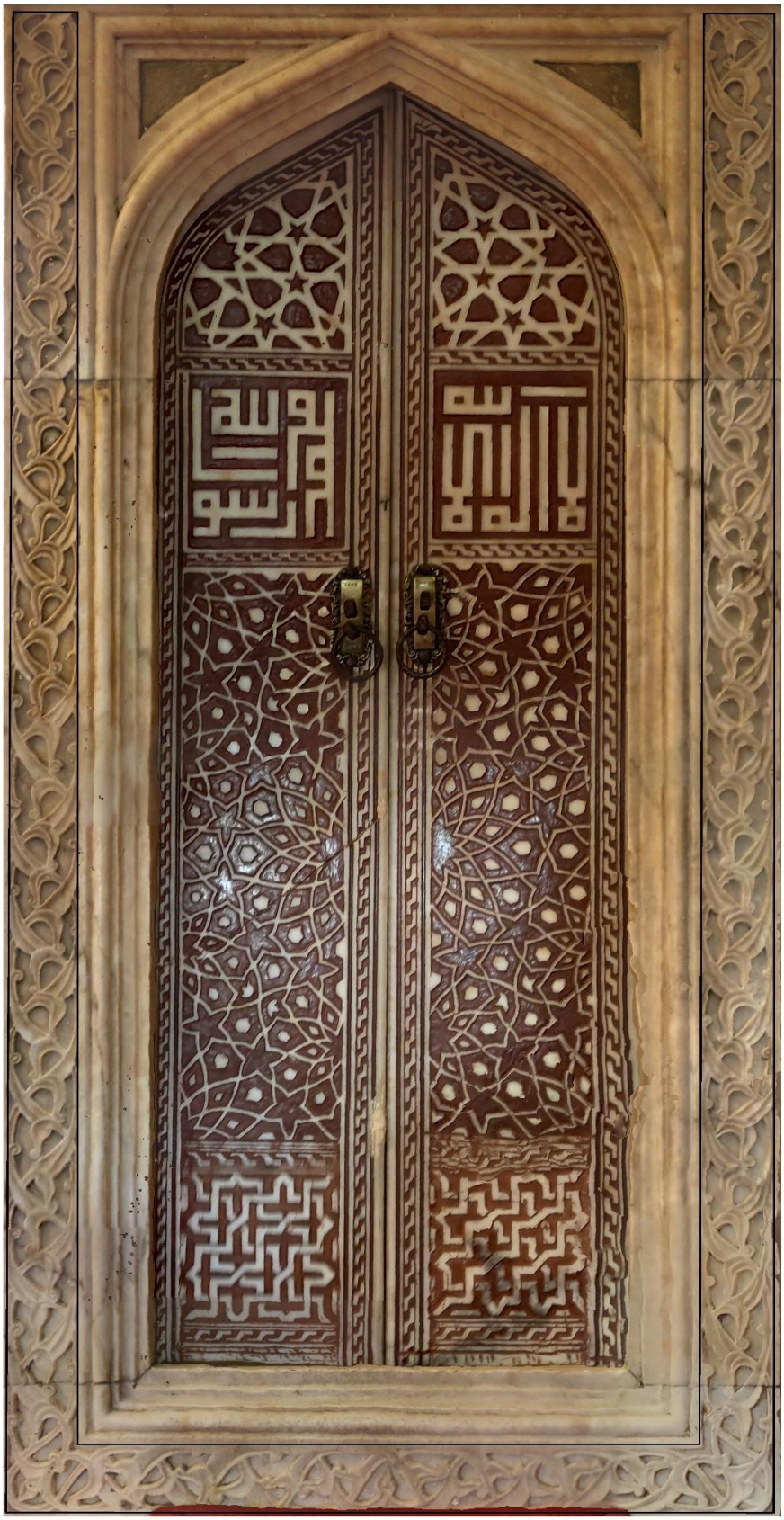
Rölöve 27 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Ölçüleri

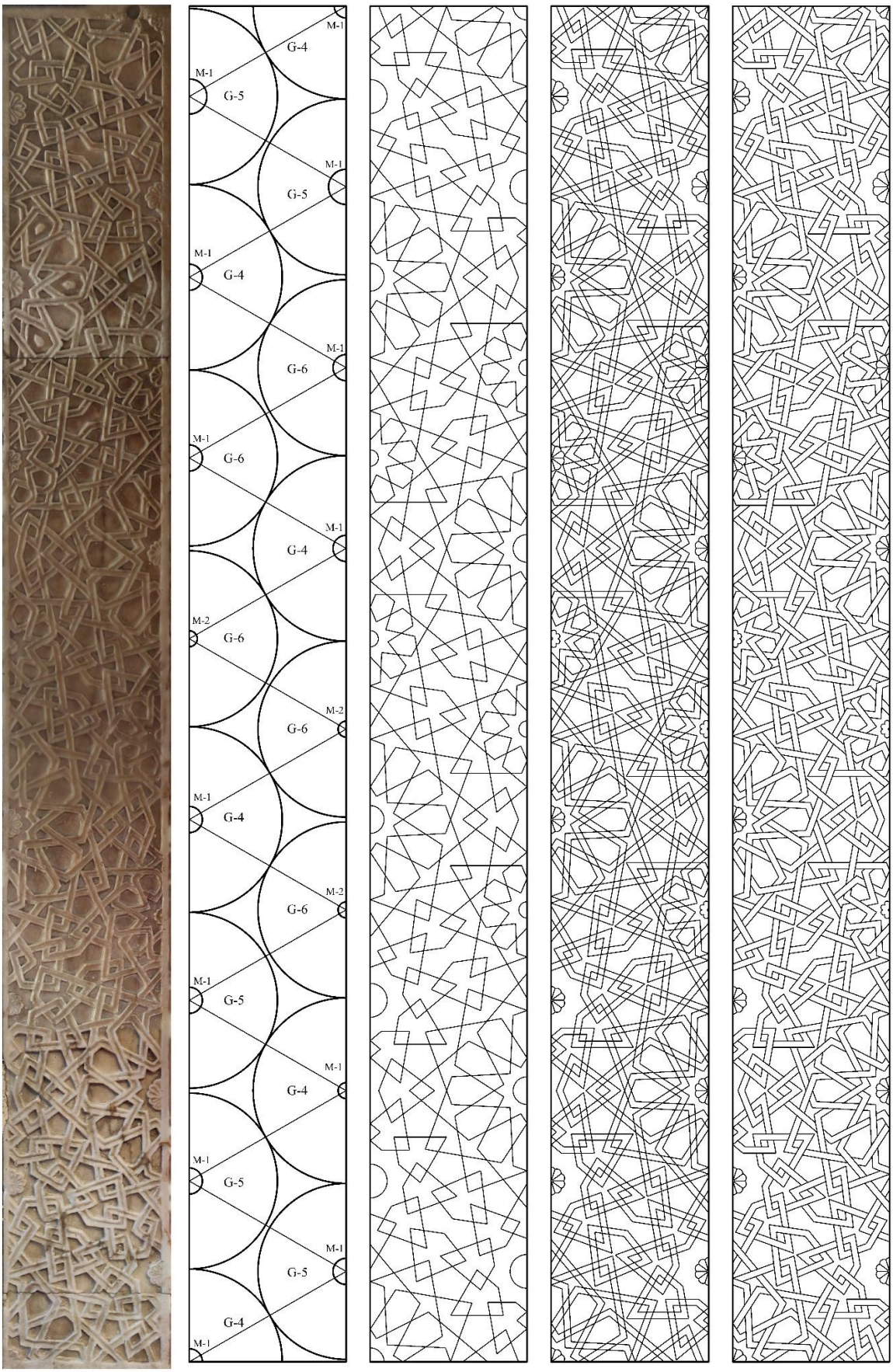
Fotoğraf 52 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Kitabesi

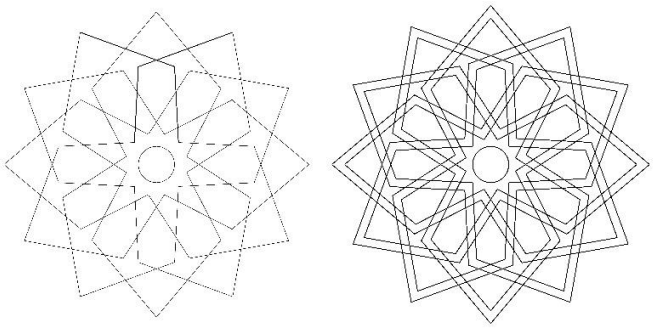
Çizim 143 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kitabesinin Çizimi

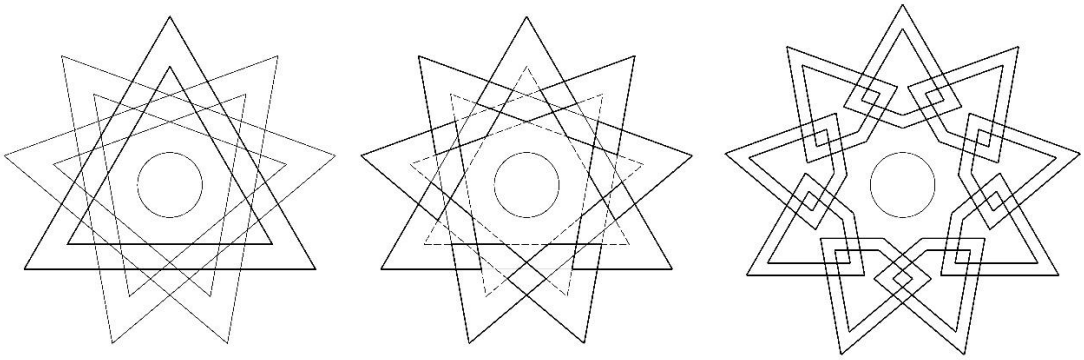
Fotoğraf 53 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Kapısı

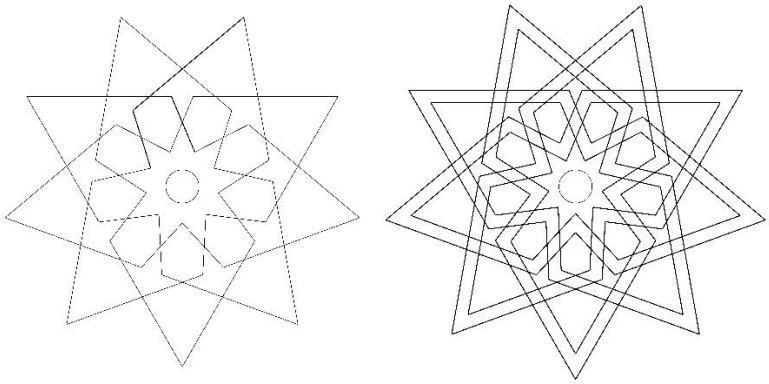
Çizim 144 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Doğu Sövesinin Doğuya Bakan Yüzünün Ortomozaik Görüntüsü, Genel Kompozisyon Şeması ve Geometrik Kompozisyonu

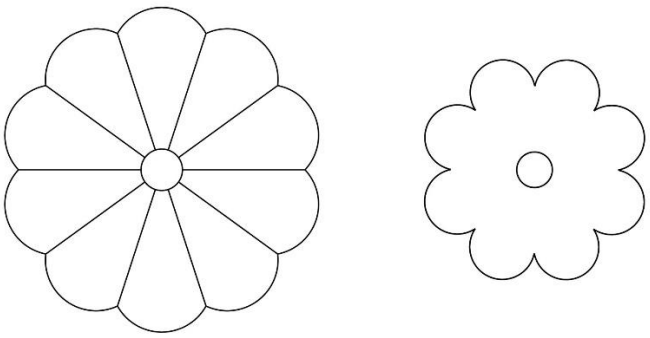
Çizim 145 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Doğu Sövesinin Doğuya Bakan Yüzündeki Geometrik Motif (G-4)

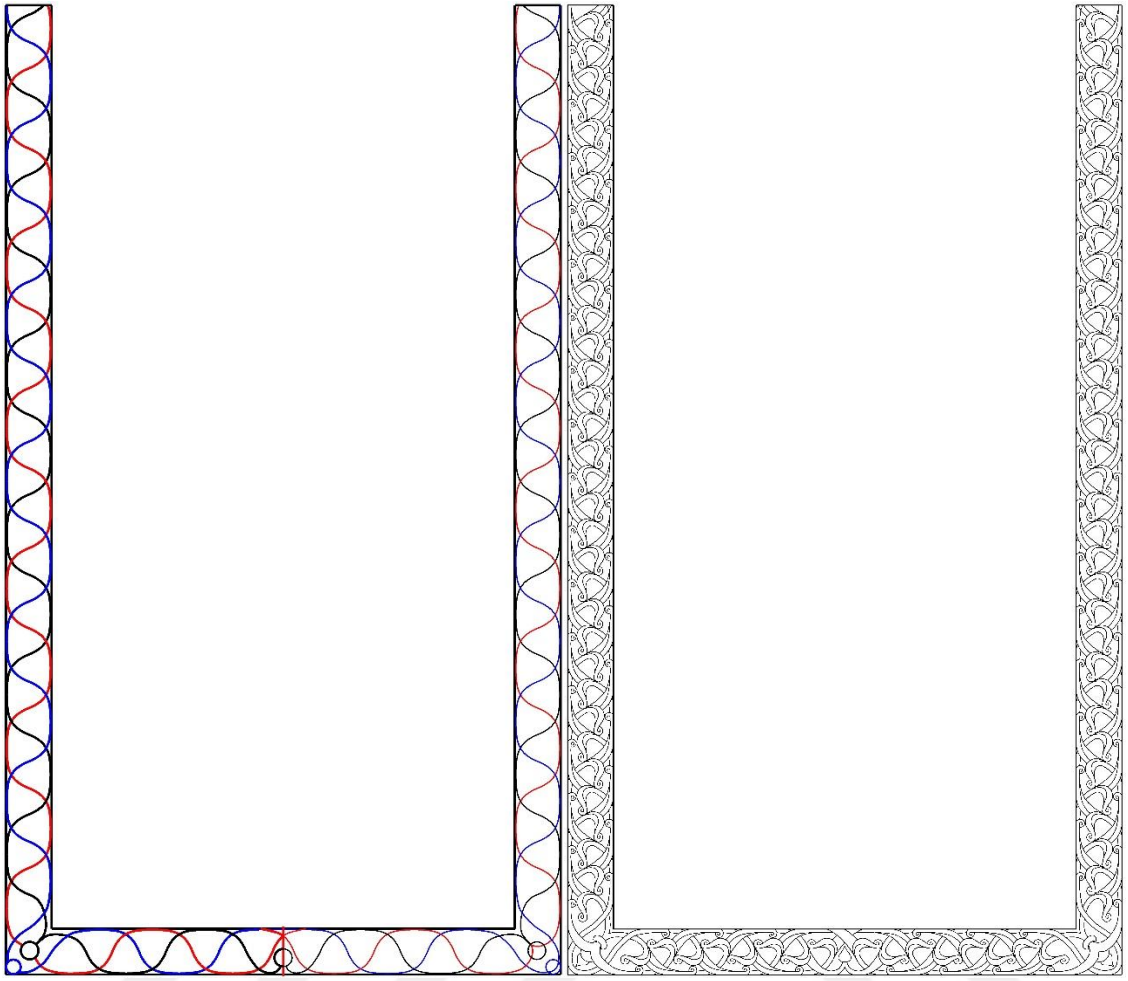
Çizim 146 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Doğu Sövesinin Doğuya Bakan Yüzündeki Geometrik Motif (G-5)

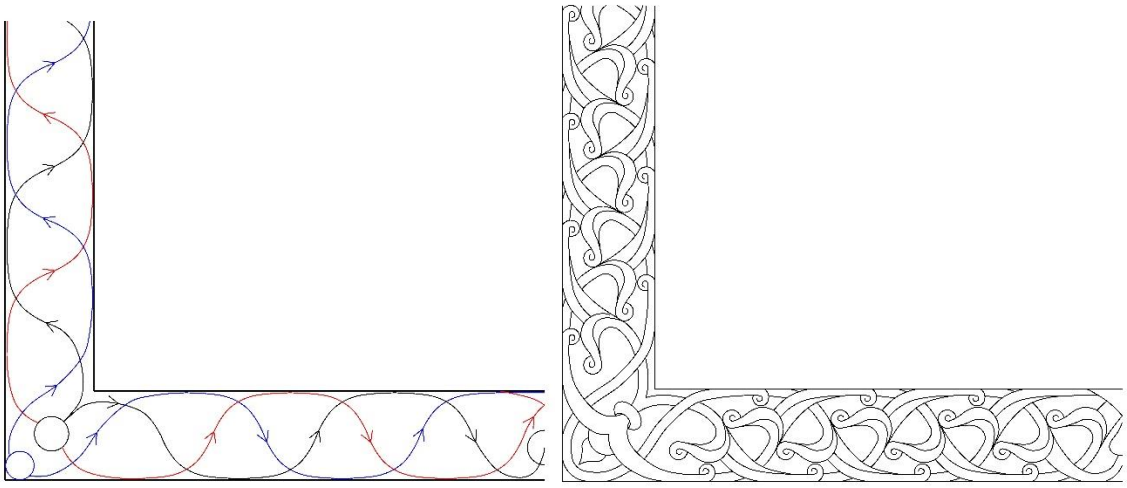
Çizim 147 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Doğu Sövesinin Doğuya Bakan Yüzündeki Geometrik Motif (G-6)

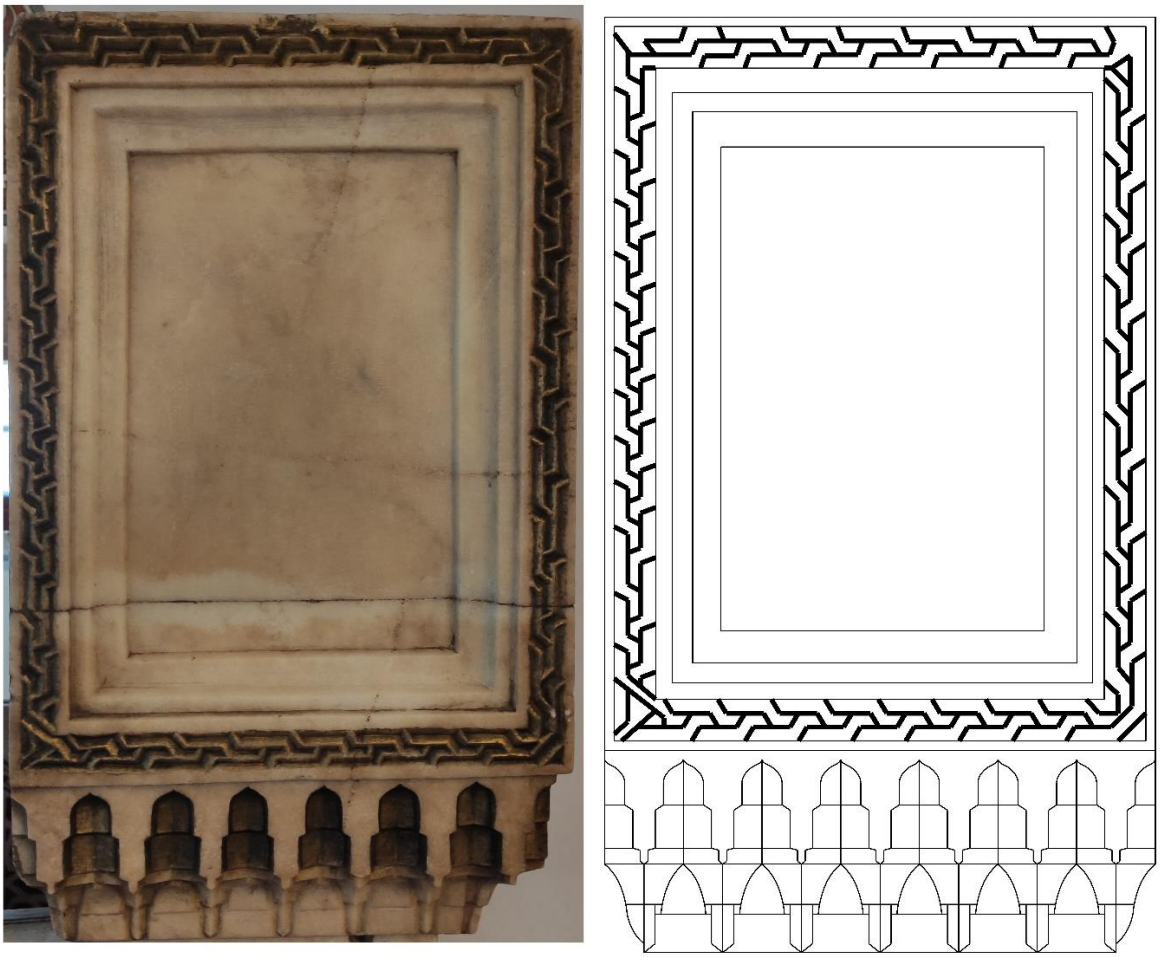
Çizim 148 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Doğu Sövesinin Doğuya Bakan Yüzündeki Penç Motifleri (M-1, M-2)

Çizim 149 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Sövesindenki Genel Kompozisyon Şeması ve Üçiplik Rumî Desen

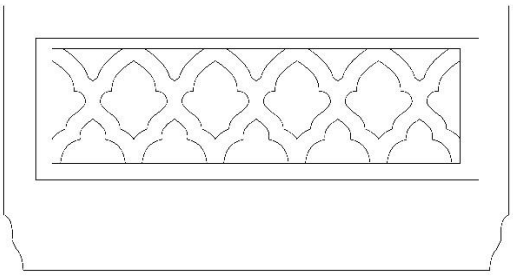
Çizim 150 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Sövesindenki Genel Kompozisyon Şeması ve Üçiplik Rumî Desenden Kesit

Çizim 151 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapı Aynalığının Doğuya Bakan Yüzündeki Zencirek ve Mukarnaslar

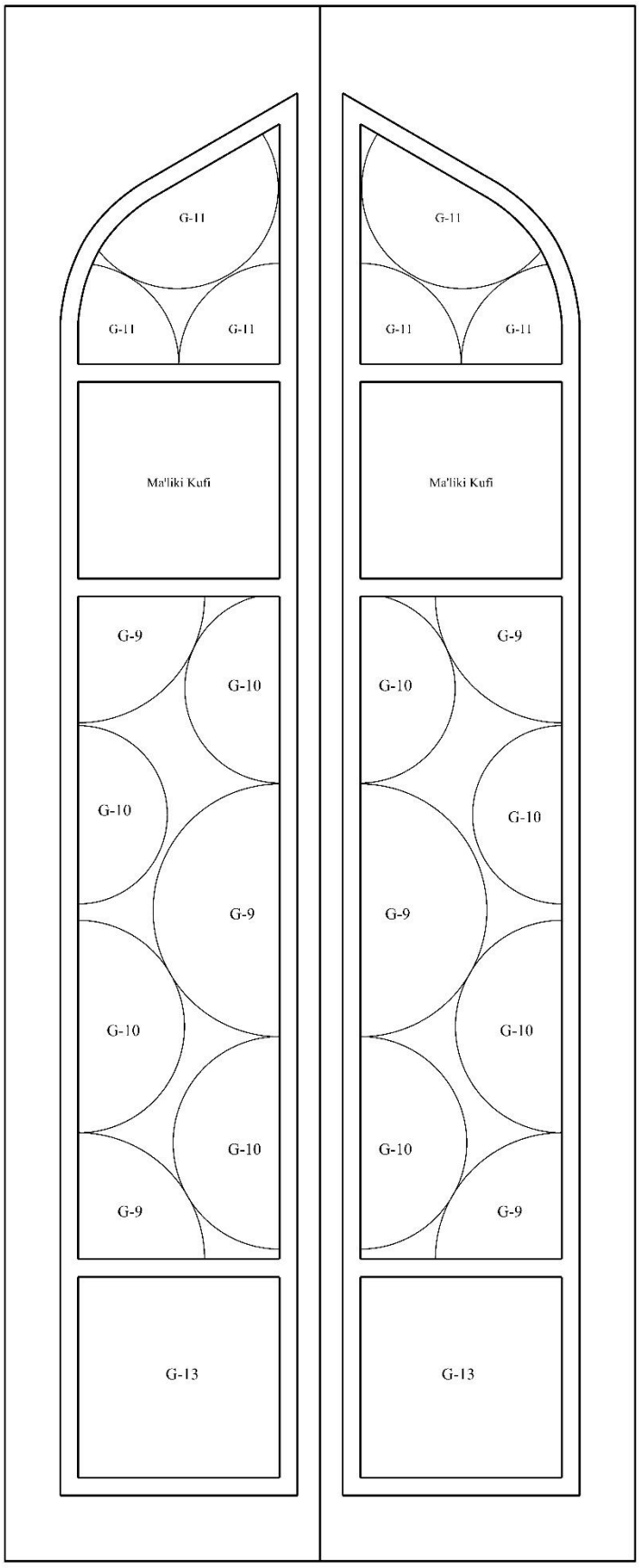
Fotoğraf 54 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Kitabelik Kuzey Yüzü

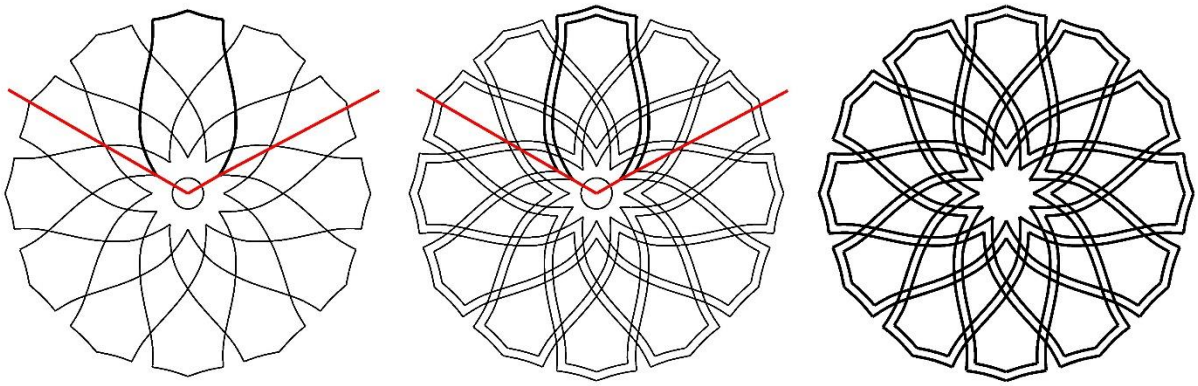
Çizim 152 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapısının Kitabelik Kuzey Yüzü Çizimi

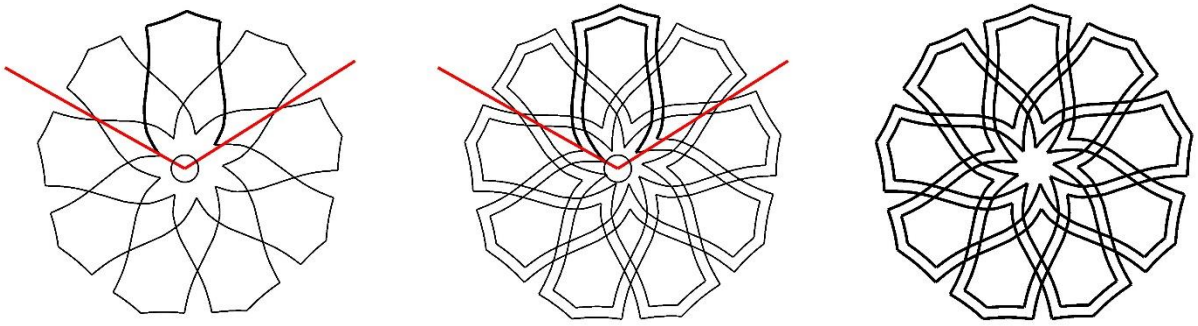
Fotoğraf 55 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Orijinal Kapı Kanatları

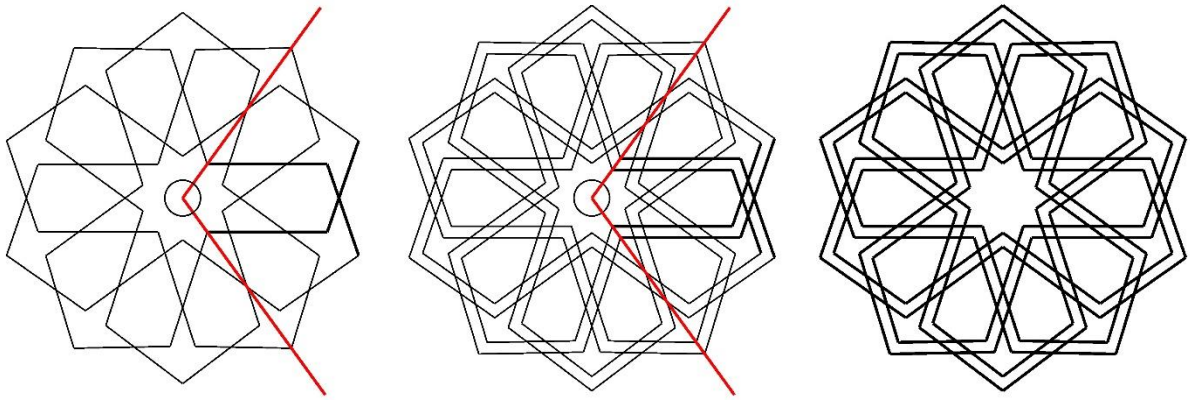
Çizim 153 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Orijinal Kapı Kanatlarındaki Genel Kompozisyon Şeması

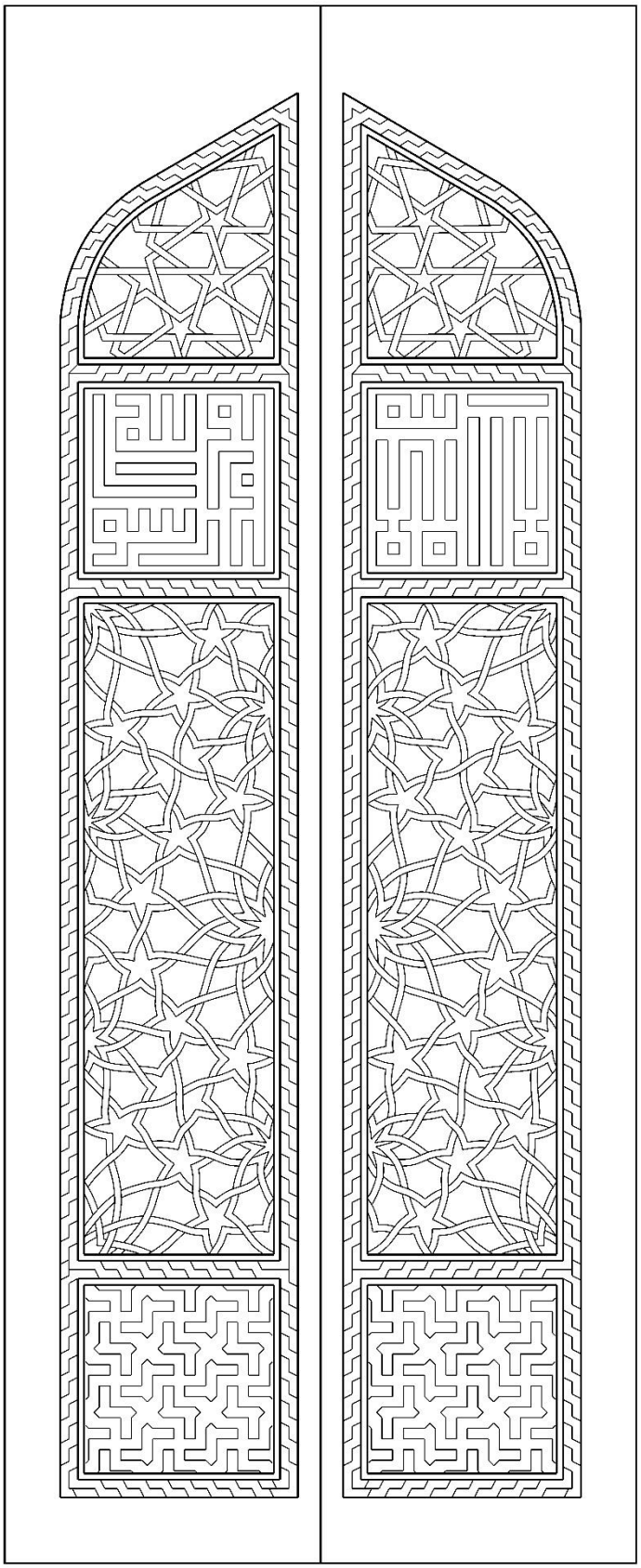
Çizim 154 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Orijinal Kapı Kanatlarındaki Geometrik Motif (G-9)

Çizim 155 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Orijinal Kapı Kanatlarındaki Geometrik Motif (G-10)

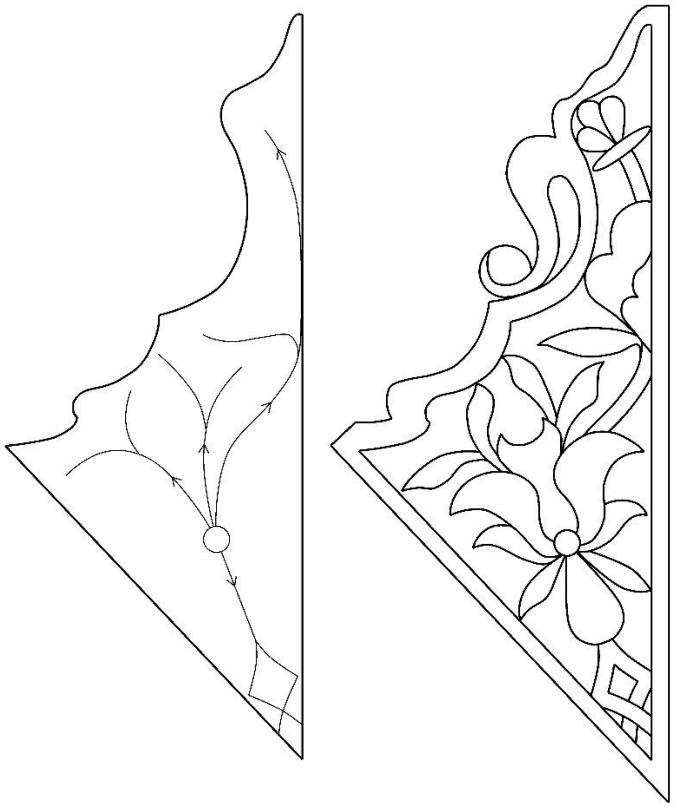
Çizim 156 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Orijinal Kapı Kanatlarındaki Geometrik Motif (G-11)

Çizim 157 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Orijinal Kapı Kanatlarının Genel Görünümü

Fotoğraf 56 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Kapı Payandası

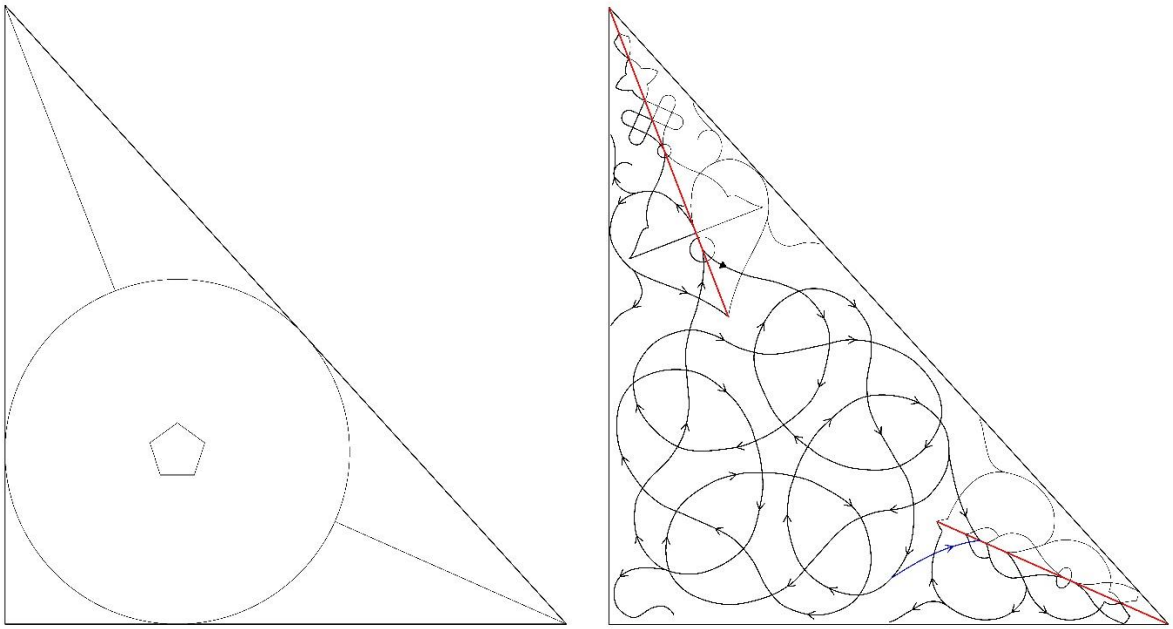
Çizim 158 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Kapı Payandasının Çizimi

Fotoğraf 57 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığı

Fotoğraf 58 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığındaki Bitkisel Kompozisyon

Çizim 159 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığındaki Bitkisel Kompozisyonun Genel Şeması ve İplik Yolu Çizgileri

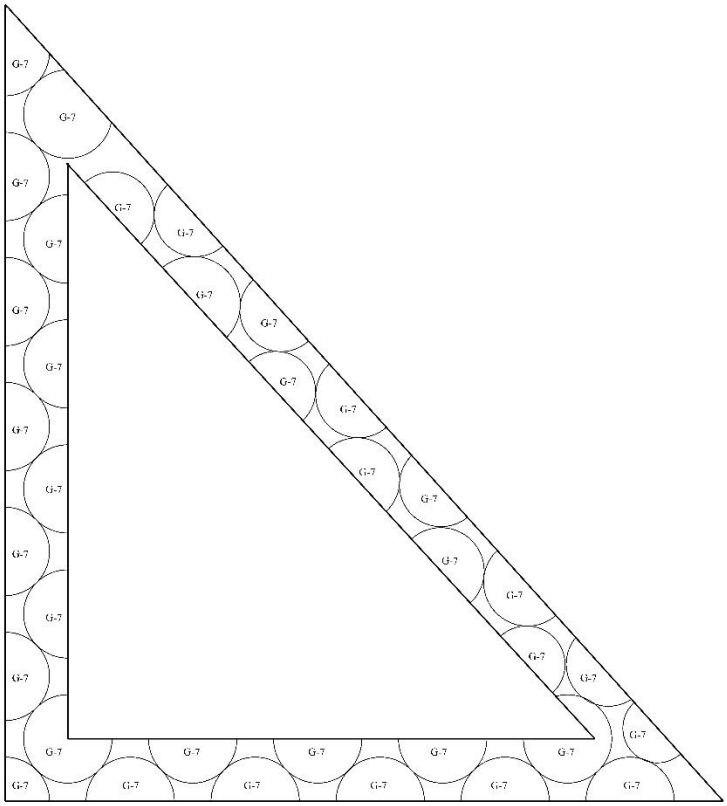
(Mavi olan yol, çizgi yolunun gidiş istikametine ters olarak yerleştirilmiştir. Olası desen bütünlüğünü korumak ya da boş yerleri doldruma hedeflenmiştir. Bu durum tahrir çizgileri çiziminde daha net gösterilmiştir.)

Çizim 160 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığındaki Bitkisel Kompozisyonun Tahrir Çizgileri

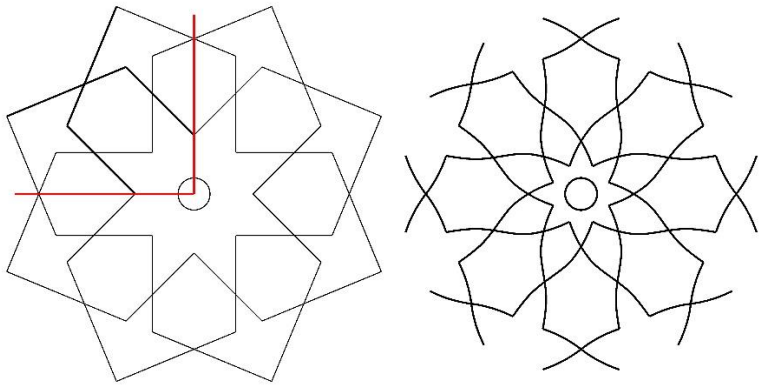
Fotoğraf 59 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığındaki Geometrik Kompozisyonu

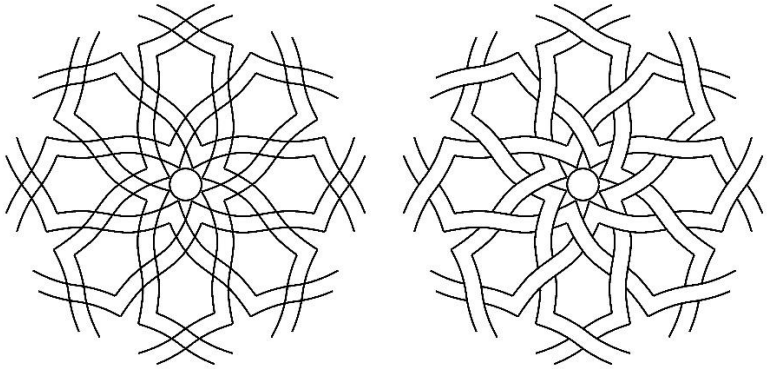
Çizim 161 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığındaki Geometrik Kompozisyonun Genel Şeması

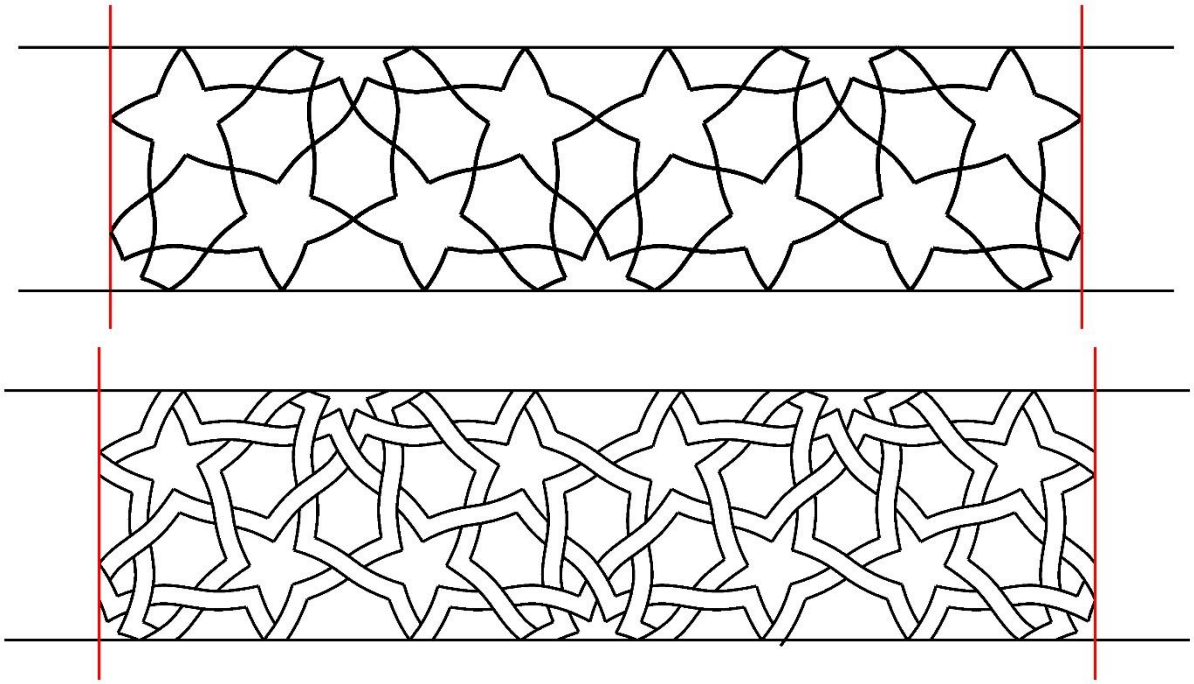
Fotoğraf 60 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığındaki Geometrik Kompozisyondan Bir Kesit

Çizim 162 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığında Bulunan Geometrik Kompozisyondaki Bir Motifin Yapısı ve Çizgi Yolları (G-7)

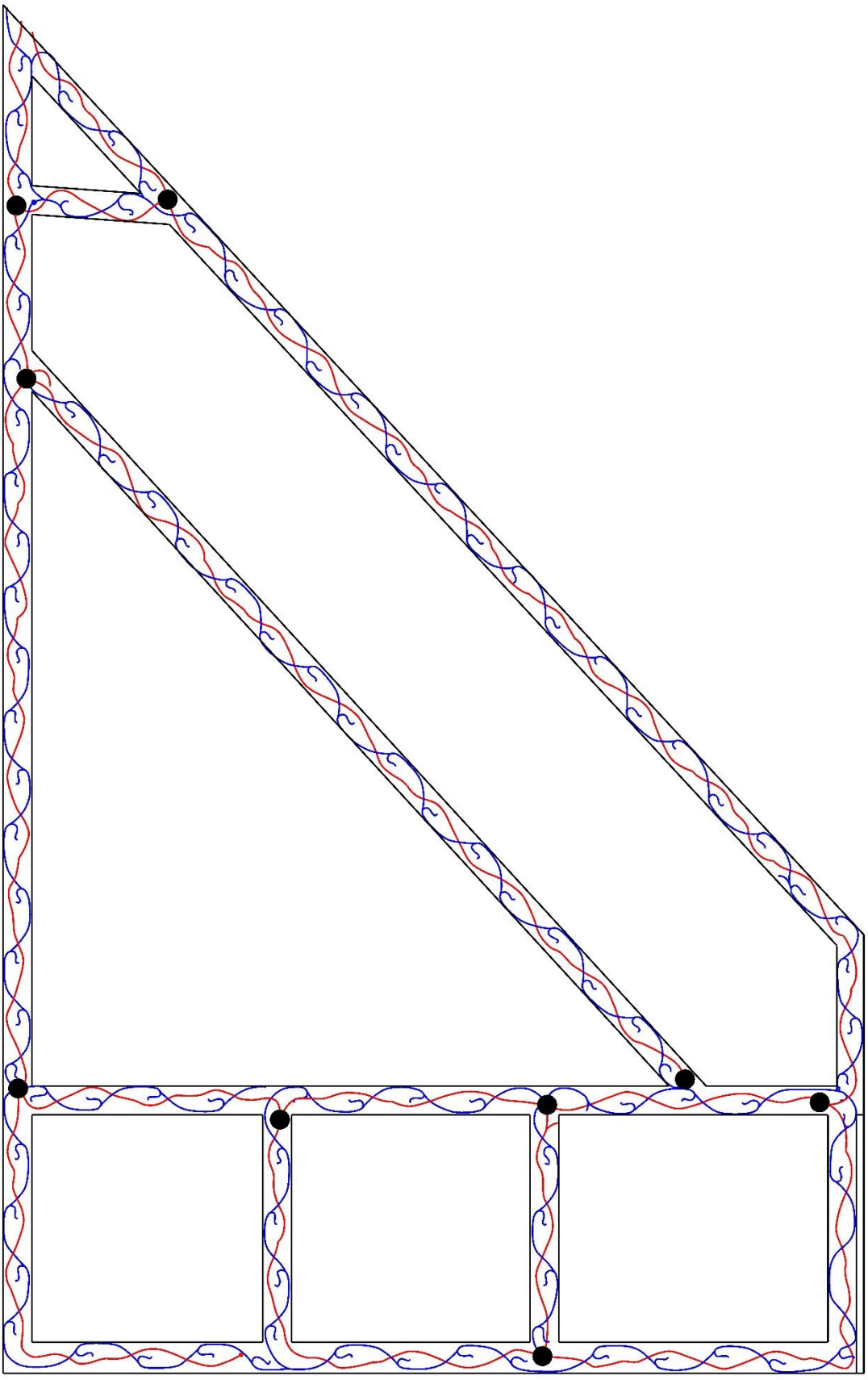
Çizim 163 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığında Bulunan Geometrik Kompozisyondaki Bir Motifin Tahrir Çizgileri ve Alt Üst Geçişli Tahrir Çizgileri (G-8)

Çizim 164 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Yan Aynalığındaki Geometrik Kompozisyonundan Bir Kesitin Çizimi

Fotoğraf 61 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesini Dolanan Pervaz

Çizim 165- Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesini Dolanan Pervazın Çizgi Yolları

Genel Kompozisyon Şeması - Çiftiplik

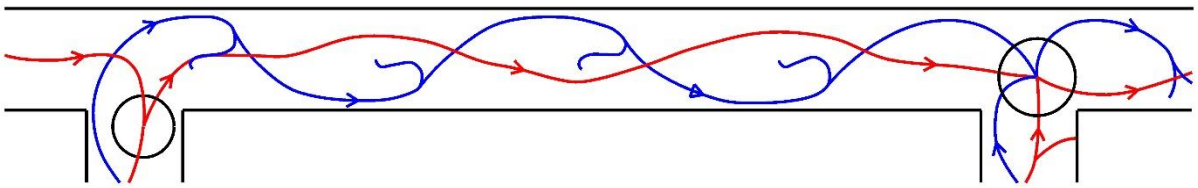
Mavi - Rumî İplik

Kırmızı - Klasik İplik

Siyah Çemberler - İplik Başlangıç Merkezleri

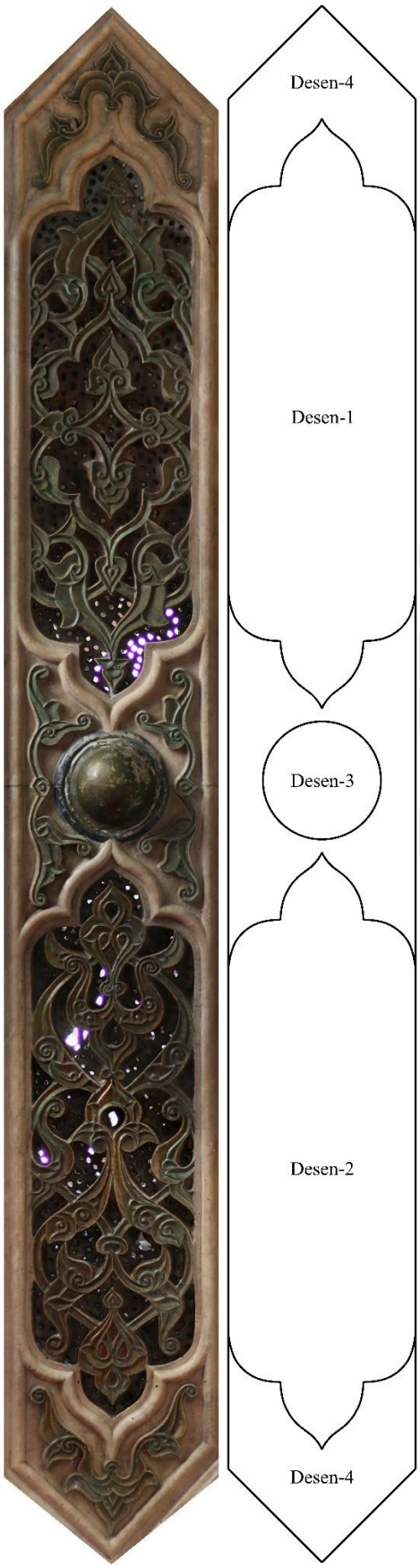
Fotoğraf 62 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesini Dolanan Pervazdan Bir Kesit Görüntüsü

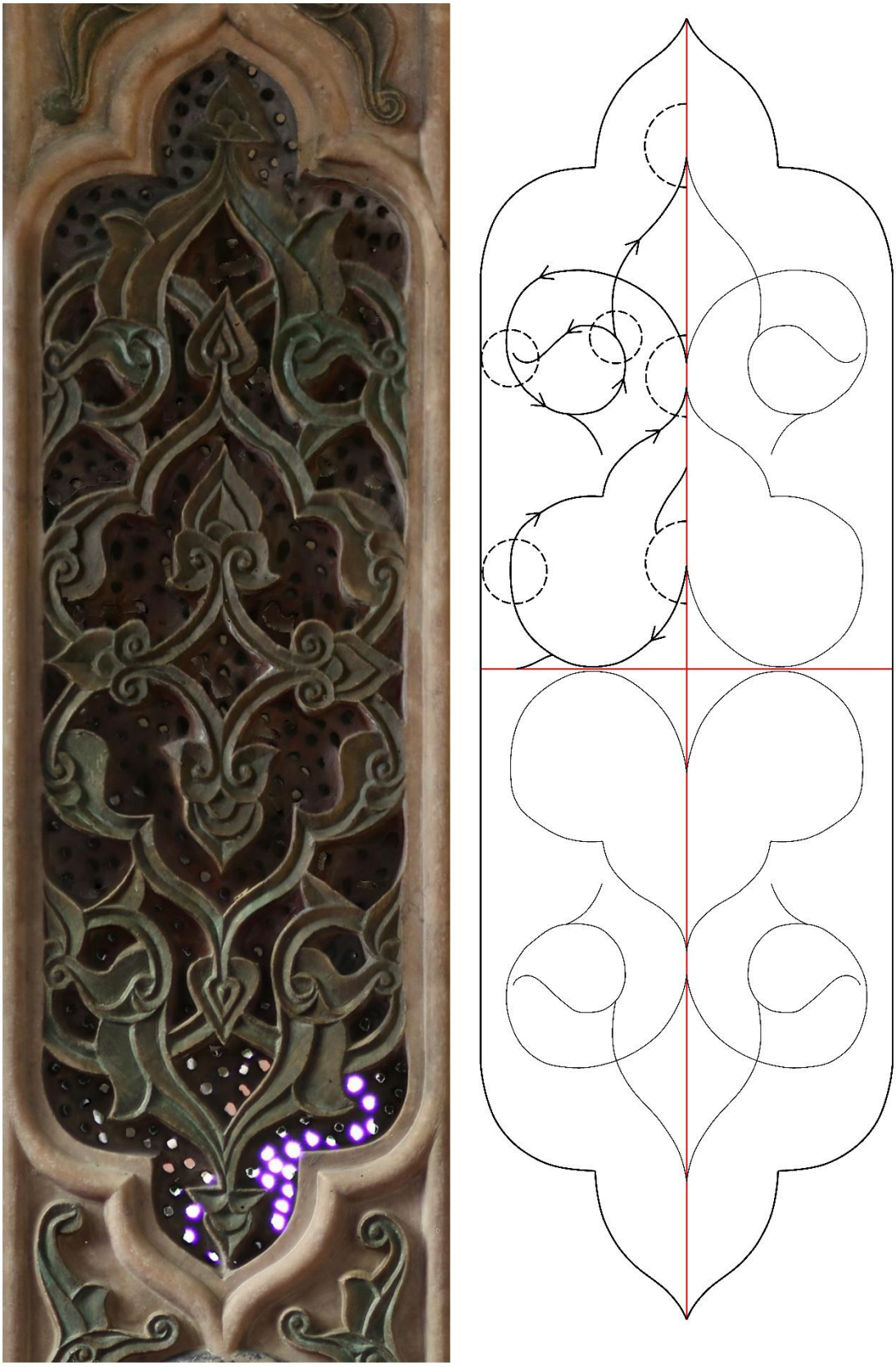
Çizim 166 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesini Dolanan Pervazdaki Çiftiplik Çizgi Yolları

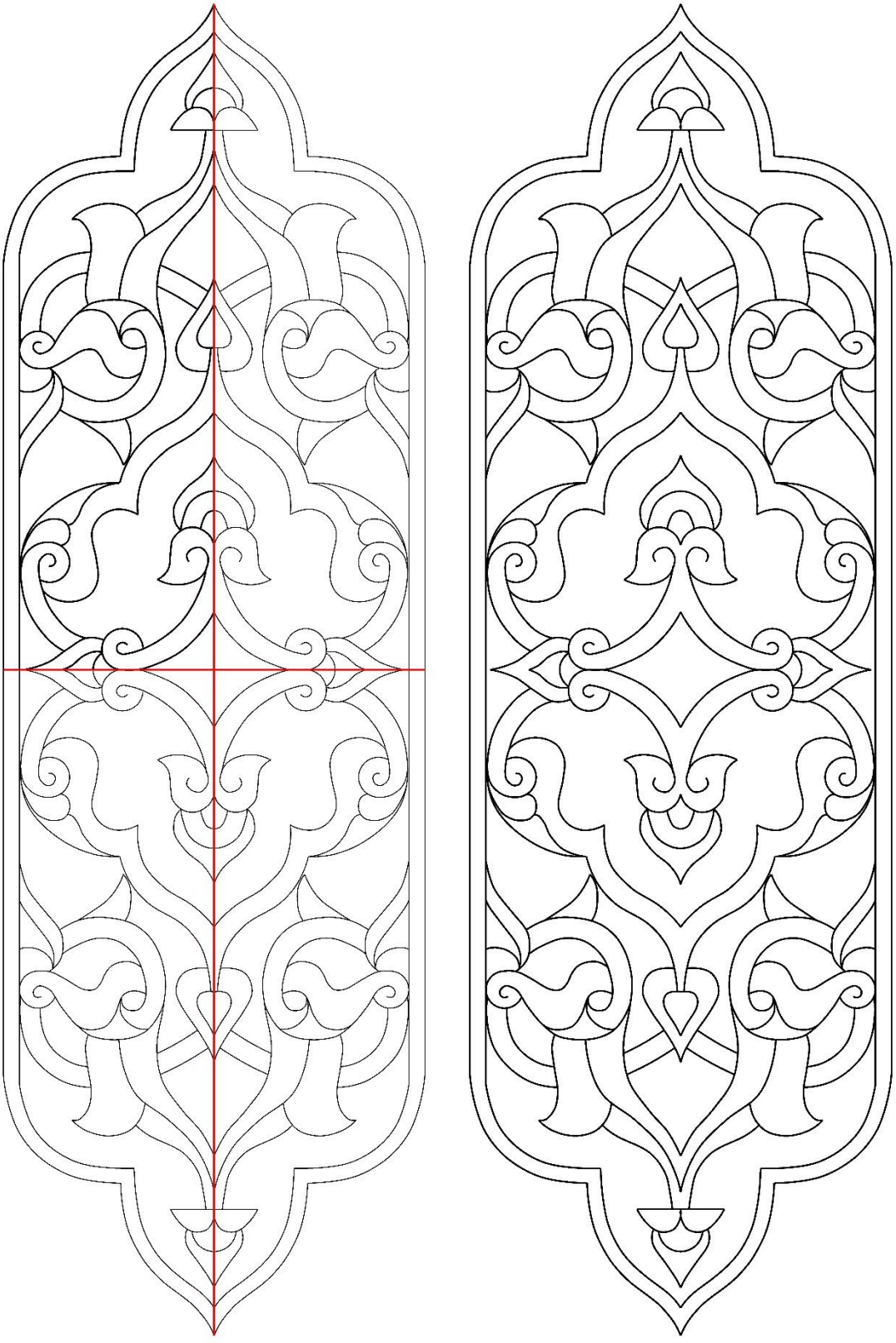
Çizim 167 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesini Dolanan Pervazdaki Tahrir Çizgili Desen

Çizim 168 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanın Ortomozaik Görüntüsü ve Genel Kompozisyon Şeması

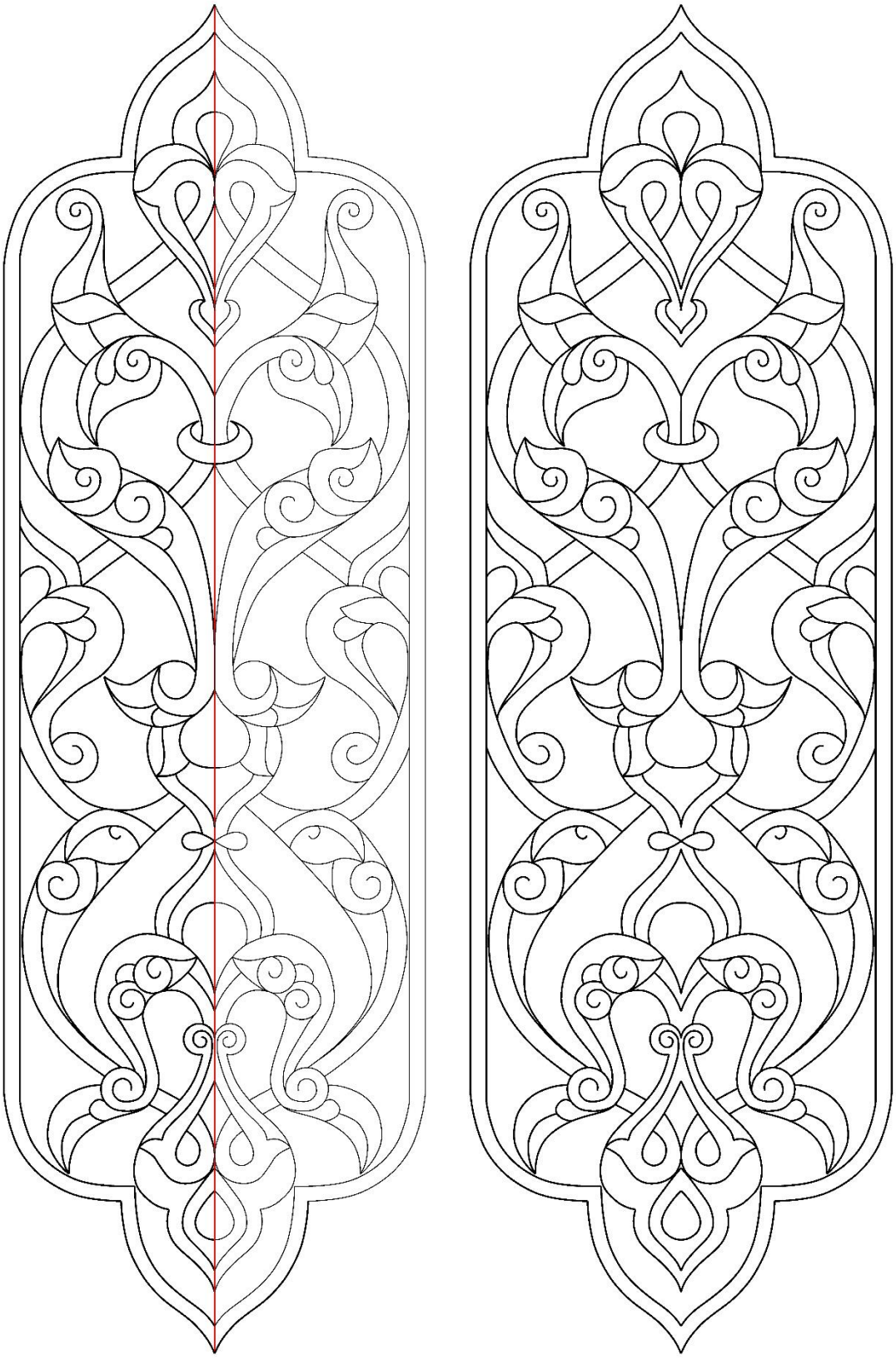
Çizim 169 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 1

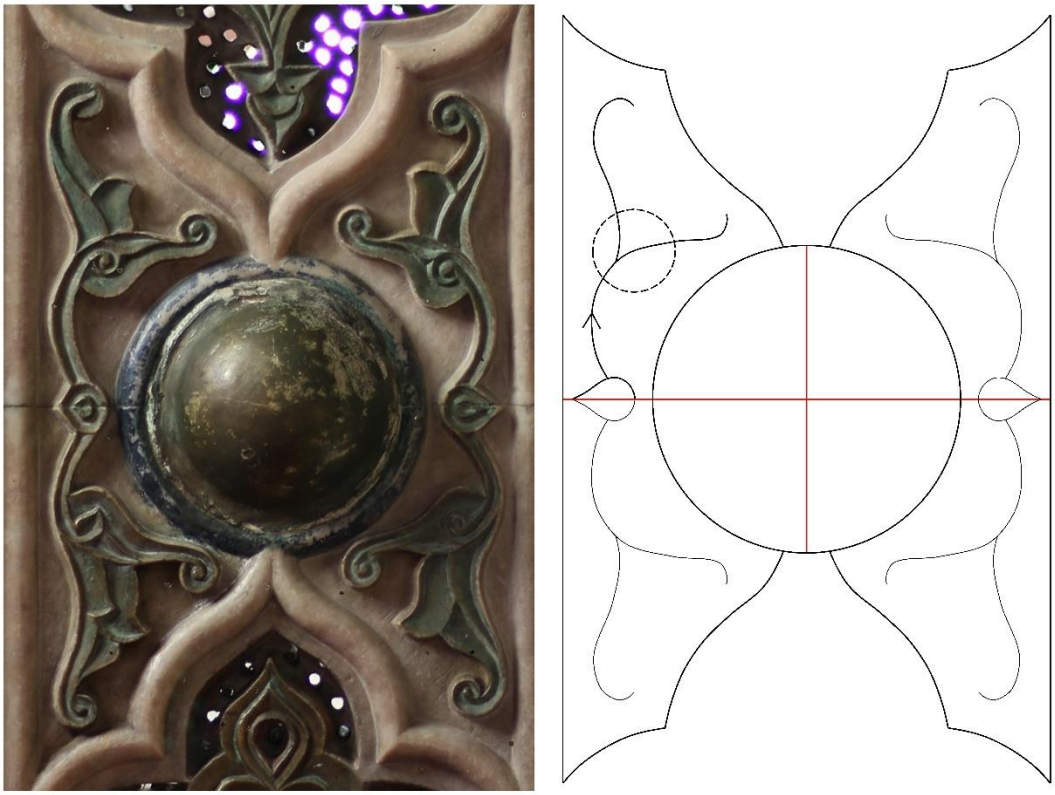
Çizim 170 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 1 (Rumî Motfileri)

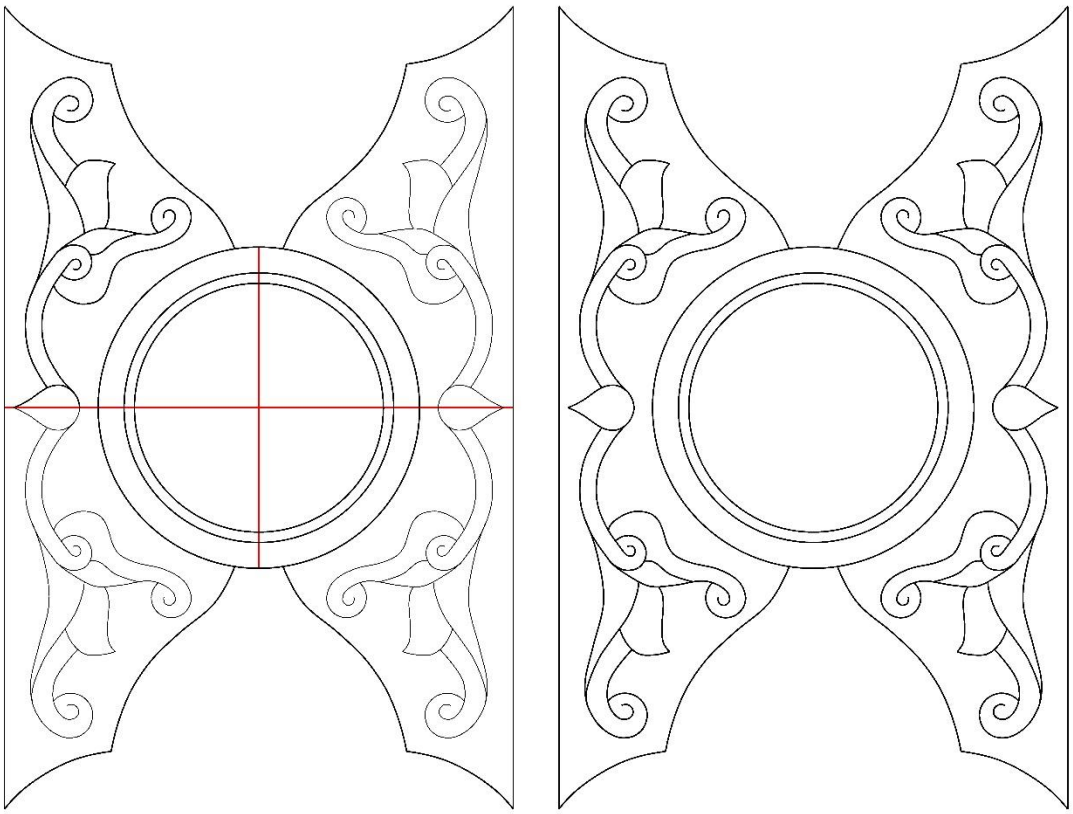
Çizim 171 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 2

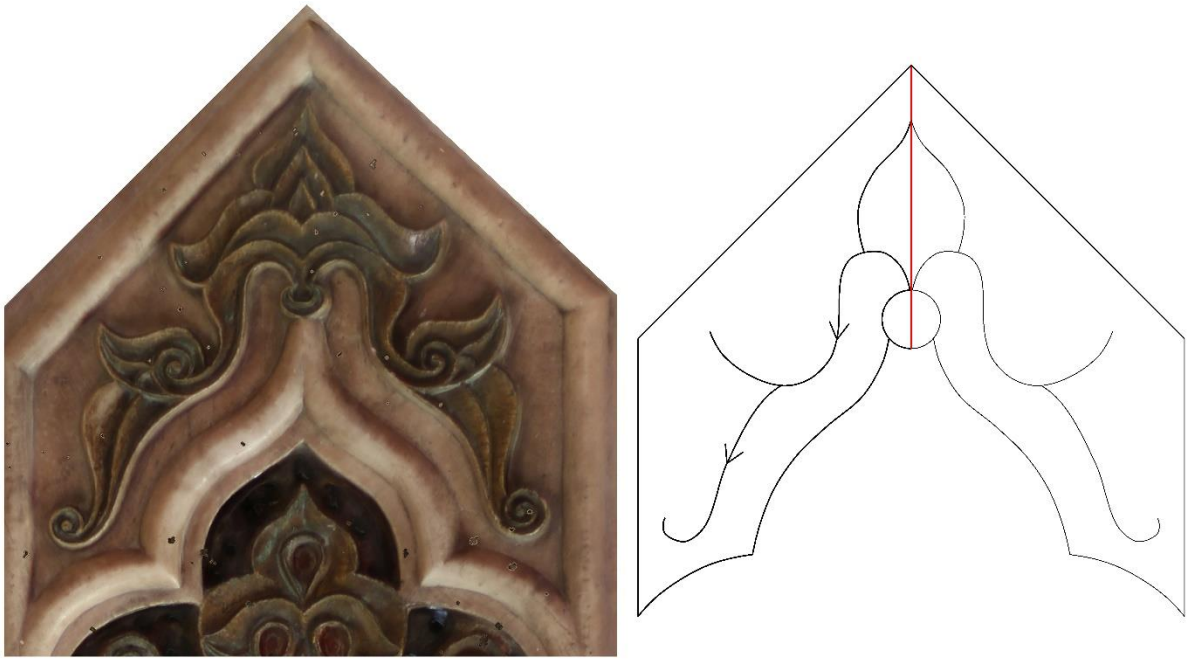
Çizim 172 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 2 (Rumî Motifleri)

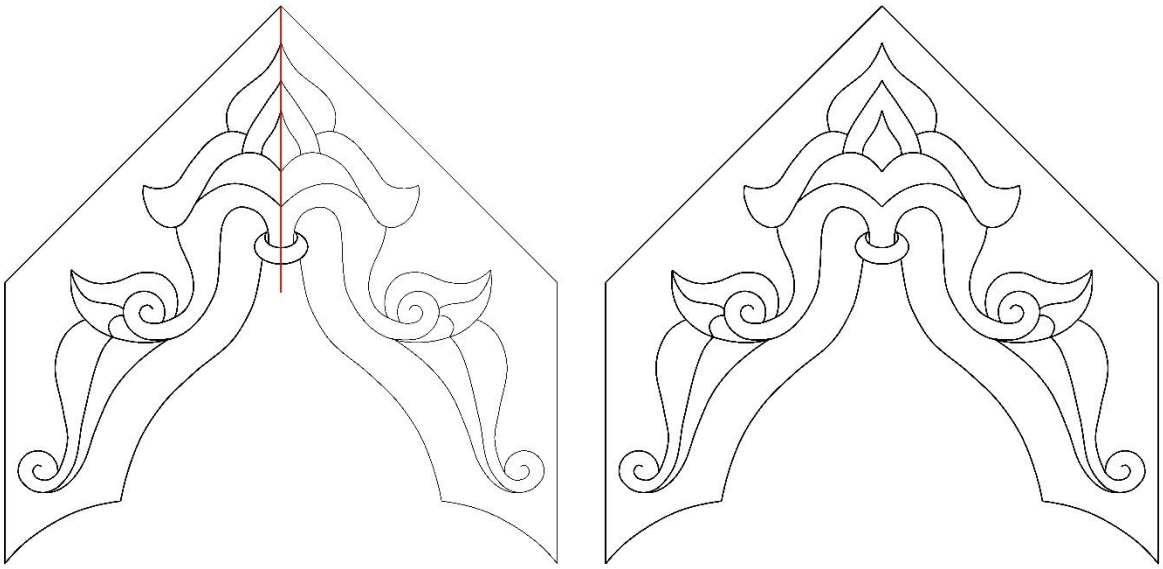
Çizim 173 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 3 (Kabara ve Rumî Motifleri)

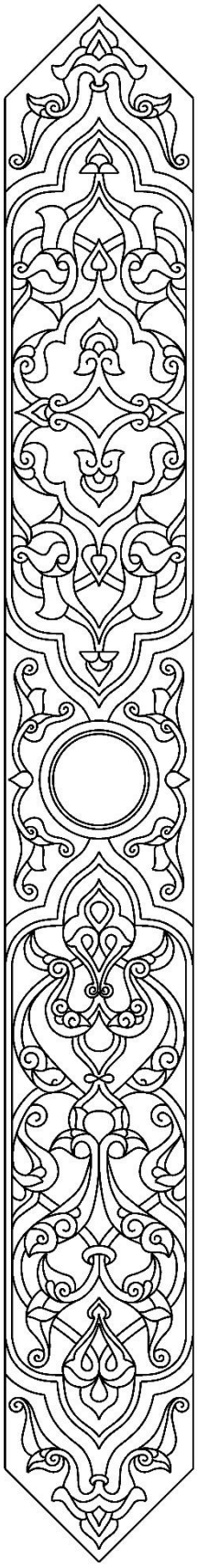
Çizim 174 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 3

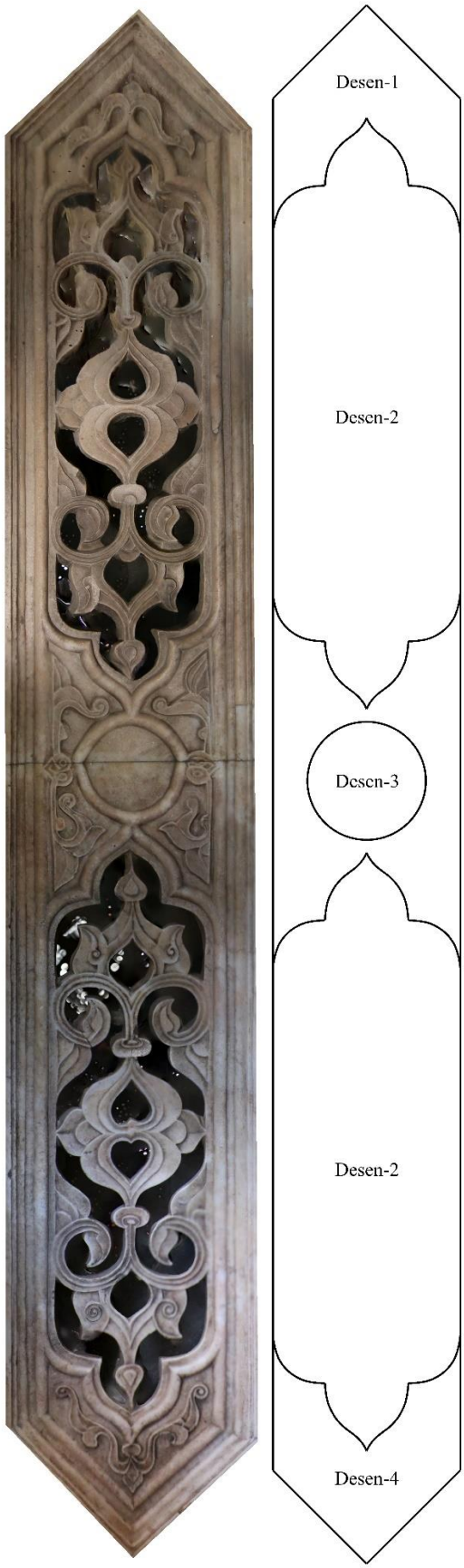
Çizim 175 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 4 (Rumî Motifleri)

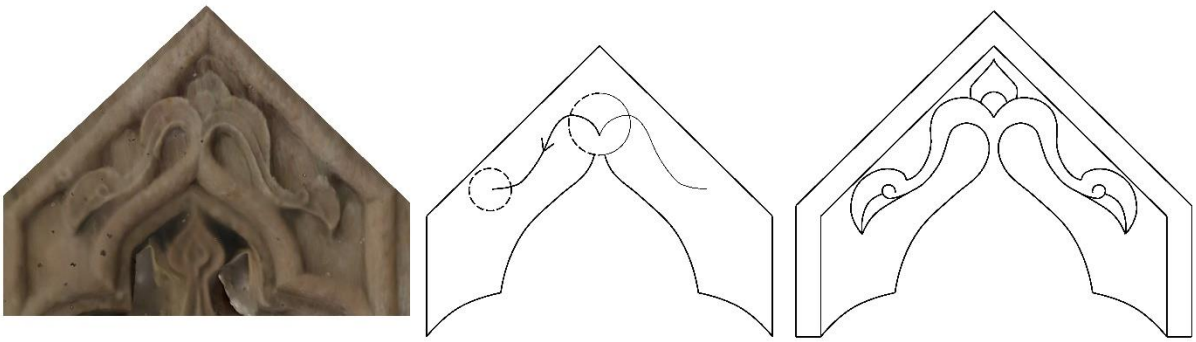
Çizim 176 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanından Desen 4

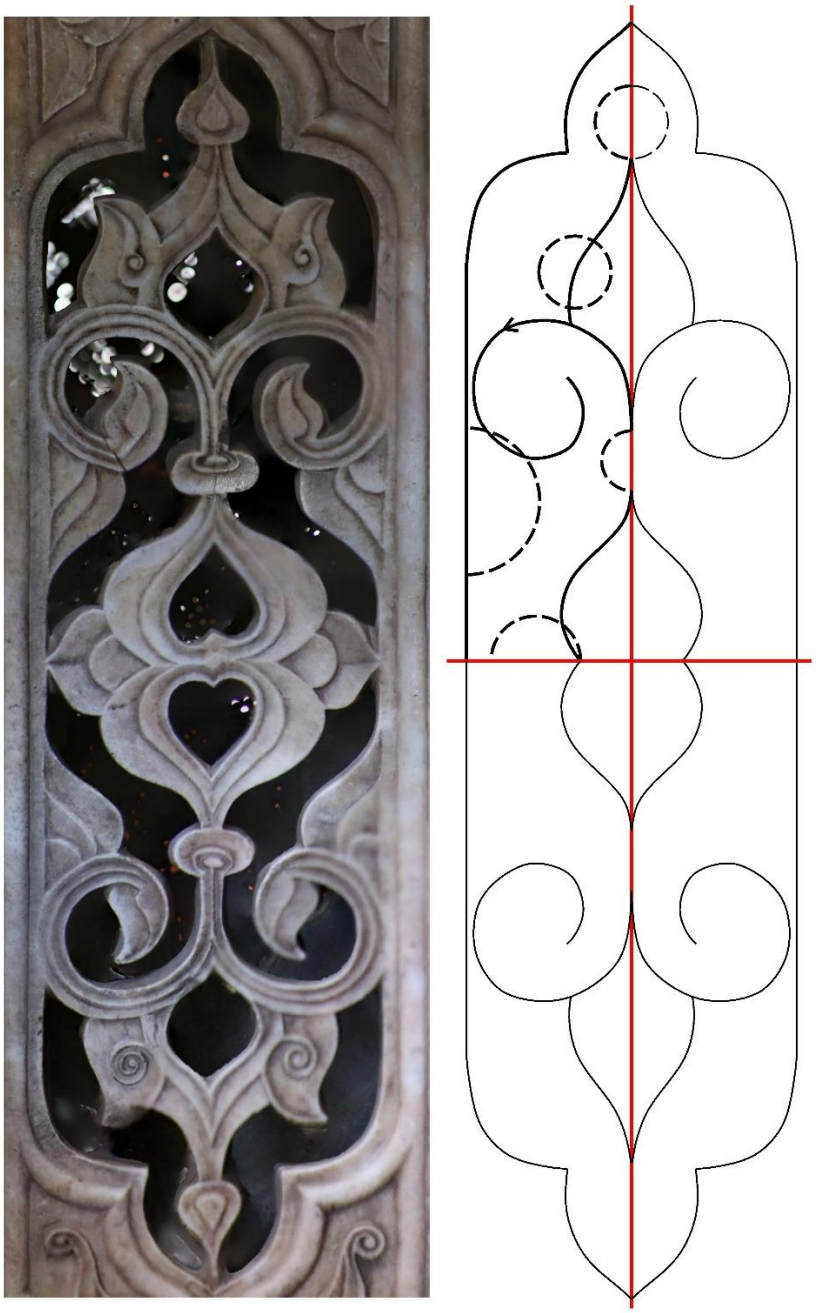
Çizim 177 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Trabzanının Genel Çizimi

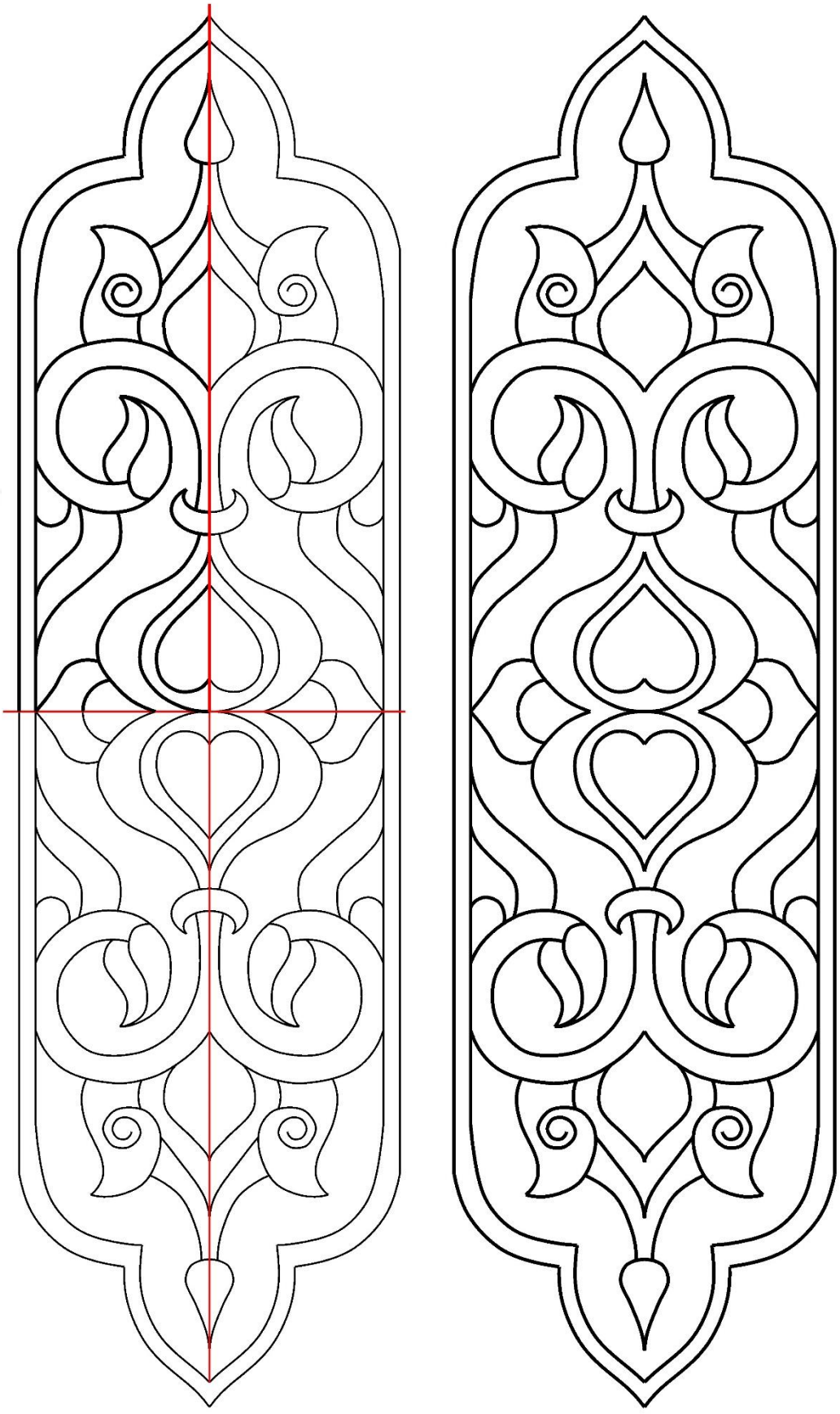
Çizim 178 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephesindeki Trabzanın Ortomozaik Görüntüsü ve Genel Kompozisyon Şeması

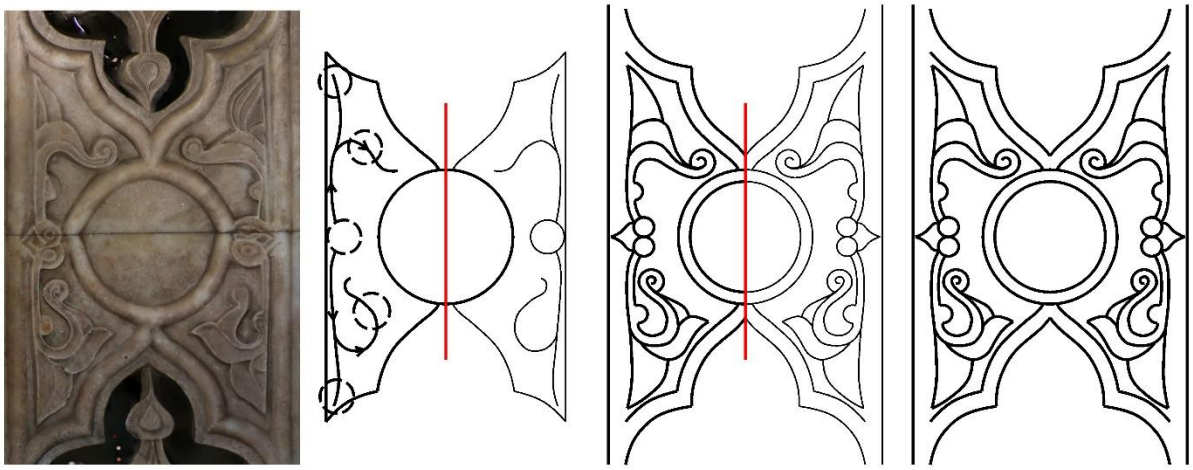
Çizim 179 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephesindeki Trabzanından Desen 1 (Yalın Rumî)

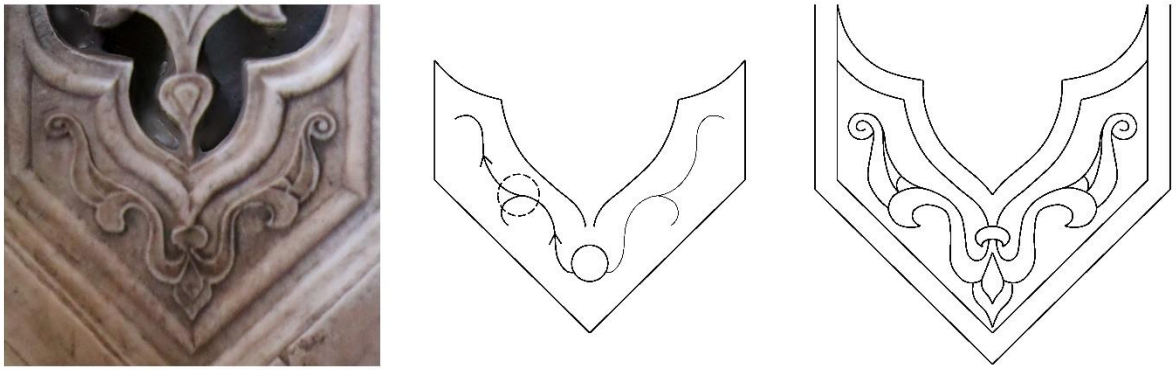
Çizim 180 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephesindeki Trabzanından Desen 2 (Yalın Rumî)

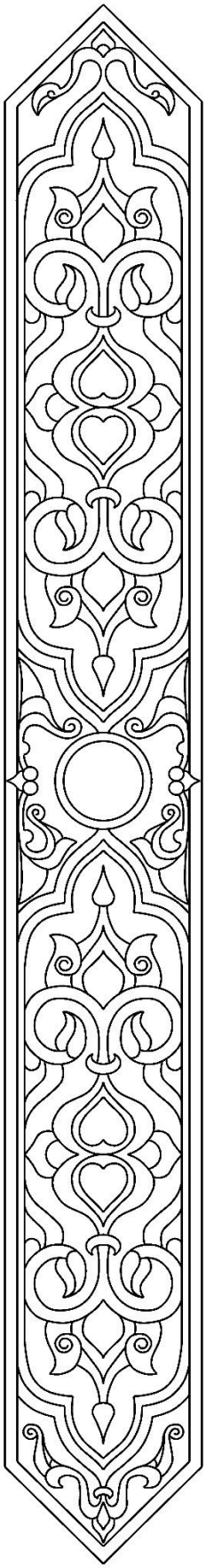
Çizim 181 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephesindeki Trabzanından Desen 2

Çizim 182 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephesindeki Trabzanından Desen 3

Çizim 183 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephesindeki Trabzanından Desen 4

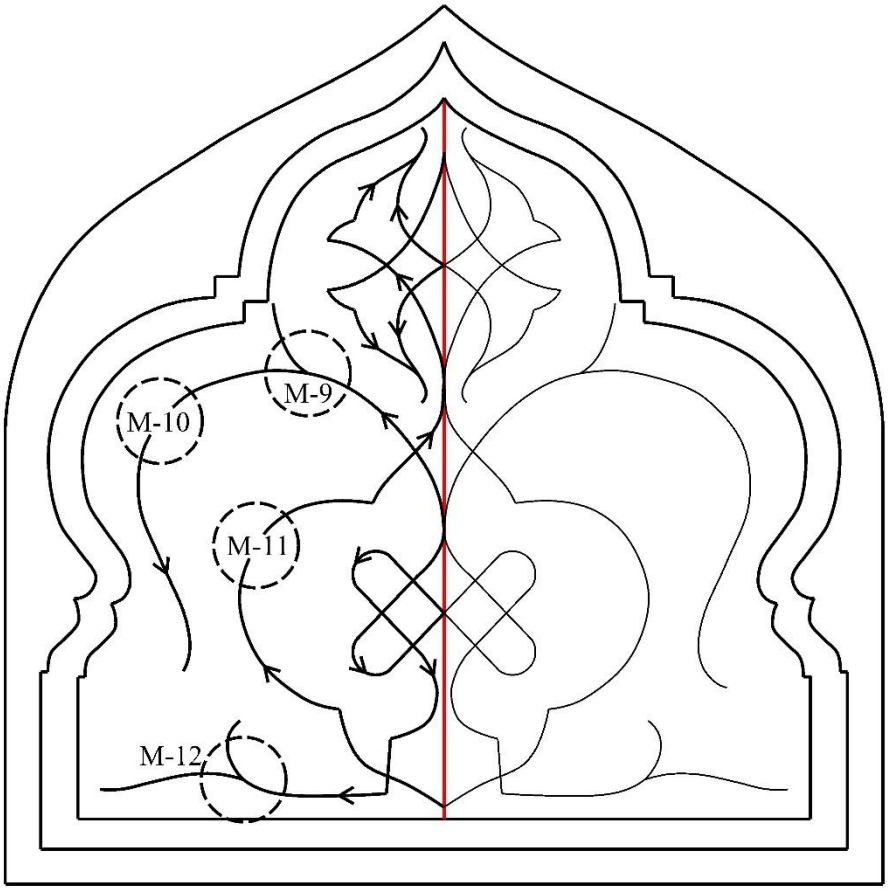
Çizim 184 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Batı Cephesindeki Trabzanının Genel Çizimi

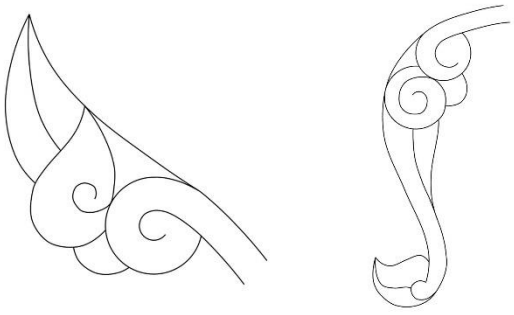
Fotoğraf 63 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Orta Kısmı

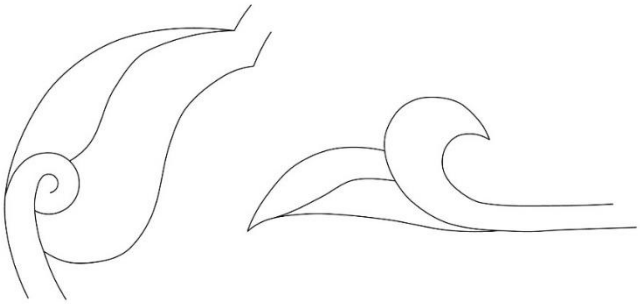
Fotoğraf 64 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Güney Tarafındaki Kısmı

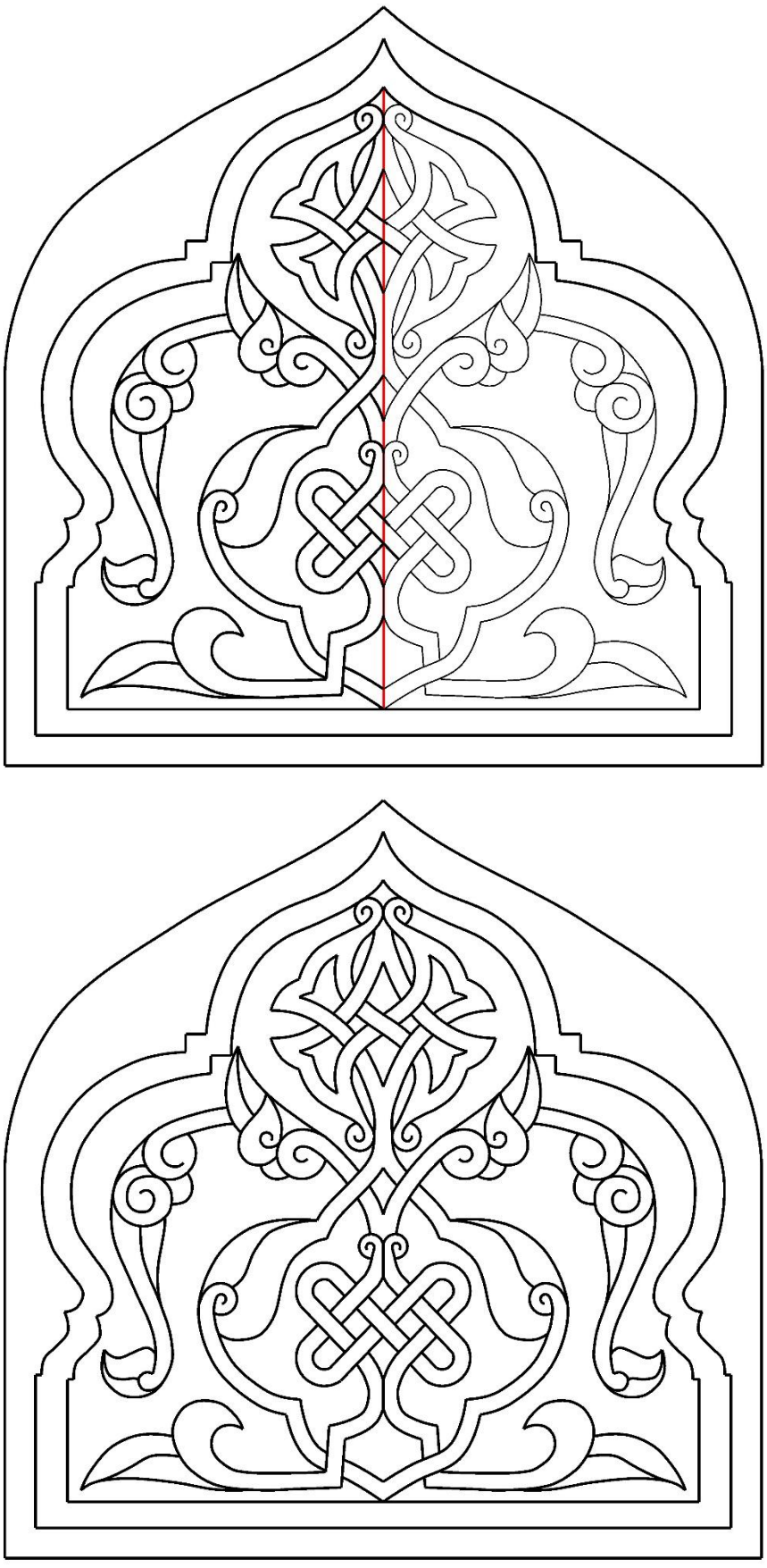
Çizim 185 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Güney Tarafındaki Kısmın Genel Kompozisyon Şeması

Çizim 186 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Güney Tarafındaki Kısımda Bulunan Yalın Rumî Motifleri (M-9, M-10)

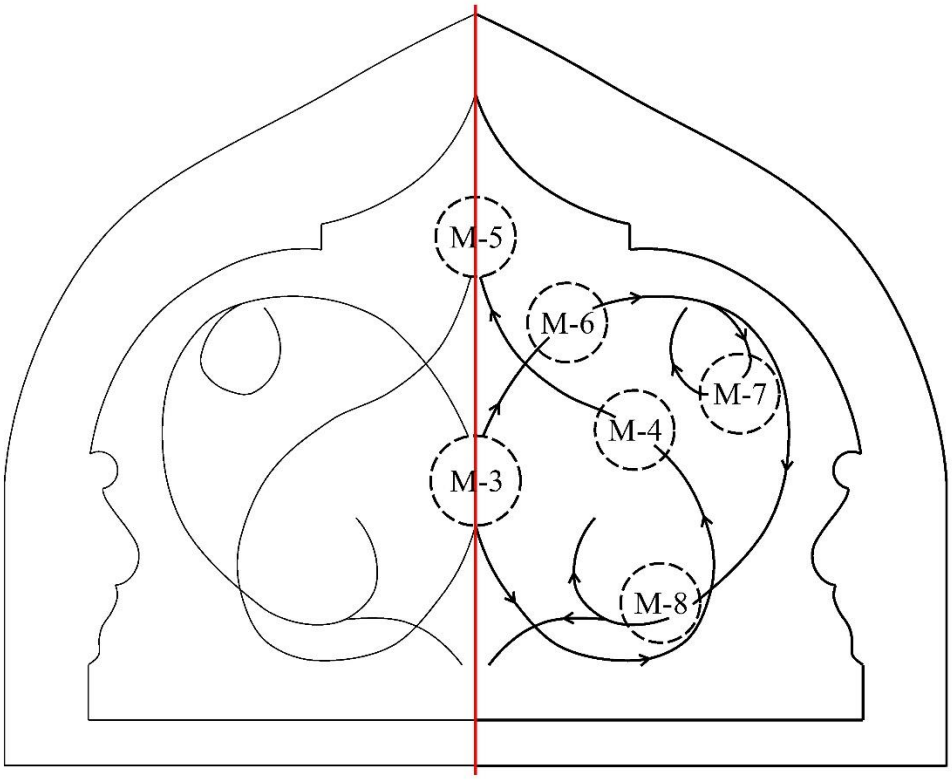
Çizim 187 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Güney Tarafındaki Kısımda Bulunan Yalın Rumî Motifler (M-11, M-12)

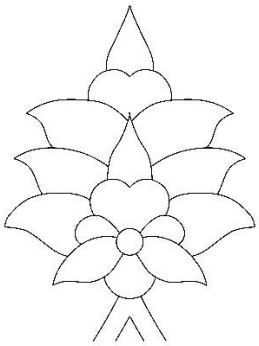
Çizim 188 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Güney Tarafındaki Kısmın Genel Çizimleri

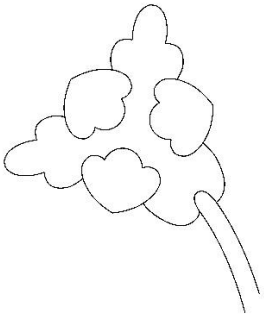
Fotoğraf 65 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısım

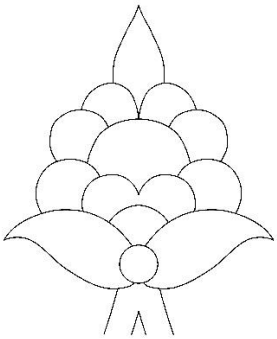
Çizim 189 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısmın Genel Kompozisyon Şeması

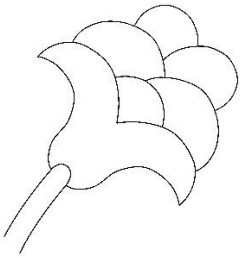
Çizim 190 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Hatayî Motifi (M-3)

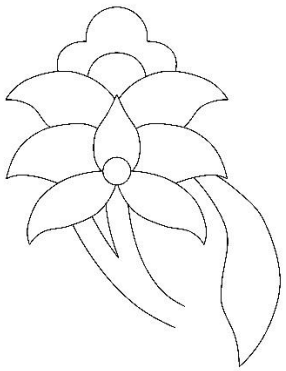
Çizim 191 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Penç Motifi (M-4)

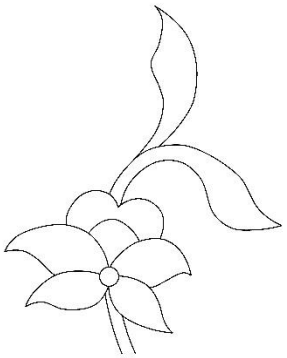
Çizim 192 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Goncagül Motifi (M-5)

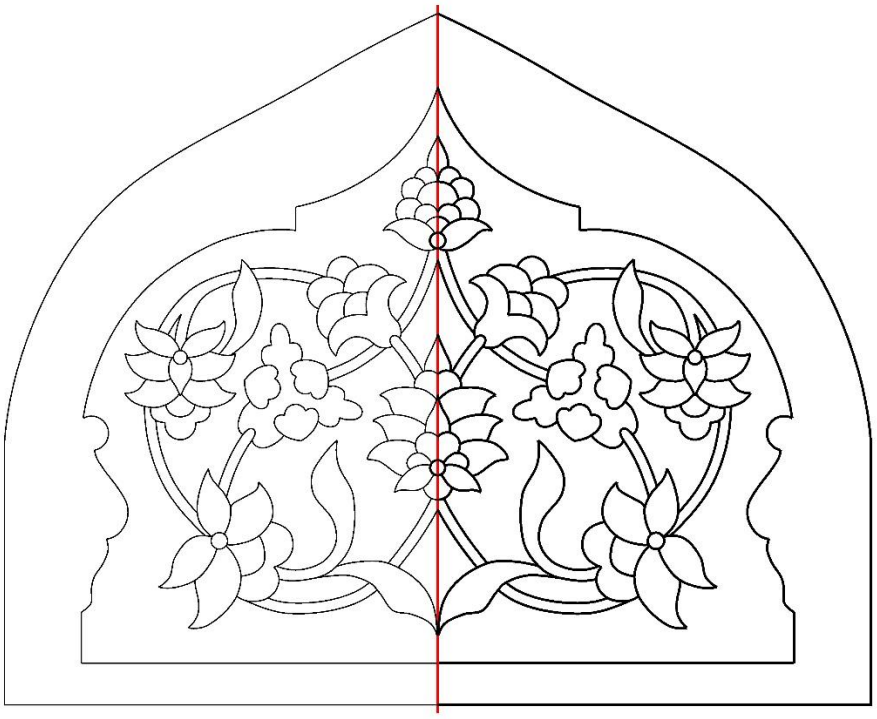
Çizim 193 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Goncagül Motifi (M-6)

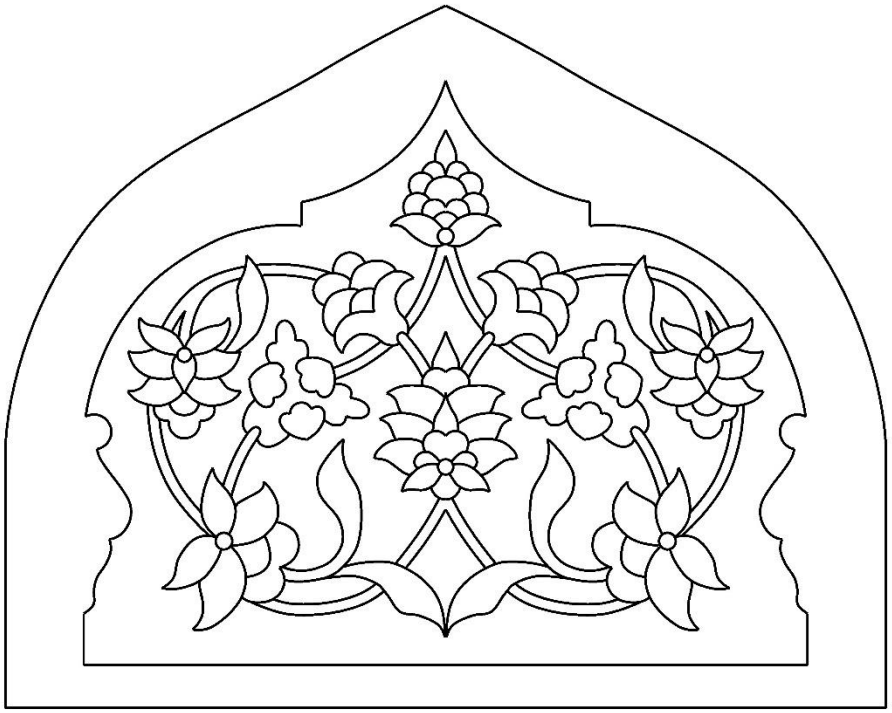
Çizim 194 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Hataî Motifi (M-7)

Çizim 195 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Goncagül Motifi (M-8)

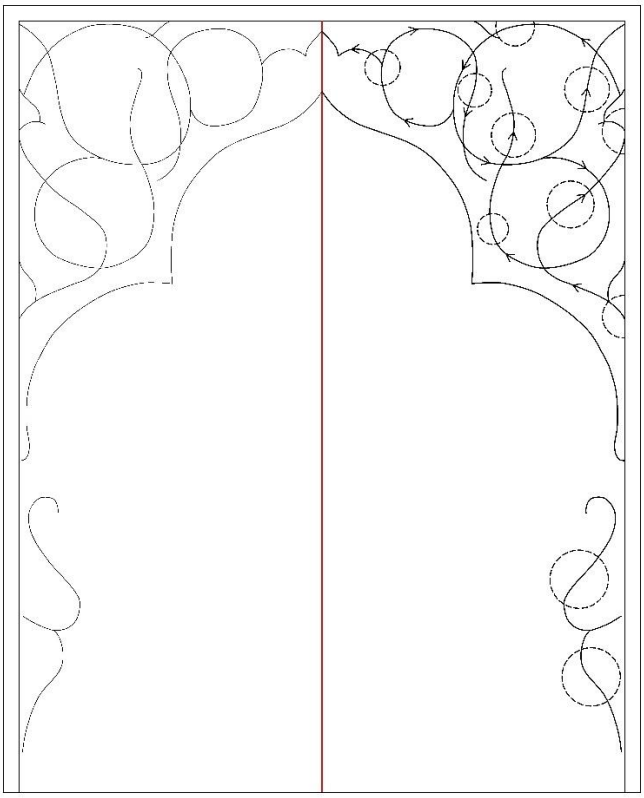
Çizim 196 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Bitkisel Kompozisyonunun Simetrisi

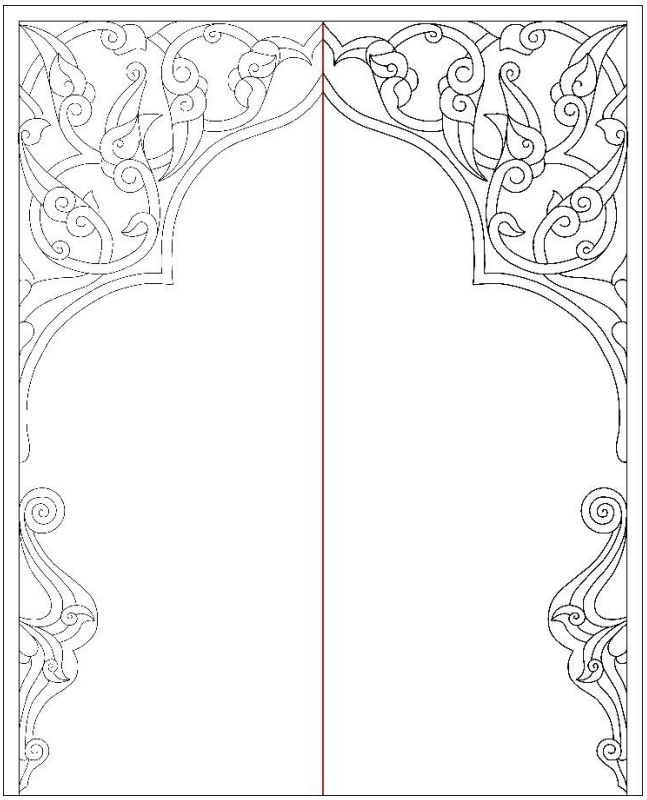
Çizim 197 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Süpürgeliğin Kuzey Tarafındaki Kısımda Bulunan Bitkisel Kompozisyonun Genel Çizimi

Fotoğraf 66 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Bölümü

Çizim 198 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Bölümünün Genel Kompozisyon Şeması

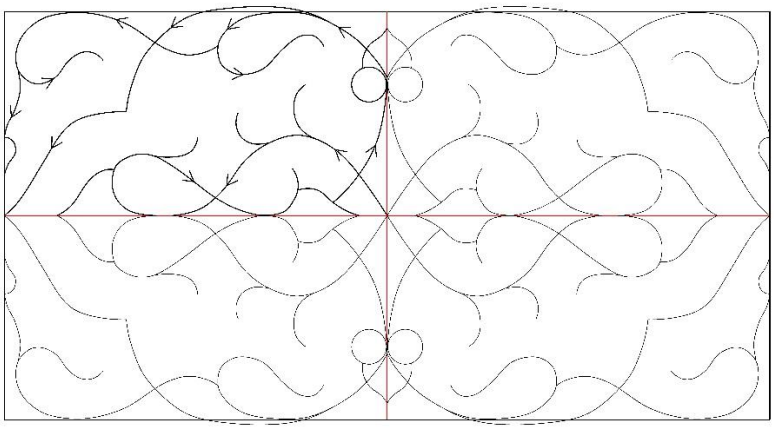
Çizim 199 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Bölümünün Desen Simetrisi

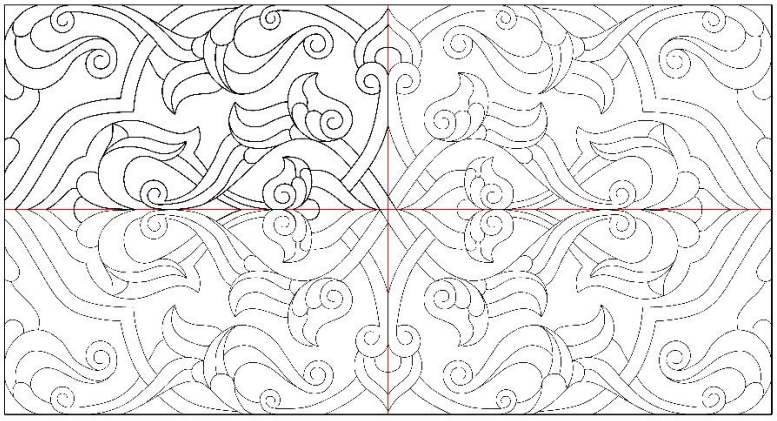
Çizim 200 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Bölümünün Genel Deseni

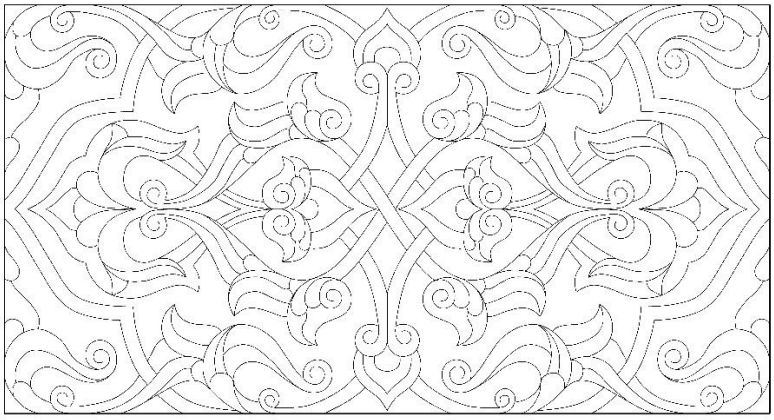
Fotoğraf 67 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Üstü Panosu

Çizim 201 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Üstü Panosunun Genel Kompozisyın Şeması

Çizim 202 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Üstü Panosunun Desen Simetrisi

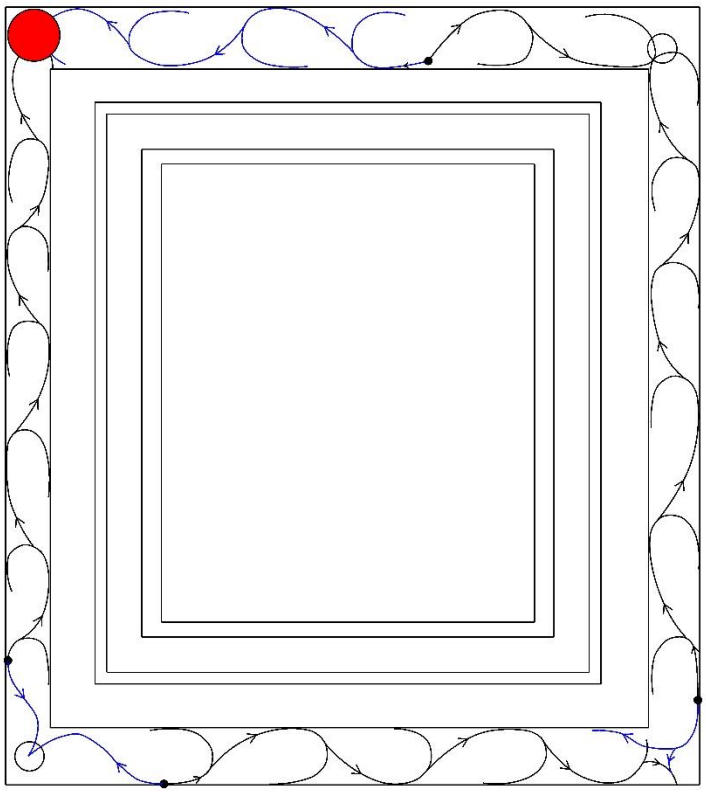
Çizim 203 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi Doğu Cephesindeki Geçit Üstü Panosunda Bulunan Desenin Genel Çizimi

Fotoğraf 68 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Köşkü

Fotoğraf 69 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Köşk Korkuluğu

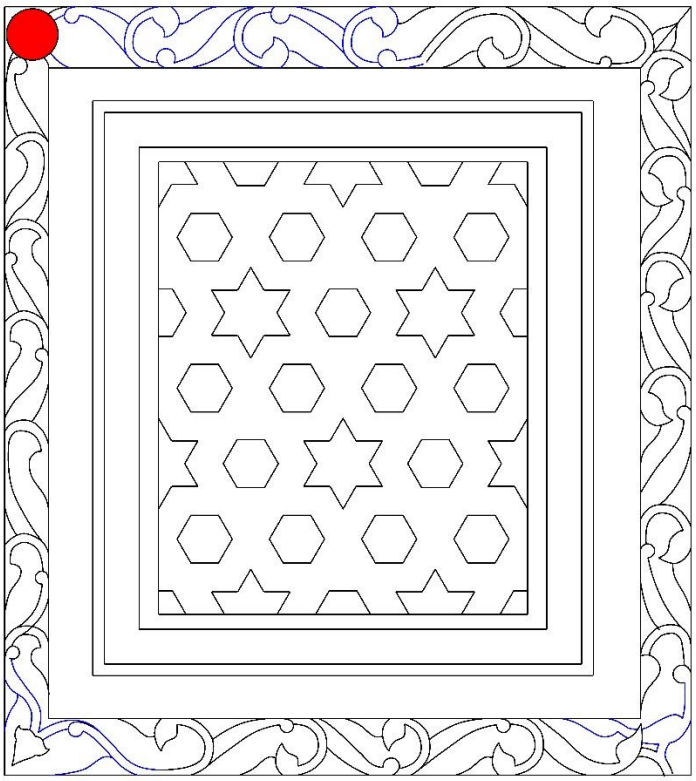

Çizim 204 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Köşk Korkuluğunun Genel Kompozisyon Şeması

Genel kompozisyon şeması tekiplik yalın rumî motiflerinden oluşmaktadır.

Mavi iplikler, akış yönüne ters istikamette yerleştirilmiştir.

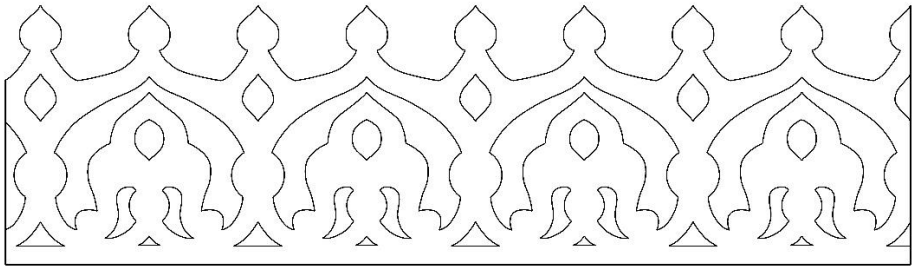
Kırmızı dairenin olduğu yer çözümlenememiştir.

Çizim 205 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Köşk Korkuluğunda Bulunan Desenlerin Genel Çizimi

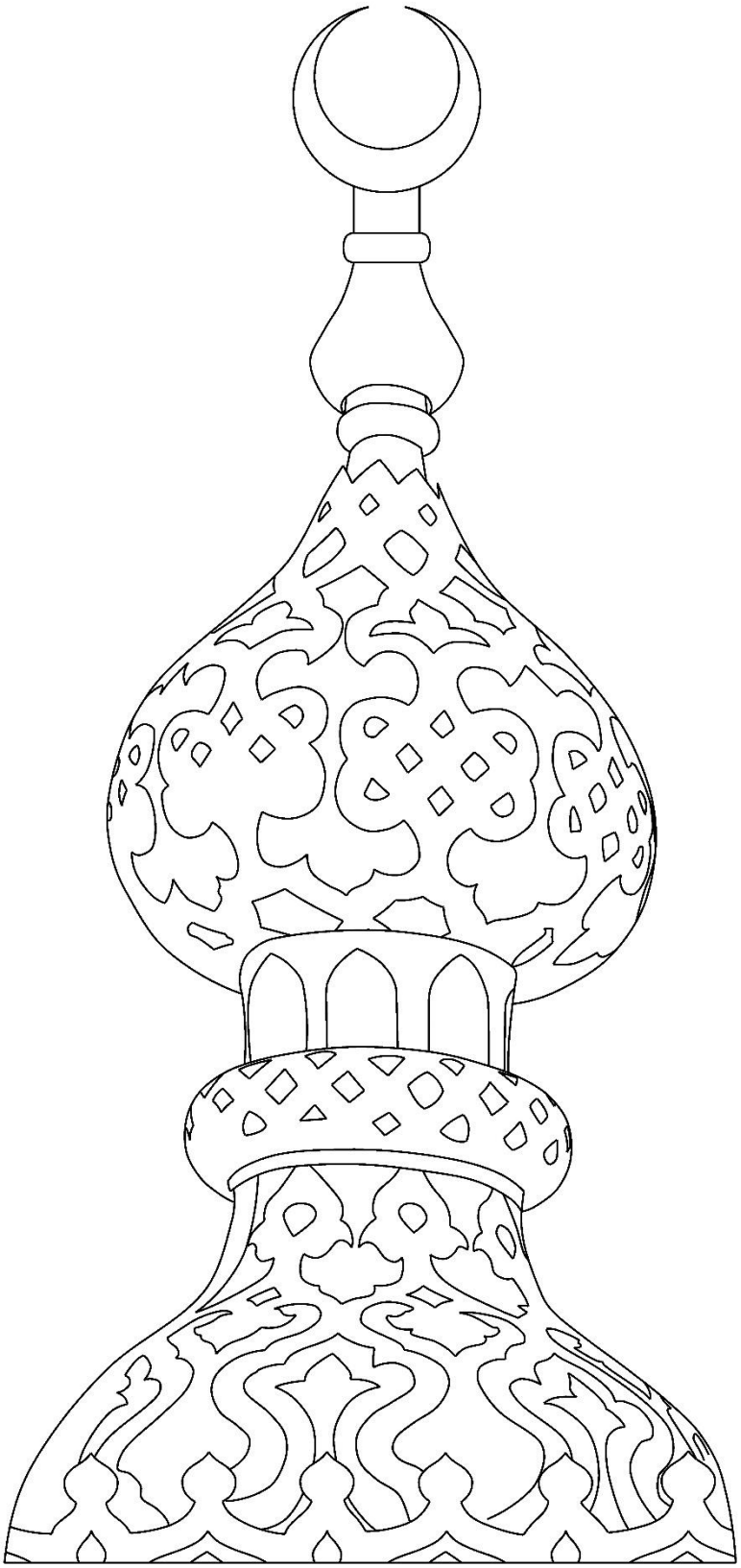
Fotoğraf 70 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Köşk Saçağındaki Rumî Tepelik Motifleri

Çizim 206 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Köşk Saçağındaki Rumî Tepelik Motiflerinin Çizimi

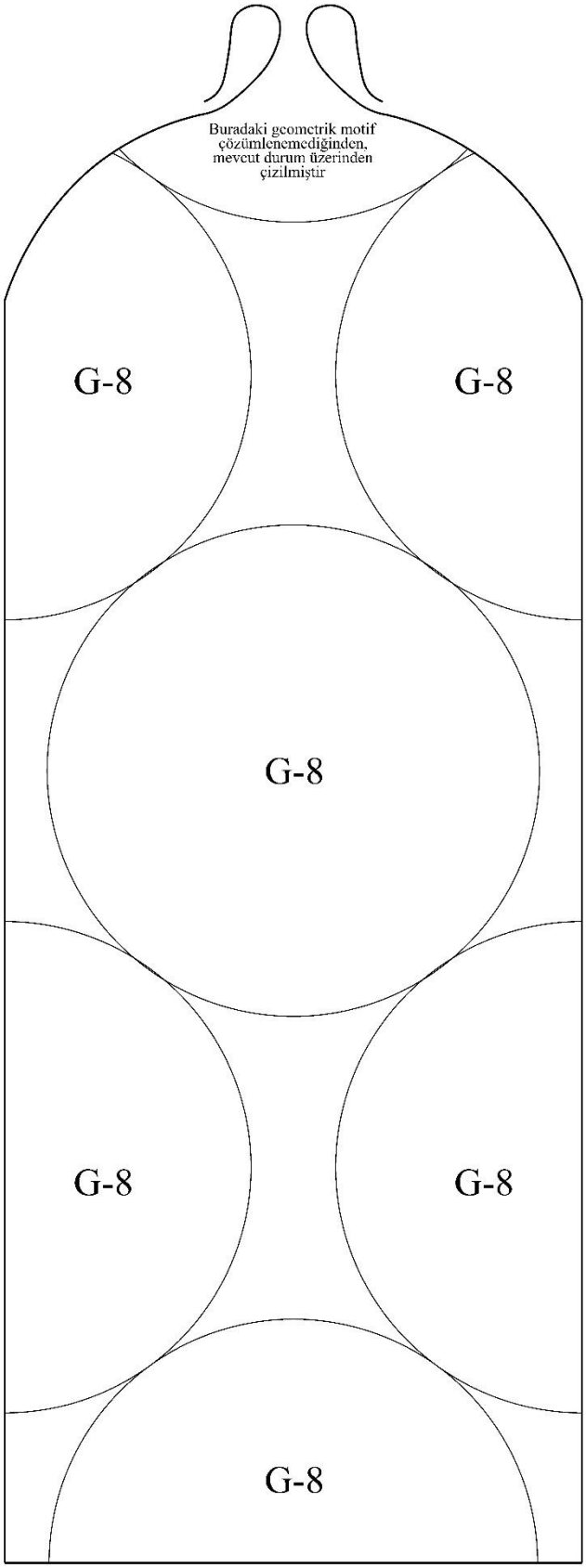
Fotoğraf 71 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Soğan Kubbesi

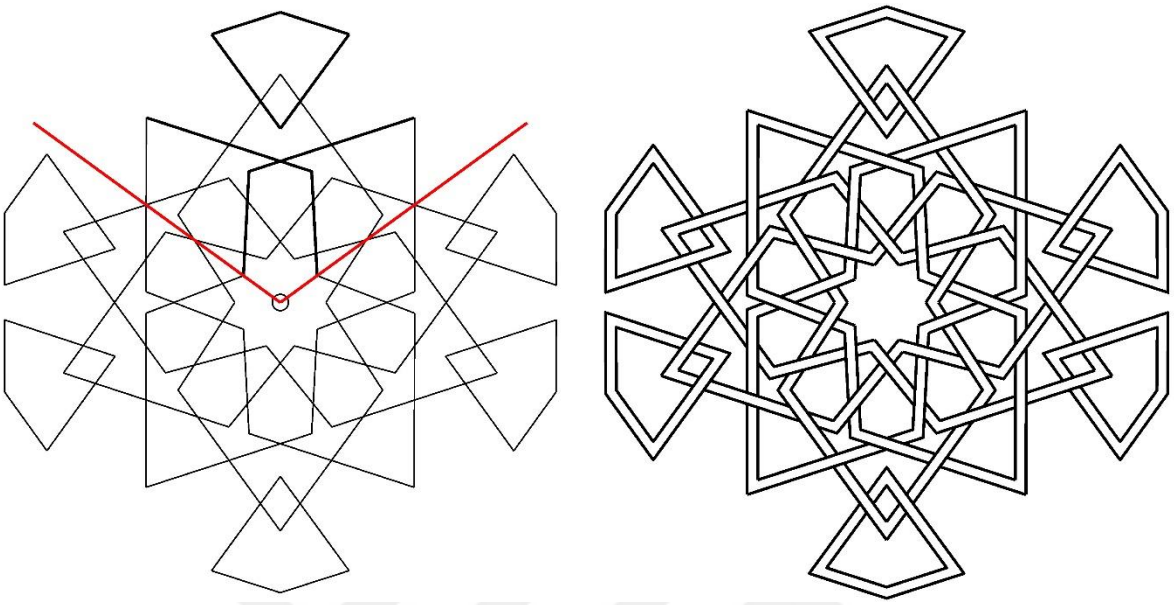
Çizim 207 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin Soğan Kubbesinin Çizimi

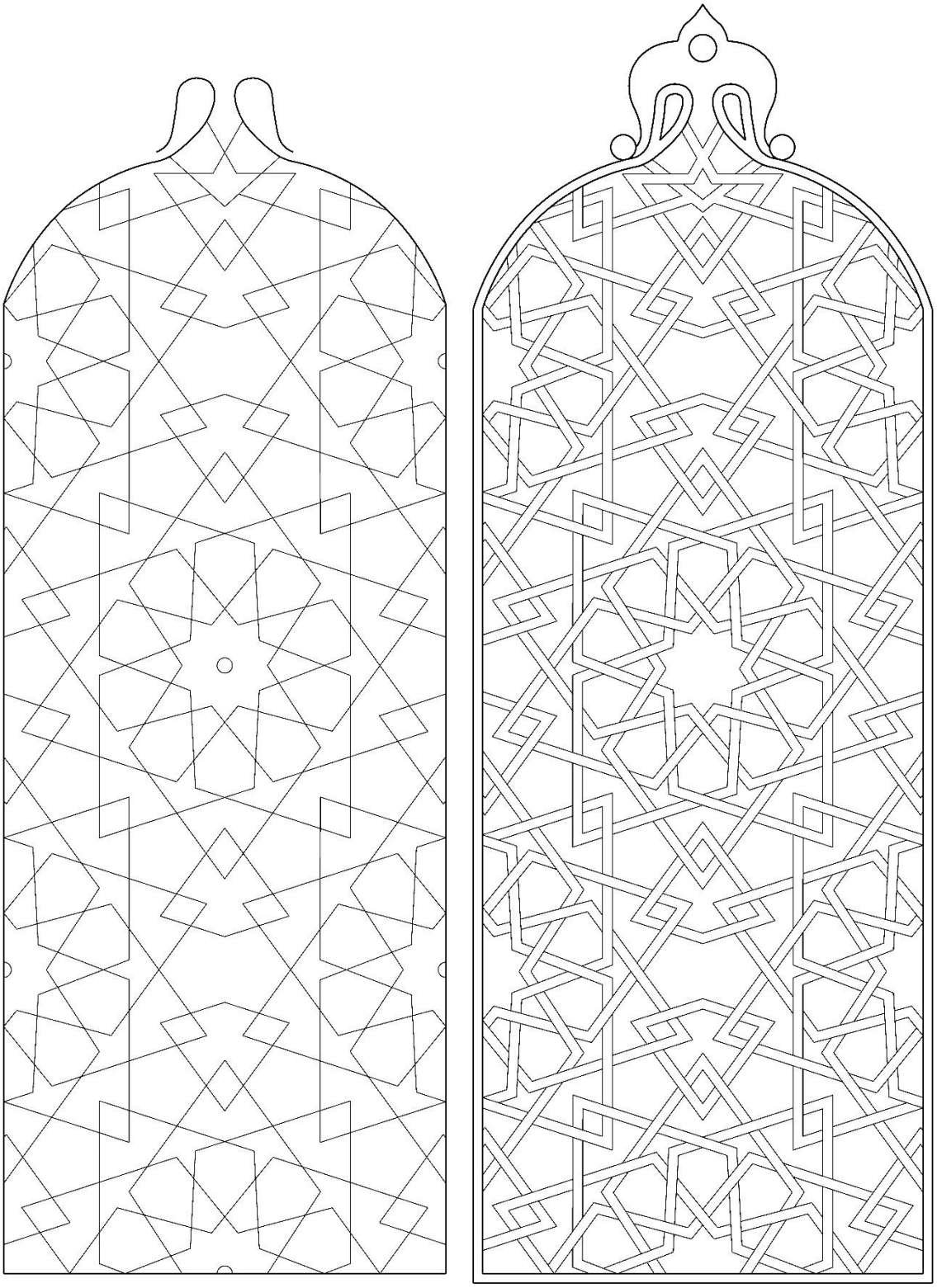
Fotoğraf 72 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minber Köşkünün Güney Duvarındaki Geometrik Süsleme

Çizim 208 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minber Köşkünün Güney Duvarındaki Geometrik Süslemenin Genel Kompozisyon Şeması

Çizim 209 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minber Köşkünün Güney Duvarındaki Geometrik Süslemeden Bir Kesit (G-8)

Çizim 210 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minber Köşkünün Güney Duvarındaki Süslemenin Geometrik Motiflerinin Yerleştirilmesi ile Oluşan Desen ve Tahrir Çizgileri ile Oluşan Desen (Alt-Üst Geçişleri ile Beraber)

H. Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii

1. Yapının Tanıtımı

Cümle kapısının üzerinde bulunan kitabesine göre cami, Gazi Turhan Bey'in oğlu Gazi Ömer Bey tarafından 893/ 1487-88'de inşa edilmiştir[245]. Yapı, Tekirdağ'ın Malkara ilçesinde çarşı içinde bulunmaktadır.

Caminin giriş sofası üç birimlidir. Bu birimlerin üzerinde bulunan dikdörtgen alanların kuzeyine ve güneyine yarım çapraz tonozlar atılmıştır ve ortada oluşturulan kare kısımlara da birer kubbe konulmuştur.[246] Sonradan gerçekleştirilen onarımlarda, sofanın batı ve doğu kısımlarına duvar örülmüş, dört adet sütun ise kesme taş ile paye haline getirilerek giriş sofasının üst örtüsü desteklenmek istenmiştir. Fakat 2005 yılında gerçekleştirilen son restorasyonda, bu durum eski haline döndürülmüş ve sütunlar meydana çıkarılıp madenî çemberler ile desteklenmişlerdir[247].

Caminin kuzeybatı köşesinde, tek şerefeli, onikigen gövdeli minaresi yükselmektedir. Giriş kapısı alışılagelen şekilde ortada olmayıp, caminin kuzeybatı tarafına kaydırılmıştır. Diğer tarafa doğru ise iki pencere yerleştirilmiş ve bu iki pencerenin arasına mihrabiye konulmuştur. Cümle kapısı, silmeler ile çevrelenmiş, sivri kemerden oluşan bir nişin içinde yer almaktadır. Haremi, kareye yakın planlı olup, aslangöğüsleri ile geçişlerin sağlandığı bir kubbeye sahiptir. Caminin, beş kenarlı ve mukarnaslı kavsaraya sahip sade bir taş mihrabı ve iki sütun ile desteklenen bir kadınlar mahfili vardır[248].

Gazi Ömer Bey'in, caminin avlusunun kuzeydoğusunda, küfeki taşından inşa edilmiş, sekizgen gövdeye sahip, üzeri kubbeli bir türbesi bulunmaktadır[249].

---

[245] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri,* s. 327.

[246] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, s. 327., Enis Karakaya, "Gazi Ömer Bey Camii ve Türbesi", *DİA,* Ankara: Ek-1, 2020., s. 466. Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri,* s. 150, 151.

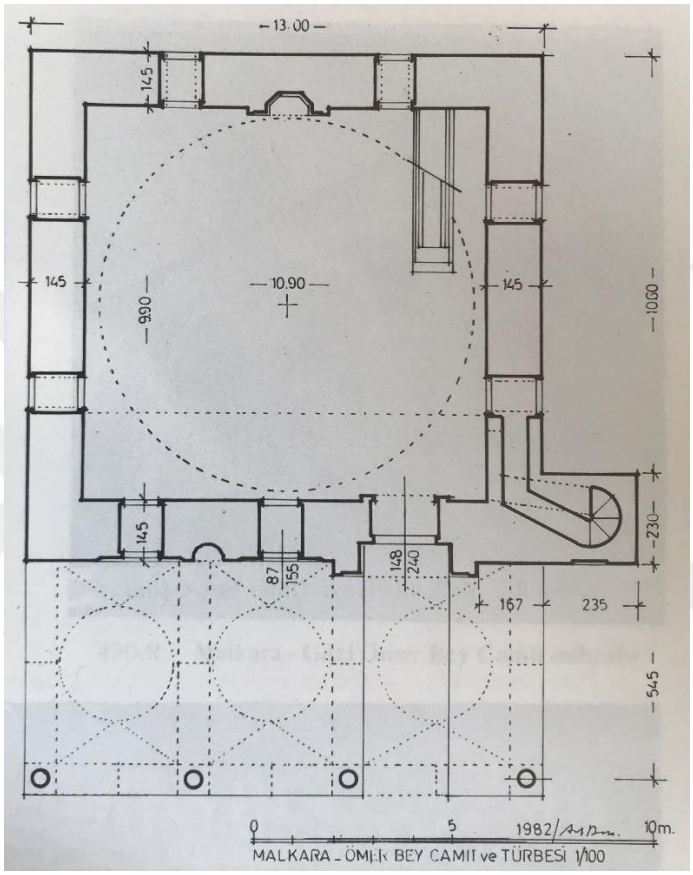
[247] Karakaya, "Gazi Ömer Bey Camii ve Türbesi", s. 466.

[248] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, s. 327, 329, 330., Karakaya, "Gazi Ömer Bey Camii ve Türbesi", s. 466, 467.

[249] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, s. 327, 329, 330., Karakaya, "Gazi Ömer Bey Camii ve Türbesi", s. 467.

2. Minberin Tanıtımı

Malkara Gazi Ömer Bey Camii'nin mermerden yapılmış olan minberi, haremin batı duvarına oldukça yakın ve mihrap duvarına dik bir şekilde bitişik olarak yerleştirilmiştir. Minber yaklaşık 94x384x450 cm[250] ölçülerinde olup, mermer bir kaidenin üzerine oturtulmuştur.

Plan 10 - Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Planı[251]

Tarihlendirilmesi: Cami cümle kapısındaki kitabede geçen 893/ 1487-88 tarihleri arasında inşa edilmiştir ve minberi de camiyle aynı tarihten günümüze kadar ulaşmıştır.

Kitabe: Minber kapısının tepeliğinin altında bir çökertme içine alınan aynalık kısmında, dikdörtgen şekilli kitabeliğin içerisinde "Besmele" yazmaktadır.

[250] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 151.

[251] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, s. 327.

Bezemeler: Minberin tezyinatı daha çok kapı kısmında yoğunlaşmaktadır. Diğer kısımlar ise sade bir şekilde düzenlenmişlerdir.

Kapı: Minberin süsleme açısından en zengin kısmı kapısıdır. Kapının sövelerinde, geometrik düzende sıralanmış kabartmalar görülmektedir[252]. Sonsuz düzende ilerleyen altıgenlerden meydana gelen bu geometrik süslemelerin yüzeyleri yivlendirilmiştir. Yanlara doğru alçalarak üçgenimsi bir şekil oluşturan taç kısmı, kenarlarda yarım ortalarda ise tam rumî tepelikler ile süslenmiştir. Kapının giriş açıklığı pencî kemer ile sınırlandırılmıştır. Kemerin ayak kısımlarının girişin açıklığına dayandığı yerlere üç adet mukarnas yapılmıştır. Bunun benzerine, Edirne'deki Sultan II. Bayezid Camii'nin minberinde de rastlıyoruz. 54x158 cm olan, kademe kademe silmeler ile hareketlendirilen giriş açıklığının kemerinde ayrıca renkli mermer de kullanıldığını görmekteyiz[253]. Ayrıca minber kapısının sövelerinin ön yüzleri ile tepeliğinin her iki tarafıda, onarımlarda beyaz yağlı boya ile boyanmıştır.

Süpürgelik: Minberin süpürgeliği ve trabzanları, yan aynalıklara göre daha geniş tutulmuştur. Silmeler ile çerçevelenen süpürgelikteki açıklıklar Bursa kemerlidir.

Yan Aynalıklar: Minberin yan cepheleri sade olup silmeler ile hareketlendirilmiştir. Doğu yan aynalıkta, iç içe olan iki dik üçgen bulunur; batı yan aynalıkta ise, tek bir üçgen bulunur. Batı cephesi, cemaatin gözünden uzak ve duvara çok yakın olduğu için doğu cepheye göre daha da sadedir.

Trabzanlar: Minberin yüksek tutulan trabzanlarının ortası çökertilmiş ve silmeler ile çevrelenmiştir.

Geçit: Geçit açıklığının kemeri, pencî kemer ile sonlandırılmıştır. Köşk korkuluğu ile geçidin arasında bulunan bölümde, Bursa kemerinden oluşan bir çökertmenin içerisinde mürekkep kemerli bir açıklık vardır. Bu açıklık, Erken Osmanlı minberleri arasında çok görülmeyen bir özelliktir. Açıklığın batıda bulunan simetrisinde ise, sadece Bursa kemeri bulunmaktadır[254].

---

[252] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, s. 330., Karakaya, "Gazi Ömer Bey Camii ve Türbesi", s. 467., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 152.

[253] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 152, 153.

[254] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 151.

Köşk: Trabzanları gibi yüksek tutulan köşk korkuluğu da sadedir. Köşk korkuluğunda bulunan desteklerin alt ve üst kısımlarına ise, mukarnaslı pahlar ile yumuşak bir görüntü verilmiştir, ayrıca köşkün kemeri de düz kemerden oluşmaktadır. Dikkat çeken bir başka kısmı da minberin külahıdır. Sekizgen bir kasnağın üzerine oturtulan külahın alt kısmını kuşak şeklinde ilerleyen Türk üçgenleri oluşturmaktadır; buranın üzerinde de baklava şeklindeki motifler sıralanmaktadır. Erken Osmanlı dönemi içerisinde, bu şekilde dekoratif süslemeleri olan, bir başka minber külahı da sadece Gedik Ahmed Paşa Camii'nin minberinde bulunmaktadır. Minberin batı cephesi, bilinmeyen bir tarihte aldığı hasarlardan sonra tamir edilmiş, geçit kısmındaki kırılmış olan kemer yapıştırılmış ve köşkün korkuluğu da silmesiz bir şekilde yeniden yapılmıştır[255].

İncelediğimiz minberler arasında, diğerlerine göre farklı özellikleri olan tek minber alemi, Gazi Ömer Bey Camii'ndir. Madalyon şeklindeki pirinçten yapıldığı düşünülen alem, ahşap bir kaideye tutturulmuştur. Kafesî oyma tekniği ile yazılmış olan sülüs hatlı yazı kuşakları, iç içe yerleştirilerek iki madalyonun da içini dolaşmaktadırlar. Bazen rumîlere bağlanarak hoş bir görüntü oluşturan yazılardan içteki madalyondaki ilk iki satırdaki harfler, diğerlerine göre daha kalın yazılmışlardır. İç madalyon üç kısma ayrılmış olup; burada "Muhammed", "Ali" yazıları bulunmakta, alt kısmında da "Ebubekir", "Ömer", "Osman" ve "Ali" isimleri yer almaktadır. Dış madalyonda ise, "Kelime-i Tevhîd" ile bazı yazılar bulunmaktadır[256]. (Fotoğraf 75)

Onarımlar: Yapının tanıtımında da bahsetmiş olduğumuz şekliyle cami en son 2005 yılında restorasyona girmiştir ve minberi de bu restorasyonda bir onarımdan geçmiştir. Fakat araştırmalarımızda caminin minberinin onarımıyla alakalı ayrıca bir bilgiye rastlayamadık.

[255] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 151,152.

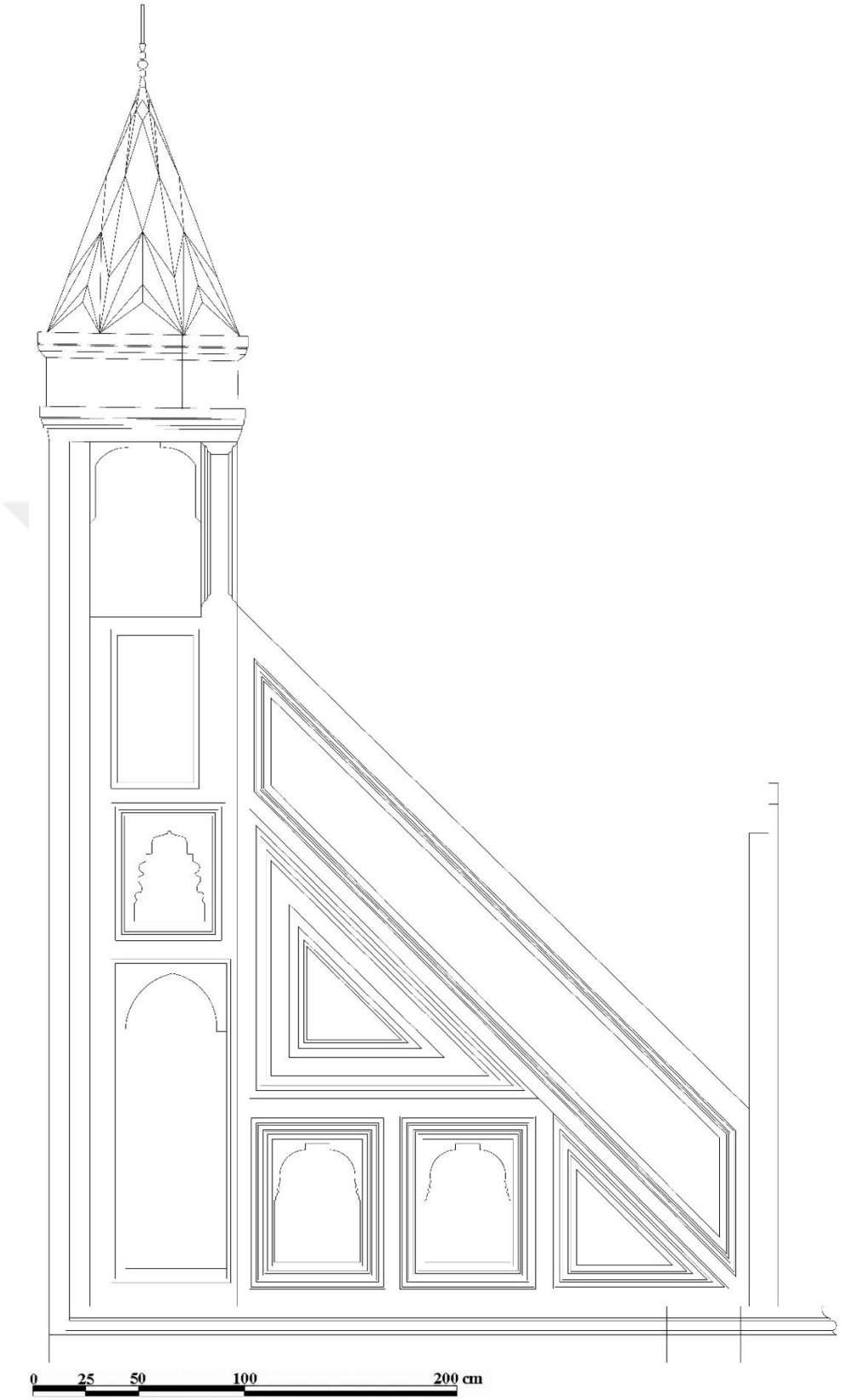
[256] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 153.

Fotoğraf 73 - Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Minberi Doğu Cephesi

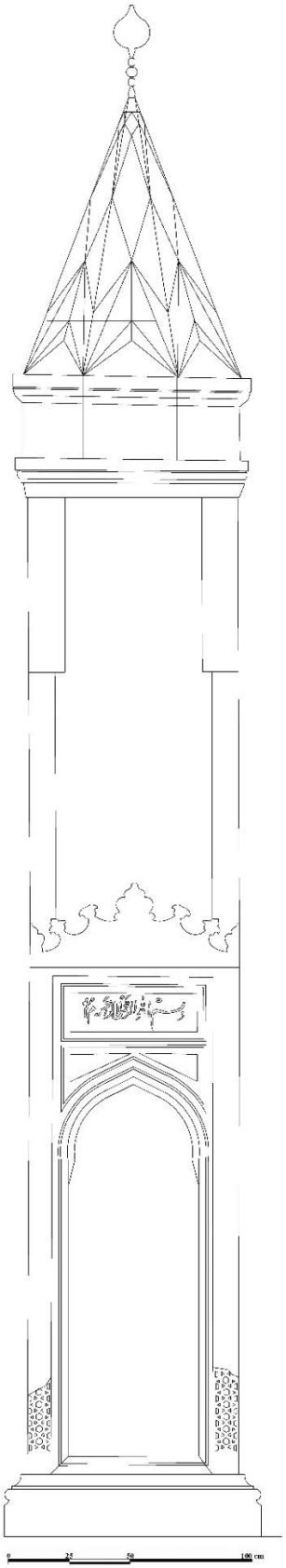

Fotoğraf 74 - Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Minberinin Kapısı

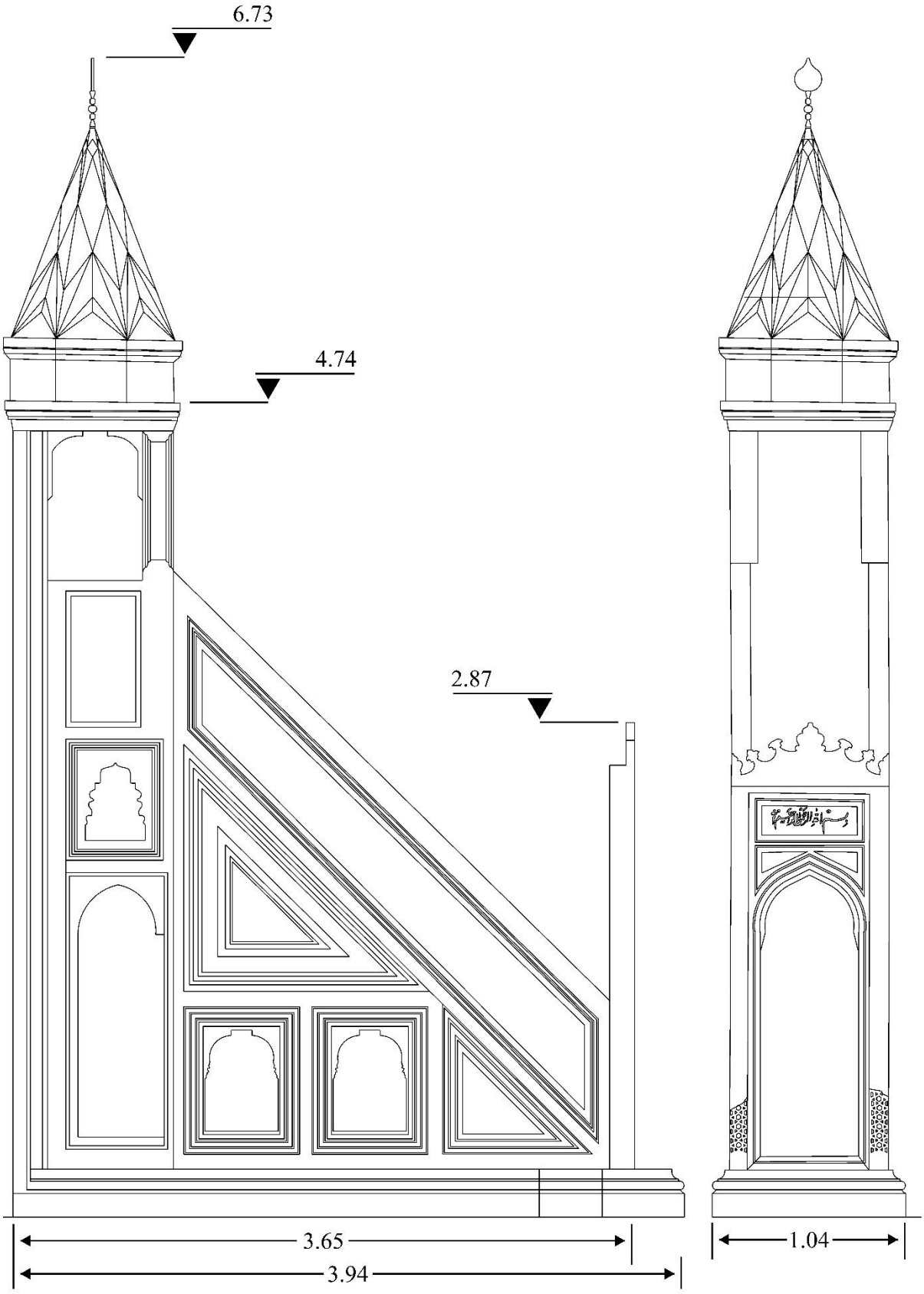
Rölöve 28 - Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi[257]

[257] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 150.

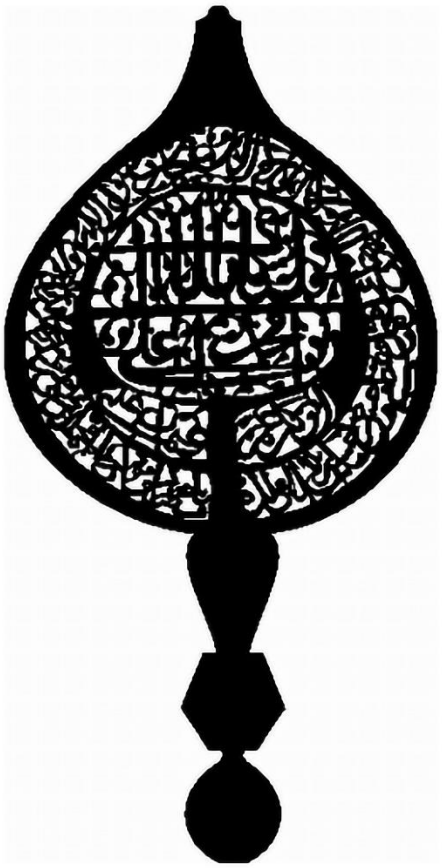

Rölöve 29 - Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi[258]

[258] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 151.

Rölöve 30 - Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Minberinin Ölçüleri

Fotoğraf 75 - Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Minberinin Alemi

İ. Edirne Sultan II. Bayezid Camii

1. Yapının Tanıtımı

Banisi, Sultan II. Bayezid (1481-1512) olan külliyenin inşası 889-893/1484-1488 tarihleri arasındadır. Sultan II. Bayezid, Kili ve Akkirman kalelerinin fethi için çıktığı seferde konakladığı Edirne'de, halkın istek ve ihtiyaçları doğrultusunda külliyenin temelini bizzat kendisi atmıştır. Külliye; cami, tabhaneler, imaret, mutfaklar, ahır, kiler, şifahane ve medrese bölümlerinden oluşmaktadır. Tunca Nehri kenarına inşa edilmiş külliyenin yapıları arasında bugün mevcut olmayan çifte hamam, değirmen ve su dolapları da bulunmaktaydı. Hala ulaşımın sağlandığı, külliyeyi diğer kıyıyla bağlayan, alt kısmı altı gözlü açıklıktan oluşan köprü de o dönemde yapılmıştır[259].

[259] Peremeci, *Edirne Tarihi*, s. 68., Aslanapa, *Edirne'de Türk Mimarisinin Gelişmesi*, s. 226., Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s.142,144., Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livası*, s. 212., Hamit Sadi Selen, *Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1965, s. 306., Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, s.197, 198, 200., Eyice, "Beyazıt II Camii ve Külliyesi", DİA, Cilt: 6, İstanbul: 1992, s. 42., Aslanapa, *Edirne'de*

Araştırmacıların çoğu, Mimar Hayreddin'in külliyeyi inşa ettiğini söyler fakat Rıfkı Melül Meriç yaptığı kapsamlı bir çalışma sonucunda; Amasya, Edirne ve İstanbul'da, Sultan II. Bayezid'in yaptırdığı camilerin mimarının Mimar Hayreddin olmasının mümkün olmadığını ve bu eserlerin mimarının, Mimar Yakubşah bin Sultanşah olduğu görüşünü savunmaktadır[260]. Üç Şerefeli Camii'nden sonra klasik üsluba geçişte başlangıç teşkil eden önemli yapılardandır[261].

Caminin kuzey, batı ve doğusundan girişi olan ve ortasında şadırvanı bulunan revaklı bir avlusu vardır. Sivri kemerli on sekiz sütunun üzerine oturan yirmi iki kubbeden oluşmaktadır[262]. Caminin yedi kubbeden oluşan giriş sofasındaki yeşil mermerden oluşan sütunlar daha eski eserlerden alınmış olup gri-beyaz renkli taşlarla yapılmış başlık ve kemerler ise yapı ile birlikte yapılmış olduğu söylenir[263]. Birbirinden uzakta, tabhanelerin kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerine inşa edilmiş tek şerefeli iki minaresi bulunmaktadır. Harem girişi ise, mukarnaslı bir kavsaraya sahiptir[264].

Kaynaklarda caminin inşa kitabesi ile alakalı, kitabenin üzerinde sanatkâr ismi geçmemesine rağmen metnin Zenbilli Ali Efendi'ye ait, hattın ise Şeyh Hamdullah'a ait olduğu geçmektedir[265].

Külliyenin camisi, 20,55 m. çapında bir kubbe ile kare planlı bir harem alanına sahiptir[266]. Yirmi kenarlı ve küçük pencerelerin yer aldığı kubbe kasnağına sahip olan kubbeye geçişler aslangöğüsleriyle sağlanmıştır. Caminin beden duvarlarına bitişik, dokuzar kubbeden oluşan ve kuzey yönlerden avluya kapıları açılan tabhaneleri mevcuttur. Fakat caminin içerisinden bu

---

Osmanlı Devri Abideleri, s. 62., Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid, Yavuz Selim Devri*, s. 103., Arseven, *Türk Sanatı Tarihi,* s. 301, 304., Bayrakal, *Edirne'deki Tek Kubbeli Camiler*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 2001, s. 83., Alaaddin Aköz ve Doğan Yörük, "H. 1002/M. 1594 Tarihli Bir Vakıf Defterine Göre Edirne'deki Sultan II. Bayezid Camii ve İmareti Evkafı", Konya: Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı:16, 2004., s. 159., Fatih Müderrisoğlu, "Edirne II. Bayezid Külliyesi", Vakıflar Dergisi, Sayı:XXII, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1991., s. 151, 152.

[260] Meriç, "Bayezid Camii Mimarı II. Sultan Bayezid Devri Mimarları ile Bazı binaları", s., 27., Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 151,154., Müderrisoğlu, "Edirne II. Bayezid Külliyesi", s. 151.

[261] Arseven, *Türk Sanatı Tarihi,* s. 301.

[262] Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 53.

[263] Aslanapa*, Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri,* s. 62., Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 53.

[264] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 86.

[265] Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 52.

[266] Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, s. 62.

tabhanelere geçiş yoktur. Caminin içerisinde kuzey kısmında yer alan ve sonradan inşa edildiği belli olan ahşap bir kadınlar mahfili yer almaktadır. Mermerden yapılmış, mukarnas kavsaralı ve kenarlarında kum saati şekilli sütunceleri bulunan bir mihraba sahiptir[267].

Somaki mermer sütunların üzerine yapılmış, mermer şebekeli korkuluklu hünkâr mahfili ise kendisinden önce yapılmış bir hünkâr mahfiline rastlanmadığı için ilk olarak kabul edilmektedir. Tezyinat ve şekil bakımından camiyle uyum içerisinde olan hünkâr mahfilinin camiden az bir zaman sonra inşa edildiği düşünülmektedir[268]. Caminin mihrap duvarında bugün mevcut bulunmayan, C. Gurlitt'in bir fotoğrafında yer alan iki katlı, altı boş ahşap bir yapı göze çarpar. Hünkâr mahfiline geçiş bu ahşap yapıdan sağlanıldığı düşünülmektedir[269].

Balkan Savaşı'nda oldukça hırpalanan külliye daha sonradan tamir edilmiş, kubbelerin içi ve pencerelerin üstleri bu tamiratlarda kendi döneminden uzak barok kalemişleri ile süslenmiştir[270].

2. Minberin Tanıtımı

Caminin mermer bir kaide üzerine oturan minberi, yaklaşık 100x700x747 cm[271] ölçülerinde olup mihrabın batısında, mihrap duvarına dik ve bitişik olarak yerleştirilmiştir.

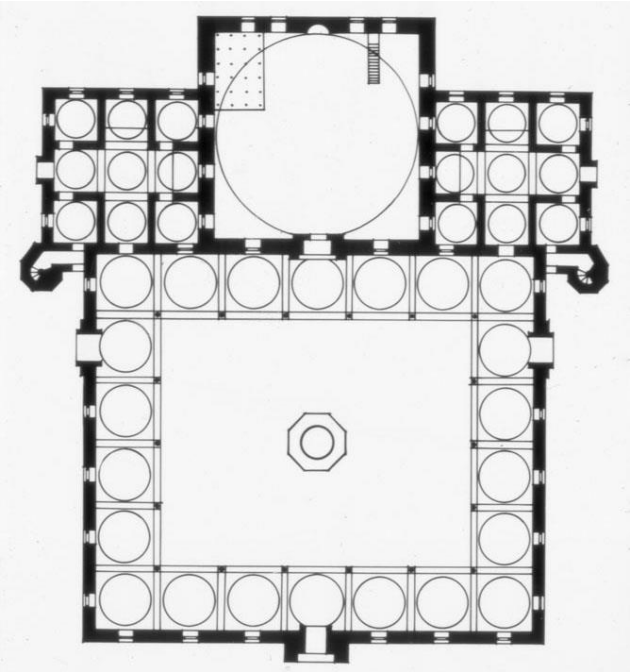
[267] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 86, 87.

[268] Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid, Yavuz Selim Devri*, s. 115.

[269] Bayrakal, *Edirne'deki Tek Kubbeli Camiler,* s. 88., Eyice, "Beyazıt II Camii ve Külliyesi", s. 43.

[270] Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, s. 68., Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 150.

[271] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 148.

Plan 11 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Planı[272]

Tarihlendirilmesi: 889-893/1484-1488 tarihleri arasında inşa edilen külliyenin camisinin minberi de aynı tarihten kalmadır.

Kitabe: Minberin kapısının işlemeli tepeliğinin altında yer alan dikdörtgen ve yan yana iki kitabeliğinin içerisine "Kelime-i Tevhîd" yazılmıştır. (Fotoğraf 78)

Bezemeler: Geometrik ve bitkisel süslemelerin oldukça sanatkârane şekilde işlendiği minber bütünüyle tezyinatlıdır.

Kapı: Minberin kapısının, dışa bakan yüzeylerinde, kum saatli alt başlık ve üst başlıkları bulunan köşe sütunceleri bulunmaktadır. Bu kum saatlerinin uçlarına mukarnaslar uygulanarak yumuşak bir etki bırakılmıştır. Sütuncelerin burmalı gövdesini, minberin köşkünde de kullanılan yeşil ve beyaz mermerler oluşturmaktadır. Kapının girişi, pencî kemer ile sonlandırılmıştır. Kemerin koltuklarında, kalem işi ile boyanarak görünümü bozulmuş rumîler yer almaktadır. Kemerin alt kısmında ise mukarnaslar bulunmaktadır. Taç kısmı, kafesî oyma

[272] https://okuryazarim.com/beylikler-donemi-mimari-planlari/ Erişim Tarihi: 06.04.2022.

tekniği kullanılarak yapılmış rumî tepeliklerinden oluşmaktadır. Kitabelik ile kapı çerçevesi arasındaki geçiş ise, altın yaldız ile boyanmış üç sıra mukarnastan oluşturulmuştur[273].

Süpürgelik: Oldukça heybetli olan bu minber, her iki cephesinde, birbirinden bazı farklılıklarla ayrılan zarif süslemelere sahiptir. Dikdörtgen bir çerçeve şeklinde silmeler ile çevrelenmiş süpürgeliklerin doğu yüzeyindeki motifler batı yüzeyindekilerden farklı olarak kafesî oyma tekniği ile yapılmışlardır. Doğu cephesindeki süpürgeliklerin kemer koltukları, rumî tepeliklerinin etrafına yerleştirilmiş rumîlerden oluşurken, batı cephesindeki rumî tepeliklerinin etrafında kıvrım dallar da bulunmaktadır. Ayrıca, bu motiflerde göze çarpan bir diğer şey ise, batıdakilerin yüzeylerinin işlenmiş, doğudakilerin ise işlenmemiş durumda olmasıdır[274]. (Fotoğraf 79)

Yan Aynalıklar: Silmeler ile belirlenen yan aynalıklar ise, iç içe olan dik üçgenlerden meydana gelmektedir. Dıştaki üçgen, dilimli olan rumî bir pervaz ile yüksek kabartmalı olarak işlenmiştir. Bu rumî pervazının güney alt köşesi haricindeki diğer köşeleri bir rumî tepeliği ile sonlandırılmıştır. İçteki üçgen ise, yine kabartma halinde olup kündekârî tekniğini hatırlatan, kolları paralel ilerleyen dokuz kollu yıldız ile üçgenin kenarlarında olan yarım on iki kollu yıldızlar ve aralardaki beş kollu yıldızlardan oluşan geometrik bir düzenlemeden oluşmaktadır. Bu yıldız kollarının içerisine, radyal düzende ilerleyen rumîler de yerleştirilmiştir. (Fotoğraf 80)

Trabzanlar: Trabzanlar, kafesî oyma tekniği ile işlenmiştir. Buradaki geometrik düzen, iç içe yerleştirilen yedigen ve on dörtgenlerin merkezlerinden çıkan şeritlerden oluşmaktadır. Trabzanın ve süpürgeliğin birleştiği alanda oluşan silmelerle çevrili dik üçgenin içi, rumîler ile süslenmiştir[275].

Geçit: Minberin geçit kısmındaki kemeri, silmelerden oluşan pencî kemerdir ve bu kemerin içine de Bursa kemeri konulmuştur. Geçidin kemer koltuklarına gelecek olursak, yüzeyleri yivlendirilmiş rumî ve yaprakları görürüz. Burada cephelerin arasındaki farklar ise,

---

[273] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri,* s. 149, 150., Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 56.

[274] Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid, Yavuz Selim Devri*, s. 115., Bayrakal, *Edirne'deki Tek Kubbeli Camiler,* s. 87., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 148., Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 55.

[275] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 148., Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 55.

doğudaki yüksek kabartmalı işlenmişken, batıdaki alçak kabartmalı yapılmıştır. Geçidin iki tarafında da bir basamak bulunur. Geçit kemerinin üzerindeki dikdörtgen pano, yüzeyleri yivli kıvrımlı şeritler arasındaki dilimli çiçek motiflerinden oluşmaktadır[276].

Köşk: Minberin köşk kısmına bakacak olursak, korkuluğu kafesî oyma tekniğinde yapılmış, on ikigenin içerisinde olan bir altıgenin merkezinden çıkan şeritlerden oluşmaktadır. Zıvanalı geçmeler ile birbirine kenetlenmiş yeşil ve beyaz mermerlerden oluşan köşkün sivri kemeri üzerinde, kalem işi ile bezenmiş sekizgen bir külah ile minber sonlanmaktadır[277]. (Fotoğraf 81)

Onarımlar: Günümüze kadar birçok onarımdan geçen külliyenin camisinin minberi de bu onarımlarda tadilat görmüştür. Fakat minberiyle alakalı ayrıca bir onarım kaydı bulunmamaktadır.

[276] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 148, 149., Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 55, 56.

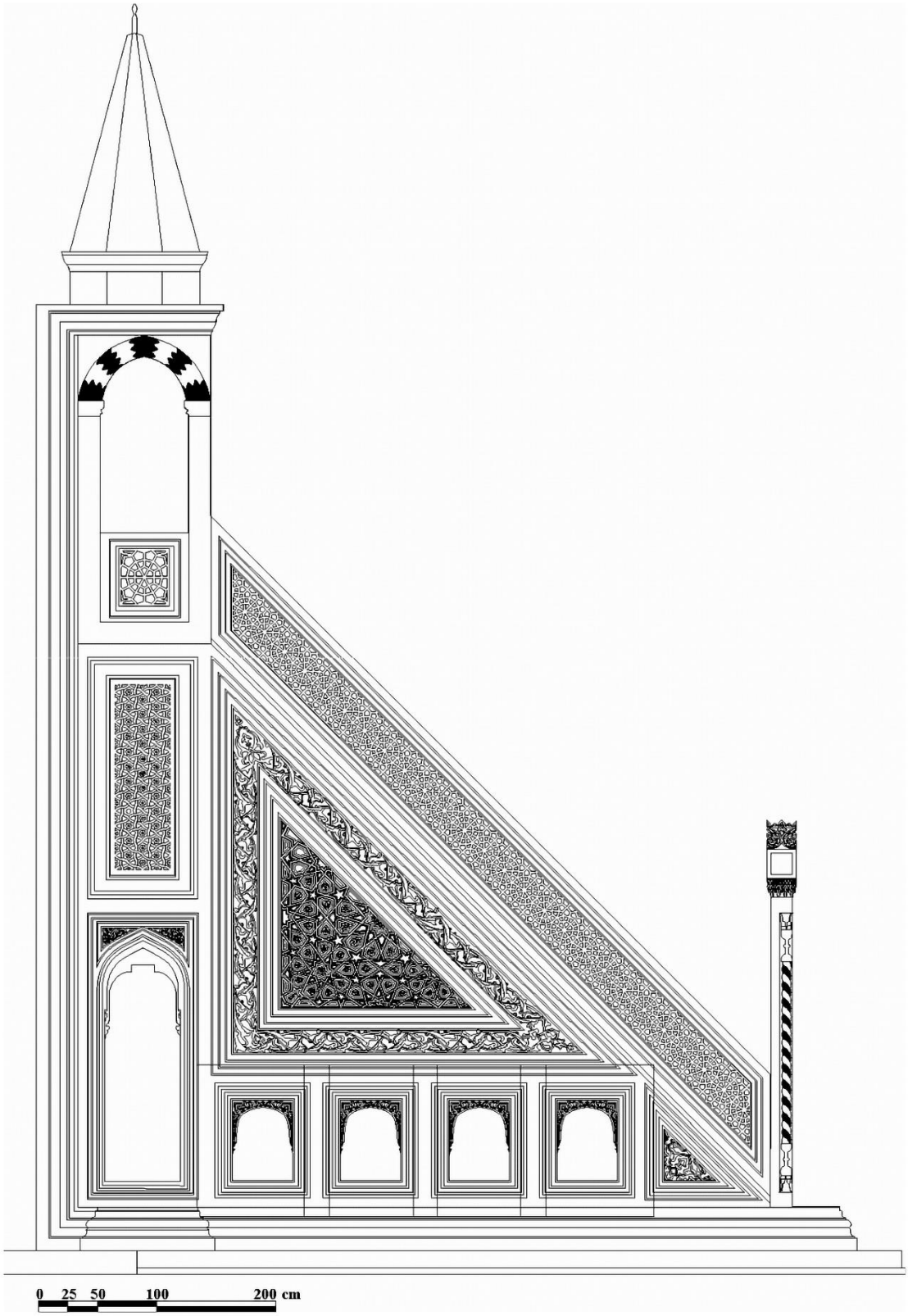
[277] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri,* s. 149, 150., Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 56.

Fotoğraf 76 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberi Doğu Cephesi

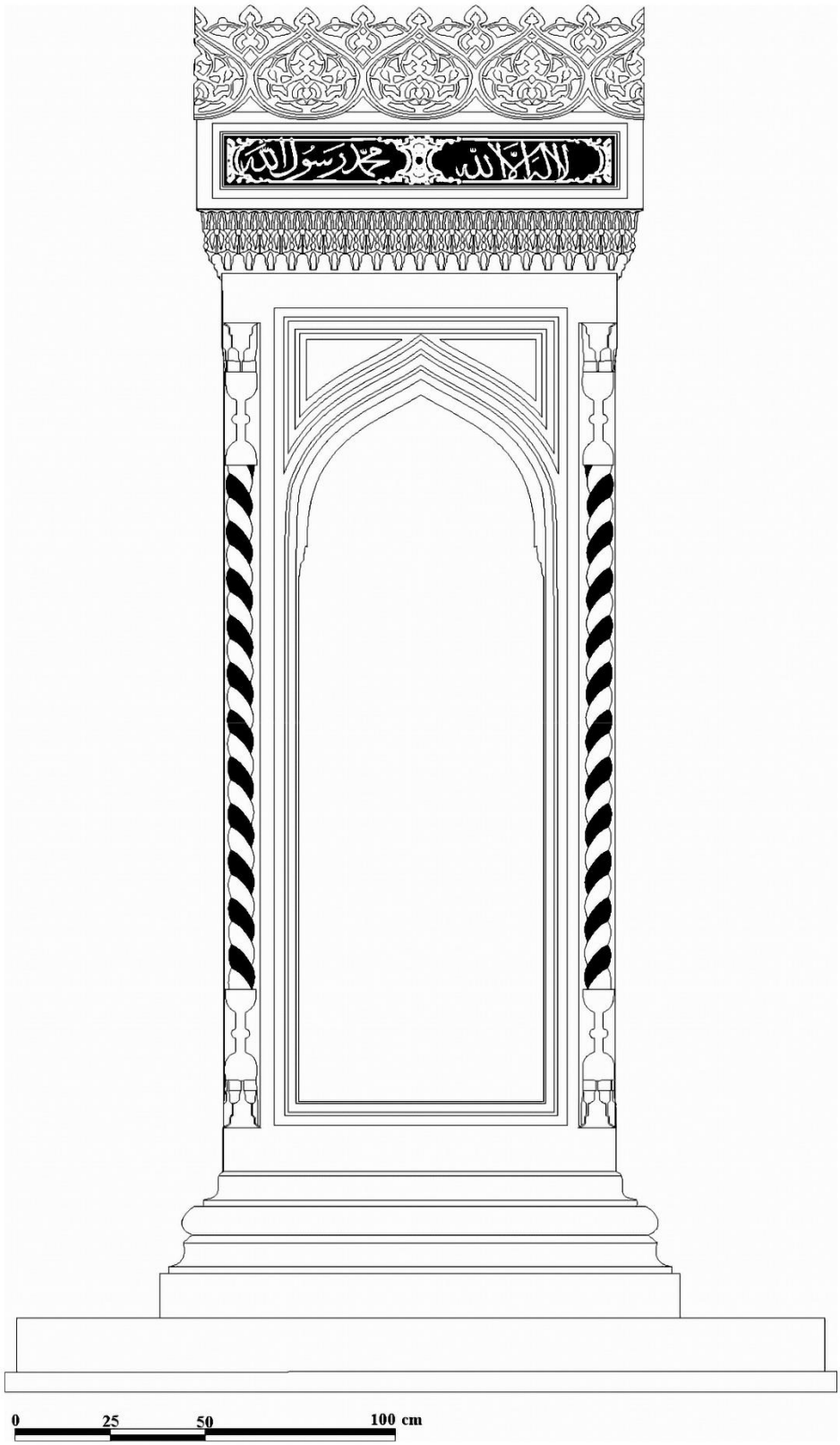

Fotoğraf 77 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Kapısı

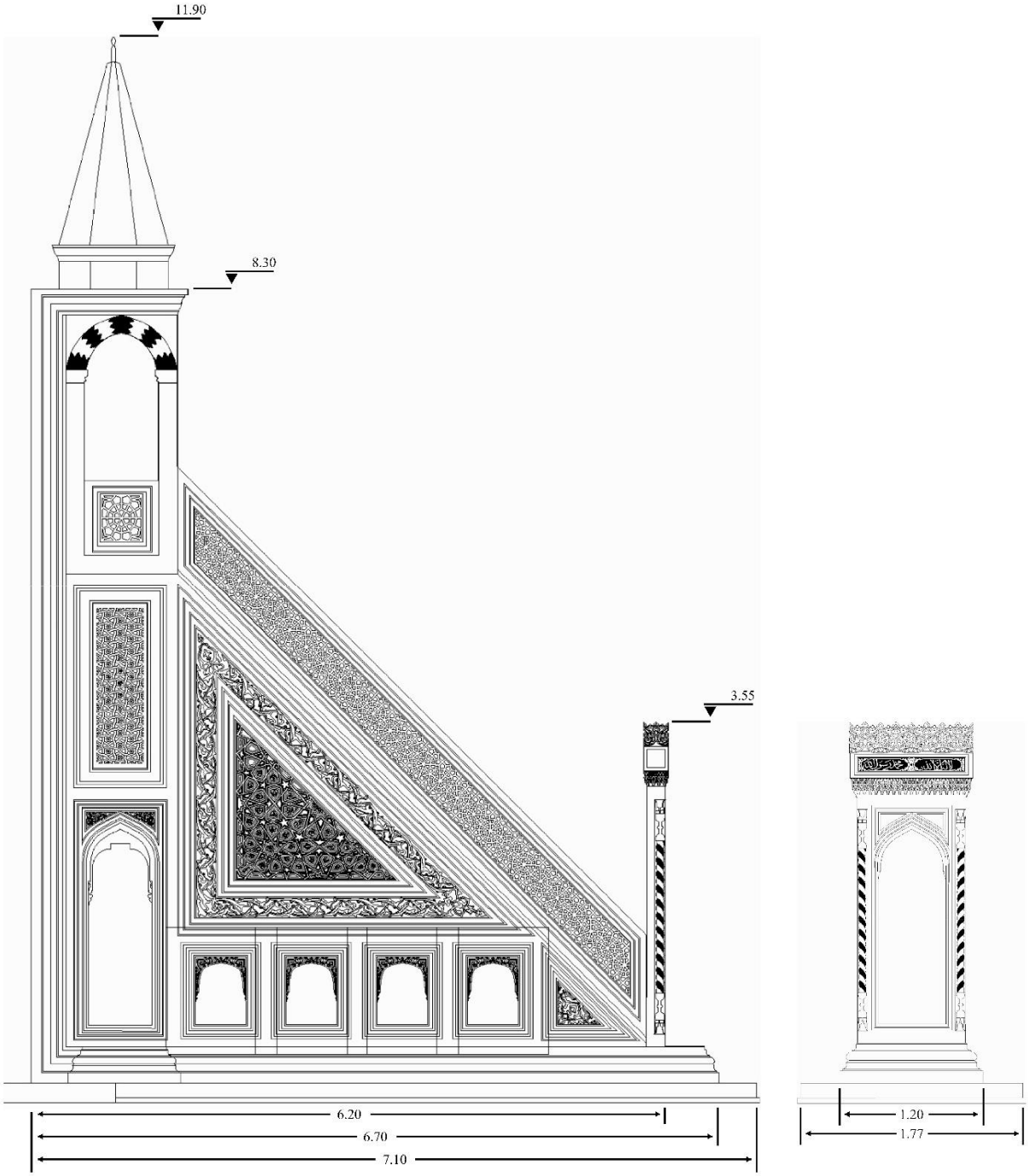
Rölöve 31 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi[278]

[278] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 149.

Rölöve 32 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi[279]

[279] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 150.

Rölöve 33 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Ölçüleri

Fotoğraf 78 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Kitabeliği ve Tacı

Fotoğraf 79 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Süpürgeliği

Fotoğraf 80 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Doğu Cephe Yan Aynalığı

Fotoğraf 81- Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Köşkü

J. Edirne Süleyman Paşa Camii

1. Yapının Tanıtımı

Süleymaniye Camii olarak da bilinen Süleyman Paşa Camii, Kirişhane caddesi üzerinde Tunca nehri boyunda bulunmaktadır[280]. Dönem olarak caminin kitabesi bulunmadığından, bânisi Süleyman Paşa'nın, Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) devri mi, yoksa Sultan II. Bayezid (1481-1512) devri mi vezirlerinden olduğu tartışılmış ve araştırılan bir vakfiye sonucu Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) ve Sultan II. Bayezid dönemi vezirlerinden Hadım Süleyman Paşa olduğu anlaşılmıştır. Cemaziyelahir 898/Nisan 1493 tarihli vakfiyesinden yola çıkarak, caminin bu tarihten birkaç yıl önce veya en geç bu tarihte inşa ettirildiği kabul edilmektedir[281].

Süleyman Paşa Camii, kesme taştan yapılmış, tek kubbeli bir plan tipine sahiptir. Üç kubbeli giriş sofası ve solda da bir minaresi bulunmaktadır[282]. Caminin biri kuzeyinde birisi de doğusunda olmak üzere iki tane taçkapısı bulunmaktadır. Kuzey kapısı, güzel mukarnaslarla bezelidir. Kare plana sahip haremde kubbeye dilimli tromplarla geçişler sağlanmıştır. Kubbesi çift kasnaklı olup, birinci kasnağı dörtgen, ikinci kasnağı ise on altı kenarlı olup, sekiz pencerelidir. Caminin iç tezyinatının ve kuşak yazılarının daha sonraki tamiratlarında yapıldığı düşünülmektedir. Çünkü tezyinatı, geç dönem tezyinatının karakteristiğindedir. Mihrabının köşeleri kum saatli olup taştandır. Yapı, 1752 (I. Mahmud devri) ve 1935'te tamir görmüştür[283]. Minberin fotoğraflarını çekmek için gittiğimiz tarihlerde de cami, yine restorasyonda ve harem alanı iskeleliydi.

---

[280] Peremeci, *Edirne Tarihi*, s. 67., Abdülkadir Şener, "Edirne'de Süleyman Paşa Camii Vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi*, Sayı:XI., s. 5., Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, s. 103., Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livası*, s. 58, 339., Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid, Yavuz Selim Devri*, s. 128., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 162.

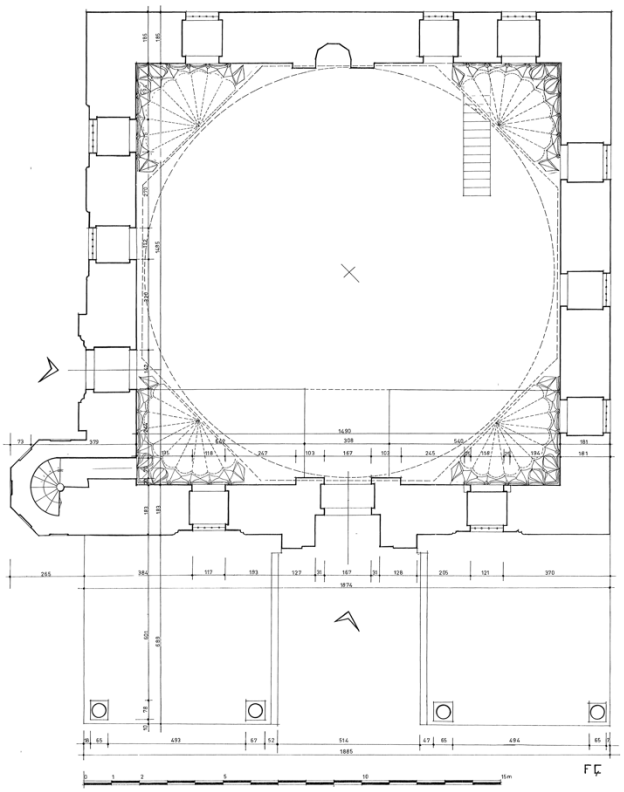
[281] Şener, "Edirne'de Süleyman Paşa Camii Vakfiyesi", s. 8., Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livası*, s. 58., Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid, Yavuz Selim Devri*, s. 128.

[282] Peremeci, *Edirne Tarihi*, s. 67., Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, 1949, s. 103., Aslanapa, *Edirne'de Türk Mimarisinin Gelişmesi*, s. 230., Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid, Yavuz Selim Devri*, s. 130., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 162,163.

[283] Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, s. 103., Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid, Yavuz Selim Devri*, s. 130,131., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 163.

2. Minberin Tanıtımı

Mermerden yapılmış olan minber, 90x460x480 cm boyutlarında nisbetli bir eserdir[284]. Harem alanı çokça geniş olmayan yapının minberi, batı duvarına yakın mihrap duvarına dik ve bitişiktir.

Plan 12 - Edirne Süleyman Paşa Camii Planı[285]

Tarihlendirilmesi: 898/1493 tarihli vakfiyesine göre bu tarihlerde inşa edildiği düşünülen cami gibi minberi de yenilenen kısımlar harici caminin inşa zamanından kalmadır.

Kitabe: Minberin kapı üzerindeki tepelik kısmında, köşeleri dairesel formda olan bir şeklin içerisinde "Kelime-i Tevhid" yazılıdır.

Bezemeler: Minberin birçok kısmının yenilendiği düşünülse de minberin kapısı, yan aynalıkları ve köşk korkulukları süslemelere sahiptir. Kapısının yenilendiği ile alakalı bir bilgiye rastlamadığımızdan dolayı buradaki bezemelerin orijinal olduğunu düşünmekteyiz.

[284] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 163.

[285] https://okuryazarim.com/beylikler-donemi-mimari-planlari/ Erişim Tarihi: 06.04.2022.

Diğer kısımlardaki bezemeler ise minberin inşa edildiği tarihteki bezeme unsurlarından olmadığı için yenilendiği kanaatindeyiz.

Kapı: Minberin giriş açıklığı düz kemerdir. Kapı sövelerinin köşelerinde, alt başlık ve üst başlıkları kum saati şekilli sütunceler bulunmaktadır. Bu kum saatlerinin her iki uçlarında da, zencirek deseni, üst kısmındakilerde ise birer rumî tepeliği bulunmaktadır. Sütuncelerin üzerinde kalan izlerden, daha önceden kalem işiyle bezeli olduğu düşünülmektedir[286].

Süpürgelik: Minberin süpürgeliğindeki kemer boyutlarında da bir orantısızlık göze çarpmaktadır. Büyük kemerler Bursa kemeri, küçük kemer ise sivri kemer şeklindedir.

Yan Aynalıklar: Yan aynalıklarda bulunan bezemelerin ise, minberin yapıldığı tarihe ait olmadığı görüşü hakimdir, çünkü bu kısımda bulunan akantüs yaprakları XIX. yüzyılda kullanılan bir motiftir.

Trabzanlar: Minberin, ortası çökertilip kenarları silmeler ile çevrelenen trabzanları ise oldukça sadedir.

Geçit: Minber, geçit bölümünde düz kemerli bir açıklığa sahiptir. Geçit açıklığı ile köşk korkuluğu arasında kalan kısımda ise silmeler ile çevrili bir pano bulunmaktadır. Yani minberin bu kısmı oldukça sade durumdadır.

Köşk: Köşk korkuluğunda bulunan güneş motifi ve tepeliğin de daha sonraki onarımlarda minbere eklendiği düşünülmektedir. Külahı ve külahının kaidesi ahşaptan olup, ilk yapıldığından kalma değil de daha sonra gerçekleştirilen tamiratlarda yapıldığı düşünülmektedir[287].

Onarımlar: Yapı ile alakalı sadece 1752 (I. Mahmud devri) ve 1935 onarımlarını bilmekteyiz. Minberin birçok kısmının yenilendiği aşikârdır fakat bunların hangi tamirattan kaldığı bilinmemektedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi araştırmamızı yaptığımız tarihler içerisinde de yapı bütünüyle bir restorasyondaydı.

---

[286] Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid, Yavuz Selim Devri*, s. 131., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 163., Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 60.

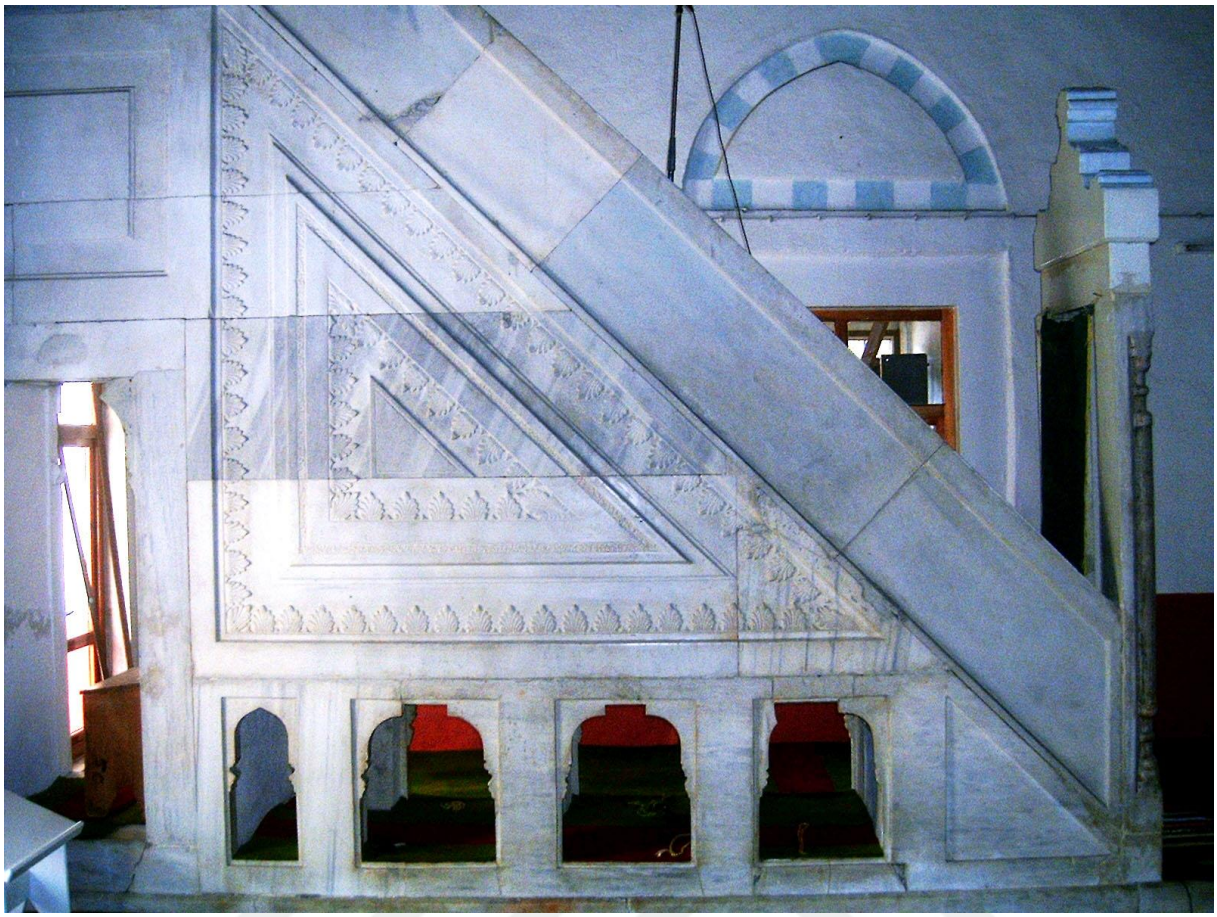
[287] Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid, Yavuz Selim Devri*, s. 131., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 163,164,165., Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 60.

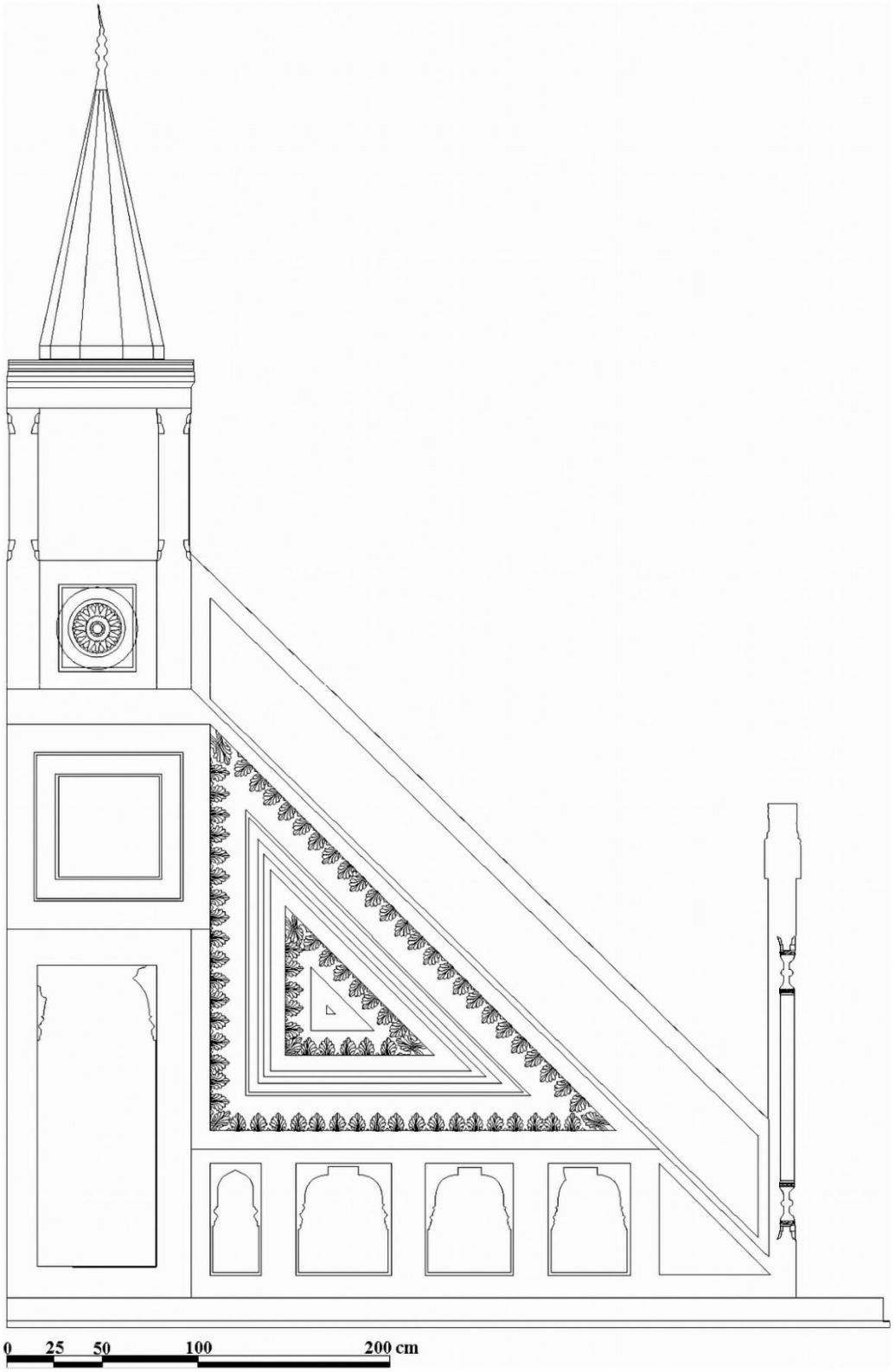
Fotoğraf 82 - Edirne Süleyman Paşa Camii Minberi Doğu Cephesi

Fotoğraf 83 - Edirne Süleyman Paşa Camii Minberinin Kapısı

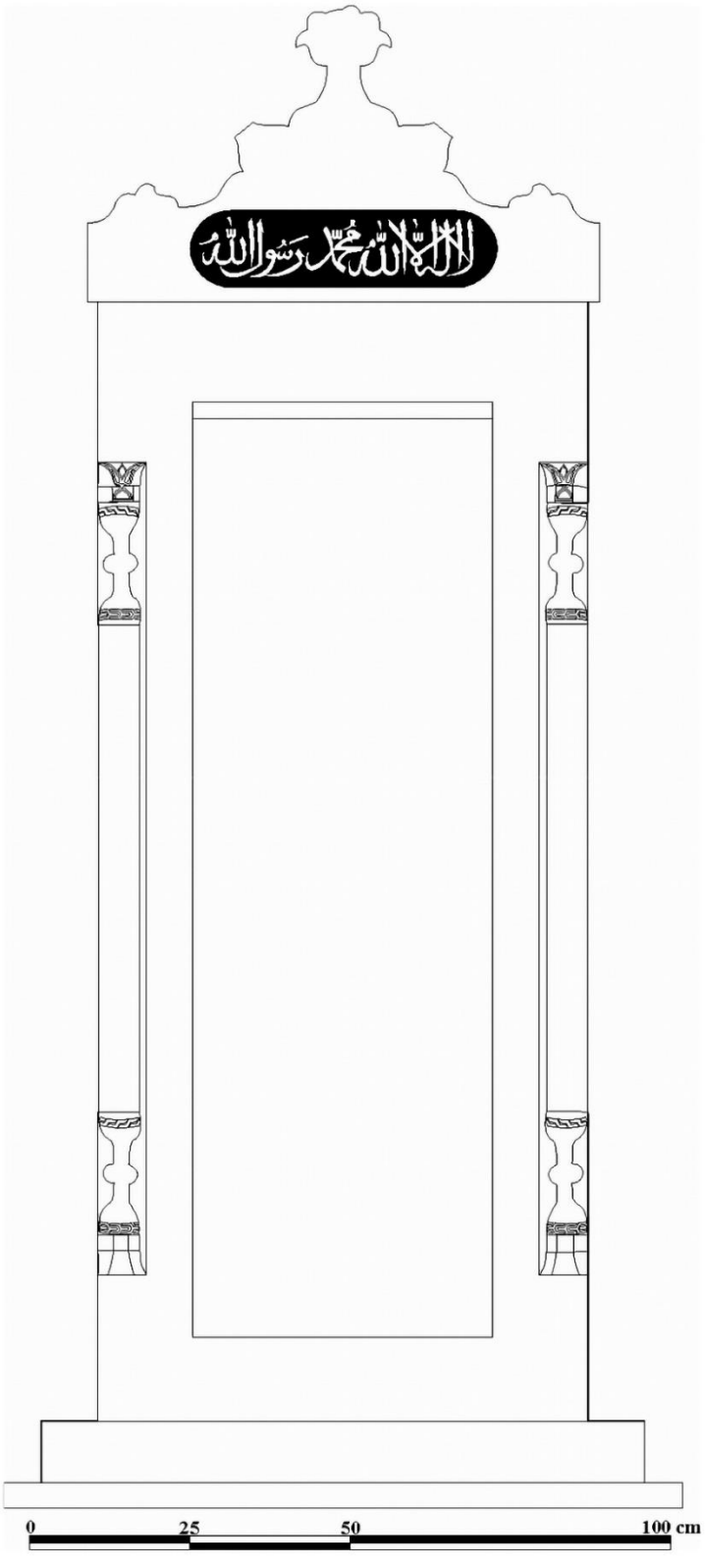
Fotoğraf 84 - Edirne Süleyman Paşa Camii Minberi Yan Aynalığı

[288]

Rölöve 34 - Edirne Süleyman Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi

[288] Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden aldığımız rölöve işlenerek teze konulmuştur.

289

Rölöve 35 - Edirne Süleyman Paşa Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi

289 Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden aldığımız rölöve işlenerek teze konulmuştur.

K. İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii

1. Yapının Tanıtımı

Sultan II. Bayezid'in (1481-1512) sadrazamlarından olan devşirme devlet adamı Hadım Ali Paşa tarafından, eski Konstantin Forumu üzerinde bulunan Çemberlitaş'ın hemen yanına inşa edilmiştir[290]. Cami, Atik Ali Paşa ismi dışında, Hadım Ali Paşa, Eski Ali Paşa, Sedefçiler, Dikilitaş, Sandıkçılar ve Vezirhane isimleri ile de anılmaktadır[291]. Caminin inşa kitabesi yoktur, ayrıca S. Eyice, camide 1314/1896'da Hattat Sami Efendi tarafından yazılan ayetin kenarında bulunan 902/1496-97 tarihleri orijinal inşa tarihi olarak sayılamaz der[292]. Evliya Çelebi'de yapıyla alakalı verdiği bilgilerde kitabeden hiç bahsetmemiştir[293].

Kesme taştan inşa edilmiş olan caminin dışında külliyenin; medrese, sıbyan mektebi, imaret, tekke, türbe ve çeşme birimleri de bulunmaktadır. İmareti yıkılmış, medresesinin ise yol açılırken ön kısmı kesilmiş, üzerine bazı eklemeler yapılmıştır. Dükkanların üzerinde yer alan sıbyan mektebinin aslî şekli bozulmuştur. Türbesi sonradan yapılmıştır ve içerisindeki kabirlerde Hadım Ali Paşa'nın olup olmadığı bilinmemektedir. Çeşmesi de 1754 yılında Hekimoğlu Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır[294].

Mukarnas başlıklı granit ve mermer sütunların taşıdığı giriş sofası, beş kubbeden oluşmaktadır. Ortadaki kubbenin malakârî işleri döneminden kalmadır[295].

Atik Ali Paşa Camii, dıştan tabhaneli camilere benzemektedir fakat iç planlamasından dolayı bu gruba dahil edilmemektedir. 13.30 m çapındaki büyük kubbesi ve yanlardaki ikişer küçük kubbeli alanlarıyla Üç Şerefeli Camii'ne benzemektedir. Çünkü, bu yan mekanlar tabhaneli camilerde olduğu gibi harem alanından bağımsız bir oda gibi değillerdir. Cami, Üç Şerefeli'de olduğu gibi merkezi plan şemasını geliştirmeye yönelik olup, aynı burada da haremi enine doğru küçük kubbelerle genişletmişlerdir. Ayrıca, haremin mihrap tarafında zengin mukarnaslı aslangöğüslerinin taşıdığı bir yarım kubbe daha bulunmaktadır. Caminin planı bu

[290] Kuban, *Osmanlı Mimarisi,* s. 209.

[291] Müller ve Wiener, İstanbul'un Tarihsel Topografyası, s. 371.

[292] Semavi Eyice, "Atik Ali Paşa Camii'nin Türk Mimari Tarihindeki Yeri", *İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi Tarih Dergisi*, XIV/19, İstanbul: 1964., s. 101.

[293] Demircanlı, *İstanbul Mimarisi İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, s. 84.

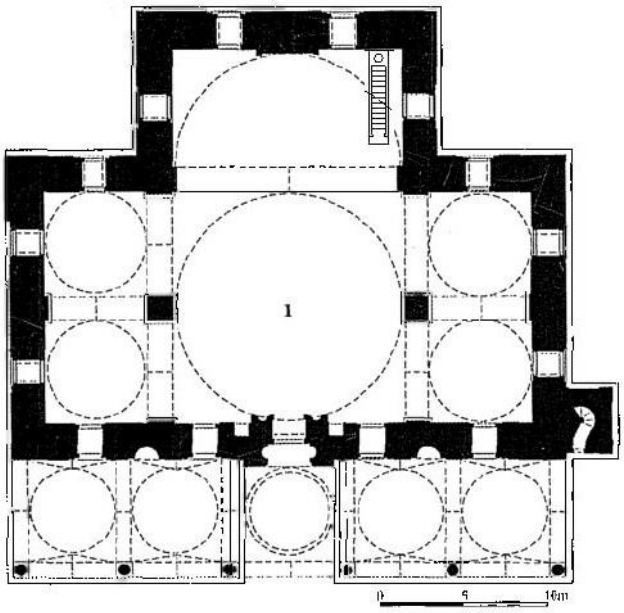
[294] Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 136.

[295] Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 136.

cihetten de Eski Fatih Camii'ne benzetilmektedir. Büyük kubbeyi taşıyan, caminin içerisinde duvarlara gömülü olmayan ayaklardan iki tanesi XVIII. yüzyıldaki tamirden önce sütun şeklinde olduğu, daha sonradan barok silmeler ile doldurulduğu söylenmektedir. Çünkü, süslemelerin inşa edildiği tarihe ait olmadıkları açıkça bellidir[296]. Mihrabı ise, mermerden yedi sıra mukarnaslı, klasik üslûptadır[297].

2. Minberin Tanıtımı

Yapımında beyaz ve siyah renk mermerlerin kullanıldığı minber, yaklaşık olarak 108x528x583 cm'dir[298]. Caminin güneyinde yarım kubbe ile genişletilen bölümün batı duvarına yakın, mihrap duvarına dik ve bitişik şekilde yerleştirilmiştir.

Plan 13 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Planı[299]

[296] Eyice, "Atik Ali Paşa Camii'nin Türk Mimari Tarihindeki Yeri", s. 105, 106, 114., Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 136., Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, s. 209., Arseven, *Türk Sanatı Tarihi*, s. 292, 294., Cezar, *Osmanlı Başkenti İstanbul*, s. 100., Matthews, *İstanbul'un Camileri*, s. 17., *İstanbul Abideleri*, s. 7,8., Kuran, *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami*, s. 57, 60., Goodwin, *Osmanlı Mimarlığı Tarihi*, s. 141., İşler, "2. Bayezid Dönemi İstanbul Cami ve Mescitleri", s. 27, 28, 29.

[297] İstanbul Abideleri, s. 168.

[298] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 166.

[299] https://okuryazarim.com/beylikler-donemi-mimari-planlari/ Erişim Tarihi: 06.04.2022.

Tarihlendirilmesi: Camide 1314/1896'da Hattat Sami Efendi tarafından yazılan ayetin kenarında bulunan 902/1496-97 tarihleri orijinal inşa tarihi olarak tam kabul görmüş değilse de bu yıllar civarında inşa edilen Atik Ali Paşa Camii gibi minberi de yapının inşa zamanından kalmadır.

Kitabe: Kapının aynalığındaki kitabelikte "Kelime-i Tevhid" ibaresi bulunmaktadır. Bu kitabeliğin yazısız hali kapının iç kısmında da mevcuttur.

Bezemeler: Genel olarak fazla bir tezyinata sahip olmayan minberin en dikkat çekici unsurları yan aynalık ve geçit bölümünde kullanılan siyah renkli kakma taşlardır.

Kapı: Minberin kapısının tacını oluşturan rumî tepeliklerinin aynısı kapının arka yüzünde de bulunmaktadır. Tepeliğin altındaki mukarnaslar da yine aynı şekilde kapıyı dolanmaktadırlar. Kapı pencî kemer ile sonlandırılmıştır. Minberin kapısının dış köşelerinde, gövdesi daire planlı ve yivli köşe sütunceleri yer almaktadır. Gövdelerinin alt, üst ve orta bölümlerinde geçmeler bulunmaktadır. Köşe sütunceleri, dikdörtgen prizma ve kum saati şeklinde iki dizilişten oluşmaktadır. Kapı kanatları ise ahşaptan ve sadedir.

Süpürgelik: Süpürgelik bölümünde dört adet mürekkep kemerli açıklık bulunmaktadır. Doğu süpürgeliğinde bulunan kemerlerin yüzeyleri, kuzeyden güneye doğru sıralayacak olursak; birincisi tamamen bezelidir, ikinci ve üçüncünün bezemesi yarım bırakılmıştır, dördüncünün yüzeyi ise bezemesizdir. Minberin batı cephesindeki süpürgelikte ise mürekkep kemerlerin yüzleri işlenmemiştir.

Yan Aynalıklar: Yan aynalıklar zengin silmeler ile çerçevelenmiş olup doğu cephedeki en içte bulunan dik üçgen oldukça kabartmalı bir şekilde vurgulanmıştır. Bu kabartmalı dik üçgenin ortasına küre şeklinde bir siyah mermer kakılmış, etrafı ise oyma tekniğinde rumî geçmeler ile bezenmiştir. Dıştaki üçgeni de bir rumî tepelik fistosu dolanmaktadır. Bu her iki üçgenin arasında bulunan alçak kabartmalı üçgenin ise alt köşelerini yumuşatan kavisleri vardır ve çalışmamızdaki diğer minberlerde böyle bir özelliğe rastlamamaktayız. Minberin batı cephesi ise harem duvarına fazlaca yakın olduğundan, bu cephesi daha özensiz işlenmiştir. Örneğin, yan aynalıkta bulunan pervazda rumî tepelikleri kabaca işlenmiştir, içteki kıvrımlar vurgulanmamıştır. Fakat, bu cephedeki silme dizileri, doğu cephedekinden fazladır.

Trabzanlar: Trabzanlar silmelerle çerçevelenmiştir ve oldukça sadedir. Trabzanlar ile kapının sövelerinin birleştiği alanda dekoratif bir kapı payandası bulunmaktadır. Trabzanların

süpürgelik bölümü ile birleştiği yerde ortaya çıkan üçgen alanın yüzeyindeki profillerde birbirlerinden farklıdırlar ve merkezine dik üçgen şeklinde bir parça kakılmıştır.

Geçit: Minberin geçit bölümü zengin silmelere sahiptir. Pencî kemer ile sonlandırılmış olan geçit açıklığının, kemer koltuklarında da siyah mermer parçalar bulunmaktadır. Geçit açıklığı ile köşk korkuluğunun arasında kalan alanda, silmeler ile sınırlandırılan iç içe geçmiş dikdörtgenler yer almaktadır. En içte bulunan dikdörtgen siyah mermerdendir.

Köşk: Köşk bölümü, siyah mermer ile çevrelenmiştir. Köşk korkuluğu sadedir. Köşkün açıklığı pencî kemer ile sınırlandırılmış ve kemerin koltuklarında kabartmalar halinde rumîler bulunmaktadır. Alemi yenilenmiş[300] olan dilimli köşk kubbesi sekizgen bir kasnağa oturmaktadır.

Onarımlar: Araştırmalarımızda minberin onarımıyla alakalı herhangi bir bilgiye rastlayamadık fakat yerinde incelediğimiz minberin günümüze kadar hasar alan bazı kısımlarının yapıştırılarak onarıldığı görülmektedir.

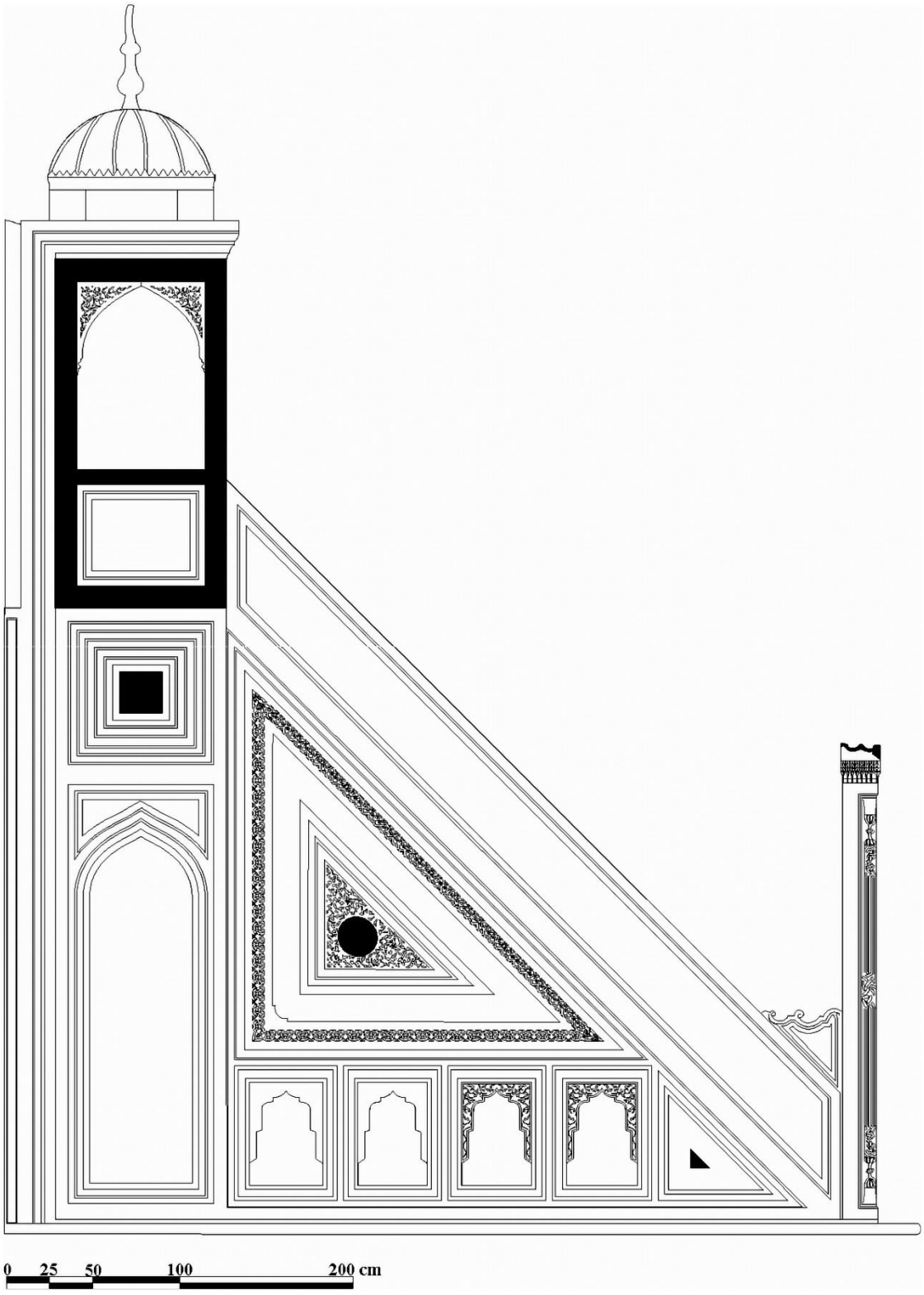
[300] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 167.

Fotoğraf 85 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Minberi Doğu Cephesi

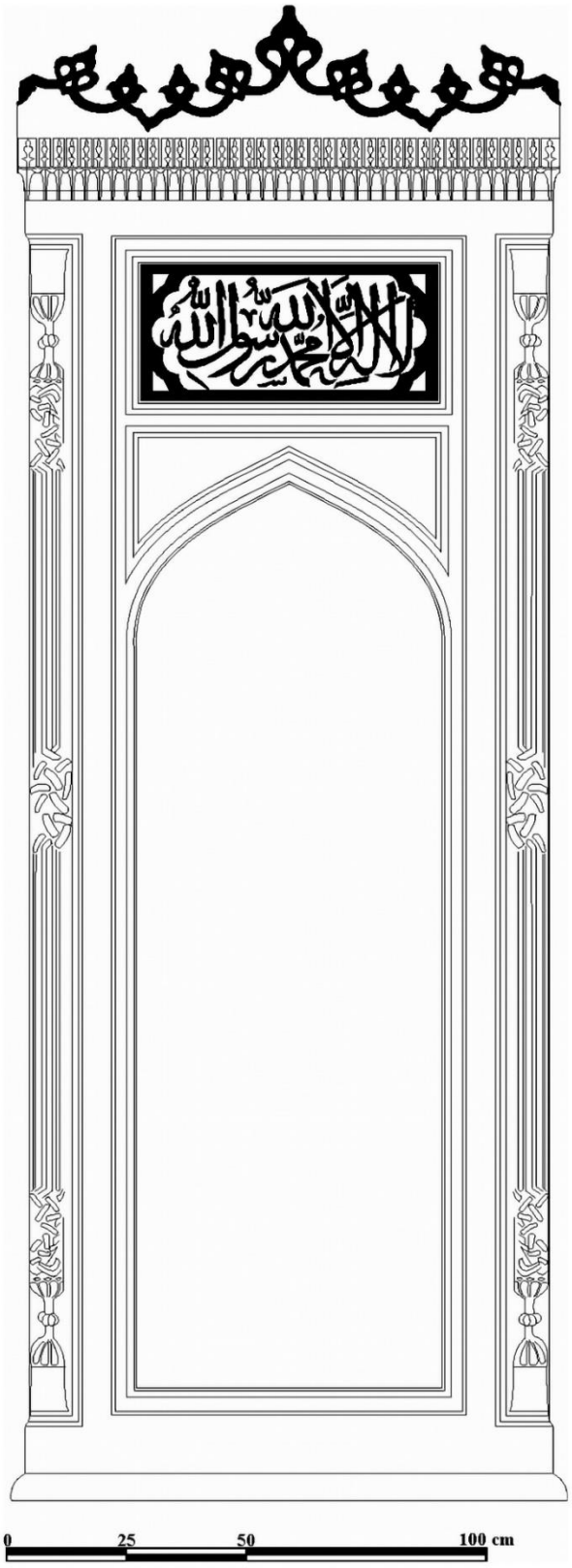

Fotoğraf 86 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Minberinin Kapısı

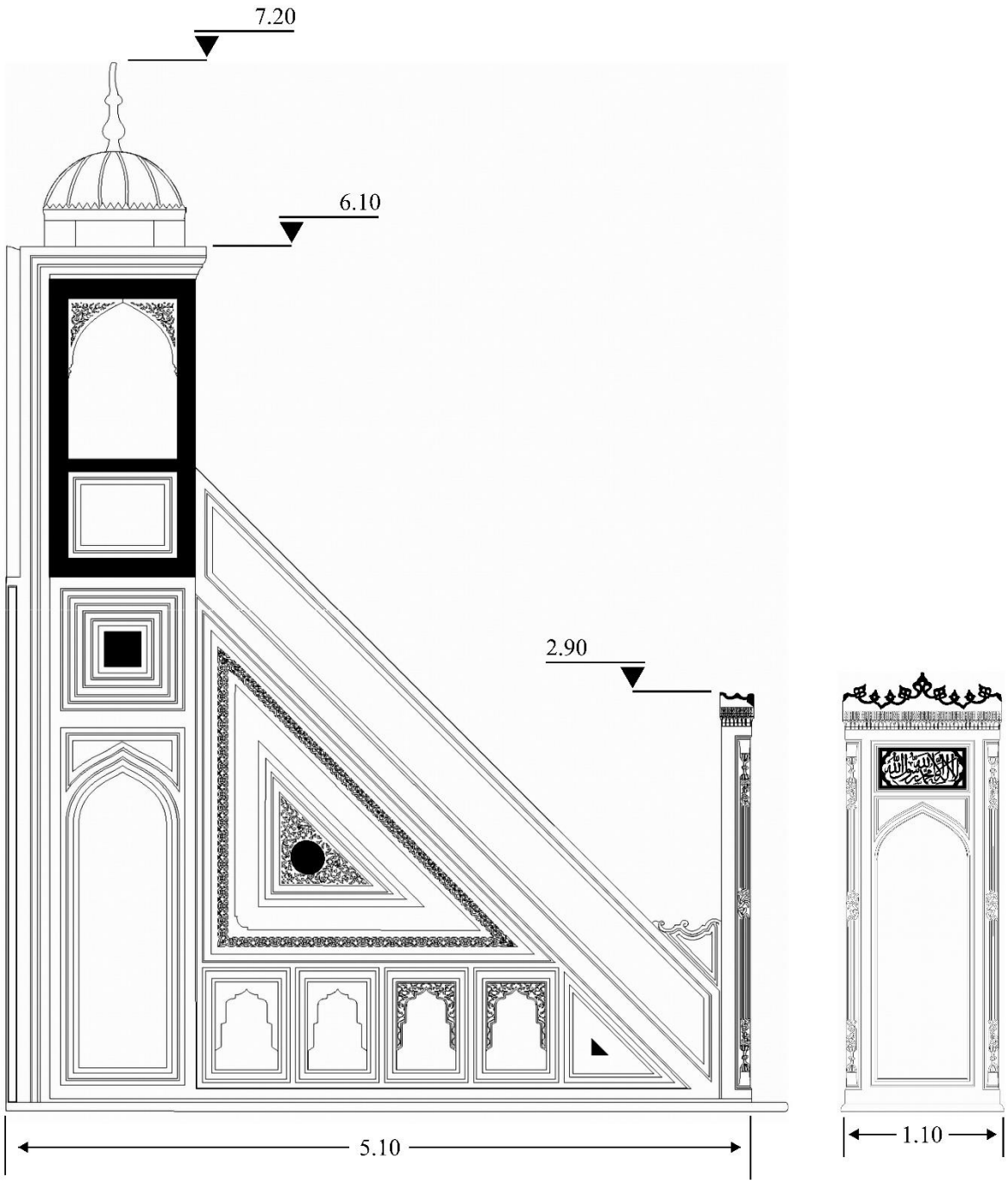
Rölöve 36 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi[301]

[301] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 166.

Rölöve 37 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi[302]

[302] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 168.

Rölöve 38 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Minberinin Ölçüleri

L. İstanbul Sultan II. Bayezid Camii

1. Yapının Tanıtımı

Yapı, Bizans devrinde şehrin en büyük meydanı olan Tauri Forumu veya Forum Theodosiacum'un bir köşesine inşa edilmiştir. Sultan II. Bayezid (1481-1512) tarafından yaptırılan külliye, caminin cümle kapısının üzerinde celî sülüs yazı formu ile hattat Şeyh Hamdullah'ın yazdığı kitabesine göre 906-911/1500-1505 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Cami; tabhaneler, türbe, aşhane- imaret, sıbyan mektebi, hamam, medrese ve kervansaraydan oluşan bir külliye içinde yer almaktadır[303].

Amasya ve Edirne II. Bayezid camilerinde de belirttiğimiz gibi, caminin mimarının R. M. Meriç'in araştırmaları sonucu Mimar Yakubşah bin Sultanşah olduğu görüşü düşünülmektedir[304].

Tamamı kesme küfeki taşından yapılan caminin üç büyük kapıdan girilen iç avlusu, 22 sütun ve 24 kubbelidir. Avlunun ortasında bulunan şadırvanın havuzu eskidir fakat üstü IV. Murad döneminde kapatılmıştır. Tek şerefeli iki minaresinden doğudaki bir deprem sonrası yeniden yapılmıştır, batıdaki ise yapıldığı dönemin özelliklerini hala taşımaktadır. Plan olarak dört payeye oturan bir kubbe, kuzeyinde ve güneyinde yarım kubbeler, bunların her iki tarafında bulunan dörder yan kubbeler ve bu harem alanının iki tarafındaki beşer kubbeli tabhane alanlarından oluşmaktadır. Orta kubbenin mihrap ekseninde yer alan yarım kubbeleri ile cami, Ayasofya'ya benzetilir fakat bu yarım kubbeler dışında başka bir benzerliği yoktur. Bayezid Camii, Osmanlı camilerinin gelişim sürecinde önemli yer tutan Edirne Üç Şerefeli, ilk Fatih ve Atik Ali Paşa camilerinin planının daha da gelişerek klasik üslûba en çok yaklaşan camisi olmuştur. Mihrabı ise sekiz sıra mukarnası olan ve uçları püsküllü yedi kenarlı bir kavsara halindedir. II. Mahmud döneminde yapılmış bir hünkâr mahfili bulunmaktadır. Mimaride XV.

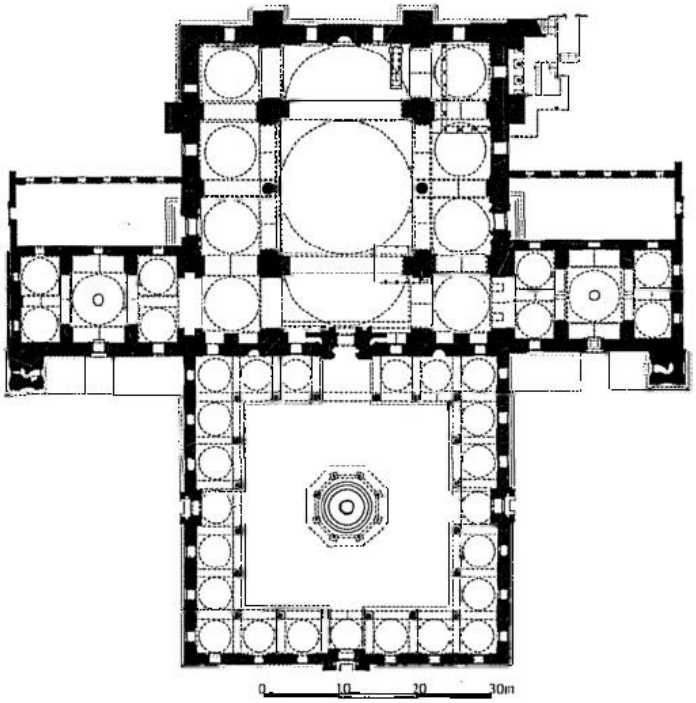
[303] Eyice, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, s. 87., Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, s. 191., Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 151, 154., Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, s. 200, 201., Arseven, *Türk Sanatı Tarihi*, s. 304., Demircanlı, *İstanbul Mimarisi İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, s. 60., Cezar, *Osmanlı Başkenti İstanbul*, s. 96, 97., *İstanbul Abideleri*, s. 21, 22., Göztepe, *Ulu Câmiler Dînî Abideler*, s. 20.

[304] Meriç, "Bayezid Camii Mimarı II. Sultan Bayezid Devri Mimarları ile Bazı binaları", s., 27.

yüzyılın özeti gibi olan Bayezid Camii, ilk Fatih Camii günümüze ulaşamadığından, İstanbul'da şekli bozulmadan bu zamana ulaşabilen en eski selâtin camisi olma özelliğini taşımaktadır[305].

2. Minberin Tanıtımı

Harem alanına girildiğinde mihrap duvarına dik ve bitişik olarak mihrabın batısında yer alan minber, 119x585x1300 cm ölçülerindedir.

Plan 14 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Planı[306]

Tarihlendirilmesi: Kitabesine göre 906-911/1500-1505 tarihleri arasında tamamlanan cami gibi minberi de camiyle aynı tarihlerde yapılmıştır.

[305] Eyice, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, s. 89-92., Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, s. 192, 193, 196., Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 151-158., Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, s. 201, 204, 207.

[306] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, s. 191.

Kitabe: Minberin kapısının aynalık kısmındaki kitabeliğinde kabartma tekniği ile "Kelime-i Tevhid" yazılıdır. Ayrıca kitabeliğin içerisinde yazının etrafı da bitkisel motifler ile süslenmiştir. (Çizim 211)

Bezemeler: İstanbul Sultan II. Bayezid Camii, planı itibariyle Osmanlı'nın kendi üslûbunu oluşturduğu dönem olan ve klasik dönem olarak adlandırılan üslûba çok yaklaştığı gibi tezyinatında da aynı şekilde yaklaşmıştır. Kendinden önceki sanat anlayışının ve döneminin bir sentezi olan minberi, Osmanlı klasiğinin başlangıcı sayılabilir.

İ. A. Yüksel minber ile alakalı bir paragrafta kısaca şunlardan bahsetmektedir. "Mermerden olan minberin korkuluğu, ortadaki üçgeni şebekelidir. Alttaki üç adet hücrenin fevkalâde zarif kıvrımlı rumîlerle örülü kemerleri de oymalıdır. Yan kapı ve üstü de aynı hat ve çizgileri taşımaktadır. Minber kapısı, siyah ve beyaz mermerlerle kakma olarak süslenmiş, basık kemerlidir. Kemer yanlarında iki adet dilimli kabara vardır. Üstte Kelime-i Şehâdet kazılıdır. Stalaktitli başlığın üstü iki taraflı zengin rumîlerle süslü bir tacla son bulur…[307]" D. Kuban ise kısaca "…mermer minber, büyük bir duyarlılık ve teknik beceri ile uygulanmış, çok ince bir geometrik tasarım ürünüdür." diye bahsetmedir[308].

Kapı: Kademelendirilmiş bir kaide üzerine oturan mermer minber, taş oyma sanatının incelikleri ile doludur. Minberin kapısının çevresi iki sıra silme ile çevrilidir. Yay kemerli bir açıklığa sahip olan kapının etrafında renkli taşlar kakılarak yapılmış kıvrımlı motiflerin olduğu bir düzenleme bulunmaktadır. Beyaz mermerin üzerine siyah ve kırmızı renkte taşlar ile tezyin edilmiştir. Kapının kemer koltuklarında birer şemse yer almaktadır. Aynalığın üzerinde de kapının dört bir tarafını dolanan mukarnas dizisi yer almaktadır. Kapının taç kısmı ise, rumîler ve çiçeklerin olduğu bir tepelik ile son bulmaktadır. Kapının arkasında da rumîlerden oluşan bir pano bulunmaktadır. Kapının sövelerinde rumî tepeliği, rumî ve hataî süslemelerin tezyin edildiği madalyonlar yer almaktadır. Kapı payandasında ise, şebekeli rumî motiflerinin olduğu ve rumî tepeliği ile son bulan bir süsleme yer almaktadır. (Çizim 212)

Süpürgelik: Minberin süpürgelik kısmı ise doğu ve batı cephede üçer açıklıktan oluşmaktadır. Ortadaki açıklığın kemeri kaş kemerli olup yanlardaki açıklıklar mürekkep kemerlidir. Bu açıklıkların kemer koltukları ise kafesî oyma tekniğinde yapılmış bitkisel

[307] Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, s. 197.

[308] Kuban, *Osmanlı Mimarisi,* s. 207.

bezemelidir. Minberin trabzanı ve süpürgeliğin bitiştiği yerde oluşan dik üçgen şeklindeki kapı payandasının yüzeyinde de kabartma tekniği kullanılarak yapılmış yıldız ve çokgen desenleri göze çarpmaktadır. (Çizim 213)

Yan Aynalıklar: Bütün kısımları dolaşan rumîli pervaz yan aynalığı da çerçevelemektedir. Bu pervazdan sonra oluklu bir silme ve sonrasında yine rumî ve bitkisel desenlerden oluşan bir pervaz daha gelmektedir. Bu pervazın iç kısmı trabzanda olduğu gibi yine kafesî oyma tekniğinde oyularak geometrik bir kompozisyon oluşturulmuştur. On kollu bir yıldız ve bu yıldızı çevreleyen, altıgenlerin etrafında gelişerek devam eden on adet yıldız ve çokgenlerden oluşmaktadır. (Çizim 214)

Trabzanlar: Minberin bölümlerinin arasında "S" şeklinde rumîlerin yer aldığı bir pervaz dolanmaktadır. Minberin trabzanlarını da çevreleyen bu pervazdan sonra bir silme bulunmaktadır. Silmenin içerisinde kafesî oyma tekniğiyle yapılmış geometrik bir düzenleme yer almaktadır. Altı kollu bir yıldızı çevreleyen onikigenlerden oluşan madalyonların tekrarlandığı ve bu madalyonların dört tane ongenin birbirine bağlanması ile sonsuz düzende bir kompozisyon oluşturulmuştur. Bu şebekelerin ortası da yivlendirilmiştir[309].

Geçit: Minberin geçit açıklığı, sivri kemerlidir. Bu sivri kemerin koltuklarında hataî süslemeler bulunmaktadır. Geçidin içinde kıble duvarına bitişik yerde bir mihrabiye bulunmaktadır. Geçit açıklığı ile köşk korkuluğunun arasında kalan kısımdaki dikdörtgen şeklindeki açıklık ise mürekkep kemerlidir. Bu kemerin koltuklarında ise helezonî kıvrımlar yapan rumîler yer almaktadır. (Çizim 215)

Köşk: Köşk korkuluğu, kafesî oyma tekniğinde yapılmış olan merkezdeki on kollu yıldız ve bunun çevresinde gelişen çokgenlerden oluşmaktadır. Köşkün sütunları ve kemeri siyah renkli mermerden yapılmış olup sivri kemer ile sonlandırılmıştır. Sivri kemerler altın yaldızlı bir silme ile çevrelenmiştir. Köşkün sütun başlıklarında ise mukarnas dolgular mevcuttur. Minberin külahı da sekizgen bir kasnağa oturmaktadır. Piramidal gövdeli külahın üzeri ise kalemişleri ile süslüdür. Alemi üç boğumlu olup hilâl ile sonlanmaktadır.

[309] İsa Cida, "İstanbul Bayezid Camii Taş Süslemeleri", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2005, s. 93, 94, 95., Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 136, 137.

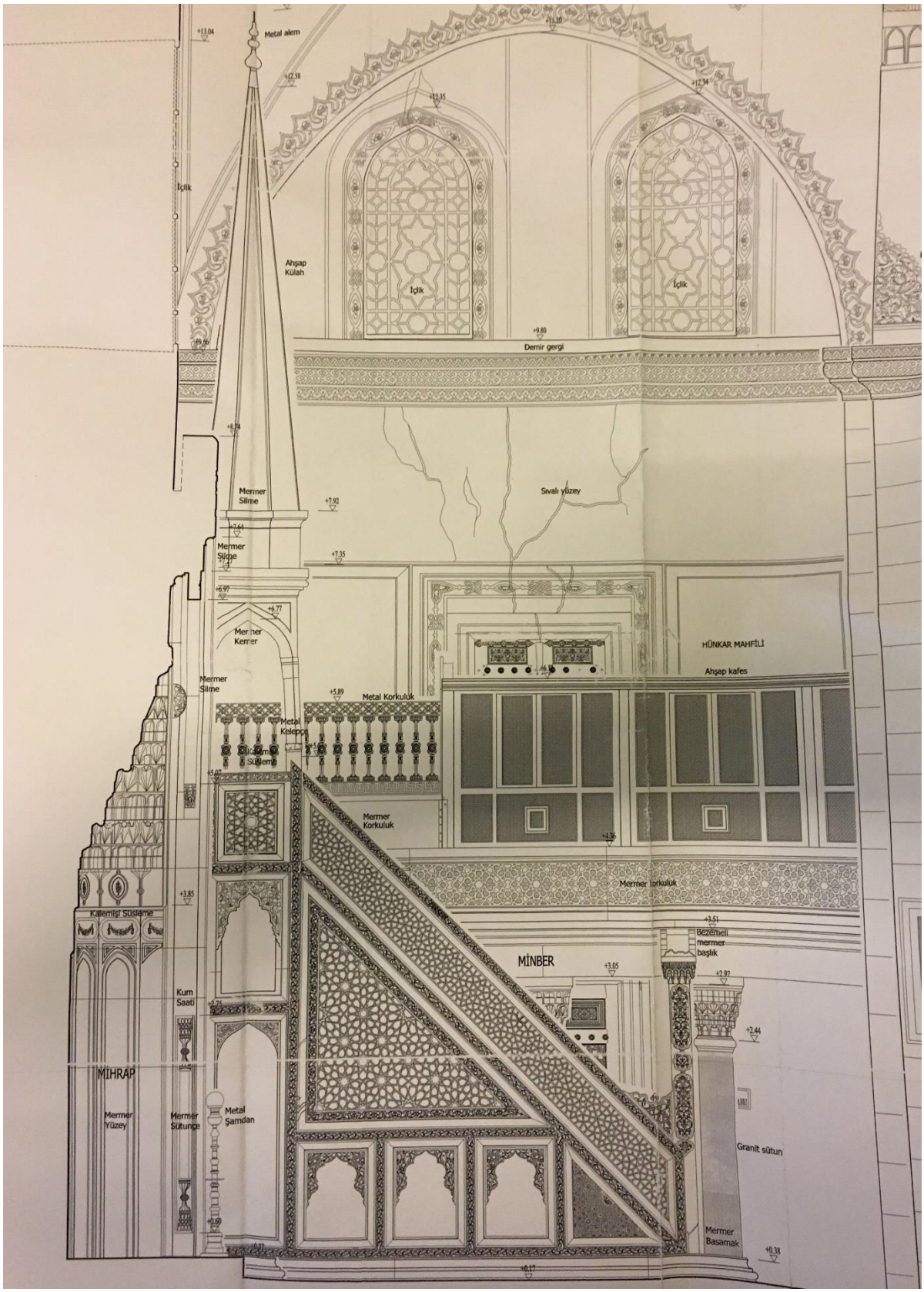
Onarımlar: Minberin bu zamana kadar geçirmiş olduğu onarımlarla alakalı herhangi bir malumata sahip değiliz fakat cami bütünüyle 2012 ve 2020 yılları arasında gerçekleştirilen çok kapsamlı bir restorasyondan yenice çıkmıştır. İstanbul Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden aldığımız malumat doğrultusunda ise minberin bu restorasyonda altın varaklarının yenilendiğini öğrendik.

Fotoğraf 87 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi Doğu Cephesi

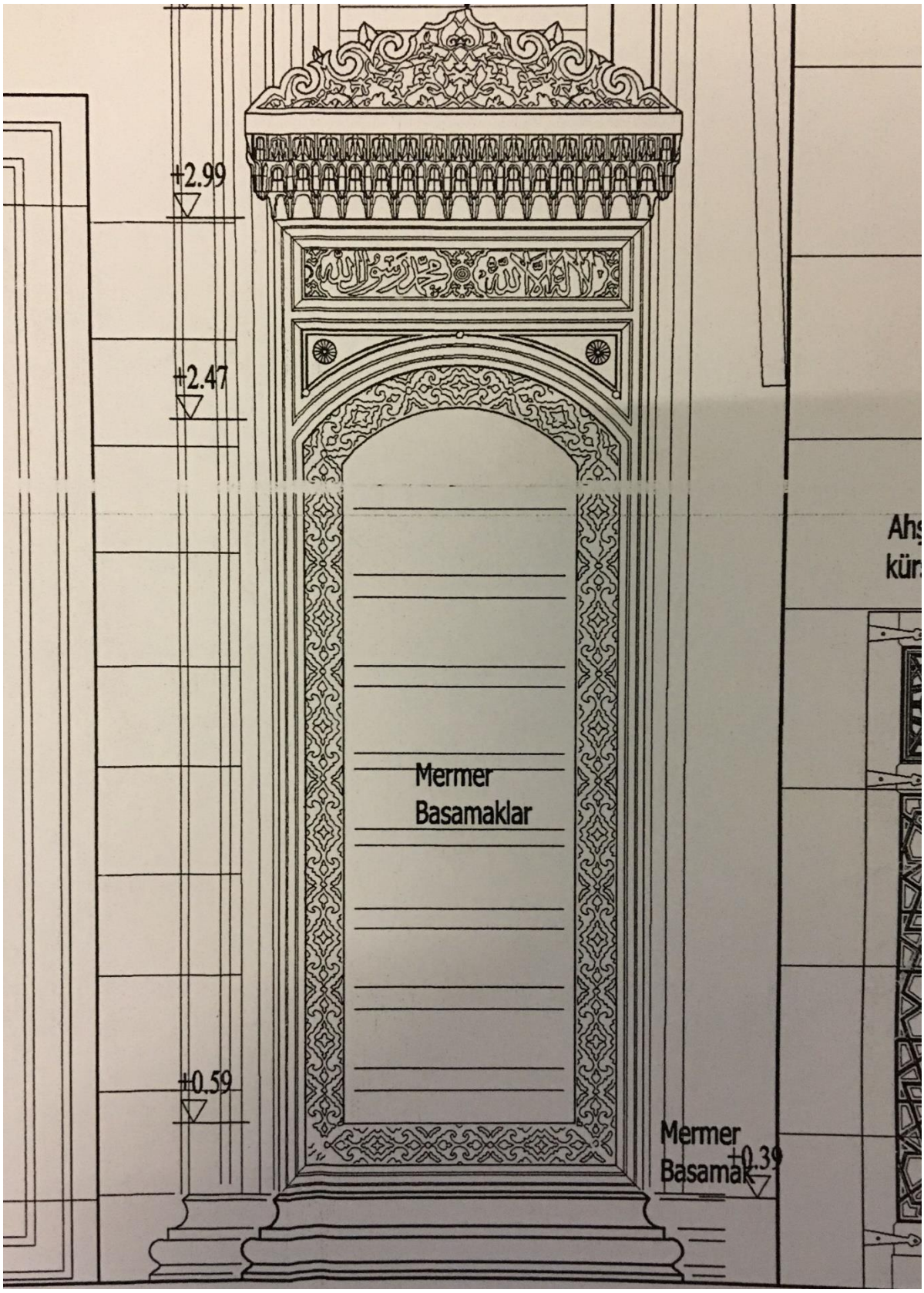

Fotoğraf 88 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Kapısı

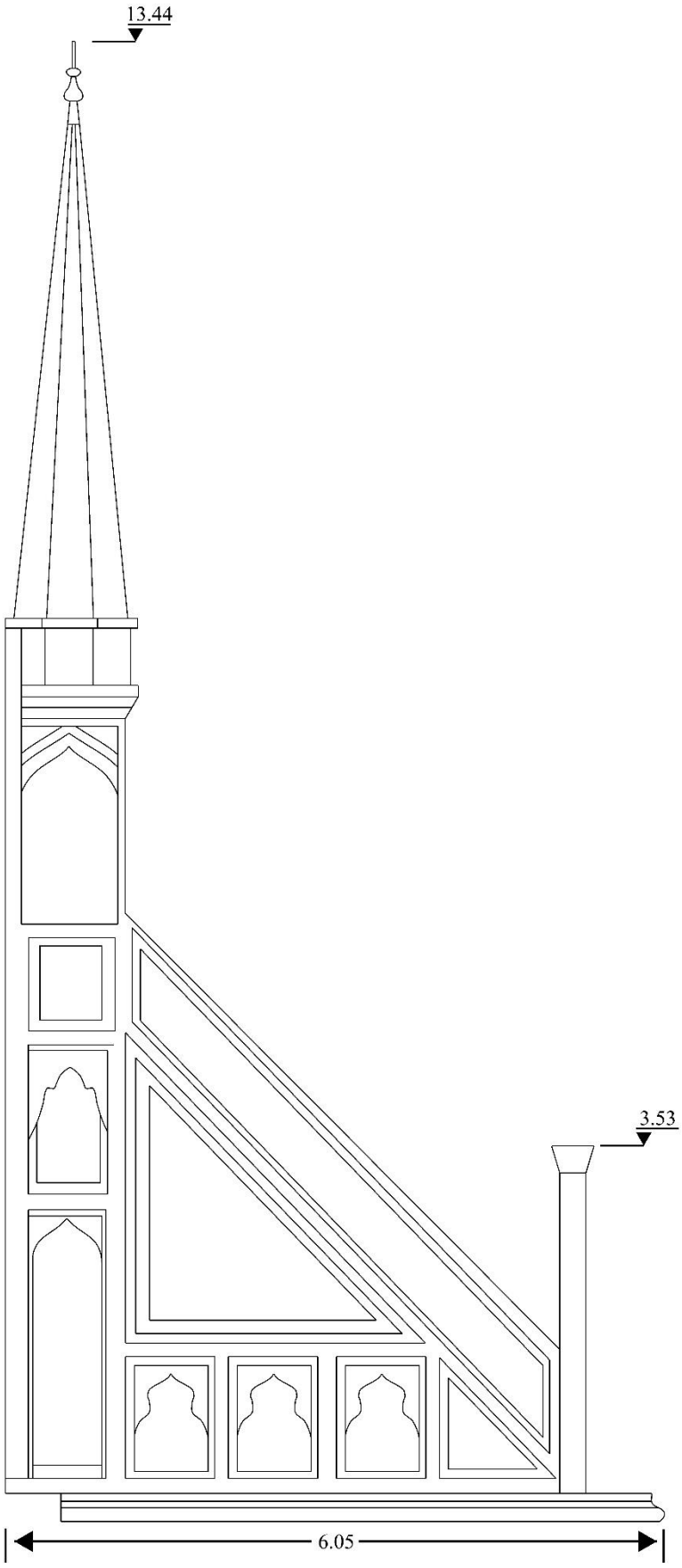
Rölöve 39 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi[310]

[310] İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

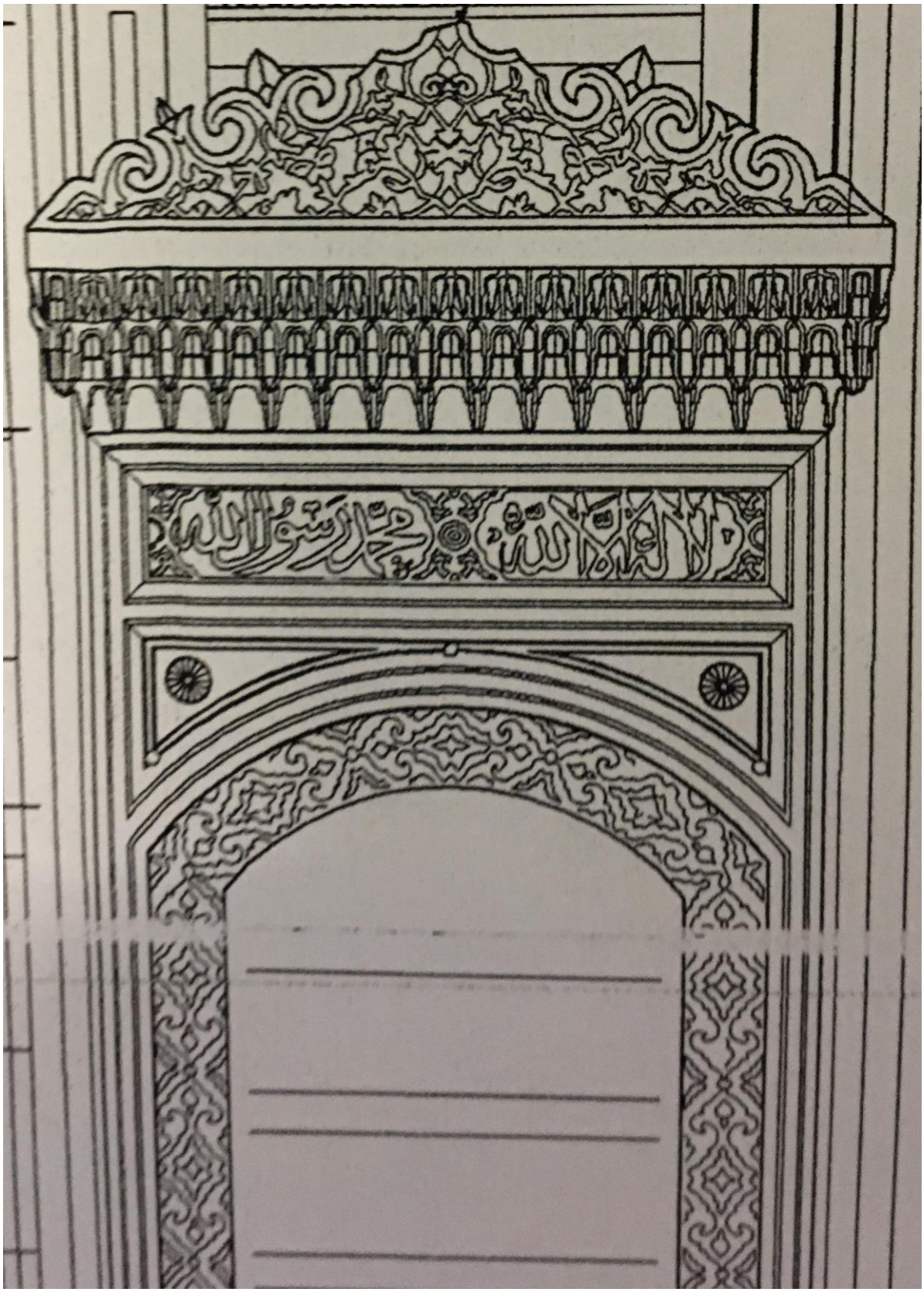

Rölöve 40 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi[311]

[311] İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

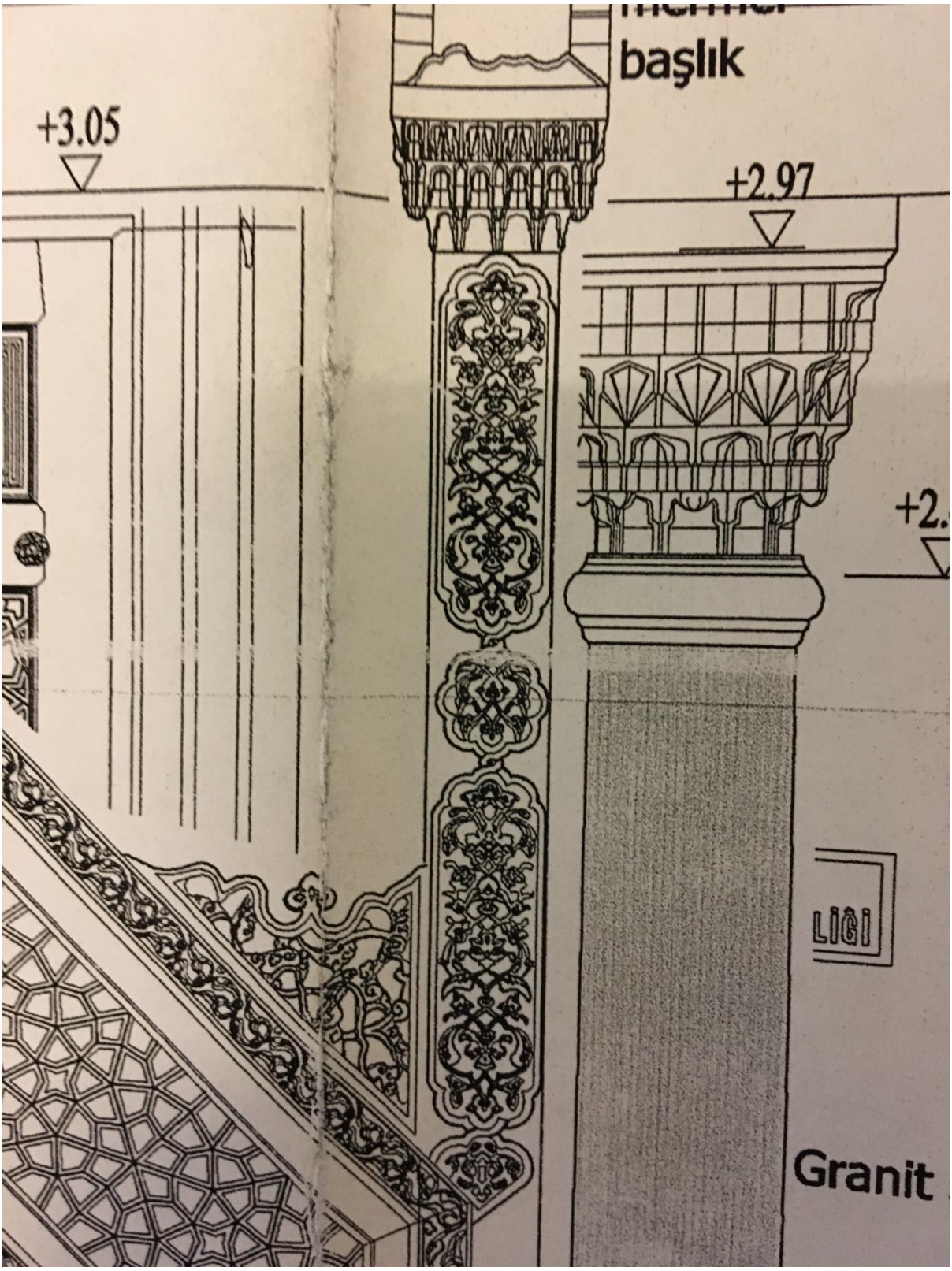

Rölöve 41 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Ölçüleri

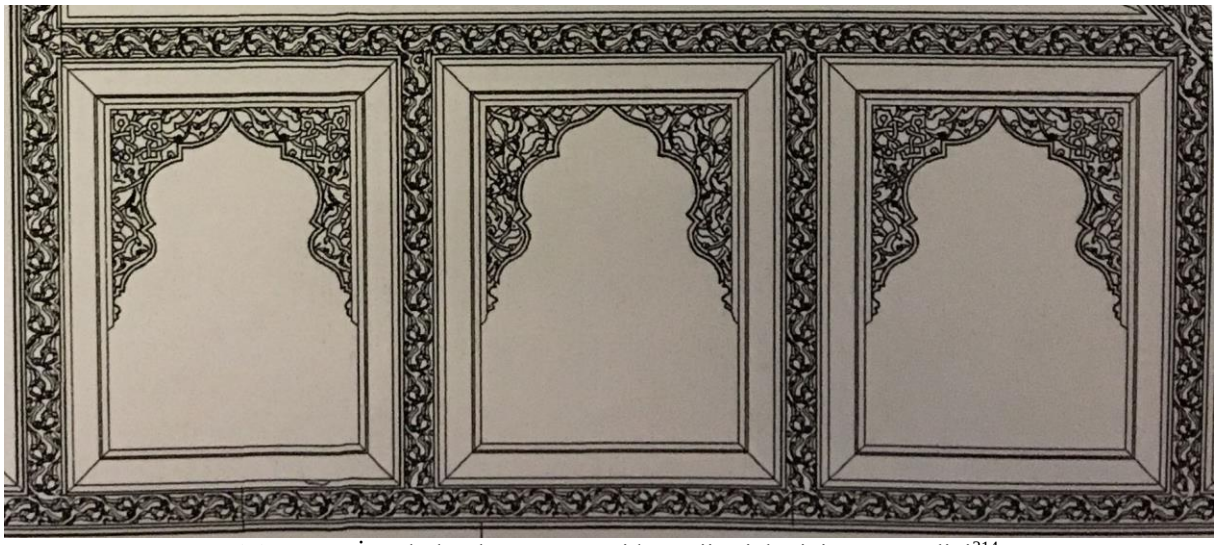
Çizim 211 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Kitabeliği[312]

[312] İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

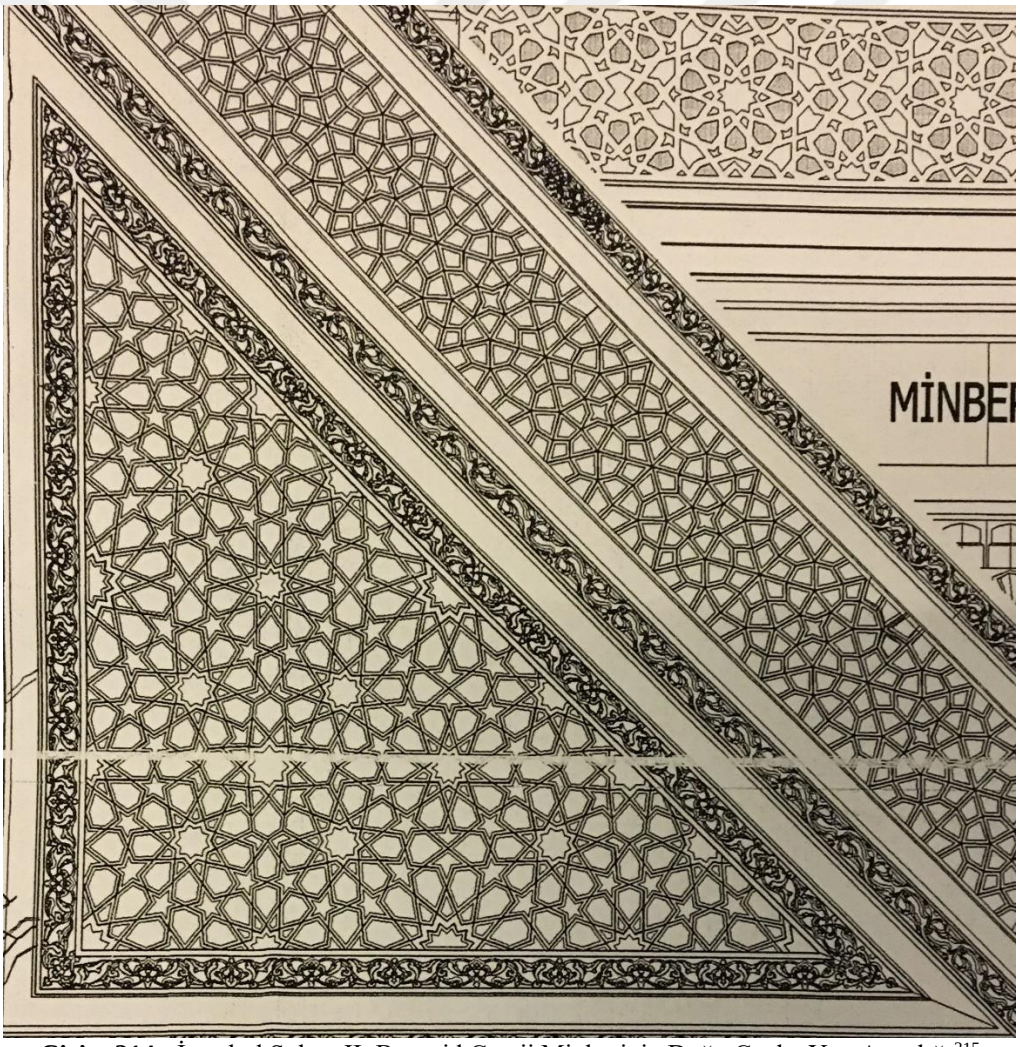

Çizim 212 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Kapı Sövesi ve Payandası[313]

[313] İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

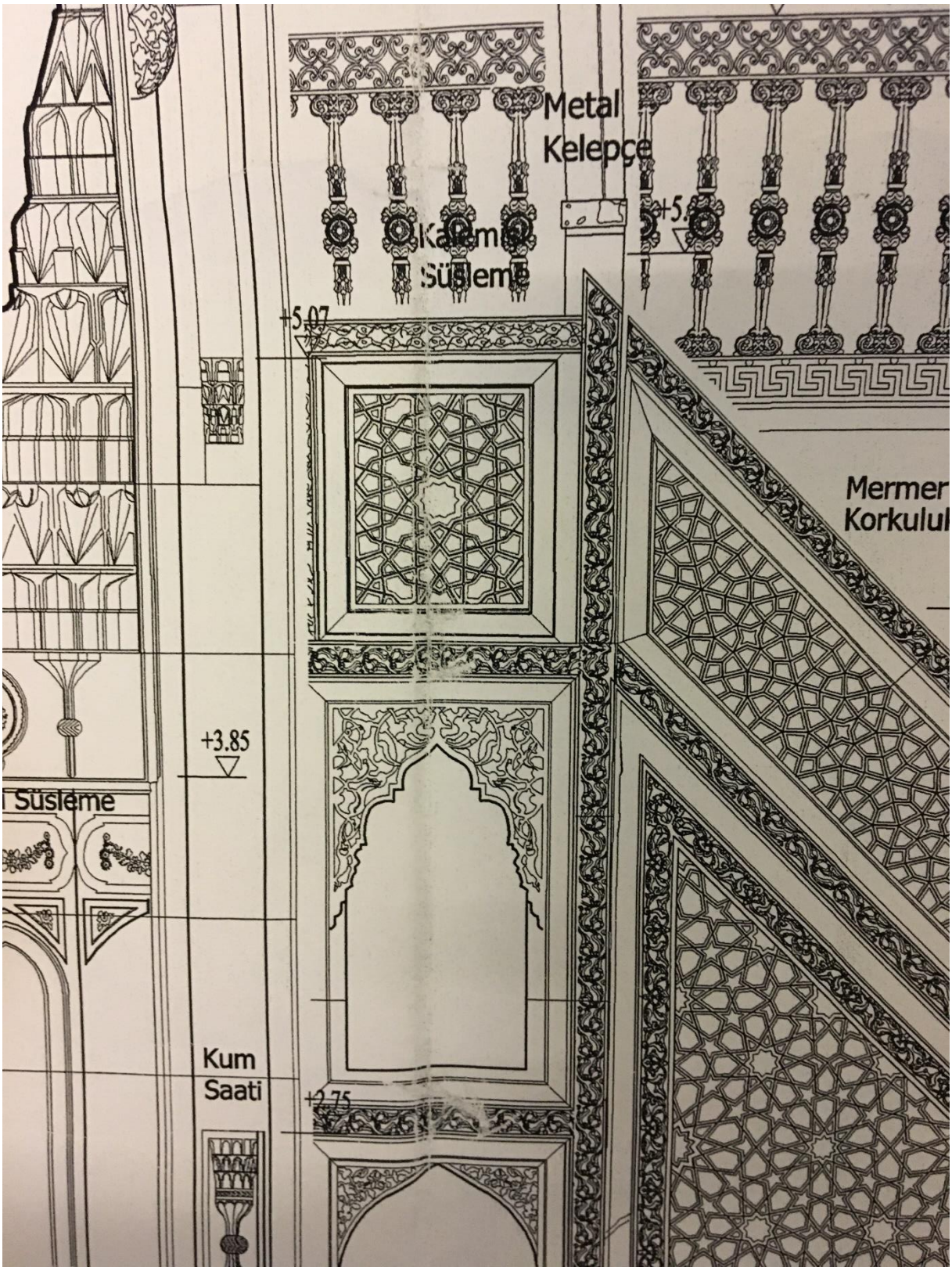
Çizim 213 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Süpürgeliği[314]

Çizim 214 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Doğu Cephe Yan Aynalığı[315]

[314] İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

[315] İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Çizim 215 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberinin Geçidi ve Köşk Altı Panosu[316]

[316] İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

M. Diyarbakır Fatih Paşa (Bıyıklı Mehmed Paşa, Kurşunlu) Camii

1. Yapının Tanıtımı

Yavuz Sultan Selim'in (1512-1520) kumandanlarından olan ve Diyarbakır'ı fethettikten sonra halk tarafından Fatih Paşa olarak anılıp, şehrin valiliğine atanan Bıyıklı Mehmed Paşa, Diyarbakır'a Osmanlı'ya ait ilk camiyi yapan kişidir[317].

Kurşun kaplı kubbelerinden dolayı halk arasında Kurşunlu Camii diye de adlandırılan cami, surların doğu kesiminde Fatih Paşa Mahallesi'nde, İç Sokak'ta bulunmaktadır.

Caminin taç kapısında bir kitabesinin bulunduğundan fakat 1819'da bu kapının yıkılması ile kitabesinin kaybolduğundan bahsedilmektedir. Bıyıklı Mehmed Paşa'nın, Diyarbakır'da valiliği esnasında yapıldığını bildiğimiz caminin, inşa tarihleri olarak 922 -927/1516 -1521 yılları arası kabul edilmektedir. Hamam, medrese, cami ve iki tane türbeden oluşan külliyeden geriye sadece türbeler ve cami kalmıştır[318]. Halk arasında Kürtler Hamamı olarak isimlendirilen yapı, XX. yüzyılın başlarında harap olmuş ve günümüze ulaşamamıştır[319]. Külliye birimine daha sonradan eklenen, caminin kuzeydoğusunda ise, enine dikdörtgen planlı üstü düz dam ile örtülü Şafiiler kısmı yer almaktadır[320]. Bu Şafiiler kısmının adı ise Latifiye'dir[321]. Caminin bahçesinde yer alan iki türbeden biri, caminin de banisi olan Diyarbakır Fatihi Bıyıklı Mehmed Paşa'ya aittir. Diğeri ise, 993/1585 tarihli Özdemiroğlu Osman Paşa'nın türbesidir.

Caminin kuzeyinde sivri kemerler ile birbirine bağlanan sekiz sütundan ve yedi kubbeden oluşan, giriş sofası yer almaktadır.

---

[317] Beysanoğlu, *Kısaltılmış Diyarbakır Tarihi ve Abideleri,* s. 86-89., M. Mehdi İlhan, *Atatürk ve Diyarbakır,* Diyarbakır: Diyarbakır Üniversitesi 100. Yıl Yayını, 1981, s. 137-143., Günkut, *Diyarbekir Tarihi,* s. 113-115., İlhan, *Amid (Diyarbakır) 1518 Tarihli Defter-i Mufassal,* s. 73-84.

[318] Yıldırım, "Diyarbakır Camileri ve Mimar Sinan Ekolü", *Nebiler, Sahabiler, Azizler Kenti Diyarbakır,* s. 317., Tanman, "Fatih Paşa Camii", *DİA*, Cilt: 12, İstanbul: 1995, s. 251.

[319] Tuncer, *Diyarbakır Camileri,* s. 115.

[320] Tuncer, *Diyarbakır Camileri,* s. 115., Boran ve Erdal, "Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Cami ve Mescidleri", s. 264, 265.

[321] İbrahim Yılmazçelik, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIV. Dizi, Sayı 21, 1995., s. 57.

Cepheden dışa doğru taşkın olan bir taç kapısı, ayrıca giriş sofasının doğu ve batı uçlarında, yan mekanlara girişi sağlayan birer kapısı daha bulunmaktadır. Caminin kuzeybatısında yer alan minaresi de, kare kaide üzerine gövdesi silindirik ve tek şerefelidir.

Harem mekanına gelecek olursak, dört tane kare ayağın taşıdığı büyük bir kubbe ve dört yandaki yarım kubbeler ile örtülüdür. Köşelerde de küçük birer kubbe yer almaktadır. Köşe kubbeler ve yarım kubbelerin geçişleri ise tromplar ile sağlanmıştır. Haremin kuzeyinin doğu ve batı köşesinde, kare planlı kubbeli yan mekanlar bulunmaktadır. Giriş sofasından da geçişin sağlandığı bu mekanlara, haremden de yay kemerli bir kapı açıklığıyla girilmektedir[322]. Cami hem tabhaneli camilerin şemasının hem de bir büyük dört yarım kubbe ile de merkezî plan şemasının bir arada kullanıldığı bir yapıdır. Artık tabhaneli camilerden Osmanlı'nın klasik devrinde tüm heybetini yaşayacağı merkezî planlı camilere geçiş başlamıştır. Aynı zamanda, bir büyük dört yarım kubbe ile Diyarbakır Fatih Paşa Camii, İstanbul Şehzade Camii'nin öncülerinden kabul edilmektedir[323]. Haremin güney duvarında da beşgen bir niş formunda, mukarnas kavsaralı, kemeri üç dilimli olan mihrabı bulunmaktadır.

Fatih Paşa Camii'nin harreminde, yerden yaklaşık 1.50 cm. yüksekliğe kadar gelen kısımlarında çinilerinin olduğundan fakat bunların son onarımlarda Diyarbakır Vakıflar Müdürlüğü'ne götürülerek geri getirilmediği belirtilmektedir[324]. Günümüzde bu kısımlar düz sıvalıdır.

Ek olarak zikretmemiz gerekirse, yapıya dair K. Baykal'a ait bir makale, yabancı bir araştırmacı tarafından söylenen bir bilgiye itiraz şeklinde kaleme alınmıştır. Araştırmacı, caminin bir kiliseden çevrildiğine dair bazı yazılar yazmış, K. Baykal'da bunlara deliller göstererek karşı çıkmıştır[325].

---

[322] Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi,* s. 179., Tuncer, *Diyarbakır Camileri,* s. 107-115., Gülsen Baş, *Diyarbakır'daki İslam Dönemi Mimari Yapılarında Süsleme,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, IV/A-2-1.9. Dizi, Sayı: 2., s. 139-146., Beysanoğlu, *Kısaltılmış Diyarbakır Tarihi ve Abideleri,* s. 129., Boran ve Erdal, "Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Cami ve Mescidleri", s. 260 -263., Tanman, "Fatih Paşa Camii", s. 251, 252.

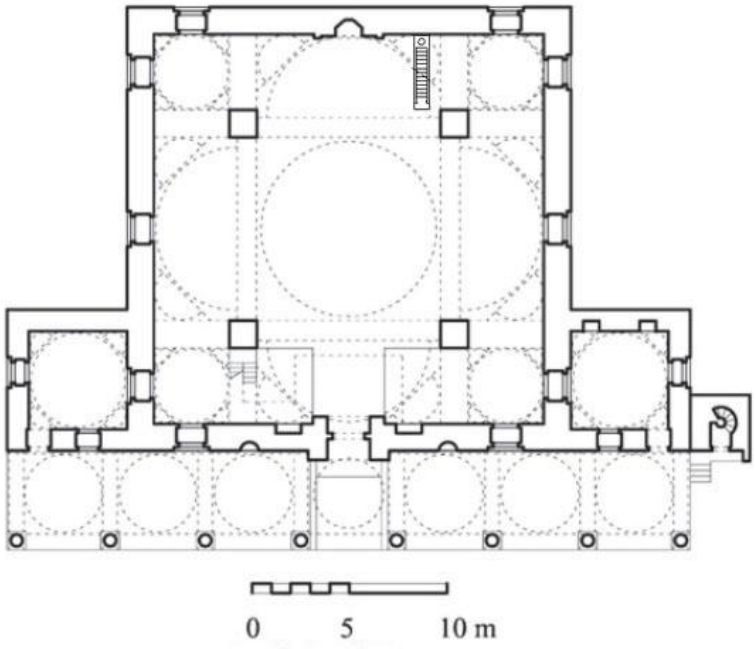
[323] Yıldırım, "Diyarbakır Camileri ve Mimar Sinan Ekolü", Nebiler, Sahabiler, *Azizler Kenti Diyarbakır,* s. 318., Beysanoğlu, *Anıtları ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi,* Ankara: Diyarbakır Belediyesi Yayınları, No 1, Cilt:2, 1990, s. 524., Tanman, "Fatih Paşa Camii", s. 252.

[324] Beysanoğlu, *Anıtları ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi*, s. 524.

[325] Kazım Baykal, "Fatih Paşa Camii ve Minareler", *Karacadağ*, Sayı: 5, Cilt: 1, Diyarbakır: 1938., s. 11-13.

2. Minberin Tanıtımı

Diyarbakır Fatih Paşa Camii'nin minberi, mihrabın hemen batısında mihrap duvarına dik ve bitişik yerleştirilmiştir. Ayrıca minberin kapısı, haremin içerisinde yekpare bulunan, ana kubbeyi taşıyan ayaklardan güneybatıdaki ayağına oldukça yakın bir konumdadır. Minber genel hatları ile 70x494x558 cm ölçülerindedir.

Plan 15 - Diyarbakır Fatih Paşa (Bıyıklı Mehmed Paşa, Kurşunlu) Camii Planı[326]

Tarihlendirilmesi: İnşa tarihleri olarak 922 -927/1516 -1521 yılları arası kabul edilen caminin minberi de bu tarihlerde yapılmıştır.

Kitabe: Bu minberin, diğer minberlerde olduğu gibi bir kitabesi bulunmamaktadır. Bulunan yazılar ise minberin kapı kanatlarında bulunup, kapı isimli başlık altında bu kısmı açıklamaktayız.

Bezemeler: Diyarbakır Fatih Paşa Camii'nin minberinde yan aynalıklar ve geçit kısmı haricinde oldukça bezeme kullanılmıştır. Geometrik ve bitkisel motiflerin tezyin edildiği

[326] https://okuryazarim.com/beylikler-donemi-mimari-planlari/ Erişim Tarihi: 06.04.2022.

minber ayrıca üç renkli mermer kullanılarak yapılmıştır. Minberin genelinde ve tezyinatlı alanlarda açık renkli mermer; yan aynalıklar, geçit, geçidin üstü ve köşk korkuluğunu bir çerçeve içine alacak şekilde pembe renkli bir mermer ve son olarak köşkün kemerini oluşturan damarlı siyaha yakın renkte bir mermer kullanılmıştır.

Kapı: Zeminden iki basamak ile çıkılan minber kapısının üzerinde üç sıra mukarnaslı korniş bulunmaktadır. Bu kornişin üzerindeki taç kısmı da, uzun olan kenarlarından kesilmiş yarım şemse formundadır. Yüzeyine bitkisel bir kompozisyonun işlendiği eşkenar eksenlerine birer tane rumî tepeliği tezyin edilmiştir. Rumîler, bu rumî tepeliğini iki yandan sararak merkezde bir göbek ve buna bağlı olarak salberkler oluşturmaktadır. Mukarnaslı kornişin alt kısmında, çerçevesi bitkisel pervazlı alana, pencî kemerli bir kapı yerleştirilmiştir. Çerçeve pervazındaki bitkisel kompozisyonda, rumî tepeliğine yakın görünümde olan motifler, uçlarından karşı karşıya gelen ortada tam bir şekilde, kenarlarda ise yarım şekilde devam etmektedir. Motifler arasındaki bağlantıyı, rumî tepeliklerinden çıkan dallar sağlamaktadır. Benzer bir kompozisyon da, kapı sövelerinin yan yüzeylerinde de bulunmaktadır. Minberin kapı açıklığını sonlandıran kemerin koltuklarına, kabartma tekniğiyle bulut motifi tezyin edilmiştir. Düzenlemesi, kapalı bulutlardan gelişen serbest bulutların "S" kıvrımları yaparak kenarları da doldurması şeklindedir. Minberin kapı kanatları da mermerdendir. Kapıdaki süslemelerin en dışında zencerekli bir pervaz dolanmaktadır. Bu pervazın içerisinde ise, pervazı takip edecek şekilde ilerleyen, kıvrık dallardan oluşan bir bitkisel bezeme bulunmaktadır. Bitkisel bezeme aynı zamanda kapı kanatlarını da bölümlere ayırmaktadır. Bölümlerden en üsttekinde kabartma şeklinde celî sülüs yazı formuyla yazılmış bir dua ibaresi bulunmaktadır. "يا خفي الالطاف تنجينا من ما نخاف" şeklinde olan duanın meali ise şudur: "Ey latiflerin (güzelliklerin) gizlisi, bizi korktuğumuz şeyden kurtar." Duayı oluşturan harflerin arasına ise istife uygun şekilde rumîler yerleştirilmiştir. Bunun aşağısında, kanatların tam ortasındaki iki bölümü de ayrıca ince bir zencerekli pervaz daha çerçevelemektedir. Bu iki bölümden üsttekinin içerisinde makılî formda yazılmış "Muhammed" kelimesi bulunmaktadır. Alttaki dikdörtgen bölümde ise, girift bitkisel kompozisyonlar yer almaktadır. Yüzeyin ortasında belli aralıklarla yerleştirilmiş üçer hatayî, kenarlarda ise iki yarım hatayîler bulunmaktadır. Bu hatayîlerin etrafını stilize edilmiş yapraklar ve kıvrımlı dallar sarmaktadır. Bu kıvrımlı dalların bağlantı noktalarına, altı yapraklı rumî tepelikleri, belirli bazı noktalarına ise güller ile pençberkler tezyin edilmiştir[327]. En altta yer alan kare bölümlerde de geometrik kompozisyonlar yer almaktadır. Batı kapı

[327] Baş, *Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Taş Minberleri*, s. 531, 532., Boran ve Erdal, "Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Cami ve Mescidleri", s. 263, 264.

kanadının alt bölümünde, dört adet beş kollu yıldızın bir araya gelmesi ile ortada bir sekizgen meydana gelmektedir. Bu beş kollu yıldızlar kenarlarda yine beş kollu yıldızlara, köşelerde de tamamlandığında on iki kollu yıldızlar oluşturacak yıldız kesitlerine bağlanmaktadır. Doğu kapı kanadındaki alt bölümde ise, merkezde on kollu yıldızdan beş kollu yıldızlara bağlanarak ilerleyen bir düzenleme bulunmaktadır. Her iki kanadın orta alt kısmında, batı kapı kanadında bulunan ve yukarıya doğru belli bir seviyeye kadar ilerleyen kıvrımlı yapraklı dallar yer almaktadır. Kapı ve kapı kanatlarındaki bütün motiflerin yüzeyleri altın yaldız ile boyanmıştır.

Süpürgelik: Minberin süpürgelik kısmı, kademeli kaş kemer formunda dört açıklıktan oluşmaktadır. Bu açıklıkların arasında bulunan bölümler bitkisel süslemeler ile doldurulmuştur. Doğu yüzdeki bölümlerin arasında iki farklı kompozisyon kullanılmıştır. İlk kompozisyonda dikey şekilde ortaya rumî tepelikleri yerleştirilmiştir. Bu rumî tepelikleri, rumîli kıvrık dallar ile rumîlerden gelişen çiçekli dalları birbirine bağlamaktadır. Ortada yer alan kompozisyonda ise, merkezdeki hataîlerden gelişen çiçekli kıvrık dallar bulunmaktadır. Süpürgeliğin batı yüzünde de merkezdeki rumî tepelikleri, rumîler ve rumîlerden gelişen kıvrık dallar ile çevrelenmektedir[328].

Yan Aynalıklar: Minberin yan aynalıklarında sadece, içerisinde herhangi bir süslemesi bulunmayan kabartmalı bir dik üçgen bulunmaktadır.

Trabzanlar: Trabzanların üst kısımları, içe doğru kademelenen yarım, kaval ve düz silmeler ile sınırlandırılmıştır[329]. Silmeler ile çevrelenen trabzanların uç kısımları üçgen formda son bulmaktadır. Bu silmelerin içerisine silindirik şeritli örgüler ile üç bölüm meydana getirilmiştir. Bu bölümlerin hepsinin sonları da üç dilimli formda sonlandırılmıştır. Bölümlerin, korkuluğun üçgen formuna denk gelen uçtaki üç dilimli kısımlarında da birer rumî tepeliği-rumî düzenlemesi bulunmaktadır. Bu üç bölümün içerisi bitkisel motifler ile kafesî oyma tekniğinde tezyin edilmiştir. İri rumî tepeliklerin rumîler ile birbirine bağlandığı bitkisel kompozisyonun yüzeyi yivlendirilerek hareketlendirilmiştir[330]. Motiflerin yüzeyi altın yaldıza boyanmıştır.

[328] Baş, *Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Taş Minberleri*, s. 532.

[329] Boran-Erdal, "Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Cami ve Mescidleri", s. 264.

[330] Baş, *Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Taş Minberleri*, s. 532.

Geçit: Geçit açıklığı pencî kemerli olup, geçit ile köşk korkuluğu arasında bulunan dikey dikdörtgen pano da yan aynalıklar gibi sade olup, içerisinde kabartmalı dikey ve yatay iki dikdörtgen pano yer almaktadır.

Köşk: Köşkün korkuluğu, kafesî oyma tekniğinde yapılmış olan geometrik bir düzenlemeden oluşmaktadır. Bu düzenleme, minberin batı kapı kapağının alt bölümünde yer alan düzenlemeyle aynıdır. Korkuluğun üst kısımları da rumî tepelik dizileri ile son bulmaktadır. Köşkün kemeri damarlı siyah mermerden yapılmış olup mürekkep kemer formundadır. Minberin köşkü, caminin son restorasyonundan kalma kafesî oyma tekniği ile yapılmış geometrik süslemeli bir kubbe ile son bulmaktadır. Alemi ise yine ahşaptan silindirik düz bir çubuk şeklindedir.

Onarımlar: 2015 yılında camiye düzenlenen terör saldırısında yanan ve silahla taranan camide oldukça hasar alan minberin, restorasyon sırasında yenilenen kısımları, mermerlerin renginden ve tezyinatın ilerleyişinden anlaşılmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilen cami, 2019 yılında tekrardan ibadete açılmıştır[331]. Yerinde yapmış olduğumuz incelemeler sırasında da üzerindeki kurşun izleri minberin bazı kısımlarında hala durmaktaydı. Minberin bu tadilatından başka ayrıca bir onarım geçirdiğiyle alakalı herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

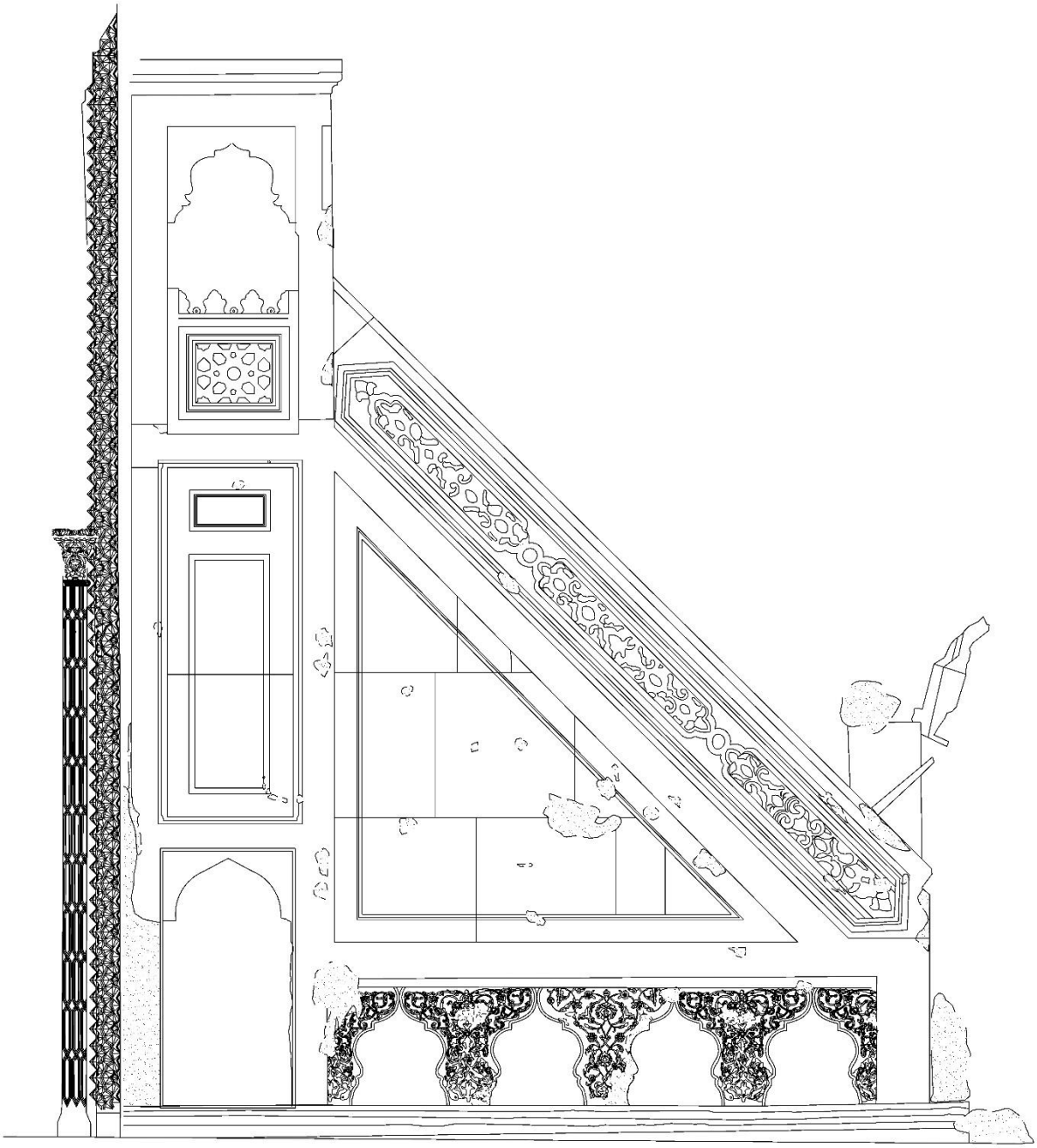
[331] https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/surda-tarihi-camiye-teror-saldirisi/486996

Fotoğraf 89 - Diyarbakır Fatih Paşa (Bıyıklı Mehmed Paşa, Kurşunlu) Camii Minberi Doğu Cephesi

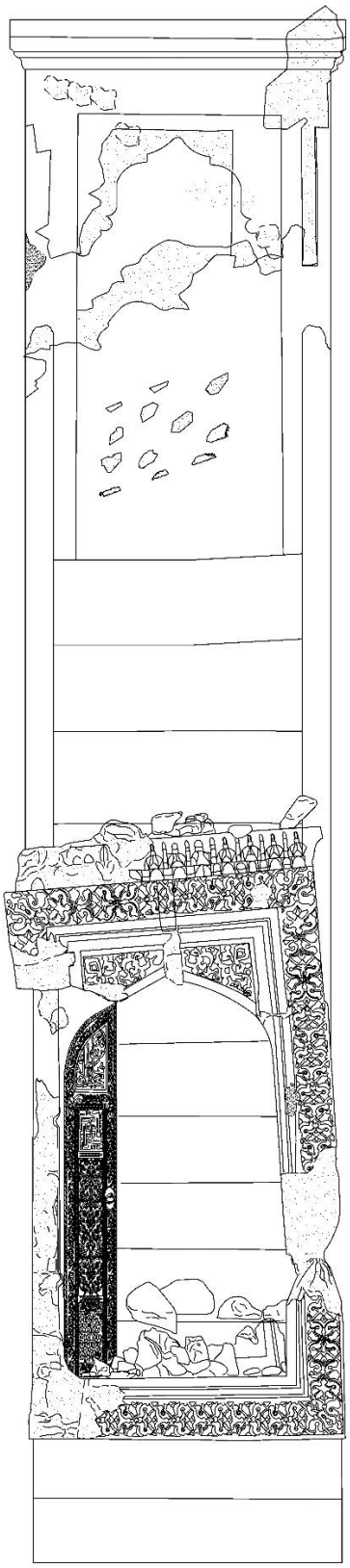

Fotoğraf 90 - Diyarbakır Fatih Paşa (Bıyıklı Mehmed Paşa, Kurşunlu) Camii Minberinin Kapısı

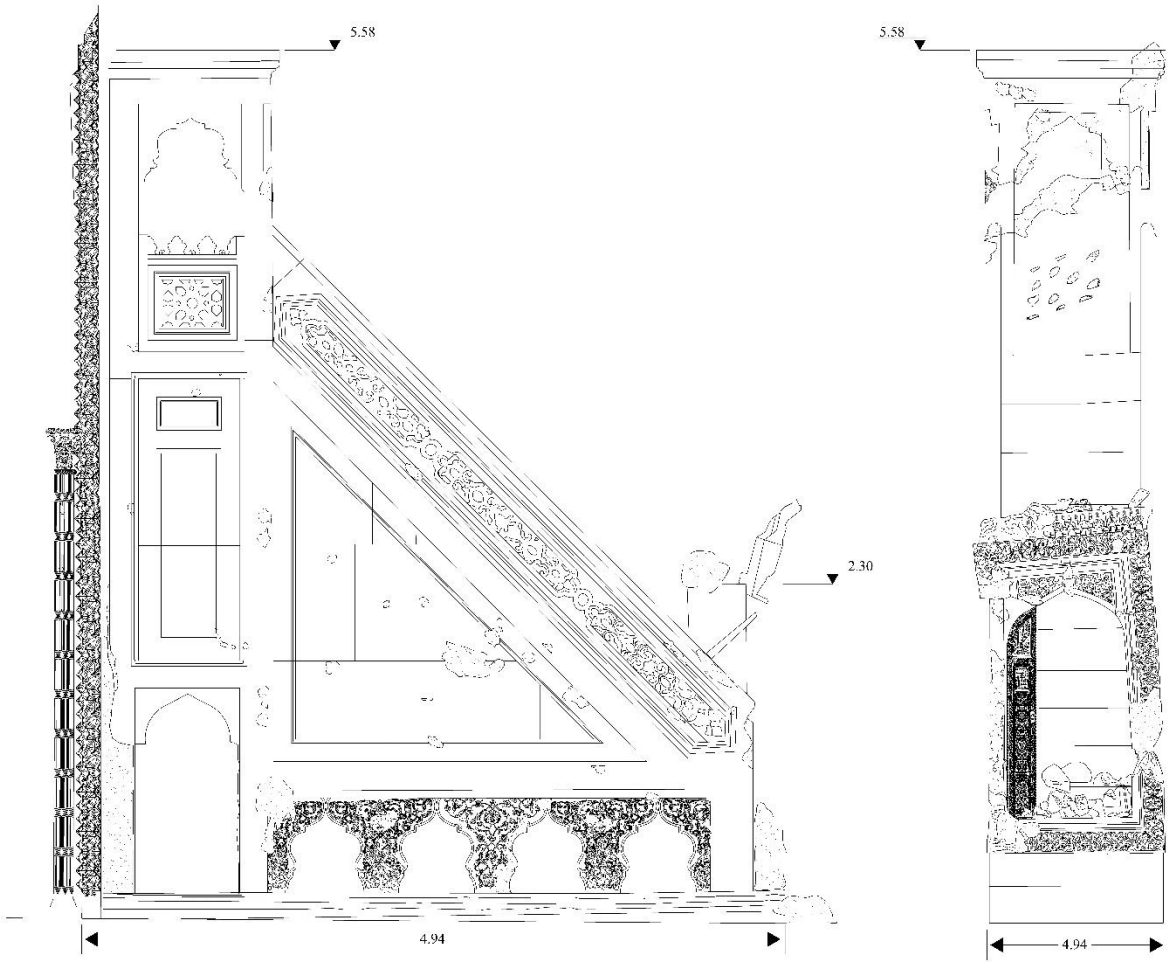
Rölöve 42 - Diyarbakır Fatih Paşa (Bıyıklı Mehmed Paşa, Kurşunlu) Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi[332]

[332] Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden aldığımız rölöve işlenerek teze konulmuştur.

Rölöve 43 - Diyarbakır Fatih Paşa (Bıyıklı Mehmed Paşa, Kurşunlu) Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi[333]

[333] Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden aldığımız rölöve işlenerek teze konulmuştur.

Rölöve 44 - Diyarbakır Fatih Paşa (Bıyıklı Mehmed Paşa, Kurşunlu) Camii Minberinin Ölçüleri

N. İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii

1. Yapının Tanıtımı

İstanbul'un Fatih ilçesinde Haliç'e bakan dik bir yamaçta, külliyenin semte ismini verdiği Yavuzselim semtinde Çukurbostan ismiyle anılan Bizans su sarnıcının yanında yer almaktadır. Taç kapısında yer alan kitabeye göre 926/1519'da inşasına başlanan külliyeyi, 1520 yılında Sultan Selim'in vefat etmesi ile 929/1522 yılında Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) tamamlatmıştır[334].

Mimarı tam olarak bilinemeyen Yavuz Sultan Selim Camii'nin, Acem Alisi tarafından yapıldığı düşünülmektedir[335].

Külliye; cami, caminin iki yanında bulunan tabhane birimleri, mektep, hamam, imaret, Yavuz Sultan Selim'in türbesi, eşi Ayşe Hafsa Sultan'ın türbesi ve Şehzadeler türbesinden oluşmaktadır. Daha sonradan külliyeye; Kanuni Sultan Süleyman tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan medrese ve çeşme eklenmiştir. Türbelerin bulunduğu kısma ise en son 1861'de vefat eden Sultan Abdülmecid'in (1839-1861) türbesi eklenmiştir. Külliyeden günümüze; cami, tabhane birimleri, Ayşe Hafsa Sultan'ın türbesi hariç diğer türbeler ve sıbyan mektebi kalmıştır[336]. Ayşe Hafsa Sultan'ın, oğlu Süleyman'ın şehzadeliği sırasında Manisa'ya oldukça hayrı dokunduğundan, İstanbul Kulalılar Derneği tarafından 1894 depreminde yıkılan türbesi 2015-2016 yılında eski bir fotoğrafından yola çıkılarak yeniden yapılmıştır.

Tabhaneli camilerin son örneği olan cami, plan bakımından Edirne Sultan II. Bayezid Camii'ne oldukça benzemektedir. Tabhanelerin ve avlunun birleştiği yerde kare kaideli, tek şerefeli ve çokgen gövdeli iki minaresi bulunmaktadır. 18 sütunlu ve 20 kubbeli, ortasında

---

[334] Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 180.

[335] Yüksel, "Sultan Selim Camii ve Külliyesi", s, 513.

[336] Demircanlı, *İstanbul Mimarisi İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnames*i, s. 160., Müller ve Wiener, *İstanbul'un Tarihsel Topografyası*, s. 476, 478., Goodwin, *Osmanlı Mimarlığı Tarihi*, s. 232, 233., Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, s. 231., *Fâtih Câmileri ve Diğer Târihî Eserler*, s. 225, 226., Yüksel, "Sultan Selim Camii ve Külliyesi", DİA, Cilt: 37, İstanbul, 2009, s. 513., Ponsu Karahasan, "İstanbul Sultan Selim Camii Hakkında", *Sanat Tarihi Yıllığı*, Cilt, Sayı 1, 1965., s. 183, 185.

şadırvanı bulunan bir avlusu vardır[337]. Kesme küfeki taşından inşa edilen İstanbul'un üçüncü selâtin camisi[338] kare planlı olup büyük bir kubbesi bulunmaktadır. Mihrabın hizasına kadar inen aslangöğüslerinin taşıdığı kubbe, dışarıdan da payandalar ile desteklenmiştir. Caminin doğusunda ve batısında dokuzar kubbeden oluşan tabhane kanatları bulunmaktadır. Haremin sağ tarafında ve ortasında mermerden yapılmış müezzin mahfili yer almaktadır. Güney duvarının sol köşesinde ise hünkâr mahfili yer almaktadır. Köşelerinde kum saatleri bulunan zengin mukarnaslara sahip mermer bir mihrabı vardır. Ayrıca renkli sır tekniğinde imal edilmiş İznik çinileri de hem haremde hem de avluda yer almaktadır[339].

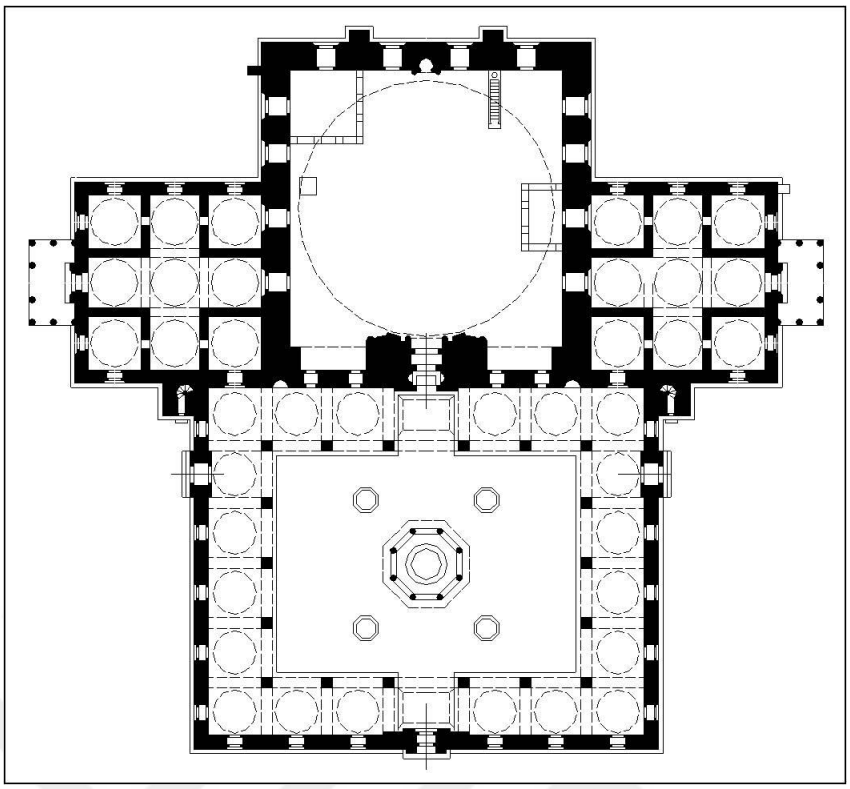
2. Minberin Tanıtımı:

Mihrabın batısında mihrap duvarına dik bir şekilde bitişik olarak konumlandırılmış olan minber, 117x532x1165 cm ölçülerindedir.

[337] *Fâtih Câmileri ve Diğer Târihî Eserler*, s. 224., Yüksel, "Sultan Selim Camii ve Külliyesi", s. 514., Matthews, *İstanbul'un Camileri*, s. 61.

[338] Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 180.

[339] *Fâtih Câmileri ve Diğer Târihî Eserle*r, s. 224, 225., Yüksel, "Sultan Selim Camii ve Külliyesi", s. 514., Matthews, *İstanbul'un Camileri*, s. 61.

Plan 16 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Planı[340]

Tarihlendirilmesi: 1519-1522 tarihleri arasında yapılan cami gibi minberi de aynı tarihlerden kalmadır.

Kitabe: Kapının aynalığında bulunan kitabelikte celî sülüs formunda "Kelime-i Tevhid" kabartmalı olarak yazılmıştır. Zemini yeşil, yazılar ise altın yaldıza boyanmıştır.

Bezemeler: Minberin genel itibariyle çoğunluğunu kapsayan bezemeler, bitkisel ve geometrik motiflerin oluşturduğu kompozisyonlardan oluşmaktadır. Yavuz Sultan Selim Camii'nin taş işlemeciliğiyle alakalı genel bir bilgi olarak K. F. Vardar bir makalesinde şunları söylemektedir: "Yavuz Sultan Selim Camii, Erken Dönem Osmanlı sanatını takiben, 16. yüzyıl Klasik Dönem Osmanlı sanatına geçiş dönemini simgeleyen II. Bayezid Camii ile ortaya konan taş işlemeciliğini sürdürmüş ve artık 16. Yüzyılda görülecek olan karakteristik özellikleri belirli bir olgunluğa ulaştırmıştır[341]."

[340] https://galeri.uludagsozluk.com/g/istanbul-yavuz-selim-camii/ Erişim Tarihi: 06.04.2022.

[341] Vardar, "Yavuz Sultan Selim Camii Taş Süslemeleri", s. 110.

Caminin minberiyle alakalı O. Aslanapa ise "…geleneğe bağlı sade klasik üslûptadır." demektedir[342]. İ. A. Yüksel de minberden "Mermer minber klasik ölçü ve taksimatla yapılan nadide güzel örneklerdendir." diye bahsetmedir[343].

Kapı: Silmelerden oluşan bir basamak ile çıkılan minber kapısı, silmeler arasında bulunan siyah renkli mermer ile çevrelenmiştir. Kapı açıklığı yay kemer ile sonlandırılmış olup kemer koltuklarına kırmızı renkli mermer kakılmıştır. Kapının taç kısmıyla bağlandığı kısmın dört bir tarafını da mukarnas dizisi dolanmaktadır. Mukarnasların üzeri ise kıvrım dallar ve çiçeklerin kabartmalı olarak tezyin edildiği rumî tepeliği şeklinde kıvrımlı bir taç ile son bulmaktadır. Kapının basamaklara bakan arka kısmında ise dikdörtgen sade bir pano bulunmaktadır. Minberin kapı sövelerinin doğu ve batıya bakan yüzlerinde, yukarıda sivrileşen bir siyah mermer şeridi dolanmaktadır. Son olarak ise trabzanların kapının söveleri ile birleştiği yerde kafesî oyma tekniğinde tezyin edilmiş bir kapı payandası bulunmaktadır. Kıvrımlı ve bir rumî tepeliği ile sonlanan süslemenin ortasına birbirlerine geçmeli dallar ve yapraklar tezyin edilmiştir.

Yan Aynalıklar: Silmeler ile kademelendirilmiş bir kaidenin üzerinde bulunan minberin yan aynalığının en ortasında silmeler ile çerçevelenmiş geometrik bir düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenleme, sekiz kollu yıldızların ve on iki kollu yıldızların çokgenler ve beş kollu yıldızlar ile kesişerek sonsuz bir sistem oluşturmasından meydana gelmektedir. Yan aynalığı dışından çevreleyen geniş pervazda da natüralist üslûptaki çiçekler ve kıvrım dallar[344] bulunmaktadır. Ayrıca bu motiflerin yüzeyleri yivlendirilerek hareketlilik kazandırılmıştır. (Çizim 216)

Trabzanlar: Trabzanları, kafesî oyma tekniğinde yapılmış olup ortasında altı kollu bir yıldızın olduğu daire madalyonlu bir geometrik düzenlemenin katlanarak devam ettiği sonsuz bir kompozisyondan oluşmaktadır.

Süpürgelik: Minberin süpürgelik kısmı oldukça sade olup, doğu ve batı yüzünde dörder açıklıktan meydana gelmektedir. Mürekkep kemer ile örtülü bu açıklıklar dikey dikdörtgen

[342] Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 180.

[343] Yüksel, "Sultan Selim Camii ve Külliyesi", s. 514.

[344] Vardar, "Yavuz Sultan Selim Camii Taş Süslemeleri", s. 108.

şeklindedirler. Süpürgelik ile trabzanların birleştiği alan, kabartma yöntemiyle yapılan, iç içe geçmiş sade dik üçgenlerden oluşmaktadır.

Geçit: Geçit açıklığı silmeler ile çerçevelenmiş, pencî kemer ile sonlandırılmıştır. Kemer koltuklarına siyah mermer konulmuştur. Bu kemerin üzerinde, silmeli yatay dikdörtgen şeklinde sade bir pano yer almaktadır. Köşk korkuluğu ile bu pano arasında dilimli mürekkep kemerli bir açıklık daha bulunmaktadır.

Köşk: Köşk korkuluğunu da çevrelemiş köşkün sütunları siyah damarlı bir mermerden yapılmıştır. Köşk korkuluğu da kafesî oyma tekniğinde yapılmış olup trabzanlarda uygulanan madalyon düzenlemesi burada tek başına durmaktadır. Köşkün kemeri pencî kemerdir. On ikigen bir kasnak üzerine oturan külah ise piramidal bir şekilde yükselmektedir. Kasnak ile külah arasında mukarnas dizisi ve dendanlar bulunmaktadır. Üzerinde hilal bulunan üç boğumlu bir alem ile sonlanmaktadır.

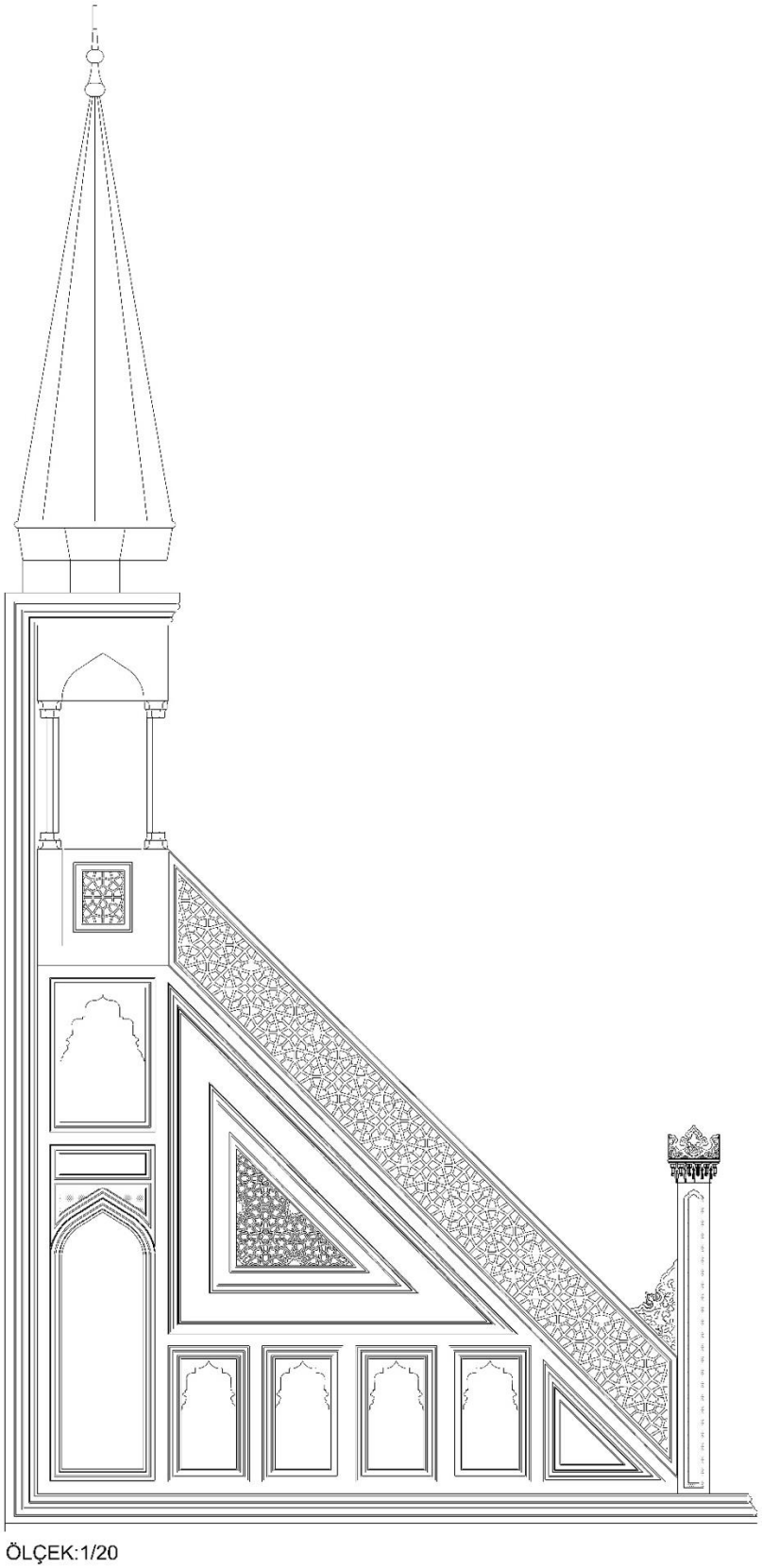
Onarımlar: Günümüze kadar birçok onarımdan geçen caminin minberinin onarımıyla alakalı kaynaklarda herhangi bir açıklamaya rastlayamadık.

Fotoğraf 91 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi Doğu Cephesi

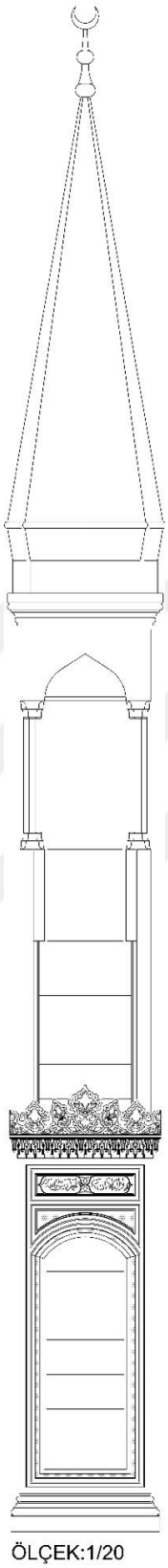

Fotoğraf 92 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberinin Kapısı

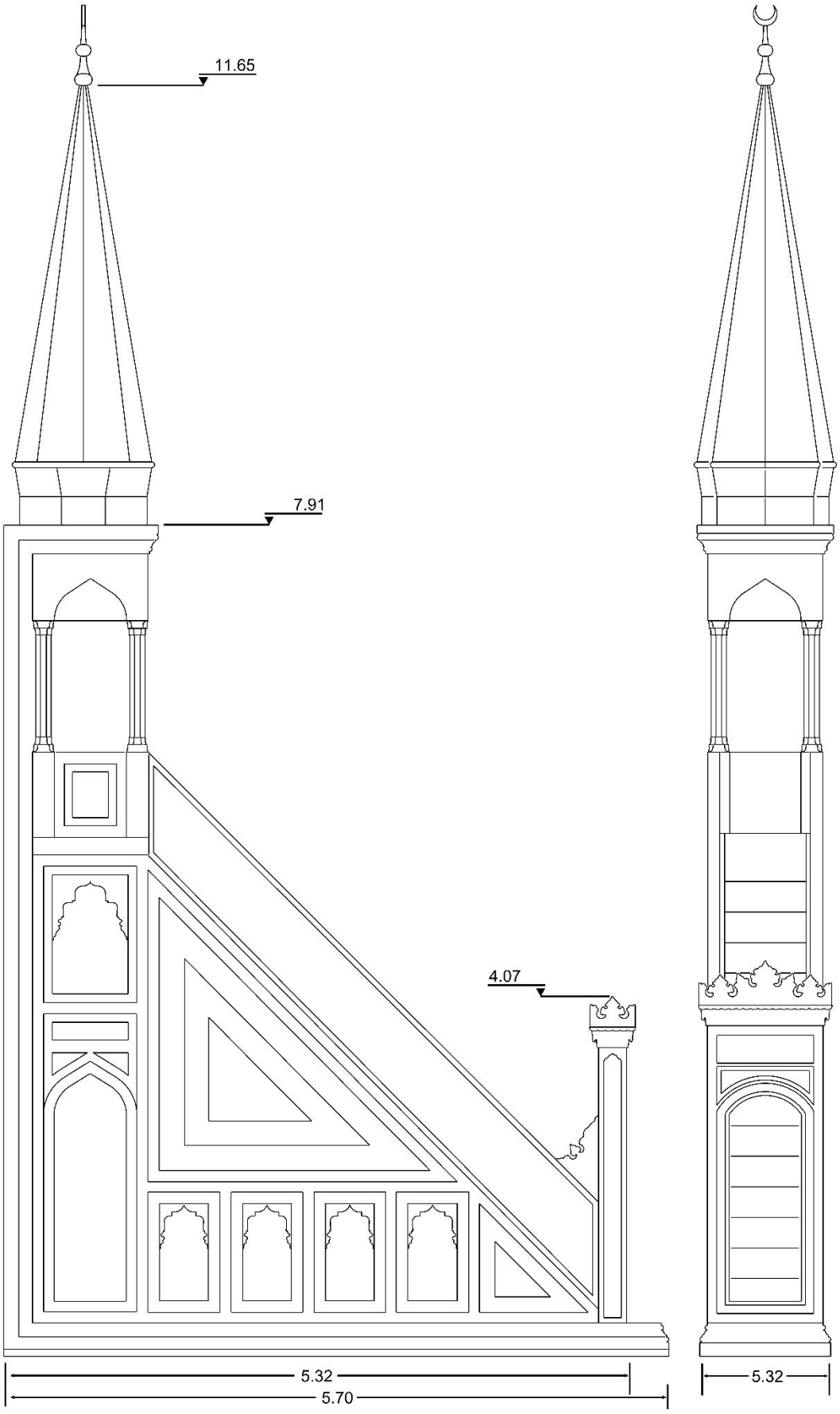
Rölöve 45 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi Doğu Cephe Rölövesi[345]

[345] İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden aldığımız rölöve işlenerek teze konulmuştur.

Rölöve 46 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi Ön Cephe Rölövesi[346]

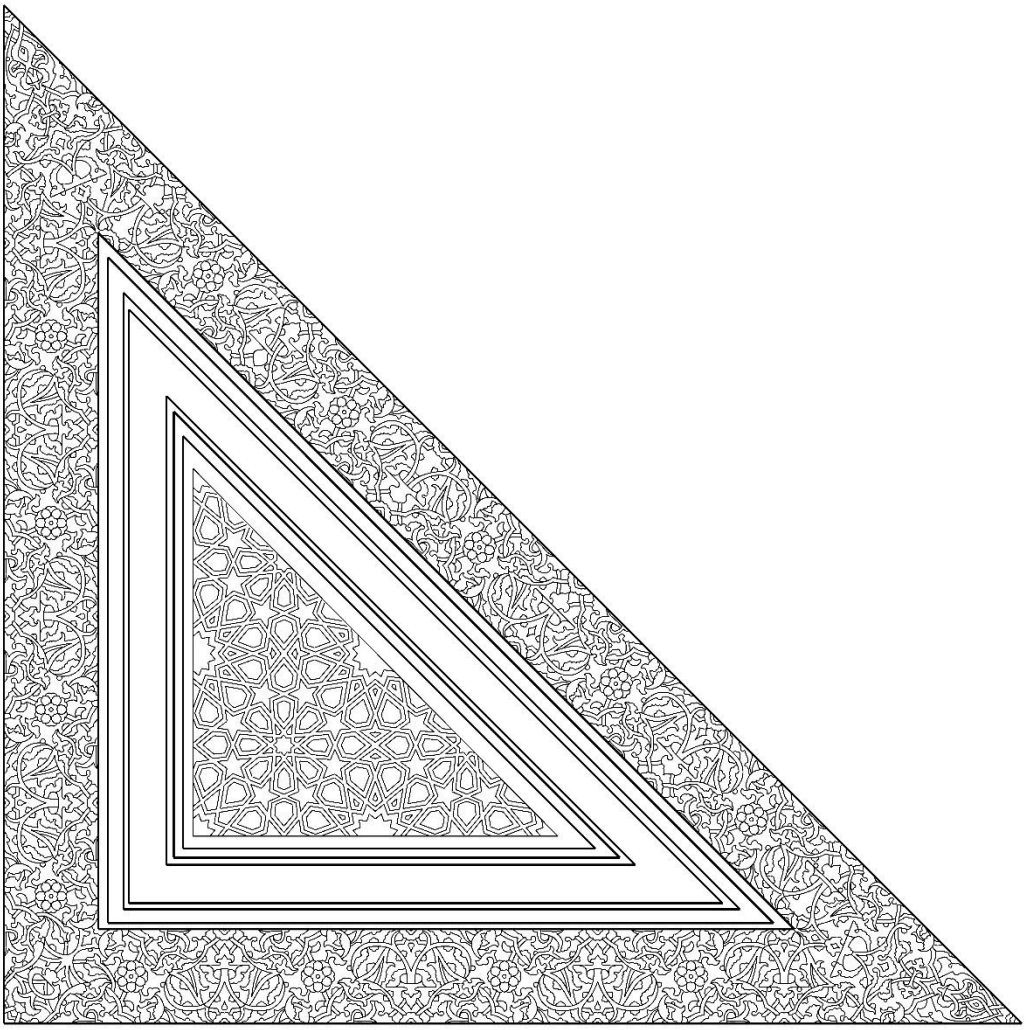
[346] İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden aldığımız rölöve işlenerek teze konulmuştur.

Rölöve 47 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberinin Ölçüleri

Fotoğraf 93 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberinin Doğu Cephe Yan Aynalığı

Çizim 216 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberinin Doğu Cephe Yan Aynalığı Geometrik ve Bitkisel Kompozisyonları

IV. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

A. Değerlendirme

1. Taş İşçiliği

Türkler, Orta Asya'da daha çok tuğla ve kerpiç malzemeleri yoğun olarak kullanmışlardır. Anadolu'ya gelmeleri ile taş malzemenin Türk sanatında önemli bir yeri olmuştur. Çünkü, Anadolu'da taş malzemenin çokluğu bunda etken olmuştur. Ayrıca devşirme malzemelerin Türk mimarisinde kullanılması da taşın önemini arttırmıştır. Anadolu'da birçok taş ustasının bulunuşu ise teknik bazı sorunları ortadan kaldırmıştır. Fakat bu ustaların süslemeyi, motiflerin tertibi ve zevki bakımından çok da etkileyemedikleri günümüze gelen eserlerden anlaşılmaktadır. Türkler Orta Asya'da kullandıkları motifleri stuko (alçı) veya tuğlaya uyguladıkları için bu motifleri Anadolu'da da taşa taşımışlardır. Stuko veya pişmiş toprağa yani tuğlaya uyguladıkları yıldızları, geometrik geçmeleri, üst üste tabakalar oluşturan ve birbirini kesen motifleri Anadolu'daki Türklerin yapılarının ilk örneklerinden biri olan Divriği Ulu Camii ve Şifahanesi'nde görmekteyiz[347].

Osmanlı mimarisinde ana yapı malzemesi olarak genellikle küfeki taşı kullanılmıştır. Taş malzeme, yalnızca dış cephede değil süslemede de oldukça kullanılmıştır. Süslemede kullanılan taş malzeme ise genel olarak mermer olmuştur. Mermerin dışında porfir ve granitte süslemede kullanılan taş malzemeler arasındadır[348].

Taş işçiliği için eski kaynaklarda *sengtırâşî* veya *haccârî* gibi isimler kullanılmıştır. Renkli taşların bir araya getirilmesiyle oluşan yüzeye ise mozaik (rîzesenk) denilmiştir. Bazı tuğla örgülü yapıların taşla kaplanması ise yapıya kazandırılmak istenen asalet duygusundandır[349].

Y. Demiriz taş işçiliği ile alakalı şunları söylemiştir: "Osmanlı mimarisini meydana getiren temel malzeme taştır. Yalın haliyle asil bir sükûnete sahip olan taş, kabartma ve şebeke işçiliğinin yanı sıra renkli taş veya benzeri malzemelerle kakma yapılmak suretiyle mimariye

[347] Demiriz, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme I Erken Devir (1300- 1453)*, s. 11.

[348] Atakan, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", s. 6.

[349] Doğanay, *Osmanlı Tezyinatı, Klasik Devir İstanbul Hanedan Türbeleri*, s. 57

belirgin bir zarafet kazandırmıştır[350].” Taş işçiliğinde belirtilen kabartma, kafesî (şebekeli) ve kakma teknikleri konumuz olan taş minberlerin daha çok hangi bölümlerinde uygulandığına baktığımızda; şebekeli oyma tekniği dediğimiz ajur tekniği minberlerin daha çok merdiven ve köşk korkuluklarında kullanılmıştır. Kabartma ve kakma tekniklerinin ise her minberde kullanıldıkları yerler farklı olmuştur.

Tezyinatın taş üzerine aktarılması işlemi ise şu şekilde olurdu. Motifler, nakkaş tarafından kâğıt üzerine işlendikten sonra iğne yardımı ile bu motifler delinirdi. Silkme denilen yöntem ile hazırlanmış bu kağıtlar taş üzerine geçirilirdi. Daha sonra da bu nakışlar fırça yardımı ile taş üzerinde belirlendikten sonra haccâr (sengtıraş) tarafından işlenirdi[351].

2. Süslemeler

a. Rumî Üslûbu (İslimî)

Rumî kelimesi Roma’ya ait manasına gelmekte, üslûp olan rumî üslûbu ise Roma İmparatorluğu’nun eski toprakları olan Anadolu’ya ait manasına gelmektedir. Anadolu’ya ait manasına gelse de Türklerin Anadolu’ya gelmeden önce de kullandıklarını hatta Endülüs Emevilerinin dahi kullandıklarını bilmekteyiz. Farsça’da ise bu üslûba karşılık, hatayî üslûbunu da bazen içine alarak islimî terimi kullanılmaktadır. Bu üslûbun nebatî kaynaklı mı yoksa hayvanî kaynaklı mı olduğu tartışmalıdır. Fakat İslam öncesi Türk sanatında hayvanî karakterli rumî, Türklerin İslam dinini benimsemeleri ile zaman içinde bir kimlik değişimine uğrayarak nebatî karaktere bürünmüştür. Fetih sonrası İstanbul’da Topkapı Sarayı Nakışhanesi’nde Bölük-i Acemân ve Bölük-i Rûmiyân isimli iki ayrı sanatkâr grubunun çalıştığı bilinmektedir. Rumî üslûbunun da Bölük-i Rûmiyân tarafından icra edilen işler için kullanıldığı ve üslûbun isminin buradan geldiği düşünülmektedir[352]. Birbirinden farklı kompozisyonlar içinde bulunan rumî; dallanma, kıvrılma, diğer motifler ile birbirine bağlanma, düğümlenme, birbirini kesme gibi şekillerde süsleme kompozisyonlarında bulunmaktadır.

[350] Demiriz, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme I Erken Devir (1300- 1453)*, s. 11.

[351] Doğanay, *Osmanlı Tezyinatı, Klasik Devir İstanbul Hanedan Türbeleri*, s. 60.

[352] Doğanay, *Osmanlı Tezyinatı, Klasik Devir İstanbul Hanedan Türbeleri*, s. 82, 83.

b. Hatayî Üslûbu

Bitkilerin ileri derecede üslûplaştırılmasından dolayı hangi bitkiden neşet ettiği kesin olarak bilinemeyen hatayî üslûbu bezemesinin ana vatanı Doğu Türkistan'dır. Hatayî kelimesi Osmanlı kaynaklarında bir nakış adı olarak değil de coğrafî bir bölgenin adı olarak anılmaktadır. Bu tarz bezemeler tarihi kaynaklarda anlatılırken gonca, gül ve yaprak (berk) ifadeleri kullanılmıştır. Motifi oluşturan nakışlar, ifade ve şekillerine, çiçeklerin açılmış ve gonca hallerine göre; hatayî, gonca, gül ve berk şeklinde alt sınıflar oluşturmaktadır. Hatayîyi oluşturan çiçekler ilham kaynağına göre değişik şekillerde ortaya çıkmıştır. Tek veya katmerli yapraklı, zarflı, çanaklı veya çanaksız gibi şekillerde görülmektedir. Hatayî, sanıldığı gibi bir çiçeğin dikine kesitinin stilize edilerek çizilmesinden değil, açılmış olan bir çiçeğin yapısının şeffaflaştırılarak üslûba çekilmesi ile meydana getirilmiştir[353].

c. Geometrik (Hendesî) Motifler

Orta Asya'nın mimari süslemesi, Anadolu Türk mimarisinin gelişim sürecinde önemli rol oynamıştır. Erken Osmanlı mimarisinde daha çok geometrik tasarımlı motifler kullanılmış ve natüralist karakterli motiflerin bu döneme Beylikler devrinden gelerek mimari elemanların tümünü kapladığı bir dönem oluşturmuştur[354].

Çoklukta birliği ifade etmenin en güzel yolu olan hendesî şekiller, Müslüman sanatkârlar için tevhid inancını, sonsuzluğu anlatmada kullanılan en önemli kompozisyonlardan olmuştur[355].

İslam sanatında özellikle yıldızlı geometrik desenler fazlaca yer almaktadır. Bu geometrik desenlerin ilk grubunu altı köşeli yıldızlar oluşturmaktadır. Erken Osmanlı sanatında süslemede sekiz köşeli yıldızlar da kullanılmaktadır fakat daha çok on kollu ve daha fazla kolu olan yıldızlar kullanılmıştır[356].

[353] Doğanay, *Osmanlı Tezyinatı, Klasik Devir İstanbul Hanedan Türbeleri*, s. 83, 84.

[354] Mülayim, *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler*, s. 22.

[355] Doğanay, *Osmanlı Tezyinatı, Klasik Devir İstanbul Hanedan Türbeleri*, s. 79.

[356] Demiriz, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme I Erken Devir (1300- 1453)*, s. 27.

d. Hat (Yazı)

İslam sanatında bir nevi Batı sanatında bulunan ikonaların yerini alan hat, inşa kitabelerinde ve yapıların birçok yerinde ayet, hadis, dua, esma veyahut kelam-ı kibârlar ile yer edinmiştir[357]. Arap harflerinin çeşitli yazılış şekilleriyle yazının Osmanlı mimarisinde kullanılması, yazının en güzel ölçüsünü bulmasına ve gelişiminin son aşamasına varabilmesine zemin hazırlamıştır. Dekoratif yazı amacı ile süslemede kûfî, talik ve sülüs yazı çeşitleri kullanılmıştır.

e. Bulut (İslimî-i mâri – Çığ)

Tezyinatımıza Çin kültüründen geçtiği bilinen bulut motifine, Türk sanatında daha çok XV. yüzyıldan sonra rastlıyoruz. Osmanlılar zamanında bu motifin Timurlular ile olan münasebetler sırasında, Herat ve Tebriz ekollerinin vasıtası ile gelmiş olabileceği düşünülmektedir. Çin sanatında çokça kullanılan ejderhanın çizilmesi ile hemen hemen aynı olan bulut motifine bazı eserlerde ise gerçek bir bulut gibi resmedilmesine rastlamaktayız. Bu yüzden bulut motifinin ejderhadan mı yoksa gerçek bulutlardan mı neşet ettiği bilinmemektedir. Farsça'da çîn kelimesi kıvrım manasına geldiğinden ve bulut motifinin çiziliş şeklinden dolayı da çinbulutu ismi verilmiş olabilir. Türk tezyinî sanatlarında bulut motifi ilk olarak Fatih Sultan Mehmed devrinde kullanılmaya başlanmış, II. Bayezid devrinde ise yaygınlık kazanmıştır[358].

3. Minber Tipolojisi

Yerinde fotoğraflayıp incelediğimiz erken Osmanlı dönemi taş minberlerini değerlendirirken minberlerin konumu, bölüm ve unsurlarından yola çıkarak bunları bir sıra halinde vermeye çalışacağız.

a. Nispetlerine Göre Minberler

Araştırmamız kapsamındaki erken Osmanlı dönemi taş minberleri arasında en yüksek minber, alemine kadar 1300 cm uzunluğundaki İstanbul Sultan II. Bayezid Camii'nin minberidir. Daha sonrasında ise 1165 cm yükseklik ile İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii'nin minberi gelmektedir. Sultan II. Bayezid'in yaptırmış olduğu camilerden Edirne ve

[357] Doğanay, *Osmanlı Tezyinatı, Klasik Devir İstanbul Hanedan Türbeleri*, s. 78.

[358] Doğanay, *Osmanlı Tezyinatı, Klasik Devir İstanbul Hanedan Türbeleri*, s. 88, 89.

Amasya'daki minberlerde yükseklik olarak oldukça heybetli minberler olup İstanbul'daki Sultan II. Bayezid Camii'nin minberine yakın seviyededirler. Bahsetmiş olduğumuz bu üç minber haricinde yükseklik bakımından ölçüleri birbirlerine yakın diğer minberler ise; Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii, Bergama Ulu Camii, İstanbul Davud Paşa Camii, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii, Edirne Üç Şerefeli Camii, Edirne Eski Camii, İstanbul Atik Ali Paşa Camii ve Diyarbakır Fatih Paşa Camii minberleridir. Bu minberlerde nispet bakımından heybetli olan minberler arasına girmektedirler. Edirne Süleyman Paşa Camii, Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii, Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii ve İstanbul Murad Paşa Camii minberleri ise çalışmamızdaki minberler arasında daha küçük boyutlu olanlarıdır. Erken Osmanlı dönemi taş minberlerindeki en küçük minber ise tezyinat bakımından çok zengin, yüksekliği 370 cm olan Amasya Mehmed Paşa Camii'nin minberidir.

b. Kapılarına Göre Minberler

Kemer Çeşitlerine Göre Minber Kapıları: Minberlerin hareme girişte bizi asıl karşılayan yüzü olan kapıları, ele alacağımız ilk minber bölümüdür. Kataloğumuzu oluşturan 17 adet minberin giriş açıklıklarının kemerleri daha çok pencî kemerli olup yay, dairevî (beşik) ve düz kemer çeşitleri de bulunmaktadır.

Pencî Kemerli: Edirne Üç Şerefeli, Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa, Amasya Sultan II. Bayezid, Amasya Mehmed Paşa, Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey, Edirne Sultan II. Bayezid, İstanbul Atik Ali ve Diyarbakır Fatih Paşa camilerinin minberlerinde giriş açıklığı pencî kemerlidir.

Fotoğraf 94 – Pencî Kemer Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi)

Yay Kemerli: Bergama Ulu, İstanbul Murad Paşa, İstanbul Sultan II. Bayezid ve İstanbul Yavuz Sultan Selim camilerinin minberlerinde de giriş açıklığı yay kemer şeklinde olup Edirne Eski Camii'nin ise dairevî kemer şeklindedir.

Fotoğraf 95 – Yay Kemer Örneği (Bergama Ulu Camii Minberi)

Düz Kemerli: Edirne Süleyman Paşa ve kapı kısmı tamamen yenilenmiş olan Tire Yavukluoğlu camilerinin minberindeki giriş açıklığı düz kemerdir.

Fotoğraf 96 – Düz Kemer Örneği (İzmir Tire Yavukluoğlu Camii Minberi)

Dairevî Kemerli: Sultan Mahmud döneminde ahşap olarak yenilenen İstanbul Davud Paşa Camii'nin minber kapısının üst kısmı ise dairevî kemer formunda gelip sövelere doğru inerken dilimli şekilde inmektedir.

Fotoğraf 97 – Dairevi Kemer Örneği (İstanbul Davud Paşa Camii Minberi)

Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemlerinde minberlerin giriş açıklığında daha çok kullanılan yay kemerin yerini, Erken Osmanlı döneminden Klasik döneme doğru gidildikçe pencî kemer almıştır.[359]

Sövelerine Göre Minber Kapıları: Minber kapılarının ikinci olarak sınıflandırdığımız unsuru ise sövelerinde sütuncesi bulunanlar ve bulunmayanlar şeklindedir.

Sütuncesi Bulunanlar: İzmir Bergama Ulu, Edirne Üç Şerefeli, Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa, İstanbul Murad Paşa, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa, Edirne Sultan II. Bayezid, Edirne Süleyman Paşa ve İstanbul Atik Ali Paşa camilerinin minberlerindeki kapı sövelerinde de sütunce uygulaması bulunmaktadır.

[359] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 169.

Bergama Ulu Camii ve İstanbul Murad Paşa Camii'nin sütunce gövdeleri bezemesiz olup alt başlık ve üst başlıkları kum saati şekillidir. Bergama Ulu Camii'nin sütunceleri, minber kapısının iç sövelerinde yer alırken, İstanbul Murad Paşa Camii'nin sütunceleri dış sövelerinde yer almaktadır. Klasik dönemde sıklıkla karşımıza çıkacak olan minberin girişine sütunce uygulaması taş minberlerde ilk olarak Bergama Ulu Camii'nde görülmektedir[360].

Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii'nin minberinin ise kapısının dış sövelerinde bulunan köşe sütunceleri daire planlı olup, bu sütuncelerin alt başlık ve üst başlıkları köşeleri pahlı dikdörtgen prizma şeklindedir. Bahsettiğimiz bu her iki kısımda bulunan rumî tepeliği ve rumîlerin düzenlenişleri birbirine benzer şekildedir, fakat gövdesindeki bezemeler daha seyrektir.

Edirne Sultan II. Bayezid Camii'nin minberinin kapı sütunceleri de, sövelerinin dışa bakan yüzeylerinde olup kum saati şekilli alt başlık ve üst başlıklara sahiptir. Bu kum saatlerinin uçlarına mukarnaslar uygulanarak yumuşak bir etki bırakılmıştır. Sütuncelerin burmalı gövdesini, minberin köşkünde de kullanılan yeşil ve beyaz mermerler oluşturmaktadır.

Edirne Süleyman Paşa Camii minberinin ise kapı sövelerinin dış köşelerinde, alt başlık ve üst başlıkları kum saati şekilli olan sütunceleri bulunmaktadır. Bu kum saatlerinin her iki uçlarında da, zencirek deseni, üst kısmındakilerde ise birer rumî tepeliği bulunmaktadır. Sütuncelerin üzerinde kalan izlerden, daha önceden kalemişiyle bezeli olduğu düşünülmektedir.

Son olarak İstanbul Atik Ali Paşa Camii minberinin sütunceleri ise, kapısının dış köşelerinde yer almakta, gövdesi daire planlı ve yüzeyi yivlidir. Gövdelerinin alt, üst ve orta bölümlerinde geçmeler bulunmaktadır. Köşe sütunceleri, dikdörtgen prizma ve kum saati şeklinde iki dizilişten oluşmaktadır.

[360] Apa, "Erken Dönem Osmanlı Selâtin Cami Minberleri", s. 255.

Fotoğraf 98 – Sütunce Uygulamasına Örnek (Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi)

Sütuncesi Bulunmayanlar: İzmir Tire Yavukluoğlu, Edirne Eski, İstanbul Davud Paşa, Amasya Sultan II. Bayezid, Amasya Mehmed Paşa, Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey, Diyarbakır Fatih Paşa ve İstanbul Yavuz Sultan Selim camilerinin minber kapı sövelerinde sütunce bulunmamaktadır.

Saymış olduğumuz bu minberlerden İzmir Tire Yavukluoğlu Camii'nin minber kapısı ise diğerlerinden farklıdır. Yenilenen minber kapısı diğerlerinden farklı olarak ikişer sütun halinde uzanan sövelerden oluşmaktadır.

Aynalıklarına Göre Minber Kapıları: Minberin kapısının aynalık unsuruna gelecek olursak, minberler arasından kitabeliği bulunanlar ve bulunmayanlar şeklinde sınıflandırabiliriz.

Kitabeliği Bulunanlar: Edirne Eski, Edirne Üç Şerefeli, Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa, İstanbul Murad Paşa, Afyon Gedik Ahmed Paşa, Amasya Sultan II. Bayezid, Amasya Mehmed Paşa, Malkara Gazi Ömer Bey, Edirne Sultan II. Bayezid, Edirne Süleyman Paşa, İstanbul Atik Ali, İstanbul Sultan II. Bayezid ve İstanbul Yavuz Sultan Selim camilerinin minber kapı aynalıklarında kitabelikleri mevcuttur.

Bu saymış olduğumuz minberlerden Edirne Eski Camii minberinin kitabe panosunda diğer minberlerde olduğu gibi ayet ya da herhangi bir dini içerikli yazı geçmez, bunun yerine caminin banisi ve yapıldığı yıl zikredilmiştir. Kitabenin Türkçesi şöyledir: "(Bu minber) Büyük sultan, Orhan oğlu Murad oğlu Bayezid oğlu Mehmed -Allah yönetimini ve şerefini ebedi kılsın- günlerinde (yapılmıştır)[361]." Anadolu'da genellikle ahşap kitabelerde gördüğümüz çift katlı oyma tekniğinin, burada mermere uygulanmış bir örneğini görüyoruz[362]. Kitabenin üst satırı kûfî, alt satırı sülüs yazı türü ile yazılmıştır. Müsennâ tarzda yazılan kitabede, isimlerin bulunduğu kısmı sağdan sola istifli iken, diğer kelimeler soldan sağa doğru istiflenmiştir.

[361] Tüfekçioğlu, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, s. 114.

[362] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 94.

Fotoğraf 99 – Kitabeliğe Örnek (Edirne Eski Camii Minberi)

Amasya Mehmed Paşa Camii minberinin kitabe panosu ise diğerlerinden farklı olarak kafesî oyma tekniğinde yapılmıştır. Sülüs hat ile Mü'min Sûresi'nin 16. ayetinden mealen "…Bugün mülk (hükümranlık) kimindir? Tek olan, her şeyi kudret ve hakimiyeti altında tutan Allah'ındır." bölümü yazılıdır.[363] Aynalığın çerçevesini zencirek deseni dolanmakta, içe bakan yüzünde de, yine kafesî oyma tekniği ile yapılmış, ters-düz rumî tepelikleri yer almaktadır. İstanbul Sultan II. Bayezid Camii minberinde de kapının arkasında rumîlerden oluşan bir pano bulunmaktadır.

Son olarak Bergama Ulu Camii'nin kapısında bulunan yazı ise, diğer minberler gibi kapının tepelik kısmının altında bir pano halinde değil de, tepelik kısmında bulunmaktadır. Minberin dilimli olan bu tepeliğinde, müsenna sülüs hattı ile "el-Bakî hüve's-Samed" yazılıdır. Bu tepeliğin alttaki iki diliminde yazıdan arta kalan boşluklar, hatayî ve dilimli yapraklar ile süslenmiştir. (Fotoğraf 95)

[363] *Kur'an-ı Kerim Meâli,* çev. Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, Mü'min 40/16.

Kitabeliği Bulunmayanlar: Kapıları yenilenmiş olan Tire Yavukluoğlu ve İstanbul Davud Paşa camilerinin, ayrıca Diyarbakır Fatih Paşa Camii'nin de kitabe panosu bulunmamaktadır.

Taçlarına Göre Minber Kapıları: Minber kapısının görüntüsünü daha gösterişli ve heybetli bir hâle getiren ve kapının üzerini taçlandıran bir diğer kapı unsuru ise taç kısımlarıdır.

Tacı Rumî Tepelikli Olanlar: Edirne Eski Camii minberinin taç kısmı, ortasında bir tam, yanlarda ise yarım rumî tepeliklerinden oluşmaktadır. Tam rumî tepeliğinin ucu kırılmıştır. Yüzeyi bezemesiz olan bu kısma, minberin kendi zamanından kalma değil, Osmanlı'nın geç dönem resim sanat anlayışının görüldüğü, sepet içerisine güller ve çiçekler resmedilmiştir.

Fotoğraf 100 – Taca Örnek (Edirne Eski Camii Minberi)

Edirne Üç şerefeli Camii'nin de tacının yüzeyi bezemesizdir. Kenarlarında iki yarım rumî tepeliği ve ortada üzerindeki izlerden yeni olduğu anlaşılan tam bir rumî tepeliğinden oluşur. Aynı şekilde Edirne Süleyman Paşa Camii'nin tepeliği de yüzeyi bezemesiz taçlardandır.

Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa, Amasya Sultan II. Bayezid, Malkara Gazi Ömer Bey, İstanbul Sultan II. Bayezid ve İstanbul Yavuz Sultan Selim camilerinin minberleri ise daha gösterişli taca sahiplerdir ve minberlerin bu bölümünün yüzeyleri rumî tepeliği ve rumîlerden oluşmaktadır.

Fotoğraf 101 – Yüzeyi Bezemeli Taca Örnek (İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi)

İstanbul Murad Paşa, Edirne Sultan II. Bayezid ve İstanbul Atik Ali Paşa camilerinin minberi de sade, tek sıralık birer taç kısmına sahiptir.

Fotoğraf 102 - Tek Sıra Taca Örnek (İstanbul Murad Paşa Camii Minberi)

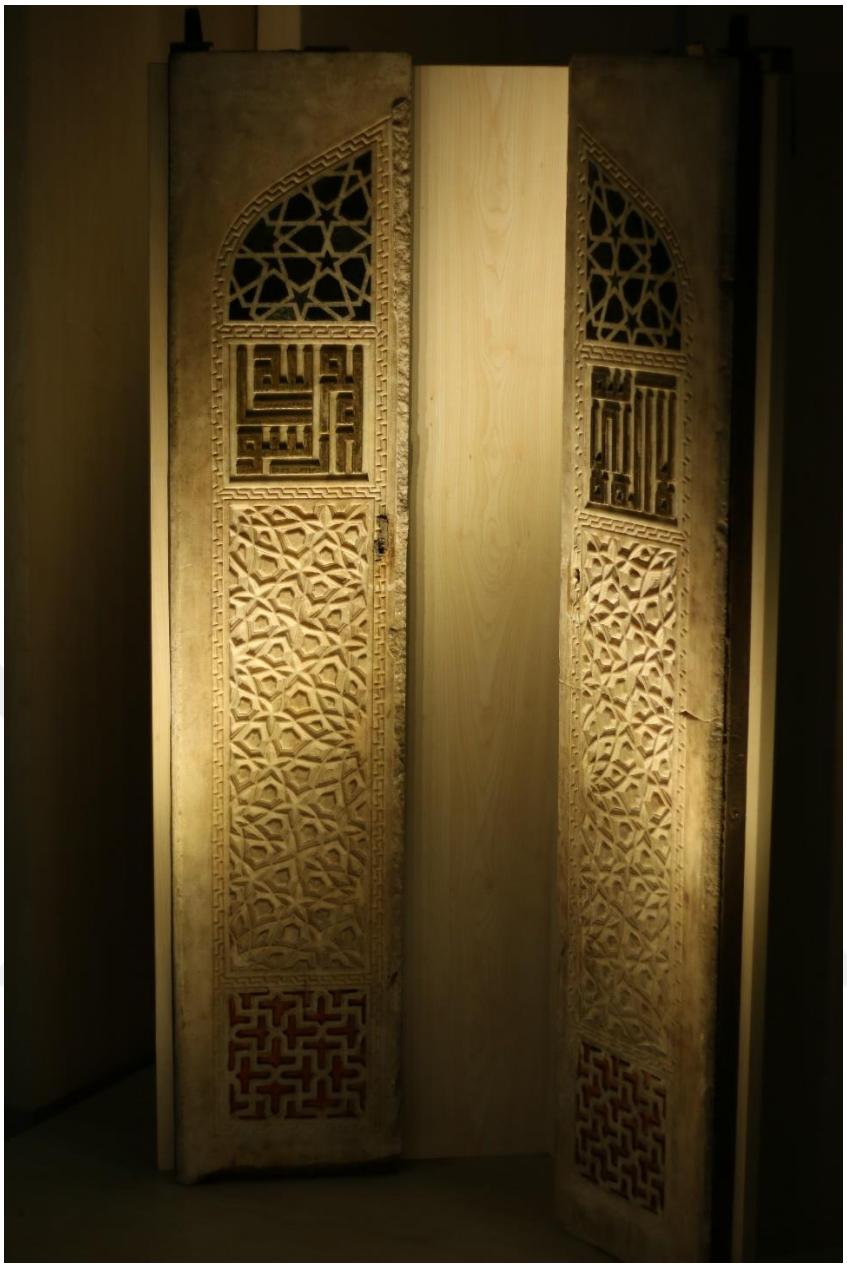
Tacı Rumî Tepelikli ve Yazılı Olan: Bergama Ulu Camii'nin tacı yukarıda bahsetmiş olduğumuz tarzda sülüs hatlı yazılı ve yazıdan arta kalan kısımları da bezemeli olup gösterişli bir tacı vardır. (Fotoğraf 95)

Tacı Güneş Motifli Olan: İstanbul Davud Paşa Camii'nin yenilenen ahşap kapısının üzerinde ise döneminin bir süsleme unsuru, güneşe ve ondan çıkan ışınları andıran bir süsleme ile tepeliği oluşturulmuştur. (Fotoğraf 97)

Tacı Bulunmayanlar: Tire Yavukluoğlu Camii'nin kapı bölümü yenilendiğinden orjinalinde nasıl bir taca sahip olduğunu bilmemekteyiz ve ayrıca günümüzde kapının üzeri şataflı bir mermer parçası ile kapatılmıştır. Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa ve Amasya Mehmed Paşa camilerinin ise kitabe panosunun üzerinde tacı bulunmamaktadır.

Kapı Kanatlarına Göre Minber Kapıları: Konumuz olan Erken Osmanlı dönemi minberleri içerisinde mermer kapı kanatlarına değinecek olursak, kapı kanatları bulunan minberler ve kapı kanatları bulunmayan minberler olarak sınıflandırabiliriz.

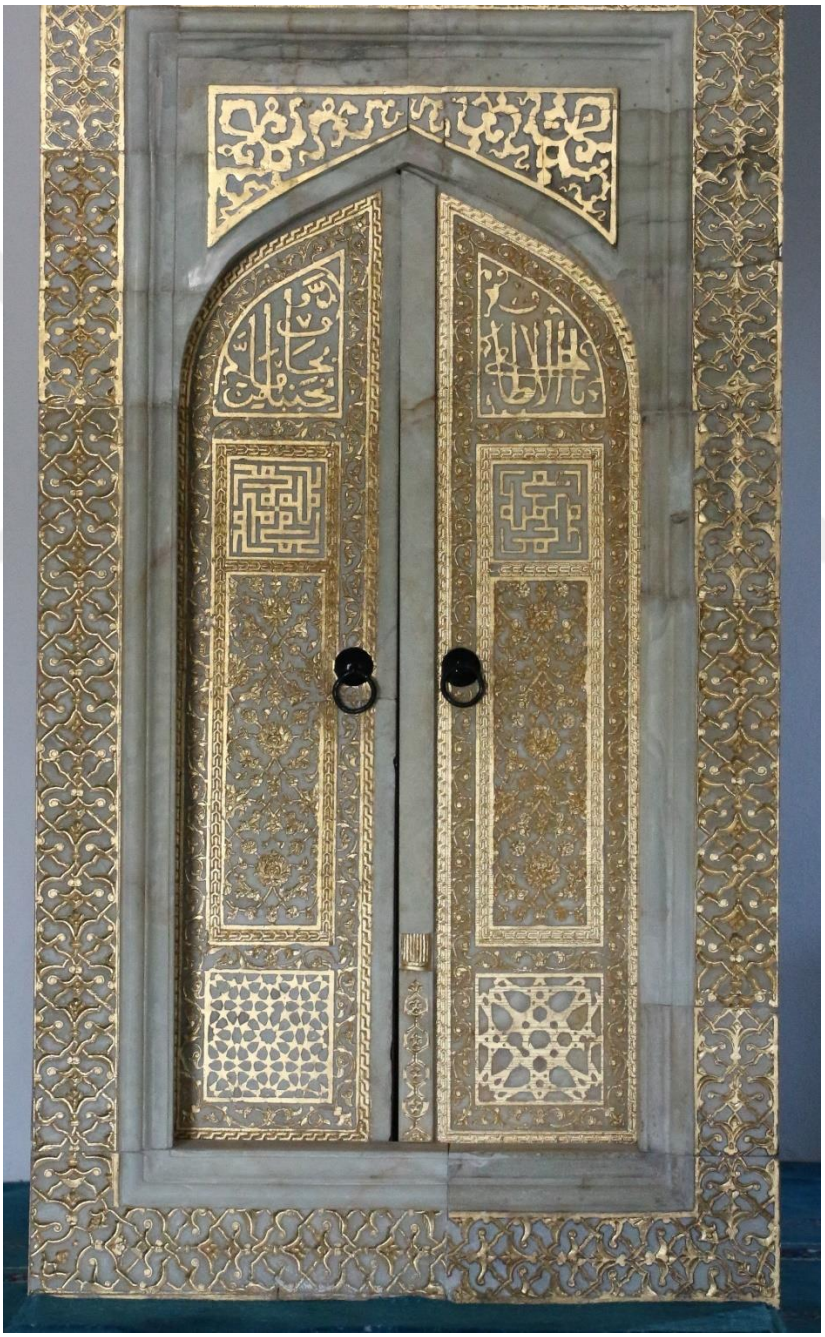
Kapı Kanatları Bulunanlar: Sadece iki minberde kapı kanadı bulunmaktadır. Amasya Mehmed Paşa Camii'nin günümüzdeki mermer kapı kanatları replikadır. Orjinali Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir. Minberin kapı kanatları, ikili zencirek geçmelerinden oluşan bir pervaz ile dört bölüme ayrılarak bezenmiştir. Kapının üst kısmı, kapı açıklığının sivri kemerine uygun gelecek şekilde, on kollu yıldız kompozisyonu ile tezyin edilmiş, alttaki panolarda, "Kelime-i Tevhid" geometrik kûfi hat ile yazılmıştır. Bu yazılı panoların altındaki dikdörtgen uzun panolar ise, dokuz ve on iki kollu yıldızlardan oluşan geometrik bir düzenleme içermekte ve bu yıldız kollarının arasında da altıgen küçük kabartmalar bulunmaktadır. En alttaki panolar ise, geçmeler yapan kırık çizgilerin oluşturduğu bir geometrik düzenleme ile süslenmiştir. Kapı yüzeyinde, motifler beyaz bırakılmış, boşaltılan alanlar ise kırmızı renge boyanmıştır.

Fotoğraf 103 - Mermer Kapı Kanadı Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberinin orijinal kapı kanatları)

Diğer mermer kapı örneğimiz ise Diyarbakır Fatih Paşa Camii'nde bulunmaktadır. Minberin kapısındaki yazılar ve motiflerin hepsi altın yaldız ile boyanmıştır. Kapının süslemelerinin en dışında zencirekli bir pervaz dolanmaktadır. Bu pervazın içerisinde ise, pervazı takip edecek şekilde ilerleyen, kıvrık dallardan oluşan bir bitkisel bezeme bulunmakta ve kapı kanatlarını bölümlere ayırmaktadır. Minberin kapı kanatlarının en üstündeki bölümlerde celî sülüs yazı formuyla yazılmış bir dua bulunmaktadır. Ortadaki iki bölümü ayrıca çevreleyen ve birbirinden ayıran zencerek desenli bir pervaz daha yapılmıştır. Bu ayrılmış

bölümün üstteki panolarında birbirinden farklı makılî yazı formuyla yazılı “Muhammed” yazısı, alttaki panolarında ise yine birbirinden farklı bitkisel kompozisyonlar yer almaktadır. En alttaki panolarda ise ayrı ayrı geometrik kompozisyonlar bulunmaktadır. Diyarbakır Fatih Paşa Camii’nin minber kapı kanatlarının her bölümünde farklı bir düzenleme oluşturulmuştur, hiçbiri diğeriyle aynı değildir. Amasya Mehmed Paşa Camii minber kapı kanatlarının bölümleri ise bu şekilde değil, üstteki “Kelime-i Tevhid” bölümlerinin dışındaki bölümler birbirinin simetrisidir.

Fotoğraf 104 – Mermer Kapı Kanadı Örneği (Diyarbakır Fatih Paşa Camii Minberi)

Kapı Kanatları Bulunmayanlar: İzmir Bergama Ulu, İzmir Tire Yavukluoğlu, Edirne Eski, Edirne Üç Şerefeli, Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa, İstanbul Murad Paşa, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa, İstanbul Davud Paşa, Amasya Sultan II. Bayezid, Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey, Edirne Sultan II. Bayezid, Edirne Süleyman Paşa, İstanbul Atik Ali Paşa, İstanbul Sultan II. Bayezid ve İstanbul Yavuz Sultan Selim camilerinin kapı kanatları bulunmamaktadır. Fakat saymış olduğumuz bu minberlerden Amasya Sultan II. Bayezid Camii'nin minber kapı kanatlarının bulunduğuna dair arşivlerde bilgi verilmektedir[364]. Ancak bizim fotoğrafını çektiğimiz tarihlerde kapı kanatları yerinde mevcut olmadığından kapı kanatları bulunmayanlar kategorisinde bulunmasını daha uygun gördük.

c. Yan Aynalıklarına Göre Minberler

Yan Aynalıkları Sade Olanlar: Minberin gövde bölümünün bir unsuru olan yan aynalıklar Bergama Ulu, Tire Yavukluoğlu, İstanbul Murad Paşa, İstanbul Davud Paşa, Malkara Gazi Ömer Bey ve Diyarbakır Fatih Paşa camilerinin minberlerinde sade olarak düzenlenmişlerdir.

Fotoğraf 105 – Sade Yan Aynalığa Örnek (Diyarbakır Fatih Paşa Camii Minberi)

[364] Dündar, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", s. 139.

Yan Aynalıklarında Kabara Bulunanlar: Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii minberinin yan aynalıklarının, sütunceler kısmında da bahsettiğimiz şekilde orjinalinde bezemeli olduğu düşünülmektedir. Fakat günümüzdeki yan aynalıkların yüzeyinde kenarları bezemeli bir dik üçgenin ortasında bir kabara bulunmaktadır.

Amasya Sultan II. Bayezid Camii minberinin yan aynalığında ise kabartılmış dik üçgenin ortasında geometrik desenli ongen bir şemse ve bu şemsenin merkezinde de bir kabara yer almaktadır.

Fotoğraf 106 – Yan Aynalığında Şemse Bulunan Minbere Örnek (Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi)

İstanbul Atik Ali Paşa Camii minberinin yan aynalıkları da zengin profiller ile çerçevelenmiştir. Doğu cephedeki en içte bulunan dik üçgen oldukça kabartmalı bir şekilde vurgulanmış ve bu kabartmalı dik üçgenin ortasına küre şeklinde bir siyah mermer kakılmış, etrafı ise oyma tekniğinde rumî geçmeler ile bezenmiştir. Dıştaki üçgeni de bir rumî tepeliği fistosu dolanmaktadır. Bu her iki üçgenin arasında bulunan alçak kabartmalı üçgenin ise alt köşelerini yumuşatan kavisleri vardır ve çalışmamızdaki diğer minberlerde böyle bir özelliğe rastlanmamaktadır[365].

Fotoğraf 107 - Yan Aynalığında Mermer Kakılı Minber Örneği (İstanbul Atik Ali Paşa Camii Minberi)

[365] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 167.

Yan Aynalıkları Hafif Oyma Tekniğinde Bezemeli Olanlar: Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii minberinin yan aynalıkları, konumuz içindeki geometrik kompozisyonlu minberlerdendir. Hafif oyma tekniği ile yapılmış kolları iki hattan paralel ilerleyen on iki kollu ve dört kollu yıldızlardan oluşmaktadır.

Amasya Mehmed Paşa Camii'nin minberine baktığımızda, minberin yan aynalıkları iç içe yerleştirilen dik üçgenlerden oluşmaktadır. İçteki dik üçgen, birbirine bağlanarak bitkisel bir kompozisyon oluşturan rumî tepeliği ve rumîlerden oluşmaktadır. Bitkisel kompozisyonlu bu dik üçgeni çevreleyen diğer dik üçgen ise paralel iki hat halinde ilerleyen yarım sekiz kollu yıldızlar ile beş kollu yıldızlardan ve ayrıca çeşitli çokgenlerden oluşan geometrik bir kompozisyondan meydana gelmektedir. İncelediğimiz minberler arasında dış üçgeni geometrik, iç üçgeni bitkisel bezemeli olan tek minberdir.

Fotoğraf 108 - Yan Aynalığı Bezemeli Olan Minbere Örnek (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi)

Edirne Sultan II. Bayezid Camii minberinin yan aynalığında ise bu dik üçgenlerin kompozisyonları tam tersi durumdadır. Dıştaki üçgen, dilimli olan rumî bir pervaz ile yüksek kabartmalı olarak işlenmiştir. İçteki üçgen ise, yine kabartma halinde olup kolları paralel ilerleyen dokuz kollu yıldız ile üçgenin kenarlarında olan yarım on iki kollu yıldızlar ve aralardaki beş kollu yıldızlardan oluşan geometrik bir düzenlemeden oluşmaktadır.

İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii minberinde de yine aynı şekilde, yan aynalıktaki dış üçgen bitkisel bezemeli, iç üçgen ise geometrik kompozisyonlu bir bezemeye sahiptir. Dıştaki dik üçgende, natüralist üslûptaki çiçekler ve kıvrım dallar bulunmaktadır. Ortasında bulunan dik üçgende ise silmeler ile çerçevelenmiş, sekiz kollu yıldızların ve on iki kollu yıldızların çokgenler ve beş kollu yıldızlar ile kesişerek sonsuz bir sistem oluşturduğu bir bezeme bulunmaktadır.

Edirne Süleyman Paşa Camii minberinin yan aynalıklarında bulunan bezemeler ise, minberin yapıldığı tarihe ait olmadığı görüşü hakimdir, çünkü bu kısımda bulunan akantüs yaprakları XIX. yüzyılda kullanılan bir motiftir.

Yan Aynalıkları Her İki Cephede Farklı Bezemeli Olan: Tezimizin asıl konusu olan Edirne Eski Camii, Erken Osmanlı döneminin, cephelerinde farklı süslemeye sahip ilk mermer minberidir. Yan aynalıklarında bulunan motifler yine diğer minberlerde rastlamadığımız şekilde üst üste iki desen kompozisyonundan oluşmaktadır. Minberin doğu yan aynalığındaki bezemeler, bir tam iki yarım yirmi dört kollu yıldızlar, yıldızlara bağlı kırık hatlara sahip çubuklar ve bu geometrik düzenin içindeki rumî geçmeleridir.

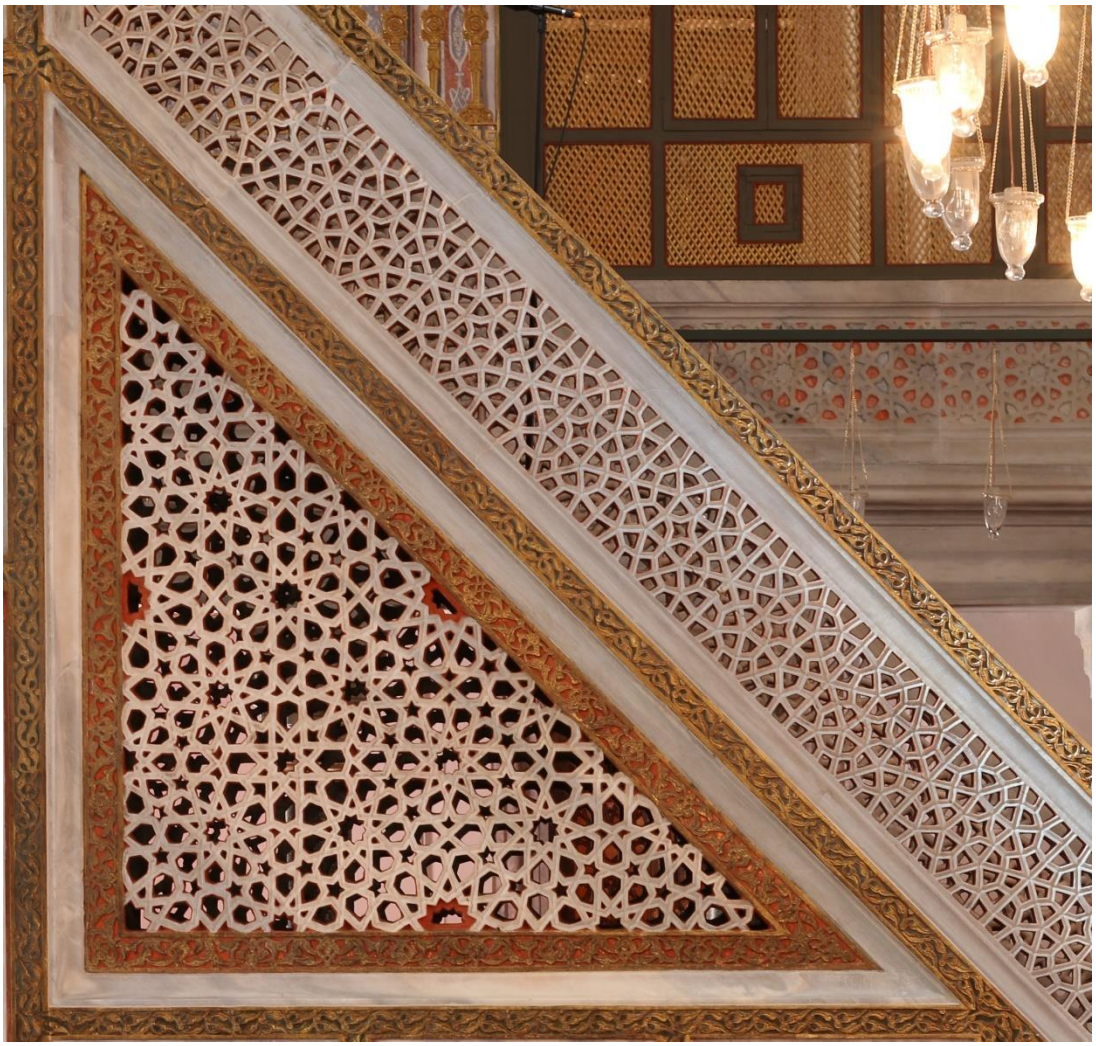
Fotoğraf 109 - Cepheleri Farklı Olan Yan Aynalık Örneği (Edirne Eski Camii Doğu Cephe Yan Aynalığı)

Minberin batı yan aynalığı ise, kolları paralel olan sekiz, on, on iki ve on altı kollu yıldız geçmelerinden oluşan bir düzen vardır ve bu yıldızların kollarının arasında beş kollu yıldızlar yer almaktadır. Yıldız kollarının içleri, rumî tepelikleri ve düğümlü geçmeler ile merkezleri de bitkisel ve geometrik süslemelerle doldurulmuştur.

Fotoğraf 110 - Cepheleri Farklı Olan Yan Aynalık Örneği (Edirne Eski Camii Batı Cephe Yan Aynalığı)

Yan Aynalıkları Kafesî Oyma Tekniğinde Bezemeli Olan: İstanbul Sultan II. Bayezid Camii minberinde de rumî ve bitkisel kompozisyonlardan oluşan bir pervaz dik üçgen şeklinde yan aynalık yüzeyinde dolanmaktadır. Bu pervazın iç kısmında ise kafesî oyma tekniğinde oyularak yapılmış on kollu bir yıldız ve bu yıldızı çevreleyen, altıgenlerin etrafında gelişerek devam eden on adet yıldız ve çokgenlerden meydana gelen geometrik bir kompozisyon oluşturulmuştur. Çalışmamız içerisindeki minberlerden yan aynalıklarında kafesî oyma tekniği kullanılan tek minber İstanbul Sultan II. Bayezid Camii'nin minberidir.

Fotoğraf 111 -Yan Aynalığı Kafesî Oymalı Minber Örneği (İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi)

Yan Aynalığında Açıklık Bulunan: Minber yan aynalığı diğerlerinden farklı olarak düzenlenmiş olan Edirne Üç Şerefeli Camii'nin yan aynalıkları da sadedir fakat diğer

minberlerde geçit bölümünde yer alan açıklık burada geçit bölümüne denk gelen payeden dolayı yan aynalık bölümünde verilmiştir. Konumuz olan erken Osmanlı dönemi minberleri arasında yan aynalığında açıklık bulunan başka bir minber bulunmamaktadır.

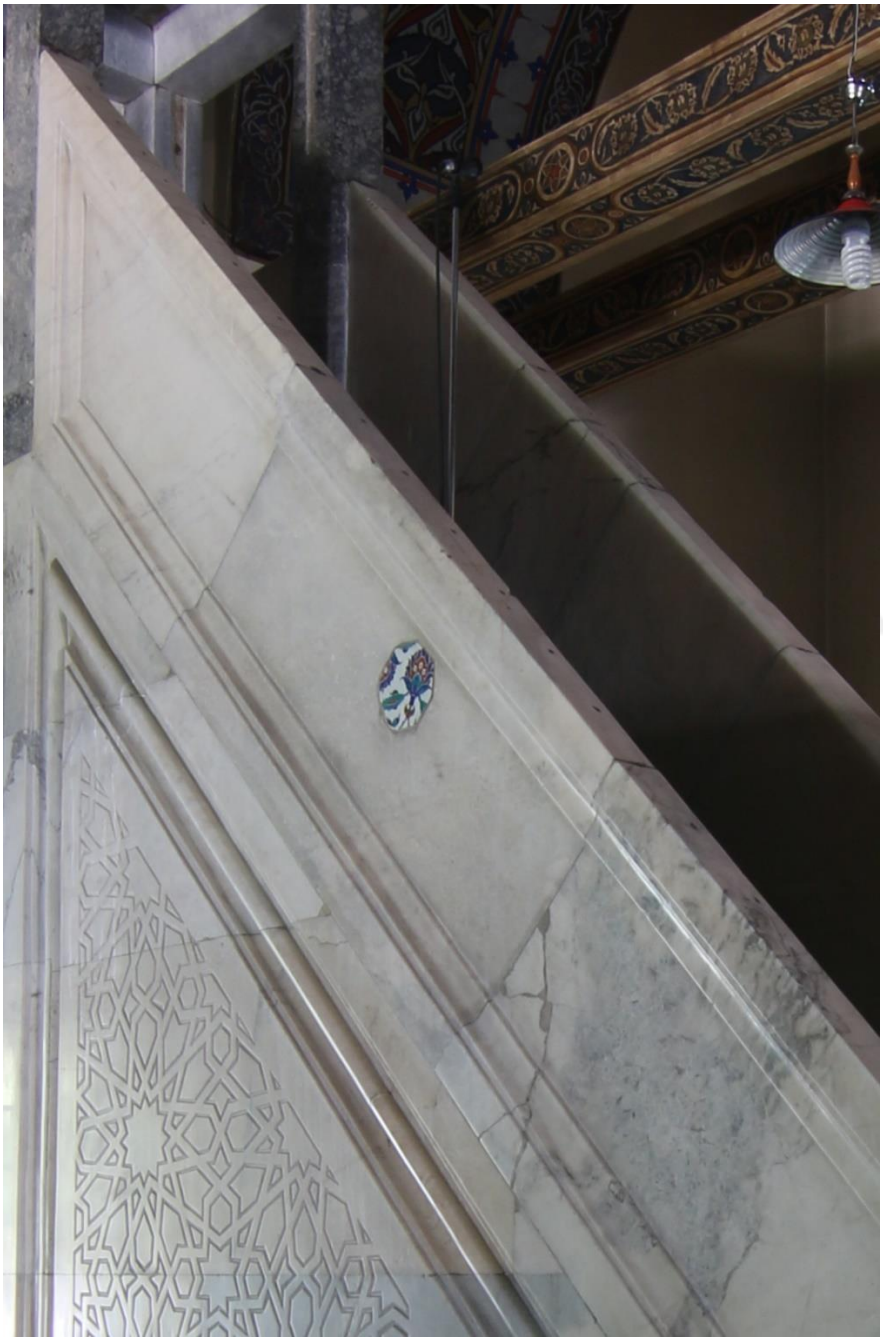
Fotoğraf 112 - Yan Aynalığında Açıklık Bulunan Minber Örneği (Edirne Üç Şerefeli Camii Minberi)

d. Trabzanlarına Göre Minberler

Trabzanları Sade Olanlar: Edirne Üç Şerefeli, İstanbul Murad Paşa, İstanbul Davud Paşa, Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey, Edirne Süleyman Paşa ve İstanbul Atik Ali Paşa camilerinin minber trabzanları bezemesiz olup yüzeyleri sadece silmeler ile çevrelenmişlerdir. Edirne Eski Camii'nin yenilenen günümüz minber trabzanı ise sade olarak saydığımız minber trabzanları arasına girebilir ancak, caminin bir yerinde kırılmış bir şekilde muhafaza edilen asıl

trabzan parçaları incelediğimiz hiçbir minberin trabzanına benzemeyecek bir bitkisel kompozisyona sahip olup oldukça tezyinatlıdır.

Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii ve Amasya Sultan II. Bayezid Camii minberlerinin trabzanları da sadedir fakat Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii minberinin cemaate bakan trabzanının yüzeyinde, sekizgen şekilli bir İznik Çinisi bulunmaktadır.

Fotoğraf 113 - Trabzanları Sade Olan ve Çini Kakılı Olan Minber Örneği (Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi)

Amasya Sultan II. Bayezid Camii minberinin doğu trabzan yüzünde de ongen bir şemse bulunmaktadır.

Trabzanları Kafesî Oyma Tekniğinde Bezemeli Olanlar: Yenilenen Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii minber trabzanları incelediğimiz diğer minber trabzanlarına benzemediği için bunu ayrıca belirtmekte fayda görmekteyiz. Caminin minber trabzanı kafesî oyma tekniğinde, aynı dekoratif şekillerin sıralanmasıyla oluşturulmuştur.

Fotoğraf 114 - Trabzanı Kafesî Oyma Teknikli Minber Örneği (Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberi)

Edirne Sultan II. Bayezid, İstanbul Sultan II. Bayezid ve İstanbul Yavuz Sultan Selim camilerinin minber trabzanları kafesî oyma tekniğinde yapılmış olan geometrik kompozisyonlar ile süslenmişlerdir.

Fotoğraf 115 - Trabzanında Kafesî Oyma Tekniğinde Geometrik Kompozisyon Oluşturulmuş Minber Örneği (İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi)

Amasya Mehmed Paşa Camii ve Diyarbakır Fatih Paşa Camii'nin minber trabzanları ise bitkisel kompozisyonlu minber trabzanları olup her ikisi de kafesî oyma tekniğinde yapılmışlardır.

Fotoğraf 116 - Trabzanında Kafesî Oyma Tekniğinde Bitkisel Kompozisyon Oluşturulmuş Minber Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi)

Trabzanları Kabartma Tekniğinde Bezemeli Olan: Bergama Ulu Camii'nin minber trabzanı kabartma tekniğinde yapılmış olup diğer saymış olduğumuz geometrik desenli minber trabzanlarından bu yönüyle ayrılmaktadır.

Fotoğraf 117 - Trabzanları Kabartma Tekniğinde Bezemeli Olan Minber Örneği (İzmir Bergama Ulu Camii Minberi)

Yan Aynalığı Trabzan Görevinde Olan: Tire Yavukluoğlu Camii minberinin ise şöyle bir özelliği bulunmaktadır. Sade bir şekilde düzenlenerek yenilenmiş olan yan aynalık kısımları oldukça yüksek tutulmuştur ve trabzan görevini de yan aynalıklar görmektedir.

Fotoğraf 118 - Yan Aynalığı Trabzan Görevinde Olan Minber Örneği (İzmir Tire Yavukluoğlu Camii Minberi)

e. Süpürgeliklerine Göre Minberler

Süpürgeliği Bulunanlar: Süpürgelikleri bulunan minberleri, bezemeli ve bezemesiz olarak tasniflersek; Amasya Sultan II. Bayezid, Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey, Edirne Süleyman Paşa, İstanbul Atik Ali Paşa ve İstanbul Yavuz Sultan Selim camilerinin minber süpürgelikleri sade olup silmeler ile çerçevelenmişlerdir.

Fotoğraf 119 - Süpürgeliği Sade Olan Minber Örneği (Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii Minberi)

Tire Yavukluoğlu, Amasya Mehmed Paşa, Edirne Sultan II. Bayezid, İstanbul Sultan II. Bayezid ve Diyarbakır Fatih Paşa camilerinin minber süpürgelikleri ise bezemeli olanlardır.

Fotoğraf 120 - Süpürgeliği Bezemeli Olan Minber Örneği (Diyarbakır Fatih Paşa Camii Minberi)

Tire Yavukluoğlu Camii'nin minber süpürgeliği diğer minberlerin süpürgeliklerinden farklı olarak geçit bölümünün alt kısmına kadar uzatılmış ve mihrap duvarına bitiştirilerek sonlandırılmıştır.

Fotoğraf 121 - Süpürgeliği Güney Duvarına Bitişik Olan Minber Örneği (İzmir Tire Yavukluoğlu Camii Minberi)

Edirne Sultan II. Bayezid Camii ile İstanbul Sultan II. Bayezid Camii minberlerinin süpürgelikleri kafesî oyma tekniğinde tezyin edilmişlerdir.

Fotoğraf 122 - Süpürgeliği Kafesî Oyma Tekniğinde Oyulmuş Minber Örneği (İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi)

Saymış olduğumuz minberler arasında süpürgeliği bulunan minberlerin bu bölümleri bazılarında açık bazılarında kapalı olarak yapılmıştır. Tire Yavukluoğlu Camii minberinin süpürgelikleri kapalıdır. Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey, Edirne Sultan II. Bayezid, İstanbul Atik Ali Paşa, İstanbul Sultan II. Bayezid, Diyarbakır Fatih Paşa ve İstanbul Yavuz Sultan Selim camilerinin minber süpürgelikleri açıklık halindedir. Amasya Sultan II. Bayezid Camii ve Amasya Mehmed Paşa Camii minberlerinin süpürgelikleri ise biri açık biri kapalı formda sıralanmışlardır.

Fotoğraf 123 – Süpürgeliği Biri Açık Biri Kapalı Formda Sıralanan Minber Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi)

Süpürgelikleri Bulunmayanlar: Bergama Ulu, Edirne Eski, Edirne Üç Şerefeli, Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa, İstanbul Murad Paşa, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa ve İstanbul Davud Paşa camilerinin minberlerinde süpürgelik bölümü bulunmamaktadır. Bu minberlerin yan aynalıkları minberin kaidesine kadar geniş tutulmuş ve süpürgelik bölümleri yapılmamıştır.

f. Geçitlerine Göre Minberler

Geçit Açıklığı Bulunanlar: Minberlerin gövde bölümünden geçit kısmı bazı minberlerde açıklık şeklinde bazılarında ise kapalı formdadır. Bergama Ulu, Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa, İstanbul Davud Paşa, Amasya Sultan II. Bayezid, Amasya Mehmed Paşa, Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii, Edirne Sultan II. Bayezid, Edirne Süleyman Paşa, İstanbul Atik Ali Paşa, İstanbul Sultan II. Bayezid, Diyarbakır Fatih Paşa ve İstanbul Yavuz Sultan Selim camilerinin minber geçit kısımları açıklık şeklinde düzenlenmiştir. Saymış olduğumuz bu minberlerin kemerleri ise; sivri, dairevî, pencî, mürekkep ve Bursa kemeri olmak üzere dört çeşittir. Bergama Ulu Camii ve İstanbul Sultan II. Bayezid Camii minberlerinin geçit kemeri sivri kemerli, Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii'nin minberinin geçidi de dairevî kemerlidir. Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa, İstanbul Davud Paşa, Amasya Sultan II. Bayezid, Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey, Diyarbakır Fatih Paşa ve İstanbul Yavuz Sultan Selim camilerinin minber geçitleri ise pencî kemer ile sonlandırılmıştır. Son bir kemer çeşidimiz olan mürekkep kemer ise Amasya Mehmed Paşa Camii'nin minber geçidinde bulunmaktadır. Buradaki tasniften de anlaşılacağı üzere erken Osmanlı döneminin minberlerinin geçit bölümünde pencî kemer oldukça fazla kullanılmıştır.

Fotoğraf 124 - Geçit Açıklığı Sivri Kemerli Olan Minber Örneği (İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi)

Edirne Sultan II. Bayezid Camii'nin minber geçidinde ise şöyle bir özellik söz konusudur. Minberin geçidi silmelerden oluşan pencî bir kemere sahip olup bu kemerin içine ise Bursa kemeri yerleştirilmiştir. Edirne Süleyman Paşa Camii minberinin geçit kemeri de Bursa kemerlidir.

İstanbul Murad Paşa Camii'nin minber geçidiyle alakalı ise daha önceden de belirttiğimiz gibi, öncesinde bu kısmın açık olduğu fakat sonradan buranın kapatıldığı geçidin her iki tarafındaki izlerden anlaşılmaktadır. İstanbul Murad Paşa Camii'nin minberinin içi doldurulan bu geçit kısmının kemeri ise pencî kemerdir.

Fotoğraf 125 - Geçidi Sonradan Kapatılan Minber Örneği (İstanbul Murad Paşa Camii Minberi)

Geçit bölümünün başında tasniflediğimiz camilerden geçit açıklığı bulunan minberlerin kemer koltuklarıyla alakalı bahsedecek olursak; İstanbul Atik Ali Paşa ve İstanbul Yavuz Sultan Selim camilerinin minber geçidinin kemer koltuklarına siyah renkli mermerler kakılmıştır.

Minberin geçit bölümü açıklık şeklinde olan minberlerden Amasya Mehmed Paşa, Edirne Sultan II. Bayezid ve İstanbul Sultan II. Bayezid camilerinin geçit kemer koltukları ise bezemelidir. Amasya Mehmed Paşa Camii'nin mürekkep kemer ile sonlandırılmış minberinin geçit kemer koltukları, kıvrım yaparak birbirlerine birleşen dilimli rumîler ile tezyin edilmiştir. Dekoratif gözükmesi için yapılmış, taşıyıcı herhangi bir işlevi bulunmayan, kemer ayaklarının alt kısmında yer alan konsollar ise, uçları kıvrımlı dilimli rumîler ile süslenmiştir. Minberin geçit açıklığında bulunan kemerin, üç dilimli bir kemer olması da, Osmanlı'da pek uygulanan

bir form değildir. Daha çok Anadolu'nun güneydoğusunda bulunan Artuklu yapılarında göze çarpmaktadır[366].

Edirne Sultan II. Bayezid Camii'nin silmelerden oluşan pencî kemerinin içindeki Bursa kemerli minber geçidi ise yüzeyleri yivlendirilmiş rumî ve yapraklar ile tezyin edilmiş kemer koltuklarına sahiptir.

İstanbul Sultan II. Bayezid Camii minberindeki sivri kemerli geçit açıklığının kemer koltuklarında ise hatayî süslemeler bulunmaktadır. Geçidin içinde kıble duvarına bitişik yerde de bir mihrabiye bulunmaktadır.

Geçit Açıklığı Bulunmayanlar: Konumuz olan minberlerden Tire Yavukluoğlu, Edirne Eski ve Edirne Üç Şerefeli camilerinin geçit bölümleri kapalıdır. Tire Yavukluoğlu Camii minberinin geçit bölümünde sade dikey dikdörtgen kabartma şeklinde bir pano bulunmaktadır.

Edirne Üç Şerefeli Camii'nin ise daha önceden de belirttiğimiz gibi minberinin geçit bölümünün batı tarafı caminin payesine denk geldiği için açıklık yan aynalıklar kısmına kaydırılmıştır. Geçit bölümünde ise silmeler ile çevrili sade bir düzenleme söz konusudur.

Minberlerden son olarak Edirne Eski Camii'nin minberinin geçit bölümünden bahsedecek olursak, minberin her iki cephesinin süslemeleri de birbirinden farklıdır ve yalnızca geçit bölümü ile kaide kısmında bulunan bezemeler aynıdır. Geçit bölümünde dikdörtgen şeklinde bir çökertme içine alınan panoların süslemesini, düğümlerle birbirine bağlanmış büyük daireler, bu dairelerin içerisinde merkezleri dilimli çiçeklerle doldurulmuş on iki kollu yıldızlar ve bu sivri kollu yıldızlardan çıkan rumî kompozisyonlar oluşturmaktadır. Panoların etrafını kuşatan pervazı da rumî geçmelerden oluşmaktadır. Süslemelerin üzeri ise yivlendirilmiştir. Geçit bölümünde yer alan dikdörtgen şeklindeki pano ve yan aynalıkta yer alan yatay çökertme çerçevelerin yeşille ve turuncuyla boyanan zencirekleri, batı tarafındaki gerçek zencirek motiflerinin taklidiyle oluşturulmuştur. Doğu tarafında motifin bulunmayışı, daha önceden de zikretmiş olduğumuz yangın ve depremlerden kaynaklı olabilir[367].

[366] Özbek, "Amasya Mehmet Paşa Camiinin Minberi", s. 150., Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 142.

[367] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 91,92.

Fotoğraf 126 - Geçidi Kapalı Olan Minber Örneği (Edirne Eski Camii Minberi)

Köşk Altı Bölümü Bulunmayanlar: Minberin geçit bölümünün üzerinde bulunan köşk altı bölümü incelemiş olduğumuz bazı minberlerde bulunmakta bazılarında ise bulunmamaktadır. Tire Yavukluoğlu, Edirne Eski, Edirne Üç Şerefeli, Balıkesir Zağanos Paşa ve İstanbul Murad Paşa camilerinin minberlerinde köşk altı bölümü bulunmaz.

Genel olarak baktığımızda konumuz olan mermer minberlerin köşk altı bölümleri olmayanları, tarihsel olarak erken Osmanlı döneminin 1470'li yıllarına kadar gelmektedir. Bu tarihten sonraki mermer minberlerde artık köşk altı bölümü belirgin bir hal almaya başlamıştır.

Köşk Altı Bölümü Bulunanlar: İstanbul Davud Paşa, Amasya Sultan II. Bayezid ve Edirne Süleyman Paşa camilerinin köşk altı bölümünde kare şekilli silmeler ile çevrelenmiş, kabartmalı sade bir pano bulunmaktadır.

İstanbul Atik Ali Paşa Camii minberinin köşk altı panosunda ise silmeler ile sınırlandırılan iç içe geçmiş dikdörtgenler yer almaktadır. En içte bulunan dikdörtgen siyah mermer kakılarak yapılmıştır.

Fotoğraf 127 - Mermer Kakılı Köşk Altı Panosu Örneği (İstanbul Atik Ali Paşa Camii Minberi)

Diyarbakır Fatih Paşa Camii'nin de minberinin köşk altı bölümünde büyük dikey dikdörtgen kabartmalı bir pano ile onun üzerinde yer alan küçük yatay dikdörtgen kabartmalı bir pano bulunmaktadır ve bu panoların yüzeyleri bezemesizdir.

Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa, Amasya Mehmed Paşa ve Edirne Sultan II. Bayezid camilerinin minber köşk altı panoları bezemeli olan minberlerdir.

Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii minberinin köşk altındaki bölümünde dikdörtgen şeklindeki panoda, okunamayacak şekilde tahrip olmuş, kalan izlerden kalem işi tekniğiyle yazıldığı anlaşılan bazı yazılar mevcuttur. Üst kısımdaki yazılar normal şekilde yazılmış olup alt kısımdakiler ise müsenna form uygulanılarak yazılmışlardır.

Amasya Mehmed Paşa Camii minberinin köşk altı bölümünde dilimli kartuş ile sınırlandırılmış yatay dikdörtgen şekilli bir pano yer almaktadır. Bu köşk altı panosunda çapraz

şekilde sapları birbiri ile geçme yaparak kapalı bir form oluşturan iki rumî bulunmaktadır. Rumîlerin tepeliği yapraklar geriye doğru kıvrılmış şekildedir. Böylece ikinci bir rumî tepeliği sapları oluşmaktadır. Yatay eksende ilerleyen bu kompozisyonun yanında bir de dikey eksende ilerleyen dilimli rumîler panonun içini tamamlamaktadır. Pano dışındaki köşeleri de, rumîlerin uçlarından çıkan yarım rumî tepelikler sonlandırmaktadır. Saplar, bir sıra yiv ile vurgulanmış, yaprak yüzeyleri de eğri kesim ile hareketlendirilmiştir. Neredeyse ajurlanmış (şebekeli) bir görüntü veren desenler, zeminden oldukça yüksek bir kabartma ile vurgulanmışlardır. Panonun yer aldığı mermerin yekpare olmadığına dair, derz izlerinden yola çıkarak, panonun yerde yapılıp buraya kakıldığı düşünülmektedir[368].

Fotoğraf 128 - Köşk Altı Panosu Bezemeli Olan Minber Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi)

Edirne Sultan II. Bayezid Camii'nin minber köşk altı panosuna gelecek olursak; dikey dikdörtgen şeklindeki panoda, yüzeyleri yivli kıvrımlı şeritler bulunmaktadır ve bu kıvrımlı şeritlerin arasında da dilimli çiçek motiflerinin tekrarlanarak oluşturulduğu bir kompozisyon tezyin edilmiştir.

Konumuza dahil olan minberlerden henüz zikretmediğimiz Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey, İstanbul Sultan II. Bayezid ve İstanbul Yavuz Sultan Selim camilerinin minber köşk alt bölümleri ise açıklık halinde yapılmışlardır. Bu açıklık, Erken Osmanlı minberleri arasında çok görülmeyen bir özelliktir.

[368] Özbek, "Amasya Mehmet Paşa Camiinin Minberi", s.150, Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 142.

Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey Camii minberinin köşk altı bölümünde, Bursa kemerinden oluşan bir çökertmenin içerisinde mürekkep kemerli bir açıklık bulunmaktadır. Açıklığın batıda bulunan simetrisinde ise, sadece Bursa kemeri bulunmaktadır. Minberin köşk altı panosundaki bu kemerlerin koltuk yüzeyleri ise bezemesizdir.

Aynı şekilde İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii minberinin mürekkep kemerli köşk altı açıklığının kemer koltuk yüzeyleri de sadedir.

Son olarak İstanbul Sultan II. Bayezid Camii'ne gelirsek, bu caminin minber köşk altı panosu da mürekkep kemerli bir açıklığa sahiptir. Fakat kemer koltuk yüzeyleri bezemelidir. Dikdörtgen şeklindeki bu açıklığın kemerinin koltuk yüzeylerinde helezonî kıvrımlar yapan rumîler yer almaktadır.

Fotoğraf 129 - Köşk Altı Panosu Açıklık Şeklinde Olan Minber Örneği (İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi)

g. Köşklerine Göre Minberler

Kemer Çeşitlerine Göre Minber Köşkleri: Minberlerin diğer bir bölümü olan köşk bölümünün ilk olarak kemerleri ve köşkün taşıyıcı ayaklarından bahsedecek olursak, bu kısımlar oldukça çeşitlilik göstermektedir.

Düz Kemerli: Tire Yavukluoğlu, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa, Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey ve Edirne Süleyman Paşa camilerinin minber köşk kemerleri düz kemerdir. Saymış olduğumuz bu minberlerden Tire Yavukluoğlu Camii'nin minber köşkünden geriye sadece köşeleri pahlanmış dörtgen şeklindeki sütunları kalmıştır. Köşkün üzeri yukarıya doğru genişleyen düz bir mermer ile kapatılmıştır.

Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii'nin minber köşkünün üzerini örten mermer parça ve köşkü taşıyan dörtgen şeklindeki ayakları siyah damarlı bir mermerden yapılmış olup sadedir.

Fotoğraf 130 - Köşkü Düz Kemerli Minber Örneği (Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi)

Malkara Gazi Ömer Bey Camii'nin minber köşkünün taşıyıcı ayaklarına da, mukarnaslı pahlar ile yumuşak bir görüntü verilmiştir.

Edirne Süleyman Paşa Camii'nin minber köşkünün taşıyıcı ayakları ise dörtgen şeklinde ve sadedir. Aynı zamanda köşkün bu taşıyıcı ayakları minberin yapıldığı beyaz renk mermer ile yapılmıştır.

Edirne Eski Camii ve İstanbul Davud Paşa Camii minberlerinin köşk kemerlerine baktığımızda ikisi de birbirine oldukça benzeyen dilimli konsollar tarzında kemerleri bulunmaktadır ve ayrıca köşkü taşıyan ayakları da dörtgen şeklinde sade ayaklardır.

Sivri Kemerli: Edirne Sultan II. Bayezid, İstanbul Sultan II. Bayezid ve İstanbul Yavuz Sultan Selim camilerinin minber köşklerine baktığımızda minberlerin bu bölümünün kemerleri sivri kemerdir ve yüzeyleri bezemesizdir. Bu minberlerden Edirne Sultan II. Bayezid Camii minberinin köşkü taşıyan ayakları köşeleri pahlanmış yeşil renkli damarlı bir mermerden yapılmıştır. Ayrıca bu minberin köşk kemerinde diğer minberlerde rastlamadığımız bir özelliği ise, zıvanalı geçmeler ile birbirine kenetlenmiş kıvrımlı yeşil ve beyaz mermerlerden oluşan köşkün oldukça dekoratif sivri kemeridir.

İstanbul Sultan II. Bayezid Camii minberinin köşk ayakları ise köşk kemeri gibi siyah mermerden yapılmış olup, sivri kemerler altın yaldızlı bir silme ile çevrelenmiştir. Köşkün ayaklarında yani sütun başlıklarında ise mukarnas dolgular mevcuttur.

İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii minberinin köşkünü taşıyan ayakları siyah damarlı bir mermerden yapılmıştır. Köşkün ayaklarının yani sütunlarının başlıkları da mukarnas dolguludur. Köşkün sivri formda olan kemeri de minberin yapıldığı beyaz mermerden yapılmıştır.

Fotoğraf 131 - Köşk Kemeri Sivri Kemerli Olan Minber Örneği (İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi)

Bergama Ulu Camii minberinin köşk kemeri ise çökertilmiş sivri kemer içerisinde kaş kemerdir. Köşeleri pahlı, başlıkları mukarnas dolgulu olan taşıyıcı ayaklardan kuzey doğudaki ayağı siyah mermerden, kuzey batı ve güney yönündeki yani mihrap duvarına bitişik olan ayakları ise beyaz damarlı bir mermerden yapılmıştır.

Mürekkep Kemerli: Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa, Amasya Sultan II. Bayezid, Amasya Mehmed Paşa ve Diyarbakır Fatih Paşa camilerinin minber köşklerinin kemeri mürekkep kemerdir. Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii minberinin yenilenen köşk kemerleri aslında üç dilimli (fuslu) kemer formundadır fakat kemerin orta dilimi kaş kemer formuna benzetilmiştir. Bu kemerleri taşıyan sütunların gövdeleri dilimli ve Batılılaşma dönemine ait bir süs unsuru olan korent başlıklıdır.

Amasya Sultan II. Bayezid Camii minberinin köşk kemerlerinin ortası da kaş kemer formunda olup kemer aşağıya doğru kıvrımlar ile inmektedir. Köşk kemeri minberin yapıldığı beyaz mermerden yapılmıştır fakat köşkü taşıyan ayaklar ile köşkü çevreleyen mermer, damarlı siyah dörtgen şekilli bir mermerdir.

Amasya Mehmed Paşa Camii minber köşkünün kemeri de kaş kemerlidir fakat o da aşağıya doğru inen iç bükey ve dış bükey kıvrımlar ile sonlanmaktadır. Amasya Sultan II. Bayezid Camii'nin minber köşkü gibi Amasya Mehmed Paşa'nın minber köşk kemeri, minber gibi beyaz renkli mermerden olup köşkü taşıyan ayaklar ve çevreleyen mermerler de siyah damarlı dörtgen şekilli bir mermerdir.

Fotoğraf 132 - Köşk Kemeri Mürekkep Kemerli Olan Minber Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi)

Diyarbakır Fatih Paşa Camii'nin minber köşk kemeri de yine aynı şekilde kaş kemer formatında başlayıp aşağıya doğru iç bükey ve dış bükey kıvrımlar ile son bulmaktadır. Minberin bahsetmiş olduğumuz bu köşk kısmında üç farklı renkte mermer bulunmaktadır. Köşk kemeri siyah damarlı bir mermerden yapılmıştır. Köşkün taşıyıcı ayaklarından mihrap duvarına bitişik olanları minberin geçit, yan aynalık gibi bölümlerini çevreleyen pembe renkli mermerle

aynıdır. Minber köşkünün taşıyıcı ayaklarından kuzeye bakanları ise beyaz renkli mermerden yapılmış olup bu dört ayağında dörtgen şekilli sade bir formu bulunmaktadır.

Edirne Üç Şerefeli Camii ve İstanbul Murad Paşa Camii minber köşk kemerleri ise birbirine çok benzemektedir. Her ikisinin de kemerinin ortası kaş kemer formuna benzemekte fakat kaş kemer de olduğu gibi kilit taşı noktası birbirine bitişik değil ayrık olarak yapılmıştır. Bu kemerler sonrasında aşağıya doğru iç bükey ve dış bükey kıvrımlar yaparak inmişlerdir. Edirne Üç Şerefeli Camii'nin minber köşkünün kemeri beyaz mermerden yapılmış olup minberin köşkünü taşıyan ayaklarından kuzeye bakanları gri renk tonuna yakın üzerinde mukarnas dolgulu başlıkları olan dörtgen şekilli mermer ayaklardır. İstanbul Murad Paşa Camii'nin minber köşkünün ise minberin yapıldığı beyaz mermerden dörtgen şekilli taşıyıcı ayakları bulunmaktadır.

Pencî Kemerli: Son olarak İstanbul Atik Ali Paşa Camii'nin minber köşk kemerini ele alacak olursak, bu kemer diğer kemerlerden formu ve tezyinatlı olması açısından farklıdır. Köşk bölümü, siyah mermer ile çevrelenmiştir. Köşkün açıklığı beyaz mermerden yapılmış olan pencî kemer ile sınırlandırılmıştır. Kemerin koltuklarında ise kabartmalar halinde rumîler bulunmaktadır.

Köşk Korkuluklarına Göre Minber Köşkleri: Minberlerden köşk korkuluğu bulunanlar, bulunmayanlar ve bulunanlardan ise bezemeli ve sade olanlar diye bir sınıflandırmada bulunduk.

Sade Köşk Korkuluğu Bulunanlar: Edirne Eski Camii'nin minber köşk korkulukları da trabzanları gibi minberin yenilenen bölümlerindendir. Minberin trabzanları gibi köşk korkuluklarının da bezemeli olduğu düşünülen Edirne Eski Camii'nin şimdiki minber köşk korkuluklarının yüzeyinde ise, güneye ve kuzeye bakan kenarları kaş kemerin formuna benzeyen silmeler ile hareketlendirilmiş bir çerçeve bulunmaktadır.

İstanbul Murad Paşa Camii'nin minber köşk korkuluklarının yüzeyi de düzdür, hiçbir oyma veya kabartma işlemi yapılmamıştır.

Edirne Üç Şerefeli, Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa, Amasya Sultan II. Bayezid ve İstanbul Atik Ali Paşa camilerinin minber köşk korkulukları silmeler ile çevrili çökertilmiş dikdörtgen sade bir panodan oluşmaktadır. Yalnızca Amasya Sultan II. Bayezid Camii'nin minber köşk korkuluklarında çökertilmiş dikdörtgen panosunun içerisinde iç içe daire şekilli

bir madalyonu bulunmaktadır. Malkara Gazi Ömer Bey Camii'nin minber köşk korkulukları ise dikey dikdörtgen şeklinde, çökertilmiş silmeli sade bir panodan oluşmaktadırlar.

Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii ve İstanbul Davud Paşa Camii minberlerinin köşk korkulukları ise silmeler ile çevrili çökertilmiş kare şeklindeki sade panolardan oluşmaktadırlar. Edirne Süleyman Paşa Camii'nin minber köşk korkuluklarının yüzeyi de aynı şekilde silmeler ile çevrili çökertilmiş kare şeklindeki bir panodan meydana gelmektedir fakat bu çökertilmiş kare panonun içerisinde bulunan güneş motifinin daha sonraki onarımlarda minbere eklendiği düşünülmektedir.

Bezemeli Köşk Korkuluğu Bulunanlar: Konumuz dahilindeki zikretmediğimiz diğer camilerden Amasya Mehmed Paşa, Edirne Sultan II. Bayezid, İstanbul Sultan II. Bayezid, Diyarbakır Fatih Paşa ve İstanbul Yavuz Sultan Selim camilerinin minber köşk korkulukları bezemeli köşk korkuluklarıdır. Bu zikretmiş olduğumuz beş caminin minberinin ortak yönü de kafesî oyma tekniğinde geometrik bir kompozisyon ile oyulmuş köşk korkuluklarıdır. Her birisinde farklı bir geometrik düzenleme uygulanan köşk korkuluklarını teker teker ele alacağız. Bu minberlerden ilk olarak Amasya Mehmed Paşa Camii'nin minber köşk korkuluğuna değinecek olursak, minberin köşk korkuluğunda bulunan geometrik düzenleme, diğer erken Osmanlı dönemi minberlerinde görülmemektedir. Altıgenlerden meydana gelen altı köşeli yıldızların oluşturduğu geometrik bir kompozisyon ile doldurulmuştur. Dalga kıvrımları şeklindeki rumîlerden oluşan bitkisel bir pervaz ile bu alan çerçevelenmiştir ve korkuluk tutamağı ise, iri rumîlerden oluşmaktadır.

Fotoğraf 133 - Köşk Korkuluğu Kafesî Oyma Tekniğinde Olan Minber Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi)

Edirne Sultan II. Bayezid Camii'nin minber köşk korkuluğu da kafesî oyma tekniğinde yapılmış, on ikigenin içerisinde bulunan bir altıgenin merkezinden çıkan şeritlerden oluşmaktadır.

İstanbul Sultan II. Bayezid Camii'nin minber köşk korkuluğu da yine kafesî oyma tekniğinde uygulanmış olan merkezinde on kollu yıldız ve bunun çevresinde gelişen çokgenlerden oluşmaktadır. Ayrıca köşk korkuluğu panosunun etrafını, trabzanların ve geçit bölümünün etrafını dolaşan rumîli pervazın devamı şeklindeki pervaz da dolanmaktadır.

Diyarbakır Fatih Paşa Camii'nin minber köşk korkuluğu ise kafesî oyma teknikli geometrik düzenleme, minberin batı kapı kapağının alt bölümünde yer alan düzenlemeyle aynıdır. Bu düzenlemede, dört adet beş kollu yıldızın bir araya gelmesi ile ortada bir sekizgen meydana gelmektedir. Bu beş kollu yıldızlar kenarlarda yine beş kollu yıldızlara, köşelerde de tamamlandığında on iki kollu yıldızlar oluşturacak yıldız kesitlerine bağlanmaktadır. Korkuluğun üst kısımları yani korkuluk tutamakları da rumî tepelik dizileri ile son bulmaktadır.

Minber köşk korkuluğuna değineceğimiz son minber olan İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii'nin minber köşk korkuluğu ise yine kafesî oyma tekniğinde yapılmış olup ortasında altı kollu bir yıldızın olduğu daire madalyonlu bir geometrik düzenlemeden oluşmaktadır. Bu düzenlemenin aynısı katlanarak minberin trabzanlarını da oluşturmaktadır.

Köşk Korkuluğu Bulunmayan: Tire Yavukluoğlu Camii'nin minber köşk korkulukları bulunmamaktadır. Orjinalinden süpürgelik, geçit ve köşk taşıyıcı ayakları kalan minberin, restorasyon çalışmaları sırasında yenilenen kısımlarından köşk korkulukları hariç tutulmuş ve bu kısımlar her iki tarafta da boş bırakılmıştır.

Trabzanı Köşk Korkuluğu Olan: Minberlerin köşk kemerleri ve taşıyıcı ayaklarından sonra ele alacağımız kısmı köşk korkuluklarıdır. Konumuz içerisinde tarih olarak ilk minber olan Bergama Ulu Camii'nin minber köşk korkulukları, trabzanlarına göre minberler kısmında da bahsettiğimiz gibi, minberin trabzanlarının devamı şeklindedir. Trabzanların köşk korkuluklarını da kaplayacak şekilde mihrap duvarına kadar uzanmasından dolayı ayrıca bir köşk korkuluğu yapılmamıştır ve bu uygulama Bergama Ulu Camii minberinden başka konumuz olan diğer minberlerde bulunmamaktadır.

Fotoğraf 134 - Trabzanı Köşk Korkuluğu Olan Minber Örneği (İzmir Bergama Ulu Camii Minberi)

Külahlarına Göre Minber Köşkleri: Minberlerin külahları mahrutî külahlı, ehramî külahlı, dilimli kubbeli ve soğan kubbeli olarak sınıflandırılabilir.

Mahrutî Külahlılar: Konumuz içerisindeki minberlerin çoğunluğunun külahları sekizgenden oluşmaktadır. Tire Yavukluoğlu, Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa, İstanbul Murad Paşa, İstanbul Davud Paşa, Amasya Sultan II. Bayezid, Edirne Sultan II. Bayezid, Edirne Süleyman Paşa ve İstanbul Sultan II. Bayezid camilerinin minber külahları sekizgenden oluşmaktadır. Birbirleri içerisinde minberinin külah kasnağı, kasnağının ve külahının yüksekliği ve tezyinatı açısından farklılıklar gösteren bu sekizgen külahlı minberleri tek tek ele alacağız.

İlk zikrettiğimiz minber olan Tire Yavukluoğlu Camii'nin minberinin köşkünün üzerine sekizgen geniş bir kasnak yerleştirilmiş ve sekizgen piramidal bir külah ile sonlanmaktadır. Sonraki onarımlarda yapıldığı bilinen minberin külah ve kasnağının yüzeyleri sadedir.

Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii'nin altın yaldızlı boyamayla hareketlilik kazandırılan minberinin külahı ve külah kasnağı ise tamamen mermerdendir. Sekizgen kasnağın üzerinde külaha geçmeden evvel daraltılmış iki boğum arasında da bulunan sekizgen bir alan bulunmaktadır. Minberin köşkü gibi sonradan yapılan bu kısımların yüzeyleri oyularak, birbirlerine dik bir şekilde bir alttan bir üstten geçen şeritlerin oluşturduğu sepet örgüsüne

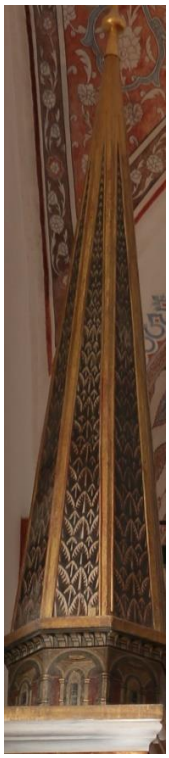
benzeyen motiflerden oluşmaktadır. Yine sekizgen olan minberin külahının her bir yüzeyinde ise altı kollu yıldız kabartmaları bulunmaktadır.

Sekizgen külaha sahip minberlerden dördüncü olarak zikrettiğimiz İstanbul Murad Paşa Camii'nin minber külahı gibi kasnağı da sekizgen olup yüzeyleri bezemesiz ve yeşil boyalıdır.

İstanbul Davud Paşa Camii minberinin sekizgen kasnağa oturan köşk külahı da mahrutî yapılmıştır. Burasının da onarım gördüğü düşünülmektedir.

Amasya Sultan II. Bayezid Camii ve Edirne Sultan II. Bayezid camilerinin minber külahları ise üzerlerindeki kalemişleri ile birbirlerine benzemektedirler. Her iki minberinde külah kasnağı yüksek tutulmuştur. Edirne Sultan II. Bayezid Camii'nin külah kasnağı bezemesizdir fakat Amasya Sultan II. Bayezid Camii minberinin külah kasnağının her bir yüzünde silmeler ile çevrili birer dikdörtgen pano bulunmaktadır. Her birinde Bursa kemeri bulunur fakat kemer içleri açık değil, çökertilmiştir. Bu çökertilen alanların ortasında ise, minberin köşk korkuluğunda da bulunan iç içe geçmiş iki adet kabartma daireler yer almaktadır.

İstanbul Sultan II. Bayezid Camii minberinin külahı da sekizgen bir kasnağa oturmaktadır. Bu kasnağın ve piramidal gövdeli külahın üzeri ise kalemişleri ile süslenmiştir.

Fotoğraf 135 - Mahrutî Külahlı Minber Örneği (İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi)

Edirne Süleyman Paşa Camii'nin ise muhtemel olarak sonradan yapılmış olan sekizgen külahı ve alçak tutulmuş bir sekizgen külah kasnağı bulunmaktadır. Bu kısımların üzeri ise sarı ve kiremit rengi ile boyanmıştır.

Edirne Eski Camii ve İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii minberlerinin ise külah kasnakları ve külahları on ikigendir. Edirne Eski Camii minberinin piramidal bir şekilde yükselen külahı ve külah kasnağı, tahminen onarımlar ile yenilenmiştir ve üzerlerinde Osmanlı geç dönem kalem işi süslemeler görülmektedir. İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii'nin de on ikigen kasnak üzerine oturan külahı piramidal bir şekilde yükselmektedir. Kasnak ile külah arasında ise mukarnas dizisi ve dendanlar bulunmaktadır.

Ehramî (Piramidal) Külahlılar: Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa, Bergama Ulu, Edirne Üç Şerefeli ve Tekirdağ Malkara Gazi Ömer Bey camilerinin minber külahları ehramî külahlıdır. Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii'nin minberinin mermerden yapılmış olan külah kısmı, üzerindeki üçgenleri ile Tekirdağ Malkara'daki Gazi Ömer Bey Camii minberinin külahına benzemektedir. Diğer erken dönem Osmanlı minberlerinin hiçbirisinde rastlanmayan bir uygulama, Gedik Ahmed Paşa Camii minberinin külahında göze çarpmaktadır. Köşk külahının kasnağının alt kısmından başlayan üçgenler, köşk tavanına bağlanırlar ve bu uygulama içinde bulunduğu dönem için bir yenilik arz etmektedir. Gedik Ahmed Paşa Camii'nin minberinin piramit şeklinde başlayıp konik şeklinde sonlanan külahına karşılık Malkara Gazi Ömer Bey Camii minberinin sekizgen bir kasnağın üzerine oturtulan külahının da alt kısmında kuşak şeklinde ilerleyen Türk üçgenleri bulunmaktadır; buranın üzerinde de baklava şeklindeki motifler sıralanmaktadır.

Fotoğraf 136 - Ehramî Külahlı Minber Örneği (Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi)

Edirne Üç Şerefeli Camii minberinin sekizgen piramidal şekilli külahı ise, Osmanlı'nın geç dönem resim sanatının özelliklerine sahip kalem işleriyle bezelidir ve bu külahın kasnağının da görülebilen her bir yüzü, üçgen unsurlar ile dolgulandırılmıştır. Bergama Ulu Camii minberinin üzeri de dörtgen bir ehramî külah ile kapatılmıştır.

Dilimli Kubbeliler: Zikretmiş olduğumuz bu minberlerden İstanbul Atik Ali Paşa Camii'nin minberini ele alacak olursak, bu minberin kasnağı diğer saydığımız minberler gibi sekizgenden oluşmaktadır. Fakat kasnağın üzerinde diğerlerinde olduğu gibi külah değil dilimli bir kubbesi bulunmaktadır.

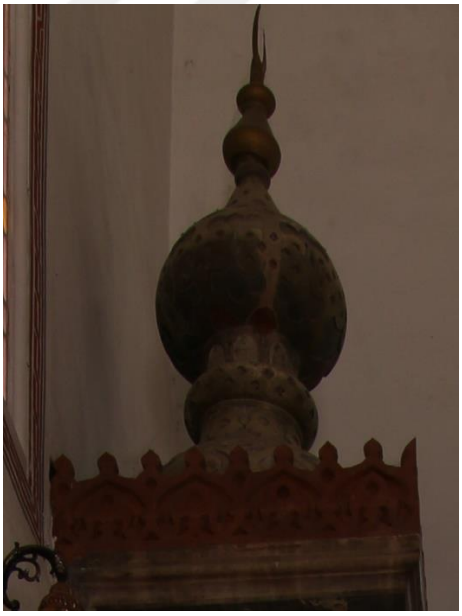
Fotoğraf 137 - Dilimli Kubbeli Minber Örneği (İstanbul Atik Ali Paşa Camii Minberi)

Diyarbakır Fatih Paşa Camii'nin minberinin bu kısmı ahşaptan yapılmıştır. Minberin köşküyle aynı ölçülerde olan dörtgen bir kasnak üzerine yine bir kasnak oturtulmuştur. Bu ikinci kasnak sekizgen olup üzeri yine ahşaptan dilimli bir kubbe ile kapatılmıştır. Üzeri kafesî oyma tekniğinde oyularak geometrik bir düzenleme ile süslenmiştir.

Fotoğraf 138 - Ahşaptan Dilimli Kubbeli Minber Örneği (Diyarbakır Fatih Paşa Camii Minberi)

Soğan Kubbeli: Konumuz olan minberler arasından son olarak zikredeceğimiz minber, Amasya Mehmed Paşa Camii'nin minber kubbesidir. Diğer minberlerin külahından veya kubbesinden son derece farklı olan Amasya Mehmed Paşa Camii'nin minberinin silindir şekilli bir kasnağa oturan köşk kubbesi, soğan şekilli bir kubbedir. Kasnağında bezemeli bir bilezik bulunmakta, kubbenin üzeri ise düğümlü geçme motifleri ile süslüdür. Köşkün içinde güney duvarında ise, kaş kemerden oluşan bir çökertme bulunmaktadır. Bu çökertmenin yüzeyi, muhtemelen sonradan yapılan, kırık hatlı çizgiler ile kolları iki hattan paralel ilerleyen on kollu yıldızlardan meydana gelmektedir. Ayrıca minberin başka kısımlarında bulunan bazı dekoratif uygulamalarından da yola çıkarak, minberi yapan ustanın, Şam ve çevresini tanıyan bir sanatçı olabileceği düşünülmektedir. Minberdeki güney etkileri, dikkatimizi ilk olarak bu soğan şekilli kubbeciğinde ve üzerindeki düğüm motiflerinde çekmektedir[369]. Güney toplumlarında soğan şekilli kubbeciklere örneğin; Tolunoğlu Ahmed Camii'nin ahşap minberinde, Kahire'deki Abdü'l-Gani Medresesi'nin ahşap minberinde, Kahire Ferec Hankâhı'nın doğu türbesinde bulunan taş minberinde ve yine Kahire'deki Sultan Kayıtbay Camii'nin ahşap minberinde rastlamaktayız. Ayrıca, zikredilen bu Kahire minberlerinde kubbecikler silindir biçimindeki kasnağa oturur ve köşkün saçak hizasında da palmetlerin sıralandığı görülmektedir. Bu örneklerin Kahire şehrinden olması da, bize Mısır etkilerini düşündürmektedir[370].

Fotoğraf 139 - Soğan Kubbeli Minber Örneği (Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi)

[369] Özbek, "Amasya Mehmet Paşa Camiinin Minberi", s. 153.

[370] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 145, 146.

Alemlerine Göre Minber Köşkleri: Konumuz dahilindeki minberlerden çoğunluğunun alemi hilâl ile sonlanmaktadır. Diyarbakır Fatih Paşa Camii'nin daha sonraki onarımlarda yapılan minber kubbesi gibi alemi de ahşaptandır ve düz silindirik bir çubuk şeklinde yapılıp bırakılmıştır.

Alemlerinde Yazı Bulunanlar: Minberlerimiz arasında farklılık gösteren özellikle iki alemimiz mevcuttur. Bu alemler Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii'nin ve Malkara Gazi Ömer Bey Camii'nin minberlerine aittir. Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii minberinin alemi pirinçten yapılma olup, boğumlu bir gövdeye sahiptir. Alemin en üst kısmında yer alan madalyonda sülüs hat ile yazılı, tamamen oyularak yapılmış ve madalyonun iç kenarlarına ve rumîlere tutturulmuş "Ya Allah"," Allah" yazıları yer almaktadır.

Fotoğraf 140 – Aleminde Yazı Bulunan Minber Örneği (Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi)

Malkara Gazi Ömer Bey Camii'nin minberi ise döneminin en farklı alemine sahiptir. Madalyon şeklindeki pirinçten yapıldığı düşünülen alem, ahşap bir kaideye tutturulmuştur ve kafes oyma tekniği ile yazılmış olan sülüs hatlı yazı kuşakları, iç içe yerleştirilerek iki madalyonun da içini dolaşmaktadırlar. Bazen rumîlere bağlanarak hoş bir görüntü oluşturan yazılardan içteki madalyondaki ilk iki satırdaki harfler, diğerlerine göre daha kalın

yazılmışlardır. İç madalyon üç kısma ayrılmış olup; burada "Muhammed", "Ali" yazıları bulunmakta, alt kısmında da "Ebubekir", "Ömer", "Osman" ve "Ali" isimleri yer almaktadır. Dış madalyonda ise, "Kelime-i Tevhîd" ile bazı yazılar bulunmaktadır[371]. (Fotoğraf 75)

B. Sonuç

Arapça'daki *nebr* fiilinden türetilen *minber* kelimesi sözlükte "yükselme, yükseltme", "kademe kademe yükselerek çıkılan yer" manalarına gelmektedir. Minber terim olarak da, "Camilerde hatibin çıkarak hutbe okuduğu, kapısı, merdiveni ve en üst yerinde oturulacak sahanlığı olan yer" manasında kısaca tanımlanabilir. Creswell, VI. yüzyıl kazılarında ortaya çıkarılan Sakkara Apa Jeremias Manastırı'nın bugün Mısır Müzesi'nde bulunan ambonunun minberlerin bir prototipi olduğunu söylemektedir. Creswell gibi bazı araştırmacılar da Doğu Hristiyan kiliselerinde kullanılan ambonların minberin şeklen oluşumunda bir katkısı olabileceğini düşünmüşlerdir.

Minberin oluşumundan önce, Hz. Muhammed'in (sav) bir hurma kütüğüne yaslanarak hutbelerini irad ettiği, halka buradan duyurularını yaptığı bilinmektedir. Daha sonrasında ise Peygamber (sav) için üç basamaklı ılgın ağacından yapılan minber, ilk minber olarak kabul görmüştür. Hz. Muhammed'den (sav) sonra başa geçen Hz. Ebubekir (ra), peygamberin minberi üzerine çıkarak halktan biat aldığı için minbere dinî fonksiyonunun yanında siyasî bir anlam da yüklenmiştir. Bu yüzden halifeler için çok önemli bir anlam teşkil eden peygamber minberine halifelerin emriyle bazı eklentiler yapılarak, minber kullanılmaya devam edilmiştir. Özellikle Emevi döneminin sonları ile Abbasi döneminin başlarında camilere minber yapma geleneği başlamıştır. Böylelikle hem siyasî hem de dinî amaçlı olan minber, cami litürjisindeki yerini almaya başlamıştır.

Minberlerin tasarımı açısından, Anadolu Selçuklu dönemi minberleri ile Beylikler dönemi minberleri arasında büyük bir fark bulunmamakla beraber Selçuklu minberlerindeki anlayış devam ettirilmiştir. Konumuz dahilinde bulunan, Osmanlı'nın erken dönem minberleri de başlangıçta Selçuklu geleneğini devam ettirmiştir. Anadolu Selçuklu ustaları, özellikle taçkapılarda sergiledikleri taşa dayalı mimarî ve mimarî süslemeleri ile öne çıksalar da minberlerde genel itibariyle hep ahşap malzemeyi tercih etmişlerdir. Taş işçiliğinde yapıların üzerinde çok güzel işçilikler ortaya konulmuştur fakat bu dönemde minberlerin ahşaptan olması

[371] Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, s. 153.

bir gelenek halini almıştır. Anadolu Selçuklu'dan günümüze ulaşan tek taş minber ise, Niğde Alaaddin Camii'nin minberi olmuştur. Osmanlı'nın beylik olmaktan imparatorluk olma yolundaki sürecini kapsayan 1300 ve 1520 yılları arası, minberlerin git gide ahşap yerine taştan inşa edildiği bir dönemi oluşturmaktadır. Taşın daha dayanıklı ve imparatorluk ihtişamına yakışan zengin görünüşlü bir malzeme olması, ayrıca Türkler'inde Anadolu'ya ayak basmalarından bu yana taş ustalığında kendilerini ilerletmeleri ile Osmanlı'nın klasik dönemine kadar taş minberler, XIV. ve XV. yüzyıllar arası bir gelişim göstermişlerdir. XVI. yüzyıldan sonra Mimar Sinan ile taş minberler, Osmanlı'nın klasik mimarî üslûbuna bürünmüşlerdir. Selçuklu geleneğini devam ettirse de Erken Osmanlı dönemi minberleri arasından kendine has özellikleri bulunan minberlerde çıkmıştır. Konumuzun asıl gayesi olan Edirne Eski Camii minberi ile Amasya Mehmed Paşa Camii minberi tezyinatı açısından Osmanlı'nın erken devir minberleri arasından sıyrılmaktadırlar. Bu minberler tasarımları açısından kendilerinden önceki minberlere de kendilerinden sonraki minberlere de benzememektedirler.

Çalışmamız, Osmanlı'nın erken devri olarak 1300 ile 1520 tarihleri arasındaki taş minberlerini ve bu minberlerin özellikle tezyinatını kapsamaktadır. Belirtmiş olduğumuz tarihler arasında inşa edilmiş camilerden minberi fazlaca bozulmadan günümüze gelebilmiş taş minberleri çalışmamızda ele almaya çalıştık. Konumuz dahilindeki minberler toplamda 17 tane idi. Tezimizdeki asıl amaç, Edirne Eski ve Amasya Mehmed Paşa camilerinin minberlerindeki motiflerin bugüne kadar yapılmamış olan çözümlemesi üzerineydi. Bu her iki minberin de tezyinat açısından çok zengin olması, taş işçiliğinde Osmanlı'nın erken dönem minberleri arasından sıyrılmaları nedeniyle çalışmamızda bu minberler üzerine daha çok yoğunlaştık ve motifleri üzerinde oldukça çalıştık. Var olan çalışmaları sadece fotoğraflar ile geçiştirilen Edirne Eski Camii minberinin, her bir motifi üzerinde hususiyetle durarak minberi ile alakalı bugüne kadar yapılmamış bir tezyinat çalışması ortaya koyduk. Aynı şekilde Amasya Mehmed Paşa Camii minberinin de motifleri üzerinde aynı incelemeleri yapıp, motif çözümlemeleri üzerinde çalıştık. Tezimizi, çoğunluğu sade silmelerden oluşan minberler oluştursa da tezyinatlı olan minberlerin motif çözümlemeleri üzerinde pandemi sürecinden dolayı istediğimiz şekilde duramadık. Ancak tezimizin asıl bel kemiğini oluşturan Edirne Eski Camii ile Amasya Mehmed Paşa Camii minberlerinin motif çözümlemelerini istediğimiz şekilde yapmaya muvaffak olup tezimize yerleştirdik.

Erken Osmanlı dönemi minberleri kısaca, Anadolu Selçuklu geleneğini devam ettirse de Anadolu Selçuklu'da genel bir kabul görmüş ahşap minberlerin yavaştan taş minberlere

döndüğü bir dönemi kapsamaktadır. Osmanlı, klasik dönemine gelene kadar cami mimarisinde belli bir gelişim göstermiş ve merkezî plan şemasını oturtmak asıl gayesi olmuştur. Bu gelişim süreci esnasında minberler de, Osmanlı'nın erken döneminin ilk başlarında var olan minber geleneğini devam ettirmiş fakat sonrasında mimaride olduğu gibi hem tasarım hem de tezyinat açısından klasik dediğimiz kendi üslûbunu oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

ACAR, Abdurrahman, "Minber-i Nebî Hakkında Bazı Notlar", *Diyanet İlmi Dergi,* Peygamberimiz Hz. Muhammed (SAV) Özel Sayısı, 2. Baskı, Ankara: 2003.

AKÖZ, Alaaddin ve YÖRÜK, Doğan "H. 1002/M. 1594 Tarihli Bir Vakıf Defterine Göre Edirne'deki Sultan II. Bayezid Camii ve İmareti Evkafı", Konya: *Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* Sayı:16, 2004.

APA, Gülay, "Erken Dönem Osmanlı Selâtin Cami Minberleri", *İstem,* Yıl: 6, Sayı: 11, Ankara: 2008.

ARSEVEN, Celal Esat, "Minber", *Sanat Ansiklopedisi*, Cilt: 3, İstanbul: 1966.

ARSEVEN, Celal Esat, *Türk Sanatı Tarihi,* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

ASLANAPA, Oktay, *Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1965.

ASLANAPA, Oktay, *Edirne'de Türk Mimarisinin Gelişmesi,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1965.

ASLANAPA, Oktay, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Sanat Tarihi Enstitüsü:6, 1949.

ASLANAPA, Oktay, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul**:** İnkilap 2.Baskı, 2004.

ASLANOĞLU, İnci, *Tire'de Camiler ve Üç Mescit,* Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, 1978.

ATAKAN, Sibel, "II. Bayezid Dönemi Cami ve Mescidlerinde (Tokat-Amasya-Edirne-İstanbul) Mimari Süsleme Programı", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

AYDOĞAN İŞLER, Nesrin, "2. Bayezid Dönemi İstanbul Cami ve Mescitleri", Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

AYVERDİ ve YÜKSEL, İ. Aydın, *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Enstitüsü, No:72, 1976.

AYVERDİ, E. Hakkı, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri,* İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1966.

AYVERDİ, E. Hakkı, *Osmanlı Mi'marisinde Çelebi ve Sultan Murad Devri*, 2.baskı, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1989.

AYVERDİ, E. Hakkı, *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1989.

BAŞ, Gülsen, *Diyarbakır'daki İslam Dönemi Mimari Yapılarında Süsleme,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, IV/A-2-1.9. Dizi, Sayı: 2, 2013.

BAYATLI, Osman, *Bergama Tarihinde Türk İslâm Eserleri,* İstanbul: Anıl Matbaası, 1956.

BAYKAL, Kazım, "Fatih Paşa Camii ve Minareler", *Karacadağ*, Sayı: 5, Cilt: 1, Diyarbakır: 1938.

BAYRAKAL, Sedat, "Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camisi Minber Kapısının Düşündürdükleri", *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı:XVI/I, Nisan, 2007.

BAYRAKAL, Sedat, *Edirne'deki Tek Kubbeli Camiler,* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 2001.

BAYRAKAL, Sedat, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, İstanbul: Gökkubbe, 2008.

BERKİ, Ali Himmet *"İslâmda Vakıf, Zağanus Paşa ve Zevcesi Nefise Hatun Vakfiyeleri", Vakıflar Dergisi,* IV, Ankara: 1958.

BEYSANOĞLU, Şevket, *Anıtları ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi,* Diyarbakır: Diyarbakır Belediyesi Yayınları, No 1, Cilt: 2, 1990.

BEYSANOĞLU, Şevket, *Kısaltılmış Diyarbakır Tarihi ve Abideleri,* Diyarbakır: Diyarbakırı Tanıtma Derneği, 1963.

BORAN, Ali ve ERDAL, Zekai "Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Cami ve Mescidleri", *Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi*, Diyarbakır: 2011.

BOZKURT, Nebi, "Minber", *DİA*, İstanbul: 2005, XXX.

CAN, Mesut, "Tarihte Minbere Yüklenen Sembolik ve Terminolojik Anlamlar Üzerine Bazı Tespitler", *Bilimname*, XXXIX/3, 2019.

CAN, Yılmaz "Minberin Cami Mimarisine Katılımı", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VIII, Sayı: 3, 2008.

CEZAR, Mustafa, *Osmanlı Başkenti İstanbul*, İstanbul: Eğitim Kültür ve Araştırma Vakfı, 2002.

ÇAM, Nusret, *İslâm'da Sanat Sanatta İslâm*, Ankara: Akçağ Yayınları, 6. Baskı, 2016.

ÇİÇEK AKÇIL, Nesrin, "Edirne Eskicamii", *DİA*, İstanbul: 2012, XLII.

CİDA, İsa, "İstanbul Bayezid Camii Taş Süslemeleri", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2005.

DEMİRCANLI, Yüksel Yoldaş, *İstanbul Mimarisi İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi,* Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

DEMİRİZ, Yıldız, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme I Erken Devir (1300- 1453),* İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.

DOĞANAY, Aziz, *Mimarî ve Tezyinî Unsurlarıyla Câmi,* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.

DOĞANAY, Aziz, *Osmanlı Tezyinatı, Klasik Devir İstanbul Hanedan Türbeleri,* İstanbul: Klasik Yayınları, İkinci Basım, 2011.

DÜNDAR, Abdülkadir, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", *A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XLIV/2, Ankara: 2003.

EL-KETTÂNÎ, Muhammed Abdülhay, *Et-Terâtîbu'l-İdâriyye, Hz. Peygamber'in Yönetimi,* çev. Ahmet Özel, İstanbul, 1990, c. 1.

ERDOĞAN, Muzaffer, "Osmanlı Devrinde Anadolu Camilerinde Restorasyon Faaliyetleri", *Vakıflar Dergisi*, VII, İstanbul: 1968.

EREN, Muharrem, *Zağnos Paşa,* Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, 1994.

EREN, Muharrem, *Mutasarrıf Ömer Ali Bey,* Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, 1993.

ERSOY, Bozkurt, "Bergama Ulu Camii", *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, IV, İzmir: 1988.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, çev. Mümin Çevik, Cilt: 9, İstanbul: 1984.

EYİCE, Semavi, "Atik Ali Paşa Camii'nin Türk Mimari Tarihindeki Yeri", *İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi Tarih Dergisi*, XIV/19, İstanbul: 1964.

EYİCE, Semavi, "Beyazıt II Camii ve Külliyesi", *DİA*, Cilt: 6, İstanbul: 1992.

EYİCE, Semavi, "Beyazıt II Camii ve Külliyesi", *DİA*, İstanbul: VI, 1992.

EYİCE, Semavi, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt: 3, 1994.

Fâtih Câmileri ve Diğer Târihî Eserler, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Fâtih Şubesi, 1991.

GOODWİN, Godfrey, *Osmanlı Mimarlığı Tarihi,* çev. Müfit Günay, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, Birinci Baskı, 2012.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib, *Edirne ve Paşa Livası,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:508, 1952.

GÖZTEPE, Tarık Mümtaz, *Ulu Câmiler Dînî Abideler*, İstanbul: Bedir Yayınevi, 1973.

GÜNKUT, Bedri, *Diyarbekir Tarihi*, Diyarbakır: Diyarbekir Halkevi, 1937.

İLHAN, M. Mehdi, *Amid (Diyarbakır) 1518 Tarihli Defter-i Mufassal*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIV. Dizi, Sayı 10, 2000.

İLHAN, M. Mehdi, *Atatürk ve Diyarbakır,* Diyarbakır: Diyarbakır Üniversitesi 100. Yıl Yayını, 1981.

İŞLİ, E.Nedret ve KOZ, M.Sabri, *Edirne: Serhattaki Payitaht,* İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 1.Baskı, Kasım 1998.

KARADEMİR, Murat, "Afyon Gedik Ahmet Paşa Cami Taçkapısı", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2017.

KARAHASAN, Ponsu, "İstanbul Sultan Selim Camii Hakkında", *Sanat Tarihi Yıllığı*, Cilt, Sayı 1, 1965.

KARAKAYA, Enis, "Gazi Ömer Bey Camii ve Türbesi", *DİA*, Ankara: Ek-1, 2020.

KARAMAĞARALI, Beyhan, "Edirne Eski Camiin Kitabeleri ve Mimarimizdeki Yeri", *Vakıflar Dergisi*, Sayı:IX, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2006.

KARAMAĞARALI, Haluk, "Anadolu'da Beylikler Devri Minberleri", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1955.

KESKİN, Mustafa Çağhan, "II. Bayezid Dönemi, Amasya Çevresinde Yerel Bir Bani: Hızır Paşa Oğlu Mehmed Paşa", *Art-Sanat Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 63, 2016.

KUBAN, Doğan, *Osmanlı Mimarisi,* İstanbul: Yem Yayın, 2007.

KUBAN, Doğan, *İstanbul Bir Kent Tarihi*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996.

Kur'an-ı Kerim Meâli, çev. Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, Mü'min 40/16.

KURAN, Aptullah, *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami*, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Yayın no:1, 1964.

MATTHEWS, Henry, *İstanbul'un Camileri,* İstanbul: 2010.

MERİÇ, Rıfkı Melül, "Bayezid Camii Mimarı II. Sultan Bayezid Devri Mimarları ile Bazı binaları", *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, c. II.

MÜDERRİSOĞLU, Fatih, "Edirne II. Bayezid Külliyesi", *Vakıflar Dergisi*, Sayı: XXII, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1991.

MÜLAYİM, Selçuk, *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler,* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982.

MÜLLER, Wolfgang ve WİENER, *İstanbul'un Tarihsel Topografyası*, çev. Ülker Sayın, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayınları -1419, Tarih -12, Toplumsal Tarih Araştırmaları Dizisi: 7, 2001.

ÖZBEK, Yıldıray, "Amasya Mehmet Paşa Camiinin Minberi", *Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*, 4-7 Kasım 1997, Ankara, Cilt II, Ankara: 2000.

ÖZBEK, Yıldıray, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme (1300-1453),* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.

PEREMECİ, Osman Nuri, *Edirne Tarihi,* İstanbul: Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları, Sayı:6, 1940.

SELEN, Hamit Sadi, *Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1965.

SÖZEN, Metin ve TANYELİ, Uğur, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü,* İstanbul: Remzi Kitabevi, 1986.

ŞENER, Abdülkadir, "Edirne'de Süleyman Paşa Camii Vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi*, Sayı: XI.

ŞEŞEN, Ramazan, "Selâhaddîn-i Eyyûbî", *DİA,* Cilt: 36, İstanbul: 2009.

TANMAN, M. Baha, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt: 5, 1994.

TOPKARAOĞLU, Nadir ve KESİCİ, A. Yakup, "İzmir, Tire, Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Külliyesi", Cilt: X, *Vakıf Haftası Kitabı*, (7-10 Aralık 1992), Ankara: 1993.

TOSYAVİZADE, Rif'at Osman, *Edirne Evkaf-ı İslamiyye Tarihi, Camiler ve Mescidler,* sad. Ülkü Ayan Özsoy, Ankara: T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1999.

TUNCER, Orhan Cezmi *Diyarbakır Camileri,* Diyarbakır: Kültür ve Sanat Yayınları, 1996.

TUNÇ, Ferrah, "Amasya Osmanlı Camilerinde Bulunan Taş Bezemeler", Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

TURANİ, Adnan, "Minber", *Sanat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000.

TÜFEKÇİOĞLU, Abdülhamit, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı,* Ankara: Başbakanlık Basımevi, 2001.

Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, I, Ankara: 1983, II. Baskı.

Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, II, Ankara: 1977.

URAK, Gediz, "Amasya'nın Türk Devri Şehir Dokusu ve Yapılarının Analiz ve Değerlendirilmesi", Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1994.

VARDAR, Kadriye Figen, "Yavuz Sultan Selim Camii Taş Süslemeleri", *Art-Sanat 2,* İstanbul: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2014.

YAZICI, Nesimi, *Ocak 1998 Balıkesir Depremi ve Sonrası*, Ankara: 2003.

YETKİN, Suut Kemal, *İslam Mimarisi,* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1965.

YILDIRIM, Mücahit, "Diyarbakır Camileri ve Mimar Sinan Ekolü", *Nebiler, Sahabiler, Azizler Kenti Diyarbakır, I. Uluslararası Nebiler, Sahabiler, Azizler ve Krallar Kenti Sempozyumu*, 25-26 Mayıs 2009, Ankara: 2013.

YILMAZÇELİK, İbrahim, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIV. Dizi, Sayı 21, 1995.

YÜKSEL, İ. Aydın, "Sultan Selim Camii ve Külliyesi", *DİA*, Cilt: 37, İstanbul, 2009.

YÜKSEL, İ. Aydın, *Osmanlı Mimârisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri,* İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983.

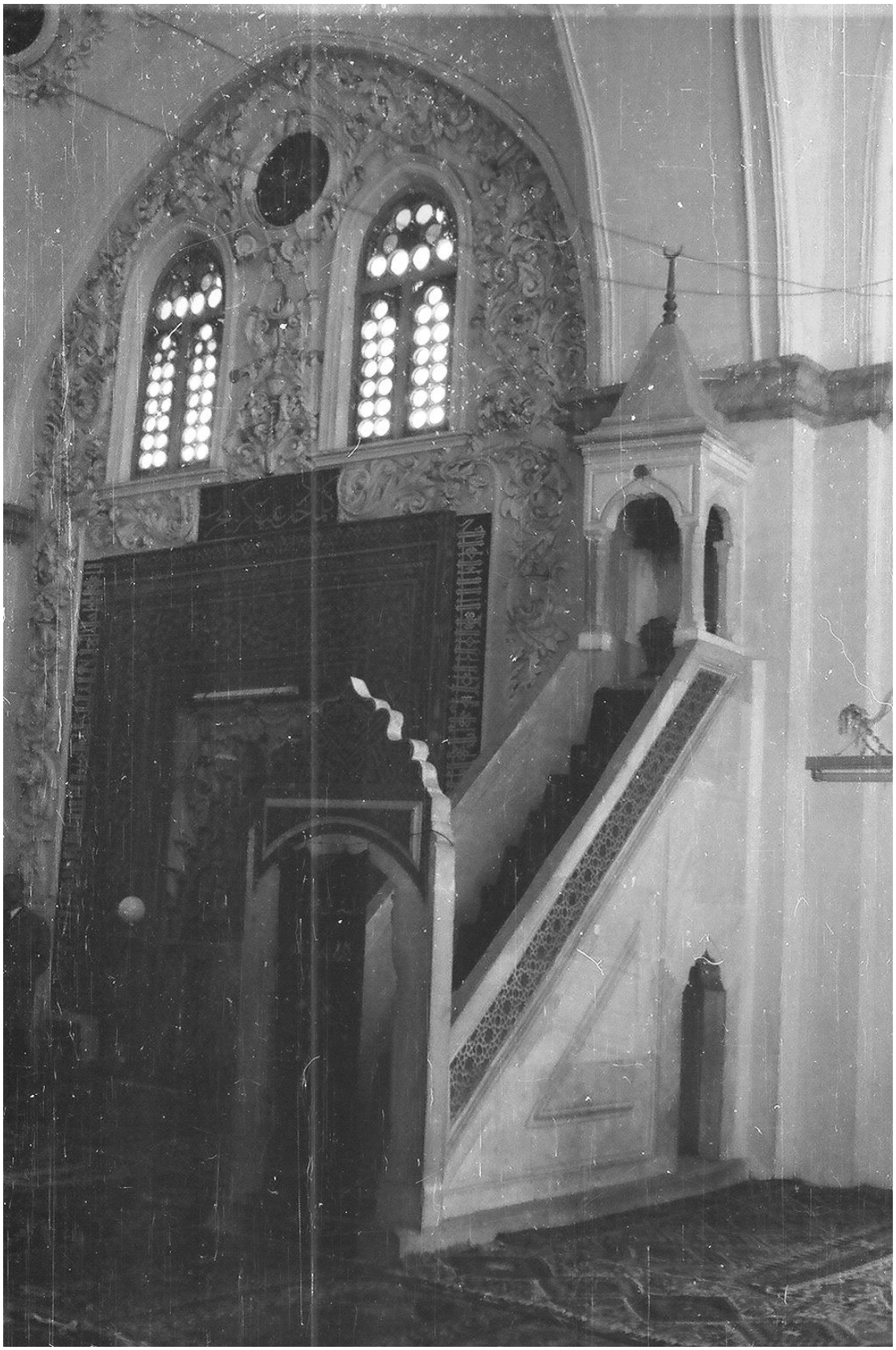
https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/surda-tarihi-camiye-teror-saldirisi/486996 Erişim Tarihi: 06.04.2022.

https://galeri.uludagsozluk.com/g/istanbul-yavuz-selim-camii/ Erişim Tarihi: 06.04.2022.

https://okuryazarim.com/beylikler-donemi-mimari-planlari/ Erişim Tarihi: 06.04.2022.

https://okuryazarim.com/beylikler-donemi-mimari-planlari/edirne-eski-cami-plani-2/ Erişim Tarihi: 06.04.2022.

EKLER

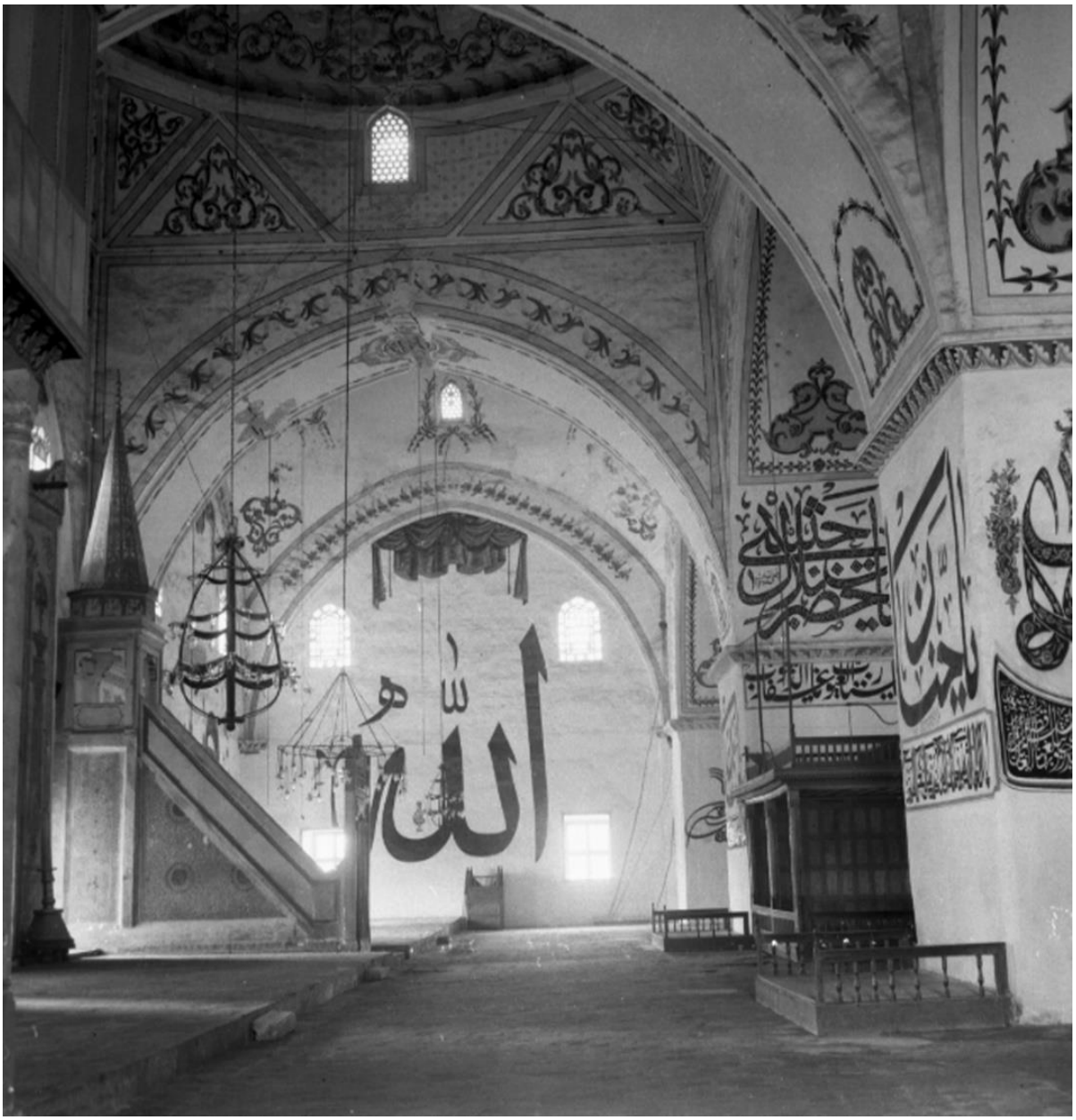
V.G.M. Fotoğraf 1 - Bergama Ulu Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 2 – İzmir Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii Minberi

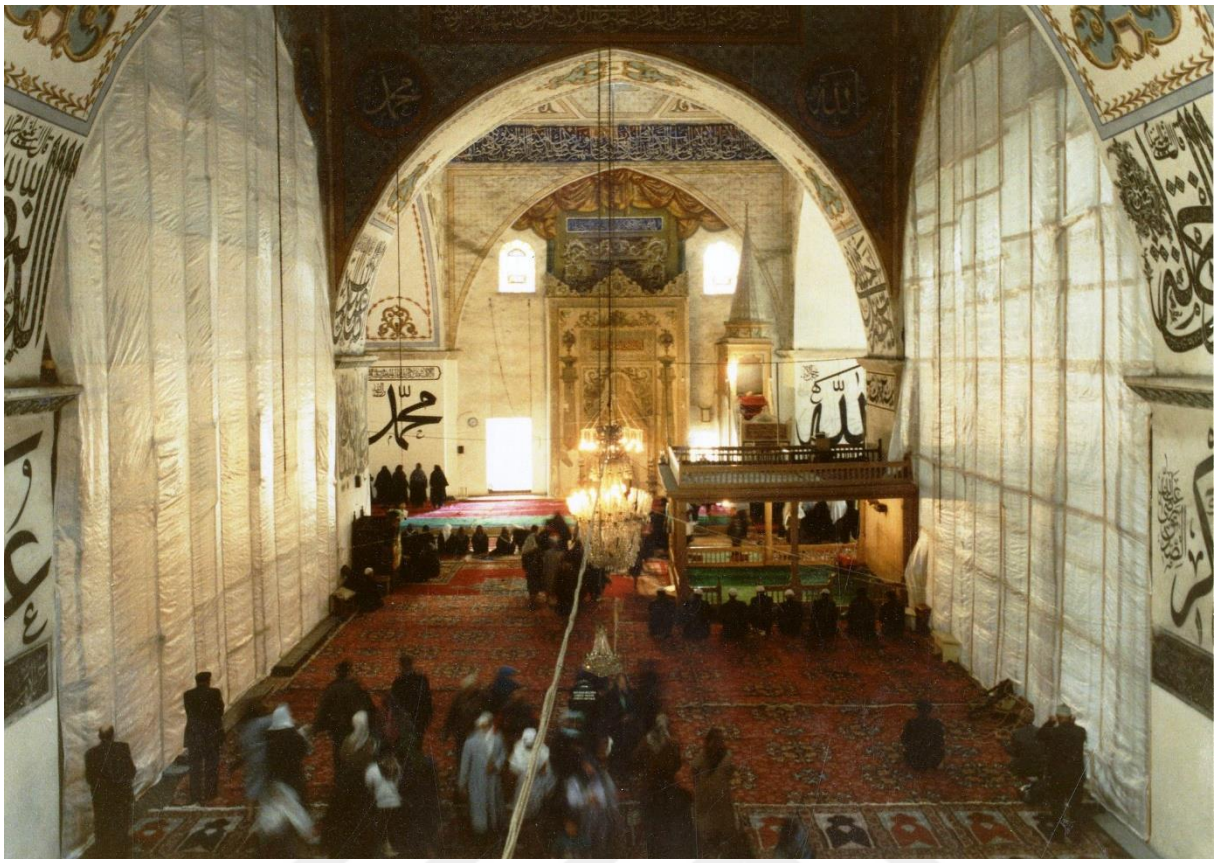
V.G.M. Fotoğraf 3 - İzmir Tire Yavukluoğlu (Yoğurtluoğlu) Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 4 – Edirne Eski Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 5 - Edirne Eski Camii Minberi

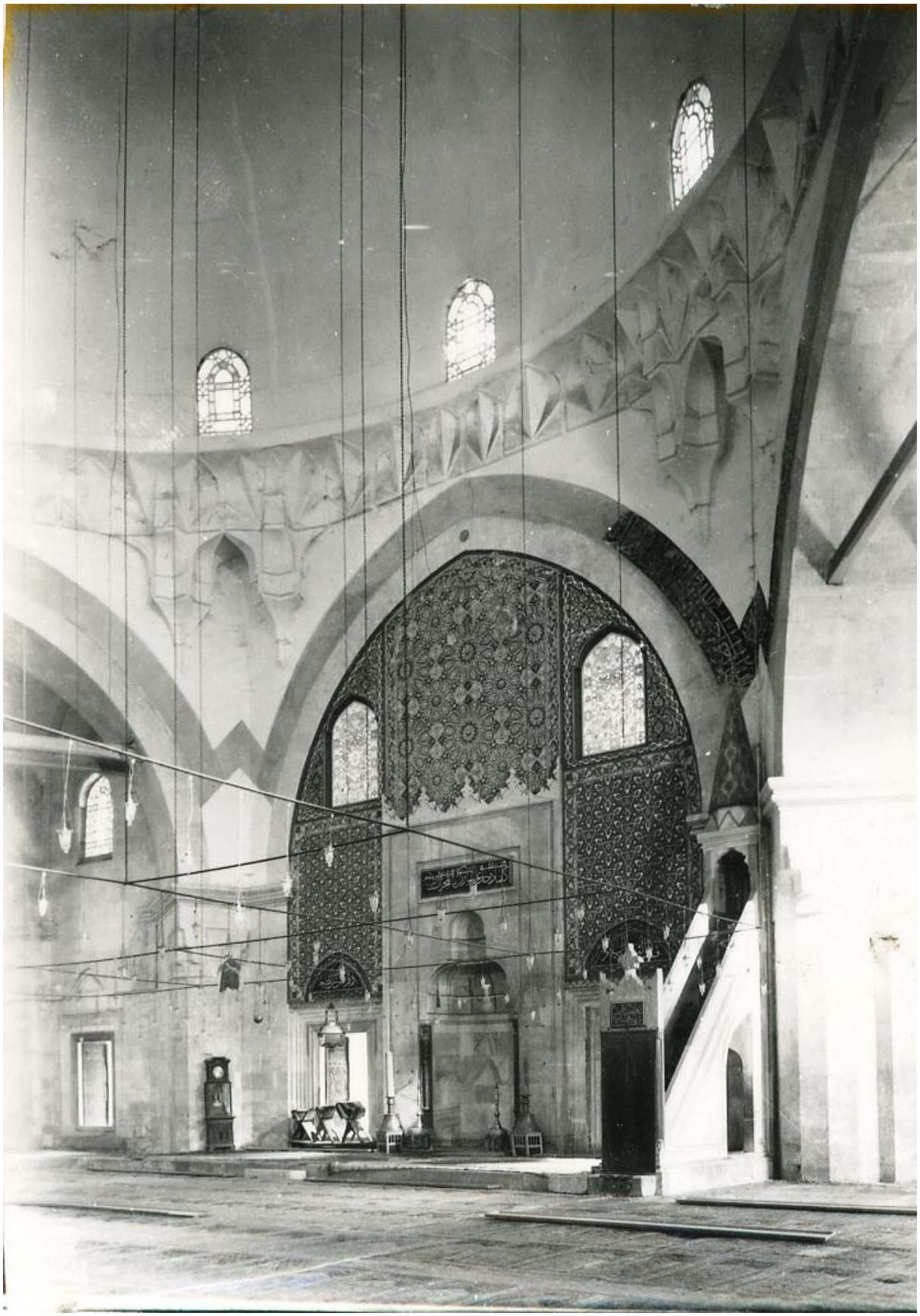
V.G.M. Fotoğraf 6 - Edirne Eski Camii Minberi

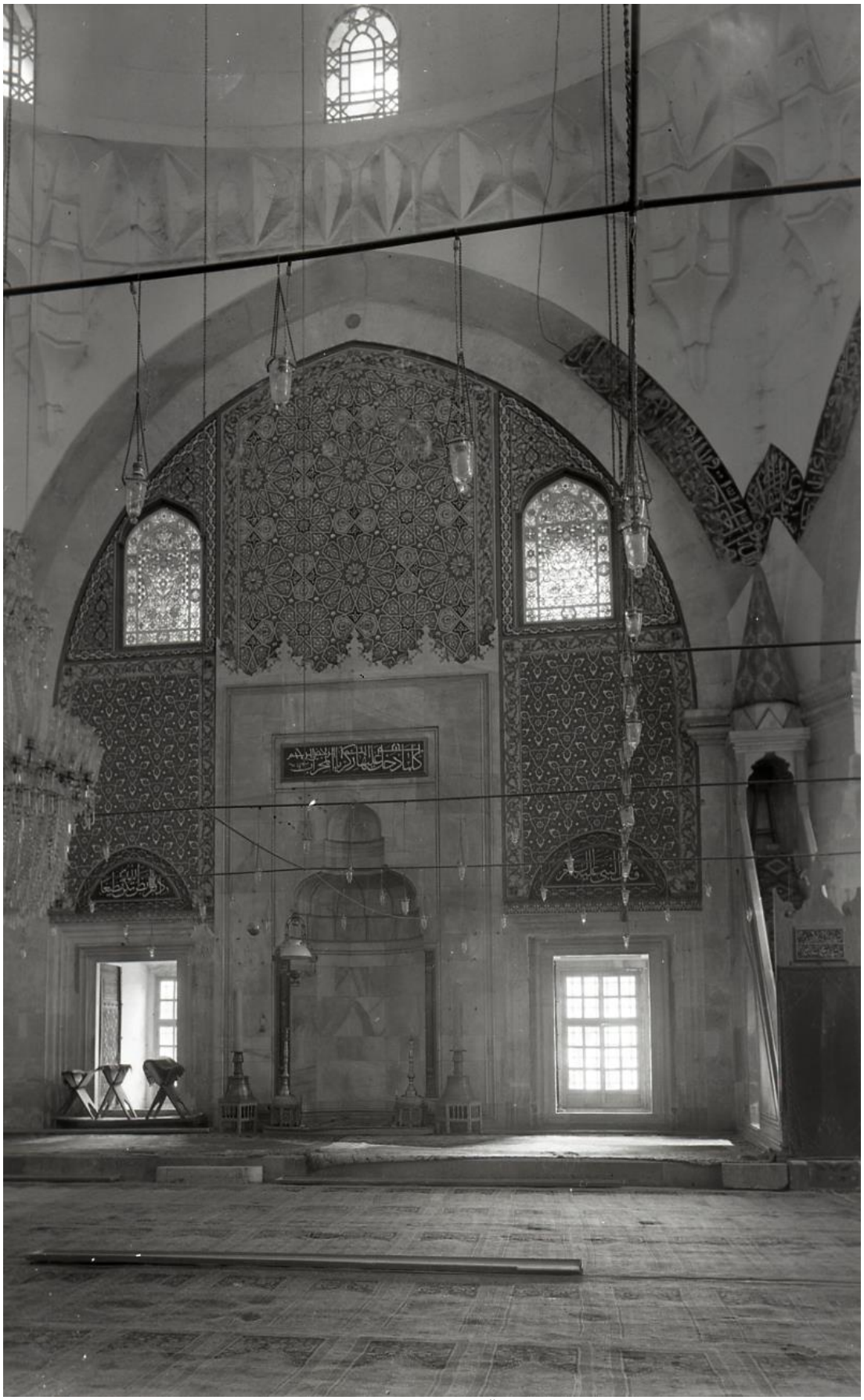
V.G.M. Fotoğraf 7 - Edirne Eski Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 8 - Edirne Eski Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 9 - Edirne Üç Şerefeli Camii

V.G.M. Fotoğraf 10 - Edirne Üç Şerefeli Camii

V.G.M. Fotoğraf 11 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 12 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 13 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberi

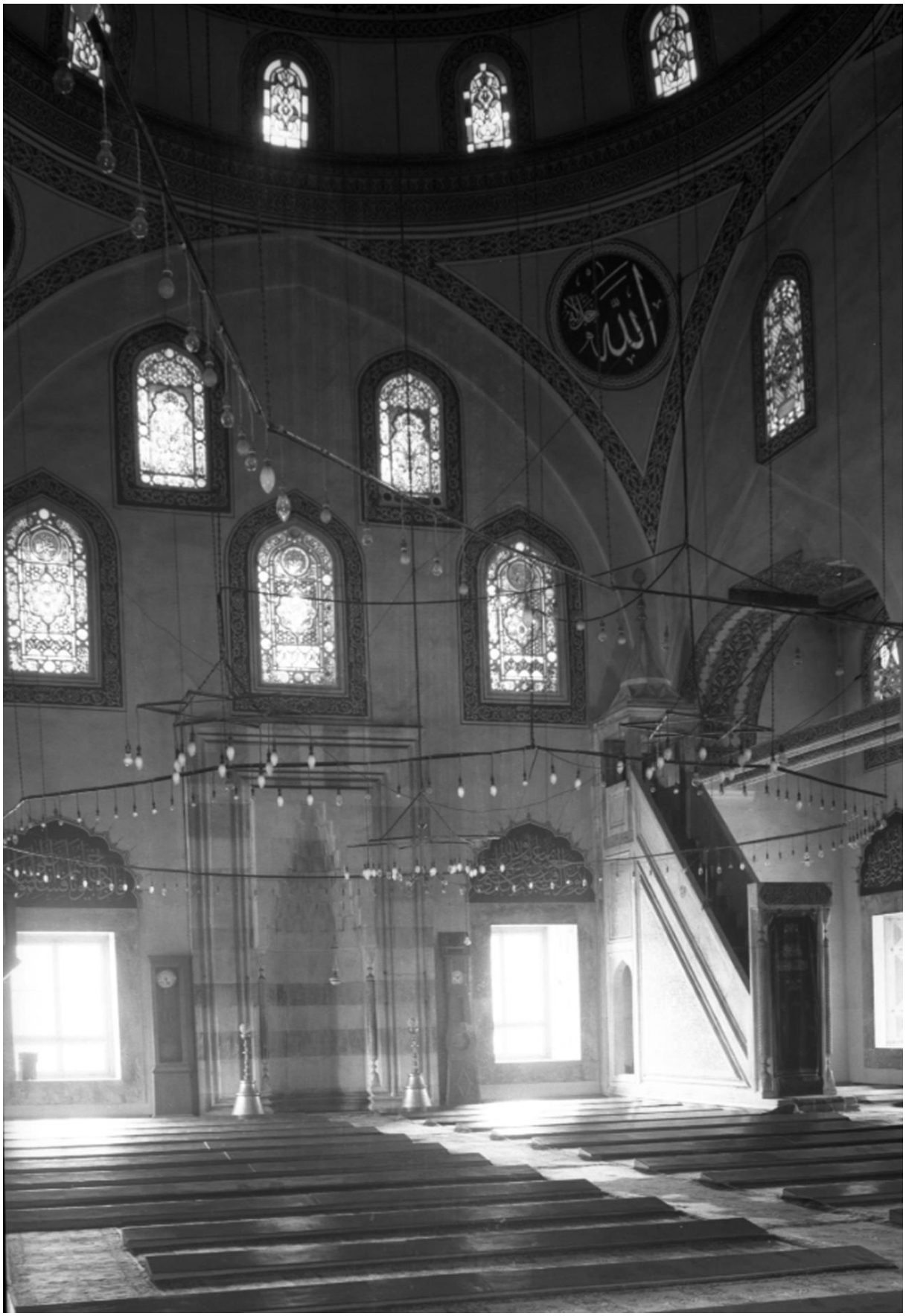
V.G.M. Fotoğraf 14 - Balıkesir Zağanos Mehmed Paşa Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 15 - İstanbul Murad Paşa Camii Minberi

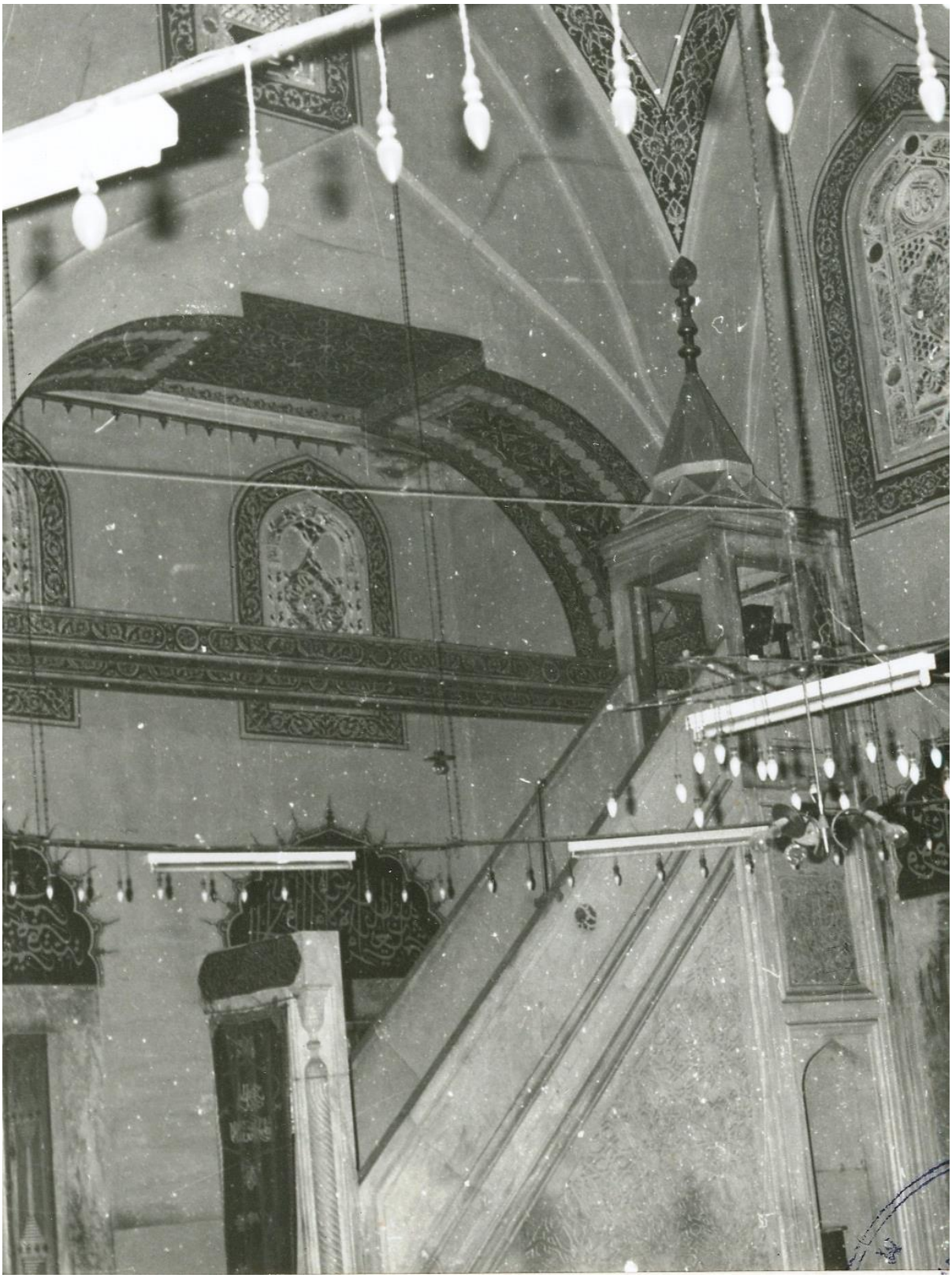
V.G.M. Fotoğraf 16 - İstanbul Murad Paşa Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 17 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 18 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 19 - Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Camii Minberi

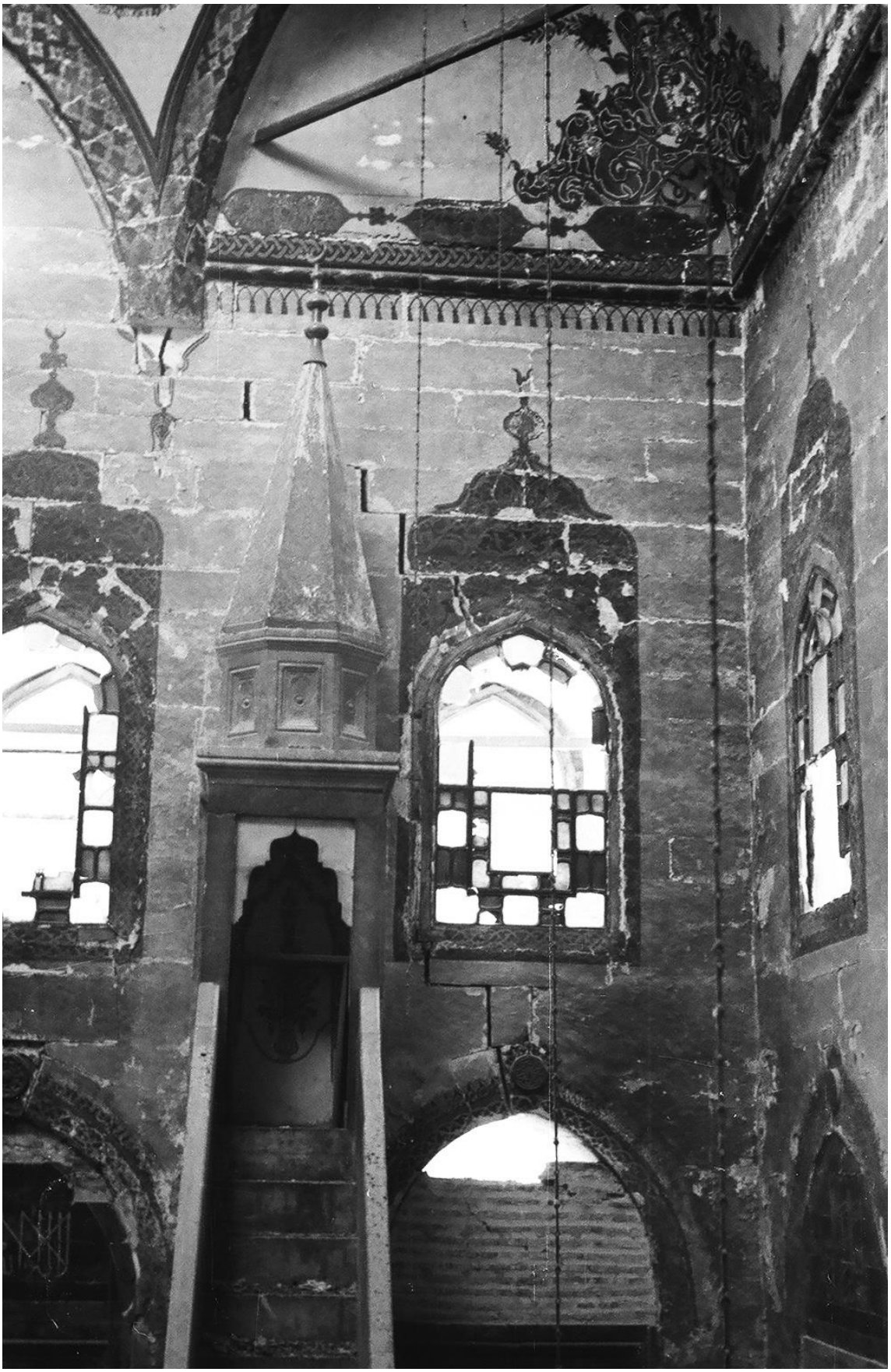
V.G.M. Fotoğraf 20 - İstanbul Davud Paşa Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 21 - İstanbul Davud Paşa Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 22 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi

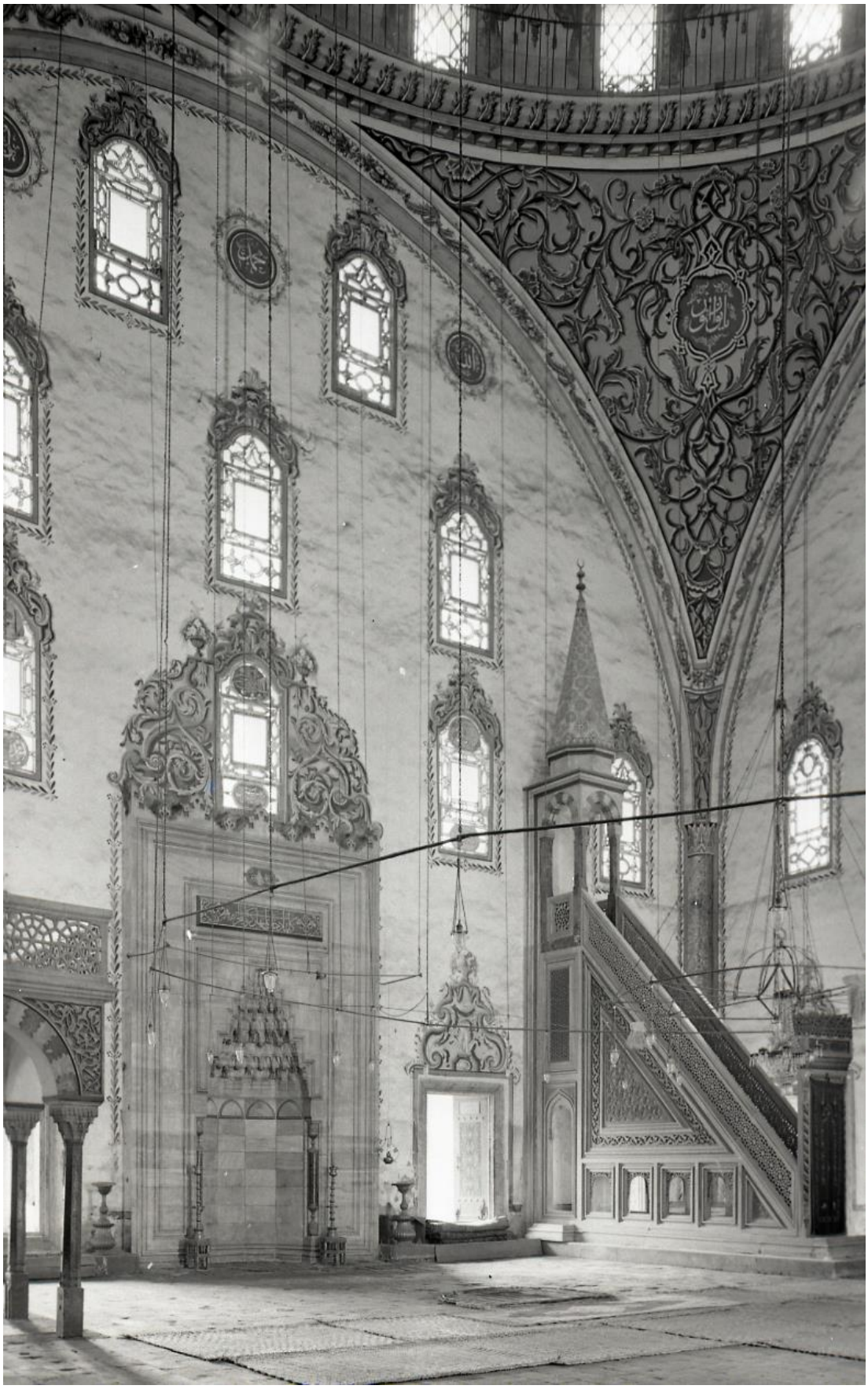
V.G.M. Fotoğraf 23 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 24 - Amasya Sultan II. Bayezid Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 25 - Amasya Mehmed Paşa Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 26 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 27 - Edirne Sultan II. Bayezid Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 28 – Edirne Süleyman Paşa Camii Minberi

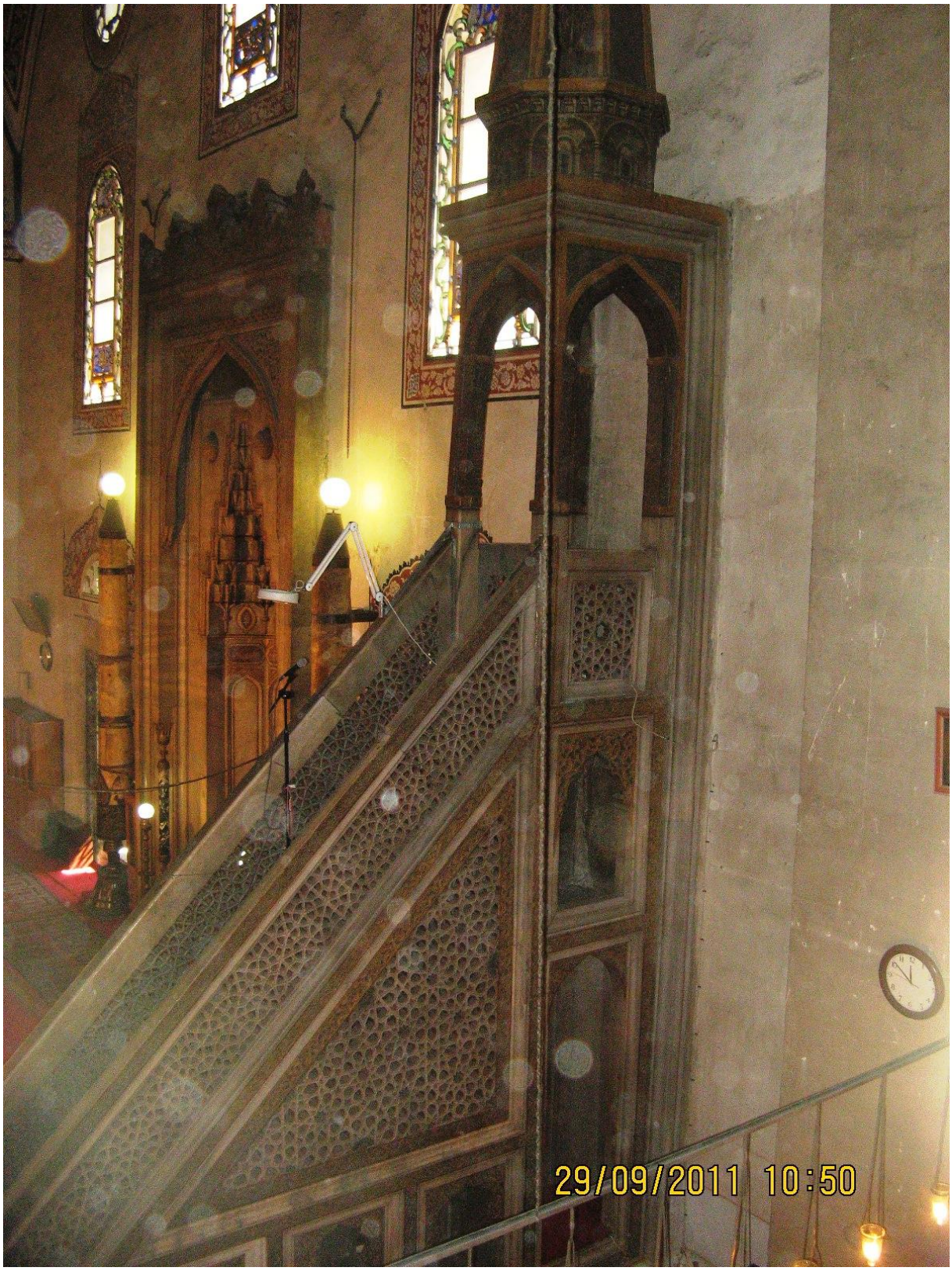
V.G.M. Fotoğraf 29 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 30 - İstanbul (Çemberlitaş) Atik Ali Paşa Camii Minberi

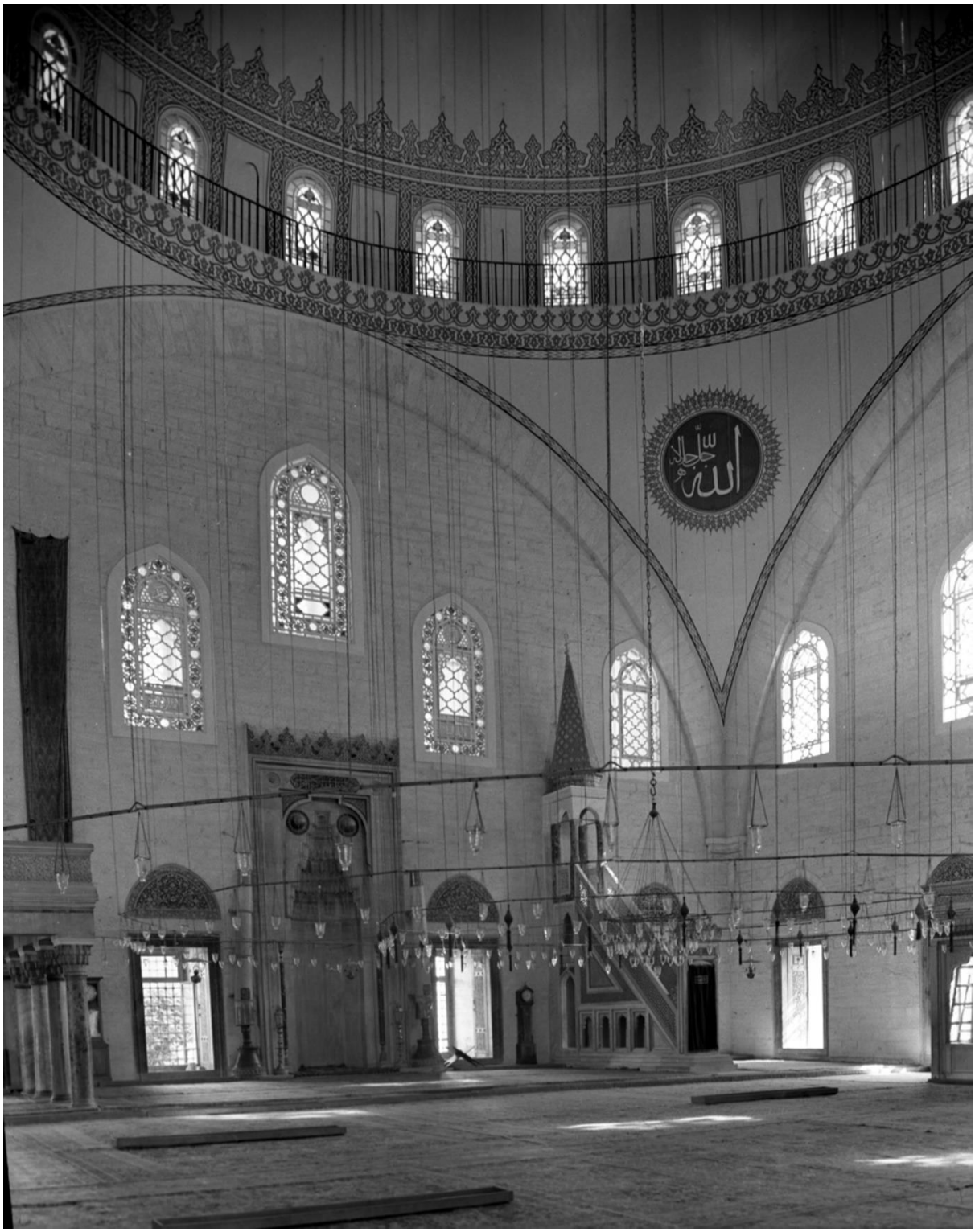
V.G.M. Fotoğraf 31 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 32 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 33 - İstanbul Sultan II. Bayezid Camii Minberi

V.G.M. Fotoğraf 34 – İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi

Restorasyon Sonrası

V.G.M. Fotoğraf 35 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi

Restorasyon Öncesi

Restorasyon Sonrası

V.G.M. Fotoğraf 36 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberinin Külahı

V.G.M. Fotoğraf 37 - İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii Minberi